સંઘવી ઋષભકવિપ્રણીત—

શ્રી કુમારપાલરાસ.



સંગ્રાહક અને સંશોધક,
શ્રીસમ્પતવિજય.



શેઠ દેવચન્દ લાલભાઇ જૈન પુસ્તકોદ્ધારે ગ્રન્થાંક ૭૦

(જૈન ગુર્જર સાહિત્યોદ્ધારે ગ્રન્થાંક ૮.)

શ્રી આનન્દ-કાવ્યમહોદધિ.

(પ્રાચીન-જૈન-કાવ્યસંગ્રહ.)

મૌક્તિક ૮ મું.

સંગ્રાહક અને સંશોધક :

મુનિરાજ શ્રીસંપતવિજય.

પ્રકાશક :

શેઠ દેવચન્દ લાલભાઇ જૈન પુ૦ ફંડ માટે,

જીવણચંદ સાકરચંદ જવેરી, બમુંઇ.

વીર સં૦ ૨૪૫૩. વિક્રમ ૧૯૮૩. ક્રાઈસ્ટ ૧૯૨૭.

પ્રતિ ૧૦૦૦. વેતન રૂ. ૧-૮-૦

Published by

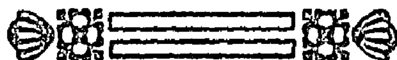
Jivanchand Sakerchand Javeri.

FOR

Sheth Devchand Lalbhai Jain

Pustkoddhar Fund.

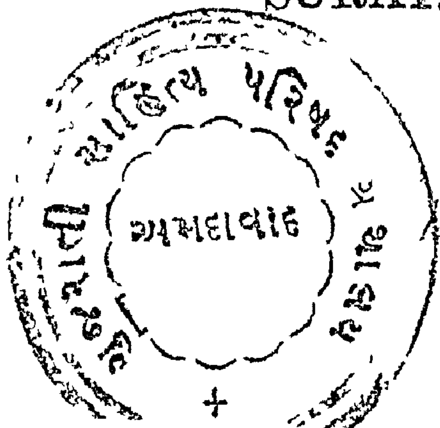
AT THE 114/116 JAVERI BAZAR, BOMBAY.



PRINTED BY N. M. VIMAVALA AT

THE GANDIVA PRINTING PRESS

SURAT.



Sheth Devchand Lalbhai Jain Pustakoddhar
Fund Series. No. 70

THE

ÂNAND-KÂVYA-MAHODADHI.

(A collection of Old Gujrati Poëms)

PART VIII.

Collected and Edited by

MUNI SHREE SAMPATVIJAY.

Published by

JIVANCHAND SAKERCHAND JAVERI.
A TRUSTEE.

Sold by

The Librarian
SHETH DEVCHAND LALBHAI J. P. FUND.
C/o. Sheth Devchand Lalbhai Dharmshala.
Badekha Chakla Gopipura.
SURAT.

1927.

Rs. 1-8-0.

સાહિત્ય-ભંડારો ખોલો તો સાહિત્ય સેવાનું મૂલ અંકાય

શૈવ-વૈષ્ણવ સાહિત્ય સૂકાયું હતું ત્ય્હારે ગુજરાતી સાહિત્યનો ઓઘ જૈનોએ વહતો રાખ્યો.

જૈનોએ રાસાઓમાં ગાયેલા ઢાલ રાગણી લોલણી વિ૦ દેશજ ઢાલોઃ પ્રેમાનન્દે એ દેશજ ઢાલોમાં મહાકાવ્યો રચ્યાં.

જૈનોના રાસાઓએ સ્ત્રીચાતુરી વિ૦ની કથાઓ આપી સામળભટ્ટે એવી કથાઓના મહાગ્રન્થો રચ્યા.

ગુજરાતના બે મહા કવિઓનાં એ જૈન ઋણ.

સરસ્વતીના બંધ છોડો. ભંડારો ખોલી દ્યો. બની શકે તો સકલ ભંડારોને એકત્ર કરી એક મહા જ્ઞાન ભંડાર સ્થાપો.

સુરત. | કવિ ન્હાનાલાલ દલપતરામ.
સં૦ ૧૯૮૦ | જૈન સાહિત્ય પરિષદ્‌ના પ્રમુખપદેથી

મુખ્ય સ્થળ:—

૧૧૪/૧૧૬ જવેરી બજાર,

મુંબાઇ નંબર ૨.



કાર્યકારો—

શા. જીવણચંદ સાકરચંદ.

" ગુલાબચંદ દેવચંદ.

" ફુલચંદ કસ્તૂરચંદ.

" અમરચંદ કલ્યાણચંદ.

" નેમચંદ અભેચંદ.

" મંછુભાઇ શાકરચંદ.

દ્વિતીય શાખા:—

બડેખાં ચકલો,

ગોપીપુરા–સુરત.



જૈન પુસ્તકોના ભંડારોમાં હું અનેક વખત ગયો છું એ ભંડારોનું સંભાલથી જતન કરવામાં આવે છે. જૈન ભંડારોમાં હજારો હસ્તલિખિત પ્રતો છે. અમે હિન્દુઓ એથી ઉલટી રીતે એવી પ્રતોનો નાશ થવા દઈએ છીએ. અથવા તો પ્રજા-કીય ઉલટ ન હોવાથી વેચી દઇએ છીએ.

બનારસ.
તા. ૪-૪-૨૬.

પ્રોફેસર બી. સી. ભટ્ટાચાર્યના ભાષણમાંથી.

ઉત્તમોત્તમ અંગ્રેજી ગ્રન્થો.

ધી જૈન ફીલોસોફી........................૧—૦—૦

ધી યોગ ફીલોસોફી........................૦—૧૪—૦

ધી કર્મ ફીલોસોફી........................૦—૧૨—૦

માસ્તર વિજયચંદ મોહનલાલ શાહ.

શેઠ દેવચંદ લાલભાઇ ધર્મશાળા

બડેખાં ચકલો—સુરત.

જૂના ગુજરાતી સાહિત્યનું ખરૂં ભાન કરાવવા માટે સાહિત્યમાં રસ લેતા અભ્યાસીને જેટલું જૈનેતર વર્ગના આચાર વિચાર અને ધર્મનું જ્ઞાન હોવું જોઇએ તેટલુંજ જૈનોના આચાર, વિચાર તથા ધર્મનું હોવું જોઇએ.

શ્રીયુત કૃષ્ણલાલ મો. ઝવેરી

ગુજરાતી સાહિત્યના અભ્યાસીઓને અતિ ઉપયોગી શ્રી આનંદ કાવ્ય મહોદધિના ઉત્તમોત્તમ મૌક્તિકો.

અંક.	મૌક્તિક:	વિષય:	મૂલ્ય:
૩૦.	૪ થું	શત્રુંજયરાસ.	૦-૧૨-૦
૩૨.	૫ મું.	હીરસૂરિરાસ.	૦-૧૦-૦
૪૩.	૬ હું.	રૂપચંદ કુમાર અને નળ દમયંતી રાસ.	૦-૧૨-૦
૬૬.	૭ મું.	ઢોલામારૂણી શકુન ચોપાઇ માધવાનળ વગેરે.	૧—૮-૦
૭૦	૮ મું.	સદર ગ્રન્થ.	૧—૮-૦

કાવ્યસાગરમાં વિહરી, કલ્લોલોમાં પછડાઇ, સસ્નેહ અનેક મૌક્તિક એકત્ર કરી, માળા ગુંથી, સજ્જન કંઠ માટે તૈયાર કરી. પણ, માળાને પરિપૂર્ણ રીતે કંઠમાં સજી તે પ્રત્યે અન્યોને આકર્ષવાં, એ કર્તવ્ય રસજ્ઞોનુંજ છે. જેમ કમલને-કાવ્યને વિકસિત-પ્રકાશમાં આણવાનું કાર્ય તો સૂર્યનું-સુજનોનું-પંડિતોનુંજ છે. વારિ-કવિ કે સંગ્રાહક તો માત્ર કમલ-કવિતાનો પોષ-ઉત્પાદ કે સંગ્રહજ કરી શકે છે.

જીવન.

ક્રમોલ્લેખ.

योगनिष्ठ श्रीमद् बुद्धिसागरसूरीश्वरजी.



न्म सं. १९३० महा वदी १४
(विजापुर).
दीक्षा सं. १९५७ (पालनपुर).

आचार्यपद सं. १९७० (पेथापु
देहोत्सर्ग सं. १९८१ ज्येष्ठ वद
(विजापुर).

ımı Art, Bombay, 8

સ્મરણપત્રિકા.

યોગનિષ્ઠ અધ્યાત્મવેત્તા પરમપૂજ્ય સ્વર્ગસ્થ જૈનાચાર્ય **શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વર.**

પૂર્વાચાર્યોની પ્રાચીન કૃતિઓને પ્રકાશમાં લાવવાની આપની તીવ્ર જિજ્ઞાસા અને અખંડ પ્રયાસો હતા. અધ્યાત્મજ્ઞાન, યોગ, ઉપનિષદ્, ઈતિહાસ આદિ ગૂઢ વિષયો પર આપશ્રીનો અનુરાગ હોઇ આપે ગદ્ય-પદ્ય શતાધિક ગ્રન્થો સંસ્કૃત, પ્રાકૃત હિન્દી ગૂજરાતી ભાષામાં શ્રીઅધ્યાત્મજ્ઞાન પ્રકાશક મંડળદ્વારા પ્રકટ કરાવી ભારત વર્ષને અમૂલ્ય વારસો અર્પ્યો છે.

પૂર્વાચાર્યોની કૃતિઓ પ્રકટ કરનાર અમારી આ સંસ્થા પર આપ નિરંતર કૃપાદૃષ્ટિ રાખી અમૂલ્ય સહાય્ય દેતા હતા.

નિષ્કલંક જ્ઞાનમય યોગી પણ સાહિત્યવિલાસી આપના કવિજીવન ઉપરાંત જૈનધર્મ અને જૈન-સાહિત્યોદ્ધારની જ્વલંત ધગશ આદિ ગુણોથી પ્રેરાઇ આ ગ્રન્થને આપશ્રીના પૂજ્ય નામ સાથે જોડી અમે અલ્પાંશે કૃતાર્થ થઇએ છીએ.

મૌન એકાદશી, ૧૯૮૩
મુંબાઇ.

જીવણચંદ સાકરચંદ જવેરી.
પ્રસિદ્ધકર્ત્તા.

योगनिष्ठ श्रीमद् बुद्धिसागरसूरीश्वरजी.



પ્રવેશક.

કર્તાઃ—રા. રા. બલવન્તરાય કલ્યાણરાય ઠાકોર.

અને એક ધર્મમાં પંથ પંથો વચ્ચે પણ અનુરાગ, અરે દ્વેષ એટલો તો ઉગ્ર હતો, કે વૈષ્ણવ ગ્રાહક પોતાના દરજીને 'શીવ !' શબ્દ બોલીને આજ્ઞા કરવામાં યે પાતક બેસે એમ માનતો. એટલે ખુલ્લું છે કે જૈન ફિલસૂફી, જૈન નીતિવિસ્તાર, જૈન શિલ્પ અને જૈન વાઙ્મયનો લાભ, જૈન છાંટો પણ ખમી ન શકનાર, જૈનેતર પ્રજાને નજેવોજ મળતો: જૈનેતર પ્રજામાની થોડીક વ્યકિતઓ ખાસ મેળવવાને મથે તો જ તેમને મળતો. મોઢ વાણિયા જેવી કેટલીક મોટી નાતો આ આખા યુગ દરમિયાન બંને પ્રવાહોનો લાભ લેનારી હતી ખરી; પરંતુ આખા સમાજની દૃષ્ટિએ આવા લઘુ સંઘો અપવાદ જેવા ગણાય અને છે: હલકી પંક્તિની લક્ષાવધિ પ્રજાની તો વાત જ શી કરવી ! કારીગરો, દુકાનદારો, રાવત, ફેરિયા, મોટલિયા, વણજારા, અને તેથી પણ ઉતરતા કામમાં લગભગ બધો વખત સમર્પીને જેમતેમ પેટ ભરતા અને દુખે આયખું નીગમતા એ સમાજના "શૂદ્રો" ફિલસૂફી, શિલ્પ, શિષ્ટ સાહિત્ય આદિનો શોખ ઓછા જ કરી શકે છે ! બુધ્ધિના ઉદ્રેકથી વા આકસ્મિક સંજોગોમાં આ કોટયવધિ લોકડિયામાંથી કોઇમાં જૈન જૈનેતર કે બેય સંસ્કૃતિઓ ઊગી નીકળતી, તોપણ એવા દાખલા તો છેક જ વિરલ બનતા. આ પ્રકારની પરિસ્થિતિ અને આ રૂપતો યુગ અત્યારે આપણને સમઝવામાં પણ ભાગ્યે આવી શકે એવાં બની ગયાં છે, કેમકે ઇંગ્રેજી અને વિલાયતી સસ્કૃતિના પૂર હિંદમાં વ્હેવા માંડયા છે ત્યારથી એક મહાન પરિણામ એ સિદ્ધ થતો આવે છે, ભાષાનાં અંતર, ધર્મનાં અને પંથનાં અંતર, રીતરીવાજનાં અંતર અને સેંકડો ગાઉના વિકટ પથ રૂપ અંતરાયોનાં અંતર ભૂસાતાં ભૂલાતાં જાય છે, અને આખી હિંદી પ્રજા—જૂદીજૂદી દિશામા વ્હેતી નદીઓ મટીને એક સાગરના જેવા ઐકયમા વધતી જાય છે, તથા તેના પેટામાં ગૂજરાત બૃહદ્ ગૂજરાતની ગૂજરાતી ભાષા બોલતી આખી ગૂજરાતી પ્રજા પણ ઐકયમાં અને પોતાની અસ્મિતામા વધતી જાય છે.

ાષા બોલનારી પ્રજામાં જે ભાષાનું ઐક્ય છે, તે એક અમર વીર્ય
ાયું સાત્ત્વિક લક્ષણ છે, એવી સમજ ઊંડી ઉતરતી જાય છે, તેમ
ામ ભાષાસ્મિતાબદ્ધ એ ઐક્યભાવના વધારે બળ પકડતી જાય છે.
આપણા અર્વાચીન વાઙ્મયમાં લેખક હવે પોતાના પંથ કે પોતાના
ાર્મભાઇઓને માટે જ લખતો નથી. પોતાના ધર્મના પંથના વિષય
ઉપર લખતો હોય તથાપિ તે સૌ ગૂજરાતીઓને માટે લખે છે વાચનાર
ાણ લખાણ વિશે કર્તાના પંથ કે ધર્મ ઉપરથી મત નથી બાંધતો.
ાર રમણભાઇ પ્રાર્થનાસમાજી છે, રા. રા. આનન્દશંકર સનાતની
છે, રા. રા. ખબરદાર પારસી છે, રા. રા. નર્મદાશંકર દેવશંકર શૈવ:
સાધક છે. રા રા કરીમ મહમ્મદ મુસ્લિમ છે, પંડિત બેચરદાસ અને
રા. રા. મોહનલાલ જૈન છે, સ્વ. તેલીવાળા અને રા. રા. મગનલાલ

અને એક ધર્મમાં પંથ પંથો વચ્ચે પણ અનુરાગ, અરે દ્વેષ એટલો તો ઉગ્ર હતો, કે વૈષ્ણવ ગ્રાહક પોતાના દરજીને 'શીવ !' શબ્દ બોલીને આજ્ઞા કરવામાં યે પાતક બેસે એમ માનતો. એટલે ખુલ્લું છે કે જૈન ફિલસૂફી, જૈન નીતિવિસ્તાર, જૈન શિલ્પ, અને જૈન વાઙ્મયનો લાભ, જૈન છાંટો પણ ખમી ન શકનાર, જૈનેતર પ્રજાને નજીવોજ મળતો: જૈનેતર પ્રજામાંની થોડીક વ્યકિતઓ ખાસ મેળવવાને મથે તો જ તેમને મળતો. મોઢ વાણિયા જેવી કેટલીક મોટી નાતો આ આખા ુગ દર્શ બંને પ્રવાહોનો લાભ લેનારી હતી ખરી; પરતુ આખા સ દૃષ્ટિએ આવા લઘુ સંઘો અપવાદ જેવા ગણાય અને છેક પંક્તિની લક્ષાવધિ પ્રજાની તો વાત જ શી કરવી ! કારીગરો, દારો, રાવત, ફેરિયા, મોટલિયા, વણજારા, અને તેથી પણ ઉતરતા કામમાં લગભગ બધો વખત સમર્પીને જેમતેમ પેટ ભરતા અને દુ:ખે આયખું નીગમતા એ સમાજના "શૂદ્રો" ફિલસૂફી, શિલ્પ, શિષ્ટ સાહિત્ય આદિનો શોખ ઓછા જ કરી શકે છે ! બુધ્ધિના ઉદ્રેકથી વા આકસ્મિક સંજોગોમાં આ કોટયવધિ લોકડિયામાંથી કોઇમાં ૈન જૈનેતર કે બેય સંસ્કૃતિઓ ઊગી નીકળતી, તોપણ એવા દાખલા તો છેક જ વિરલ બનતા. આ પ્રકારની પરિસ્થિતિ અને આ રૂપનો યુગ અત્યારે આપણને સમજવામાં પણ ભાગ્યે આવી શકે એવાં બની ગયાં છે, કેમકે ઇંગ્રેજી અને વિલાયતી સસ્કૃતિના પૂર હિંદમાં વ્હેવા માંડયા છે ત્યારથી એક મહાન પરિણામ એ સિદ્ધ થતો આવે છે, કે ભાષાનાં અંતર, ધર્મના અને પંથનાં અંતર, રીતરીવાજના અતર, અને સેંકડો ગાઉના વિકટ પથ રૂપ અંતરાયોનાં અંતર ભૂસાતા ભૂલાતાં જાય છે, અને આખી હિદી પ્રજા—જૂદીજૂદી દિશામા વ્હેતી નદીઓ મટીને એક સાગરના જેવા ઐકયમા વધતી જાય છે, તથા તેના પેટામાં ગૂજરાત બૃહદ્ ગૂજરાતની ગૂજરાતી ભાષા બોલતી આખી ગૂજરાતી પ્રજા પણ ઐકયમાં અને પોતાની અસ્મિતાઆં વધતી જાય છે. એક

ભાષા બોલનારી પ્રજામાં જે ભાષાનું ઐક્ય છે, તે એક અમર વીર્ય ભર્યું સાત્વિક લક્ષણ છે, એવી સમઝ ઊંડી ઉતરતી જાય છે, તેમ તેમ ભાષાસ્મિતાબદ્ધ એ ઐક્યભાવના વધારે બળ પકડતી જાય છે. આપણા અર્વાચીન વાઙ્મયમાં લેખક હવે પોતાના પંથ કે પોતાના ધર્મભાઇઓને માટે જ લખતો નથી, પોતાના ધર્મના પથના વિષય ઉપર લખતો હોય તથાપિ તે સૌ ગૂજરાતીઓને માટે લખે છે વાચનાર પણ લખાણ વિશે કર્તાના પથ કે ધર્મ ઉપરથી મત નથી બાંધતો. સર રમણભાઇ પ્રાર્થનાસમાજી છે, રા. રા. આનંદશંકર સનાતની છે, રા. રા. ખબરદાર પારસી છે, રા. રા. નર્મદાશંકર દેવશંકર શ્રેયઃ સાધક છે, રા. રા. કરીમ મહમ્મદ મુસ્લિમ છે, પંડિત બેચરદાસ અને રા. રા મોહનલાલ જૈન છે, સ્વ. તેલીવાળા અને રા. રા. મગનલાલ શાસ્ત્રી વલ્લભી છે, રા. રા. પુરધૂભાઇ આર્યસમાજી છે, અને ગાંધીજી, ન્હાનાલાલ, ઇંદુલાલ યાજ્ઞિક, બટુભાઇ ઉમરવાડિયા, અને કનૈયાલાલ મુનશી જેવા મ્હારી જેમ ધર્મપંથાદિમાં અનિર્વચનીય જેવા છે, તેતે કારણથી હાલના ઝમાનાનો એક પણ વાંચનાર તેતે કર્તા તરફ નથી આકર્ષાતો, કિંવા નથી તે કોઇ કર્તાથી જરાયે વિમુખ થતો. વિષય અને વિષયની માંડણી પ્રમાણે જ આપણે સૌ કૃતિને જોતાં શીખતા જઇયે છિયે. અને જૂના પ્રવાહના વાઙ્મયની કૃતિઓ પોતપોતાને સમયે તેમ છેક ગઇ કાલ લગી ભલે કર્તાના ધર્મભાઇઓ અને પંથભાઇઓમાં જ ફેલાયલી રહી, હવે તો આખી ગૂજરાતી પ્રજા એ બેય ફાંટાના વાઙ્મયને એકસરખું અભિનંદે અને વિચારે, એ જૂદાજૂદા વહેલા ફાંટા એક જ નદીના ફાંટા છે, તથા છૂટાછૂટા વહ્યા તોય પાસેપાસે અને એકબીજા ઉપર કૈં કૈં અસર ઉપજાવતા વહ્યા છે તે તપાસી શકે, એમ લાગે છે. બંને ફાંટાના વાઙ્મયમાંની સંસ્કૃત પ્રાકૃત અને બીજી સમૃદ્ધિઓ અને તેમની અસરો, અથવ દરેક ફાંટાની તેનામાં જ અવતરી ઉપજેલી ખાસિયતો તપાસવાનું, પણ હવે જૈન બ્રાહ્મણ પારસી એમ સર્વ ધર્મના અને

પંથના વિદ્યાવ્યાસંગી અને ભાષાભક્ત સાહિત્યરત અભ્યાસીઓ માંડો બેસશે, એવી આશા બંધાય છે. તથા બંને ફાંટામાંની કૃતિઓ વધારે સંખ્યામાં તેમ વધારે શાસ્ત્રીયતાથી સંશોધાઇને પ્રકાશમાં આવતી જાય છે, એટલે આવા સર્વદેશી સમદર્શી તુલનાત્મક ઐતિહાસિક અભ્યાસના સાધનો પણ ગૂજરાતમાં વધતાં જાય છે, એ વિદ્વાનોને આનંદનો વિષય છે.

૨. શ્રી કુમારપાલ રાજાનો રાસ. જૈન વાઙ્મય પ્રવાહમાંની આ **કુમારપાલ રાજાનો રાસ** એક આવી આકર્ષક ગૂજરાતી પદ્યબદ્ધ કૃતિ છે. એ વિશે કર્તા પોતે કવે છેઃ—

પૂર્વેઈ જે મહાપંડિત હવો, સૂરિ સોમસુંદર અભિનવો,
પંચાસમિ પાટિ તે કહ્યો, તપાગચ્છ સિરિ ટીકો થયો. ૫૪

તેહનો શિષ્ય સુપુરુષ કહિવાય, જિનમંડણ નામિ ઉવઝાય,
કુમારપાલ પ્રબંધ જ કર્યો, સુણતા નરનારી ચિત ઠર્યો. ૫૫

શાસ્ત્રઈં સંખ્યા અડત્રીસ, ગ્રંથ કર્યો ગુરુ નામી શીશ,
સંવત ચૌદ બાણુઓ ભલો, કુમારપાલ ગાયો ગુણનીલો. ૫૬

કાવ્ય શ્લોક ગદ્ય જૂનાં જેહ, કેતાએક માંહિં આણ્યો તેહ,
કેતાએક ભાવ ગુરુમુખથી લહ્યા, તે મિં જોડી વિવરી કહ્યા. ૫૭

સોય ગ્રંથ હવડા વંચાય, મનમા મ રાખો શંકાય,
તે પ્રબંધમાહિં જે જસ્યુ, ઋષભ કહે મિં આણ્યું તસ્યું. ૫૮

કેતાએક ગંભીર બોલ તિહાં જેહ, રાસમાહિં મિં જાણ્યા તેહ,
કેતાએક પરંપરાઇ વાત, તે જોડી આણ્યા અવદાત. ૫૯

જિન શાસ્ત્ર અનેરા ભલા, તિહાથી વચન સુણ્યા કેતલા,
રાસ મધ્યે આણ્યા તેહ, આણ્યું નીતિશાસ્ત્ર વલિ જેહ. ૬૦

હેતુ યુક્તિ દૃષ્ટાંતહ જેહ, શાસ્ત્ર અનુસારિ આણ્યા તેહ,
વચન વિરુદ્ધ કહું હોઇ જેહ, મિછાદુક્કડ ભાખું તેહ. ૬૧

કવિત્ત કાવ્ય શ્લોક નેં દુહા, કવ્યા કવિ જિઇ આગઇં હુઆ,
સરસ સુકોમલ આણ્યા જેહ, રાસમાંહિ લેઇ આણ્યા તેહ ૬૨
એણીપરિં બોલ ઘણા મનિ ધરી, રાજઋષીગુણમાલા કરી,*
સિદ્ધ ... ... બ્રહ્મસુતાઇ સાર સુજ કરી ૬૩

આ પ્રકાશન વિ. સ. ૧૮૧૫ ની અને વિ. સ. ૧૬૯૨ ની એમ બે પ્રતિ ઉપરથી કર્યું છે; પ્હેલી પ્રમાણે આખો રાસ છાપ્યો છે, અને બીજીમાંથી પાઠાંતર નોંધ્યા છે. બંને કાર્ય શુદ્ધિ માટે કાળજી પૂર્વક થયાં જણાય છે; પણ ખુલ્લુ છે કે વિ. સ. ૧૬૯૨ ની પ્રતિ જો સારી અને સંપૂર્ણ હતી અને તે વાપરી શકાય એમ હતું તો તેને જ મુખ્ય ગણીને પુસ્તક તૈયાર કરવાથી જૂની ભાષાના અભ્યાસીને ઘણો વધારે લાભ મળત; કવિ ઋષભદાસને પણ વાંચક વધારે ન્યાય આપી શકત.

૩. કવિ ઋષભદાસ શ્રાવક. આપણા જૂના વાઙ્મય પ્રવાહમાંના પૌરાણિક ફાંટામા જેમ ઘણાખરા કર્ત્તા બ્રાહ્મણો છે, કાયસ્થ, સોની, વાણીયા, કણબી, "ભગત," અને બીજા વિરલ છે, તેમ તેના જૈન ફાટામાં ઘણાખરા કર્તાઓ સાધુ થઇ ગયેલા માણસો છે, ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહીને કવિ તરીકે કીર્તિ જીતનારા વિરલ છે યુરોપના મધ્યકાળમાં તેમ આપણા દેશના એ યુગમાં વિદ્યા વિદ્યાવ્યસન અને સર્જન લેખન, ધર્મનાં કર્તવ્યોનો આશ્રમ એક વા બીજે રૂપે ગ્રહણ કરેલો હોય તેવા વર્ગોનાં માણસોને જ સાધ્ય હતા; એ કુંડાળા બ્હારના માણસોને હાલના જેવાં સાધ્ય હતાં નહીં, એ સ્પષ્ટ છે. અનેક પ્રકારનાં સાહિત્ય વંચાય ગવાય ભજવાય, અને ટોળેટોળાં તે સાંભળીને રીઝે, એવી વ્યવસ્થાઓ આપણા દેશમાં અનેકવિધ અને એકંદરે સારી હતી. પરંતુ શ્રવણ અને ચિત્તરંજન ઉપરાત અભ્યાસ અને મનન અને સ્વય·

---

* આ રાસ ખંડ ૨ જો, પૃ. ૧૯૮.

સર્જન વિના સરસ્વતી ઊગતી નથી, અને એવી અનુકૂલતાઓ એ સુગમાં આ અતિન્હાના વર્ગોને જ પૂરતા પ્રમાણમાં હતી. તથાપિ ઋષભદાસ ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહીને પણ કવિ બનનાર વિરલ વ્યક્તિઓમાંના એક છે, અને એવા જૈન કવિઓમાં એમનું સ્થાન ઘણું ઊંચું નીવડશે એમ સંભવે છે

ઋષભદાસે આવી ઉચ્ચ પદવી મેળવી તેના કારણ–મારા અધીન મતે–બે દેખાય છે એક તો એ ગર્ભશ્રીમત હતા, એ કારણ એમના પિતામહ વિસલનગરના વીશા પોરવાડ મહીરાજે સંઘ કહાડીને સંઘવી * પદ પ્રાપ્ત કર્યું હતું. આ મહીદાસના પુત્ર સાંગણ † (સંભવે છે કે) વધારે બ્હોળા અને જલ્દી ફૂઝતા વ્હેપારને અર્થે વિસનગર છોડીને ખંભાત બંદર આવી વસ્યા. ત્યાં એમને વેપાર સારી પેઠે ફળ્યો જણાય છે, અને એમણે પણ સંઘ કહાડ્યો હતો. ઋષભદાસ આ રીતે પોતાના વતન બનેલા ખંભાત બંદરને ઉમંગે વખાણે છે, અને એમનું એ વર્ણન કવિસુલભ અતિશયોક્તિ વિનાનું તેમ અકબર અને જહાંગીરના સમયના ખંભાતના વણિકોનો સારો ચિતાર આપતું હોઇ ઉપયોગી જણાય છે, એટલે કવિના હિતશિક્ષા રાસમાંથી એ પંક્તિઓ ટાકું છું,—

ગુર્જર દેશમા નગર જ બહુ, હાર ખંભાત આગલે સહુ. ૨
વસે લોક વારુ ધનવંત, પહેરે પટોળા નર ગુણવંત,
કનકતણા કંદોરા જડ્યા, ત્રણ આગુલ તે પહોલા ઘડ્યા. ૪
હીરતણો કંદોરો તલે, કનકતણાં માંદલિયાં મલે;
બાંધી ખલખલતી હાથે ખરી, સોવન સાકલી ગલે ઉતરી. ૫

---

* संघपति—संघवइ–સંઘવીઃ गढपति–गढवइ ગઢવીઃ राजपति–राजवइ–રાજવીઃ ઇત્યાદિ.

† ઋષભદાસ પોતાનાં માતાનું નામ સરૂપા દે જણાવે છે (ભરતબાહુબલિ રાસ).

વડા વ્યવહારી જિહા દાતાર, શાલુ પાઘડી બાધે સાર;
લાબી ગજ ભાખું પાત્રીશ, બાધંતા હરખે કર શીશ. ૬

ભૈરવની એગતાઈ જાંહિ, જીણા ઝંગા પહેરે તે માહિ,
છટી રેશમી કેડે ભજી, નવ ગજ લાબી સવા તે ગજી. ૭

ઉપરેં ફાલિયુ બાધે કોય, ચાર રૂપૈયાનું તે હોય,
કોઈ પછેડી કોઇ પામરી, ત્રીશ રૂપૈયાની તે ખરી. ૮

પહેરી રેશમી જેહ કભાય, એક શત રૂપૈયે તે થાય,
હાથે બહેરખા બહુ મુદ્રિકા, આવ્યા નર જાણું સરગ થકા. ૯

પગે વાણહિ અતિ સુકુમાલ, શ્યામ વરણ સબલી તે જાલ;
તેલ પુષ્પ સુગંધ સનાન, અંગે વિલેપન તિલક ને પાન. ૧૦

એહવા પુરુષ વસે જેણે ઠાય, સ્ત્રીની શોભા કહી નવ જાય;
રૂપે રંભા બહુ શણગાર, નિત્ય ઉઠી વંદે અણગાર ૧૧

ઇસ્યું નગર તે ત્રંબાવતી, સાયર લહેર જિહા આવતી;
વાહાણ વખાણ તણા નહી પાર, હાટે લોક કરે વ્યાપાર. ૧૨

નગર કોટ ને ત્રિપોલિયો, માણકચોક બહુ માણસ મિલ્યો,
વહોરે ફૂણી ડોડી શેર, આલે દોકડા તેહના તેર ૧૩

ભોગી લોક ઇસ્યા જ્યા વસે, દાન વરે પાછા નવિ ખસે,
પંચાશી જિનના પ્રાસાદ, ઇંદ્રિપુરીશું કરતા વાદ ૧૪

પોષધશાલા જિહાં બહુ તાલ, કરે વખાણ ત્યા ઋષિ વાચાલ;
પુણ્યવંત પોષધ ધરતા ત્યાંહિ, સાહામીવત્સલ હોયે પ્રાહિ. ૧૫

એ નગરીની ઉપમા ઘણી, જહાંગીર પાતશાહ જેહનો ધણી;
તે ત્રંબાવતી માહિ રાસ જોડંતા મુઝ પહોતી આશ. ૧૬

યુગલ સિદ્ધિ અને ઋતુ ચંદ, જુઉ સંવત્સર (૧૬૮૨) ધરિ આનંદ,
૨ ૮ ૬ ૧
માધવ માસ ઉજ્જ્વલ પંચમી, ગુરુવારે ૧૭

મેં ગાયો હિતશિક્ષા રાસ, બ્રહ્મસુતાએં પૂરી આશ,
શ્રી ગુરુ નામેં અતિ આનંદ, વંદૂં વિજયસેન સૂરીંદ.* ૧૮

ભરતબાહુબલિ રાસમાં કવિ જણાવે છે કે ખભાતના ખંભનગર, ત્રંબાવતી, ભોગવતી, લીલાવતી, કર્ણાવતી, એમ—

ઇસુ અનૂપમ ગામ, જેહનાં બહુ છે નામ.
વહેલ વરઘોડો વીંજણો, મંદિર જાલિ ભાત,
ભોજન દાલને ચૂડલો એ સાતે ખંભાત.+

ઋષભદાસના હીરવિજયસૂરિ રાસમાથી મળતી એક બીજી ઐતિહાસિક વિગત અહીંજ આપું છું. હુમાયું પાતશાહની ગૂજરાતસોરઠની ચ'ડાઇને લગતી એ હકીકત હૃદયદ્રાવક છે. એ ચ્હડાઈ દરમિયાન લાખો બાન બાંધીને ગુલામગિરીમાં જ્યાં વેચી શકાય ત્યાં વેચી

---

* સદ્ગત શા ભીમસી માણેક પ્રકાશિત હિતશિક્ષા રાસ (ઇ. સ ૧૮૯૫), ઢાળ ઉપાંત્ય. આ (અને આ રાસમાના બીજાં અવતરણો આવશે તે સર્વની) ભાષા ઋષભદાસના સમયની ભાષા નથી. પ્રકાશકે કા તો અર્વાચીન પ્રત ઉપરથી રાસ છાપેલો, અગર જૂની ભાષાને અર્વાચીન (અને સામાન્ય વાચકોને માટે) સરલ બનાવીને તે છાપ્યો આ અવતરણમાંની જ કેટલીક પંક્તિઓ હીરવિજયસૂરિ રાસમાં ^ વે છે, તે (આ૦ ૫–પૃ. ૩૧૬–૮) વિ. સ. ૧૭૨૪ની પ્રત પ્રમાણે ્માં છાપેલી હોવાથી તેમાંની ભાષા જૂની છે, જો કે એ પ્રતિને પણ કવિના સમયથી આશરે અર્ધ સૈકાનું અંતર, અને વળી તે અર્ધ સૈકો એ જ, કે જે દરમિયાન આપણી ભાષાએ પોતાનું હાલનું રૂપ ઝડપથી પ્રકાશ્યું હતું. મ્હારું વક્તવ્ય આ છે કે **પ્રેમાનંદ યુગથી ત્રીસ કે વધારે વર્ષ જૂની કૃતિઓ છાપવાને માટે બનતાં સુધી પ્રેમાનંદયુગ પ્હેલાં લખાયલી પ્રતિઓ મેળવવી જોઇએ.**

\+ આ૦ ૩, પૃ. ૧૦૩–૧૦૫.

નાખવાને માટે ઉત્તર દિશામાં તગડયા અને તેમાર્યાં "નવ લખ" એક જણને આપ્યા,–જાઓ આટલા "ખુરાસાન"મા વેચીને જે ઉપજે તે નાણું લઇ આવો. હુમાયુંના દરબારીઓમા "ભૈરવ શા" નામે એક શ્રાવક હશે, હીરવિજયના અનેકાનેક ધનાઢય શિષ્યોમાનો એક, તે "પરધાન" જેવા કોઇ અધિકાર ઉપર પણ હશે એમ જણાય છે, કદાચ (મુઘલ સલ્તનતના જાણીના ધારણ પ્રમાણે) અકબરનો તે વખતનો માડવિયો શેઠ જ એ ભૈરવશા હશે. આ બાનોને કુદરતી રીતે જ એવી તો બેકાળજીએ રાખવામા આવતા, કે તેમાંથી રોજ સંખ્યાબંધ મરી પણ જતા [1] અકબરમા એક સ્હવારે હુમાયુંએ કૈ નિમિત્તે ભૈરવશાને પોતાની મ્હોરછાપ સોપી તુરત એ ઉદાર અને છાતીના આવા શ્રાવકે તેનો લાભ લઇને પાતશાહી ફરમાન લખી ઉપર મ્હોરછાપ વગેરે તમામ યથાયોગ્ય સંપૂર્ણતા ઉપજાવીને તે ફરમાન પેલા "ખોજ મકીમ"ના હાથમાં ધરી દીધું.

તે ફુરમાન દેખાડયું ત્યાહિ રે, ખોજ મકીમ બેઠો છે જ્યાંહિ રે ૮

---

૧ કવિ કહે છે "દસ વીસો." દશ વીશ કે ચાળીશ પચાશ જ જો રોજ મરતા હતાં, તો ખુરાસાનમા વેચવા માટે જૂદી પાડેલી અને ભૈરવશાએ છોડવેલી સંખ્યા "નવ લખ" નહીં એક લાખ પણ નહિં, હજાર બે હજારથી વત્તી ભાગ્યે હોય "નવ લખ" એટલે કવિતામાં "જેનાં લાખે લેખા થાય" એટલા, અર્થાત્ અસખ્ય. માળવા ગૂજરાત સોરઠમાંથી પકડેલા બાનોની સંખ્યાને કવિતામા "નવ લખ" એટલે અગણિત કહેવી એમાં ઝાઝી અતિશયોક્તિ નથી આમ હજારો બાન પકડાય એ તો મુસ્લિમ વિજયી સવારીઓનો સૈકાઓથી બનતો રહેલો પરિચિત બનાવ હતો મુઘલ શહેનશાહતની અકબરશાહથી શરુ થતી જાહોજલાલી તળે પ્હેલાના મુસ્લિમ સમયની અત્યત કાળીઘોર કેટલીક પાતાલ ઊંડી રેખાઓ છે, તેમાં આ પણ એક ભૂલી ન શકાય એવી છે.

કરી તસલીમ ને ઊભો થાય રે, મસ્તક મૂકી હાથેં સાય રે;
ઊભો રહીને વાચે ત્યાંહિ રે, નામ હુમાયુતું લિખિયું માહિ રે. ૯
મકીમ ! કહ્યા તુમ મેરા કીજે રે, નવ લખ બાદ ભૈરવકું દીજે રે;
અજર મત કરે તુમ ઇસ ઠોરો રે, દીઠી ઉપરિ અજમુખી મોહોરો રે. ૧૦
મકીમ મુકે ભૈરવને આલે રે, તિહા વાણીઓ જીવ ચલાવે રે;
કાઢયાં બાદ તિહા સૌ રાતિં રે, જાઓ, જાતાં ન રહિસ્યો વાટિં રે. ૧૨
ઘોટિક પંચસેં ઘરથી આણ્યા રે, આલ્યા તેહને કરમી જાણ્યા રે,
મુકી નારીઓ બંધન કાપી રે, વસ્ત્રેં બાંધી મોહોર તે આપી રે.+૧૩

× × × ×

બસ. હુમાયું સુધીના મુસ્લિમ સમયની એક સિહા રેખા જોઇ લીધી. હવે હુમાયુ પછીના મુઘલ સમયની ઉજ્જ્વલ બાજુ જોઇયે. અને તેમ કરવા માટે આપણે મૂલ વિષયને પાછા વળગિયે. ઋષભ ગૃહસ્થ રહીને પણ કવિ થવા પામ્યા તેનું બીજુ કારણ સમઝવા પ્રયત્ન કરિયે. હિંદના ઇતિહાસમાં અને આખી દુનિયાના રાજાઓના વર્ગમાં અકબરનું સ્થાન કેટલું તો ઊંચું છે તેની નિર્મલ બુદ્ધિના ઇતિહાસકોએ પણ હજી યથાયોગ્ય તુલના કરી નથી. સદ્દગત વિન્સેન્ટ સ્મિથ, મોરલાન્ડ આદિ આ ઝમાનાના ઇતિહાસકોની શોધકવૃત્તિએ હવે અકબરના સમયની એટલી તો વિગતો નવેસર ભેગી કરી ગોઠવીને નવા પ્રકાશમાં આણી છે, કે આપણે હવે એ મહાનુભાવનો દુનિયાના મોટામાં

+ શ્રી હીરવિજયસૂરિ રાસ (આ૦ પૂ —પૃ. ૨૭૭–૮૦).
ઘોડા, વાટખર્ચી, આદિ બાનોમાંના કેટલાકે પોતાની શાખ વડે મેળવ્યું હોય, ઘણાને અકબરના મહાજને આપ્યું હોય; બધું જ એકલા ભૈરવશાએ પુરૂ પાડયું એમ માનવાની અગત્ય નથી. એ ગમે તેમ હો, લોકવાયકા તો આ ભીષણ–કરુણ બનાવ આવી રીતે પરિણમે તેનો બધો જશ ભૈરવશાને એકને જ આપે એ કુદરતી છે.

મોટા રાજાને ટક્કર મારે એવો પ્રભાવ જોઇ શકિયે એમ છે. અહી આ વિષય ઉપર લખાણ છેક અપ્રસ્તુત, અને પૂરતા લંબાણ વિના આવો વિષય ઠીક મંડાય પણ નહિં, એટલે એટલું જ કહીશ કે

शिवाजी न होत तो सुनत होत सबकी

એ ઉકિત કવિપણાની અતિશયોકિત માત્ર છે: અકબર ન હોત તો સુનત હોત સબકી–એ જ હિંદના ઇતિહાસમા સુદૃઢતર સત્ય છે. સાડાત્રણ સૈકાના ત્રાસથી અને કેરથી છેક ખળભળી ઊઠેલા અને મરવા પડેલા ઉત્તર હિંદને અકબરની ઉદાર રાજનીતિએ ધારણ આપી, નવું લોહી અને નવુ વીર્ય ઊપજાવવા જેટલો સમય આપ્યો, અને સમાજ પોતાની સંસ્કૃતિને પાછી ખીલવી શકે એવા બીજ પણ છૂટે હાથે એણે વાવ્યાં અકબર જન્મથી જ સાચી ધાર્મિક વૃત્તિ લઇને જન્મ્યો હતો. ધર્મજિજ્ઞાસા એના ચિત્તંત્રની ઊંડામાં ઊંડી પ્યાસ હતી સંજોગોએ એને રાજા અને રાજાધિરાજ અને એ ઝમાનાનો મોટામાં મોટો સમ્રાટ બનાવ્યો. તો આ ધર્મપિપાસા છીપવવાને કોઈ એકેદ્રિય સાધુ કરે એવા પ્રયત્નો કોઇ મહારાજા પોતાની બધી સત્તા વગ અને લક્ષ્મી વાપરીને કરી શકે તે પ્રકારે આ રાજર્ષિએ પોતાની વય અને સત્તાના મધ્યાહ્નમા વર્ષો લગી કર્યા મુસ્લિમ સંઘની ઘોર ઝનૂનને પણ આ નીડર મર્દે લેખવી જ નહીં. રાજા એટલે લોકપાલ, કાલકારણ બની નવો, પ્રજાને સુખદ બલપ્રદ કાળ ઊપજાવવા મથે તે રાજા પદને સાર્થક બનાવનાર રાજા, એ હિંદુ સંસ્કૃતિની નમૂનેદાર રાજા માટેની ભાવનાને એણે સાચા ઊમળકાથી વધાવી લીધી, અને હિંદુ મુસ્લિમના ઊંડા વિરોધોને કાળે કરીને શમાવી શકે એવી રાજનીતિ જ એણે ઉદાર અદ્વિતીય દક્ષતાથી સર્જી. આ પ્રયાસો દરમિયાન એક વખત એના જોવામાં એક મોટો વરઘોડો આવ્યો, તેની વિલક્ષણતા ઉપરથી અકબરે પૂછપરછ કરી, અને એને કહેવામાં આવ્યું કે એ વરઘોડો આગ્રાના જૈન સંઘે ચંપા નામે શ્રાવિકાને માન આપવાને કહાડયો

હતો, કેમ કે ચંપાએ છમાસી ઉપવાસનું વિરલ પુણ્યતપ કર્યું હતું. લાગટ છમાસ લગી માણસ અન્ન વગર રહી શકે એ અકબરને સંભવિત લાગ્યું નહીં, તેણે એ બાઈને ઘટતા માન સાથે પણ પૂરા બંદોબસ્તથી એક માસ રાખી, અને તે વચન પ્રમાણેજ વર્તે છે એમ તેની ખાતરી થતાં,* તથા આ પ્રસંગ દરમિયાન જિનધર્મના સિદ્ધાન્તો મન્તવ્યો રીત રીવાજો આદિ વિશે પણ તેના સાંભળવામા આવતાં, અકબર જેવી વૃત્તિવાળા માણસને તો એક નવા સ્વતંત્ર અને વિશાલોદાર જ્ઞાનસ્થાન અને અનુભવસંચયની ભાળ મળી. જૈન ધર્મના તે સમયે ઉત્તમોત્તમ ગુરુ કોણ હતા તે શોધી કહાડતાં અકબરને વાર લાગી નહિ, અને આ પ્રમાણે અકબરનો હીરવિજયસૂરિ અને તેજસ્વી જિનભક્તો સાથેનો સમાગમ આરંભાયો.

હેમાચાર્ય અને તેમના સહાયકોએ ગુર્જરમંડલમાં × સંસ્કૃતિ

---

* શ્રી જિનવિજયજી' જૈન ઐતિહાસિક ગૂર્જર કાવ્યસંચય (૧૯૨૬): રાસસાર વિભાગ, પૃ. ૧૦૬.

× આપણા દેશને ગૂજરાત નામ મુસ્લિમ અમલ પ્હેલાં ન્હોતું. આનર્ત્ત અને સૌરાષ્ટ્ર એ આપણા દેશના બે અંગોના જૂનામાં જૂના નામ. સૌરાષ્ટ્રમાંથી સોરઠ નામ થયુ. આખા દ્વીપકલ્પને કાઠીવાડ—काठेवाड—કાઠિયાવાડ નામ આપી, સોરઠ નામ તેના દક્ષિણ પેટાભાગને માટે સંકોચનાર મરાઠાઓ હતા. આનર્ત્ત શબ્દનોજ અપભ્રંશ થઇને લાટ શબ્દ થયો જણાય છે. હેમાચાર્ય અને સિદ્ધરાજના સમયના આનર્ત્ત, લાટ, સૌરાષ્ટ્ર આદિ ચૌલુક્ય રાજ્યના વિભાગોને માટે એકઠું ગુર્જર મંડલ નામ જ ઘટે. આ વિષયના એકથી વધારે અંશ હજી સંદિગ્ધ છે. જુવો—A. S. Altekar નો A History of Important Ancient Towns and Cities in Gujarat and Kathiawad (1926) એ મુંબાઇ યુનિવર્સિટીનો ઇનામી નિબંધ (છૂટો છાપેલો

અને વિદ્યાનો એક બલવાન મોજો ઉત્પન્ન કર્યો હતો.[1] એ મોજા દરમિયાન આપણી પ્રજામા સાહિત્ય વિદ્યા આદિ જોરથી ફેલાયા હતા, અને નવાં પણ ઊપજ્યાં હતા, પરંતુ એ સર્જક યુગનું આયુષ્ય ટૂંકું નીવડયું અને એ યુગ દરમિયાન થયેલું અને આરંભાયલું ઘણું ખરું પાછું ધૂળ તળે દટાયું. થોડુ ઘણું કજળતુ કજળતુ પણ ઊગર્યું અને નામશેષ રહ્યું તેનું કારણ અમદાવાદ પરિષદ વખતે મે મ્હારા વ્યાખ્યાનમા સૂચવેલું તે હતુ, કે અમદાવાદના સુલતાન વંશની નીતિ ઉગ્ર મુસ્લિમ નીતિ હતી નહીં હિંદમાંની મુસ્લિમ ગાદીઓ દેહલીના તખ્તથી જેમ દૂર આવેલી, તેમ તે ગાદીને ટકાવનાર મુસ્લિમ બલ ઓછા આછાં અને તેમ તે ગાદીપતિઓને પોતાની ગાદી ટકાવવાને લોકપાલ વધારે પ્રમાણમા થવું પડેલું: પોતાની નીતિમા પ્રજાના ગ્રહોને અને પ્રજાની રુચીઓને વિશેષ વઝન આપવું પડેલુ. વળી ગુજરાતના તખ્તની લક્ષ્મી અને જાહોજલાલી તો મુખ્યત્વે અવલંબે દરિયાપારના વે'પાર ઉપર, અને એ વ્હેપારની કલા હિકમતો તમામમા હિંદુઓની બાપુકી હાકમીઃ ખાસ કરીને જૈનોની.

તેમ Indian Antiquary ના ૫૩ મા અને ૫૪ મા વાલ્યુમોમાં)

આનર્ત્ત લાટ અને સોરઠ વચ્ચેનો ઐક્યભાવ મુસ્લિમ યુગે જ સાધ્યો છે; ગૂજરાતમા મુસ્લિમ યુગ બે અમદાવાદના સુલતાનોનો તે પ્હેલો, મુઘલ સલ્તનતનો તે બીજો કચ્છ, ઈડર, આદિ જે જે પ્રદેશ અમદાવાદી સુલતાનો અને મુઘલ પતશાહોના "વિષય" મા રાજ્યસત્તા આણી શકેલી નહી, તેમનું ગૂજરાત સાથેનું ઐક્ય આજે પણ આછું છે.

૧. ગુર્જરમંડલની સંસ્કૃતિમાં જે યુગના શિખર રૂપે શ્રી હેમાચાર્ય વિરાજે છે, તે પ્હેલાના સંસ્કૃતિયુગો વિશે પંડિત સુખલાલ, પંડિત બહેચરદાસ અને મુનિ જિનવિજય હલમા જે અભ્યાસો અને સંશોધનો કરી રહ્યા છે, તે ઉપરથી થોડાજ સમયમાં પુષ્કળ માહિતી મળી જશે એમ ધારું છું.

મહાન અકબરની રાજનીતિ અને અકબર હીરવિજયના સમાગમનું એક મહામોટું ફલ એ આવ્યું કે ગૂજરાતી સંસ્કૃતિના જૈન ફાંટામાં બીજો બલવાન મોજો ઉત્પન્ન થયો અને આખા દેશમાં ફેલાઇ દેશના સીમાડાઓથી આગળ પણ રેલાયો. ઋષભદાસ ગૃહસ્થ રહીને પણ કવિ થયા કારણ કે તેઓ ગર્ભશ્રીમંત હતા. પોતે જ કહે છે:

સકલ પદારથ મુઝ ધરિ મિંલણા, થિર થઇ લછી રે નારૂય

પણ ઋષભદાસ કવિ થયા તેનું વધારે મોટું અને સજીવન કારણ તો આ કે એમને આ નવા મોજાનો લાભ મળ્યો. મોજો જોરમાં હતો તે સમયમા એ પાકયા, વળી તેની સાથે એમનો અંગત સંબંધ નિકટ અને કુટુમ્બીનો હતો.

મૂઝ આંગણિ સહઇકાર જ ફલીઉ, શ્રીગુરૂનામ પસાઇજી,
જે રષિ મુનીવરમા અતીમોટો, વીજઇસેન સુરિરાયજી. ૫૩.

મુઝ અંગણિ સહિકાર જ ફલીઉ, શ્રીગુરૂચર્ણ પસાઇજી. આંચલી.

જેણઈ અકબર નૃપ તણી શભામાં, જીત્યુ વાદવીચારી જી,
શઇવ શન્યાસી પંડીત પોઢા, સોય ગયા ત્યાહા હારીજી ૫૪ મૂઝ૦

જયજયકાર હુઉ જિનશાશન, સૂરી નામ સવાઈ જી;
શાહી અકબર મુખ્ય એ થાપ્યુ, તો જગમાહિ વડાઇ જી ૫૫ મૂઝ૦

તાસ પટિ ઊગ્યુ એક દીનકર, સીલવંતમા સુરો જી;
વીજયદેવ સુરી નામ કહાવઇ, ગુણ છત્રીસે પુરો જી ૫૬ મૂઝ૦

તપાતણો જેણઇ ગછ અજુઆલ્યુ, હુધવઇમ્હા સોભાગી જી,
જસ સિરિ ગુરૂ એહેવા જઈવંતો, પૂણ્યપરાશ તસ જાગી જી.*૫૭ મૂઝ૦

---

* વ્રતવિચાર રાસ, વિ સં ૧૬૬૦ પ્રતિ ૧૬૭૯ની, કવિએ પોતે લખેલી (જૈન ગૂર્જર કવિઓમા રા. રા. મોહનલાલે છાપેલા પ્રમાણે જ ઉપર છાપ્યું છે)

હીરવિજય-શિષ્ય વિજયસેન, (વિ. સં. ૧૬૦૪–૧૬૭૨) તેના શિષ્ય વિજયદેવ; (૧૬૩૪–૧૭૧૩) અને વિજયદેવની સાથે ૧૬૭૨-૧૬૭૪ એ ત્રણ વર્ષ તપાગચ્છના આચાર્ય વિજયતિલક. આ વિજયદેવ અને વિજયતિલક બંનેના શિષ્ય ઋષભદાસ. †

ઋષભદાસને પોતાને સંસ્કૃત પ્રાકૃત આદિ સાહિત્યનું સારું જ્ઞાન હતું એમ એમની કૃતિઓ જ સાબીત કરે છે, રા. રા. મોહનલાલ દલીચંદ દેસાઇ એમની સંખ્યાબંધ કૃતિઓ જણાવે છે, અને "જૈન ગુર્જર કવિઓ પ્રથમ ભાગ" એ ગ્રંથમાં એમણે ઋષભદાસની સત્તર કૃતિઓમાંથી ઉતારા પણ ટાંકયા છે. આ આનન્દકાવ્યમહોદધિ મૌક્તિકોમાં પણ એમની આ પ્હેલાં હીરવિજયસૂરીશ્વર રાસ અને બીજી કૃતિઓ પ્રકટ થઇ ચુકેલી છે. એમની લગભગ દરેક રચનામાં એમણે રચ્યાસાલ આપી છે તે ઉપરથી જાણવામાં આવે છે કે એમની કૃતિઓ વિ. સ. ૧૬૬૫-૬૬થી ૧૬૯૦ લગીમાં થયેલી છે, હીરવિજય સૂરિ વિ. સ. ૧૬૫૨ની આખરમાં સદ્‌ગત થયા એટલે તેમની સાથે પણ ઋષભદાસનો બાલ વયમાં પ્રત્યક્ષ પરિચય સંભવે છે; અને તેમના મુખ્ય શિષ્ય વિજયસેન સૂરિ (વિ સં. ૧૬૦૪), જેને અકબરે હીર–સવાઇ એ નામે પ્રખ્યાત કર્યા, તથા એ વિજયસેનના મુખ્ય શિષ્ય તપસ્વી વિજયદેવ સૂરિ (૧૬૩૪–૧૭૧૩), જેમને જહાંગીર મહાતપા કહેતા, તેમનો તો આપણા કવિને આખો જન્મારો ગાઢ પરિચય હતો. વળી સત્તરમી

---

† વધુ વિગત માટે જુવો રા. રા. મોહનલાલ દલીચંદ દેસાઇનો શ્રાવક કવિ ઋષભદાસ એ નિબંધ (સુરત પરિષદ્‌નો અહેવાલ અને નિબંધ સંગ્રહમાં તેમ "જૈન યુગ" નામે જૈન શ્વેતાંબર કોન્ફરન્સના માસિકમાં).

આ નિબંધને સુધારી વધારીને કર્તાએ આ મૌક્તિક માટે ફરી લખી આપેલો જુવો આ જ પુસ્તકમાં.

સદીના ઉત્તરાર્ધના જાણીતા જૈન કવિઓ—સંઘવિજય (સિંહાસન બત્રીશીના કર્તા), ગુણવિજય (કર્મચંદ્ર વંશાવલિ પ્રબંધના કર્તા), હેમવિજય ગણિ (કમલવિજય રાસના કર્તા), નયસુંદર (નલદમયંતી ચરિત્રના કર્તા), કનકસુંદર (સગાલશા રાસના કર્તા), સમયસુંદર (નલદવદંતી રાસ અને વસ્તુપાલ તેજપાલ રાસના કર્તા), આદિમાંથી કેટલાક ઋષભદાસની સાથે સારી પેઠે સંબંધમાં આવેલા હશે. અને ઋષભદાસ પોતાના આગળ થઇ ગયેલા જૈન કવિઓમાંથી લાવણ્ય સમય (વિમલ પ્રબંધ આદિના કર્તાઃ—જ. ૧૫૨૧ છેલ્લી મળી આવેલી કૃતિ ૧૫૮૯ની છે), લીંબો, ખીમો, તથા એ પ્હેલાંના દેપાલ વગેરેને સંમાનપૂર્વક સ્મરે છે કુટુબ મોટુ તથાપિ સંસ્કારી અને ધર્મ તથા સાહિત્ય—રત હતું અને વળી તે સમયના ઉત્તમ સાધુઓ અને પુરુષોની સત્સગતિમા રહેનારું, એટલે ગર્ભશ્રીમંત ઋષભદાસે વ્હેપાર અને કુટુંબવ્યવસ્થાનો ભાર સુપાત્ર માણસો અને લાયક કુટુમ્બીઓ ઉપર રાખીને પોતાનું આયુષ્ય ધર્માચાર અને પઠન પાઠન લેખનમાં જ મોટે ભાગે ગાળેલું હશે એવો તર્ક એમના વિશે યોગ્ય જણાય છે. એમની કૃતિઓમાંની એકથી વધારે એમના જ હસ્તાક્ષરમાં પણ મળી આવે છે.

૪. **આ રાસ વિશે કેટલીક મુદ્દા.**—જૈન સાહિત્યમાં રાસને નામે ગણાતી કૃતિઓની સંખ્યા મોટી છે, અને તેમાંથી હજી થોડી જ પ્રસિદ્ધિમાં આવેલી છે, એટલે આ જાતની રચનાના સામાન્ય લક્ષણો બાંધવાનું કાર્ય અત્યારે થઇ શકે એમ નથી. પરંતુ કવિની પોતાની પ્રતિજ્ઞા ઉપર રજી કલમમાં આવેલી છે તે પ્રમાણે જ એમણે આ અને પોતાના બીજા રાસો રચેલા છે. કથાભાગ કે વસ્તુ ગૌણ છે; નીતિના અમારિ (અહિંસા), શીલ, દાન, તપ આદિ જે સિદ્ધાન્તો ઉપર જૈન ધર્મ ખાસ ભાર મુકે છે, તેનો બોધ કરવો અને જિન મતનો મહિમા ગાવો, એ જ આ રાસનો પ્રધાન વિષય છે. પોતાનું કવન વિસ્તારવામાં જૈન કવિઓ પોતપોતાની વિદ્યા રુચિ આદિ પ્રમાણે આગલા ગ્રંથો,

સુભાષિતો, લોકસાહિત્ય વગેરેનો છૂટથી ઉપયોગ કરે છે. એક બે દાખલા જોઇએ.

જ્ઞાની નર સઘળે પૂજાય, નરપતિ નિજ નગરે જ મનાય;
જ્ઞાની ભલો નર જોહુ કુરૂપ, કોણ જુવે કોયલનું રૂપ.—૪

કોયલ રૂપ સ્વર મધુરો જેહ, તપસ્વી રૂપ ક્ષમા કહેહ;
પતિવ્રતા* નારીનું રૂપ, કુરૂપને વિદ્યા જ સુરૂપ.—૫

અધિકું રૂપ તે વિદ્યા કહી, ગુપ્ત ધન તે વિદ્યા સહી;
યશ સુખની દેનારી એહ, વાટે બાંધવ સરિખી જેહ.—૬

વિદ્યા રાજભવને પૂજાય, વિદ્યાહીન અજ પશુઆ ગાય;
લક્ષ્મી પણ જુગ × તો શોભતી, જો ઉપર બેઠી સરસ્વતી.—૭

નાણા ઉપર અક્ષર નહિં, તે જાણું નવિ ચાલે કહિં;
જિહાં અક્ષર તિહા મહત્ત્વ તે બહુ, ઉત્તમ અંગને પૂજે સહુ.—૮ +

અહીં વિદ્યા વિશેનાં જાણીતાં સુભાષિતો ભેગાં કરીને છેલ્લી કડીમાં કવિએ પોતાના વ્હેપાર અને શરાફીના અનુભવને, સીસા અને સુવાચ્ય છાપ વાળા સિક્કા વચ્ચેના ભેદનો દાખલો આપી, સાથે વણી લીધો છે "ઉત્તમ અંગને" એટલે સિક્કા ઉપરના પાતશાહ કે રાજ્યકર્તાના ડોકાને એવો અર્થ પણ હોય. કુમાળપાળ રાસ ખંડ ૧ લામાં પૃ. ૩૭ મે ખંભાતમાં પોતાના સમયમા પ્રચલિત સિક્કાઓની યાદી કવિએ આપેલી છે.

---

* પાતિવ્રત્ય × જગતમાં.

+ હિતશિક્ષા રાસ, ઢાલ ૧. ભાષા માટે જુવો પૃ. ૧૦ તળેનું ટિપ્પણ જ.

ભક્તિ રૂપ ધનના ગુણ લોકપ્રિય રાહના પદમાં આયા છે તે જુવોઃ—

(રાગ વસંત—"નાહલો નિરગુણુ રે")

જિન તુઝ નામ નિધાન રે, એ ધન કોઇ ન ખાય;
દેહડી જલતા સાથિં આવઈ, વિણસી કિમઇ ન જાય.—જિ૦ ૫૧

ચોર ન ચોરઇં અગનિ ન જાલઇ, ધૂરત કોઇ ન ધૂતારઈં;
વાટિઇ વહઈતાં વિઘન ન થાઇ, ધૂતઈ કહી ન હારઇં.—જિ૦ ૫૨

એ ધન ખાતા કહીઇં ન ખૂટઇ, વણજ કરિ નવિ જાઇ;
કુવસન પડતા એ નવિ વિણસઇ, રૂસી ન લીઈં રાઇ.—જિ૦ ૫૩

ચાડતણું ઇહા કહીઈ ન ચાલઈ, યોગી ધાત ન ઘાલઇ,
સુરનર કિંનર અસુર વિદ્યાધર, એ ધનસું ન વિચાલઈં.—જિ૦ ૫૪

એ ધનતું હેર નવિ થાઇ, લૂંટા સોય ન લૂંટાઈ;
સાયરજલ પ્રભવઇ નઈ એહેને, અનર્થ કોઈ ન ઉઠઇ—જિ૦ ૫૫

એ ધનથી પેલું ધન આવઇ, રાજ ઋદ્ધિ સુખ ભોગ;
કુમારપાલ નૃપ એણીપરિ ચિંતઇ, પુણ્ય સકલ સંયોગ.—જિ૦*૫૬

સિદ્ધરાજની ચિતા બળે છે ત્યાં કવિ વિલપે છેઃ—

(રાગ રામગિરિઃ "રામ ભણઇ હરિ ઉઠીઇ"—એ દેશી)

સોનાવરણી રે ચહઇં બલઇ, રૂપાવરણી તે ધુંહ રે,
કુમકુમવરણી રે દેહડી, અગનિ પરજલીઅ તેહ રે.—૨૯ મા૦

માન મ કરસ્યો રે માનવી, કિસ્યો કાયાનો તે ગર્વ રે,
સુરનર કિંનર રાજિઆ, અંતિ મૃત્તિકા સર્વ રે.—૩૦ મા૦

---

* પ્રથમ ખંડ પૃ. ૧૦૯.

જે સિરિ રચી રચી બાંધતા, સાલૂ ... . તે પાગ રે,
તે નર પોઢયા રે પાધરઇ, ચાચ દિઇ સિરિ કાગ રે.–૩૧ મા૦
જે નર ગંજી રે બોલતા, – × × ×
× – × × × × × ×
જેસંગ સરિખો રે રાજિઓ, બાલી કર્યો તિહાં રાખ રે–૩૯+મા૦

નરસિંહ મ્હેતાથી યે ક્યાંય જૂના આ લોકરચિત પરંપરાપ્રાપ્ત સ્મશાનવિલાપમાં ઋષભદાસની પોતાની એક માત્રા પણ હશે ખરી ?

બીજે છેડેથી વિચારમાં પડી જઇયે એવા દાખલા ઊતારું. બ્રાહ્મણ પ્રતિનિધિ દેવબોધિ સમસ્યાઓ પુછે છે અને જૈન પ્રતિનિધિ હેમાચાર્ય કુમારપાલની રાજસભામાં તેના ઉત્તર આપે છે (પૃ. ૧૮૧–૧૫૧: અઢાર સમસ્યાઓ આપી છે), તે વાંચતાં આપણને એમ લાગે છે કે આ શું આપણે સામળભટ્ટને તો નથી વાંચતા ? આમ બીજે પણ અનેક સ્થળે લાગ્યા વગર ન રહે એટલી એ બેની સમાનતા જણાય છે ઋષભદાસના ઘણા દૂહા ચઉપઇ અને ખાસ કરીને કવિત્ત સામળનાં લઢણને અને સામળની શબ્દયોજનાને એટલાં તો મળતાં આવે છે કે અકબરે હીરવિજય શિષ્યને હીરસવાઇ કહ્યો હતો તેમ સામળને ઋષભસવાઇ કહેવાનુ આપણને મન થઇ જાય છે. માત્ર ઋષભની કૃતિઓમાં જે લોકપ્રિય ઢાળોનાં મીઠા અસરકારક પદો જોવામાં આવે છે તે એની કવિત્વ પદ્ધતિનો અંશ સામળમા નથી

પુસ્તકો વગરના અને વાંચતાં આવડે નહીં એવા શ્રોતાઓને માટે રચાયલાં સાહિત્યમાં હોમર મહાભારત કે જાતકમાલાથી માંડીને સામળ લગી કે આજે પણ ગામડાના ભાટભવાયા અને કથકો લગી કેટલાંક લક્ષણ સર્વસામાન્ય હોવાનાં જ. આગળ આગળથી એ લક્ષણો જે જરાતરા ફેરફાર સાથે ચાલ્યાં આવે, તે આગળ આગળ

× પૃ. ૧૪૭–૮.

જરાતરા ફેરફાર સાથે ઊતર્યાં જાય. અને વર્ણનોમાં ઉપમાઓ અને રૂપકોથી માંડીને જ્ઞાનનાં સૂત્રો કહેવતો અને ઉખાણા, રસનાં ટપકાં, હાસ્યના ટુચકા, ચાતુર્યના નમૂના, સૂત્રશૈલીમાં સમાવેલાં સરવૈયાં, લોકપ્રિય કથાનકો ચમત્કૃતિઓ અને તાજુબીઓ, પટ અને ગુંથણીમાં ફેરફાર સાથે, પરંતુ તત્ત્વદૃષ્ટિએ જોતાં એ ને એ મા અને એ ને એ બાપની સંતતિ, સૈકાઓ સુધી સાહિત્યવાડીમાં ઊગે અને કરમાય અને પાછાં ઊગે. સૈકાઓ લગી. જ્યાંસુધી પ્રજાનું આખું યે માનસ ફરી ન જાય ત્યાંસુધી. તથાપિ જ્યાં વિચારમાલા કે દૃષ્ટિ ઉપરાંત શબ્દરચના અને દૃષ્ટાંતો લગભગ એક ને એક બે કવિઓમાં એક આખા બંધમાં અથવા તો બંધના એક આખા અંશમાં જોવામાં આવે, ત્યાં સંભવે છે કે પાછલા કવિએ આગલાનું જ પોતાનું કરી લીધેલું. ઋષભદાસનું કેટલુંક જેમ આગલા કવિઓની કૃતિઓમાંથી અને આગલાં સુભાષિતો પદો આદિના અનુવાદ જ છે, તેમ ઋષભ પછીના આપણા કવિઓમાં કેટલુંક ઋષભનું જ એમણે લીધેલું છે. અને ઋષભ તો આપણે જોયું તેમ પોતાની પ્રતિજ્ઞામાં સ્પષ્ટ સ્વીકારે છે કે હા, મેં તેમ કર્યું છે; એ મ્હારું એક કર્તવ્ય જ હતું. શામળ પણ એવો સ્વીકાર કરે છે.× છાપખાનાં થતા, પુસ્તકો સુલભ થતાં, અને નિરક્ષર શ્રોતા વર્ગને સ્થાને વાંચનાર વર્ગ આવતાં, આપણા નવા યુ-

× " કવચિતા સહુતણો પરતાપ." "સેવક સહુ કવચિતા તણો."

—નંદ બત્રીસી.

" કવિ કીધા લક્ષકોટિધા, મયા કરો માગું મતી "

—રાવણ મંદોદરી સંવાદ.

" દાસ સૌ કવિજન તણો."

—વેતાલ પચીશી.

"સંસ્કૃત માંહિથી સોધિયું પ્રાકૃત કેરું પુરાણ" "સામળભટ્ટ કવિએ કરો, વેદ પુરાણો છાપ." (અથવા—"પ્રાકૃત કીધુ પૂર")

ગમાં રચનાઓના કર્તૃત્વ વિશેના આપણા ખયાલ વધારે સ્ફુટ અને સ્પષ્ટરેખ થતા ગયા છે, અને હવે આપણે કોઇ પણ કર્તા કને ઋષભ અને સામળના જેવા એક સામાન્ય ગોળગોળ સ્વીકાર ઉપરાત ખંડે ખડમા, કડીએ કડીમાં, જેનુ જેટલું લીધું હોય તેનો ચોકખો ઋણ-સ્વીકાર માગિયે છિયે. કર્તૃત્વ અને ઋણસ્વીકાર વિશેના આ આપણાં નવાં ધોરણ દલપતરામ જેવા કવિને લાગુ પાડી શકાય ખરા ? કે એમને મોટે ભાગે તો આ બાબતમા દયારામ લગીના યુગની જ એક વ્યક્તિ ગણવા ઘટે ? આ મ્હને તો લાગે છે કે, એવો સવાલ છે કે જે વિશે થોડો ઘણો મતભેદ સ્થાને છે. નીચેની પંક્તિઓ વિચારો.

પહઇલુ સુખ જે જાતિ નર્યા, બીજુ સુખ જે ઘરિ દીકરા,
ત્રીજુ સુખ જે રણવણ* વરા, ચઉથુ સુખ જે પોતઇ ઘર

પાચમુ સુખ જે ભગતિ નારિ, છઠ્ઠુ સુખ જે ઝાટુ બારિ:
સાતમુ સુખ જે અંગણિ જૂત, પુણ્યઈ એ લહઈ વર સૂત્ર.

પહઇલુ સુખ જે ન જાઇઈ ગામી, બીજુ સુખ જે વસઈ ઠામિ;
ત્રીજુ સુખ જે માનઇ ભૂપ, ચઉથુ સુખ જે રૂપ સરૂપ.

પાચમુ સુખ ઈચ્છાઇ રમઇ, છઠ્ઠુ સુખ વેલાઇ જમઈ
કવિ કહઈ સાતમુ સુખ એ ગમેઇ, સકલ લોક ઘર આવી નમઇ.

આમાંની પ્હેલી ચાર દલપત કાવ્ય કે જૂની વાચનમાળામાંથી

(ટિપ્પણ આગલે પાનેથી ચાલુ)

" શાસ્ત્ર સકલની શાખ."

" બ્રાહ્મણ ભાટ કે ચારણા (કે) અન્ય કવચિતા હોય,
સેવક હું સઉકોતણો, ખોડ મ દેસ્યો કોય
જેહની બુદ્ધ દીધી શારદા, જેહની સાભળી ક્ષાત,
તેહનું સંસ્કૃત શોધિયું, તેહની વખાણી વાત." વગેરે, વગેરે.

—સિંહાસન બત્રીશી.

* ઋણ વિના.

ઊતારી નથી; આ રાસમાંની જ એ આઠે પંક્તિ છેઃ જુવો ખંડ ર જો, પૃ ૧૩૧.

આ રાસનો આરંભથી માંડીને સિદ્ધરાજનું મૃત્યુ થતા કુમારપાળ આવીને ગાદીએ બેસે છે ત્યા લગીનો ભાગ સુશ્લિષ્ટ છે. કુમારપાળના પ્રવાસવર્ણન અને ઠેકાણે ઠેકાણેના એના અનુભવોના વર્ણનથી કૃતિમાં એટલે સુધી પૂરતા વૈવિધ્ય વાળી એકતા આવે છે એમા પણ જૈન શ્રોતાઓને ...ચે એવો બોધ જ પ્રધાન છે, પરંતુ પછીના ભાગમા તો એ બોધ જૈનેતર વાંચનારને જરા કંટાળો આવે એવો થઇ જાય છે. વળી અસમ્ભવિત ચમત્કારો (miracles) ઠેકાણે ઠેકાણે આવે છે તે અર્વાચીન વાંચનારે કર્તાના સમયના અભણ લોકના જ નહીં અભણ વિદ્વાન તમામ પ્રજાના માનસચિત્ર લેખે ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ ઉપયોગી ગણવાના છે. આજે આપણા સુશિક્ષિત વર્ગમા ગે ચમત્કારો વિશે આપણુ માનસ એક જ ધોરણે વર્ત્તતું છે નહીં. કૃષ્ણચરિત્રમાંના ચમત્કારો આપણે કશારે ગળિયે છિયે, દશમસ્કધ કે સુદામાચરિત્ર જેવાં કાવ્યોમાં આપણને એવા ચમત્કારોના વર્ણનમાં અસંભવદોષ અને તેથી કાવ્યત્વહાનિ નથી લાગતા, ત્યારે જૈન પ્રબંધ ક રાસમાં સોમનાથનું લિંગ ફાટે, તેમાથી નીકળી શકર પોતે કહે કે "સાચો ધર્મ શ્રી હેમાચાર્ય જે કહે તે" અને કુમારપાલ રાજાનો સંશય આ પ્રમાણે ટળે છે, એવું વર્ણન આપણે સહી શકતા નથી આ વિશે જો એવો પક્ષવાદ કરવામાં આવે કે જૈનેતર કાવ્યોમાં આવા વર્ણન અસંભવિત પણ એક વાર તો સંભવિત લાગી જાય એવી ખૂબીથી થયાં હોય છે, તો એ બચાવ પણુ લૂલો છે. કેમકે દશમસ્કંધ જેવા ઉત્તમ કાવ્યમાં પણુ એકથી વધુ સ્થળે જરાયે ખૂબી હોતી નથી, અસંભવ નર્યો અને નાગા અસંભવ રૂપે જ કથાયેલો હોય છે, એ નિર્વિવાદ છે. કલાશાસ્ત્રમા આ જ ખરું છે, કે કૂબડું પણુ પરિચયથી સહ્ય બને છે, અને ગમે તેવા પટુકરણુને પણ સુપરિચિત થઇ ગયેલુ કૂબડુ—ગંદાં બાલ-

કની જેમ ખૂંચતું નથી. અને આ ને આ વાત જૂદે રૂપે કહેવામાં આવે કે શ્રીકૃષ્ણ ઉપરની ભક્તિના પૂરમા એ બધુ તણાઇ જાય છે તે જણાતું પણ નથી, તો એ જ બચાવનો લાભ જૈન સાહિત્યને પણ મળવો ઘટે છે.

ગઝનીના સુલતાને ચ્હડી આવી ઘેરો ઘાલ્યો અને કુમારપાલને લાગ્યું કે 'મુવા તો!'—ત્યારે જૈન ધર્મરક્ષક લોકોત્તર શક્તિ સુલતાન ઊંઘતો હોય છે ને એનો ઢોલિયો ઊપાડીને આણે છે કુમારપાલના શયનભવનમા. અને મળસ્કે જાગતા જ સુલતાનને ઉલટું એમ થાય છે કે 'માર્યા તો!' તથા તે બીચારો જેમ તેમ ધડ ઉપર ડોકું રાખીને આવા ચમત્કારિક વિપમમાંથી છૂટવા માટે નમી પડે છે, પોતાના મુલક અને પોતાની પ્રજામા અમારિ પ્રવર્ત્તાવવાનું વચન આપે છે, અને કુમારપાલનો માંડલિક બનીને વદાય થાય છે. આવાં વર્ણન અસંભવ દોષના જૂદા પ્રકારના દાખલા છે. અગસ્ત્ય મહર્ષિના વચન માત્રથી પાનેતરમાં ઘૂમટો કહાડીને બેઠેલો છોકરો, મહર્ષિ "આ કન્યાદાન હું સ્વીકારું છું" એમ બોલતા જ, છોકરો મટી કન્યા બની જાય છે, એવી પ્રજાની કાવ્યસૃષ્ટિમા ઝનૂની મુસ્લિમ પણ દયાઘન જૈન બને, એમાં મ્હારા જેવા અપક્ષ તોળાટને તો જરાયે વિચિત્ર નથી લાગતું. બ્રાહ્મણ અને જૈન એક લોહીની પ્રજા છે એક વાતાવરણનાં બાલક છે, શક્તિઓ તેમ અશક્તિઓમા, રુચિઓ તેમ અરુચિઓમાં, સમાન છે, અને બ્રાહ્મણ સાહિત્યમા વસિષ્ઠ વિશ્વામિત્ર અગસ્ત્યાદિને દેવો, દેવાધિદેવ, કુદરતના નિયત ધર્મ, અને કર્મચક્ર પણ પ્રસંગ પ્રમાણે નમે, તો જૈન વિચારમિનારમાં જેઓ ઋષિમહર્ષિના સમાનશીલ છે, તેઓને કુદરતની અને તેથી પણ મહત્તર હોય એવી બધી જ શક્તિઓ જૈન સાહિત્યમાં શા માટે ન નમે!

૫. જૂનું વાઙ્મય. જૈન સાહિત્યમા દોષો નથી એમ મ્હારો દાવો નથી. બ્રાહ્મણ સાહિત્યમા નથી એવા દોષો જૈન સાહિત્યમાં છે

એવા પક્ષવાદ સામે જ મ્હારી દલીલ છે. વળી દોષદૃષ્ટિની પ્રવૃત્તિનો સાચો આશય એક જ ઘટે સાહિત્યના નવા સર્જનને એવા દોષોથી બનતાં સુધી મુક્ત રાખવાનો. દોષને વિશે દોષત્વપ્રતીતિ ના થાય, દોષને વિશે પણ ગુણત્વપ્રતીતિ થાય, તો એવા અસમંજસ વાતાવરણમા ઉદ્‌ભવતી નવી સાહિત્યસૃષ્ટિ પણ એવા દોષોથી કલંકિત જ બન્યા કરે. નવા થવાના જૈન સાહિત્યને, નવા થવાના જૈનેતર સાહિત્યના જેટલું જ, દોષકલંકોથી જેમ બને તેમ વિમુક્ત સ્રજવુ ઘટે, એ વાત તો સૌ સ્વીકારે. પરંતુ નવું સાહિત્ય—જૈન કે જૈનેતર—આ નિબંધની વિચારણામા પ્રસ્તુત વિષય છે જ નહીં. આપણી વિચારણા જૂના, અને મોટે ભાગે કાંતો અપ્રકટ કાતો પ્રકટ તથાપિ અજ્ઞાત જેવા સાહિત્યને માટે જ છે. આવા સાહિત્યને અજ્ઞાતમાથી જાણીતું અને હસ્તલિખિત પ્રતિઓ રૂપ જ છે તેને મુદ્રાંકિત બનાવવું એજ આપણો વિષય છે. અને આમાં જૈન જૈનેતરનો ભેદ છેક અસ્થાને છે. જૂના જૈનેતર સાહિત્યના રક્ષણ સંશોધન પ્રકાશન અને ગુણાનુરાગ ગુજરાતી ભાષાપંડિતોને જેટલા પ્રિય છે, તેટલાં જ પ્રિય તે ભાષાપંડિતોને જૂના જૈન સાહિત્યના રક્ષણ સંશોધન પ્રકાશન અને ગુણાનુરાગ પણ થવા જોઇએ. જૈન વાઙ્મયની સાહિત્ય દૃષ્ટિએ ઉત્તમ કૃતિઓ ભલે ઓછી હોય, જે ઉત્તમ કૃતિઓ હોય તે ગુણવત્તામાં બ્રાહ્મણ વાઙ્મયની ઉત્તમ કૃતિઓથી ભલે ઊતરતી હોય ગુજરાતી ભાષા અને સા- નો ક્રમિક ઐતિહાસિક વિકાસ સમઝવામાં ઊંચી ઊતરતી જેટલી હોય તેટલી સર્વે જૂની કૃતિઓ કીંમતી છે. જે છે તે એ માણસ નવાં માબાપ પેદા કરી શકતો નથી, તેમ પાછલા સમયનું વાઙ્મય નષ્ટ થયું કે તેની જગા બીજા કશાથી પૂરી જ શકતો નથી જે છે તે એ. અને અત્યાર લગી ચાલી રહ્યું છે તેવું દુર્લક્ષ હજી પણ બીજા બેત્રણ દાયકા ચાલ્યા કરશે, તો ઇ સ ૧૮૫૦–૬૦ લગી જેટલું હતું તેટલું ૧૮૯૦–૧૯૮૦ લગી રહ્યું નહીં, અને ૧૯૦૦ થી ૧૯૨૫ ની

વચમા પણ આપણા ચાલુ દુર્લક્ષને લીધે કેટલુંક વધારે નહતું થયું, અથવા તો ૧૯૦૦ લગી હતુ પણ હવે નથી એ દશાને પામ્યુ. તે પ્રમાણે જ બીજા ત્રીશ ચાળીશ વર્ષમા પણ થવાનું. તો આ ટૂંકા પ્રવેશક * ની ગુજરાતી ભાષાપંડિતોને "જુગલ કર જોડ" આજીજી આટલી જ કે—કાલ-અજગરે બે ય પગ તો ગળ્યા છે એવી હાલ-બેહાલ આ બીચારી સરસ્વતીના રક્ષણ માટે તેમણે નલાખ્યાનમાંનું પારધિકૃત્ય કરવાને બનતા વેગે ધાવું.

પૂણા, તા. ૩ માર્ચ ૧૯૨૭.

બલવંતરાય કલ્યાણરાય ઠાકોર

---

* આ પ્રવેશક નિમિત્તે જૈન સાહિત્યની એક લઘુ સેવા કરવાનો પ્રસગ આપવા માટે રા. રા. જીવનચંદ સાકરચદ ઝવેરીનો આભારી છું.

કવિવર ઋષભદાસ.

કર્તા:—રા. રા. મોહનલાલ દલીચંદ દેશાઈ.

કવિવર ઋષભદાસ

[શ્રાવક કવિ ઋષભદાસ એ મથાળાનો એક નિબંધ તા. ૧૦-૫-૧૫નો સુરતની પંચમ ગૂજરાતી સાહિત્ય પરિષદમા મોકલ્યો હતો કે જે તે પરિષદ્‌ના અહેવાલમા અને જૈન શ્વે. કૉન્ફરન્સ હેરલ્ડના સને ૧૯૨૫ના ખાસ ઐતિહાસિક અક (૭-૯ અંક) માં પૃ. ૩૭૪થી ૪૦૧ સુધીમાં પ્રગટ થયો છે, તે લખાયે આઠ વર્ષ થયા તે દરમ્યાન કેટલીક હકીકતો ઉપલબ્ધ થઇ છે તે ઉમેરી આખો નિબંધ ઠીકાઠીક કરી અત્રે મૂકવામાં આવે છે:]

૨—કવિસમય.

૧—કવિશ્રી પ્રેમાનદની પૂર્વે-ઇ. સ. સત્તરમા સૈકાના પ્રારભમાંજ થયેલા એક સમર્થ જૈન શ્રાવક કવિ ઋષભદાસનો પરિચય કરાવવા માટે ઉદ્યુક્ત થયો છું. તેઓ ખંભાતનિવાસી હતા અને તેમણે ખભાતમાંજ રહી અનેક ગૂજરાતી કાવ્ય-કૃતિઓ-રાસાઓ રચી ગૂજ-રાતી સાહિત્યમા સમૃદ્ધ ફાળો આપી વિશિષ્ટ સ્થાન મેળવ્યુ છે

૨—પ્રથમ તેમનો સમય વિચારતાં જન્મ સવત્ કવિએ પોતાના કોઇપણ ગ્રથમાં આપેલ ન હોવાથી અને મરણ સવત્ બીજા સાધ-નથી મળી શકે તેમ ન હોવાથી અનુમાનપ્રમાણથી કામ લઇશું. તેમની પહેલી મોટી કૃતિ વ્રતવિચારરાસ સં. ૧૬૬૬ મા રચાયેલી છે. તેમા સરસ્વતીની સ્તુતિ પ્રારંભે કરતા પોતે જણાવે છે કે જેવું જોઇએ તેવું પિંગલ અને વ્યાકરણનું જ્ઞાન પોતાને નથી—

> પીંગલ ભેદ ન ઓલખું. વિગતિ નહી વ્યાકર્ણ,
> મુર્ખમંડણ માંનવી, હું સેવુ તુઝ ચર્ણ.

૩—આમ કહી પોતાની નિરભિમાની વૃત્તિ અને દીનતા આ

કવિએ જણાવી છે. (કુમારપાલ રાસમાં પણ આજ વાત મૂકી છે. પૃ. ૧ કડી ૭) કવિ માટે પિંગલ અને વ્યાકરણનો સારો અભ્યાસ આવશ્યક ગણાય,[૧] આ કવિએ પોતાના આ પ્રથમ પ્રયાસમાં તે બાબતનો પ્રથમ ઉલ્લેખ કર્યો.

૪—આ પ્રથમ કૃતિના અંતે પોતાની ગૃહસ્થ સ્થિતિનું પણ વર્ણન ટૂકમાં કરેલું છે કે.—

સુંદર ઘણારે દીસઇ શોભતા, બહઇની બાંધવ જોડ્ય,
બાલક દીસઇ રે રમતાં બારણુઇ, કુટુંબ તણી કંઇ કોડ્ય.
ગ્યવરી મઇહઇષી રે દીસઇ દૂઝતાં, સુર તરૂ ફલીઉરે બાર્ય,
સકલ પદારથ મુઝ ઘરિ મિ લહ્યા, થિર થઇ લછી રે નાર્ય
મહન મનોર્થ માહારઇ જે હતો, તે ફલિઉ સહી આજ,
શ્રીજિનધર્મ નિ પાસ પસાઉ લઇ, સુજ સીધાં સહી આજ.

૫—એટલે પોતે બહેન ભાઇની જોડવાળો, બાલકોનો પિતા, બહોળા કુટુંબવાળો, ગાય ભેસના દૂઝણાં જેને ઘેર હતાં એવો, લક્ષ્મીવંતા રહી સુખી ગૃહસ્થાશ્રમ સેવતા હતા. તે પરથી સ. ૧૬૬૬માં તેમના ઉમર ઓછામાં ઓછી ૨૫ વર્ષની ગણીએ તો સં. ૧૬૪૧ની આસપાસ તેમનો જન્મ થયો હોવો જોઇએ એમ સહેજે અનુમાન થઇ શકે.

૬—તેમની છેલ્લી કૃતિ સં. ૧૬૮૮ ની રોહિણીઆ રાસ મળી આવે છે ત્યાર પછી થોડા વર્ષો પોતે વિદ્યમાન રહી વૃદ્ધાવસ્થા ધર્મ-ક્રિયામા ગાળી હોય તો તે સંભવિત છે ઉક્ત કૃતિમાં વિજયાનંદસૂરિના

---

૧ કવિ દલપતરામ પોતાની પિંગલમાં જણાવે છે કે

પિંગલ પાઠ પઢયા વિના, કાવ્ય કરે કવિ કોય,
વલી વ્યાકરણ વિના વદે વાણી વિમલ નવ હોય.

પોતે શ્રાવક હતા એમ જણાવે છે તે સૂરિ સં. ૧૬૭૬ માં આચાર્ય પદ પામ્યા પછી સં. ૧૭૧૧ માં ખંભાતમાંજ સ્વર્ગસ્થ થયા.

૭. આ કવિ સં ૧૭૦૦ સુધી વિદ્યમાન રહ્યા એમ ગણીએ તો તેમનું આયુષ્ય લગભગ ૬૦ વર્ષ પ્રાયઃ ગણાય તેમનો કવનકાળ તો સં. ૧૬૬૬ થી ૧૬૮૮ સુધીના ૨૨ વર્ષનો નિશ્ચિતજ છે. કવિના આયુષ્યકાલ દરમ્યાનજ કવિવર સમયસુંદરનો કવન-કાળ છે અને તત્કાલીન સ્થિતિ શું હતી તે સંબંધી ઉક્ત 'કવિવર સમયસુંદર' સંબંધીના મારા નિબંધમાં જોઇ શકાશે. (જૈન સાહિત્ય-સંશોધક ખંડ ૨ અંક ૩-૪, તથા આનંદકાવ્ય મહોદધિ મૌક્તિક ૭ મું પ્રસ્તાવના.) મુખ્યત્વે કરી ઋષભદાસ પોતાની કૃતિઓમાં જહાંગીર (ખુરમ) પાતશાહનો ઉલ્લેખ કરે છે. તેના સમયની સ્થિતિ તપાસીશું.

૨. જહાંગીર બાદશાહના રાજ્યની શાંતિ.

૮ દિલ્લીપતિ જહાંગીર બાદશાહ (રાજ્યકાળ ઇ. સ ૧૬૦૫થી ઇ. સ. ૧૬૨૭) ના રાજ્યની સીમા આગ્રાથી પંજાબ અને કાસ્મીર સુધી અને માળવાથી ગૂજરાત સુધીની હતી.

૯. "અકબર અને જહાંગીરની રાજકીય નીતિ ઘણાક વિષયોમાં મળતી આવે છે હિંદુ અને મુસલમાન બંનેને સરખા હક આપવામાં, બંને ઉપર એકજ સરખી રાજનીતિ ચલાવવામાં બંને એક સરખા મત ધરાવતા હતા, પરંતુ અકબરનું એવું ધારવું હતું કે, હિંદુ, મુસલમાન બંનેને એકજ પંક્તિ પર મુકવા માટે, તેમના ધર્મને ઉત્તેજન આપવા અર્થે, માણસે પોતાનો ધાર્મિક જુસ્સો અને ધાર્મિક લાગણીઓને સમાવી દેવી જોઇએ અને ધાર્મિક ભાવનાથી ખીલતા આત્મિક રંગને આછો કરી નાંખવો જોઇએ. અકબરને દરેક ધર્મ ઉપર આસ્થા હતી; જ્યારે જહાંગીર એમ સમજતો હતો કે કોઇ પણ માણસ પોતાના ધર્મમાં રહીને, તેમાં પૂર્ણ માન્યતા રાખીને પોતાના

ધર્મની ક્રિયાઓ પાળીને પણ પારકા ધર્મવાળા તરફ માનની લાગણીથી જોઈ શકે છે.

૧૦ "અકબરનો અમલ ઘણોજ સુલેહભરેલો હતો, તેનું મુખ્ય કારણ એ હતુ કે તેણે બળ અને કળથી પોતાની હિંદુ પ્રજાનાં મન મેળવી લીધાં હતા દેશી સંસ્થાનો સાથે લગ્નનો સંબંધ વધારી તેમની વિદ્યા અને તેમના ધર્મ પ્રત્યે પ્રેમભાવના બતાવી, તેમના પર પૂર્ણ ભરૂસો રાખી, તેમને મોટા મોટા હોદ્દાઓ આપી તેમનો અતિ ઉપયોગી પ્રેમ સંપાદન કરી, તેમને રાજ્યમાં મદદગાર કરી લીધા હતા જહાંગીરે રાજ્યાભિષેક થયા પછી પોતાના પિતાના પગલેજ ચાલવાને નિશ્ચય કર્યો હતો મરણપર્યંત તે નિશ્ચય તેણે પાળ્યો પણ ખરો.

૧૧. "જહાંગીરને નાનપણથી વિદ્યા તરફ ઘણો પ્રેમ હતો. જહાગીરના સમયમાં જાદરૂપ (વિજયદેવસૂરિ!) નામે એક વિદ્વાન જતી ઉજ્જન પાસે આવેલી એક ઉજ્જડ પહાડની ગુફામા રહેતો હતો અહિઆ ત્રણ માઇલ સુધી સ્વારી જઇ શકે તેવું સ્થાન નહોતું, છતા પણ જહાંગીર વારંવાર પગે ચાલી તેની પાસે જતો અને તેની સાથે વદવિવાદ કરવામા પોતાનો અમૂલ્ય વખત ગુજારતો તે જ્યારે જાદરૂપનું વર્ણન કરે છે ત્યારે તેના શબ્દો બતાવી આપે છે કે તે જાદરૂપ પ્રત્યે શુદ્ધ અંતઃકરણનો ભાવ રાખતો. છ છ કલાક સુધી તેની સોબતમા જહાગીર રહ્યો છે

"જહાંગીરનો અદલ ન્યાય, તેનો પ્રજા તરફનો પ્રેમ અને તેમના કલ્યાણાર્થે લેવામા આવતા ઉપાયોમાં મહાન્ અકબર સિવાય કોઇપણ રાજા તેની બરોબરી કરી શકે તેમ નથી"

—જહાંગીર અને તુઝક જહાગીર

[વસંત–શ્રાવણ ૧૯૬.]

૧૨. ટુંકમાં અકબર બાદશાહના વખતમા ગુજરાત સર્વતઃ જીતાયુ, અને શાંતિ ફેલાઇને જહાગીરના વખતમા લગભગ જામી ગઇ

હતી. આવા વખતમાં કાવ્યધારા ઉછળે એ સ્વાભાવિક છે એમ ઘણાનો મત છે. [૧] તો અત્ર જણાવવું યોગ્ય થઇ પડશે કે કવિ ઋષભદાસ ખંભાતમા રહીને આટલી બધી સંખ્યાબંધ કાવ્યકૃતિઓ કરી શક્યા એ શાંતિનું ચિન્હ સૂચવે છે. આના સમયમા અનેક જૈન કવિઓ નામે નયસુંદર, સમયસુંદર આદિ મહાકવિઓ તેમજ બીજા નાના કવિઓ અનેક થઈ ગયા છે અને આખો સત્તરમો સૈકો લઇશું તો પુષ્કળ મળી આવે તેમ છે. [૨]

૩. મૂળ ગામ–ખંભાત.

૧૩. કવિ ઋષભદાસ પોતાના નિવાસસ્થાન-વતન તરીકે ખંભાત જણાવીને જ અટકતા નથી, પરંતુ પોતાની લગભગ બધી કૃતિઓમા તેનું સુંદર વર્ણન આપે છે. શ્રેણિક રાસ, તેમજ હિતશિક્ષા રાસ, ભરતેશ્વર રાસ, બાહુબલિ રાસ, હીરવિજય સૂરિ રાસ અને મલ્લિનાથ રાસ એ સર્વમા તેનું વર્ણન ન્યૂનાધિકતા સહિત લગભગ એક સરખું આવે છે, અને તે ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ ઉપયોગી હોવાથી અત્રે તેનો ઉલ્લેખ કરવો યોગ્ય થશે

(૧) તપન તરપોલીઉ કોટ બરજિં ભજ્યો,
આયર લહઇરિ બહુ વહાંણુ આવઇ,

૧—જો કે જર્મન ફિલસૂફ 'નીશે' નો મત જુદો છે કે યુદ્ધના—મહાન્ કલહના પ્રસંગોમા પ્રતિભાશાળી રચનાઓ બને છે અને ખરા કવિઓ પ્રકટે છે.

૨—જુઓ (૧) જૈન રાસમાળા પ્ર૦ મનઃસુખલાલ કિ. મહેતા (૨) મારી તે પર પૂરવણી (૩) મારો 'જૈનગૂર્જર કવિઓ ભાગ ૧ લો—એ ત્રણેનો પ્રકાશક જૈનશ્વેતામ્બર કૉન્ફરન્સ—પાયધુની. મુંબઇ.

વસત વિવહારીઆ કનકકોડે ભર્યાં,
ઉઠિ પરભાતિ જિનમદિર જાવઇ,
શ્રીઅ દેવગુરૂતણા ગુણહી ગાવઇ—

પ્રવર પ્રાસાદ પંચ્યાસીઅ પ્રણમીઇ
પોશાલ બહઇતાલીસ દીસઇ,

ગોચરી સુગમ તે સાધનિં અહીકણિ,
અહીઅ રહતા મુની અનહીં હીસઇ,
તેહ જાણો તુમ્હો વિસાજ વીસઇ—

પૌપધ પ્રાસાદ વ્યાપાર પાસઇ સહી,
શાક પાસઇ લીઇ સ્વાદ રસીઆ,

ઋુષમ કહઇ તેહ જગમાંહ ધના સહી,
જેઅ ત્રંબાત્રતી માહિ વસીઆ
શાસ્ત્ર સુણવા નર જેઅ રસીઆ—

—શ્રેણિકરાસ સ ૧૬૮૨.

૧૪ હીરવિજયસૂરિ–હિતશિક્ષા–મલ્લિનાથ રાસમા લાંબુ વર્ણ નીચે પ્રમાણે છે:—

(૨) ગુરૂ નામિં સુઝ પોહોતી આસ, ત્રબાવતીમા કીધો રાસ,
સકલ નગર નગરીમાંહિ જોય ત્રંબાવતી તે અધિકી હોય.
સકલ દેશ તણો શિણગાર. ગુજ્જર દેસ નર પંડિત સાર
ગુજ્જર દેશના[૪] પડિત બહુ, ખંબાયતિ અગલિ હારઇ સહૂ.
જિહાં વિવેક વિચાર અપાર, વસઇ લોક જિહાં વર્ણ અઢાર,
ઓલપાઇ જિહા વરણાવરણ, સાધુ પુરૂષના પૂજઇ ચરણ

૪–૮ આને બદલે મુદ્રિત હિતશિક્ષાના રાસમા જોડણી સુધારી જે શબ્દો આપ્યા છે તે જવા દઇએ નો પાઠાંતર આ પ્રમાણે આપ્યા છે:—૪ નગરજ

વસઇ લોક વારૂ ધનવંત, પહિરઈ પટોલા નારિ ગુણવંત,
કનક તણા કદોરા જડયા. ત્રિણ્ય આંગલે તે પુહુલા ઘડયા.

હીર તણા કદોરા તલઇ, કનક તણા માદલીઆ મલઇ,
[5] રૂપક સંકલિઉં બી ખરી, સેવન સાંકલી ગલિ ઉનરી.

વડા [6] વાણીઆ જિહા દાતાર, સાલૂ પાત્રડી બાંધી સાર
લાંબી ગજ ભાખું પાત્રીસ વાધંતા હરપઇ કર સીસ.

ભઇરવની એગતાઇ જ્યાહિ, ઝીણા ઝગા પહિર્યા તે માંહિં,
છટી રેસમી [7] કહિઢિં ભજી, નવ ગજ લંબ સવા તે ગજી,

ઊપરિ ફાલીઉ બાંધઇ કોઇ, ચ્યાર રૂપઇઆનુ તે જોઇ,
કોઇ પછેવડી કોઇ પાંમરી, [8] સાઢિ રૂપઇઆની તે ખરી

પહિરિ રેશમી જોડ કબાય. એક શત રુપઆ તે થાઇ,
હાથે બહિરખા બહુ મુદ્રિકા, આવ્યા નર જાણુ સ્વર્ગ થકા. ૪૯

પગે વાણહી અતિ સુકુમાલ, શ્યામ વર્ણ સબલી તે જાલ,
તેલ ફૂલ સુગંધ સનાંન, અંગિ વિલેપન તિલક નિ પાન. ૫૦

એહવા પુરૂપ વસિ જેણિ ઠાહિ, સ્ત્રીની શોભા કહી ન જાય,
રૂપિં રંભા બહુ શિણગાર, ફરી ઉત્તર નાપઇ ભરતાર ૫૧

અસ્યું નગર તે ત્રંબાવતી, સાયર લહિરિ જિહા આવતી,
વાહાંણ વખારિ તણો નહિ પાર, હાટે લોક કરિં વ્યાપાર. ૫૨

નગરકોટ નિ ત્રપોલીઉ, માણિકચોક બહુ માંણસ મલ્યું,
વોહોરઇ કુંલી ડોડી સેર, આલઇ દોકડા તેહના તેર. ૫૩

---

૫ બાંધી ખલઅલતી હાથે ખરી, ૬ વ્યવહારી ૭ ત્રીશ, ૮ નિત્ય ઉઠી વંદે અણુગાર.

ભોગી લોક અસ્યા જિહા વસઇ, દાન વરઇ પાછા નવિ પસઇ,
ભોગી પુરૂષ નિ કરૂણાવંત, વાણિગ છોડિ તુ બાંધ્યાજંત ૧૫૪ ×

પશુ પુરૂષની પીડા હરિ, માદા નરનિં સાજ્જા કરિ
અજા મહીષની કરિ સભાલ, શ્રાવક જીવદયા પ્રતિપાલ ૧૫૫ ×

પચ્યાસી જિનના પ્રાસાદ, [2]ધ્વજ તોરણ તિહાં ઘટાનાદ,
[3]પસ્તાલીસ જિહાં પોષધશાલ, કરઇ વખાણ મુની વાચાલ. ૫૬

પડિક્કમણુ પોષધ પૂજાય, પુણ્ય કરતા ઘણા જાય,
પ્રભાવના વ્યાખ્યાનિં જ્યાંહિ, શાહામી વાત્સલ્ય હોઇ પ્રાંહિ ૫૭

ઊપાશરે દેહરૂં નિ હાટ, અત્યંત દૂરિ નહિ તે વાટ,
ઠડિલ્લ ગોચરી સોહિલ્યા આહિં, મુની અહિં રહિવા હીંડિ પ્રાંહિ. ૫૮

અસ્યુ નગર ત્રંબાવતી વાસ, હીરતણો તિહાં જોડયો રાસ,
પાતશા ખુરમ નગરનો ધણી, ન્યાય નીતિ તેહનિં અતિ ઘણી. ૫૯

તાસ અમલિ કીધો મિ રાસ, સાંગણ સુત કવી ઋષભદાસ,
સંવત સોલ પંચ્યાસીઇ જસિં, આસો માસ દસમી દિન તસિં ૬૦

---

૧ × હિતશિક્ષા રાસની મુદ્રિત પ્રત સરખાવતા × ચિન્હવાળી ૫૪–૫૫ બે કડીઓ, તથા ૫૭ થી ૬૧ સુધીની કડીઓ તેમાં નથી, અને તેના કરતાં હીરવિજયસૂરિ રાસમાં વધુ છે, બાકી બધું સરખુ છે છેલ્લે કડી એવી છે કે " એ નગરીની ઉપમા ઘણી, જહાંગીર જેહનો ધણી, એ ત્રંબાવતી માહે રાસ, જોડંતા મુજ પહોતી આશ" ...ત પાહાતગમા. ૨. ઇંદ્રપુરીશુ કરતા વાદ, ૩. પૌષધશાલા જિહા બહુ તાલ, એ પ્રમાણે છે. મલ્લિનાથના રાસમા 'બિહઇતાલીસ જાહા પોષધશાલ' એમ છે.

ગુરૂવારિં મિં કીધો અભ્યાસ, મુઝ મન કેરી પુહોતી આસ,
શ્રી ગુરૂનામિં અતી આનંદ, વંદો વિજયાનંદ સૂરિંદ ૬૧

—[1]હીરવિજયસૂરિ રાસ રચ્યા સં. ૧૬૮૫

૧૫. આ રીતે ખંભાત સબંધી વર્ણન પ્રાપ્ત કર્યા પછી ભરત-બાહુબલિના રાસમાં જૂદીજ રીતે વર્ણન કર્યું છે તે જોઇએ —

ધનાશ્રી

(૩) જિહાં બહુ માનવનો વાસો, પહોચે સહુ કોની આશો,
ભૂખ્યો કો નવિ જાય, ઘેરે ઘોડા ગજ ગાય. ૧

મંદિર મોટા છે આંહિ, બહુ ઋદ્ધિ દીસે છે ત્યાંહિ,
ઇંદ્રિ સરીખા તે લોકો, કરતા પાત્રનો પોષો. ૨

ઘર ઘર સુંદર નારી, દેખી રંભા એ હારી,
વસે વ્યવહારીઆ બ્હોળા, પહોંચે મન તણા ડોહળા. ૩

વાહાણ વખાર વ્યાપારી, વૃષભ વહેલ તે સારી,
સાયર તણા જળ કાળાં, આવે મોતી પરવાળા. ૪

નગર ત્રંબાવતી સારો, દુખિયા નરનો આધારો,
નિજ પુર મુકીઅ આવે, તે અહી બહુ ધન પાવે. ૫

ઇસુ અનૂપમ ગામ, જેહના બહુ છે નામ,
ત્રંબાવતી પિણ કહિયે, ખંભનગર પિણ લહિયે. ૬

---

૧ આ રાસની હસ્તલિખિત પ્રત સંવત્ ૧૭૨૪ ના ભાદ્રવા શુદિ ૮ શુક્રવારની મુનિ સૂરવિજયે સાદડી નગરમાં લખેલી પ્રાપ્ત થઇ છે તેમાંથી અક્ષરશ આ ઉલ્લેખ મૂકેલો છે આથી પ્રાચીન જોડણી સમજી શકાશે. અને ખને ષ તરીકે મૂકાનો, ને અને એવા એકારાંત શબ્દો ઇકારાંત તરીકે મૂકાતા હતા કડીનો નંબર પણ તેમાં છે તે પ્રમાણે મૂકયો છે.

ભોગાવતી પિણ હોય, નગર લીલાવતી જોય,
કર્ણાવતી પિણ જાણું, ગઢ મઢ મંદિર વખાણું ૭

નગર ચોરાસી ચહુટા, શોભંત હાટ તે મોટા,
ઝવેરી પારખ સારા, બેસે દોસી દતારા ૮

વિવિધ વ્યાપારિયા નિરખો, જોઇ ત્રપોળિયો હરખો,
મોટી માંડવી પુરજો, હાણચોરી તિહા વર્જે ૯

નગરી (નાં) લોક વિવેકી, પાપ તણી અતિ છેકી,
પૂજે જિનવર પાય, સાધુ તણા ગુણ ગાય. ૧૦

નહી કોઇને વિષવાદ, પંચ્યાસી જિન પ્રાસાદ,
મોટી પોષધશાળ, સખ્યા તેહની બેતાળ ૧૧

બહુ હરી મંદિર જોય, અહીં પટ્ દર્શન હોય,
નહી કોઇને રાગદ્વેષ, વસતા લોક અનેક ૧૨

દુહા

નજ અનેક પુરમાં વસે, નહી નિધાની વાત,
બહુ ધન ધાન્યે તે ભરી, વસ્તુ અનૂપમ સાત. ૧

વહેલ વરઘોડો વીઝણો, મંદિર જાલિ ભાત,
ભોજન દાળ ને ચૂડલા, એ સાતે ખંભાત ૨

બહુ વસ્તિથી દીપતુ, અમરાપુર તે હોય,
શાહ જહાંગિરજ પાતશાહ, નાથ નગરનો જોય ૩

નગર ભલુ ત્રંબાવતી, દિન દિન ચઢતો વાસ,
ઋષભ કહે તિહા જોડીઓ, ભરતેશ્વરનો રાસ ૪

-ભરતબહુબલિ રાસ રચ્યા સં. ૧૬૭૮ મૌ ૩ પૃ. ૧૦૩–૧૦૫

૧૬. આ નિબંધ મૂળ લખાયો ત્યારે એટલે સન ૧૯૧૫મા ખંભાત

નામ કેમ પડયું તેને માટે ગૂજરાતી સાહિત્યના માસિકોમાં જૂદા જૂદા વિદ્વાનો તરફથી ચર્ચા ચાલી હતી પણ ખંભાતની સંવત્ સત્તરમા સૈકામા રચના કેવી હતી, ત્યાં જનસ્થિતિ, રાજસ્થિતિ, લોકોનો પહેર-વેશ તે વખતે કેવા પ્રકારના હતા, તે જાણવું વિશેષ ઉપયોગી થશે. ઉપરનાં વર્ણનો તાદૃશ અને કવિકલ્પનાજન્ય અતિશયોક્તિથી રહિત છે જનસ્થિતિ જણાવતા આપણા કવિ, લોકો કેવી જાતના ઘરેણાં (ત્રણ આગળ પહોળા એવા કંદોરા, સોનાના માદળીઆ, સોના રૂપાની સાંકળી, હાથમાં વીંટી ને બેરખા વગેરે) પહેરતા હતા. લૂગડાં (પટોળા, ઝીણા જગા-જંઘા, કેડે રેશમી દોરો-છડી, તે ઉપર પછેડી અગર ફાળીયું અગર પામરી, ઓઢવાની શાલ, માથે બાંધવાની પાત્રીશ ગજ લાંબી પાઘડી વગેરે) પહેરતા, પગે રાતા ચામડાના સુંવાળા જોડા પહેરતા—એ સઘળું યથાસ્થિત દર્શાવે છે. ઘરો જાળીવાળાં હતા. ખંભાત પાસે દરિયો હતો અને મોતી પરવાળા ઉપરાંત અનેક જાતનો માલ વહાણો મારફત આવતો અને જતો—આથી વેપારીએ, પુષ્કળ હોઇ ઘણી દુકાનો અને વખાર રાખતા. વેપારીઓમાં ઝવેરી, પારખ, દોશી વગેરે હતા સિક્કામા રૂપિયા અને દોકડા વાપરતા, નગરને ત્રણ પોળ—દરવાજાવાળો કોટ હતો તેમા ચોરાશી ચૌટા હતા અને વચમાં મોટો ચોક હતો કે જે 'માણેકચોક' તરીકે ઓળખાતો માલનું દાણ લેવા માટે મોટી માડવી હતી અને અંદર હોવાથી મજબૂત બુરજે બાંધેલ હતો. જૈનોની વસ્તી ઘણી હતી એ તેમા ૮૫ દેરાસરો અને ૪૨ કે ૪૫ પૌષધશાળા—ઉપાશ્રય હતા એ વાત પરથીજ જણાય તેમ છે. આ સિવાય અન્ય ધર્મોના—હરિમંદિરો ઘણા હતા અને જૂદા જૂદાં દર્શનના પંડિતો પણ હતા—આરસ્પરસ્પ રાગદ્વેષ નહિ હતો-પ્રેમ હતો. જૈનોમાં ધનાઢયો ઘણા હતા અને તેથી પ્રાય ઘણાં 'સ્વામીવા-ત્સલ્ય' (જમણવાર) થતા, તેમજ વરા-વિવાહ કારજ આદિ પ્રસંગો પર અને દાન કરવામાં અતિ ધન ખર્ચતા. તે શ્રાવકો ધાર્મિક ક્રિયા

ઘણી કરતા અને મુનિઓના રાગી હોઇ તેમના વ્યાખ્યાન—ઉપ-દેશ પ્રેમથી શ્રવણ કરતા. ત્યાંથી લોકપ્રિય જહાંગીર બાદશાહ (સને ૧૬૦૫થી સને ૧૬૨૭) નો શાંત અમલ હતો તેથી રૈયત ઘણી સુખી હતી, વસ્તુની સોઘારત સારી હતી અને વેપાર ધીકતો હોઇ ખંભાત 'દિન દિન ચઢતો વાસ'—આબાદ થતું જતું હતુ

૧૭. ખંભાતની જે સાત ચીજ વખણાતી તે જણાવી છે કેઃ—

વહેલ વરઘોડો વીંજણો, મદીર જાલિ ભાત,
ભોજન હાલ ને ચૂડલો એ સાતે ખંભાત.

૧૮. આ નગરનાં ખંભનગર, ત્રંબાવતી, ભોગાવતી, લીલા-વતી, કર્ણાવતી—એ જુદા જુદા નામ છે તે વાત પણ ઐતિહાસિક બિનામા વધારો કરે છે. આપણે ત્રંબાવતી નગરી અને તેમાંના માણેક-ચોક વિષે લોકવાર્તાઓ ઘણી સાંભળી છે તો તે જનકથાનું વર્ણન કદાચ આ ખંભાત નગરની અપેક્ષાએ હોય સંવત્ સત્તરમા સૈકાના ખંભાતનો ખ્યાલ કવિવર્ણનથી સારી રીતે પ્રાપ્ત થયો.

૪ કવિના સમર્થનમાં ખંભાતનાં અન્ય વર્ણન.

૧૯ આ વર્ણનના સમર્થનમા બીજા ઇતિહાસમાંથી ખભાતની આ સમયની સ્થિતિ પરત્વે જે જણાવેલ છે તે અત્ર નોંધવું અસ્થાને નહિ થાય.

૨૦. મુકરખાન નામનો હકીમ અકબર બાદશાહની દવા કરતો હતો તેને જહાંગીરે અમીર બનાવ્યો હતો. આ ઇસમ ઇ. સ ૧૬૦૮ (સંવત્ ૧૬૬૪) થી સુરત અથવા ખંભાતની હાકેમી કરતો હતો. ઇ. સ ૧૬૧૬ (સવત્ ૧૬૭૦) માં બાદશાહે તેને ગુજરાતનો સુબેદાર નીમ્યો અને મહમ્મદ સફીને તેનો દિવાન નિમ્યો. બીજે વર્ષે (૧૬૧૭) જહાંગીર બાદશાહ દોહદના જંગલમાં હાથીનો શિકાર કરવા ગુજરાત

આવ્યો. ઝાડી ધીચ હોવાથી માત્ર બાર હાથી પકડાયા, પછી ત્યાથી બાદશાહ ખંભાત આવ્યો. બાદશાહ પોતાની નોંધમા લખે છે કે ખંભાતના બંદરમાં માત્ર નાના વહાણુ આવી શકે છે ખંભાત મુકામે બાદશાહે સોનાની મહોર કરતા વીસગણા વજનના સોના અને રૂપાના ટાંક પાડવાનો હુકમ કર્યો.

—ગુજરાતનો અર્વાચીન ઇતિહાસ પૃ ૯૫.

૨૧ ખંભાત વિષે સત્તરમા સૈકાના યુરોપિયન મુસાફરો નીચે પ્રમાણે લખી ગયા છે. ખંભાત (સને ૧૫૯૮) મા વેપાર એટલો બધો છે કે જો મેં તે જાતે જોયો ન હોત તો એટલો વેપાર ત્યાં હોય એમ હું માનત નહિ (સીઝરફ્રેડ્રિ), (સને ૧૬૧૩ માં) એ શહેર ઘણીજ વસ્તીવાળું અને ઘણા મોટા પરાવાળું છે અને ત્યાં વહાણુ ઘણાં એકઠાં થાય છે-[ડીલાવેલી], [સને ૧૬૩૮ માં] સુરત સાથે સરખામણી થાય નહિ એટલુ બધુ સુરતથી મોટું ખંભાત છે-(મેન્ડેલસ્લો), (સને ૧૬૭૧ મા) સુરતથી બમણુ મોટું ખંભાત હતું. (ઓલ્ડીયસ) —ગુજરાતનો અર્વાચીન ઇતિહાસ પૃ ૨૫૩.

૨૨. ગુજરાત સર્વસંગ્રહમા ૨૫૪-૨૫૫ પૃષ્ઠ પર જણાવેલું છે કે·—

ઇ સ. સોળમી સદીમા ખભાતના અખાતના મથાળા આગળનો ભાગ પુરાઇ જવાથી ફકત નાના વહાણોજ અને તે પણ મોટા જુવાળ વખતે ખંભાત આગળ આવી શકતા. આથી કરીને ખંભાતથી જે કાઇ માલ બહાર દેશ ચઢનો અથવા બહાર દેશથી આવનો તે બધો દીવ, ઘોઘા, અને ગંધાર બંદરે અટકતો અને ત્યાથી નાની હોડીમાં ભરી તેને ખંભાત લઇ જવામાં આવતો. આટલુ છતા પણ એ સદીમાં ખંભાતનો વેપાર જેવો પાછલી સદીમાં હતો તેવોજ રહ્યો. પુષ્કળ માલ આયાત અને જાયાત થતો. આ બધામા સુતરાઈ કાપડ ખંભા-

તથી એટલું બધુ તો ચઢતું હતુ કે તે વખતે ખંભાતને આખી દુનીઆનું વસ્ત્ર કહેતા હતા આ વખતે ખંભાતના વેપારીઓમાના કેટલાએક હિંદુ ને કેટલાએક મુસલમાન હતા. હિંદુ વેપારીઓના આડત ઘણા મુલખમા હતી કેટલાએક ફીરંગી વેપારી પણ આવતા યુરોપીઅન વેપારીને માલ વેચવો યા ખરીદવો હોય તો તેમને દલાલ શોધવો પડનો દલાલો વાણિયા હતા અને તેઓની સાખ સારી હતી. આ સદીમાં ખંભાત સિવાય કાઠીયાવાડનુ માંગરોળ અને અમદાવાદ એ મોટા વેપારના મથક હતા.

૨૩. આ સ્થિતિ સાથે વર્તમાન સ્થિતિ સરખાવીએ તો મહદંતર દેખાય છે. એક વખતનુ આબાદ ખંભાત બદર પતન પામી હાલ કંગાલ શહેર જણાય છે.

૨૪. આનું કારણ એક જર્મન પ્રવાસી ટિફેનટેલર સને ૧૭૫૧ માં તેની સ્થિતિ જોઇ નીચે પ્રમાણે આપે છે:—

Tieffentaller reached Kambay 29° 7' on 14th January 1751 and found th once flourishing city much decayed; and he gives the reason for it "Everyone knows'—so he tells us-" that seven years ago the highwater used to rush a rider fleeing away at full speed. But now it advances quite smoothly and beats very gently against the ships except at spring tide or in the monsoon. This wonderful change is due to the disappearance of a sandbank at the entrance, which used to pile up, for a time, the flood coming from the south, until the waves, thus

increased in force and volume, wheeled round the bank into the harbour Since then the harbour has become sandlocked and the ships which formerly came right upto the city walls, must now moor half a *coss* outside the town. Kambay was thus doomed as a seaport and its population was dwindling away.—East and West Vol. V. No 53 p 270.

૨૫ ગૂજરાત સર્વસંગ્રહ પૃ. ૨૫૯ પર જણાવેલું છે કેઃ— 'ઇ સ સત્તરમી સદીમાં ખંભાતના અખાતના મથાળા આગળનો ભાગ પૂરાઇ જવાથી, ઉત્તર ગૂજરાતમા ઘણી અવ્યવસ્થા હોવાથી, સને ૧૯ ૦ માં મસ્કતના આરબોએ દીવબંદર પાયમાલ કરવાથી, યૂરોપના વેપારીઓની કંપની આવવાથી અને મક્કે જાઆવ કરવાનુ મથક સૂરત હોવાથી સૂરત આખા ગૂજરાતમા મોટુ વેપારનુ મથક થઇ પડયુ (આ રીતે ખંભાત ધીમે ધીમે ઘસાતું ગયુ)

૫ વંશપરંપરા-પિતામહ મહિરાજ સંઘવી.

૨૬ કવિ ઋષભદાસ પોતે વીસા પ્રાગ્વંશીય (પોરવાડ) વણિક હતા તેમના પિતામહનું નામ મહિરાજ હતુ તેના સંબંધી પોતે જણાવે છે કેઃ—

(૧) દીપ જંબુઅ માંહિ ખેત્ર ભરથિં ભલુ,
દેશ ગુજરાતિમ્હાં સોય ગાયસ્યુ,
રાય વિમલ વડો ચતુર જે ચાવડો,
નગર વિસલ તેણઇ વેગેં વાસ્યૂં.
—વ્રતવિચાર રાસ અને કુમારપાલ રાસ.

(૨) જંબુદ્વીપ અનોપમ કહીઈ, ભરતખેત્ર ત્યાહા જાંણુરે,
દેસ ગુજર ત્યમાહિ અતિ સારૂ, નગર વીસલ વખાણુરે,
સોય નગરમાહિ વીવહારી, નામ ભલુ અહીરાજરે,
પ્રાગવંશ વડો તે વીસો, કરતા ઉત્યમ કાજરે.

—સ્થૂલભદ્ર રાસ.

(૩) શ્રી સંઘવી મહઇરાજ વખાણૂં, વીસલ નગરના વાસીજી,
વડા વિચારી સમકીતધારી, મિથ્યામતિ ગઇ ન્હાસીજી.

—સમકીતસાર રાસ.

૨૭. અહિરાજ વિસલનગર—વીસનગરના વતની હતા. ગૂજરાત સર્વસંગ્રહ પૃ. ૫૧૪ માં જણાવ્યું છે કે 'આ વીસનગર કેટલાક કહે છે કે વિસલદેવ વાઘેલાએ (ઇ સ.) ૧૨૪૩–૧૨૬૧ ની વચમાં વસાવ્યું અને કેટલાક એમ કહે છે કે વિસલદેવ ચોહાણે ૧૦૬૪ માં વસાવ્યુ ? આધણા કવિ તો એમજ કહે છે કે વિસલદેવ ચાવડાએ વસાવ્યું અને તે બરાબર લાગે છે.

૨૮. પિતામહ મહિરાજના સંબંધે કવિ વિશેષમાં એ જણાવે છે કે:—

(૪) સઘવી શ્રી અહિરાજ વખાણૂં, પ્રાગવશ વડ વીસોજી,
સમકીત સીલ સદાશ(ય) કહીઇ, પુણ્ય કરે નિસદીસોજી,
પડીકમણું પુજા પરભાવના, પોષધ પરઉપગારીજી,
વીવહાર શુદ્ધ ચૂકે નહિ ચતુરા, શાસ્ત્ર સુઅર્થ વિચારીજી.

—જીવવિચાર રાસ સં. ૧૬૭૬.

(૫) શ્રાવક તેહનો પ્રાગવસિં વડો, નામ અહિરાજ સંઘવીજ કહીઇ,
દાન નઈ શીલ તપ ભાવના ભાવતાં, સમકિત શીલવ્રતધાર લહીઇ.

—નવતત્ત્વરાસ સં ૧૬૭૬.

(૬) પ્રાગવંસિ વડો સાહ મહીરાજ જે, સંઘવી તિલક સિરિ સોય ધરતો,
શ્રી શેત્રુંજય ગિરનારે ગિરિ આબૂએ, પુણ્ય જાણી બહુ યાત્રા કરતો.

—ક્ષેત્રસમાસ રાસ સં. ૧૫૭૮.

(૭) પ્રાગવંશે સઘવી મહિરાજો, તેહ કરતો જિનશાસન કાજો,
'સંઘપતિ' તિલક ધરાવતો સારો, શેત્રુજય પૂજી કરે સફલ અવતારો.
સમકિત શુદ્ધ વ્રત બારનો ધારી, જિનવર પૂજા કરે નિત્ય સારી,
દાન દયા ધર્મ ઉપર રાગ, તેહ સાધે નર મુક્તિનો માગ.

(૮) પ્રાગવંસિ વીસો વિખ્યાત, મહિહરાજ સંઘવી મુખ્ય કહઉં વાત.

—મલ્લીનાથ રાસ સ. ૧૫૮૫

૨૯ આ પરથી જણાય છે કે મહિરાજ પોતે સઘ કાઢી સંઘવી–સંઘપતિ થયા હતા અને પોતે શત્રુજય (પાલીતાણા), ગિરિનાર (જૂનાગઢ) અને આબૂની જાત્રાઓ કરી હતી વિશેષમાં તેઓ હંમેશાં જિન પૂજા કરનાર, શ્રાવકના બાર વ્રત ધારી, આવશ્યક ધાર્મિક ક્રિયા–પ્રતિક્રમણ પૌષધાદિ કરનાર, દાન દયા અને ધર્મના રાગી જિનશાસનનાં કાર્યો કરનાર ચુસ્ત શ્રાવક હતા.

૬. પિતા સાંગણ સઘવી અને માતા સરૂપાદે.

૩૦. કવિના પિતા સાંગણ વિસલનગરમાં રહેતા હતા અને પછી ત્યાથી ત્રંબાવતી એટલે ખભાતમા જઈ વસ્યા.

(૧) સોય નયરિ વસિ પ્રાગવંસિ વડો, મહિરાજનો સુત તે સિંહ સરિખો,
તેહ ત્રંબાવતી નગર વાસે રહ્યા, નામ તસ સંઘવી સાંગણ પેખો.

—વ્રતવિચાર રાસ અને કુમારપાળ રાસ.

(૨) તેહના સુત છિ સીહસરિખા, સાંગણ સઘવી નામરે,
પૂત તણી કયરણી તે કરતા, ધરતા જિનવર ધ્યાનરે,

અનુક્રમિ સંઘવી જે સાંગણ, ત્રંબાવતીમહા વાસરે,
તેહનો સુત એ રાસ નીપાઇ, કવીતા ઋષભદાસરે,

—સ્થૂલિભદ્ર રાસ સં. ૧૬૬૮.

(૩) અહેરાજનો સૂત સંઘવી સાંગણ, વીસલનગરનો વાસીજી,
જૈન ધર્મ માંહિ તે ધોરી, ન કરે વિકથા હાસીજી,
વ્રત બાર ભણાવે હઇનરે, જીન પૂજે ત્રણિ કાલ જી,
પરરમણી પરધનથી અલગા, ન દીએ પરને આલ જી,
તપ જપ કીરિયા કહીને ન ચૂકે, મૃષા ન બોલે પાહિ જી,
કર્મયોગે આવ્યા ઉતેઉહોરા, નગર ત્રંબાવતી માહિ જી.

—જીવવિચાર રાસ સં ૧૬૭૬.

(૪) તેહનો પુત્ર ભલ સંઘવી સાગણ, દ્વાદસ વ્રત સમકિત સાથિં,
પોષધ પૂન્ય ઉપવાસ બહુ આદરઇ, અરિહંત પૂજઇ નિત આપ હાથઇ.

—નવતત્ત્વ રાસ સં. ૧૬૭૬.

(૫) પૂત્ર ભલ તેહનો સંઘવી સાંગણ, સમકીતધારી અ વિરત ધોરી,
દાન ને શીલ તપ ભાવના ભાવતા, જેહની મતિ છે સદાય ગોરી.

—ક્ષેત્રસમાસ રાસ સં ૧૬૭૮.

(૬) તાસ પુત્ર છઈ નયન ભલેરા, સાંગણ સંઘ ગછ ધોરી જી,
સંઘપતિ તીલક ધરાયા તેણઇ, વાધી પૂન્યની દોરી જી,
બાર વરતના જે અધિકારી, દાન શીલ તપ ધારી જી,
ભાવિં ભગતિ કરઇ જિન કેરી, નવિ નરખઇ પરનારી જી,
અનુક્રમિં સંઘવી જે સાંગણ, ત્રંબાવતી માહે આવે જી,
પોષધ પુણ્ય પડીકમણૂં કરતા, દ્વાદશ ભાવના ભાવઇ જી.

—સમકીતસાર રાસ સં ૧૬૭૮

(૭) મહિરાજને સુત સધવી સાંગણ, પ્રાગ્વંશીય પ્રસિધ્ધોરે—
દાન શીલ તપ ભાવના ભાવે, શ્રી જિનના ગુણ ગાવે,
સાધુ પુરૂષને શીષ નમાવે, જિન વચને ચિત્ત લાવેરે—
દ્વાદશ વ્રત તણા તે ધારી, જિન પૂજે ત્રણ કાલ,
પોષધ પડિક્રમણા પૂન્ય કરતા, જીવદયાપ્રતિપાલરે—
સંઘવી સાંગણનો સુત કવિ છે, નામ તસ ઋષભજદાસ,
જનની સરૂપાદેને શિર નામી, જોડયો ભરતનો રાસરે—
—ભરત બાહુબલિ રાસ. સં. ૧૬૭૮.

(૮) મહિરાજ તણો સુત અભિરામ, સંઘવી સાંગણ તેહનુ નામ,
સમકિત સાર ને વ્રત જસ બાર, પાસ પૂજી કરે સફલ અવતાર.
—હિત શિક્ષા રાસ અને હીરવિજયસૂરિ રાસ.

(૯) પ્રાગવંશમા સંઘવિ સાંગણ, બાર વરતનો ધર્મીજી
દાન પુણ્ય પડીકમણા કરતા, પૂજા કરઈ નીત્ય સર્માજી.
—પૂજાવિધિ રાસ ૧૬૮૨

(૧૦) સંઘવી સાંગણ સુત તસ હોય, દ્વાદશ વરતનો ધોરી સોય
તાસ પૂત્ર પૂરઇ મન આસ, કવીતા શ્રાવક ઋષભદાસ.
—મલ્લિનાથ રાસ સ. ૧૬૮૫

૩૧. કવિના પિતાશ્રી સાંગણે પણ 'સંઘવી' તરીકે ખ્યાતિ મેળવી હતી એટલે તેમણે પણ સંઘ કાઢયો હતો અને શ્રાવક તરીકેની ધાર્મિક ક્રિયા કરનાર પોતાના પિતા મહિરાજ જેવાજ ગુણ ધરાવનાર તેઓ એક ચુસ્ત અર્હદ્દભક્ત હતા. કવિએ પોતાની માતુશ્રીનુ નામ સરૂપાદે હતું એ પણ ઉપરના એક સ્થળે જણાવી દીધુ છે, પણ તેમના સંબંધમાં વિશેષ કંઇપણ કહ્યું નથી.

૭ કવિ પોતે

૩૨. કવિ પોતે જે જણાવે છે તે પરથી પોતે પરમ શ્રાવક

હતા એમ સ્પષ્ટ થાય છે શ્રાવકના જે આચાર જૈન શાસ્ત્રમાં જણાવેલા છે તે ઘણી દૃઢતાથી પાળતા, મુનિઓની શુશ્રૂષા કરી તેમની પાસથી બોધ લેતા, અને મંદિરમાં જઇ જિનની પૂજા હમેશ કરતા. આ સર્વ જણાવવામાં આત્મસ્તુતિનો દોષ ન વહોરતા લઘુતા દર્શાવે છે અને તેમાં એ હેતુ જણાવે છે કે 'આવા મારા આચાર અને મનના પરિણામ જાણી કોઇ આચરશે-આત્મકાર્ય સારશે તો મને પુણ્ય થશે-પરોપકારનો હું ભાગી થઇશ અને તે પરોપકારાર્થે આ સ્વવૃત્તાંત (આત્મ પ્રશંસાનો દોષ હોય તો તે વહોરી લઇને) જણાવું છું'

(૧) ઋષભદાસ સંઘવી સુત તેહનો, જૈન ધર્મનો રાગીજી
જાંણ હુઓ મુનિવર મહિમાયે, કરે કવિત બુદ્ધિ જાગીજી
સકલ મુનીશ્વરને શિર નામી, પ્રણમી કવિતા માયજી
અરિહતદેવ ભણે આરાધી, સમરી બ્રહ્મસૂતાયજી.
—જીવ વિચાર રાસ સં ૧૬૭૬

(૨) સંઘવી સાંગણનો સુત વારૂ, ધર્મ આરાધનો શકિતજ સારૂ,
ઋષભ 'કવિ' તસ નામ કહાવે, પ્રહ ઉઠી ગુણ વીરના ગાવે.
સમજ્યો શાસ્ત્રતણાજ વિચારો, સમકિતશું વ્રત પાલતો બારો,
પ્રહ ઉઠી પડિક્કમણુ કરતો બેઆસણુ વ્રત તે અંગે ધરતો.
ચઉદે નિયમ સંભારી સંક્ષેપું. વીરવચન રસે અંગ મુઝ લેપુ,
નિત્ય દશ દેરાં જિન તણા જુહાર, અક્ષત મૂકી નિત આતમ તારૂ.
આઠમ પાખી પોષધમાહિ, દિવસ અતિ સઝાય કરૂં ત્યાંહિ,
વીરવચન સુણી મનમા લેહુ, પ્રાયે વનસ્પતિ નવિ ચૂંટું.
મૃષા અદત્ત પ્રાય નહિ પાપ, શીલ પાલુ મન વચકાય આપ,
પાપ પરિગ્રહે ન મિલું માહિ. દિશિતણુ માન ધરૂં મનમાહિ ૨[illegible]
અભક્ષ્ય બાવીશ ને કર્માદાન, પ્રાયે ન જાયે ત્યા મુઝ ધ્યાન. ૨[illegible]
અનરથદંડ ટાલું હુ આપ, શાસ્ત્રાદિકના નહિ મુજ પાપ ૨[illegible]
સામાયિક દિશિમાન પણ કરિયે, પૌષધ અતિથિસંવિભાગ વ્રત ધરિયે ૨[illegible]

સાત ક્ષેત્ર પોષી પુણ્ય લેઉં, જીવકાજે ધન થોડુંક દેઉં. ૨૫
ઇમ પાલું શ્રાવક આચારો, કહેતાં લઘુતા હોયે અપારો ૨૬
પણ મુજ મન તણો એહ પરિણામ, કોઇક સુણિ કરે આતમરામ ૨૭
પુણ્યવિભાગ હોયે તિહાં મહારે, ઇસ્યુંઅ ઋષભ કવિ આપ વિચારે ૨૮
પર ઉપકાર કાજ કહિ વાત, ધર્મ કરે તે હોયે સનાથ. ૨૯
ઋષભદાસેં એ જોડિયો રાસો, સંઘ સકલ તણી પહોતી આશો. ૩૦

—હિતશિક્ષાનો રાસ.

૩૩ ઉપરની ૨૧ **થી** ૨૯ કડીને બદલે હીરવિજયસૂરિના રાસમાં નીચેની કડીઓ આપેલી છે:—

નિત્ય નામું હું સાધનિં સાસો, થાનિક આરાધ્યાં જે વલી વાસો ૮૮
દોય આલોયણ ગુરૂ કન્હઇ લીધી, આઠિમ છઠિ સુધિ આતમિ કીધી ૮૯
શેત્રુંજ ગિરિનારિ સંખેસર યાત્રો, સુલશાષા ભણાવ્યાં બહુ છાત્રો ૯૦
સુખ શાતા મનીલ ગણું દોય, એક પગિં જિન આગલિ સોય. ૯૧
નીતિં ગણુ વીસ નોકરવાલી, ઉભા રહી અરિહંત નિહાલી. ૯૨

—હીરવિજય સૂરિરાસ.

૩૪. આ ઉપરાંત પોતાના મનોરથ જણાવે છે:—

કેટલાએક બોલની ઇચ્છા કીજઇ, દ્રવ્ય હુઇ તો દાંન બહુ દીજઇ ૯૫
શ્રી જિન મંદિર બિંબ ભરાવું, બિબ પ્રતિષ્ઠા પોઢી કરાવું ૯૬
સંઘપતિ તિલક ભલુંજ ધરાવું, દેસ પરદેસ અમારિ કરાવું. ૯૭
પ્રથમ ગુણઠાણાનિં કરૂ જઇનો, કરૂં પુણ્યસહિત નર જેહ છિ હીનો ૯૮
એમ પાલો હોઇ જૈન આચારો, કહિતાં સુષ તો હોઇ અપારો. ૯૯
પણિ મુઝ મનતણો એહ પ્રણામો, કોઇક સુણિ કરિં આતમકામો ૧૦૦
પુણ્ય વિભામ હુઇ તવ મ્હારઇ, અસ્યો ઋષભ કવિ આપ વિચારઇ ૧૦૧
પર ઉપગાર કાજિ કહી વાત, મન તણો સ દેહ પણિ જાત. ૧૦૨

—હીરવિજય સૂરિરાસ.

૩૫. આ પરથી જણાશે કે તે પરમ અર્હદ્‌ભક્ત ક્રિયાશીલ શ્રાવક હતા. તેણે શેત્રુંજય, ગિરિનાર અને શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથની યાત્રા કીધી હતી, અને ઘણા વિદ્યાર્થિઓને તેણે ભણાવ્યા હતા. તે કહિ આપે છે કે બહુશ્રુત, શાસ્ત્રાભ્યાસી અને સંસ્કારી હતા.

૮ કવિ સંબંધી કેટલીક સાંસારિક વિગતો.

૩૬. ઋષભદાસનાં ગૃહસુખ કેવાં હતા તે તેમના નીચેના કથન પરથી જણાય છે:

ઢાલ મનમોહના રાગ ગોડી

કુમારપાલના નામથી. મનમોહના 'મુજ ઘરિ મંગલ ચ્યાર' લાલ, મનમો
મનહ મનોરથ મુઝ ફલ્યો, મ૦, નામિં જય જયકાર લા. મ. ૬૯
સુંદર ઘરણી શોભતી, મ૦, બહિન બાંધવ જોડિ લા. મ.
બાલ રમિં બહુ બારણિ મ૦, કુટુંબ તણી કઇ જોડી, લા. મ ૭૦
ગાય મહિષી દુઝતાં મ૦, સુરતરૂ ફલીઓ બારિ, લા મ.
સકલ પદારથ નામથી મ૦, થિર થઇ લછી નારિ લા મ. ૭૧

૩૭ તેમને સુલક્ષણી પત્ની, બેન બંધવ અને એકથી વધારે બાળકો હતા, ઘેર ગાય ભેંસ દુઝતી હતી અને લક્ષ્મી પણ પ્રસન્ન હતા.

૩૮. બાલકોમાં પુત્રો વિનીત હતા, અને કુટુંબમાં સંપ સારો હતો. લોકોમાં અને રાજ્યમા કવિની સારી પ્રતિષ્ઠા હતી. તે ઘેર ગાડાં રાખતા નહિ—આ વાત નીચેના કથન પરથી જણાય છે:—

કહ્યો હિત શિક્ષાનો રાસ, પહોતી મનડા તણી આશ,
મંદિર કમલાનો વાસ, ઉત્સવ હોયે બારે માસ. ૧
સુણતાં સુખ બહુ થાય, માને મહોટાએ રાય,
સંપ બહુ મંદિરમાંય, લહે હય ગય વૃષભો ને ગાય ૨
પુત્ર વિનીત ઘરે બહુઅ, શીલવતી ભલી વહુઅ,
શકટ ઘણાં ઘરે ન હુઅ, કીરતિ કરે જગ સહુઅ. ૩

એ હિત શિક્ષાનો રાસ, સુણતાં સબલ ઉલ્લાસ
કર્યો **ખંભાયત**માં રાસ, જિહાં બંહુ માનવ વાસ, ૪

—હિતશિક્ષા રાસ. સં. ૧૬૮૨ પૃ. ૨૧૫

૩૯ આમાં સ્પષ્ટ જણાવે છે, કે બેહિન બંધવ જોડિ, તેને હતી, આનો અર્થ બે બહિન અને બે બંધવ અને બંનેની જોડી. અગર એક બ્હેન અને એક બંધવ મળીને એક જોડી–એમ બે પ્રકારે થઇ શકે, છતા તેમને ઓછામાં ઓછું એક બહેન અને એક બંધવ હતા એટલું તો નિશ્ચિતપણે લઇ શકાય. ભાઇ બ્હેનનાં નામ આપ્યાં નથી;

૪૦. ઋષભદાસ પોતાને 'સંઘવી' એ તરીકે કવચિત્ કવચિત્ ઓળખાવે છે—ઉદાહરણ તરીકે.

સંઘવી ઋષભદાસ એમ ભાખે, ભ્રુરતનું નામ પવિત્ર રે.

—ભ્રુરતબાહુબલિરાસ પૃ. ૧૦૫

તે પોતાના પિતામહ અને પિતા સંઘ કાઢવાથી સંઘવી કહેવાયા તેથી તેના પુત્ર તરીકે પોતે સંઘવી એ આડનામ રાખ્યું હોય અગર તો પોતે પણ સંઘ કાઢયો હોય તે કારણે પોતાના નામની આગળ 'સંઘવી' મૂકયું હોય એમ બે પ્રકારે અનુમાન થાય છે, છતાં પહેલુ અનુમાન વિશેષ સંભવિત છે. કારણ કે પોતાના મનોરથોમાનો એક મનોરથ જણાવ્યો છે કે મારી પાસે દ્રવ્ય હોય તો 'સંઘપતિ તિલક ભલુંજ કરાવુ" તેથી પોતે સંઘ કાઢયો નહિ હોય.

૯ નેમિદૂતના કર્તા વિક્રમ તે કવિના ભાઇ કે ?

૪૧. સંસ્કૃતમાં 'નેમિદૂત અથવા નેમિચરિત્ર' એ નામનું ૧૨૫ શ્લોક વાળું કાવ્ય છે કે જેમાં કવિકુલભૂષણ શ્રી કાલિદાસના 'મેઘદૂત' નામના પ્રતિભાશાલી કાવ્યના દરેક શ્લોકનું ચોથું ચરણ લઇ ઘટાવ્યુ છે. આ વાત આ કાવ્યના ૧૨૬ શ્લોકમાં કહી પોતાની ઓળખાણ

ટુકમાં એજ આપે છે કે સાંગણ સુત વિક્રમ. શ્લોક આ પ્રમાણે છે.

तद्दु.खार्द्रं प्रवरकवितु कालिदासस्य काव्या-
दन्त्यं पादं सुपदरचितान्मेघदूताद् गृहीत्वा ।
श्रीमन्नेमेश्चरितविशदं साँगणस्यांगजन्मा
चक्रे काव्यं बुधजनमन.प्रीतये विक्रमाख्य ॥

—કવિવર કાલિદાસના નિર્માણ કરેલા અને સુંદર પદોથી રચેલા મેઘદૂત કાવ્યના ચોથા ચોથા ચરણોને લઇને સાંગણના પુત્ર વિક્રમ કવિએ બુદ્ધિમાનોના ચિત્ત પ્રસન્ન કરવા અર્થે આ શ્રી નેમિનાથનુ નિર્મલ ચરિત્ર રચ્યું કે જે રાજીમતિના દુઃખર્થા આર્દ્ર છે.

—નેમિચરિત+ પૃ. ૫૮–૫૯

૪૨ આમાં સંવત્ વર્ષ નથી આપેલ તેથી ચોકકસ કહી શકાતું નથી, છતાં સાંગણ સુત વિક્રમ એવી ઓળખાણ પરથી તે શ્રાવક હોવાનું માલૂમ પડે છે, તદુપરાંત ઋષભદાસ કવિ પોતે સંસ્કૃત ભાષાના નિપુણ જાણકાર હતા એ એમણે પોતાની ગુજરાતી કૃતિઓ માટે વસ્તુઓ સંસ્કૃત કાવ્યો પરથી તેમજ સંસ્કૃત ગદ્ય પરથી લીધેલ છે તેથી પ્રતિત થાય છે, તેમજ તેને બાંધવ હતો એ પણ ઉપર કહેવાઇ ગયું તેમજ બનેના પિતાનું નામ સાંગણ છે તેથી તેમજ ઋષભદાસે પણ નેમિનાથ સંબંધે ગુજરાતીમાં 'નવરસો' બનાવેલ છે તે પરથી સબલ અનુમાન કોઇ કરે કે ઋષભદાસ અને વિક્રમ બંને સગાભાઇઓ હતા. વિક્રમ એ નામપર બે કૃતિઓ નામે નેમિનાથચરિત્ર તથા નેમિદૂત જૈન ગ્રંથાવલિના પૃ. ૨૪૩ અને ૩૩૧ પૃષ્ઠ પર માલુમ પડે છે તો તે બંને કૃતિઓ એક હોઇ શકે, કારણ કે ઉપરોકત પુસ્તક નેમિદૂતને બદલે નેમિચરિત્ર એ નામથી પ્રગટ થયું છે, વળી (મંત્રી) વિક્રમકૃત 'મેઘદૂત' નામની કૃતિ પણ તેજ

+પ્રકાશક–શ્રી જૈન ગ્રંથ રત્નાકર કાર્યાલય–હીરાબાગ મુંબઇ મૂલ્ય ૪।। આના.

ગ્રથાવલિના પૃ. ૩૩૨ પર માલુમ પડે છે તો તે (મંત્રી) વિક્રમ જૂદા હોવાનો સંભવ છે

૪૩. પરંતુ આ નેમિદૂતની સં. ૧૬૦૨મા લખાયેલ પ્રત વાલુચરના ગદુ બાબુને ત્યાં જીર્ણ છે. (નોટીસીઝ ઑફ ધી સંસ્કૃત મૅનસ્ક્રિપ્ટ્સ વૉ. ૧૦ પૃ ૨૭); તેથી આ વિક્રમ ઋષભદાસના ભાઇ હોઇ ન શકે એમ હવે નિશ્ચિત થાય છે.

૧૭ કવિના ગુરૂ.

૪૪. કવિ જૈન શ્વેતાંબર સંપ્રદાયમાં તપા ગચ્છના હતા, અને તેના સમયમાં પ્રથમ તે ગચ્છની ૫૮ મી ગાદી પર [૧૩] હીરવિજય સૂરિ હતા કે જેમનો સ્વર્ગવાસ સં ૧૬૫૨ ના ભાદ્રપદ શુદિ ૧૧ ને દિને ઉન્ના (નગર ઉન્નત)—હાલના ઉના ગામમા થયો હતો. ત્યાર પછી તેમના પટ્ટધર [૧૪] વિજયસેન સૂરિ થયા. તેઓના

૧૩ હીરવિજય સૂરિ—અકબર બાદશાહને જૈન ધર્મનો બોધ આપનાર જન્મ સં ૧૫૮૩ માર્ગશીર્ષ શુદિ ૯ પ્રલ્હાદનપુર (પાલ્હણપુર), દીક્ષા પાટણમાં સં ૧૫૯૬ કાર્તિક વદિ ૨, વાચક—ઉપાધ્યાયપદ નારદપુરિમા સં ૧૬૦૮ના માઘ શુદિ ૫, સૂરિપદ શિરોહીમા સં. ૧૬૧૦, સ્વર્ગવાસ ઉન્નામા સં. ૧૬૫૨ ભાદ્રપદ શુદિ ૧૧. આનું સંસ્કૃત ચરિત્ર મુદ્રિત-હીરસૌભાગ્ય કાવ્યમા છે. જુઓ આ કવિકૃત હીરવિજયસૂરિ રાસ, વિસ્તૃત ગૂજરાતીમા ચરિત્ર માટે જુઓ 'સૂરીશ્વર અને સમ્રાટ્' એ નામનું મુનિશ્રી વિદ્યાવિજયજી લિખિત પુસ્તક.

૧૪ વિજયસેન સૂરિ—તપાગચ્છની ૫૯ મી પાટે પિતા કમંશા, માતા કોડમદે. જન્મ સં. ૧૬૦૪ નારદપુરીમાં, દીક્ષા ૧૬૧૩ બાદશાહ અકબરે તેમને 'કાલિ સરસ્વતિ' એ બિરૂદ આપ્યું. સ્વર્ગગમન સં. ૧૬૭૧ જ્યેષ્ઠ વદિ ૧૧ સ્તંભતીર્થે (ઋષભદાસનાજ વતનમા) થયું અકબર બાદશાહે સર્વ દર્શનની પરીક્ષા માટે તે તે દાર્શનિકને બોલાવ્યા તેમા વિજયસેને જય મેળવ્યો એટલે પાદશાહે કહ્યું કે 'હીરવિજય તે ગુરૂ, અને આ સવાઈ ગુરૂ'—એટલે ગુરૂથી શિષ્ય અધિક છે.

સમયમાં કવિએ આદિનાથ વિવાહલો અને નેમનાથ રાજીમતિ સ્તવન (સં. ૧૬૬૭નું) રચેલ છે તેમાં તેમનું નામ આપ્યું છે[૧૫] તેઓએ ઋષભદાસને શિષ્ય તરીકે ઘણું શાસ્ત્રાધ્યયન કરાવી તેના પર પરમ ઉપકાર કર્યો જણાય છે, એટલુંજ નહિ પણ તેની કૃતિ પણ જોઇ તપાસી શોધી આપેલ છે. કુમારપાલ રાસને અંતે કવિ પોતે જણાવે છે કે:—

સોલ સંવછરિ જાંણિ વર્ષ સિત્તરિ ભાદ્રવા શુદિ શુભ બીજ સારી,
વાર ગુરૂ ગુણ ભર્યો રાસ ઋષભિ કર્યો, શ્રી ગુરૂ સોધિં બહુ બુદ્ધિ વિચારી.

૨૨ પુ

૪૫. ઋષભદાસે પણ તેમનેજ પોતાના ગુરૂ તરીકે સ્વીકાર્યા છે. તે ગુરૂનું વર્ણન આપી પોતે કહે છે કે 'તે જયસિંહ ગુરૂ માહરો રે' આમાં જયસિંહ તે વિજયસેન સૂરિનું અપરનામ યા મૂલનામ છે. [જુઓ વિજય પ્રશસ્તિ, હીરસૌભાગ્ય વગેરે] તેમનું વર્ણન આ પ્રમાણે કવિ ભરતેશ્વરબાહુબલિ રાસને અંતે આપે છે કે:—

હીરતણો પાટે હવો, જયસિંહજી ગુણવંત,
જિણે અકબરશાહ બૂઝવ્યો, દિલ્લીપતિ બલવંત.
જિણેં દિલ્લીપતિ દેખતાંરે, જીત્યો વાદ વિવેક,
શાહ અકબર રંજીઓરે, હાર્યા વાદી અનેક.
શાહ અકબર એમ કહેરે, હીર તણો શિષ્ય સાચ,
રોહણાચળનો ઉપનોરે, તે નોય વળી કાચ.
જગગુરૂનો શિષ્ય એ ખરોરે, દીસે બહુ ગુણગ્રામ,
ત્યા દિલ્લીપતિ થાપતોરે, સૂરિ 'સવાઇ'રે નામ.

---

૧૫ વડ તપા ગચ્છ પાટિં પ્રભુ પ્રગટીઓ, શ્રી વિજયસેન સૂરિ પૂરિ આસો;
ઋષભના નામથી સકલ સુખ પામીએ, કહત કવિતા નર ઋષભદાસો.

ઋષભ કહે નર તે ભલારે, રાખે પિતાનું નામ,
શ્રી આદીશ્વર કુલ જુઓરે, ભરત વધારે મામ.
વસુદેવ કુલે કૃષ્ણજીરે, દશરથકુલે શ્રી રામ,
નૃપ પાડુકુલે પાંડવારે, જિણે કર્યાં ઉત્તમ કામ.
ઇણ દૃષ્ટાંતે જાણજોરે, તે ચેલો જગસાર,
નિજ ગુરૂ મામ વધારતોરે, સભારે તે વારંવાર.
વીરવચન આજુઆલતો રે, ગૌતમ બ્રાહ્મણ જાત,
તો તેહના ગુણ વિસ્તર્યારે, નામ જપેરે પ્રભાત
હીર વચન દીપાવતોરે, જયસિંહ પુરૂષ ગંભીર,
જિણે ગચ્છ સંઘ વધારિયો, ગયો ન જાણ્યોરે હીર.
બિંબપ્રતિષ્ઠા બહુ થઇરે, બહુઅ ભરાયારે બિંબ,
શ્રી જિનભુવન મોટાં થયારે, ગચ્છ વાધ્યો બહુ લંબ.

૪૬. વિજયસેન સૂરિએ અનેક જિનમંદિરો બધાવી તેમાં અનેક જિનબિંબોની પ્રતિષ્ઠા કરાવી છે તે હાલના મોજૂદ શિલા લેખો પરથી માલૂમ પડે છે. આની પછી કવિ કહે છે કે વિજયતિલક સૂરિ પાટે આવ્યા (તે જયસિંહ ગુરૂ માહરોરે, વિજયતિલક તસ પાટ), જ્યારે તપગચ્છની પટ્ટાવલીમાં વિજયદેવ સૂરિ આવ્યા એમ જણાવ્યું છે. તો તે બંને ખરૂં છે, એટલે વિજયસેન સૂરિની પાટે બે આચાર્યો થયા (૧) વિજયદેવ સૂરિ[૧૬] (૨) વિજયતિલકસૂરિ, અને તે આ પ્રમાણેઃ—

૪૭. "વાચકશિરોમણિ શ્રીમાન્ ધર્મસાગરજી ઉપાધ્યાયે

---

૧૬. વિજયદેવસૂરિ—જન્મ ઇડરમાં સં. ૧૬૩૪, દીક્ષા વિજયસેન સૂરિ પાસે સં. ૧૬૪૩, પંન્યાસ પદ સં. ૧૬૫૫ સૂરિપદ સં. ૧૬૫૬. તેમણે ઇડરના રાજા કલ્યાણમલ્લને પ્રતિબોધ્યો હતો, અને જહાંગીર બહાદશાહે તેને 'મહાતપા' એ બિરૂદ આપ્યું હતું, સ્વર્ગવાસ ઉન્ના નગરમાં સં. ૧૭૧૩ ના આષાઢ શુદિ ૧૧ ને દીને.

'કુમતિકુદ્દાલ' નામનો ગ્રંથ બીજા ગચ્છોની વિરૂદ્ધ ઘણી સખ્ત ભાષામા રચ્યો હોવાથી તેને અપ્રમાણ ગણી વિજયસેન સૂરિએ ધર્મસાગરજીને ત્રણ પેઢી સુધી ગચ્છ બહાર કર્યા હતા. વિજયદેવ સૂરિ ગૃહસ્થાવસ્થામા ધર્મસાગરજીના ભાણેજ થતા હતા અને અરસ્પરસ બંનેને પ્રેમ હતો.તેથી ગચ્છ બહારની હકીકતનો પત્ર ધર્મસાગરે વિજયદેવ સૂરિને લખ્યો કે જેના ઉત્તરમાં વિજયદેવ સૂરિએ પત્રની અંદર જણાવ્યુ કે 'કશી ચિંતા ન કરશો. ગુરૂનું નિર્વાણ થયે તમને ગચ્છમા લેઇ લઇશું' આ પત્ર માણસ સાથે મોકલ્યો, તેણે ભૂલથી તે વિજયસેનના હાથમાં આપ્યો વાચતા હૃદયમાં પોતાના શિષ્યને માટે આઘાત થયો અને બીજા કોઇને ગચ્છપતિ નીમવા વિચાર રાખ્યો. વિહાર કરતા ખંભાત આવ્યા, સં. ૧૬૭૧, ત્યા સ્વર્ગે જવા પહેલાં આઠ વાચક (ઉપાધ્યાય,) અને ચારસો મુનિના પરિવારને બોલાવી જણાવ્યું કે 'એક વખત તમે વિજયદેવસૂરિ પાસે જઇ મારૂ વચન માન્ય રાખવા કહેજો. જો માન્ય કરે તો પટ્ટધર તેનેજ સ્થાપજો, નહિ તો બીજા કોઇ યોગ્ય મુનિને સ્થાપજો' એમ કહી સંઘ સમક્ષ તે આઠે ઉપાધ્યાયોને સૂરિમંત્ર આપ્યો

૪૮ આઠે વાચકોએ વિજયદેવ સૂરિ પાસે અમદાવાદ આવી સ્વર્ગસ્થ આચાર્યનો અંતિમ સંદેશ કહ્યો, પણ તેમણે તેનો અસ્વિકાર કર્યો એટલે વિજયસેનની ગાદી પર વિજયતિલક સૂરિને સ્થાપિત કર્યા તે ત્રણ વર્ષ પછી સ્વર્ગસ્થ થયા. સં. ૧૬૭૪ એમને કવિએ આ-ચાર્ય તરીકે માન્ય રાખ્યા.૧૭"

તે જયસિંહ ગુરૂ માહરોરે, વિજયતિલક તસ પાટ,
સમતા શીલ વિદ્યા ઘણીરે, દેખાડે શુભ ગતિ વાટ.

---

૧૭. દીપવિજય કૃત સોહમકુલ પટ્ટાવલી રાસપરથી. વિશેષ માટે જુઓ વિજયતિલક સૂરિ રાસ. ઐતિહાસિક રાસમાળા ભાગ ૪ થો.

૪૯. તેમની પછી ૧૮ વિજયાણંદ સૂરિ થયા, અને તેમનો કવિએ ગુરૂ તરીકે અંગીકાર કર્યો.

તેહને પાટે વળી પ્રગટીઓરે, કલ્પતરૂનો કંદ,
વિજયાનંદ સૂરીશ્વરરે, દીઠે અતિરે આનંદ.
જેહની મધુરી દેશનારે, સૂરિ ગુણ રે છત્રીશ,
ગુણ સત્તાવીશ સાધુનારે, સત્તર ભેદ સયમ કરીશ.
હીર હાથે દીક્ષા વરે રે, હુઓ તપગચ્છનો રે નાથ,
ઋષભ તણો ગુરૂ તે સહીરે, તેહનો મસ્તકે હાથ

—ભરતેશ્વર રાસ સં. ૧૬૭૮.

---

૧૮ વિજયાણંદ સૂરિ—મરૂ દેશના રોહ ગામમાં પ્રાગવંશી પિતા શ્રીવંત, અને માતા લાલબાઇ—શૃંગારદેથી સં. ૧૬૪૨ મા જન્મ, મૂલનામ કલો, હીરવિજયસૂરિ પાસે દીક્ષા સં. ૧૬૫૧, દીક્ષાનામ કમલવિજય, વિજયતિલક સૂરિએ શિરોહીમાં સૂરિ પદ આપ્યું સ્વર્ગવાસ સં. ૧૭૧૧ આષાઢ શુદિ પૂર્ણિમા ખંભાતમા. વિજયાણંદસૂરિ હીરવિજયના શિષ્ય હોવાથી વિજયદેવના કાકા ગુરૂ થતા હતા પોતે જ્યારે અમદાવાદમાં હતા ત્યારે વિજયદેવસૂરિ મળવા માટે અમદાવાદ આવ્યા. અરસ્પર પ્રીતિથી બંનેની સંમતિ પૂર્વક ગચ્છાધિપત્ય ત્રણ વર્ષ ચાલ્યું. ભાવી યોગે ચોથા વર્ષથી વિજયદેવ સૂરિએ પોતાના નામનો પટ્ટો મુનિઓ માટે લખ્યો, આ સાંભળી આણંદ સૂરિએ પણ પોતાના નામનો પટ્ટો લખ્યો. આ કારણથી એકજ કુળમાં બે આચાર્યોના નામથી બે ગચ્છ થયા એકનું નામ દેવસૂરિગચ્છ અને બીજાનું નામ આણંદસૂરિગચ્છ. સાગર-ગચ્છની ઉત્પત્તિ પણ આ સમયમાં થઇ (આ માટે જુઓ મારો ગ્રંથ નામે જૈન ઐતિહાસિક રાસમાળા પુષ્પ ૧ લુ. પ્ર૦ આત્માનંદપ્રસારક મંડળ.)

૫૦ શ્રી હીરવિજય સૂરિના રાસમાં પણ કવિ કહે છે કેઃ—

વંદિઇ વિજયાણંદ સૂરિરાઇ, નામ જપતાં સુખ સબલું થાઇ.
તપ ગચ્છ નાયક ગુણ નહિ પારો, પ્રાગવંશે હૂઓ પુરૂષ તે સારો.
સાહ શ્રીવંત કુલે હંસ ગયંદો, ઉદ્યોતકારી જિન દિનકર ચંદો,
લાલબાઇ સુત સીંહ સરીખો, ભવિક લોક સુખ ગુરૂતણો નિરખો,
ગુરૂ નામેં મુઝ પોહેતી આસો, હીરવિજયસૂરિનો કર્યો રાસો.

—સં. ૧૬૮૫.

૫૧. દરેક જૈન રાસકાર પોતાની કૃતિમાં થોડો ઘણો પણ પરિચય આપવા ઉપરાંત પોતાની રચનાની મિતિ આપે છે, તેજ પ્રમાણે ઋષભદાસે પોતાની કૃતિઓમાં પોતાના સંબંધે પરિચય કટકે કટકે પણ અન્યની અપેક્ષાએ વિશેષ આપ્યો છે અને તે પરથી આ લેખ ઘડી શકાયો છે હજુ તેમની સર્વ કૃતિઓ પ્રાપ્ત થઇ શકતી નથી, નહિ તો આ કરતાં ઘણું વિશેષ હકીકત મળવા સંભવ છે.

૫૨. ઉપરની હકીકત સંબંધે સમસ્યાનો આધાર લઇ હીરવિજય સૂરિના રાસમા જણાવે છે કેઃ—

કવણ દેસિં થયો કવણ ગામિં કહ્યો, કવણ રાજ્યઇં લખ્યો એહ રાસો,
કવણ પૂત્રઇં કર્યો કવણ કવિતા ભયો, કવણ સંવછર કવણ માસો.
કવણ દિન નીપનો કવણ વારિ ગુરિં, કરીઅ શમસ્યા સહુ બોલ આંણુઇ,
મૂઢ એણિં અક્ષરા સોય સ્યુ સમઝસ્યઇ, નિપુણ પંડિત નરા તેહ જાંણઇ.

૫૩. કયા દેશમા 'કયા ગામમાં' કેના રાજ્યમાં, કેના પુત્રે, કોણે, કયે વર્ષે, કયે માસે, કયે દિને—વારે, રાસકારે રાસ રચ્યો છે અને પોતાના ગુરૂ કોણ એ વાતો શમસ્યામાં કહી છે કે જે મૂઢ—અજ્ઞાન નહિ જાણે પણ નિપુણ પંડિત નર જાણી શકશે. દેશ આદિ સંબંધે નીચેની સમસ્યા આપે છે.

દેશ

પાટણ માંહિ હુઓ નર જેહ. નાતિ ચોરાસી પોષઇ તેહ,
મોટા પુરૂષ જગે તેહ કહેસ, તેહની નાતિનિ નામિં દેશ.

—ગૂર્જર દેશ. ૧૯

ગામ

આદિ અખ્યર વિન 'બીબઇ' જોય. મધ્ય વિના 'સહુ કોનિં' હોય,
અંત્ય અક્ષર વિન ભુવન મઝારી, દેખી નગર નાંમ વિચાર

—ખંભાતિ.

રાજા

'ખડગ' તણો ધુરિ અખ્યર લેહ, અખ્યર 'ધરગ'નો બીજો જેહ,
ત્રીજો 'કુસુમ' તણો તે ગ્રહી, નગરીનાયક કીજઇ સહી.

—ખરમ પાતશા. (જહાંગીર)

પિતા

'નિસાંણ' તણો ગુરૂ અખ્યર લેહ, લઘુ દોય 'ગણપતિ'ના જેહ,
ભેલી નામ ભલું જે થાય, તે કવી કેરો કહું પિતાય

—સાંગણ.

કવિ

ચંદ્ર અખ્યર 'ઋષિ' ધરથી લેહ, 'મેપલા' તણો નયણમો જેહ,
અખ્યર ભવનમો 'શાલિભદ્ર' તણો, 'કુસુમદામ'નો વેદમો ભણો,

---

૧૯ એક સ્થલે ટુંકમાં ગુર્જર દેશમા કેટલો વરસાદ આવે છે તે સંબંધે ઉપમા બીજાને આપતાં કવિ જણાવે છે કે —

ગુજર દેશ પૃથિવી પરે મેહ, માસ પાક તેહનો રહે ત્રેહ,
પિણ બહુ કાલ ન લીલો રહ્યો, શ્રાવક પચ્ચમ એહવો કહ્યો.

—ભરતેશ્વર રાસ. પૃ. ૯૫

'વિમલવસહી' અખ્યર આણમો, જોડી નામ કર્યો કાં ભમો,
શ્રાવક સોય રામ નીપાત, પ્રાગવંશ વીસો વિખ્યાત.

—ઋષભદાસ

(આમા વશ પણ 'વીસા પોરવાડ' છે એમ આવી ગયું.)

વર્ષ

દિગ આગલિ સેઇ ઇંદ્રિહ ધરો, કાલ સોય તે પાછલે કરો,
કવણ સંવછર થાયે વલી, ત્યારે રાસ કર્યો મન રલી

—સં ૧૬૮૫.

માસ-તિથિ.

વૃક્ષ માંહિ વડો કહેવાય, જેણી છાયે નર દુષ્ટ પલાય,
તે તરુઅરનિ નામે માસ, કીધો પુણ્ય તણો અભ્યાસ.

—આશો.

આદિ અખ્યર વિન મો મમ કરો, મધ્ય વિના સહુઇ આદરો,
અંતે વિના સિરિ રાવણ જોય, અજુઆલી તિથિ તે પણિ હોઇ

—શુદ ૧૦.

વાર

સકલદેવ તણો ગુરુ જેહ, ઘણા પુરુષને વલ્લભ તેહ,
વરે આવ્યો કરી જયજયકાર, તેણે વારે કીધો વિસ્તર.

ગુરૂ

—ગુરૂવાર.

ટીલાલી પરેલું પરતજ જેહ, ઉગાયી કેડે નૃપ બેઠો તેહ,
બેહું મલી 'હ' ગુરુનુ નામ, સમર્યે સીઝે સઘલાં કામ

—વિજયાનંદ સૂરિ.

ગુરૂ નામે મુઝ પેહુતી આસ, ત્રંબાવતીમા કીધો રાસ

૧૧. જનશ્રુતિ. સરસ્વતિની પ્રસન્નતા.

૫૪. એવું કહેવાય છે કે કવિએ વિજયસેન સૂરિ પાસે શાસ્ત્રાભ્યાસ કરવા શરૂ રાખ્યું હતુ. એક રાત્રે ગુરૂએ પોતાના શિષ્ય સારૂ સરસ્વતિ દેવીને પ્રસન્ન કરીને પ્રસાદ મેળવ્યો હતો, કે જે પ્રસાદ રાત્રિએ ઉપાશ્રયમાંજ સુઇ રહેલા ઋષભદાસના જાણવામાં આવતાં તેણે પોતેજ આરોગી લીધો અને તે મ્હાન્ વિદ્વાન્ થયો. આના પરિણામે ઉપર જણાવેલી સખ્યાબંધ કૃતિઓ તે રચી શકયો આવી દંતકથા છે (આનદ કાવ્ય મહોદધિ મૌક્તિક ૩ પ્રસ્તાવના પૃ. ૨૬ પછીનું પહેલુ-બીજુ પૃષ્ટ.)

૫૫ આ દતકથામા કેટલુ સત્ય છે તે કહી શકાતું નથી, છતા આટલુ તો સત્ય છે કે દરેક કૃતિમા કવિ સરસ્વતિ દેવીની સ્તુતિ કરવા ઉપરાંત તેનો પાડ, પ્રભાવ સ્વીકારે છે સરસ્વતી દેવીનું મગલાચરણ દરેકમા કરી તેની સહાયતા માંગે છે. એક સ્થળે નમ્રતાથી જણાવ્યું છે કેઃ—

"સમરૂ સરસતી ભગવતી, સમર્યાં કરજે સાર,
હું મૂરિખ અતિ કેલવું, તે તાહરો આધાર.
પિંગલ ભેદ ન ઓલખું, વ્યક્તિ નહીં વ્યાકર્ણ,
મૂરિખ મંડણ માનવી, હુ સેવું તુઝ ચરણ.

—વ્રતવિચાર રાસ અને કુમારપાલ રાસ

સાર વચન દ્યો સરસ્વતી, તું છે બ્રહ્મસુતાય,
તું મુજ મુખ આવી રમે, જગમતિ નિર્મલ થાય.
તૂ ભગવતી તુ ભારતી, તાહરા નામ અનેક,
હંસગામિની શારદા, તુજમા ઘણો વિવેક
બ્રહ્માણી બ્રહ્મચારિણી, દેવકુમારી નામ,
ષટ્ દર્શનમાં તુ સહી, સહુ બોલે ગુણગ્રામ

વિદુષોની માતા સહી, વાગેશ્વરી તું હોય,
તું ત્રિપુરાબ્રહ્મવાહિની, નામ જપે સહુ કોય.
હંસવાહની તું સહી. વાણી ભાષા નામ,
તું આવી મુજ મુખ વસે, જિમ હોય વાંછિત કામ.
કરજો માતા વાંછયું કામ, પ્રથમ જપું હુ તાહારૂં નામ,
તું મુજ માતા રાખે નામ બોલું ભારત તણા ગુણગ્રામ.

—ભરતેશ્વર રાસ.

૫૬. દરેક ગ્રંથની અંતે પણ પ્રાય સરસ્વતીનો ઉપકાર તેની સમાપ્તિ થઇ તે માટે સ્વીકારે છેઃ—

કવિજન કેરી પોહોતી આસ, હીર તણો જિ જોડયો રાસ,
ઋષભદેવ ગણધર મહિમાય, તૂંઠી શારદા બ્રહ્મસુતાય.

× × × ×

સરસતી શ્રી ગુરૂ નામથી નીપનો, એ રહો જિહાં રવિ ચંદ ધરતી.

—હીરવિજય સૂરિ રાસ.

૧૨ કવિ તરીકે ઋષભદાસ

૫૭ 'કવિ' નું ઉપનામ પોતાના નામ આગળ ઋષભદાસ કોઇ વખતજ આપે છે ('પુણ્યવિભાગ હુઇ તવ અહારઇ, અસ્યો ઋષભ કવિ આપ વિચારઇ —હીરવિજયસૂરિ રાસ), પરંતુ સ્પષ્ટ રીતે જણાવે છે કે ખરો કવિ અને કહેવાતા કવિમાં આસમાન જમીનનો ફેર છે. જુઓઃ—

આનંદ ભયો કવી નામથીએ,
તુમ કવી મોટા હોય,
કવિપદ પૂજિયે એ.
હું મૂરખ તુમ આગળે એ, તુમ બુદ્ધિસાગર જોય— કવિપદ,

ક્યાં હરિત ક્યાં વાછડો એ, ક્યાં સાગરને ચીર
ક્યા બંટીની રાબડી, ક્યાં ઘૃત સાંકર ખીર— કવિપદ. ૨
ન મળે સીપ ને ચંદ્રમા એ, ન મળે ખજુઓ સૂર,
ક્યાં કલ્પદ્રુમ ખીજડો એ, વાહું ગગા પૂર. કવિપદ. ૩
નામે સરીખા બેહુ જણાએ. બેહુનાં કવિયો નામ,
નામે અર્થ ન નીપજે એ, જગમા ઝાઝા ગામ. કવિપદ. ૪
ગજકંઠે ઘટા ભલી એ, વૃષભ ગળે ઘંટાય,
તિણ કારણે વૃષભો વળી એ, ગજની તોલ ન થાય- કવિપદ. ૫
ચદન ભાજી વૃક્ષ સહીએ, અંતર બહુ તે માંહિ,
ગરૂડ ચીડી બેઉ પંખીઆ એ, પ્રાક્રમ સરખું ક્યાંહિ ? કવિપદ. ૬
મહાનગર ને ગામડું એ, બેહુને કહિયે ગામ,
હેમ પીતળ પીળા સહી એ, જુજુઆ છે ગુણગ્રામ- કવિપદ. ૭
તીર્થંકર નર અવરને એ, માનવ સહી કહેવાય,
તત્ત્વજ્ઞાન વિચારીએ એ, તવ બહુ અંતર થાય.- કવિપદ. ૮
લંકાગઢ અન્ય નગરના એ, બેહુને કહિયે કોટ,
એહમા અતર અતિ ઘણો એ, જિમ ઘઉં બાજર સોટ. કવિપદ. ૯
હેમાચાર્ય પ્રમુખ કવિએ, મહાકવી તસ નામ,
સિદ્ધસેન દિવાકરૂ એ, જિણે કીધાં બહુ કામ- કવિપદ. ૧૦
વિક્રમરાય પ્રતિબોધિયો એ, બહુ વરપંતો દાન,
ઇસા કવિપદરેંણુકા એ, હું નહિ તેહ સમાન- કવિપદ. ૧૧
ઇસા કવિના વચનથી એ, સુણત હુઓ કાંઇ જાણ,
બેલ વિચાર હરખે કથું એ, કરી કવિજન પ્રણામ- કવિપદ. ૧૨

ભ. રાસ. પૃ. ૯૭-૯૮ **હી.** રાસ પૃ. ૩૧૧-૩૧૨.

૫૮. આ ઉપરથી **જણાય** છે કે કવિનો ઉચ્ચ ખ્યાલ ઋષભદાસને પળે પળે હતો 'વિબુધ કવીના નામથી, હુઓ સુજ અતિ

આનંદ' એમ જણાવી કવિના નામથી પોતે 'કવિ' તરીકે ઓળખાઇ આનંદ લેવામાં આવતો. આમાં કુમારપાળ રાજાના પ્રતિબોધક[21] હેમચંદ્રાચાર્ય અને વિક્રમ રાજાના પ્રતિબોધક ×સિદ્ધસેન દિવાકર નામના સંસ્કૃતમાં જૈન મહાકવિઓ તરીકે પ્રસિદ્ધ થયેલાને પોતે વખાણ્યા છે, એટલુંજ નહિ પરંતુ પોતાના પૂર્વકાલીન જૈન ગૂજરાતી કવિઓ પૈકી કેટલાકના નામ આપી તેમની પાસે પોતાની લઘુતા દર્શાવી છે.

આગિં જે કવિરાય, તાસ ચરણરજ ઋષભાય,
લાવણ્ય લીંબો ઇમો ખરો, સકલ કવિની કીરતિ કરો ૫૩

હંસરાજ વાછો દેપાલ, માલ હેમની બુદ્ધિ વિશાલ,
સુસાધુહંસ સમરો(ગો?) સુરચંદ, શીતલ વચન જિમ શારદચંદ. ૪૪

---

૨૧ હેમચંદ્રાચાર્ય—"અપભ્રંશ કિંવા પ્રાચીન ગૂજરાતીનાં વ્યાકરણ આદિ પ્રવર્તક અને પ્રાકૃત બોલીઓના પાણિનિ. એ સમર્થ ગૂર્જર ગ્રંથકારનો સમય ઇ સ ૧૦૮૮–૧૧૭૨ છે" તેઓ ગૂજરાતના રાજન્ સિદ્ધરાજના સમયમાં હતા, પછીના રાજન્ કુમારપાળના ગુરૂ હતા (સંક્ષિપ્ત ચારિત્ર માટે જુઓ યોગશાસ્ત્ર–મુંબઇ માંગરાળ જૈન સભા તરફથી પ્રકાશિત થયેલ ગ્રંથના પ્રારંભમાં મૂકેલું મારૂં લખેલું ચરિત્ર, તથા ગુજરાત સાહિત્ય ખડ ૫ વિભાગ ૨–૩–૪માંનો નિબંધ નામે 'જૈનો અને તેમનું સાહિત્ય' પૃ. ૬૫ થી ૧૫૮ પૈકી ૯૨ થી ૧૦૦ વિશેષમાં કુમારપાળ રાસ–પ્રબંધ, પ્રબંધચિંતામણી, ચતુર્વિંશતિ પ્રબંધ વગેરે.

×સિદ્ધસેન દિવાકર ઉજ્જયિનીના રાજા વિક્રમાદિત્યના પ્રતિબોધક આચાર્ય. તેમણે જૈન ન્યાયને પ્રથમ પદ્ધતિપુરઃસર મૂક્યું; કોઇના માનવા પ્રમાણે વિક્રમના નવરત્નમાંના ક્ષપણક તે એ હતા તેમણે ન્યાયાવતાર, સંમતિતર્ક આદિ ન્યાયના ગ્રંથો અને કલ્યાણમંદિર સ્તોત્ર રચેલ છે.

એ કવિ મોટા બુદ્ધિ વિશાલ, તે આગલિ હું મુરખ બાલ,
સાયર આગલિ સરોવર નીર, કસી તોડિ આવણુ નિ ખીર. ૫૫

ષીર ષાંડ ધૃત સરિષા જેહ, હું સેવક મુઝ ઠાકુર તેહ,
તેહના નામ તણુઈજ પસાય, સ્તવીઓ કુમારપાલ નરરાય. ૫૬

—કુમારપાલ રાસ.

૫૯. આમાં પૂર્વ સમયના જૈન ગૂજરાતી કવિઓના નામ મળી આવે છે.–[૨૧]લાવણ્યસમય, [૨૨]**હીંઓ**, [૨૩]**ખીમો**, [૨૪]સક-

---

૨૧. **લાવણ્યસમય**—તેમનો વિમલપ્રબંધ સ્વ. સાક્ષર શ્રી મણિલાલ બકોરભાઇ વ્યાસે મુદ્રિત કરાવી પ્રસિદ્ધ કર્યો છે. જન્મ સં. ૧૫૨૧, દીક્ષા ૧૫૨૯, પંડિતપદ સં, ૧૫૫૫; તેમણે સં. ૧૫૮૭ માં શત્રુંજયના સપ્તમોદ્ધારની પ્રશસ્તિ લખી છે. તેમની કૃતિઓ વચ્છરાજ-દેવરાજ રાસ (આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌક્તિક ૩ જામાં મુદ્રિત) વગેરે અનેક છે. વિસ્તાર માટે જુઓ વિમલ પ્રબંધ, તથા આનંદ મૌ. ૩ જાની પ્રસ્તાવના મારો ગ્રંથ—જૈન ગૂર્જર કવિઓ ભાગ ૧ લો પૃ. ૬૮–૮૮.

૨૨. **હીંઓ**—શ્રાવક. સમય કૃતિ માટે જુઓ એજન પૃ. ૧૬૨–૧૬૩

૨૩. **ખીમો**—એ શ્રાવક કવિ છે. સમય તથા કૃતિ જુઓ એજન પૃ. ૧૬૧–૧૬૨.

૨૪. **સકલચંદ્ર**—(ઉપાધ્યાય મુનિ) કે જેમણે ઘણી સઝાયો, સ્તવનાદિ, તેમજ આખ્યાન રચ્યાં છે. તે માટે જુઓ એજન પૃ. ૨૭૫ થી ૨૮૪.

ક્ષચંદ્ર, [25]હુંસરાજ, [26]વાછો (વચ્છ), [27]દેપાલ, [28]માલ (મુનિ?), હેમ (?), સુસાધુહંસ,[29] સમરો[30] (સમયસુંદર[31] ?),

---

૨૫. હુંસરાજ—જેમણે મહાવીર સ્તવન રચ્યુ છે તે

૨૬. વાછો—શ્રાવક. તેની કૃતિઓ માટે જુઓ એજન પૃ. ૬૩ થી ૬૬. આમાં વચ્છ અને વચ્છ ભંડારીનો સમાવેશ થાય છે.

૨૭. દેપાલ—શ્રાવક તેનો સમય તેમજ કૃતિઓ માટે જુઓ એજન પૃ. ૩૭ થી ૪૧.

૨૮. માલ—માલમુનિ–માલદેવ લાગે છે સમય તથા કૃતિઓ માટે જુઓ એજન પૃ. ૩૦૫ થી ૩૧૦.

૨૯ સુસાધુહંસ—સાધુહંસ મુનિ. સમય અને કૃતિ માટે જુઓ એજન પૃ. ૨૨.

૩૦ સમરો—આ નામના કવિની કોઇ મોટી કૃતિ પ્રાપ્ત થઇ નથી. તેથી તેનો ઉલ્લેખ મારા ગ્રંથ જૈન ગૂર્જર કવિઓ ભાગ ૧લામાં થયો નથી. કવચિત્ તે નામના કવિની સ્વાધ્યાય આદિ નાની કૃતિ મેં જોઇ છે એવું સ્મરણમા છે.

૩૧ સમયસુંદર–ખરતર જિનચંદ્ર સૂરિના શિષ્ય શ્રી સકલચંદ મુનિના શિષ્ય. તેઓ ઋષભદાસના સમકાલીન હતા તેઓ પણ એક સમર્થ કવિ હતા જૈન ગુર્જર સાહિત્યમાં વિક્રમ સત્તરમી સદીના ઉ-ત્તરાર્ધને 'સમય–ઋષભયુગ' કહીએ તો ચાલે તેમ છે. સમયસુંદરના સંબધી વિસ્તૃત નિબધ મે લખ્યો છે તે આ નિબધના પ્રારંભમાં જણાવાઇ ગયું છે. તેમણે ઘણી કૃતિઓ રચી છે જુઓ જૈન ગુર્જર કવિઓ ભાગ ૧ પૃ. ૩૩૧ થી ૩૯૧.

સુરચંદ[૩૨] વગેરે.-આ સર્વની બુદ્ધિ વિશાલ જણાવી તેમની પાસે પોતે મૂર્ખ બાલક છે એવું કહી આપણો કવિ વિનય સાચવે છે એટલુંજ નહિ, પરંતુ સરસ્વતીને સ્તુતિ કે જે પોતાના દરેક ગ્રંથમાં કરે છે તે કરતાં તેમની સહાયતા માગવા પોતાની અતિશય દીનતા, લઘુતા, અને અજ્ઞાનતા દર્શાવે છેઃ—

સમરૂં સરસતિ ભગવતી, સમર્યા કરજે સાર,
હું મૂરિખ મતિ કેલવુ, તે તાહરો આધાર.
પિંગલ ભેદ ન ઓળખું, વ્યક્તિ નહી વ્યાકર્ણું,
મૂરીખમડણ માનવી, હું સેવું તુજ ચર્ણ.

—કુમારપાલ રાસ. પૃ. ૧.

૬૦. કવિતા સંબંધી એક સ્થળે કહ્યું છે કે અણચિંતવ્યું જે કહે તે કવિતા—'જિમ કવિતા અણચિત્યું કહઇ—યા પાઠાંતર જીમ કવિતા મનિ ચિંતવ્યું કવે'—કુમારપાલરાસ પૃ. ૨૩ કડી ૧૧૯.

૧૩ કવિની કૃતિઓ

૬૧. બીજે સ્થલે કહ્યું છે કે

કવિતા પંડિત જાગે ઘણાં, બુઝવે નારિબાલ
પ્રાહિ પંડિત તે નહિ સમઝાવઇ ભૂપાલ.

—કુ. રા. પૃ. ૧૧૧-૭૪; હી. રા. ૧૭૯-૧૧.

ભણ્યો ગણ્યોવિચક્ષણ પણો, માગિઈ મૂહુત ગયો કવિ તણો.

—કુ. રા. ૧૪૧-૬૫.

---

૩૨ **સુરચંદ**—આ નામના કવિની કોઇ કૃતિ પ્રાપ્ત થઇ નથી. સુરહંસ નામનો કવિ છે. જુઓ એજન પૃ. ૧૩૨ સુરચંદ એટલે દેવચદ એમ હોય તો દેવચંદ ઋષભદાસના સમકાલીન હતા. જુઓ એજન પૃ. ૫૭૯-૫૮૧.

૬૨. આપણા કવિની કૃતિઓ ઘણી હોવી જોઇએ એવું તેની ઉપલબ્ધ કૃતિઓ તથા જૂદા જૂદા ભંડારોની ટીપો પરથી માલૂમ પડતું હતું, પરંતુ કેટલાએક પ્રસિદ્ધ ભંડારોની જાતીય તપાસ કરી મળેલી હકીકતો મેં મ્હારા જૈન ગૂર્જર કવિઓ ભાગ ૧ લામાં નોંધી છે. (પૃ. ૪૦૯ થી ૪૫૮) તે છપાયા પછી મળેલી બીજી હકીકત તે ગ્રંથના ત્રીજા ભાગમાં આવશે. તે છતાં તેની સંખ્યા કેટલી છે તે હીરવિજયસૂરિ રાસ પરથી સુભાગ્યે મળી આવે છે:—

તવન અઠાવન ચોત્રીસ રાસો, પુણ્ય પસર્યો ટીઇ બહુ સુખવાસો,
ગીત થુઇ નમસ્કાર બહુ કીધાં, પુણ્ય માટિ લખી સાધુનિં દીધા

૬૩. આ પરથી જણાય છે કે તેમણે ૫૮ સ્તવન, ૩૪ રાસાઓ રચ્યાં હતાં અને તે ઉપરાંત ગીત, સ્તુતિ, નમસ્કાર વગેરે અનેક બનાવ્યા હતાં. આ સર્વ પુણ્યાર્થે લખી સાધુઓને આપી દીધાં હતાં. સાધુઓએ અનેક પ્રતો કરી કરાવી તે સર્વ સાચવી રાખ્યાં.

૬૪. આ પર વિશેષ શોધ કરતાં સ્વ. ગ. મણિલાલ બકોરભાઇ વ્યાસ પાસેથી હીરવિજયસૂરિના બારબોલના રાસની તેમણે ઉતારેલી પ્રત મળી કે જેની અંતે તેની કૃતિની ગાથાવાર ટીપ નીચે પ્રમાણે આપેલ છે:—(આમાં સાલસંવત્ મૂલ જોઇને તથા બીજા આધારથી પૂર્યા છે.)

૩૩" સંઘવી રીષભકૃત રાસની ટીપ લખી છઇ:—

---

૩૩ શ્રેણિક રાસની એક પ્રતમાં પણ ટીપ આપી છે તેમાં જે રાસનાં નામનો ઉલ્લેખ નથી અને જે આ ટીપમાં છે તેનાં નામ; મલ્લિનાથ રાસ, હીરવિજયસૂરિનો રાસ, પુણ્યપ્રશંસા રાસ, ગીત, હરિયાલી. અને શ્રેણિક રાસની ટીપમાં છે અને આ ટીપમા નથી તે ગેહિણીઆનો રાસ ગાથા ૨૫૦૦, તીર્થંકર ૨૪ નાં કવિત છે.

રાસના નામ.		રચ્યા સંવત્
૧૮ શ્રાદ્ધવિધિ રાસ	ગાથા ૧૬૧૬	
૧૯ હિતશિક્ષા રાસ	ગાથા ૧૮૪૫	સં. ૧૬૮૨ મહા શુદ ૫ ગુરૂ (મુદ્રિત શા. ભીમશી માણેક મુંબઇ)
૨૦ પૂજાવિધિ રાસ	ગાથા ૫૭૧	સં. ૧૬૮૨ વૈ. શુ. ૫ ગુરૂ
૨૧ આર્દ્રકુમાર રાસ	ગાથા ૯૭[2]	
૨૨ શ્રેણિક રાસ	ગાથા ૧૮૩૯	સં. ૧૬૮૨ આશો શુદ ૫ ગુરૂ

સ્તવન ૩૩, નમસ્કાર [3] ૨, થોઓ (સ્તુતિઓ) [4] ૨ [5], સુભાષિત [5] ૪૮૦, ગીત ૪૧, હરિયાલી ૫.

૨૩ હીરવિજયસૂરિ રાસ	ગાથા	સં. ૧૬૮૫ આસો શુદ ૧૦ ગુરૂ
૨૪ મલ્લિનાથ રાસ	ગાથા ૨૯૫	સં. ૧૬૮૫ પોષ શુદિ ૧૩ રવિ.
૨૫ પુણ્યપ્રશંશા રાસ	ગાથા ૩૨૮	
૨૬ કયવન્નાનો રાસ	ગાથા ૨૮૪[6]	સં. ૧૬૮૩
૨૭ વીરસેનનો રાસ	ગાથા ૪૪૫[7]	

[આ ઉપરાંત બે રાસ ઉમેરી શકાય એક તો જેમાં આ ટીપ છે તે નામે:—

૨૮ હીરવિજયસૂરિના બારબોલ રાસ. સંવત ૧૬૮૪ શ્રાવણ વદ ૨ ગુરૂવાર

અને બીજા એક રાસનું નામ શ્રેણિક રાસની એક પ્રત કે જે 'સંવત્' ૧૬૯૭ માઘ વદિ ૮ રવિવારે સા. પકા વીરાના પાનાં આણીની

૨, ૧૯૭, ૩, ૧૨; ૪, ૭, ૫, ૩૭૯; ૬, ૫૨૭; ૭, ૫૨૭.

ઉતારો છે, લખીતં ગાંધી માધવસૂત વર્ધમાન પઠનાર્થ સમજી' એ શબ્દોથી સમાપ્ત થયેલી છે તેમાં આપેલી ટીપ પરથી માલૂમ પડતું નીચેતું છેઃ—

૨૯	રોહિણીઆનોરાસ ગાથા ૨૫૦૦ (સં ૧૬૮૮ પોશ સુદ ૭)	
	અને તીર્થંકર ૨૪ નાં કવિત છે,	
	અને તે ઉપરાંત ભંડારોની ટીપ વગેરે પરથી.	
૩૦	અભયકુમારરાસ.	સં. ૧૬૮૭ કાર્ત્તિક શુદ ૯ ગુરૂવાર
૩૧	વીશસ્થાનક તપ રાસ	સં. ૧૬૮૫
૩૨	સિદ્ધસિક્ષા (?) રાસ	પાટણ ત્રીજા ભંડારમાં છે.

સ્તવનમા સં ૧૬૬૭ પોષ શુદ ૨ ગુરૂવારે પૂર્ણ કરેલા નેમનાથ રાજીમતિ સ્તવન (નેમિનાથનવરસો), વિજયસેનસૂરિ વગેરેના વખતમાં કરેલ' 'આદિનાથ વિવાહલો' વિગેરે.

૬૫. કાવ્યની પરીક્ષા તેમાં રહેલાં વસ્તુ, પાત્ર અને રસ એ ત્રણથી સામાન્ય અંશે થાય છે રસ સબંધે જણાવીએ તો આ કવિના ઉપરોક્ત લગભગ સર્વ કાવ્યો ઉપલબ્ધ થાય તેમ છે પણ તે સર્વ સબંધે બધાના અવલોકન વગર કંઇપણ કહી ન શકાય, છતા મને જે જણાય છે કે કવિએ રસની જમાવટ કરવામા જે ચાતુર્ય, માધુર્ય. ઉપલબ્ધ થયા છે તે પરથી કલ્પના, શબ્દપ્રયોગ, અને વર્ણનશૈલી વાપરેલ છે તે જોતા તેમણે સફલતા મેળવી છે, અને સત્તરમા સૈકામાંના એક પ્રતિષ્ઠિત અને સમર્થ કવિ તરીકે ગણુનામા મૂકવા લાયકનું સામર્થ્ય બતાવ્યું છે. તેની કેટલીક કૃતિઓ સંસ્કૃત પરથી અનુવાદ છે, છતા તે એટલી બધી ઉત્તમ છે કે વાંચતાં જણાય તેમ નથી કે તે અનુવાદ છે.

૬૬. ઉપરની કૃતિઓ પરથી કોઇ એમ કહેશે કે ઋષભદાસે પોતાની જે જે કૃતિઓ રચી છે તે પોતાના સંપ્રદાયને લગતી છે,

પ્રબંધ* પરથી (૨) હીરવિજયસૂરિનો તે દેવવિમલ ગણિકૃત હીર-સૌભાગ્ય નામના સંસ્કૃત મહાકાવ્ય પરથી, આ કાવ્યમા સત્તરસર્ગ છે. એમાં કાવ્ય ૨૭૮૯ છે; ઉપરાત પ્રશસ્તિ ૨૨ કાવ્યાત્મક છે. બધા મળી કાવ્ય ૨૮૧૧, કદાચ શ્લોકમાન ત્રણ હજારને પાંચ કવિ કહે છે તેમ થતૂં હશે (?) અને (૩) ભરતેશ્વર બાહુબલી રાસ તે શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય કૃત ત્રિષષ્ઠિ શલાકા પુરૂષ ચરિત્રમાંના ઋષભદેવ ચરિત્રપરથી રચેલ છે, છતાં દરેકમાં પોતાની કલ્પના, વર્ણનસુંદરતા, પ્રતીયમાન છેજ.

પૂર્વઇં જે મહાપંડિત હવો, સૂરિ સોમ પંડિત અભિનવો,
પંચાસમિં પાટિ તે કહ્યો, તપગચ્છ સિરિ ટીકો થયો
તેહનો શિષ્ય સુપુરૂષ કહિવાય, જિનમંડણ નાંમિ ઉવઝાય,
કુમારપાલ પ્રબંધજ કર્યો, સુણતા નરનારી ચિત્ત ઠર્યો.
શાસ્ત્રઇ સંખ્યા અડત્રીસ, ગ્રંથ કર્યો ગુરૂ નાંમી સીસ
સંવત ચઉદ બાણુંઓ ભલો, કુમારપાલ ગાયો ગુણનીલો
કાવ્ય શ્લોક ગદ્ય જૂનાં જેહ, કેતાએક માંહિ આણ્યા તેહ,
કેતાએક ભાવ ગુરૂમુખથી લહ્યા, તે મિં જોડી વીવરી કહ્યા.
સોય ગ્રંથ હમણાં વંચાય, મનમા મત રાખો શકાય,
તે પ્રબંધ માહિ છે જસ્યુ, ઋષભ કહે મે આણ્યુ તસ્યું.

કેતાએક ગંભીર બોલ તિહાં જેહ, મઈ રાસમાંહે જાણ્યા તેહ,
કેતાએક પરંપરાઇ વાત, તે જોડી આણ્યાં અવદાત. ૬૩
જિનશાસ્ત્ર અનેરાં ભલાં, તિહાથી વચન સુણ્યાં કેતલા,
રાસ મધ્યે આંણ્યા તેહ, આણ્યું નિતિશાસ્ત્ર વલી તેહ. ૬૪
હેત યુકિત દૃષ્ટાંતહ જેહ, શાસ્ત્ર અનુસારિ આણ્યા તેહ,
વચન વિરૂદ્ધ કહ્યું હોઇ જેહ, મિચ્છા દુક્કડ ભાખુ તેહ ૬૫

---

* આનું ગુજરાતી ભાષાંતર વડોદરા ગાયકવાડ સરકાર તરફથી, સ્વ૦ રા૦ મગનલાલ ચુનિલાલ વૈદ્યે કરેલું પ્રસિદ્ધ થઇ ગયું છે.

કવિત કાવ્ય શ્લોક નિ દૂહા, કર્યાં કવિ જે આગઇં હુઆ,
સરસ સુકોમલ આણ્યા જેહ, રાસમાહિ લેઇ આણ્યા તેહ. ૬૬
એણિપરિ બોલ ઘણા મનિ ધરી, રાજઋષિ ગુણમાલા કરી,
સિદ્ધ કામકાજ માલીઇં વરી, બ્રહ્મસુતાઇ સાર મુઝ કરી. ૬૭

—કુમારપાલ રાસ.

(૨) પુરવિં દેવવિમલ પંન્યાસ, સોલ સરગ તેણિં કીધા ખાસ,
ત્રિણ્ય સહસ નિ પંચ કાવ્ય, કરજોડી કીધા તેણિં ભાવ્ય.
પાચ હજાર નિ સઈં પાંચ, એકાવન ગાથાવત્પઠનો (ટીકાનો) સચ,
નવહજાર સાતસઈં પીસ્તાલ, કરિ ગ્રંથ નર બુદ્ધિ વિશાલ.
વિકટ ભાવ છિ તેહના સહી, માહીરી બુદ્ધિ કાઇ તેહવી નહિં,
મઈં કીધો તે જોઇ રાસ, બીજા શાસ્ત્રનો કરી અભ્યાસ.
મોટા વચન સુણી જે વાત, તે જોડી આણ્યા અવદાત,

—હીરવિજયસૂરિ રાસ

(૩) હેમ ચરિત્ર કરે ઋષભનું, એ આણી મન ઉલ્લાસ,
સો૰ સુણી વળી મેં રચ્યો એ, ભરતેશ્વર નૃપ રાસ

—ભરતેશ્વર રાસ.

૬૯. આ ત્રણે રાસ પૈકી ભરતેશ્વર રાસમાં જૈન પ્રથમ તીર્થંકર શ્રી ઋષભદેવના પુત્રો ભરત અને બાહુબલિનું ચરિત્ર ધર્મ-કથાનક રૂપે છે, જ્યારે ગૂજરાતના રાજા કુમારપાલ, અને અકબર બાદશાહના પ્રતિબોધક હીરવિજયસૂરિ—એ બંને ઐતિહાસિક પુરૂષોનાં ચરિત્રો તેમના નામાભિધાનના બે રાસમાં આપવામાં આવ્યાં છે.

નાત્મક ગ્રંથ નામે 'કુમતિ કુંદ્દાલ' થી ઘણો ખળભળાટ થયો હતો તેથી તેને જલશરણ કરવામાં આવ્યો હતો, અને તે ખળભળાટ અટકાવવા માટે બાર બોલ લખી તેને જૂદાં જૂદાં સ્થળોએ પળાવવા માટે મોકલાવી આપ્યા હતા તેનુ વર્ણન છે.

૭૧ ઋષભદેવ અને મલ્લિનાથ એ **જૈન**ના વર્તમાન ૨૪ તીર્થંકરો પૈકી પહેલા અને ઓગણીશમા તીર્થંકર છે તેના ચરિત્રો છે મલ્લિનાથ રાસમાં જ્ઞાતા ધર્મકથાગમાંથી તેનો સંબંધ લીધો છે શ્રેણિક એ મહાવીરના સમયમા મગધનો રાજા હતો કે જેનું બિમ્બિસાર એ નામ બૌદ્ધ ગ્રંથોમાં જોવાય છે અભયકુમાર એ તેનો કુમાર અને મંત્રી હતો; તેમના ચરિત્રો તે તે રાસમા આપ્યાં છે; સ્થૂલિભદ્ર એ નવમા નંદના શકડાલ મંત્રીનો પુત્ર હતો. અજાપુત્ર, કઇવન્ના, વીરસેન, સુમિત્ર રાજા જૈન કથાસાહિત્યમાં દાર્ષ્ટાંતિક પુરૂષો છે આર્દ્રકુમાર એ ઉક્ત અભયકુમારથી પ્રતિબોધિત અનાર્ય રાજાનો પુત્ર હતો આ ચરિત્રો કાવ્યમા નિરૂપણ કરી 'વાર્તાના ચમત્કારના ભોગી શ્રોતાઓની રૂચિને પોષતું સાહિત્ય' કવિએ પૂરં પાડયું છે

૭૨. તે સિવાય વિધિ, ઉપદેશ, બોધ સંબધે સસ્કૃત અને માગધી ગ્રથો નામે શ્રાદ્ધવિધિ (રત્નશેખર સૂરિ કૃત, વિરચિત સં. ૧૫૦૬), અને ઉપદેશમાલા કે જેના રચનાર તરીકે મહાવીર હસ્ત દીક્ષિત શિષ્ય ધર્મદાસ ગણિ કહેવાય છે, તે પરથી સ્વતંત્ર અનુવાદ રૂપે શ્રાદ્ધવિધિ અને ઉપદેશમાલા રાસ કવિએ રચ્યા લાગે છે શ્રાદ્ધવિધિમા શ્રાદ્ધ—શ્રાવકોના સંપૂર્ણ આચાર આળખેલા છે અને ઉપદેશમાલામા સાધુના આચાર—ચરિત્રપાઠો મૂકેલા છે તે સિવાય સમ્યગ્દૃષ્ટિ (બોધિ—પ્રજ્ઞા) શુ છે, એ સમજાવવા સમકિતસાર રાસ રચ્યો છે અને જગતના જીવ અને અજીવ એ બે તત્ત્વો પરથી પાપ, પુણ્ય આસ્રવ [કર્મદ્વાર], સંવર, [કર્મનિરોધ], નિર્જરા [કર્મના અંશતઃ ક્ષય]

અને મોક્ષ [કર્મનો આત્યંતિક ક્ષય] એમ સાત તત્ત્વો થાય છે તે મળી નવ તત્ત્વોનુ સ્વરૂપ સમજાવનાર નવ તત્ત્વ એ નામનો પ્રકરણગ્રંથ કવિએ નવતત્ત્વરાસરૂપે અનુવાદ કર્યો લાગે છે, અને બાર વ્રત [પંચમહાવ્રત અને સાતગુણવ્રત મળી બાર વ્રતઃ—નામે અહિંસા, અસ્તેય, સત્ય, બ્રહ્મચર્ય, અપરિગ્રહ, દિગ્પરિમણ, દેશાવગાસિક, ભોગોપભોગ પરિમાણુ, અનર્થ દંડ, સામાયિક, પૌષધ, અતિથિ સંવિભાગ] નું સ્વરૂપ, દેવ અને સમય એટલે શાસ્ત્રનુ સ્વરૂપ, સમજાવવા અને જૈન તીર્થોમાં મહાન્ તીર્થ નામે પાલીતાણાના શત્રુંજ્ય પર્વતનાં તીર્થનું માહાત્મ્ય, અને પુણ્યની પ્રશંસા કરવા રૂપે અનુક્રમે વ્રતવિચાર, દેવસ્વરૂપ, સમય સ્વરૂપ, શત્રુંજય રાસ, અને પુણ્ય પ્રશંસારાસ કવિએ રચ્યા છે. આ શિવાય અનેક સ્તવનો, સ્તુતિઓ અને નમસ્કારો રચ્યા છે કે જે હાલ પણ ઘણા ભાવથી શ્રાવકો પ્રભુસ્તુતિ કરતા બોલે છે.

૭૩ તેમજ વિશેષમાં એ નોંધવા જેવું છે કે શ્રી ઋષભદાસ કૃત કુમારપાળ રાસપરથી સવત્ ૧૭૪૨ આસો શુદિ ૧૦ (વિજયાદશમી) ને દિને જિનહર્ષ ગણિ નામના (ખરતર ગચ્છીય) સાધુએ [કુમા]રપાળ પર સંક્ષિપ્તમાં રાસ રચેલો છે

તે શ્રી જિનહર્ષ જણાવે છે કે:—

'શિપભ કીયો મે રાસ નિહાળી, વિસ્તર માંહિથી ટાળી હો,
રાસ રચ્યો નિજ મતિ સંભાળી, રસના પવિત્ર પખાળી હો;
—સોભાગી ભવિયણ! ધર્મસ્યું હો ચિત્ત લાઇસે ૧૨

૭૪. આ પરથી સ્પષ્ટ જણાય છે કે જૈન સાધુ અને શ્રાવકોમાં ઋષભદાસે પોતાના આચાર અને વિચારથી અતિ ઉત્તમ છાપ પાડી પ્રતિષ્ઠા મેળવી છે.

૭૫. ઋષભદાસની સર્વ કૃતિઓ તપાસી નિરીક્ષવા યોગ્ય છે,

તેમાંથી તેમના સમયની ગૂજરાતની સ્થિતિની અનેક સામગ્રી મળી આવે તેમ છે. તેના સુભાષિતો જુદા હાથ લાગ્યાં નથી. પરંતુ બધી મોટી કૃતિઓમાં પુષ્કળ સાંપડે છે અને એક બીજામાં પુનરૂક્ત થાય છે તો તે દરેક કૃતિમાથી સંગ્રહીત કરી શેઠ દેવચંદ લાલભાઇ પુસ્તકોદ્ધાર ફંડ કે અન્ય સંસ્થાએ મુદ્રિત કરાવી પ્રસિદ્ધ કરવા યોગ્ય છે. તેની કૃતિઓનો સંગ્રહ એકજ પુસ્તકાકારે છપાય તો તે વિશેષ અનુમોદનીય છે. આમ થશે ત્યારે આ કવિ, પ્રેમાનંદ અને તેના જેવા કવિઓની સાથે પોતાનુ સુયોગ્ય સ્થાન લેશે એ નિર્વિવાદ હું ગણું છું

૧૫ ઇ. સ. ૧૮ મા શતકનું જૈન ગૂર્જર સાહિત્ય

૭૬. જૈન ગૂર્જર સાહિત્યનો કયારે આરંભ થયો તેના સંબંધમાં સ્વ. સાક્ષરશ્રી ગોવર્ધનરામ માધવરામ ત્રિપાઠી નીચે પ્રમાણે જણાવે છેઃ—

"પર્વ હરાડમું શતક. જૈન કવિતાનો પ્રથમ ઉદય

(આ) જૈન કવિ ઉદયરત્ન.

જૈન કવિતાનો ગુજરાતીમા પ્રથમ ઉદય—અન્ય કવિયોથી જુદો પડતો અને ઉક્ત પ્રકારની જૈન શૈલીના અને જૈન વિરક્તિના ગુણોથી ભરેલો–પણ તનખા જેવોજ."[૩૫]

૭૭ આ કથન જૈન ગૂજરાતી સાહિત્યના અનંતશાખિત્વ, વિસ્તારની અનભિજ્ઞતાને લઇને થયુ છે એમ જણાવ્યા વગર રહી શકાતું નથી, અને તેથી ઉક્ત સ્વર્ગસ્થ સાક્ષરશ્રીને ઠપકો કે દોષ આપીએ તો અન્યાય ગણાશે. વાસ્તવિક રીતે જે સમયમા આદિ ગૂર્જર સાહિત્યનાં બીજ ગુજરાતનાં અમુક સ્થલે રોપાઇ પ્રગટ થયાં છે એવું

૩૫ જુઓ પ્રથમ સાહિત્ય પરિષદ્નો રિપોર્ટ પૃ. ૧૬.

ઉક્ત સાક્ષર જણાવે છે એટલે ઇ સ. ૧૪૦૦-૧૫૦૦ સુમારે; તેથી અગાઉનું જૈન ગૂજરાતી સાહિત્ય હસ્તલેખોમા મળી આવેલું જોવામાં આવ્યુ છે સત્તરમા સૈકામાં—બીજાનું ભરણું એક બાજુ રાખી કહીએ તો—શ્રી પ્રેમાનંદ શરૂ કરે તે પહેલાંના ઋષભદાસ નામના શ્રાવક કવિ એકલાએ લગભગ દશહજાર ગાથા ઉપરાંત કાવ્યસાહિત્ય રચ્યું છે, અને અઢારમા સૈકામાં તેનો વિસ્તાર વિશેષ છે તો પછી તેને **તનખા** કહી શકાશે નહિ ઓગણીશમા શતકમા પણ જૈન કવિઓ ઓછા નથી થયા. તે માટે ઉક્ત સ્વર્ગસ્થ શ્રીયુત ગોવર્ધનરામ જણાવે છે કે "ચોથો ભાગ-જૈન કવિઓ, બે ચારેક હરાડમા શતક પેઠે"-એ કથન ફેરવ્યા વગર છૂટકો નથી. મારૂં આ વક્તવ્ય જૈનોના ગૂર્જર સાહિત્ય ગ્રંથોનો ઇતિહાસ લખાશે ત્યારે અને જેમ જેમ વધુ જૈન સાહિત્ય પ્રગટ થતું જશે તેમ તેમ યોગ્ય છે કે નહિ તે પ્રતીત થાય તેમ છે.[૩૬]

૭૮ અત્યાર સુધી જૈન ગૂર્જર સાહિત્ય પ્રસિદ્ધિમાં નથી આવ્યું તેનું કારણ એ છે કે (૧) મોટે ભાગે અને પ્રાયઃ તેના સ્રષ્ટાઓ જૈન મુનિઓ હતા. તેઓ પોતાની કૃતિઓ તથા પોતાના પૂર્વકાલીનની કૃતિઓ ધર્મસ્થાનમાજ—ઉપાશ્રયમાંજ રહી વાંચતા અને સંભળાવતા. જ્યારે બ્રાહ્મણ કવિઓ ગામના ચોરામાં કે બે ત્રણ શેરીઓ ભેગી થતી હોય તેવા ચોગાનમા વાચતા યા માણગોળાવાળા બની લોકને સંભળાવતા સરખાવો 'વિપ્ર વ્યાસ ગાય ગુણ રાસ'—કુમારપાલ રાસ પૃ. ૧૩

---

૩૬ આ સને ૧૯૧૫મા લખાયું છે અને ત્યાર પછી તે અત્યાર સુધીમાં વધુ જૈન સાહિત્ય આનંદકાવ્ય મહોદધિના મૌક્તિકોદ્વારા તેમજ બીજે સ્થલે પ્રગટ થયું છે સંવત્ ૧૩મી સદીથી સત્તરમી સદીના જૈન ગૂર્જર કવિઓનું વિસ્તૃત સૂચિપત્ર જૈન ગૂર્જર કવિઓ ભાગ ૧ લો—એ મારા સંગ્રહગ્રંથમાં બહાર પડયું છે તેમાં ૨૮૭ કવિઓની ૫૪૧ કૃતિનો નિર્દેશ છે.

–પંક્તિ ૧. (૨) જૈન અને જૈનેતર બન્ને કવિઓ જૂદી જૂદી જાતની કથાઓ રચી લખતા, પરંતુ તે લખેલા ગ્રંથો બીજાને આપતાં યા ગમે ત્યાં મૂકતાં રખેને તેને 'આશાતના' થાય, તે માટે બહુ કાળજી રાખતા, જ્યારે જૈનેતરોનો તેવો અભિપ્રાય રહેતો નહિ. વળી આ ઉપરાત હાલના જૈનો મૂળે એવા અભિપ્રાયના હતા કે પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ કરવાથી લાભને બદલે ગેરલાભ વધુ થાય છે, જ્ઞાનની આશાતના થવાનો સંભવ છે, પાત્રને બદલે અપાત્રને હસ્તે જવાથી જ્ઞાનનો દુરૂપયોગ થાય તેમ છે, તે ધીમે ધીમે છપાવવાની વલણવાળા થતાં જૈનશાસ્ત્રના પ્રકરણ ગ્રંથો અને સંસ્કૃત ભાષાના ગ્રથો મુદ્રિત કરાવવા લાગ્યા, અને પ્રાચીન ગૂર્જર સાહિત્ય પણ કેટલુક બાળબોધલિપિમાં (૩) શ્રાવક **ભી**મશી **મા**ણેકે અખંડ પણે પ્રગટ કર્યું, પરંતુ હાલની શૈલી પ્રમાણે પ્રગટ કરવા પ્રત્યે બહુ લક્ષ ન રહ્યું. તેમ કેળવણીનો બહુ ઓછો પ્રચાર, તેથી સાહિત્યની કિંમત સમજાઇ નહિ અને તેથી જે કંઇ તે પ્રત્યે થયું તે પ્રમાણમા ઘણું ઓછું હોવા ઉપરાંત અધૂરામાં પૂરૂ કેટલાક તરફથી ચિંથરીઆ કાગળમા પ્રગટ થયુ. હવે સુચિન્હ જણાવા લાગ્યાં છે કે કંઇ કંઇ પ્રયત્ન સારી દિશામાં થવા લાગ્યા છે.

૧૬ કવિનાં કાવ્યોમાંથી કેટલીક વાનગી.

૭૯. ઋષભદાસ કવિની કારકીર્દિ સં. ૧૬૬૬થી એટલે ઇસવી સનના અઢારમા સૈકાના પ્રારંભથી શરૂ થાય છે. એટલે ગુર્જર પ્રાચીન કવિ શિરોમણિ તરીકે પ્રસિધ્ધ થયેલ પ્રેમાનંદ, **શા**મળ અને **અ**ખાની પૂર્વના હોવાનું તેને માન છે, એટલુંજ નહિ પરંતુ તેની વર્ણનશૈલી, શબ્દચનત્કૃતિ, ભાષાગૌરવ તે કવિઓની સરખામણીમા ઉતરતાં હોઇ શકે તેમ નથી.

૯૦. હવે તેમના ભરતેશ્વર બાહુબલી રાસમાથી થોડા નમુના લઇએઃ-

રાગ રામગ્રી.

રૂદન કરેરે અંતેઉરી, ત્રોડે કંઠના હારરે,
નાખે બીડારે પાનની, કુણ કરસી અમ સારરે;
રહો રહો ભરત નરેશ્વર! ૧

રહો રહો ભરત નરેશ્વર, તુમ વિણુ શૂન્ય તે રાજરે,
ઈંદ્ર સરીખો દેવતા, માને જેહની લાજ રે. રહો ૨
મસ્તક વેણીને વિડારતી, ફાડે કંચુકિ ચીર રે,
મોતીહાર ત્રુટયા પરે, નયણે ગળે વળી નીર રે. રહો. ૩
નાટિક ગાન તે પરિહરે, મૂકે સકલ શણગાર રે,
ભૂમિ પડી એક વલવલે, કિસું કર્યું કરતાર, રે. રહો. ૪
પાછા વળિયેરે પુરધણી, મૂકી ન જઇયે અનાથ રે,
સાર સંભાલ ન મૂકીયે, જેહનો ઝાલ્યો હાથ રે. રહો. ૫
નારી વનનીરે વેલડી, જળ વિણુ તેહ સુકાય રે,
તુમો જળ સરીખા રે નાથજી, જાતાં વેલડી કરમાય રે. રહો ૬
જળ વિણુ ન રહે માછલી, સૂકે પોયણુ પાન રે,
તુમ વિણ વિણસેરે યૌવતું, કંઠ વિના જિમ ગાન રે. રહો. ૭
નારી નિરખી પાછા વળો, રાખો અમારી તે મામ રે,
તુમ વિણુ શૂના રે માળિયાં, શુનો શય્યાનો ઠામ રે રહો. ૮
ઇમ વલવલતી રે પ્રેમદા, આંસુડા લુહે તે હાથ રે;
તુમ વિણુ વાસર કિમ જશે, તુમ વિણુ દોહીલી રાત રે. રહો. ૯

ભરતેશ્વર રાસ. પૃ. ૮૬.

આ રાજા ભરત ચક્રવર્તીને વૈરાગ્ય થતાં તેના રાજત્યાગ વખતે તેની રાણીનો વિલાપ તે સાથે, નલરાજાએ તજી દીધેલી વૈદર્ભી પાસે

વનમા એકલી છે ને વખતે જે વિલાપ પ્રેમાનંદે કરાવ્યો છે-'વૈદર્ભી વનમાં વલવલે'-એ સરખાવો.

૮૧. આજ રાસમા 'આ ભરતેશ્વર આવિયો' ઢાલ ૩૪ માં છે, સરખાવો પ્રેમાનંદનું 'એ નલરાય આવ્યોરે.'

૮૨. હવે અન્ય વિષય જોઇએ લગ્ન પ્રસંગે થતી વિધિમાં વપરાતી સામગ્રી વૈરાગ્યવાસિતને મન શું સૂચવે છે તેનું વર્ણન કરતાં કવિ તેજ રાસમા (પૃ. ૯૦) કહે છે કે.—

માત તાત મોહે પરણાવે, ચિત્ત કુંવરતણે નવ ભાવે,
અંગે પીઠી જવ ચોળાએ, ભાવે આતમા કરમે લેપાએ. ૧
ન્હાતાં શિરે ભાવે સોય, સંસારનાં ફળ કટુ હોય;
ખૂંપ ભરંતા આતમ ભાવે, સંસારે જીવ તણાવે. ૨
વળી ચિંતે ભૂષણુ ભાર, ગળે સાકળ ચિંતે હાર
હાથે શ્રીફળ લેતાં ભાવે, જીવ નારી કિંકર થાવે ૩
વરઘોડો ચઢીઓ જામ, ચિંતે દુર્ગતિ વાહન તામ,
બહુ વાજિંત્ર બજાવે, મન ચિંતે મુજ ચેતાવે. ૪
વરઘોડેથી ઊતારે, મન હેઠી ગતિ સંભારે;
પુખે ધુંસરૂં વેગે આણી, સસાર ધુંસરની એધાણી. ૫
ત્રાક દેખી કરે વિચાર, જીવ વિંધાશે નિરધાર,
દેખી મૂશળ મનમાં આવે, જીવ સંસાર માંહે ખંડાવે. ૬
અર્ધ દેતાં જ્ઞાને જોય, સહી પૂર્વ પુન્ય મુજ ધોય;
શ્રાવસંપટ જવ ચપાવે, વિવેક-કોડીયાં મુજ ભંજાવે. ૭
નાક સાહીને વેગે તાણે, સંસારે તણાવું જાણે;
કન્યા છાટે નવતંબોળ, કહે જીવ હશે એમ રોળ. ૮
કંઠે ન ધરી એ વરમાળ, ગળે દોર ધરે છે બાળ;
પુઠી ગ્રહે તે કન્યા હાથ, તે તો દુર્ગતિ સાટું થાત. ૯

લોક તિલક કરે તે માટે, જાવું દુર્ગતિ કેરી વાટે;
ગાંઠે પડતા સહી બંધાણો, દોહિલું છુટવું છે અહીંજાણો. ૧૦
અગ્નિ મુજ આણે વંશ જ્યારે, નર-ચિતા રે સંભારી ત્યારે,
ફેરા દેતો જેણી વાર, ચિંતે ફરવું સહી ગતિ ચાર. ૧૧
ચોરી ચારે મમ જાણુ, એ દેખાડે ચહુ ખાણુ,
એમ આતમભાવના ભાવે, શુભ ધ્યાને કેવળી થાવે. ૧૨

—ભરતેશ્વર રાસ. પૃ. ૭૦-૭૧

[આમાં હમણાંની લગ્નવિધિ સાથેનુ સામ્ય ઘણું પરખાય છે]

૮૩ ભરતની સ્ત્રીનું વર્ણન કવિ આ પ્રમાણે કરે છેઃ—

દંત જિસા દાઢમકળી, અધર પ્રવાળી રંગ,
ઓર ઘણી કટી પાતળી, સબળ સુકોમળ અંગ
કનકકુંભ દેવેં ઘડયાં, તાસ પયોધર દોય,
કમળ-નાળ સરખી કહી, નારી બાહુડી હોય.
પગ પંકજનું જોડલું, જંઘા કદલીસ્તંભ,
હંસગતિ ચાલે સહી, રૂપે જાણુ રંભ.
દેવકુમારા પદ્મની, અંગ વિભૂષણ સોબ,
પહેરણ ચંપા-ચૂંદડી, કાયા કુંકુમ લોળ.
ચરણે નેવર વાજતાં, કટીમેખળ ખલકંત,
રયણ ઝાલ કાને સહી, વાણી મધુર અત્યંત.
સાર વસ્તુ જગમા ઘણી, લીધુ તેનું સાર,
નારીરત્ન નિપાઇયું, તિસો ભરત ભરતાર

—એજન પૃ. ૩૯-૪૦

૮૪. કુમારપાલ રાસ લઇએ. આંબા પર કહેતાં કવિ કહે છે કે:

અંબ તણા ગુણ કેતાં કહું, ફરસ કરંતાં બહુ સુખ લહું,
સકલ વસ્ત્રમાં આઓ સાર, દેખીતો સુંદર આકાર.

પ્રેમલ જેહને પુહુવિ ન માય, તેણઇં ગંધઇં સુખ સાતા થાય,
પુફ તણો કોયલ મનિ ધરઈ, ખાતી બઇઠી ટહુકા કરઈ.
પત્ર સુકોમલ સહી કહેવાય, ધરિ ધરિ તોરણિ તે બંધાય,
છાયા શીતલ સોય નિહારિ, ફલઈ અંત તે ઉષ્ણકાલિ.
પવન લૂ અને તડકો તાપ, તેણઇં દિવસ સુખ કાઢઇ આપ,
નદી નવાણ સૂકે જિણિવાર. અમૃત રસ તવ દિયે સહકાર
અંબ તણા ગુણ દીસે જસા, નર ઉત્તમ અંગિ આણે તિસ્યા,
તેહની કીરતિ જગિ વિસ્તરે, સોય પુરૂષ સઘલામાં સરે.

—કુમારપાલ રાસ પૃ. ૧૩૩ કડી ૮૬–૯૧

૮૫. સિદ્ધરાજ જયસિંહનુ સ્વર્ગગમન થતાં તેના શબને ભૂમિ પર લઈ જવામાં આવે છે ત્યારે કવિ કહે છે કેઃ—

સોનાવરણી રે ચેહ બલે, રૂપાવરણી તે ધુહરે,
કુંકુમવરણી રે દેહડી, અગનિ પરજાલીઅ તેહરે.
માન મ કરસ્યો રે માનવી, કિસ્યો કાયાનો તે ગર્વરે,
સુર નર કિંનર રાજીઆ, અંતે મૃતિકા સર્વરે—

માન મ કરસ્યો રે માનવી.

જે શિરે રચી રચી બાધતા, સાલૂ સખરા ને પાગ રે,
તે નર પોઢયા રે પાધરે, ચાંચ દિયે શિરિ કાગ રે—માન.
જે નર ગંજી રે બોલતા, વાવરતા સુખમા પાન રે,
તે નર અગનિ રે પોઢીઆ, કાયા કાજલ વાન રે—માન.
ચીર પીતાંબર પહેરણે‍ં, કંઠે કનકના તે હાર રે,
તે નર અંતે માટી થયા, જોતાં કાંઈ નવિ સાર રે.—માન.
જે શિરિ છત્ર ધરાવતાં, ચઢતા ગજવર ખંધિ રે,
તે નર અંતે રે લેઇ ગયા, દેહેં દોરડા બાધિ રે.—માન.

ચોસઠિ સહસ અંતેઉરી, પાયક છનું તે કોડિ રે,
તે નર અંતે રે એકલા, સૂતા ચીવર ઓઢિ રે–માન.
જે જિહાં તે તિહાં રહ્યું, પાતિગ પુણ્ય બે સાથિ રે,
એહ સરૂપજ દેહનું, પુણ્ય કરો નિજ હાથિ રે.–માન.
જેહસ્યું હસી હસી બોલતા, કરતા ભોજન સાર રે,
તે નર કાલિ માટી થયા, ઘડતા પાત્ર કુંભાર રે–માન.
ચંપકવરણી રે દેહડી, કદલી કોમલ જાંઘ રે,
તે નર સૂતા રે કાષ્ઠમા, પડે ભડોભડી ડાંગ રે.–માન.
દેહવિડંબણ નર સુંણી, મ કરિસ તૃષ્ણા તું લાખ રે,
જેસંગ સરિખો રે રાજીઓ, બાલી કર્યો તિહાં રાખ રે.–માન.

—એજન પૃ. ૧૪૭–૧૪૮ કડી ૨૯–૩૯

૮૯. એક પુરૂષ, પોતાની સ્ત્રીને તે ગામનો ધણી લઈ ગયો માટે કુમારપાલ રાજા પાસે નીચે પ્રમાણે ફર્યાદ કરે છે કે.—

નિત ઝૂર દૂખીઓ ફરૂં, જોઉ તો ગામોગામિ,
સીતા વિછોહ્યો રાઘવ, કેમ રોયો વનિ રાનિ.
રામ રડતે વનિ રડું, રડ્યા તેહ મૃગલાય,
રોયા તે વનનાં પખિયા, રોતા રયણિ વિયાય.
રામ રડે લખમણ બુઝવે, ઘેલા રામ મ રોય,
ગઈ સીતા અમે લાવસું, લે લોટો મુખ ધોય.
રાઘવ ! રૂદન તમે મમ કરો, વનિ ઘેલા થાસ્યો રામ,
એ જેહવી લખિ આણસ્યું, તેહનું સીતા ધરસ્યું નામ.
જલ જલ કમલ ન સંપજે, વનિ વનિ અગર ન હોય,
ઘરિ ઘરિ સીત ન સંપજે, વીર વિચારી જોય.
આભા–મંડણ વીજલી, પર્વત–મંડણ મોર,
ઘર–મંડણ સુભારજા, મુખ–મંડણ તંબોલ.

જસ ઘરિ થોડી હાંસલી, આંખડીઆલી નારી,
તે ઘરિ સદા અજૂઆલડુ, મુરખિ તેહ જ નિવારી.
એક નર સુખીઓ ને દુખી. જેહને નહિ ઘરિ નારી,
કરે દીવો કલસજ કરી, કુણ ઉભો રહે બારી.
તેણું કારણિં હું નિત રહુ, અંન પાન કીઆ ત્યાજી,
આગે કિમ ઢોલો રહયો, નારી મારૂ કાજિ.
ઉમયા વ્હાલી ઈશને, સીતા વ્હાલી રામ,
ઢોલા વલ્લહી મારૂણી, રાધા વ્હાલી સ્યામ.
તિમ સુંદર વાહલી પદમની, ચઢી પીહારઈ હાથિ,
દિવસ દૂખઈ કરી નીગમું, પણિ નવિ જાય રાતિ.
કનક તણી કચોલડી, ભાગી પત્થર લગ્ગ,
સગુણ નિરગુણસું મરે, અમી વટાલ્યુ કગ્ગ.
એણું દુખે યોગી થયો, જીવુ તેણું આધાર,
કુમર નરિંદ આગલિ થસે, તે ગઈ વાલઈ નાર

—કુ. રા. પૃ. ૧૩૫–૧૩૬ કડી ૧૬થી ૨૮.

૮૭. સાગર સંબંધી એક સ્થળે જણાવે છેઃ—

વાહણે ચઢયો એકવાર, ગાજે ગગન અપાર,
ઊછળે સાગર નીર, ગાજે સબલ ગંભીર.
મચ્છ પ્રગટ બહુ થાય, ભયકર સબલજ દેખાય,
વાહણ પાતાલમ્હા જાય, ગગન લગી ઉંચુ થાય.

—હી. રા. પૃ. ૨૧૪.

૮૮. હીરવિજયસૂરિનાં સંભારણાં માટે ઉપમાઓ આપી લખે છે કેઃ—

જિમ કોકિલ સમરે સહકાર, જિમ ચાતક સમરે ઘન સાર,
ચંદા તણું સમરણ ચકોર, સમરે જલધર પ્રત્યે મોર.

મધુકર જિમ સમરે માલતી, ઉત્તમ સ્ત્રી સમરે નિજ પતિ,
વછ નાન્હો સમરે જિમ ગાય, બાલક જિમ સમરે નિજ માય.
સકલ સાધ અમો સમરૂં હીર, ગૌતમ જિમ સમરે મહાવીર,
તેણિપરિ સમરૂં ગુરૂ ગણધાર, તુહ્મે જાતાં અહ્મ કુણ આધાર
—હી. રા પૃ. ૨૨૫

૮૯. વાણિયા સંબંધી એમ કહે છે કેઃ—

વણીગ કટક ચઢયાં ફેરવે, વણિગ ધનનો મદ જીરવે,
વણિગ બંધ થકી છોડવે, વણિગ દરિદ્રપણું નિગમે.
વણિગ કરે સકલની સાર, વણિગ કર ઉડાવણ હાર,
વણિગ દયાવંત જાંણીઆ. દુર્ભિક્ષ ઉતારે વાણીઆ
અજા મહિષ ગવરી સાંઢીઆ, મારંતાં છોડે વાણીઆ,
ટાલે અકર અને અન્યાય, સોય કરે જે ન કરે રાય.
તેણિં સહી વણિગનું કુલ સાર, જેણે કુલે હુઆ દાતાર.
—કુ. રા. ખંડ ૨ પૃ ૧૮૨.

૯૦. આજ પ્રમાણે ચોપાઇમાંજ તે અન્યત્ર કહે છે કેઃ—

વડી જ્ઞાતિ વાણિગની કહીએ, આ કલિયુગમાંહિ લહીએ,
જે નીતિ સકલના જાણ, જેને અભક્ષ તણા પચ્ચખાણ
નહી પર પ્રાણીનો ઘાત, વાંકી વાટે જે નવિ જાત,
જીરવતો મદ ધન કેરો, તેણેં કુલ વાણિગનો વડેરો.
ધન્ય વણિગનો અવતાર, કરે સકલ પ્રાણીની સાર,
વાણિગ બંધ થકી છોડાવે, નર સહુને કર ઓડાવે
વાણિગ દેતા દખિણ લક્ષ, વળી ઊતારે દૂરભિક્ષ,
વાણિગને નમે રાણા રાય, ટાળે અકર અને અન્યાય.
ચઢયા કટક તેહને ફેરવતા, નર દરિદ્રપણું નિર્ગમતા,
તિણે વાણિગનું કુળ સાર, જિણ કુળેં હુઆ બહુ દાતાર.
—હી. રા. પૃ ૧૮.

૭૧ વણિકની બીજી બાજુ પણ કહે છે:—

ગલે પાશ દેવે આણિયો, છેતર્યો નવિ જાયે વાણિયો
ક્ષેતો ડસે દેતો ડસે, ઉપર ચઢાવે પાડ.
વલી વિષધરને સેવીયે, પણ નવિ સેવિયે કરાડ,
આગેં લુંટેરા છેતરા, ખુંદી હુંબડો હોય,
લેઇ હથીયાર તસ્કર હણ્યા, વણિગ સમો નહિ કોય.
વણિક ઘર તસ્કર ગયો, છાંટયો કોગલ તામ,
નાહક ધોયો બાપડો, લેઇ ન શકયો દામ
ભજગા ભૂપ ભુઅગમા, એ મુખ દોહલા હુંત,
વૈરી વીછી વાણિયો, પૂંઠે દાહ દેઅંત.
આંગલ મૂકી માગલ વાસે, માગલ મૂકી મૂલ પ્રકાશે,
જો જાણે તો પાડે હાંસે, વણિગ કલાથી દૈવે નાગે

—હિતશિક્ષા રાસ. પૃ. ૧૫૨-૧૫૩.

૭૨. ખરો વાણિયો કેવો હોવો જોઇએ ? તે કહી તેને કવિ શિખામણ આપે છે:—

વણજ વ્યાપારે ડાહ્યારે જોઇયે, ઓલખે સહુ કરિયાણાં,
સઘલી ભાષા બોલી જાણે, પરખે સઘલાં નાણાં
હસ્તસંજ્ઞા સમજે રે સઘલી કરપલ્લવી પણ જાણે,
નેત્રપલ્લવી જે નર સમજે, વણુજ કરી ધન તાણે.
વિણુ દીઠે સતકાર ન દીજે, દીજે બહુ દેખંતાં,
મિત્ર સંઘાતે વણુજ ન કીજે, શાસ્ત્રે વરજ્યા એતા.
નટ વિટ વેશ્યા ને જૂવટિયા, મ કરિશ ત્યાં ઉધારો,
ધર્મ પોતાનો નવિ હેલાયે, તેહ વણુજ કર સારો.
કૂડાં કાટલા તું પરિહરજે, દેખીને એ લાભો,
એક વારે એ શિરનો જાશે, પાઘડી સાથે ગાભો.

કૂડો કરહો મમ કાઢિશ ભોલા. સમ મમ ખાઇશ ઝાઝા,
પરધૂતીને પિંડ જે ભરતા, નહિ પરમારથે તાજા
બદલી વસ્તુ મ આપીશ કોને, છેતરતાં છેતરાઇશ,
દૂધ બીલાડીને દૃષ્ટાંતે, મસ્તક ખૂંપૂં ખાઇશ.
દેવ ગુરૂ ધર્મ તણા સમ મૂકે, સત્યનો ચીલો રાખે,
ભેલ સંભેલ મ કરજે વસ્તે, કાંઇક સાચુ ભાખે.
ખોલે માથુ મૂકયું જેણે, તેહશુ મ કરીશ કૂડું,
ધર્મિં પુરૂષને જો તું વંચિશ, તેણે લાભે તૂં બૂડો.
દેવ ગુરૂ ઠાકુર મમ વંચો, ચોથો પુરૂષ સુંહાલો,
જો કોઇ મરણ વિમાસે હઇયે, તો મમ વંચે બાલો.
કોનો પઢુ મમ થાઇશિ ભાઇ, નવિ પૂરેવિ સાખો,
સમ મમ ખાજે ધીજ તજે જો, એ શીખામણ રાખો.
વણજ વ્યવહાર કહ્યો મેં માડી, રૂડે દુર્મતિ છાડી,
ઋષભ કહે હિતશિક્ષા સુણે જે, તસ શિર દૈવની ડાંડી.
—હિતશિક્ષા રાસ. પૃ. ૭૭–૭૮

૯૩ વાણિયાને વિશેષ શિખામણ પછી આપે છેઃ—

થયું વસ્તુનું આકરૂં જ્યારે, ઘણું ત્રગણું વેચે ત્યારે,
અતિ ઝાઝું ત્યાહિ ન જાણે, ગયાં કરિયાણા ન વખાણે.
પાસંગ કાટલાં હીણા જેહ, ખાંચી ડાંડીયે ટાલી તેહ,
રસ–ભેલ ને વસ્તુનો ભેલ, તજે તેહને સાંઇશું મેલ.
કૂડો કરહો ને ખાતા લંચ, અતિ બહુ સેવતા મંચ,
નાણું ખોટું ને સાટું ભાંજે, લેઇ શાઇ ને મોઢું માંજે.
ગ્રાહક પરના નવિ ભાંજીજે, વાણી–ફેર તે કિમહિ ન કીજે,
અંધારે વસ્તુ ન દીજે, અક્ષરના ભેદ ન કીજે.
પરવંચના જે બહુ પેરે, ઉત્તમ કરતા એક મેરે,
કરી માયા ને વંચે જેહ, જગમાંહિ વંચાયે તેહ.

દેવલોક ને મોક્ષનાં સુખ, કિમ પામે પર કરી દુઃખ,
પરવંચના મ કરો કોય, સત્ય ચાલતાં બહુ ધન હોય.

૯૪. કવિ પોતે શુદ્ધવ્યવહારી વણિક હતો અને તેથી વણિક સબંધી જે જે કહ્યું છે તે યથાર્થ છે.

૯૫. કવિના થોડાં સુભાષિતો **કુમારપાલ રાસ**માંથી લઇએ: તે ચોપાઈ, દૂહા, છપ્પા વગેરેમા છે.

અ. ચોપઈમાં સુભાષિતો.

(૧) જનની સમ નહિ તીરથ કોઇ, સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાલે જોઇ,
જેણે માની પોતાની માય, સકલ તીર્થ ધરિ બેઠાં થાય.
જેણી માતાએ ઉદરે ધર્યો, મલ મૂત્ર ધોઇ ચોખો કર્યો,
તે માતાના પૂજે પાય, ગુણ ઉસકલ કિમે ન થાય
સોવન બરાબરિ તોલે જોય, ખંધિ ધરી કરે તીરથ સોય,
ઇંદ્રમાલ પહેરાવે માય, ગુણ ઉસંકલ કિમે ન થાય.
પગ ધોઇને પાણી પીયે, અમૃત-કવલ માતા-મુખિ દિયે,
દેવ-ચીવર પહેરાવે જોય. ગુણ ઉસંકલ કિહે ન હોય.

ખંડ ૨ પૃ ૬૭.

(૨) વિણ રાંધણે વિણસે જિમ ખીર, વિણ પહેરે નારિ વિણસે ચીર,
વિણ ખેડયુ વિણસે જિમ જૂત, વિણ હાથે વિણસે ઘરસૂત્ર.
વિણસે વિણ ચઢ નારિ તુરી, અતિ લાડે વિણસે દીકરી,
વિણસે ખય રોગે જિમ ગાત્ર, વિણસે ભુંડા સાથે યાત્ર.
વિણસે દાતા વિહુણાં પાત્ર, વિણસે પંડિત વિહુણાં શાસ્ત્ર,
મન મેલે વિણસે પરલોક, પુણ્ય કરિયું તે થાય ફોક.
વિણસે વિદ્યા અતિ અભિમાન, વિણસે કંઠ વિહુણું ગાંન,
વિણસે પુરૂષ કુદેશે ગયો, વિણસે ઋષિ થિરવાસો રહ્યો.

ખંડ ૧ પૃ. ૫૧.

(૩) પ્રાહિ નર ઉત્તમ જગિ જેહ, અલ્પ આઉખે જાયે તેહ.
ષટ મહિના જીવે કેસરી, કાલા કાગ ન જાયે મરી.
ખંડ ૨ પૃ. ૧૩૫.

(૩) અંધ પુરૂષ ને આંગણે કુઇ, નાહનો બાલ ને મા તસ મુઇ,
પડયા દાંત સોપારી ઘુંટે, આસણુ ગુમડું ચઢવુ ઉટે.
ઘર નાલ્યા વચ્ચિ ખીલો જડયો, નિર્ધન આટે બહુજલિ પડયો,
લૂખું ભોજન ટાઢું થાય, સાતે દુખ મોટા કહવાય.
ખંડ ૧ પૃ. ૧૨૯.

(૫) ઉંઘ ન માગે શૈયા સાર, અરથિ ન ગણે દોષ વિચાર
ભૂખ્યો નવિ માગે સાલણું, કામી ન પૂછે કુલ સ્ત્રીતણુ. ૧–૨૨

(૬) જો ધનવંત અધિકેરૂ જમે, સકલ લોકને તે પણ ગમે,
જો નિરધન અધિકેરૂં ખાય, તો દારિદ્રી નર હેલાય.
ધનવત બોલે આલપંપાલ, લોક ભણે તસ વાચાલ,
જો નવિ બોલે રક સરીર, તો સહુ ભાખે ભલા ગંભીર.
જો ઉધે સુણતોજ વખાણુ, તો એ લીનો પંડિત જાંણુ,
પંથે ધનવંન પાલો જાય, તો તે માન રહિત કહેવાય. ૧–૪૭

) ધિગ્ સુખ જીહા નહિ તત્ત્વજ્ઞાન, ધિગ્ કર જે નવિ દેતો દાન,
ધિગ્ કુલ જિહા નહીં પુત્ર સુસાર, ધિગ્ નર જીહાં નહીં પરઉપકાર.
૧–૯૪

(૮) લોભે જાય પૂરવ પ્રીતિ, લોભે નાસે ગુણની રીતિ,
લોભે ન રહે ન્યાય ને નીતિ, લોભઈ જાય કૂલની રીતિ.
લોભે નર સઘળે હેલાય, લોભી વંચે પુત્ર પિતાય,
ધર્મ દેવ ગુરૂ કરે નિષેધ, ન લહે તત્ત્વસું ભેદાભેદ ૧–૧૧૪

(૯) ઘર ઘરણીની મ કરિસ વાત, ધન ખોયાની મ કરિસ વાત,
ઘાત કર્યાની મ કરેસ ગૂંજ, કહેતાં દુખ ઉપજસે તુઝ.

માનભ્રષ્ટ કુણ હાંમિ થયો, વાત કરંતા મહિમા ગયો,
માન મહત્ત્વ ન દીધું ક્યાંહિ, સુપુરૂષ જાંણી રહે મનમાંહિ.
દરિદ્રપણાની મ કરિસ કથા, સોય વાત તું કરજે ગાતા,
જેણીવાતે અનરથ બહુ થાય, મ કરિસ કવિ તુઝ લાગે પાય
૧-૧૩૮

[આમાં સાત બોલ તજવાના કહ્યા છે. એ પ્રમાણે જુઓ સાતને છેડીએ નહિ પૃ ૨૭-૧૬૨, સાત નર શોધ્યા ન મળે ૩૧-કડી ૪ થી ૬, સાત વિરલ માણસો ૩૫-૩૬, બોલતાં સાત વિધિ જાળવવી ૩૬-૫૧, સાત ધર્મવિહુણા ૪૨-૧૩ ને ૧૪, આઠ દોહલા પુરૂષ ૪૪-૪૯, સાત દૂર ન શોભે ૬૭-૬૩, સાતનો ત્યાગ ૧૦૪-૧ ને ૨, સાત બોલ ખટકે ૧૧૨-૭૮ ને ૭૯, લક્ષ્મીથી સાત પર ખાર ૧૨૮-૪૪, સાત દુઃખી થાય ૧૩૫-૯, મુક્તિના ભજનાર સાત ૧૪૦-૫૫, વગેરે વગેરે અનેક છે.

આ-દૂહાઓમાં સુભાષિતો.

(૧) કડૂઆ બોલી કામિની, લેવો નિરસ આહાર,
ભાર વહીને જીવવુ, એ ત્રિણ્ણિ દુઃખ અપાર. ૨-૧૨૯
(૨) મમતા માયા કારમી, ફોકટ ધંધ કરેસ,
જે ઋદ્ધિ મલિ અતિ ઘણી, અંતે તોહુ મરેસ ૨-૧૯૨

(૩) પીપલ તણું જિમ પાનડુ, ચચલ જિમ ગજ-કાન,
ધન યૌવન કાયા અસી, મ કરો મનિ અભિમાન.
કાચો પિંડ ન પોષિઇ, અભક્ષ ન કીજે આહાર,
વશ કીજે મન માંકડો, તો લહીએ ભવપાર.
કાયા હંસ બે બલદિયા, ઋષભ કહે મન રાશ,
કર્મ રૂપિ ઓ સારથી, ફેરે ચિહું ગતિ વાસ.
કાલે જગ ખાધો સહી, કુણે ન ખાધો રે કાળ,
કાલ આહેડિ જગિ પડો, જેણિ ભખીઆ વૃદ્ધ બાલ. ૨-૧૯૯

(૪) સાયર સંદેશો મોકલે, ચદા પુત્ર ! જુહાર,
ચઢ્યા કલંક ન ઉતરે, તુઝ ખંપણુ મુઝ ખાર.

(૫) માગણ જો મયગલ ચઢે, સોવન કચોલો હત્થ,
માગ્યાં જો મોતી જડે, તોહે જન્મ અકયત્થ

(૬) શાસ્ત્ર શસ્ત્ર વાણી તુરી, નર નારી વેણાય,
જ્યારે જેહવાને મિલે, ત્યારે તેહવા થાય ૧–૧૬

(૭) દીપક જિમ ત્રલી તેલ વિણ, સેન વિના જિમ રાય,
પુત્ર વિના ઘરિ તે તસ્યો, ખીર વિના જિમ ગાય.
મંદિર મોટા ધન ઘણા, હાથી લક્ષ પ્રમાણ,
જસ ઘરિ બાલક નવિ રમે, તે ઘરિ સદા મસાણ.
મંદિર સુના બાલ વિણ, સુતથી વશ ફલતિ,
સુત હીણું ઘર જેહનું, તે કુલ સહીજ ગલંતિ. ૧–૮૧

(૮) કર્ણ ન શોભે કુંડલે, શોભે સુણતાં જ્ઞાન,
કર નવિ શોભે કંકણે, શોભે દેતા દાન.
કાયા ન શોભે ચંદને, શોભે કરૂણા સાર,
તાસ શરીરે લેખે સહી, કરતા પર ઉપકાર ૧–૯૦

(૯) પર કાજે તરૂઅર ફલે, પર કાજે જલધાર,
પર કાજે સુપુરૂષ નરા, કરતા પર ઉપગાર.
નરનારી પંખી પશુ, ભાવે સુરપતિ દેવ,
પર ગુણ કાજે જે હવા, ઋષભ કરે તસ સેવ. ૧–૯૪

(૧૦) કાયર વિષે કવિ કહે છે.—

રણિ વાગઇ સરણાઇઆં, પાખરઇ કેકાણ,
સૂરા ઘરિં વધામણાં, કાયર પડીઆ પ્રાણ
દેખીતા ડુંગર જસ્યા, કામે કાયર થાય,
પડઇ ડગમણી ખુંબડી, તો આથમણા જાય. ૨–૭

૪ છપ્પયમાં સુભાષિતો.

કવિત એટલે છપ્પામાં કવિએ ઘણા સુભાષિત રચ્યાં છે અને શામળે છપ્પા વાપર્યા તે પહેલાં તેની થોડી વાનગી લઇએ:

(૧) માગણ મરણ સમાન, સોય પણિ સુપુરૂષ કેરે,
તૃષ્ણા કહે જે માગે, લાજ તસ પાછો ફેરે.
ફિરી મંડે પગ પ્રાંણ, નાક મુખ નીચું ઘાલે,
હૈયું હાથ હડબડે, જીભની યુગતિ ન ચાલે.
શ્રવણ સોય સંશય પડે, કવણ શબ્દ હોસેં કહી,
મન ચિંત્યું મનમાહિ, દેસે કે દેસે નઈ ખડ ૨-૧૨૪

(૨) ચૌદ વિદ્યા સાથિ, હાથ મૂરખ ને ઉદઇ,
વરસે હુઓ વૃદ્ધ, બાલનાં ઉલગ દ્રોડઇ.
રૂપે હુઇ સરૂપ, કરૂપને ખંધે ચઢાવઇ,
જેહના કુલ અતિ ઉંચ, નીચને સીસ નમાવે.
પૂજનિક સઘલી નાતિનો, પાય પડે પાપી તણે,
છે દાસ સહુ લછિ તણા, ધન વિણ સહુએ અવગુણે. ૨-૧૧૦

(૩) મિલે જો ગંગા નીર, તો અવર નીર કા પીજે,
મિલે મિત્ર અતિ ઉંચ, નીચ સગ કાં કીજે.
મિલે અશ્વ પાખર્યો તો, પાય કુણ પાલો દોડે,
મિલે સાલુ ચીર તો, અગિ કુણ ખાસર ઓઢે.
મિલે છાયા કલ્પદ્રુમ, લીંબ તલે સાહાને જઇઇ,
સુકવિ કહે નર કોય, મંદિર છોડી કો મઢીએ રહઇ. ૨-૯૮

(૪) કર્મે રાવણરાય, દાહ ઘડ સબ ગમાયો,
ઇશ્વર સરિખો દેવ, સોય ભિલડા નચાયો.
પાંડુ સુત વનિ પેખ, રામ ઘરણિ હુઓ વિયોગ,
મુંજ મગાયો ભીખ, ભોજ ભોગવે ભોગ.

ઇંદ્ર અહલ્યાએ સુરાચિયો, બ્રહ્મા ધ્યાને ચૂકિયો,
ઋષભ કહે રાય રંક, કર્મે કો નવિ મૂકિયો.

(૫) દાન વિલંબે ગળે, ગળે શુભ કાજ પ્રમાદે,
મતિ વિના પંડિત ગળે, ગળે મુખ લજ્જ વિવાદે.
લોભે ગુણહ ગળે, ગળે પુણ્ય અસતિએ દાતા,
પંડિત મૂરખમા ગળે, મળે તપ માયા ચિત્તે.
સ્ત્રીસંગે શિયલજ ગળે, દૂરિ ગયા નેહજ ગળે,
કવિ ઋષભ કહે રે ગુણીઅણો, પુત્ર વિના તિમ કુલ ગળે

(૬) કાયર વળી, સંબંધી આ વણિક કવિ કહે છે કેઃ—

કાયર મળિયા કોડિ, કોડિ ક્ષાણુ આણે,
ખાઇને ખાધ વધારતા, વઢ્યાની વાત ન જાણે.
હગણ ધરે હથિયાર, વાટમાં વાંકા ચાલે,
સ્હામા મલે કો સૂર, વદન તે વાડિમાં ઘાલે.
લોહી દીઠે ચઢે ચીતલી, મસ્તગી પુજાનો દાવો ધરે.
ભડતા ભડે ભંગાણ, માર્યા પહેલા તે મરે.

દેશીઓનો મોટો ભાગ પોતાના પૂર્વગામી કવિઓની કવિતાઓનો છે, તેમજ સામાન્ય લોક સમાજમાં પ્રચલિત જૈનેતર કવિઓની તેમજ સ્ત્રીગીતોની તેમજ અન્ય પણ દેશીઓ જોવામા આવે છે. [ગિરિજા દેવીને વીનવું. કુ. રા. પૃ. ૧૬૯, ઓલે કાઠે ગંગા ને પેલે કાંઠે યમુના—સ્ત્રી ગીત ભરત૦ રાસ પૃ. ૬૦, કાન બજાવે વાંસળી એજન પૃ. ૩૧, અને પૃ ૧૫ લોકપ્રચલિત દેશીઓ નામે મન ભમરાની, સાહેલડીની, બટાઉની, ઉલાળાની, ત્રિપદીની વગેરે.]

૯૮. દેશીઓ 'રથી પણ કેટલીક હકીકત મળી આવે છે. તે પરથી જણાય છે કે નયસુંદરનો સુરસુંદરી રાસ (છાનો રે છપીને કંતા કયાં રહ્યો રે–એ દેશી. જુઓ ઉકત રાસ પૃ. ૨૭૩ મૌક્તિક ૩, સુરસુંદરી કહે શિરનામી. એ દેશી જુઓ ઉકત રાસ પૃ. ૨૭૧), સકલચંદ્ર કૃત કૃતિઓ (દેશી–સરસતી ભગવતી દ્યો મતિ ચંગ–વાસુપૂજ્ય જિન પુન્ય પ્રકાશો.) ગૌતમરાસ (દેશી–જિમસહકારે કોયલ ટહુકે), રત્ન સાગરનો પ્રથમ પવાડો (તેની દેશી,) સમયસુંદરના મૃગાવતી રાસ, પ્રત્યેક બુદ્ધ રાસ આદિ (તેની દેશી) હી. રા. પૃ. ૧૫૬ અને ૧૬૭, હવે રાણી પદમાવતી), કમલાવતી (તેની દેશી હી. રા. ૨૪૨), રત્નસાર કુમાર (કુ. રા ખડ ૨ પૃ. ૩૦), મતિસાર કૃત શાલિભદ્ર રાસ રચ્યા સં. ૧૬૭૮ (બે કર જોડી તામ રે ભદ્રા વીનવે. દેશી હિત૦ પૃ. ૫) વગેરે અનેક કવિઓનું ભાષાસાહિત્ય આ કવિએ વાંચ્યુ હોવું જોઇએ; તેમજ પોતે ઉલ્લેખેલા પોતાના પૂર્વગામી કવિઓની કૃતિઓ જરૂર અભ્યાસી હતી. તે કવિઓ સબંધી જુઓ પારા. ૫૮–૫૯

૯૯. જૈન તેમજ જૈનેતર કથા સાહિત્યનો તેમને સારો પરિચય હતો એ તેમણે આપેલાં દૃષ્ટાંતો પરથી જણાય તેમ છે. વળી લોકકથાઓ જે કંઇ પોતાના સમયમાં પ્રચલિત હતી તેમાં ભરથરી, વિક્રમ મુંજ, ભોજ, ઢોલામારૂણી વગેરેની વાતોનો પોતે ઉલ્લેખ કર્યો છે.

એક દિન રંગિ રમઇ છત્રથકી, એક દિન ચાલ્યો સહુ પરિહરી.

કુ. રા. ૧-૮૫-૩૪

વિક્રમરાજા સાહાસું જોય, જીભઇ બહુ દૂખ પામ્યો સોય,
શનીચર સાથિં સાહનઈ લાવ્યો, થઇ ચઉરંગ દૂખ કાં ભોગવ્યો.

કુ. રા. ૧-૧૫૪-૯૬

મુંજ પડયો ગુરઇ બહુજી, વારઇ પોતઈ શૈષ્ય. ૧-૧૯૯-૭૭

મુંજ મગાયો ભીખ, ભોજ ભોગવે ભોગ. ૧-૮૦-૮૪

કૌશલા વલ્લહી આરૂણી, રાઘવ વ્હાલી શ્યામ. ૧-૧૩૬-૨૫

૧૦૦. આમ અનેક જાતનાં વર્ણન અને સુભાષિતો વગેરે મુકી શકાશે. હાલ વિસ્તારના ભયથી સાધન સમયના અભાવે જૈનેતર કવિઓના કાવ્ય સાથે ઋષભદાસનાં કાવ્યોની સરખામણી મુલતવી રાખવી યોગ્ય છે. **અત્ર કવિ સબંધી ઉપયુક્ત માહિતીઓજ મુખ્યત્વે કરી એકઠી કરી મૂકવામાં આવી છે.**

૧૦૧. ભાષા સંબંધમાં આ કવિ તળપદ ખંભાતનોજ રહીશ શ્રાવક હોવાથી જૈનમુનિઓમા રહેતા તેમના ભ્રમણકાળથી જન્મેલ ભાષાભેદ યાને ભાષાસાંકર્યનો દોષ-આક્ષેપ તેના પર મુકી નહિ શકાશે કારણ કે તેણે પોતાની સર્વ કૃતિઓ ખંભાતમાજ રહીને કરી છે. આથી તેની ભાષાનો અભ્યાસ, ખંભાતના આસપાસના પ્રદેશમાં અને ગૂજરાતમાં ઇ. સ સત્તરમા સતકના પ્રારંભથી કેવા પ્રકારની ભાષા પ્રચલિત હતી તેનો ઘણો સારો અને સત્ય ખ્યાલ, આપી શકે તેમ છે. તે કવિની સ્વહસ્તલિખિત પ્રતિઓ પણ મળી આવે છે. વ્રતવિચાર રાસની તેમજ પાર્શ્વનાથ સ્તવનની એમ બે તેમની સ્વહસ્તલિખિત પ્રતિઓ મારી પાસે છે. કેટલીક તેવી પ્રતો શ્રી વિજયધર્મસૂરિના આગ્રા ભંડારમાં છે અને મલ્લિનાથ રાસની પ્રત ખંભાત જૈનશાળામાંના મુનિ લાવ-

ણ્યવિજયના પુસ્તકસંગ્રહમાં છે. પુણ્યપ્રશંસા રાસની પ્રતિ મુનિશ્રી સિદ્ધિ મુનિ પાસે છે. તે પરથી કેવી રીતે જોડણી લખાતી—એક વણિક કવિ કેવી રીતે લખતો તેનો સારો ખ્યાલ આવે તેમ છે. અત્યારે જે રીતે 'ણ' લખાય છે તેજ રીતે કવિએ બાળબોધ લિપિ લખતાં લખેલો છે. તેમાં ગુજરાતી અક્ષરો આવે છે.

૧૦૨. રા. બ. હરગોવિન્દદાસ કાંટાવાળાએ સન ૧૯૨૦ની છઠી ગૂ૦ સાહિત્ય પરિષદ્‌ના પ્રમુખ તરીકે આપેલ ભાષણમા પૃ. ૩૪ પર જણાવ્યું હતું કેઃ—

૧૦૩. "સંવત્ ૧૬૬૦ના અરસામાં (ખરૂ જોતાં સં. ૧૬૭૦ અને ૧૬૮૦ની વચમા) સંધવી ઋષભદાસે પુણ્યપ્રશંસા રાસ રચેલો પરમ પૂજ્ય મુનિશ્રી સિદ્ધિ મુનિએ કૃપા કરી મને જોવા આપ્યો, તે ઋષભદાસના સ્વહસ્તે લખેલો છે, એટલે તેમાં નકલ કરનારના પ્રમાદને અવકાશ નથી તે બાળબોધ લિપિમાં માથાં બાંધીને લખેલ છે, છતાં તેમાં ગુજરાતી (ફુટનોટ–સત્તરમી સદીમાં ગુજરાતી લિપિ ચાલતી હતી તેનો આ એક પુરાવો છે. અકબરના વખતના દસ્તાવેજમાં પણ એ લિપિ વપરાઇ છે.) અક્ષર ઘણા આવે છે. ત્રણ પાંખડાંવાળો અ, વચમાં પાંખું નહિ, પણ ચ ની પેઠે કરીને નીચે ગાંઠ જેવું જરાક વાળીને તેને કાનો કરેલો એવો સ (એ બંને પૂર્વે પ્રચારમાં હતાં) તેનાં બીબાં ન મળવાથી હાલના જેવા અને ગુજરાતી અક્ષરોને માથા દોર્યા વગર લખીને બાકી સર્વ અસલ પ્રમાણે આપું છુંઃ—

આસો रे मुझ आज फली मन આસા। सरसति। ऋषभाद (પડી માત્રા) **व नमि कीधो। पुण्य प्रसंसा रासोरे। આचली॥ मेर मही। सायर ससी ज्यांहि। जबलग सुर प्रकासो। जब लग सीध सला सुरगां घर। तब લग रइहइज्यो रासोरे॥ मु॥ सुणी सांमली जे नर**

चेत्या । छुटा भवनो पासो । रीषभ कहइ ए रास सुणंता । अनंत सुषम्हा वासो । र (रे) मुज पोहोती मननी आसो ॥

ईति श्री पूण्य प्रसंसा रास पूरण । गाथा ३२८ ॥ लखीतं ॥ संघवी ॥ ऋषभदास सागण (પિતાનું નામ)."

૧૯—ઉપસંહાર.

૧૦૪ સને ૧૯૨૫ ની પંચમ ગૂ૦ સાહિત્ય પરિષદ્‌માં 'શ્રાવક કવિ ઋષભદાસ' નામનો જે નિબંધ મોકલ્યો હતો તેને જરા વિસ્તૃત અને વિશેષ હકીકતથી યુક્ત કરી અત્રે મૂકયો છે. ઉક્ત પરિષદ્‌ના નિબંધમાં છેવટે એ ' પારાગ્રાફ ' મૂકયો હતો કે:—

છેલ્લે જૈન સાહિત્ય હજુ અપ્રકટ છે તે બહાર લાવવા વિશેષ પ્રયત્ન થશે તો સમાજસ્થિતિ, રાજ્યના ઇતિહાસ, દર્શનની તર્કજાળ, ધર્મની ભાવના, અને તત્વજ્ઞાનજન્ય આનંદનાં ચિત્રો પ્રાપ્ત થઇ શકશે એવું જણાવી નીચેની અંગ્રેજી કડીઓમા કે જેમા જૈન અને જૈનેતર એ શબ્દો પૂર્વ અને પશ્ચિમને બદલે મૂકેલા છે તે કહી વિરમું છું:—

" Time has drawn near
When Jains and Non-Jains, without a breath,
Will mix their dim lights like life and death
To broaden into boundless day !"

૧૦૫. ત્યારપછી તો કાલપ્રવાહે કેટલુયે કાર્ય કર્યું છે. તેજ પંચમ પરિષદના પ્રમુખ સાક્ષર શ્રી નરસિંહરાવે જૈન સાહિત્ય સંબંધી અત્યલ્પ છતાય નીચલો કિંચિત્ ઉલ્લેખ કર્યો હતો કે:—

'આપણા જૈન બન્ધુઓએ કેટલાંક વર્ષથી પ્રાચીન જૈન સાહિત્ય પ્રગટ કરવાનો સ્તુત્ય પ્રયાસ આરમ્ભ્યો છે. એ પ્રયાસથી ગુર્જર

સાહિત્યમાં ભાષાના ઇતિહાસ તેમજ સાહિત્યના ઇતિહાસ બંનેમાં નવો પ્રકાશ મળ્યો છે તેથી એ બન્ધુઓના આપણે ખરેખરા આભારી છિયે. હેમણે પ્રગટ કરેલા ગ્રન્થો પ્રાચીન સાહિત્યના છતાં, હેમની પ્રવૃત્તિ આ યુગમાં શરૂ થઇ છે તેથી આ યુગમાં આટલું એ પ્રવૃત્તિનું દર્શન કર્યું છે.'

૧૦૬. ઉક્ત પરિષદમાં જૈન સાક્ષર શ્રી (હાલ સ્વર્ગસ્થ) ચીમનલાલ ડાહ્યાભાઇ દલાલ એમ. એ. એ 'પાટણના ભંડારો અને ખાસ કરીને તેમાં રહેલુ અપભ્રંશ તથા પ્રાચીન ગુજરાતી સાહિત્ય' એ નામનો અતિ ઉપયોગી માહિતીવાળો વિદ્વત્તાયુક્ત નિબંધ મોકલી જૈનો પાસે શું ભર્યું છે—શું ખજાનો છે તેનું ભાન ગૂજરાતી સાહિત્યજગતને કરાવ્યુ હતું.

૧૦૭. સાહિત્યસૃષ્ટિવિધાયક શ્રીમાન્ (હાલ રવ) રણજિતરામ વાવાભાઇ મહેતાએ સને ૧૯૧૭માં પોતાના એક લેખમા લખ્યું હતું:—

'ગુજરાતના ઇતિહાસ ઉપર અને વર્તમાન જીવન ઉપર જૈન સંસ્કૃતિનો સબળ પ્રભાવ છે બીજા પ્રાંતોમા વિદ્યાનુરાગી બ્રાહ્મણોનો જે પ્રભાવ છે તેવો પ્રભાવ ગુજરાતમાં ગુજરાતી બ્રાહ્મણોનો નથી. બીજા પ્રાંતોમાં બ્રાહ્મણો અને બ્રાહ્મણેતરો (શુદ્રો) શિવાય બીજા વર્ણો નથી હોતા. પરંતુ ગુજરાતમાં બ્રાહ્મણો, વૈશ્યો અને શુદ્રો એ ત્રણ વર્ણો છે. બ્રાહ્મણો અને શુદ્રો વચ્ચે જે મોટું અંતર બીજા પ્રાંતોમાં છે તે આપણા પ્રાતમાં નથી. બ્રાહ્મણો અને બ્રાહ્મણેતરો વચ્ચે તીખાશ મહારાષ્ટ્ર કે મદ્રાસ ઇલાકામાં છે તેવી આપણે ત્યાં નથી. ગુજરાતમાં સમાજના થર અન્યોન્ય સાથે ગાઢ સંબંધવાળા છે, તેમની વચ્ચે વિશાળ અવકાશ નથી. એક ઘરમાથી જવાની અમુક રીતે સુગમતા છે. બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રીય, શૂદ્ર અનુકૂળતાએ વૈશ્ય થઇ શકે છે અને વૈશ્ય બ્રાહ્મણ અથવા શૂદ્ર થઇ શકે છે. ઘર ઘર વચ્ચે અણુરાગ, વિરોધ કે

શત્રુતા નથી. આ સર્વ શુભસ્થિતિનું કારણુ કેટલેક અંશે જૈન વેપારી કોમ (વૈષ્ણવ વેપારી કોમોમાંની પણુ ઘણી પૂર્વે જૈન હોવાનો સંભવ લાગે છે એટલે તેમની અલાહિદી ગણુત્રી નથી કરી)નું અસ્તિત્વ છે" (જૈન શ્વે. કો. હેરલ્ડ. આગસ્ટ ૧૯૧૭ પૃ. ૨૫૦)

૧૦૮. સને ૧૯૨૦ની છઠ્ઠી ગૂ૦ સાહિત્ય પરિષદ્‌ના પ્રમુખ રા. બ રાજરત્ન હરગોવિન્દદાસ કાંટાવાળાએ પોતાના ભાષણમાં જૈન સાહિત્ય સંબંધી ઉચ્ચારેલા વિચારો માટે જુઓ તેનો રીપોર્ટ. પૃ. ૪૬ થી ૪૮.

૧૦૯. અને ૧૯૨૪ની પરિષદ્‌ના પ્રમુખ રા. બ. કમલાશંકરને કહેવુ પડયું હતું કેઃ—નરસિંહ મહેતા પહેલાના—'પ્રાચીન કાલથી જૈનોએ ગુજરાતી સાહિત્યની સારી સેવા બજાવી છે, અને નરસિંહ તે ગુજરાતી ભાષાના બ્રાહ્મણ કવિઓમાં આદ્ય કવિ છે.

૧૧૦. સાક્ષર શ્રી કૃષ્ણુલાલ મોહનલાલ ઝવેરીએ સન ૧૯૨૫માં જૈનો અને જૈનેતરો વચ્ચે અરસપરસ વિચારની આપલે થયેલી અને બંને કોમોના આચાર વિચાર અને ધર્મનું જ્ઞાન સાહિત્યમાં રસ લેતા અભ્યાસીને મેળવ્યા વગર ચાલે નથી એમ જે કહ્યું છે તે જરા વિસ્તારથી આ ગ્રન્થમાળાના મૌક્તિક ૭ માં આપેલા ઉપોદ્દ્ઘાતમાંથી સાંપડશે.

૧૧૧. ઉક્ત સાક્ષરશ્રીએ ૧૯૨૬ની સાહિત્ય પરિષદ્‌ની સ્વાગત સમિતિના પ્રમુખ તરીકે જે ઉદ્‌ગારો કાઢયા છે તે અત્ર અવતારવામાં આવે છેઃ—

"જૈન બંધુઓની જાગૃતિ-જૈન બંધુઓ પણુ જાગૃત થયા છે, અને પોતાના અખૂટ પુસ્તકભંડારોની કીંમત સમજતા થયા છે. જૈન કોમના નેતાઓને બેવડી મુશ્કેલી વચ્ચે કામ લેવુ પડે છે. એક તો એ કોમના મ્હોટા ભાગે કેળવણીના ફળ ચાખ્યા નથી, એટલે તેને સાહિ-

તેમને રસ લાગ્યો નથી. બીજું એ કે એ કોમનો સાક્ષરતા પામેલો વર્ગ, સાધુ, યતિ, મુનિજી વગેરેનો, તે પણ અમુક અપવાદો સિવાય, ભંડારોમાં ભરાઇ રહેલી સામગ્રીને બહાર લાવવાની વિરૂદ્ધ છે. આવી મુશ્કેલીઓ છતાં, અને એ મુશ્કેલીઓ કેટલી ભારે છે તે તો તે દૂર કરનારાજ જાણે છે. ધન્ય છે તેમને કે જેમણે એ ભંડારોમા અંધકાર સેવતા લાખો ગ્રંથોમાંથી થોડા પણ પ્રસિદ્ધિમાં આણી આપણા જૂના સાહિત્ય પર, આપણી જૂની ભાષારચના પર, આપણાં જૂના કાવ્યોના વસ્તુ પર પ્રકાશ નાખ્યો છે. સ્વર્ગસ્થ ભાઇ ચીમનલાલ દલાલ કે હાલ એવાજ કાર્યમાં ઘૂમી રહેલા ભાઇ મોહનલાલ દેશાઈ કે જૈન ગુર્જર સાહિત્યોદ્ધાર વાળી સસ્થા તરફથી આનંદ કાવ્યમહોદધિની મૌક્તિમાળ પરોવનાર ઝવેરીઓનો જેટલો આભાર માનીએ તેટલો થોડો એવા એવા સાહિત્યવિલાસીઓના પ્રયાસથી આપણે જોઇ શકયા છીએ કે શું નરસિંહ મહેતાના સમયમા કે શુ તેની પૂર્વે પણ જૈન તથા જૈનેતર લેખકો અને કવિઓની ભાષામાં કે કૃતિમાં માત્ર સાંપ્રદાયિક ભેદ બાદ કરતાં બીજી કોઇ રીતની ભિન્નતા જોવામાં આવતી નથી"

૧૧૨. આ લેખકે જૈન કવિઓ અને તેમની કૃતિઓનો શતક વાર (૧૩માથી ૨૦મા સુધી) વિસ્તૃત સૂચિરૂપે સંગ્રહ કર્યો છે તેનો પ્રથમ ભાગ 'જૈન ગૂર્જર કવિઓ' એ નામથી જૈન શ્વે. કોન્ફરન્સ તરફથી બહાર પડયો છે તેમાં સત્તરમા સૈકા સુધીનાનો સગ્રહ આવ્યો છે. વળી તેમાં પ્રસ્તાવનામા "જૂની ગૂજરાતી ભાષાનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ" એ નામનો ત્રણસોથી વધુ પૃષ્ઠોવાળો આ લેખકે લખેલો નિબંધ પ્રકટ થયો છે: તે સર્વ પરથી જણાશે કે જૈનોએ ગૂજરાતી ભાષાના ઉત્કર્ષની ઉત્કટ અભિલાષા યથાશક્તિ પણ પુષ્કળ પ્રમાણમાં પરિપૂર્ણ કરી છે.

૧૧૩. છેવટે ગૂજરાતી સાહિત્યના સર્વ સમારંભમાં—ક્ષેત્રમા જૈનો હમેશાં સામિલ રહી પોતાના અખૂટ સાહિત્યની પ્રસાદી આપ્યાંજ કરી 'જૂના સાહિત્ય પર, જૂની ભાષા રચના પર, જૂના કાવ્યોના વસ્તુ પર

પ્રકાશ નાંખ્યાજ કરશે અને પોતાના પૂર્વજોની તેમજ પોતાની ભાષા પ્રત્યેની અપૂર્વ સેવા અને અગાઢ પ્રીતિ વ્યક્ત કરશે; તેમજ જૈનેતર ગૂજરાતી આલમ તે પ્રત્યે સમભાવ, ન્યાયશીલતા, અનભિનિવેશ, અને મધુરતા-થી ભરેલી દૃષ્ટિ કરી તેની યોગ્ય કદર કરશે-એજ યાચના

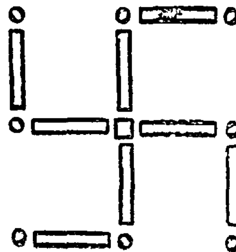
મુંબઇ, તા. ૧૯-૬-૨૭ **મોહનલાલ દલીચંદ દેશાઈ.**

અનુલેખ

૧૧૪. ગત ડીસેંબરની ૨૭ મી તારીખે પાલ્હણપુરમાં ત્યાંનો ડાયરાનો ભંડાર જોવાની તક મુનિ હીરવિજયની કૃપાથી મળી હતી, તેમાં આ ઋષભદાસ કવિ કૃત 'જીવંતસ્વામી ના રાસ' ની પ્રત જોઈ તેની પ્રશસ્તિ પરથી જણાયું કે તે રાસ સં. ૧૬૮૨ ના વૈશાખ વદ ૧૧ ગુરૂવારે ખંભાતમાં કવિએ રચ્યો હતો.

૧૧૫. વિશેષમાં સાથે સાથે કિંચિત્ શુદ્ધિ ખાસ નજરે પડી તે જણાવી દઉં. 'પ્રવેશક' માં પૃ. ૧૭ પંક્તિ ૯ માં 'ઉતારા' એ શબ્દને બદલે 'આદિ અને અંત ભાગો' જોઇએ, અને તેજ પૃષ્ઠની ફુટનોટમાં ઉલ્લેખેલ "જૈનયુગ"ને બદલે "જૈન શ્વે. કોન્ફરન્સ હેરેલ્ડ" હોવું ઘટે! મારા આ કવિસંબંધી નિબધમાં પૃ. ૩૨, પંક્તિ ૧૧ માં 'મહન' ને સ્થાને 'મનહ' છાપવું જોઇતું હતુ.

મુંબઇ, ૨૭-૧-૨૮. **મોહનલાલ દલીચંદ દેશાઇ**



શાંતિદાતા નમો નમઃ



अवतरणिका:—

આવા સાહિત્યને અંગે તો ઘણુંયે લખવાનું હોય, લખવાની ઇચ્છા પણ હોય, સામગ્રી પણ યથાશકિત એકત્ર થઇ હોય, ગાંડીવ પ્રેસના, ગાંડીવની પણછમાંથી; શત્રુને સાવધાન કરનાર થડકારાના ધ્વનિ તુલ્ય–ટકારરૂપ ઠપકાયે સાંભળ્યા હોય, છતા આખરે "કાંઇ પણ લખ્યા વિનાજ પ્રજા પાસે મૂકવુ" એવીજ જાણે કુદરતની પ્રેરણા ન હોય! તેમ ઘણો સમય વ્યતીત થવા છતાએ, ફળ સમર્પ્યા વિનાજ પ્રસિદ્ધિમાં આણવુ પડયું છે. જે માટે વાંચકવર્ગની ક્ષમા વિના બીજું શુ માગવાનું હોય?

સાહિત્યના કાર્યને અંગે તો સંઘવી ઋષભદાસ કવિએ શ્રીહીરવિજયસૂરિ રાસમાં કહ્યું છે તેમ,

> ૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬
> "કાજલ કાગળ કાંબળીઉં મળી, કોડા કાંબી કાતર વળી,
> ૭ ૮ ૯ ૧૦ ૧૧
> "કોટિ કહેડિ કર કણનું કામ, કોડ ધરી કવ્યુ ગુરૂનું નામ.
> ૧૨ ૧૩ ૧૪ ૧૫ ૧૬ ૧૭
> "કરણુ કરાનું કાયવશ કરી, કવિતા કાવ્ય કાવત અનધરી;
> "એણીપરેં શાસ્ત્ર તે કષ્ટેં થાત, વાંઝિ ન લહે વીયાની વાત"

[આનંદ કા. મ. મૌ. ૫ મુ પૃષ્ઠ ૭૧૨.

જ્યારે સત્તર કક્કા એકત્ર થાય, અને તે વડે એક તાન એક ધ્યાન લાગી રહે તોજ સાહિત્ય કાર્ય કરી શકાય છે. તેમાંયે વળી ગૃહસ્થીયોને શારીરિક સાંસારિક અનેક ઉપાધિયો લાગેલી હોયજ કે જેમાંથી વખત ચોરી કાર્ય કરવા બેસવુ એ મહાન્ ઉદય હોય તોજ બની શકે.

અને ઋષભદાસકવીશ્વર જેવા કોઇક ગૃહસ્થજ ભાગ્યશાળી હોય કે જે અનેક ઉપાધિયો હોવા છતાં સર્વોત્તમરીત્યા સાહિત્યની સેવા બજાવી શકે. ઋષભદાસકવીશ્વર જેવી સાહિત્ય સેવા બજાવવા ગૃહસ્થીઓમાંથી હજુ સુધી બીજા કોઇ ઋષભદાસ ઉત્પન્ન થયાજ નથી એ વાત પણ નિ-ર્વિવાદ છે. એજ હીરસુરીશ્વરરાસમાં કવિ ઋષભદાસે પોતાની નિત્ય ચર્યા લખતાં લખ્યું છે કેઃ—

"સ્તવન અઠાવન ચોત્રીસ રાસો,
"પુણ્ય પસર્યો દીયે બહુ સુખવાસો. ૩૨
"ગીત થુઇ નમસ્કાર બહુ કીધા,
"પુણ્ય માટે લિખી સાધને દીધા." ૩૩

[આ. કા. મ. મૌ. ૫ મુ પૃષ્ઠ ૩૨૨]

એ મુજબ ૫૮ સ્તવનો, ગહન વિષયના એક એકથી ચઢિયાતા ૩૪ રાસાઓ અને કેટલાંયે સ્તુતિ નમસ્કારાદિ રચવા, એ ભગવતી શારદમાતની પરમ દયા મેળવેલા ઋષભદાસ વિના અન્ય ગૃહસ્થી કોણ કરી શકે?

આવા પ્રાચીન સુરસકાવ્યોને બહાર આણવામાં સાક્ષર વર્ગની જરૂર હતી, પરન્તુ "તે સમય સુધી અટકવું, અને હસ્તગત થયેલ કાવ્યોને હજુ પણ દાબી રાખી સંસ્કારી જનોને એનો લાભ પામવા ન દેવો, એ રુચ્યુ નહિ." તેમજ શ્રીયુત **ભગુભાઇ ફતેહચંદ કારભારી** વખતો વખત કહેતા કે, "માત્ર સંસ્કૃત પ્રાકૃતજ નહિ! સાથે સાથે બાળોપયોગી રાસાઓનુ કાર્ય પણ કરાવો." આવા પ્રકારની પ્રેરણાથી પ્રેરાઇને પણ આવાં કાવ્યો વેળાસર બહાર પાડયાં છે.

આ ગ્રન્થમા પ્રસિદ્ધ કરવામા આપેલ પ્રાચીન કાવ્ય, એ "ગૂજરાતી જૈન સાહિત્ય" છે અને એ સાહિત્યને—કાવ્યને "રાસ રૂપે આલેખ-વામા આવે છે. 'રાસનો" સામાન્ય અર્થ "ધ્વનિ કરવો, લલકારવું,

રાસ ક્રીડા, અને કથા" એવો થાય છે. તે ઉપરથી "પદ્યકાવ્ય કથાઓને રાસ, રાસો અને રાસા" કહેવાનો પ્રથા પડયો હોય અગર લોકોમા સંસ્કૃત પ્રાકૃત જ્ઞાનની ખામી થઇ અને ગૂજરાત તેમજ અન્ય પ્રદેસોમા પ્રચલિત ભાષા તે તે પ્રદેસોમા ઓળખાતી થઇ ત્યારે, ગૂજરાતી ગદ્ય-ગ્રંથો અને સૂત્રોના બાળાવબોધો તથા ટબાઓની અંદર રસની ખામી રહી તેથી શ્રોતાઓને રસોત્પન્ન કરી નીતિને રસ્તે જોડે આનંદ આપનારા, તથા મહજ્જનોની ખ્યાતિ કાયમ રાખનારા પદ્ય કથા બધ ગૂજરાતી ગ્રન્થોને રાસા તરીકે કહ્યા હોય, તેમ અવબોધાય[૧] છે.

રાસાઓના પ્રખર અભ્યાસી **શ્રીયુત મોહનલાલ દલીચંદ દેશાઇએ**, શ્રાવક **કવિવર ઋષભદાસ નામનો** લેખ લખીને કર્તાની જીવની આપી છે જે બદલ તેઓના આભારી છિયે.

રા. રા. બળવંતરાય કલ્યાણરાય ઠાકોર મહાશયે, અતિ મહેનતે **પ્રવેશક** યોજી ગ્રન્થની શોભામા વધારો કર્યો છે જે માટે એઓશ્રીનો અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનીએ છિયે.

શ્રાવક કવિ **ઋષભદાસના** સ્વહસ્તાક્ષરથી લખાયેલ **વ્રતવિચાર રાસની** આખી પ્રતિ **શ્રીયુત મોહનલાલ દ. દેશાઇ** પાસે હોવાથી, કર્ત્તાના હસ્તાક્ષરો જાળવવા માટે છેવટના પત્રનો એક બ્લોક મૂળ પાનાની જેવડોજ કરાવીને આ સાથે જોડયો છે. બ્લોક માટે પત્ર આપવા સારૂ શ્રીયુત **મો. દ. દેશાઇના** આભારી છિયે.

શ્રીમદ્ સૂરીશ્વર **શ્રી વિજયસિદ્ધિસૂરિના** શિષ્યરત્ન મુનિરાજ **શ્રી રિદ્ધિવિજય**, તત્શિષ્ય **મુનિરાજ શ્રી સંપતવિજયજીએ** આ

૧—છંદ ગ્રંથોમા રાસક છંદ હોવાથી ને તેની બહુલતા હોવાથી તથા બાઇઓના સમુદાય ગાયનને રાસક નામ આપવામા આવતું હોવાથી પણ રાસા નામ પાડવાનો સંભવ છે.

કાવ્યની પ્રતો મેળવી હતી અને તેઓશ્રીએ આ મૌક્તિકનું સંશોધન કર્યું હતું જે બદલ તેઓશ્રીનો પણ અંતઃકરણથી ઉપકાર માનીએ છિયે.

અમારા તરફથી અત્યાર સુધીમાં સંસ્કૃત, માગધી, અંગ્રેજી અને આવા કાવ્યોના ગૂજરાતી ગ્રન્થો પ્રસિદ્ધ કરવાનો પ્રયાસ કરવામા આવ્યો છે, કે જે પ્રયાસવડે આ ગ્રન્થને અમો તરફથી બહાર પડતા ગ્રન્થોમાં "ગ્રન્થાંક ૬૭" (જૈન ગૂર્જર-સાહિત્યોદ્ધારે ગ્રન્થાંક ૮ મા) તરીકે પ્રસિદ્ધ કરવા ભાગ્યશાળી થયા છીએ. ટાઇટલો ઉપર ભૂલથી ૬૯ છપાયો છે.

અત્રે ફંડનો ટુંક ઇતિહાસ આપવો એ અયોગ્ય લેખાશે નહિ. મર્હૂમ શેઠ દેવચંદ લાલભાઇ ઝવેરીએ, કે જેમની સ્મૃતિને અર્થે ફંડ સ્થાપવામાં આવ્યું છે, તેમણે પોતાના વીલમાં રૂા ૪૫૦૦૦)ની રકમ, બીજી રૂા ૫૫૦૦૦)ની અન્ય શુભમાર્ગે ખરચવા કાઢેલી રકમો સાથે કાઢી હતી. આ રકમમાં તેમના સુપુત્ર શા૰ ગુલાબચંદ દેવચંદ ઝવેરી તરફથી મર્હૂમની યાદગિરી માટે શુભકાર્યમાં ખરચવા કાઢેલા રૂા ૨૫૦૦૧)ની રકમ ઉમેરાઇ. ૧૦૦૮ શ્રી આનંદસાગર સૂરીશ્વરની સલાહ અને ઉપદેશથી તથા શા૰ ગુલાબચંદ દેવચંદ ઝવેરીની સમ્મતિથી, આ રકમોને એકઠી કરી મર્હુમની યાદગિરી માટે આ ટ્રસ્ટ સને ૧૯૦૯ માં સ્થાપ્યું તેમજ યોગ્ય વ્યવસ્થા જળવાઇ રહેવા માટે ટ્રસ્ટીઓ નીમી ટ્રસ્ટડીડ કરાવવામાં પણ આવ્યુ. મર્હુમ શેઠના દીકરી તે મર્હુમ શા સૂરજચંદ નગીનદાસની વિધવા મર્હુમ બાઇ વીજકોરની આશરે રૂા. ૨૫૦૦૦)ની રકમ તેમના ટ્રસ્ટીઓ તરફથી મળવાથી, તથા મર્હુમ શેઠના ભત્રીજા અને આ ફંડના એક મુખ્ય ટ્રસ્ટી મર્હુમ શેઠ નગીનભાઈ ઘેલાભાઇ ઝવેરીના વીલની રૂએ રૂા ૨૦૦૦)ની રકમ વધવાથી ફંડ રૂા. ૧૦૦૦૦૦)ના આશરાનુ થવા ગયું છે ફંડનો આંતરિય ભાવ "જૈન શ્વેતાંબર મૂર્ત્તિપૂજક ધાર્મિક સાહિત્યની જેવું કે પ્રાકૃત, સંસ્કૃત,

ગુજરાતી, ઇંગ્રેજી વગેરે ભાષામા લખાએલાં વંચાયેલા પ્રાચીન પુસ્તકો, કાવ્યો, નિબંધો, લેખો વગેરેની જાળવણી, ખીલવણી, અને અભિવૃદ્ધિ કરવાનો છે."

આગમોદ્ધારક, આગમવાચનાદાતા, સાક્ષરશિરોમણિ આચાર્ય મહારાજ **શ્રીઆનંદસાગર-સૂરીશ્વરના** ઉપદેશથી આ ફંડની સ્થાપના થયેલી હોવાથી તેમનુ નામ ચિરંજીવ રહે એવા ઇરાદાસહ આવા કાવ્યોના સંગ્રહનું નામ **"શ્રી આનન્દ કાવ્ય મહોદધિ"** રાખવામાં આવ્યું છે.

આ પુસ્તક જોડે શ્રીમદ્‌સૂરીશ્રી **બુદ્ધિસાગરસૂરિનું** નામ જોડવાથા આવ્યુ છે. તેઓનો બ્લોક આપવા બદલ શેઠ **મોહનલાલ હિમચંદ પાદરાકર** સેક્રેટરી શ્રી અધ્યાત્મ જ્ઞાન પ્રસારક મંડળના આભારી છીએ.

મર્હૂમ **શેઠ નગીનભાઇના** સં. ૧૯૭૮ ના કારતક વદ ૫ ને રવિવાર તારીખ ૨૦ નવેંબર સને ૧૯૨૧ ના દિનના ઉ. વર્ષ ૪૫ ના થયેલા અકાળ મૃત્યુથી આ ફંડના સર્વ કાર્યનો ભાર અમારા શિરે પડવાથી જોઇએ એટલા પ્રમાણમા કાર્ય થઇ શકતું નથી. શેઠ નગીનભાઇ ફંડની ૧૦/૧૧ વર્ષની કારકીર્દીમાં ૫૬ અંકો બહાર પાડવાને ભાગ્યશાળી નિવડ્યા હતા. જ્યારે અમો તે પછીના છેલ્લા પાંચ છ વર્ષમાં માત્ર ૧૩ અંકોજ બહાર પાડી શક્યા છીએ. શેઠ નગીનભાઇના આત્માને પરમાત્મા પરમ શાંતિ બક્ષે એવું ઇચ્છીએ છીએ.

શેઠ કેશરીચંદ રૂપચંદ જેઓ સને ૧૯૧૬ માં ટ્રસ્ટીપણાથી મુક્ત થયા હતા તેથી અને **શેઠ નગીનભાઇ ઘેલાભાઇના** અવસાનથી ખાલી પડેલી બે જગ્યાઓએ **શેઠ અમરચંદ કલ્યાણચંદ** ઝવેરી અને **શેઠ નેમચંદ અભેચંદ** જવેરીની નીમણુંક કરવામા આવી છે.

શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ ઝવેરીના સ્મરણાર્થે તેમનાં નામથી
ચાલતી સંસ્થાના સંસ્થાપક.



સ્વ. ભાઈ ગુલાબચંદ દેવચંદ ઝવેરી

જન્મતિથિ	**સ્વર્ગવાસ**
સં. ૧૯૪૫ ભાદરવા સુદ ૧૪.	સં. ૧૯૮૩ ફાગણ સુદ ૬
તા. ૭-૯-૧૮૮૯	તા. ૮ માર્ચ ૧૯૨૭.

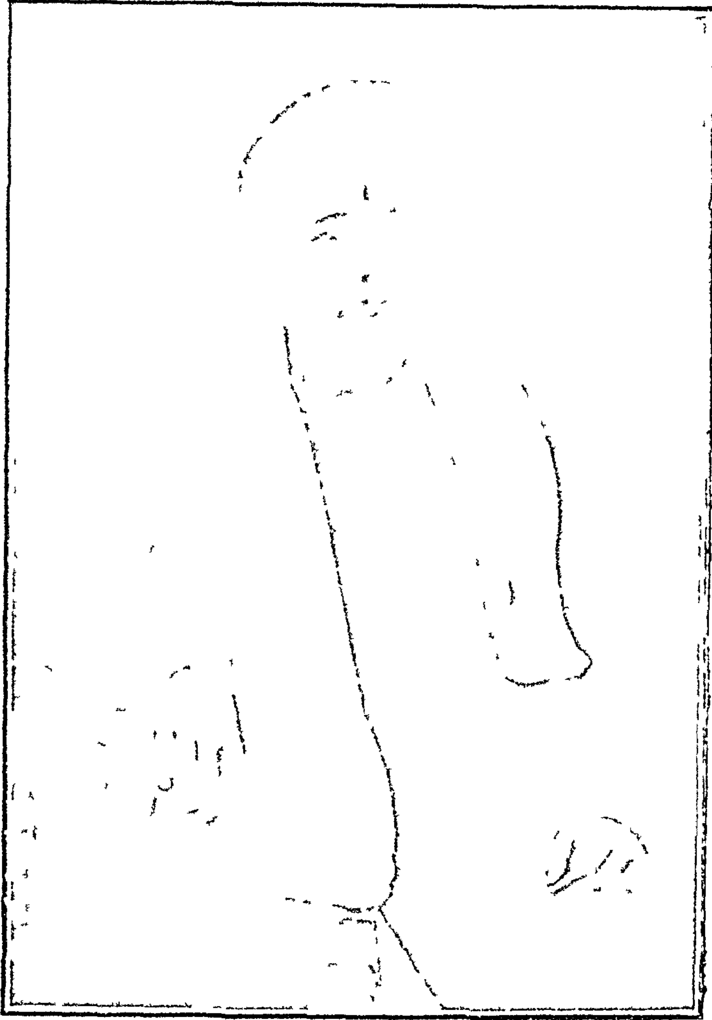
જેમના સ્વર્ગવાસથી સંસ્થાએ એક સેવાભાવી ટ્રસ્ટી ગુમાવ્યો છે
પ્રભુ તેમના આત્માને ચિરઃસ્થાયી શાન્તિ અર્પો !

શ્રી આનંદકાવ્ય–મહોદધિ.

મૌક્તિક ૮ મું.

The Late Sheth Devchand Lalbhai Javeri

BORN 1853 A D, SURAT   DIED 6th JANUARY 1906 A D, BOMBAY



श्रेष्ठी देवचन्द लालभाई जव्हेरी.

जन्म १९०९ वैक्रमाब्दे कार्तिकशुक्लैकादश्या, सूर्यपुरे.	निर्याणम् १९६२ वैक्रमाब्दे पौषकृष्णतृतीयायाम्, मुम्बय्याम्.

B. V PRESS

શ્રી વીતારાગાય નમઃ

શેઠ દેવચંદ લાલભાઇ જૈન પુસ્તકોદ્ધારે,

સંઘવી ઋષભદાસ કવિકૃત,

શ્રી કુમારપાલ રાજાનો રાસ.

ખંડ ૧ લો.

દુહા.

સકલ સિદ્ધ ચરણે નમું, નમું તે શ્રી ભગવંત;
નમું તે ગણધર કેવલી, નમું તે મુનિવર સંત.

નમું તે શ્રીજિન બિંબનઇ, નમું તે સૂત્ર સિદ્ધાંત;
નમુ તે ચતુર્વિધ સંઘનઈ, નમું તે નર માહંત. ૨

નમું તે કિરિયા પાત્રનઈ, નમું તે તપિયા પાય;
નમું તે નર સીલવંતનઈ, જિમ સુખ શાતા થાય. ૩

નમું તે ગુરૂ †ગચ્છનો ધણી, નિરમલ જસ આચાર;
મધુર વચન દિઈ દેસના, વાણી સુધારસ સાર. ૪

વાણીઈ જન રંજવઈ, મહિમાં સરસતિ દેવી;
તિણિ કારણિ તુઝનઇ નમું, સારદ સારૂ સેવ. ૫

સમરૂં સરસતિ ભગવતિ, સમર્યા ×કરજે સાર;
હુ મુરખ મતિ કેલવું, તે તાહરો આધાર. ૬

પિંગલ ભેદ ન ઉલખુ, વ્યકિત નહીં વ્યાકર્ણ;
મુરખ મંડાણુ માંનવી, હુ સેવું તુઝ ચર્ણ. ૭

---

†ગણ ×કરસે.

ચઉપઇ.

ચરણ પખાલ કરૂં સરસ્વતી; પુષ્પ લેઈ પૂજું ભારતી;
ગુણ ગાઉં માતા સારદા, ત્રિપુરા તું મ વિસાર. ૮

હંસગામિની હંસઇ ચડી, વિદુષામાતા જગમાં વડી;
દેવી સમરૂં વાગેસરી, બુદ્ધિ આપઇ ચિત્તચોખ્ખું કરી. ૯

બ્રહ્મ સુતા બ્રહ્માણી સાર, ચરણે ને ઉર * કંઠઇ હાર;
વાણી ભાષા બ્રહ્મચારિણી, દેવી કુમારી કીરતિ ધણી. ૧૦

બ્રહ્મવાદિની સરસવતિ દેવી, તૂઠી વચન દિઇ તતખેવી;
હંસવાહિની માતા સાર, તાંહરા ગુણોનો ન લહું પાર. ૧૧

તુઝવિણ અક્ષર એક નવિ લહું, તુઝવિણ મુરિખ નાંમજ કહું;
સુરનર કિંન્નર સબલ નિધાંન; તુઝવિણ કોઇ ન પાંમઈ માન. ૧૨

તુઝ વિણ વાદ કરઈ નર જેહ, માન ભ્રિષ્ટ નર થાઇ તેહ;
તુઝ વિણ નર પરદેસઈ જાય, જીહાં બૈસઇ તિહાં નર હેલાય. ૧૩

તુઝ વિણ બઇસઈ સભા મઝરિ, †મુહુત ન પામઈ તે નર નારી;
તુઝ વિણ નર બોલઈ આરડી, તિહારઈ લોક હસઈ ખડખડી. ૧૪

જ્ઞાનવંત નર જીહાં જીહાં જાય, માન ‡ મુહુત નર બહુ પૂજાય;
નરનારી નૃપ લાગઇ પાય, જ્ઞાનવંતના સહુ ગુણ ગાય. ૧૫

જ્ઞાન વિના પદવી નવિ થાય, જ્ઞાન વિના મુગતિ નવિ જાય;
જ્ઞાન વિના જાણઈ ધર્મ, જ્ઞાન વિના નાવિ સમજઈ મર્મ, ૧૬

તેણઈ કારણિ હું વંછુજ્ઞાન, હ્રદય ધરૂં માતા તુજ ધ્યાન;
તું તુઠિ મુખિ કરજે વાસ, ગાસુ કુમારપાળનો રાસ. ૧૭

મુખ જીહ્વા મુજ કરો પવિત્ર, કુમારપાલનું કહું ચરિત્ર;
ઋષભદેવ મહાવીર વિચોલી, અસ્યો નહિ કોઇ ભૂપાલ. ૧૮

* કોટઇ † માન–આદર. ‡ આદર.

રામ કૃષ્ણ શ્રેણિત મહારાય, નૃપ કોણીની કીરતી થાય;
પણિ એ નહી કો તેહની જોડિ, કુમારપાલ ગુણ દીસઈ કોડિ. ૧૯

આગઈ ભરત બાહુબલિ હુઆ, જીવ જંતપણિ તિહારઇ મૂઆ;
કુમારપાલ નૃપ મોટઉ સાર, અઢાર દેશ નિત પાલઇ અમાર. ૨૦

કુમારપાલ તે કહું કિહાં હવો, **કવણ** જાતિ પિતા કોણ સ્તવ્યો;
કવણ માત કુંણ તેહનો ઠાંમ, કવણ દેશ કુંણ તેહનો ગાંમ. ૨૧

જબૂદ્વીપ અનોપમ કહું, **ભરતક્ષેત્ર** તે માંહિ લહું;
ગુજરદેસ વસઈ અભિરામ, તિહાં †**દઇથલી** સુદર ગાંમ. ૨૨

ગામ તણો દીસઈ બહુવાસ, ગઢ મઢ મદિર ઉચા આવાસ;
વસઈ વિવહારી વર્ણ અઢાર, ઋદ્ધિ તણો નવિ લાધઈ પાર. ૨૩

શ્રીજીનના પોઢા **પ્રાસાદ**, ઈંદ્રિપુરીસ્યુ કરતાં વાદ;
પોષધ સાલા પુણ્યના ઠામ, વસઈ દઇથિલી સુદર ગાંમ. ૨૪

તેહનો રાજા **ત્રિભુવન પાલ,** બાર ગામની કરઈ સભાલ;
કાસમેરી દેવી સુકુમાલ, તસ ઉદરઈ ઉપનાં પચ બાલ. ૨૫

કુમારપાલ બીજો **મહીપાલ**, ‡**કૃત્યપાલ** ત્રીજો સુકુમાલ;
પ્રેમલદેવી છઈ અભિરામ, બીજી **દેવલદેવી** નાંમ, ૨૬

તિહુયણ પાલનો એ પરિવાર, કુમારપાલ નર §જેઠઉસાર;
જાતિ ખીત્રી કુલ ×ચૂહાણ, છત્રીસઈ રાજકુલી વહઇ આણ. ૨૭

રાજકુલી છત્રીસઈ સોહઇ, નામ કહુ સુણજો સહુ કોઈ
ગોચર **ગોલ** અનઈ **ગોહેલા,** **કાઠી કિસારા** નઈ **કુંભલા.** ૨૮

બરબઈતા **બાબરીઆ** જેહ, **મારૂ મકુઆણા** ભલ તેહ;
જાતિ †**ડાહિ**માનઈ **ડોડીઆ**, સુભટ ભલા નર વર ધોડીઆ.. ૨૯

---

† દહેથલી–દેથલી ‡ કીર્તિપાલ પા૦ § મોટો. × ચહુઆણ.
¶ જાવડા હીમા.

વાલા વીંઝા‡ નઈ **વાઘેલા**, વડી જાતિ કહીંઈ **વાઢેલ**;
યાદવ જેઠુઆ સોઇ સુભટ, **જાડિચા** નઈ પાસઇ **જટ.** ૩૦

§**સોહલંકી** સાચા **પરમાર**, ક્ષત્રી †**કબાવહુઈં** રણીધાર;
જાતિ **ચાવડા ચુડાસમા**, ખાપ ગરાસ ન કરઈં તમા. ૩૧

ખાંટ ખચર અનઇ ***રાવલી**, પતાઈ સરીખા યહાં ભૂબલી;
મસાણીઆ મોટા રજપૂત, **પલાંણીઆ** રાખઈ ઘરસૂત્ર. ૩૨

હાલા ઝાલા રણિનવિ ખસઈ, **ધારઇઆ** તે ધારઇ વસઈ;
+**બારહુઇઆ** બાંધઈ મહઇવાસ ખડગ તણઈ બલિ ખાઇ ગરાસ. ૩૩

સરવઇઆ ક્ષત્રી તે સાર, પોઢી જાતિ કહીઈ પઢિઆર;
છત્રીસ રાજકુલીઅ વખાંણી, સઘલામાં મોટા ચૂહાણ. ૩૪

જીમ તારામાં મોટા ચદ, જીમ સુર માંહિ મોટો ઈંદ્રિ;
જીમ પરવતમાં મેરૂ વખાંણિ, તિમ ક્ષત્રીમાં જાતિ ચૂહાણ. ૩૫

જેણઈ કુલી હુઓ કુમરનિંદ, જાણે પ્રગટ્યો ગગનિ દિણંદ;
માન સરોવર જેહવો હસ, જેણાઈ દીપાવ્યો ચઉલુક વસ. ૩૬

ઇક્ષવાક વંસ તે જગમાં સાર, સૂર્ય સોમ યાદવ પરિવાર;
ચાહમાન ચઉલક છંદક, સીલાર વસે રાજતિલક. ૩૭

ચાપોત્કટ સિંધવ પ્રતિહાર, ચદ્રુકારા ઠકર જગિ સાર;
સંકરકંકર નઈ સુરપાલ, ચઉલુક વસે બહુ ભૂપાલ. ૩૮

ચંદેલ વસંનઇ ઓલિલપુત્ર, ચઉલુક વંસના રાખઈ સૂત્ર;
મઊરીક મકુઆણા અભગ, ધાંન પાલક નર રાખઈ રંગ ૩૯

રાજપાલક દધિલખ્યણ જેહ, તરૂ દલીક નટ વંસહ તેહ;
નિકુંભહુણુ ભલહરિ અડવસ, માખ પોખર સોઇ સુવંસ, ૪૦

---

‡ વીંજા : § સોલકી † ખ્યત્રી કાવા * મેઘાસ + ઇખાગ

સકલવસ તેમાંહિ સાર, ચઉલક વંસ તે અતિહિં ઉદાર;
જેણઇવિસઈ હુઓ કુમરનરિંદ, તેહનો ગુરૂ મુનિ હેમ સૂરિંદ. ૪૧

હેમાચારય કુંમર નરિંદ, એક દિનકર નઈ બીજો ચંદ;
બિહુમાં પ્રેમ કેણિ પરિ થયો, કિમ પ્રતિબોધ રાજાઈ લહ્યો. ૪૨

કેણુઈ દિવસઈ નૃપ બયઠો રાજિ, કિમ વયરીનઈ આણ્યા વાજિ;
કિમ મંત્રી કીધું સતોષ, કિમ સજ્જનનો કીધો પોષ. ૪૩

શ્રીજીન ભુવન કર્યા કેટલા, કહઇસુંબિંબ ભર્યા તેટલાં;
બિંબ પ્રતિષ્ટા કેહીપરિ કરી, કિમ સંઘવી થયો તિલક ધરી. ૪૪

જૈન ધર્મ કિમ પામ્યો રાય, અઢાર દેસ અમારિ કિમ થાય;
સંઘ ભગતિ ભૂપતિ કિમ કરઈ. કેહીપરિંઈ રાજરૂપી બિરૂદ ધરઈ. ૪૫

કિમ ભૂપતિ પૃથ્વીઈ ભમ્યો, દૂસમ કાલ નૃપ કિમ નિગમ્યો;
કેહી પરિ વયરીથી ઉગર્યો, કેતો કાલ નૃપ રાજી કર્યો. ૪૬

કુમારપાલ કિમ પામ્યો રાજ, તિહુ ભુવનઇ કિમ વાધી લાજ;
કેમ કીધાં જીન શાસન કાજ, સકલચરિત્ર મુખિ કહઇસું આજ. ૪૭

ઢાલ

સાસો કીધો સાંમલીઆ એ દેશી.

અથવા હમચીની **(રાગ ગોડી)**

ચઉલુક વંશે રાજા ભૂઅડ, છત્રીસ લાખ જસ ગામ;
કનિ-કુબજતે દેશનો રાજા, કલ્યાણ કટક પુર ઠાંમ. ૪૮

ગૂજર દેશ આવી તેણઈ લીધી, માર્યો પૃથવી રાય,
નિજ સેવક નઈ દેસ ભલાલી, નૃપ નિજનગરઈ જાય. ૪૯

ભૂઅડ રાય નઈ પાટિ પનરમઈ, ઉપન્યો કુંમર નરિંદ;
સકલ ચરિત્ર કહઇસું તે માંડી, સુણયો ધરિ આણંદ. ૫૦

ભૂઆડ રાયનઈં કુમરી, સુંદર **મીણલદેવી** નાંમ
તસ કંચુક નઈં થાનક આપ્યો, ગૂજર દેસ અભિરામ. ૫૧

એણઈ અવસરિ હવઇ ગૂજરદેસમાં, દેસ ભલો વઢિયાર;
પંચાસરા તિહાં ગામ વખાણું, વસઇ તે લોક સુસાર. ૫૨

સીલાંગસૂરિ ત્યાંહા આવી, બહુ આડંબર ત્યાંહ;
એક દિવસ શુભ સુકનહ જોવા, પુહુતા મહાવન માંહિ. ૫૩

ઝોલી એક દીઠી તિહાં ઝાડિં, માંહિ તે બાલક એક;
રૂપિં ઇંદ્ર સરીખો દીઠો, લખ્યણ અગિ અનેક. ૫૪

જેણઇં વૃક્ષે તે બાલિક પુઢિઓ, ન નમઇ છાયા ત્યાંહ;
ઉત્તમ નર હોસ્યે એ જગમાં, ગુરૂ ચિંતિ મનમાંહિ. ૫૫

પાસઈં માતા દીઠી તેહની, **રૂપસુંદરિ** તસ નાંમ;
પ્રેમ કરી ગુરૂ પુછઈં તેહનઈં, પૂર્વ વાત અભિરાંમ. ૫૬

રૂપ સુંદરિ બોલે દૂખ ધરતી, સાંભલી ગુરૂ ગુણવંત;
ગૂજર દેસ ધણી મુજ સ્વામી, વયરી હણીઓ કંત. ૫૭

આ બાલક હુ ઉદરિ લેઈ નઈ, નાઠી વનહ મઝારિ;
પૂત્ર જન્મ હુઓ એણઈ થાનકિ, રહું એકલડી નારી. ૫૮

સીલંગસૂરિ તિહાંજ્ઞાન વિચારી, નામ ઠવ્યું વનરાજ;
ગૂજર દેસ ધણી એ થાસ્યે, એ કરસ્યઇ શુભ કાજ. ૫૯

ગુરૂ ગ્નાની વલીઆ તવ વેગઈં, આવ્યા નિજપુર ઠામિ;
વિવંહારી તેડ્યા તવ પાસઈં, કુમર કથાનઈં કામિ. ૬૦

ગુરૂ ગ્નાની કહઇ સુણો શ્રાવક, આ વનમાં એક બાલ;
સોઈ કુંમર જઈ લાવો ઈહાં, તે થાસ્યઈં ભૂપાલ. ૬૧

દૂહા.

રાજા કરસણ સુત‡ તુરી, મહિષિ ચંદ સુકીર;
બાલપણાથી સેવીઈ, સુખ લહીઇ સરીર. ૬૩

તેણઇ કારણિ એ બાલનઈ, જઈ લાવો તુમો આંહિ;
સરીર સુશ્રુષા નિતિ કરો, રાખો નિજ ઘરમાંહિ. ૬૩

ચોપાઇ.

વિવહારી તવ વનમાં જઈ, માત પુત્ર નઇ લાવ્યા સહી;
રાખ્યાં નિજ ઘરિ જીહાં આવાસ, ભોજન ભકિત કરઈ નિત્ય ખાસ. ૬૪

અનૂક્રમિં વાધઈ તે બાલ, ક્રીડા સબલ કરઇ ભૂપાલ;
વિવહારીના બાલિક તણઈ, મારઇ કૂટઈ §બહુ અવગુણે ૬૫

શ્રાવક કહઈ એ મોટું પાત્ર, ઘર સરીખી નવિદીસઈ યાત્ર;
સિંહ તણું બાલિક અતિભલું, પણિ સોભઈ વનમાં એકલું. ૬૬

વિવહારી મિલીયા તેણીવાર, માતા નઈ જઈ કર્યો જૂહાર;
‡બહઇની તુમ્હ સુત મોટો થયો, વિણસ્યઈ ઈંહા વણિગમાં રહ્યા. ૬૭

તુહ્મા કરો કો નૃપની સેવ, ‡તુઠી વચન દીઇ તતખેવ;
માતા પુત્ર બેહું ઉલાસ, સોઈ ગયા માઉલાનઇ પાસ. ૬૮

સૂરપાલ્ર માઉલો જેહ, ગાંમ નગર પુર લૂંટઈ તેહ;
તેહનઈ પાસઈ વનરાજ ગયો, ચોર શિરોમણી તે પણિ થયો. ૬૯

લૂટી દેશનઈ વાસઈ વંન અન્ય દિવસ નિંપાયાં અન્ન;
ઘૃત વિના તે બઇસી રહ્યા, ઘણા દોષ લૂખાના કહ્યા. ૭૦

લૂખું જીમતાં ગતિ મતિ જાઇ, લૂખું જીમતાં ધૂજઇ *કાય;
લૂખું જીમતાં બલ બુદ્ધિ ગલઈ, મૂઉ સો બાલ્યો નવિ બલઈ. ૭૧

---

‡ ગજ § નઈ ‡ હવે ‡ સેવ્યો ફલ આપઈ તતખેવ * પાય.

તેણઇ કારણિ ધૃત ભોજન સાર, જીમ અસ્ત્રી મંડણ સિંણગાર;
નરનું મંડણ જીમ પાઘડી, તિમ ભોજન મંડણ ધૃત ઘડી. ૭૨

જીમ ગજનું મંડણ સિંદૂર, જીમ રણનું મંડણ નર સૂર;
નદી તણું મડણ જલપૂર, તિમ ભોજન મંડણ ધૃત ભૂર. ૭૩

કીધાં ઉડદ તણાં ઢોલકાં, ભાંજી સોઈ કર્યાં મોકલાં;
ધૃત તપેલા માંહિ ધર્યાં, જીમતાં તપીઆ લોચન ઠર્યાં. ૭૪

તેણઇ તપીઆ ધૃત લાગઈ પાય, જેહથી રત્ન કુંડલ પણિ થાય;
સાંઇઆં ડુંગરી માંહિં ઝોલ, ધૃત મિલ્યું તો થયો કલ્લોલ. ૭૫

ધૃત ન કહું અમૃત +કહઇવાય જેહથી વાધિ નરનું આય;
વૃદ્ધ, બાલ, પસુનઇ ગમઈ, તો વનરાજ કિમ લૂખું જમઇ. ૭૬

તેણઇ કારણિ નર તેડયા સહિ, આણો ધૃત તુહ્મો કહઇનું ગ્રહી.
ત્રિણિ પુરૂષ તિહાં ચાલ્યા વહી, ધૃતની ખબરી કિહાં નવિલહી. ૭૭

ત્રિણિ મિલઇ તિહાં ત્રુટઇ કાંમ, ત્રિણિ મિલઇ તિહાં ન રહઇ માંમ;
ત્રિણિ મિલઇ તિહાં વિણસઈ દાંમ, ત્રિણિ મિલઇ તિહાં ન વસઈ ગામ ૭૮

અતિસાર શીતલ હેડકી, ત્રિણિ મિલઈ તિહાં પ્રાંણી દૂખી,
ઇણઇ દ્રષ્ટાંતઇં ત્રિણિ જણ જીહાં, નિશ્ચઈ કામ ન થાઈ તિહાં. ૭૯

ત્રિણિ પુરૂષ ધૃત કારણિં ગયા, તે પણિ પથઈ બઇસી રહ્યા,
ચિહું પાસેં નર જૂઈ જસઈં, એક વછીઆયત દીઠો તસઈં. ૮૦

પથી એક આવતો જાંણીઓ, સિરિ કુડલી જાતિ વાણીઓ;
ત્રિણિ પુરૂપ ગયા તિહાં બકી, મુકિ કૂડલી મસ્તકિ થકી. ૮૧

તવ કૂંડલીઉ, સુંમ્યો વીર, બિઇ ભાજ્યા ત્રિણિ રાખ્યા તીર;
લેઈ કાંમઠુ સાધઇ બાંણ, નાઠા નર તે લેઈ પ્રાણ. ૮૨

+ કહિવાય.

કાયરનર ઝાલઈ હથીઆર, રણિ સગ્રામઈ કરઇ વિચાર;
નાસું નાસું સાંતું કિહાં, સંકા હુઇ નિજ ધોતિ માંહિ. ૮૩

એસા પુરૂષ તે કહ્યા ગમાર,, ફોક ફજેત કરઈ હથીઆર
એ છઈ સુર પુરૂષનુ કામ, સીમ કસીજો નહી × તિહાં ગાંમ. ૮૪

જો કાયર તો સ્યા હથીઆર, જીમ ધન, બુદ્ધિ વિના વ્યાપાર;
સોઇ પુરૂપ દૂખ પાંમઈ હાથ, ખડગ ભલું સૂરાનઈ હાથિ. ૮૫

સૂર પુરૂષ જાતિ વાંણીઓ, ધીરજ ગુણ અ ગિઈ આંણીઓ;
લેઈ ધનુષ નઈ મૂંકાઈ તીર, નાઠા ત્રિણિ રાજાના વીર. ૮૬

આવિ વેગ કહિઉ વનરાય, ધ્રુત લેઇ કૂડલીઉ જાઇ;
પણ બલીઓ નવિ જાઈ ગ્રહ્યો, ઓ આવઇ નર સાંહમો વહ્યો, ૮૭

વનરાજિ બોલાવ્યો હેવ, વિનય કરી નર તેડયો ખેવ;
જાઅંબક નાંમઈ જાણીઓ, ધૃત આપી બોલ્યો વાંણીઓ. ૮૮

સ્વામી તું પૃથ્વી નઈ યોગ, તાહરઇ કર્મિ ઘણો છઇ ભોગ;
કુણ કારણિ તું વગડે ભમઈ , રાજહંસ છીલર કિમ * ગમંઈ ૮૯

તવ વેગઈ બોલ્યો વનરાય, † ભલઈ પ્રધાન નહીકો આજ;
જો તું માહરઈ પાસઇ રહઈ, તો હું સોઈ કરૂં જીમ કહઈ ૯૦

પાસઇ સોઇ રહ્યો વાંણીઓ, એક અવસર તેણઈ જાણીઓ;
ભૂઅડરાય તણા નર જેહ, ધન ઉધરાવા આવ્યા તેહ. ૯૧

ચઉવીસ લાખ સોનઇઆ ભરી. ચ્યારસહઈ વાજી કરિ ધરિ;
ચાલ્યા તે ધન લેઇ જસઈ સો લૂંટી નર લીધો તસઈ. ૯૨

સબલ ખજીનો આવ્યો હાથિ, શુભટ બહુ મેલ્યા સંઘાતિ;
થાંણઇભાંજઈ વઢઈ વાણીઓ, રાયઇ બુદ્ધિ સાગર જાણીઓ ૯૩

×ત્યાહાં નહિ ÷ રમઈ। ભલ કો પ્રધાન નહિં મુજ આજ.

ઘણો દેસ કીધો તેણઇં હાથિ પોતાની વાલી ગુજરાતિ;
ભૂઅડ ભૂપઇં જાણ્યું જસઇ, ફિરી ગુજરાતિ ન આવ્યો તસઇ. ૯૪

હરખી વનરાજ બોલ્યો, તાંમ, ભૂમી ભલી દીસઇં કુણ ઠાંમ;
નગર અનોપમ વાસું ગાંમ, જીમ રહઇ મુજ પૃથ્વીમાં નાંમ. ૯૫

એણઇં અવસરિ દીઠો ગોવાલ; ભૂપઇં બોલાવ્યો તતકાલ;
અરે! સુપુરૂષ તુહ્યો ચારો ગાય, છઇકો પૃથ્વી જીહા ભલઠાય. ૯૬

બોલ્યો અણહલીઓ ગોવાળ, ભૂમી ભલી આપું ભૂપાળ,
નૃપ હરખી ઉઠિઓ તવ તિહાં, બિહું ચાલ્યા સુંદર વનમાંહિ. ૯૭

કૌતગ કારણિ આણ્યો સ્વાન, સસા ઉપરિ નવિ માંડઇ કાંન;
નાઠો લુંડી ધાયો સસો. કૌતગ દેખી રાજા હસ્યો. ૯૮

ફિરીઓ જીહાં સસલો કુતરો, જેણઇ થાંનકિ લુંડી ફર્યો. (કરૂ)
તે પાછેરો મુંકી ઠામ, ભલી ભૂમિ તિહાં વાસુ ગાંમ. ૯૯

બાર ગાઉ ફિરતો વિસ્તાર, ગઢ, મઢ, મંદિર, પોલ, પાગાર.
ચઉરાસી ચોહુંટા ચઉશાલ, સોના રૂપાની ટંકશાળ. ૧૦૦

દંતારા દોસીના હાટ, વેચઇ સાર પટોલાં પાટ;
વેચાઈં શાલૂ સખરાં ચીર, જેણઇ લપ્યાં છઇં બાવન વીર. ૧૦૧

માણિકચઉકિ મોતી તોલાય, નાણાવટિ નાણાં પરખાય;
ગાંધીને હાટે ગંધીઆણા, વઇદ જીહાં બહુ બઇસઇ જાંણ. ૧૦૨

માલી, તંબોલી, મણીયાર, વેચઈં તેલ સુગંધી સાર;
† વસઇ ફોફલીઆ સોનાર, ધીઆ તણો નવિ લાધઈં પાર, ૧૦૩

વિવહારિ બહુ વાસઈં વસઇ, ફાંદિ મોટિ લઇ બઇઠા હસઈં
વાહાણ તણી ‡ વલી કરતા વાત, પણિ કો ન(વિ) કરઇ પરની તાતિ. ૧૦૪

---

† બઇસિઈં ‡ તાહાં

ઘણો દેસ કીધો તેણઇં હાથિ પોતાની વાલી ગુજરાતિ;
ભૂઅડ ભૂપઇં જાણ્યું જસઇ, ફિરી ગુજરાતિ ન આવ્યો તસઇ. ૯૪

હરખી વનરાજ બોલ્યો, તાંમ, ભૂમી ભલી દીસઈ કુણ ઠાંમ;
નગર અનોપમ વાસું ગાંમ, જીમ રહઇ મુજ પૃથ્વીમાં નાંમ. ૯૫

એણઈ અવસરિ દીઠો ગોવાલ; ભૂપઇં બોલાવ્યો તતકાલ;
અરે! સુપુરૂપ તુહ્યો ચારો ગાય, છઇકો પૃથ્વી જીહા ભલઠાય. ૯૬

બોલ્યો અણહલીઓ ગોવાળ, ભૂમી ભલી આપું ભૂપાળ,
નૃપ હરખી ઉઠિઓ તવ તિહાં, બિહું ચાલ્યા સુંદર વનમાંહિ. ૯૭

કૌતગ કારણિ આણ્યો સ્વાન, સસા ઉપરિ નવિ માંડઇ કાંન;
નાઠો લુંડી ધાયો સસો, કૌતગ દેખી રાજા હસ્યો. ૯૮

ફિરીઓ જીહાં સસલો કુતરો, જેણઇ થાંનકિ લુંડી ફર્યો. (કરે)
તે પાછેરો મુંકી ઠામ, ભલી ભૂમિ તિહાં વાસુ ગાંમ. ૯૯

બાર ગાઉ ફિરતો વિસ્તાર, ગઢ, મઢ, મંદિર, પોલ, પાગાર.
ચઉરાસી ચોહુંટા ચઉશાલ, સોના રૂપાની ટંકશાળ. ૧૦૦

દંતારા દોસીના હાટ, વેચઇ સાર પટોલાં પાટ;
વેચાઈ શાલૂ સખરાં ચીર, જેણઇ લખ્યાં છઇં બાવન વીર. ૧૦૧

માણિક્યચઉકિ મોતી તોલાય, નાણાવટિ નાણાં પરખાય;
ગાંધીને હાટે ગધીઆણા, વઇદ જીહાં બહુ બઇસઇ જાંણ. ૧૦૨

માલી, તબોલી, મણીયાર, વેચઈ તેલ સુગંધી સાર;
† વસઇ ફોફલીઆ સોનાર, ધીઆ તણો નવિ લાધઈ પાર, ૧૦૩

વિવહારિ બહુ વાસઈ વસઇ, ફાંદિ મોટિ લઇ બઇઠા હસઈ
વાહાણ તણી ‡ વલી કરતા વાત, પણિ કો ન(વિ) કરઇ પરની તાતિ. ૧૦૪

---

† બઇસઈ ‡ તાહાં

વેણા, વંસ, વેશ્યાના વાસ, વિપ્ર વ્યાસ ગાય ગુણરાસ,
વહુરા, વાણીઆ વર વખારી, વ્યાપારી વડ ગાંમિ મઝારિ. ૧૫

વૈદ વાસના વિસ્નવ ઘણા, વિશ્રામ ઠામ તે રહઇવા તણા;
વર્ણ અઢાર તણો તિહાં વાસ, વૃષભ જૂત અનોપમ ખાસ. ૧૬

વિસ્નુ મૂરતિ અનઇં વેદીઆ, વેષધારી નઈં બહુ વરતીઆ;
વિચિત્ર લોક વિવહારી વસઈ, વિવહાર ચૂકતે નવિ ચૂકઈ કસઈ. ૧૭

વયણ શુદ્ધ નઈ વિદ્યાવંત, વણકર તણો ન લાભઇ અંત;
વસન, દાન, શીલ, તપઘણી, વિચિત્રાઈ વરઘોડા તણી. ૧૮

વાજી, વહઇલ અનઈ વીજણા, વાંનર, વાઘ રાય અગણિ ઘણા;
વિદ્રુમ, વૃક્ષ નઈ નિર્મલ ×વારિ, છાંટઈ રાજાને દરબારિ. ૧૯

વાજીંત્ર વાલા લોક બહુ મિલઈ, વ્યાકરણી વચને નવિ ખલઈ;
વઇરાગીનુ કરૂં વખાણ, વસઇ લોક પરવેદન જાંણ. ૨૦

વિવિધ વસ્ત ઝાઝા જીહાં મલઇ, નરસમુદ્ર પાટણ કુણ કલઈ;
ઉદધી આભ મળ્યા જો જાઈ, તો પાટણનર સંખ્યા થાઈ. ૨૧

એકવાર એક સ્ત્રી ભરતાર, જોવા પાટણનો વિસ્તાર;
સાઝઇં સાથઈ ચોહુટઈ ચઢયા, કર્મ સંયોગે ભૂલાં પડયાં. ૨૨

રોતી રડવડતી સા નારિ, પુહુતી ભૂપતી ભુવન મઝારી;
વેગઇં તિહાં વિનવિઓ રાય, કામિની ભાંખઈ કર્મ કથાય. ૨૩

સ્વામી તાહરા નગર મઝારિ, ભૂલાં પડયાં અહો નર નારિ;
સોધ્યોસ્વામી પણિ નવિ જડયો, વણિગ રત્ન જીમ સાયર પડયો. ૨૪

સ્વામી નામિઇં રાણો એહ ડાબી આંખઈ કાંણો તેહ;
એણઇં ઇંધાંણેં મુઝ ભરતાર, રાય કરો મુજ નરની સાર. ૨૫

× વાર

દૂહા

લખ્ય દાંણ લોકજ દીઈ, કરઈ સબલ બ્યાપાર;
પુણ્ય ખેત્ર પાટણ તણો, સુણયો સહુ વિસ્તાર. ૫

ચઉપઈ.

વિસ્તાર કહઇસિં પાટણ તણો, વ્યાપારી વણજારો ઘણો;
અનેક પુરૂષ તિહાં આવઈ જાઈ, વિવિધ વસ્ત તિહાં વેચાય. ૬

પુણ્ય તણી *શાલા તિહાં શુદ્ધ, માગઈ જલ નઈ ‡પાય દૂધ;
દાંન, માંન અનઈ વિસરાંમ, અતિ શોભઈ પાટણ પુર ગાંમ. ૭

શ્રી જીનના પોઢા પ્રાશાદ, ઇંદ્રપુરીસ્યું કરતા વાદ;
પોષધ સાલા પુણ્યનો ઠાંમ, વાડી વન દીસઈ અભિરાંમ. ૮

સહસ લિંગની શોભા ઘણી, ઉપમા માંનસરોવર તણી;
કમલ બહુ જલ મીઠઉ માંહી, હંસ, મોર, બગ, ઝીલઈ તિહાં. ૯

મચ્છ, કચ્છ, મહુક બહુ તરઈ, ચકવાકી જલ ક્રીડા કરઈ;
ફિરતાં વાડી વન +આરામ, નાલિ કેલી આંબા ×અભિરામ. ૧૦

ચંપક, નાગ અનઈ પુન્નાગ, તાલ, તમાલ અનઈ વર શાગ;
જાંબૂ દાડિમ દીસઇ ઘણાં, ચંદન વૃક્ષ બહુ રલીઆમણાં ૧૧

કૂપ કુંડ બહુ વાવ્યો ઘણી, §અમૃત ભરઇ સ્ત્રી સોહાસણી;
કુશ ક્રીડા કરતા બહુ લોક, ઘરિ ઘરિ મંગલ પણિ નહીં શોક. ૧૨

બાવન વવા જસ ÷નગર મઝારિ એક ચિત્તઈ સુણયો નરનારી;
પાટણ નગરી તણી ઉપમા, કવિઈં કેલવી આંણ્યા વવા. ૧૩
વાડી, વન નઈ વાવ્યો ઘણી, વાલો વેલી વનિતા સિરિધણી;
વિવેક, વિચાર, વ્યાખ્યાની વસઈ, વાદી, વીર પાછા નવિ ખસઇં. ૧૪

---

* ત્યાંહા સાલા ‡ આપઇ. + અભિરાંમ × બહુરાંન §અંબુ ÷ નગરિ.

વેણા, વંસ, વેશ્યાના વાસ, વિપ્ર બ્યાસ ગાય ગુણરાસ;
વહુરા, વાણીઆ વરૂ વખારી, વ્યાપારી વડ ગાંમિ મઝારિ. ૧૫

વૈદ વાસના વિસ્નવ ઘણા, વિશ્રામ ઠામ તે રહઇવા તણા;
વર્ણ અઢાર તણો તિહાં વાસ, વૃષભ જૂત અનોપમ ખાસ. ૧૬

વિસ્નુ મૂરતિ અનઇં વેદીઆ, વેષધારી નઈં બહુ વરતીઆ;
વિચિત્ર લોક વિવહારી વસઈ, વિવહાર ચૂકતે નવિ ચૂકઇ કસઈ. ૧૭

વયણ શુદ્ધ નઈ વિદ્યાવંત, વણકર તણો ન લાભઇ અંત;
વસન, દાન, શીલ, તપધણી, વિચિત્રાઈ વરઘોડા તણી. ૧૮

વાજી, વહઇલ અનઈ વીજણા, વાંનર, વાઘ રાય અગણિ ઘણા;
વિદ્રુમ, વૃક્ષ નઈ નિર્મલ ×વારિ, છાંટઈ રાજાને દરબારિ. ૧૯

વાજીંત્ર વાલા લોક બહુ મિલઈ, વ્યાકરણી વચને નવિ ખલઈ;
વઇરાગીનું કરૂ વખાણ, વસઇં લોક પરવેદન જાંણ. ૨૦

વિવિધ વસ્ત ઝાઝા જીહાં મલઇં, નરસમુદ્ર પાટણ કુણ કલઈ;
ઉદધી આભ મવ્યા જો જાઈ, તો પાટણનર સંખ્યા થાઈ. ૨૧

એકવાર એક સ્ત્રી ભરતાર, જોવા પાટણનો વિસ્તાર;
સાઝઇં સાથઈ ચોહુટઈ ચઢયા, કર્મ સંયોગે ભૂલાં પડયાં. ૨૨

રોતી રડવડતી સા નારિ, પુહુતી ભૂપતી ભુવન મઝારી;
વેગઇં તિહાં વિનવિઓ રાય, કામિની ભાંખઈ કર્મ કથાય. ૨૩

સ્વામી તાહરા નગર મઝારિ, ભૂલાં પડયાં અહો નર નારિ;
સોધ્યોસ્વામી પણિ નવિ જડગો, વણિગ રત્ન જીમ સાયર પડ્યો. ૨૪

સ્વામી નામિઇં રાણો એહ ડાબી આંખઈ કાંણો તેહ;
એણઇં ઇંધાણેં મુઝ ભરતાર, રાય કરો મુજ નરની સાર. ૨૫

× વાર

રાઇં વેગઈ વજાવ્યો પડો, રાંણા કાંણા આવી ચઢો;
સકલ એકઠા થાઓ આજ, નૃપનઇં કાંઈ પૂછયાતું કાંજ. ૨૬

રાણા કાંણા ડાબી આંખી, નવસઇં નવાણું ભાખી;
મિલ્યા એકઠા નૃપ દરબારિ, ભૂપઈ તેડાવી સા નારિ. ૨૭

સોધી લીઇં તું તાહરો ધણી, તુઝ કારણિ ખપ કીધી ઘણી;
નૃપ વચને તે સોધઈ નારિ, પુરૂષ ન દીસઈ તેણઈ ઠારિ. ૨૮

સાંમી એહમાં નહી મુઝ કંત, રાય વિનોદ તિહાં થયો અત્યંત;
ફિરી પઢો વજાવ્યો જસઇ, રાણો કાંણો આવ્યો તસઈ. ૨૯

નારિ ઓલખી લિઈ ભરતાર, પંડિત કવિયણ- કરઈ વિચાર-
નરસમુદ્ર એ પાટણ સહી, નરનારી સંખ્યા નવિ લહી. ૩૦

નર સમુદ્ર પાટણ એ સહી, કવિ કથાએ વિવરિ કહી;
જેણઇં નગરઇ *છઇં નાટિક નૃત્ય, પંડિતજન પાંમઇં બહુ વૃત્તિ. ૩૧

રાસ રમઈ તિહાં બહુ બાલિકા, સુર મોહિ રહઈ સ્વર્ગે થકા;
પાંન ફુલ તણા ભોગીઆ, જેણઇં નગરિં કો નહીં રોગીઆ. ૩૨

કામિની †કંતમાં સબલો પ્રેમ, સુરધરિ (ઇંદ્ર) ઇંદ્રાણી જેમ;
ભ્રમર ભોગ પુરંદર ઘણા, વાસ બહુ લઘુમાલિણ તણા. ૩૩

મૃગ નયણી નારી પદમણી, વસઇ હસ્તની નઇ ચિત્રણી;
જ્યાગી જીહાં ગડઈ +નિશાંણ, §વસઈ લોક પરવેદન જાંણ. ૩૪

મયગલ માતા નઈ મદ ભર્યા, ઘુઘર ઘટ સિણગાર્યા કર્યા;
અસી નગરની ઉપમ કહુ, ઇંદ્રપુરીથી અધિકી લહું. ૩૫

જેહનો સ્વાંમી નૃપ વનરાજ, ત્રિણિભુવન જસ માંનઈ લાજ;
જેહનઇ ગજરથ ઘોડા બહુ, જેહનઇં સીસ નમાવઇ સહુ. ૩૬

---

* નટ †કંથ + દિનરાતિ §અસખદલ સામિસઘાત.

જેહનઇઝાઝી અંતે ઉરી, જેહનઇ ઘરિ બહુ લક્ષ્મી ભરી;
નગર અનોપમ વાસું ગાંમ, ગોવાલીઆનું રાખ્યું નાંમ. ૩૭

અણુહલવાડું પાટણ ગામ, વસઈ લોક વારૂ અભિરાંમ,
નગરધણી ચિંતઇ§ વનરાજ, શ્રી ગુરૂનઈ સંભારૂં આજ. ૩૮

સીલંગ સૂરિ નઇં તેડી કરી, રાજ થાયના તિહાં પણિ કરી,
પચાંસરઇ કીધું પ્રાસાદ, સોવન ઘટા વાજઇ નાદ. ૩૯

પંચાસરો જિન પાર્શ્વનાથ, થાપિ મૂરતિ જગિ વિખ્યાત;
સંવત આઠ નઇ બિલોતરેં, થાપી પાટણ નઇ રચના કરઈ, ૪૦

વરસ પચાસઇ પાંમ્યો રાજ, વરસ સાઠિ તપ્યો મહારાજ;
જૈન ધર્મ આરાધી કરી, વનરાજી† તવ શુભ ગતિ વરિ. ૪૧

જસ પાટીં હુઓ જોગરાજ, પાંત્રીસ વરસ તપ્યો મહારાજ;
ખીમરાજ હુઓ તસ બાલ, પચવીસ વર્ષ તપ્યો ભૂપાલ. ૪૨

તેહનો ભૂઅડ સબલ જગીસ, તપ્યો વર્ષ તે ઓગણત્રીસ;
વયરસીહ હુઓ ગુણ ખાંણી, પચવીસ વર્ષ રહી તસુઆણ. ૪૩

રત્નાદિત પાટિં પાંચમઇં, પનર વરસતે રંગિઈ રમઇ;
સામંતસિંહ હુઓ નર જેહ, સાત વર્ષ નર તપીઓ તેહ. ૪૪

સાત પાટિ (એ) એણિપરિ થાય, વરસ એકસો છનું જાઈ;
તેણુઈ કુલિ કો ન હુઓ પુત્ર, ભાણેજઈ લીધું ઘર સૂત્ર. ૪૫

તે *અધિકાર કહું તે સુણો, કણરાય સુત ભૂઅડ તણો;
તાસ પાટિ ચદ્રાદિત હવો, ×સોમાદિત નૃપતે અભિનવો;
તાસ પાટિ ભવનાદિત સોઈ, ત્રિણિ પુત્ર તેહનઇં પણિહોઇ. ૪૬

રાજકુંઅર દહડક અભિરાંમ, એત્રિણિ કુંઅરનાં નાંમ;
રાજપુત્ર જ્યેઠો જે ભલો, દેસ વિદેસ ભમઈ એકલો. ૪૭

§ નરરાજ †ત્યાંહાં * અવદાત. ×સોમદત્ત

પાટણિ દેખઈ તે પણિ ગયો, સોમેશ્વર આગલિ તે રહ્યો;
ઇસિ દેવ પૂજ્યો ઉલાસિ, વાંણી તાંમ હુંઈ આકાસિ. ૪૮

અણહલવાડું પાટણ જીહાં, રાજકુમર ચાલી ગયો તિહાં;
સામતસીંહની ભગની જેહ, પ્રેમ ધરી, તુઝ વરસઈ તેહ, ૪૯

ઇસિશબ્દ સાચો મતિ ગ્રહી, રાજકુમર ચાલી ગયો વહી;
આવ્યો પાટણ નગર નિવેસ, ચિત્ત વિમાસઇ કવણ કરેસ. ૫૦

એણઇ અવસરી પાટણનો રાય, †ચઢી અશ્વપર વાડી જાઈ,
હંસ ગતિ ચાલઇ રેવંત, એણઈ અવસરિ ચાબક મારંત. ૫૧

હાય હાય કુંમર ઇંમ કહઇ, વચન સુંણી નૃપ ઉભો રહઇં;
સામંતસીહ ઇંમ ઉત્તર કરઇં, હાય હાય મુખિ કાં ઉચરઇ. ૫૨

દૂહા.

રાજકુંમર મુખિ ઇંમ * કહઇં, સાંભલિ નૃપ મુજ વાત;
જીહાંરઈ જેહવા કરિ ચઢઈ, તિહાંરઇં તેહવાં સાત. ૫૩

શાસ્ત્ર, શસ્ત્ર, વાંણી, તુરી, નર, નારી, વેણાય;
જીહારઇં જેહવાને મિલઇ, તિહારઇ તેહવાં થાય. ૫૪

તું સુપુરૂષ અશ્વઇ ચઢયો, હય ચાલઇ શુભ ચાલિ;
એણઈ અવસરિ નૃપ રાજીઆ, ચાબક તુરિ મ ઘાલિ. ૫૫

એણઇં વચને નૃપ હરખીઓ, પરખ્યો હઇડાં માંહિ;
કુમારકલા જાણી કરી, ભગનિ દીધી તાહિં. ૫૬

ઢાલ ત્રિપદીનો
(રાગ કેદારો)

ભગનિ લિલાદેવી સારી, જસ રૂપિ ગઇ રંભા હારી;
પરણ્યો રાજ વિચારી...... ..હો. ૫૭

†ચડી *તેણે.

સુખ વિલસઇં સુખિં ભૂપાલ, જાતો સોઇ ન જાણઇ કાલ;
રાણી ઉદરિઇ હુઓ બાલ.....હો. ૫૮

કર્મિં મરણ લહઇ તસનારી, ઉદરિ બાલ રહ્યો સુવિચારી;
કાઢયો પેટ વિદારી........હો. ૫૯

કર્મ ઉદય આવઇ નર જીહારઈં, શુકસસા બ્રહ્મ થાઈ તિહારઈં;
જરા કૃષ્ણ નઇ મારઈં........હો. ૬૦

કર્મિં નલ નઈં વીતું જોઈ, દશરથ રામ વિયોગી હોઇ;
રાંમ હરિ દૂખ જોઇ........હો. ૬૧

હરિચંદ ડૂંબ ઘર વહઈનીર, કાઢયા દ્રુપદી કેરાં ચીર;
દૂખ લહઇ વિક્રમવીર........હો. ૬૨

કર્મિં પાંડવ પૃથવી હારઈં, કોણી પુત્ર શ્રેણિક નઇ મારઈં;
વાઘણી પુત્ર વિડારઇ........હો. ૬૩

કુબેરદત્ત નઈં હુઓ કુયોગ, બહઈનિ વરી માતાસું ભોગ;
શનતકુમાર સહઇ રોગ.....હો. ૬૪

કર્મં તણી ગતિ વિષમ લહેવી, કર્મિં મૂઈ લીલાદેવી;
નૃપનઈ દૂખ દઝેવી........હો. ૬૫

દૂહા

કુવેસ ધરિ ભાગ્યુ દહઇ, ગરઢપણિ દહઈ અનાથિ;
દહઇ આપહકી ભુંહડી, ગઈ પીહારઇં હાથિ. ૬૬

ત્રિણુ-ઇ દૂખ ન વિસરઇ, જીંમ ધન આવ્યું જાય;
દિવાંગત દેવી હવી, ચિંતાતુર હુઓ રાય.

ઢાલ

ત્રિપદિનો

ચિંતાતુર પૃથવીપતિ થાઈ, બાલિક દેખી દુખ પલાય;
જન્મ મહોત્સવ [1]કરઇ રાઈ...હો.
મૂલરાજ દીધુ તસ નામ, વાધઈ કુમર કલા અભિરાંમ;
યૌવનવય હુઓ તાંમ...હો.
મામઈં રાજ દીઉ તસ સાર, વલી પાછું લીધુ તેણીવાર;
ખીજ્યો સોય કુંમાર...હો,
લાગ લહ્યો ભાણેજઈં જીહારઈં, મામાનઈં લેઇ માર્યો તિહારઈં;
છત્ર નિજ મસ્તકિ ધારઈં...હો,

દૂહો.

છત્ર લેઇનઈં સિરિ ધરઈં, લીધું મામા રાજ,
ગુણ કેડઈં દોષજ હુઓ, મરણ ગયો મહારાજ,

ચઉપઇ.

જામાતા, વીછી નઈં વાઘ, મદિરા પાંની, મૂરખ અભાગ;
ભગની સુત, પૃથવીનો નાથ, કીધુ ગુણ નવિ જાણઈ સાત.
ગુણ કેડિં અવગુણ એ હવો, ભાણેજાથી મામો મૂઓ,
[2]ગૂજરધણી હુઓ મૂલરાજ, ભાણેજા નઇં લાગી લાજ.
સવત નવ અઠાણું જસઇ મૂળરાજ રાજા થયો તસઈં;
તેહનઇ પુત્ર હુઓ ચાસુંડ, તેર વરસ નૃપ સોઈ અખંડ.

---

૧ કરાએ ૨ ગુજજર.

વલ્લભા પુત્ર હુઓ તસ ખાસ, રાજ કરઇ [1]નર સોઈ છ માસ;
દુર્લભરાજ કરઈ તિહાં સાર, ખટ મહિનાને વરસ અગ્યાર. ૬૬

તેહનઈ પુત્ર હુઓ એક ભીમ, તેણઈ ઉતમ કુલિ રાખી સીમ;
વરસ બઈતાલીસ પાલ્યું રાજ, દિવગત હુઓ મહારાજ, ૭૭

ભીમરાય નઇ સ્ત્રી બિઇ સતી, વિકલ્લા દેવી નઈ ઉદયમતી;
વિકલદેવી સુત તે ખીમરાજ, ઉદયમતી સુત સબલી લાજ. ૭૮.

નામિં કર્ણ નૃપ સબલો જેહ, ખીમરાજથી [2]લહુડો તેહ,
ભીમઇં રાખી સ્ત્રીની લાજ, દીધું કર્ણતણઈ તવરાજ. ૭૯

[3]સોય કર્ણ જગિ મોહો હવો, જાણે સૂર ઉગ્યો અભિનવો;
અધિક પ્રતાપી નહીં અન્યાય, સાત ડડા દૂરિં કીઆ રાય. ૮૦

ડંડ, ડાંડ નઈ ડુબી જેહ, ડાકણિ, ડાકણિઓ કાઢ્યા તેહ;
ડર છતો દૂરિ કીઉ ડંભ, કાઢી રોપ્યો કીર્તિ થંભ. ૮૧

વરસ ઓગણત્રીસ ભૂપતિ ભયો, કર્ણરાય દેવંગત થયો;
રાયતણી પટરાંણી ચંગ, મીણલસુત હુઓ જેસંગ. ૮૨

તે જેસંગનો સુણો અદાવત, કર્ણાટીક છઇ દેસ વિખ્યાત;
રાજ કરઇ જય–કેસરી તિહાં, મીણલ તેહની પુત્રી સહી. ૮૩

યોવનવંતી દીઠી જસઈ, વિવાહ કર્ણસું મેલ્યો તસઈ;
ભૂપ ન પરણઇ મીણલ તણઈ, રૂપ વિના રાજા અવગુણઈ. ૮૪

મીણલ મનિ [4]તવ કરઇ વિચાર, કાષ્ટભક્ષણ કરસું નિરધાર;
અષ્ટ કુમરી જે પુંઠિઈં હતી, બલવા સજ્જ થઈ તે સતી. ૮૫

હવી વાત જવ જગિ વિખ્યાત. માઈ વીનવીઓ તવ નરનાથ;
પુત્ર વચન મુજ માનો આજ, એણી વાતઈ હુઇ ક્ષત્રીલાજ. ૮૬

---

૧ નૃપ ૨ લોંહોડો ૩ નામિં કર્ણનૃપ સબલોએહવો ૪ તવમનિ

જેહ વસ્ત આપણે આદરી, તે કિમ મુંકી જાઇ પરિહરી;
પરણો પુત્રી રાખો તુંહ્મો [1]રીતિ, મનિમાંનિ પછઈ કરયો પ્રીતિ. ૮૭

વારવાર જનની કહઇ જામ, કર્ણરાય તે પરણ્યો તામ,
મીણલ શીલવતી સુકુલીણ, કલા ભલી પણિ રૂપિં હીણ. ૮૮

તેણઈ કારણિ નવિ માંનઈ રાય, મીણલ મનિ ચિંતા [2]દૂખ થાય;
ભોજન ભલ સોલઇ શૃગાર, પુરૂષ વિના સ્યો [3]મુજ અવતાર. ૮૯

માત, પિતા, બંધવ મુજ બહુ, પુરૂષ વિના તે [4]વૃથા સહુ;
કંતઈ માંની જા ધરિ નારી, કોડી સગાં તેહનઈ સંસાર. ૯૦

એકસૂર અજૂઆલઇ જસૂ, તારા કોડિ કરઈ નહી તસું;
એક જીવ કાયામાં વસઈ, પાંચ ઇંદ્રી હરખઈં હસઇં. ૯૧

જીવ સરખો નિજ ભરતાર, ઇંદ્રી સરિખો નિજ પરિવાર;
હંસ વિના કાયા સું કરઇ. પુરૂષ વિના સ્ત્રીને કિમ [5]ગમેઈ. ૯૨

ભૂપઈ તો મુજ છંડી ખરી, જીમ પવનં અંજના [6]પરિહરી;
અમર કુમારઈ સુરસુંદરી, [7]નલ ચલ્યો હઇડું દૃઢ કરી. ૯૩

તિમ મુઝનઈં ભૂપઈ [8]પરિહરી, રાતિ દિવસ રહું દૂખઇ ભરી;
મંત્રી આગલિ કહઈ કથાય, પુણ્યઈ રૂડું થાસઈ ન્યાય. ૯૪

ઢાલ આખ્યાની.

લંકામાં આવ્યા શ્રીરાંમરે—એ દેશી રાગ મારૂણી.

એણેં અવસરિ એક માતંગીરે, તન ચિત્ર લિખી રંગરંગીરે;
આવી રાય તણઈ તે સંગીરે; કરિ વેણિ વજાવઇ ચંગીરે.
મુખિ પંચમ રાગ આલાયઈ રે, તેણઇ કામીઅડા કામ વ્યાપઇરે;
ફિરપી તિહાં [9]ધન બહું અપાઇરે, ૯૫

---

૧ લાજ ૨ અતિ ૩ મુજસ્યો ૪ વૃથાકે ૫ સરે
૬ પર ૭ નલ ચલ્યોહઇઉ ૮ પર ૯ બહુધન.

તેણઈ રાગઈ રંજ્યો રાયરે, મનિ વ્યાકૂલ [1]થાયરે;
મંત્રી તેડયો તેણઈ ઠાયરે, તેહનઈ ભાંખી કામ કથાયરે. ૯૬

સુણી મંત્રી માહરા [2]ભાઈ રે, એહનેં આણિ મંદિરમાં વાહીરે;
હુ એહનઇ મદિરા પાઇરે, રાખું સહી કંઠ વિલાઇરે. ૯૭

મંત્રી મનિ કરઇ વિચારરે, પાપી કામ તણઈ ધિક્કારરે,
સુર નર કીધા ખોખૂઆરરે, મુનિ મુકાવ્યા વ્રત સારરે. ૯૮

કર્મંઇ ઇંદ્રિતણઈ ચુકાવ્યોરે, ઇશ્વર નઈ નાચ નચાવ્યોરે;
બ્રહ્માનઈ ધ્યાંન છંડાવ્યોરે(વ્યુ)રે, રાય મુંજનઇ ભીખ મંગાવ્યોરે ૯૯

કર્મિં ચંદ્ર કલંકી કીધોરે. મણિરથનઇ અપયસ દીધોરે,
કુલવાલૂઓ ઝડપી લીધોરે, રહનેમિ મુણિ પ્રસિધ્ધોરે. ૧૦૦

કર્મિં લખણા કીધી મઈલીરે, [3]ગોતમની નારી ન મેહલીરે;
ચૂલણી દીર્ઘસુ ખેલીરે, કૈચકનઈ દીધા ઠેલીરે. ૧૦૧

અવંતીનો કોટ પડાવ્યોરે, [4]બ્રહ્મદત્તનઈ નરગ ચલાવ્યોરે;
આર્દ્રકૂમારનઈ વણજ ચલાવ્યોરે, નંદિખેણનઇ મીન [5]મગાંવ્યોરે. ૧૦૨

કુંડરિક નઈ ઉંડો ધાલ્યોરે, આપાઢો કુમાર-ગિ ચાલ્યોરે,
અરણક ઋષિ પરઘરિ મહાલ્યોરે, પાપી કામ ન જાય ઝાલ્યોરે ૧૦૩

જે ઉત્તમ કુલના રાયરે, તે નીચ નારીસું ખાય(ઇ)રે;
વંસ વિપુલ દ્દૂ માયરે, તે નીચા નરઘરિ જાયરે. ૧૦૪

ધિગ્ ધિગ્ કંદર્પ એ પાપીરે, સુર, નર, પસુંમાં રહ્યો વ્યાપીરે;
એકેદ્રીનઇ એ મતિ આપીરે, ત્યાંઈ ઇશ્વિરઈ મુંક્યો સરાપીરે ૧૦૫

---

૧ પાઇ ૨ રઈ ૩ ગઉતમ ૪ બ્રહ્માને નરગિ
ાવ્યુંરે ૫ મંડાવ્યો.

દૂહા.

ઇસિઇં અંતજ આંણીઓ, તુહઇ કરઇ ઉનમાદ,
નાટિકણી સ્ત્રી દેખી કરી, ચિત્ત ચલ હુઓ (તે) રાય (નાથ). ૧૦૬
કર્ણરાય પરવસિ થયો, મંત્રી કરઈ વિચાર;
નાટિકણી સું ખેલતા, ઉત્તમ નહી આચાર. ૧૦૭

ચઉપઇ.

મત્રી બેસીં [1]કરઈ વિચાર, પહરાઇવ્યો મીણલ સિણગાર;
બોલ સિખવી નઈ મોકલી, નૃપ પાસઈ આવી એકલી. ૧૦૮
ઉંઘ ન માગઇ સિ(સે)યા સાર, અરથિ ન ગણઈ દોષ વિચાર;
ભૂખ્યો નવિ માગઈ [2]સાલણું, કાંમી ન પૂછઇ કુલ સ્ત્રી તણું. ૧૦૯
રાઈ ન પુછી તેહની જાતિ, તેહસૂં ચૂકો તેણી રાતિ;
મીણલ મનઇ વિચાર કરી, માગે લીધી કર મુદ્રડી. ૧૧૦
નિશા ગઈ હુઇ પ્રભાત, મીણલ તવ મંદિર જાત,
ચિંતાતૂર નૃપ હુઓ આપ, સહી મુઝ લાગ્યાં મોઢા પાપ. ૧૧૧
એ વેસ્યા હુ ક્ષત્રી વંસ, કાકસુંઅ વિલુધ્ધો હંસ;
સુંડણિ સાથિ મૃગપતિ રમ્યો, ગધઇડી પગિ બાંભણ નમ્યો. ૧૧૧
ગર્દભ સરિખી વેસ્યા નારી, બ્રાહ્મણ સરિખો રાય વિચાર,
ભૂપિં કામ કરિઉ જે ઇસ્યુ, તો ક્ષત્રીનઈ જીવિત કિસ્યું. ૧૧૩
વિષખાઉ ઝંપાવુ કૂઈ, મોટું પાપ સહી જાઇ મૂઇ;
અસું વચન મુખિ બોલાઇ રાય, ન પીઇ પાણી અન ન ખાય. ૧૧૪
તેડયો મંત્રી બીજ્યો તાંમ, પાપી લુણ કરિઉં જ હરાંમ;
હું મતિ મૂઢ થયો રાજાન, તુહ્મ મંત્રી કાં ન્હાઠી સાંન. ૧૧૫
તવ પ્રધાન વદઈ ઉલ્લસી, સ્વામી રીસ મ કરસ્યો કિસી;
જે છંડી તુહ્મો મીણલ નારી, તે આવી તુહ્મ મુહુલ મઝારિ. ૧૧૬

---

૧ ન કરે ૨ શાક

એણેઇ વચને નૃપ હરખિયો બહુ, ભૂષણ વસ્ત્ર [1]અપાવ્યા સહું;
બહુ પ્રસંગી હિઉ નિધાન, ધન્યધન્ય મંત્રી (શ્વર) પ્રધાન. ૧૧૭
મંત્રી વિણ તે સૂનુ રાજ, મંત્રી વિણ ન કરઈ શુભ કાજ,
મંત્રી વિણ નૃપ ન રહઈ લાજ, મત્રી કાજ કર્યું મુઝ આજ. ૧૧૮
મંત્રી કટક ચઢયાં ફેરવઈ, જીમ કવિતા [2]અણુચિંત્યુ કવઈ,
તિમ મત્રીથી રહઈ ઘરસૂત્ર, મંત્રી વિણ સ્યા બંધવ પુત્ર. ૧૧૯
ઇમ પ્રધાન પ્રશસો ઘણુ, રાય નિશાન માગઈ આપણુ;
આણી મુદ્રિકા દીધી હાથિ, ભૂપ ખુસી હુઆ બહુ ભાતિ ૧૨૦
પુર્વ નીમત નિમતીઈ કહિઉ, સોય વચન [3]સાચું પણિ થયુ;
રાંણી કુંખ રહિઉં [4]આધાન, દિનદિન વાધઈ મીણલમાંન[5] ૧૨૧
જાણી વાત તે સોકિંઈ જસે, કાંમણ કોટલ કીધાં તસેં,
ખણિ ભોમિ નઈ ઘાલ્યા હેઠિ, જેસંગ થંભ્યો માંનઈ પેટિ. ૧૨૨

ઢાલ

કામણુની—રાગ ધન્યાસી.

કાંમણડું કીધું રાંણી મીણલ કાજી, સોકડીઈ ઘાલી ઘાતમોરા [6]લાલરે;
રાય જેસંગદે પ્રસવ ન થાય, દેસડઇ તે વાગિ વાત. મો. કા૦એ-આંચલી ૧૨૩
સોત્ર ચણોઠીનઈ માંકડીઆનું હાડરે કુઆરીનું કાત્યું સુંત મો;
સોય સિંદૂરફૂઈ હાથા જાડિ, કાંમણઇ ખીલ્યો પુત. મો. ૧૨૪
ભમરાની પાંખનઈ બાઉલીઆના કાંટા, કણયરાં કેરાં ફૂલ. મો;
રાખ મસાંણનઈ વેસનુ બલીઆં, તિવટા કેરી ધૂલ[7]. મો, ૧૨૫
બાર વરસ રાંણી એણી પરિ નાંખઈ, ઉંદરઈ વાધઈ બાલ. મો;
મીણુલતણુઇ બહુ વેદન વાધી, રોમિ રોમિ ઉઠી ઝાલ. મો. ૧૨૬

---

૧ આપ્યા ૨ મનિ ચિંતવ્યું કવે ૩ પણીસાચું ૪ ઉધાન
૫ વાંન ૬ માહારાજ ૭ ધૂલિ.

તેણ દૂખિં રાંણી દારિકાં ચાલી, કાષ્ટભક્ષણનઈં કાજિ. મો.
જહઈર હલાહલ ખાવા લાગી, પ્રાંણ કરેવા તાજિ. મો. ૧૨૭

ગણિઆ નઈં ગારડી ભલેરા, સાંખ્ય સંન્યાસી જેહ. મો;
યંત્ર મંત્ર નર તતના જાંણી, ભેદ ન લહઈ કો તેહ. મો. ૧૨૮

રાયવચનેં રાંણી દારિકા ચાલી, આવી કારેલી ગાંમિ. મો;
યોગિ એક મળ્યો બુધ્ધિ સુંદર, [1]કાગલ લિખી તેણઈ [2]ઠાણી. ૧૨૯

કર્ણતણઈ જઈ એણીપરી કહયો, મીણલ જન્મ્યો પુત્ર;
કાગલીઉ જઈ પાટણ પોકાર્યો, રાય રહિઉ ઘર સૂત્ર. મો. ૧૩૦

સોય કાગલ વાંચી નૃપ હરખ્યો, તોરણ બાંધ્યા [3]બાર. મો.
વાતસુણી સોકડીઈ સુખણિ, કામણ જૂઈ [4]જઈ ગરિ. મો. ૧૩૧

કામણ ખણી જવ [5]કાઢયાં શોકિં, પ્રસવ થયો તેણિવાર. મો.
સુધ્ધ વધાંમણીઉ પછઈ આવઈ, નૃપ હુઓ જયજયકાર. મો. ૧૩૨

શ્યામ થયાં મુખ શોકયો કેરાં, જબ જનમ્યો જેસગ. મો.
કર્ણ તણો તે [6]સુત અતિ બલિઓ, દૂર્જન કર્યો મુખ ભંગ. મો. ૧૩૩

ઢાલ. ચઉપઈ.

જેણઈ બહુ પૃથવી પોતઈ કરી, ત્રિહુ ભુવને કીરતિ વિસ્તરી;
ગૂજરદેશ ધણી અભિરાંમ, સિધ્ધરાય ધરાવ્યું નાંમ. ૧૩૪

એણઈં અવસરિ પાટણના વિપ્ર, તીર્થં ફરસી થયા પવિત્ર;
ચઢીઆ જઈ હેમાચલ જીહાં, તીર્થ ભૂમિ ફરસેવા તિહાં. ૧૩૫

એક અસંભવ કૌતગવાત, દીઠો યોગી અચલાનાથ;
સિધ્ધ બુધ્ધિ સાથિઈં યોગની, ભાવિ ભગતી કરઈં એકમની. ૧૩૬

---

૧ સાગર ૨ ઠામિ ૩ બારિ ૪ તેણે ૫ કાઢી મુકયાં
૬ સુતતે બહુ બલિઓ.

તેણઇ બોલાવ્યા ભટ ભાવીઆ, કુણ નગરીથી તુહ્મેં આવીઆ;
[૧]વિપ્ર કહઇ સુણિ દેવી માય, પાટણિ સિધજેસંગદે રાય. ૧૩૭

સિધ નામ સૂણ્યુ જેતલઇં, સિધ બુધિ ખીજી તેતલઈ;
એવડું બીરૂદ ધરાવાઈ જેહ, જઈ જોઉં નર કુણ છઈ તેહ. ૧૩૮

કદલી પત્રઈ બઇસી કરી, આવી તે પાટણિ પરવરી;
બઇઠોજીહાં સિદ્ધ જેસગ(દે)રાય, સિધબુધિ આવઇ તેણઈ[૨]ઠારિ. ૧૩૯

બોલાવ્યો પાટણનો ધણી, રાજા વાત કરઇં છઇં ઘણી;
સિધ નાંમ નૃપ તાહરૂ કહઇ, અસું બિરદ કુણિ કારણિ[૩]વહઇં ૧૪૦

જે આકાશ ભમઇ દિનરાતિ, વિષધર નઇ ખેલાવઈ હાથિ;
અષ્ટ મહા સિધ જાણઇ જેહ, સિધ નાંમ ધરાવઈ તેહ. ૧૪૧

ચિંતાતૂર હુઓ મહારાજ, કેહી પરિ ઉત્તર આપુ આજ;
સુભટ બહુ ધન ખાઈ જાઈ, ઉત્તર દેવો મઇ પણિ થાઇં. ૧૪૨

ચઉદ રત્ન કાઢયાં ઇશ્વિરઇં, સુર વહઇચી લેઇ ગયા ધરિ;
તાલપુટ વિષ છેહડઈ જડયું, તે ઇશ્વિર નઈ ખાવુ પડયું. ૧૪૩

[૪]મંત્રી તિમ ધન માહરૂ બહુ, વિવિધ પ્રકારઇ ખાઇં સહુ;
કામિઇં કો ઉભો નવિ થાઇ, મધુર વચન મુખિ બોલ્યો રાય, ૧૪૪

અરે ! [૫]ગ્રોગની કહુ છું અહ્મો, ઘણી ભોમાથી આવ્યા તુહ્મો;
હવડા રહો આણઇં [૬]આવાસ, વાંહણઈ ઉત્તર [૭]દિઉં ઉલાસ. ૧૪૫

ચિંતાતૂર હુઓ તવ રાય, રાતિ દિવસ ખિણ દોહેલાં જાય.
સુર સુભટ વિમાસણ કરઇ, નૃપ ચિંતાથી [૮]દૂખ બહુ ધરઈ. ૧૪૬

તેણઇ અવસરે એક નર હરપાલ, તેહનો પુત્ર સજન સુકુમાલ;
તેણઇ પુછી પિતા નઇ વાત, ચિતા કિમ ટલસ્યે નર નાથ. ૧૪૭

---

૧ બ્રાહ્મણ ૨ ઠામિ ૩ લહે ૪ તિમમંત્રી ૫ વચન
૬ આવાસિ ૭ દેસુ ૮ બહુ દુખ.

સાકરીઓ બોલ્યો હરપાલ, આગઇં કર્ણ હવો ભૂપાલ;
તિહારઇં (એહવા) કૌતુગ બહુ, મઈ ઉપજતાં વાર્યાં સહુ. ૧૪૮
હવડાં નાનો જેસંગરાય, તેહનઇં કો ગરઢો ન સુહાય;
[1]નાનાં ઉપરિ એહનઇં રાગ, ઇહાં બોલ્યાનો નહીં [2]મુજ લાગ. ૧૪૯
વાત કરઇ ઇંમ પુત્ર પિતાય, મંદિર [3]હેઠિં મંત્રી જાય;
શ્રવણિ વાત સુણિ જેતલઇ, નૃપ આગલિ જઈ કહઇ તેતલઇં. ૧૫૦
કાંમ પડિઇ બોલ્યો ભૂપાલ, જઈ તેડી લાવો હરપાલ;
મંત્રી સાંતુ ઉભો થયો, હરપાલ તણઇં ઘરિ ચાલી ગયો. ૧૫૧
વેગઇ બોલાવ્યો હરપાલ, તુહ્મ નઇં તેડઇ છઇ ભૂપાલ;
સો સાકરીઉ બોલ્યો તાંમ, અહ્મ ગરઢાનું સું-છઇ કાંમ. ૧૫૨

દૂહા.

કિંસું કામ ગરઢા તણું, સું પુછઈ અહ્મરાય;
ઇંદ્રી પાંચ હીણાં પડયાં, વચનઇ વાદ ન થાઇં. ૧૫૩

ઢાલ

એકવજૂ ઉછાલતોરે-એ દેશી

મુખ વાંટૂઆની પરિંમલઈએ, નાક ચૂઈ નઈ આંખ્યો ગલઇએ
કટિ ભાગિનઈ બેવડવલ્યો એ, પગ ધૂજે નઈ મસ્તગિ પલોએ. ૧૫૪
[4]ઝાઝું ખાધું નવિ [5]સહઇએ, પછઈ સાતલલાં ગરઢ પણિ વધઇએ;
લોભ લાલિચ લવલી લરીએ, લૌલયાદિક લગનીત ખરીએ. ૧૫૫

દૂહા.

સાત લલા ગરઢ પણિ વધઇ, ચિંત્યુ કામ ન થાય;
ધર્મ ધ્યાંન ક્રિયા તણી, હુંસિ રહી મનમાંહી. ૧૫૬

૧ નાહનાં ૨ મુજ નહીં ૩ હઠીલા ૪ બહુ૨ ૫ સહઇએ

વલી સાકરીઉ ઈમિ કહઇ, હુ ગરઢો એ બાલ;
[1]અણગમતી પ્રીતિજ કરઈ, નરના ગુણ વિસરાલ. ૧૫૭

ચઉપઈ.

બાલ પુરૂપ સુ મિત્રી કરઈ, વચન અણસમજિઉં ઉચરઈ;
કારણ વિના હસતો ખડ ખડી, હુંસિ હીંડઈ ગર્દભચઢી. ૧૫૮
સ્ત્રી વિગ્રહ નીચાની સેવ, આપથુઈ કરવાની ટેવ;
હરપાલ કહઈ તસનહી મહિમાઇ, સાતે બોલે નર હેલાય. ૧૫૯
તેણઇ કારણિ નવિ આવું અહો, જઈ જેસગનઈ કહયો તુહો,
વાદ વિવાદ ન જાણું વાત, ઉત્તર દેસઇ પૃથવી નાથ. ૧૬૦
રાજભુવનિ આવ્યુ નવિ જાઈ, ધર્મ ધ્યાન માહરૂં સીદાઈ,
મંત્રી કહઇ સુણિ સ્વાંમી વાત, નવિ દૂહવીજઈ પૃથવીનાથ. ૧૬૧
રાજા તસ્કર મૃગપતિ સાપ, સસ્ત્રપાણિ દૂહાવિઈ સંતાપ;
કવિ બાલક પ્રેમઈ તેડીઈ, પણિ સાતઈ નઈ નવિ છેડીઈ. ૧૬૨
સું સીખાંમણ દિઉં હું બાલ, તું બુદ્ધિસાગર નર હરપાલ;
વાંકી વિસમી મુકો વાત, આવો જીહાં પથવીનો નાથ. ૧૬૩
અસ્યાં વચન તિહાં મંત્રી કહઇ, સાકરીઉ સાચૂં સદહઇ;
જીનપૂજી સુકૃતઈ ભરી, ભોજન ભક્તિ મહતાની કરી. ૧૬૪
[2]મહહંતો સાકરીઉ હરપાલ, આવ્યો જીહાં જેસંગ ભૂપાલ;
નૃપનઈ સિસ નમાવેં જસે, કાકો કહી બોલાવ્યો તસેં. ૧૬૫
હસી કરી બોલ્યો હરપાલ, કામિઇ કાકો (કેહે) ભૂપાલ;
સબલ વધારઇ માહરી માંમ, કાંઈકિ મુઝ [3]સરખું તુઝ કાંમ. ૧૬૬
જીમ સુખીઆનઇં ન ગમઇ દૂખી, ન ગમઇં તપીઆનઇ સર્વભખી;
સીહ અંન કિમઇ નવિ જમઇં, તિમ [4]તુઝ નઈં ગરઢો નવિ ગમઇ, ૧૬૭

---

૧ મલતી ૨ મહિતા ૩ છઈમુજ તુજ સરિખું કામ. ૪ તમને

તવ બોલ્યો હરખી સિધરાય, બિહુત્તરિ કલા નરની કહઇવાઈ;
કુણ દેખાડું વિદ્યા આજ, સભા સુમુખિ બોલ્યો મહારાજ. ૧૭૮
સાકરિઓ [1]બોલ્યો મુખિત્રાડિ, લોહ ભક્ષણ વિદ્યા દેખાડિ;
તવ વલતું બોલ્યો મુખિ દેવ, વહઇલિ લોહ આણવો ખેવ. ૧૭૯
અસું વચન મુખિ બોલઇરાટ, કપટ કલા તે વિચમાં થાઈ;
સુભટ એક આવ્યો તિહાં ધસ્યો, નૃપ આગલિ બોલ્યો ઉલસ્યો. ૧૮૦
રાજા પરમાડી જસ નાંમ, કલ્યાણ કટકપુર [2]જેહનો ઠાંમ;
અનેક અશ્વ, રથ, હથીઆર, ભેટિ મોકલ્યા નૃપ તુઝ સાર. ૧૮૧
રાઈ હાથિ ગ્રહી તરૂઆરિ, તે લઈ છોડી સભા મઝારિ;
ચદ્રહાસ્ય દીઠું હથિયાર, ભૂપ પ્રસસઇ વારોવાર. ૧૮૨
તવ વેગઈ બોલ્યો હરપાલ, કિસું પ્રસસઇ તું ભૂપાલ;
અસ્યાંખડગ બહુ મુહુલ મઝારિ, હવડાં કૌતગ કલા સભારિ. ૧૮૩
તવ વેગઈ બોલ્યો ભૂપાલ, લોહ આણવો નર હરપાલ;
સાકરીઓ કહઇ મ કરિ વિચાર, ખાઓ તુહ્ય કરિલો હથિઆર. ૧૮૪
સકલ સભા દેખતાં રાય; ચદ્રહાસ ખડગ તિહા ખાય;
તવ હરપાલ સભાથી ઉઠિ, જઇ ઝાલી ખાંડાની મુંઠિ. ૧૮૫

ગાહા.

જીહા જાણંત છંદો, કુલવધુ જાણેવ વર્ણવહ્નાઓ;
કવી જણ એહજ ગાહા, સંત મુનિ જને કહા.

દૂહા.

એણઇ દ્રષ્ટાંતઇ નૃપ સુંણો, તઈ ખાધી તરૂઆરિ;
સમુદ્રતરી કમિ બૂડસ્યઇ, સરોવર સોય મઝારિ. ૧૮૬

---

૧ મુખિ બોલ્યો. ૨ તેહનો.

જેણઇ બહુ વયરી વસિ કીઆ, મેલ્યું બહુજ નિધાંન;
પુન્ય યોગે આવી મિલ્યો, સાજનદે પ્રધાંન. ૧૯૮
ઉદયાં ગાંમ તણઈ વિષય, રહઈ સાજણદે શેઠ;
કર્મિં તે નિર્ધન થયો, દૂખિં ભરઇં પેટ. ૧૯૯
કુલદેવી તસ ઇમ કહઇં, તુઝનઇ સુખ ખભાતિ;
ઋધિ, સિધિ, સુખ સંપદા, વાધઇ તાહરી ખ્યાતિ. ૨૦૦
દેવી વચનેં વાંણીઓ, ચાલ્યો તેણી વાર,
શકરપુરમાં જઇ રહ્યો, [1]તિહાં [2]રંગઈ ભાવસાર. ૨૦૧

ચઉપઇ.

તેણઈ ઘરિં સા ભાડઈ રહ્યો, કાલ કેતલો વચિમાં ગયો;
પૂરવ કર્મ જવ પ્રગટ થયુ, ભોમિથકી ધન તાહરે લહિઉ. ૧
સાજણદે સાહતું મન ઠામિ, એ ધન નાવઇં માહરઈ કાંમિ;
કનક કઢા તિહાં લેઇ કરી, જઇ રંગી સુખિ આગલિ ધરી. ૨
રંગી કહઇ સુણિ માહરા શેઠ, [2]તુહ્મ ધન દેવઇ કીધું ભેટ;
માહરૂં ભાગ નહી જગિ સાર, પિતા ભોમિખણીએકવીસવાર. ૩
કવિઅણ દોઈ પ્રશંસી સહી, ધીરય મન રાખ્યું ધન લહી;
નિરધન નર પર દ્રવ્ય પરિહાર, જાંણે શુભ ગતિનો ભજનાર. ૪
યોવનવઇ ઇંદ્રીનઈ દમઇં, કારણ પડઇં જૂઠું નવિ ગમેં;
ધન પામઈ જસ નહી અભિમાંન, કીત્તિ ન વંચઇ દેતો દાંન. ૫
શકિત ઘણી પણિ ન કરઇ કોપ, પરનાં ગૂઝા કરે જે ગોપ;
નિરધન પર દ્રવ્યે નવિ ચલઈ, એ સાતે નર સોધ્યા(ન)મિલઈ. ૬
તેહની પાતિનો સાજણસાહ, ધન દેખી મન રાખ્યું ઠાહ;
અનુક્રમિં સાજણદે વલી, થયો છતો જેસંગનઇં મલી. ૭

---

૧ યાંહાં ૨ એ.

કનક કટા તિહાં આપી સહી, પુર (વ) કથા [1]સહુ માંડી કહી;
હું છું વિવહાર બુધ્ધિનો ધણી, નવિ કલ્પે કચન તે ભણી. ૮
ગુણ સાગર નર જાણ્યો જગે, મંત્રી સાજણ થાપ્યો તગે:
અનુક્રમે કર્યો સોરઠનો ધણી, ચાલ્યો ધન ઉઘરાવા ભણી ૯
બાર વરસ સોરઠ ભોગવી, ધન પ્રામિ તિહાં સઘલી હવી;
સાઢિબાર કોડિ સોવન, હાથિ [2]કરિતું જેસંગનુ ધન. ૯
જે શ્રાવક પુણ્ય અરથી આપ, ધન પામી તે ન કરઇ પાપ,
સાજણ શુભ ગતિનો ભજનાર, સાત ક્ષેત્રની કરતો સાર. ૧૦
જીણઇ કીધાં જીનશાસન કાંમ, ગિરિ ઉપરિ ખરચ્યો બહુ દાંમ,
તે અધિકાર કહુ તે સુણો, સબધ [3]સાજન મંત્રી તણો. ૧૧

ઢાલ.

ભાદ્રવે ભીસમચાણી–એ દેશી, રાગ. સામેરી.

જેસંગ તણો પરધાંનરે, તેણઇ ખરચ્યુ બહુ નિધાંન (રે)
સાજણદે મઇતો નાંમરે, તે ભોગવઈ રાયનાં ગાંમ (રે) ૧૨
શ્રી સોરઠ દેસ રતનરે, કરતો બહુ જતન (રે)
તેણેં બહુ ધન ઉપાય રે. [4]ગયો ગિરિ ઉપરિ ઉમાહી (રે) ૧૩
તિહાં જૂહાર્યા નેમજીણંદ રે, ઉપનો મનિ અતિ આણંદ (રે)
વિષવાદ હુઓ મનમાંહિ રે, દેખિ ચૈત્ય [5]પડ્યા બહુ ત્યાંહિં (રે) ૧૪
ધિગ્ ધિગ્ મુઝ સ્યો અવતાર(રે), જો તિર્થં ન કરૂં ઉધ્ધાર (રે);
લાભ આઠ ગણો ઇહાં આજરે, ઇમ ભાખેં શ્રી જીનરાજ (રે) ૧૫
એતો દ્રવ્ય તણું છઇ કાંમરે, ગાંઠિ નહિં [6]બહલું દાંમરે (રે);
ધન રાય તણું મુઝ હાથિરે, ખરચુ તે [7]ઇહા બહું ભાતિ(રે) ૧૬

---

૧ સવિ ૨ કર્યું ૩ સાજણદે. ૪ ગિરિ ઉપરિ ચઢયો.
૫ પડતા. ૬ ઓહીલા. ૭ અહિ.

પછે થાનાર તે થાસ્યે રે, પુણ્ય કરતાં વિઘન પલાસે(રે)
પાષાણ મઇં ભુવન કરાવઇરે, દંડ કલશ તોરણ બધાવઇં(રે). ૧૭

તેજીં તરણિ નઇં હરાવઇ રે, ઇંદ્ર ભુવન બિરૂદ ધરાવઇં(રે);
ઉંચો જીમ સોવન મેર રે, ટાલઇ [1]નર ચિહુ ગતિ ફેર(રે). ૧૮

દૂહા.

ચિહું ગતિ ફેરા ટાલતો, અસ્યો ભુમન ઉતંગ;
બહું લક્ષ સોવન ખરચીઉં, સાજણ રાખ્યો રંગ. ૧૯

ઢાલ.

તો ચઢીઉધણુ માન ગાજે—એ દેશી.

રંગ રાખ્યો મંત્રી તિહાં એ, પછઇં વિચારઈ આપ તો;
નૃપ મુઝ લેખું પૂછસઇ એ, દેસું કસો જવાબ તો નૃ૦. ૨૦

અસું વિચારી ઉતર્યો એ, આવ્યો વણુથલી ગાંમ તો;
તિહાં વડ વિવહારીઆ એ, મેલ્યા પુણ્યનેં કાંમ તો. ૨૧

(રાજ મુજ લેખુ માગસ્યેએ;)

ચઉપઇ

ગાંગો, ગણપતિ નઇ ગોપાલ, સોમો સારણ નઈં શ્રીપાલ;
તેતો તેયો નઇં તેજમાલ, પાચો પેથો મુખિ વાચાલ. ૨૨

રતનો રાંનો નઇ [2]રણમલ્લ, [2]લીંબો લહુઓ માણુસ ભલ્લ;
ધનો, ધર્મસીનેં ધનસાર, મિલ્યા પુરૂષ નુ [3]લાધઈ પાર. ૨૩

સૂકો, સંઘો, સવજીશેઠ, મેઘો મહાવો મોટુ પેટ;
નાના, નારદ નઈં નરસિધ, વીરો, વાઘો નઇં વરસંધ.

(૧) દૂર ગતિના ફેરરે. (૨) જીવો. (૩) લાંભઈ

તોં વિવહારી કેતા હસઇ, [1]સઘલું કામ હવઈ તે થસઇ,
આવ્યો અઉઠ કોટિનો ધણી, સી ચિંતા આપણા ધન તણી. ૪૫

જે ગંભીર અનઇ મતિ સાર, તેણઇં કીધો ઘણો આવકાર,
સ્વામી ધન જીન મંદિર કાંમ, દ્રવ્ય મ ડાવાઈ નિજ નિજ નામિ. ૪૬

જોઇ કાગલ નઇ કર્યો વિચાર, મુઝ મસ્તગિ આવ્યો સહુ ભાર,
જો હું ઉચલું તો આવાર, ના આપું તો મુઝસ્યો અવતાર ૪૭

અંચલ લેઈ ખોલઉ પાથરઇં, વિધિ વિનતિ બહુ પરિ કરઇં,
સ્વામી તુહ્મો વડા મુઝનાથ, તુહ્મ સેવક નઇ કરો સનાથ ૪૮

જીણઇં કારણે તુહ્મો મેલ્યો દામ, તે મુઝ સોંપો સઘલું કાંમ,
તુહ્મો અનેક કર્યાં બહુ કાજ, મુઝનઈ મોટો કીજઈ આજ. ૪૯

દૂહા.

મુઝનઇ મોટઉ કીજઈ, વચન વદન શુભધ્યાત,
પ્રાહિં પુરૂષનઈ બોલતાં, વિધિ [2]જાલવી સાત. ૫૦

મધુરવચન ડાહાપણપણુ, થોડઈ કાંમિ બોલ,
માંન રહિત ત્યજ તુછ વચન, અનર્થે વયણ મ [3]બોલ. ૫૧

તેણઇ કારણિ તે વાંણીઓ, વચન વદઇ વલી સાર,
સ્વાંમિ મુઝ મોટો કરો, કરતો વિનય અપાર. ૫૨

ચઉપઇ

વિનય કરતો દીઠો જામ, તવ વિવહારી બોલ્યા તાંમ,
સ્વાંમી લક્ષ્મી લાહો લીજીઈ, પુણ્યકામ વેગઇ કીજીઈ. ૫૩

જવ આદેશ એણી પરિ લહ્યો, સાજણદે મહઇંતો કરિ ગ્રહ્યો;
આંણિ બઈસાર્યો નિજ ઘરિ, ભોજન ભક્તિ કરી બહુ પરિ. ૫૪

---

૧ હવઈ કામ સઘલુ થાય રખે. ૨ સાચવીઇ. ૩ બોલિ.

ચૂઆ, ચદન, ફોફલ, પાંન, વિનય કરિ બહુ દેતો માંન;
સ્વામી સું નાણુ દીજીઈ, કહો તે આણી ઢગલી કીજાઈ ૫૫

કહુતો દિઉ સોનઇઆ સાર, કહોતો સુપું હુંન ભંડાર,
કહોતો અભિરાંમીજ અસખ્ય, કહોતો આપું લ્યાહારી લક્ષ. ૫૬

આ સેરી તરટંકી જેહ, ઘોડા મુહી કહીઇ [1]જેહ;
કહોતો આપું રૂપારાલ, કઈ રૂપીઆ લિઓ ડંડાલ. ૫૭

કઇ લીઓ વિવિધ રત્તની જાતિ, મણિ માણિક દિઉં બહુ ભાતિ;
અસ્યાં વચન બોલઇ મુખિસાર, આણી કીધો રત્ન [2]અંબાર. ૫૮

હરખ્યો સાજણદે ઇમિ ભણઈ, આ ધન ઢગલો કારણ કિણઈ,
જીહારઈ ધન કાંઇ માગઈ રાય, [3]તિહારઈ હું આવેસ અણુઇ ઠાય. ૫૯

મઈ જોઉ તાહરૂ પારિખુ, સકલ કામ થાસ્યઈ તુઝ થકું,
પહઇલા મુઝ હુંતી અધીર, મરૂ દેશઈ લહ્યું ગંગા નીર. ૬૦

જાણ્યા વિન નર અરથ વિચાર, ખીજી બોલઈ સો ગમાર;
સાથરીઆનઈ સું ધનલભ, જી હુઓ જીનશાસન થંભ. ૬૧

મત્રી હરખી બોલ્યો તાંમ, તુઝ [4]ધનનુ [5]હવડાં નહીં કાંમ,
જીહારઈ ગરજ પડેસઈ મુઝ, તિહારઈ (હું) બોલવિસ તુઝ. ૬૨

દૂહા.

અસ્યાં વચન મંત્રી કહઇ, હઇડઈ હર્ખ વિશેપ;
એણઈ અવસરિ હવઇ રાજમાં, ઉઠયા ચુગલ અનેક. ૬૩

અવસર બીજ સદા લગઈ, કો મમ જાણો આજ;
જીહાં પાણી તિહાં કાદવો, નવું લહું કુણ આજ. ૬૪

---

૧ એહ. ૨ ભડાર. ૩ તવ ધન લેવા આવિસયહ. ૪ તે. ૫ નહીં હમણાં.

ઢાલ.

અઢીઆનો–રાગ–મલ્હાર.

નવું મ જાણો આજ, નિર્ગુણ ન રાખઈ લાજ;
ચુગલ ચાડી કરઇ એ, ભૂપ શ્રવણ ભરઇ એ. ૬૫

દુબ્બલ કન્ના રાય, જીમ રોગિની કાય;
કૂપી મન જસ્યો એ, ઈમિ સ્વરૂપ તસ્યો એ. ૬૬

ખપ કરી પૂછઇ રાય, ચુગલ તે ઉભા થાય;
કહઇ સ્વાંમી સુંણો એ, દ્રવ્ય લિઉં તુહ્મ તણો એ. ૬૭

એણઇ માંડયો [1]ઉદમાત, કીધું જીન પ્રાસાદ;
તુમ ધન વાવર્યું એ, નાંમ પોતઈ ધરિઉં એ. ૬૮

ખીજયો જેસંગરાય, આણો એણઈ ઠાય;
મંત્રી નઇં ગ્રહી એ, સુભટ ચાલ્યા વહીએ. ૬૯

આવ્યા સાજણ પાસ, બોલ્યા મનિ ઉલ્લાસ;
નૃપઈ તુઝ તેડીઓએ, દુરિજન છેડીઓ એ. ૭૦

દૂહા

નૃપ દૂહવાંણો અતિ ઘણો, તુઝેને તેડે તિહાં;
સોરઠ દેસ ધન તુહ્મ કન્હઈ, તે લેસઈ ખિણ માંહિ. ૭૧

મંત્રી સાજણદે ભણઈ, મઇ આવ્યું નવિ જાઈ;
રાય તણું ધન દહદસઈ, મુઝ વિણ વિણસી જાઈ. ૭૨

જો તુહ્મારઈ ધન ચાહીઈ, તો મોકલિ આંણઈ ઠાંમિ;
દ્રવ્ય સઘલો ખોલઇ ધરૂં, કોપ કરઈ કુંણ કાંમિ. ૭૩

અસું સુંણી નર સો વલ્યા, આવ્યો જેસંગ જ્યાંહા;
સ્વામી ધન લેવા ભંણી, તુહ્મનઈ તેડઇ તિહાં. ૭૪

---

[1] ઉન્માદ.

ચુગલ ગાધઇં ચઢ્યા, [1]ગામ આખઇ ફિર્યા
મઇસ મુખ ચોપડી સીસ પાટા,
બણજ બહુ બાજ તઇ, શબ્દ જે સાંભલ્યા
નગરના ચાડીયા [2]સર્વ નાઠા— ૩
ઇમ દૂખ તે ભજઈ, નાતિ તેહનઇં તજઇ
ચાડી કર્યા વિના કહીઇં ન ચાલઇં
સ્વાનની પૂછડી, સદાઇ વાંકી રહઇં
જોઉ ખટમાસ નલીઇજ ઘાલઇ— ૪

ઢાલ.

ફાગનો.

ચાડ શિખામણ દેઇ કરી, વલીઓ જેસગરાય,
એણઇ અવસરિ ભીંમ તાણીઓ, આવ્યો તેણઇ ઠારિ. ૫
બેહુ કરજોડી વિનવઇ, સાજણને તેણઇ ઠાંમિ;
સ્વામિ મુઝ દ્રવ્ય લીજીઇ, શ્રી જીન મંદીર કાંમિં ૬
સાજણ કહે સુણિ શેઠીઆ, નહીં મુઝ ધનતું રે કાજ,
તુઝને પુણ્ય હવું સહી, તઇ રાખી મુઝ લાજ. ૭
ભીમ [3]ભણઈ મંત્રીશ્વરૂ, દ્રવ્ય ખરચ્યો બહુ ઠાંમિ;
જે ધન પુણ્ય થાનકિં કર્યું, તે નાવઇ મુઝ કાંમિ. ૮
તવ તે ભીમસા વાંણીઓ. આપઇ રત્ન સો સાર;
સાઉ સાજણુ તે લેઇ કરી, કીધુ નેમ ગલઈ હાર ૯

દૂહા.

પાપ ભીરૂ ભીમજ સહી, આપ્યાં રત્ન સુતંત;
દેવ તણું ધન રાખતાં, પાતિગ હુઇ અસંત. ૧૦
દેવ તણુ ધન વાવરઇ, કરતો ગુરૂની ઘાત;
કૂડ કલંક ચડાવતાં, ભવિભવિદુઇ અનાથ. ૧૧

---

૧ નગર. ૨ ચુગલ ૩ ભણેરે.

સોરઠ દેસનું સઘલું ધન, તે ઇહાં ખરચ્યું થઇ પ્રસન;
જો તુહ્મ સ્વામી માંનઈ મન, નહીતર દીજઇ તુહ્મ નઇ ધન. ૮૫

તવ હરખી બોલ્યો મહારાજ, તઈ કીધું એ પુણ્યનું કાંજ;
તો મુઝ ધન સાંથિં સ્યુ કાંમ, તેં રાંખ્યું મુઝ જગમાં નાંમ. ૮૬

હૂં ખીજયો ચુગલનઈં બોલ, ઉચુ નીચું કહિઉં નિટોલ;
પાપી દૂરિજન જગમાં ઘણા, ચાડ જો કહઈ આપણાં. ૮૭

અસ્યાં કામ તણા કરણુહાર, પાપી તિહાં બહુ ધરઇ ખાર;
ખીજયો રાજા તેડયા ચાડ, ગાધઈડઇ લેઈ [1]નધાડ. ૮૮

છેદી નાક નઇ કાપ્યા કાંન, સિર ધોલું મુખ કાલું વાંન;
પ્રદક્ષિણા હુઇ નગર મઝારિ, [2]દેખી તે હરખ્યાં નરનારિ. ૮૯

અસ્યો ડડ દેઇ તિહાં રાય, રાખ્યા નર નહીં નગરિ માંહિ;
કાઢયા બાહિર તે ચાલ્યા વહી, ચાડ વિટંબણ સબલી થઈ. ૯૦

ઢાલ.

હીચરે હીંચર હઇઆં હીંડોલે—એ દેશી.

રાગ—ધન્યાશ્રી.

ચાડ મનિં ચિંતવઇં, રાય મનિં રિઝસ્યઇં,
આપસ્યઇ અસ્વ, તે અત્યત મોટા;
રાય રોષી ચઢીઓ, ચુગલ મુખ દેખતાં
નાકનઇં કાંન છેદ્યાંજ હોડ—આંકણી— ૧

બુચ કરણા થયા, નાક, છાંડી ગયા;
અધર અલગા રહ્યા દાંત દીસઇં;
પાપ પ્રગટ ભર્યો, ચુગલ જે ચાડનો
દેખતાં લોક તે દાત પીસઇં— ૨

---

[1] ધાલ્યા ધાડ. [2] તે દેખિ.

સુગલ ગાધઇ ચઢ્યા, [૧]ગામ આખઇ ફિર્યા
મઇસ મુખ ચોપડી સીસ પાટા;
બણુજ બહુ બાજ તઇ, શબ્દ જે સાંભલ્યા
નગરના ચાડીયા [૨]સર્વ નાઠા— ૩
ઇમ દૂખ તે ભજઈ, નાતિ તેહનઇં તજઇ
ચાડી કર્યા વિના કહીઇં ન ચાલઇં
સ્વાંનની પૂંછડી, સદાઇ વાંકી રહઇં
જોઉ ખટમાસ નલીઇજ ઘાલઇ— ૪

ઢાલ.

ફાગનો.

ચાડ શિખામણ દેઇ કરી, વલીઓ જેસગરાય;
એણઇ અવસરિ ભીમ તાણીઓ, આવ્યો તેણઇ ઠારિ. ૫
બેહુ કરજોડી વિનવઇ, સાજણને તેણઇ ઠાંમિ;
સ્વામિ મુઝ દ્રવ્ય લીજીઇ, શ્રી જીન મંદીર કાંમિં ૬
સાજણ કહે સુણિ શેઠીઆ, નહી મુઝ ધનતું રે કાજ,
તુઝને પુણ્ય હવુ સહી, તઇ રાખી મુઝ લાજ. ૭
ભીમ [૩]ભણઈ મંત્રીશ્વરૂ, દ્રવ્ય ખરચ્યો બહુ ઠાંમિ;
જે ધન પુણ્ય થાનકિં કયું, તે નાવઇ મુઝ કાંમિ. ૮
તવ તે ભીમસા વાંણીઓ, આપઇ રત્ન સો સાર;
સાહુ સાજણુ તે લેઇ કરી, કીધુ નેમ ગલઈ હાર ૯

દૂહા.

પાપ ભીરૂ ભીમજ સહી, આપ્યાં રત્ન સુતંત;
દેવ તણું ધન રાખતાં, પાતિગ હુઇ અસંત. ૧૦
દેવ તણું ધન વાવરઇ, કરતો ગુરૂની ઘાત;
કૂડ કલંક ચડાવતા, ભવિભવિદુઇ અનાથ. ૧૧

---

૧ નગર. ૨ સુગલ ૩ ભણેરે.

પૂર્વં પુરૂષઇ ઇમ કહીઉ, ધર્મં વિહુણાં સાત;
નર નારી પંખી પશુ, સુણયો સહુ અવદાત. ૧૨

ચઉપઇ.

સંયમ મુંકી લહઈ ઘરવાસ, રહી પોસાલઇં કરતો આસ;
પૂજા રૂઅજીઆનો પુત્ર, ચેલો ગુરૂનઇ આપઇ ઉત્ર. ૧૩
શ્રી દેવ ગુરૂના અવગુણ ગાય, માત પિતા સરિ મુંકઇ ધાય;
રૂષભ કહઇં એ સાતઈ જોઈ, [૧]પ્રાંહિ ધર્મ વિહુણા હોય. ૧૪

દૂહા.

ધર્મ વિહુણા એ સહી, કરઇ સો નરતાં કાંમ;
પાપ ભીરૂ ભીંમો સહી, લીજઈ તેહનું નાંમ. ૧૫
તર્યો તે સાજણદે સહી, તર્યો તે જેસગ રાય;
તર્યો [૨]સો ભીમજ વાંણીઓ, પુણ્ય તણઇજ પસાય. ૧૬
પુણ્ય કાજ સાજણ કરી, આવ્યો પાટણ માંહિં;
રાય તણે ચરણે નમ્યો, ભૂપ પ્રશંસઈ ત્યાંહિં. ૧૭
નૃપ મંત્રી બિંહઇ એકમના, બિહુમાં વાધ્યો નેહ;
હવઇ [૩]હેમ નૃપ કિમ મલ્યા, સુણો આવદાતજ એહ ૧૮

ઢાલ.

ધન્ય ધન્ય સેત્રુંજ ગિરિવર એ-એ દેસી-રાગ ધન્યાસી.

કોટિગ ગણ અતિ ગુણનિલો, વયરી શાખા સાર રે;
ચંદ્ર ગછિં દત્તસૂરિ હવાં, ધન્ય તેહના અવતાર રે.
કોટિક ગણ અતિ ગુણ નીલો. એ આકણી. ૧૯

---

૧ ધર્મ વિહુણા ફરતા સોય. ૨ તે.

યશોભદ્ર સૂરિ રૂઅડા, પ્રગટયા તેહનઈ પાટિરે;
પ્રધૂમ્ન સૂરિ તસ પાટિ હવો, જેણઇ લહી શુભ ગતિ વાટરે. ૨૦

શ્રી ગુણસેન સોહામણા, દેવચદ્ર સૂરિ સારરે;
નગર ધંધુકઈ આવીઆ, સાથિ બહુ પરિવારરે. કો. ૨૧

તિહાં એક સાહ ચાંચો વસઈ, મોઢ વંસ અભિરાંમરે
નારી ચાહની તેહને, શુપન લહઈ શુભ તાંમરે. કો. ૨૨

આવી રહઈ તવ ગુરૂ તણઈ, સુપન લહિઉં સ્ત્રી જેહરે;
રયણ ચિંતામણી પેખીઉ, ગુરૂનઈ આપ્યુ તેહરે. કો ૨૩

ગુરૂ કહઇ સાંભલિ શ્રાવિકા, સુત હોસ્યઇ ગુણવંતરે;
સંયમ લેસઇ શુભપરિ, મહિમા વત અત્યંતરે. કો. ૨૪

અસ્યું કહી ગુરૂ ચાલીઆ, ઉદરઇં વાધઈ બાલરે,
પુણ્યવંતો નર પ્રગટીઓ, માત પિતા પ્રતિપાલરે. કો. ૨૫

સંવત અગ્યાર પસ્તાલંઈ, લગન અનોપમ સારરે;
કાતી સુદિ પુનિમ દિનઈ, જનમ્યો દેવકુમારરે. કો. ૨૬

આકાશ વાંણી તવ હવી, સુત હોસ્યે બ્રહ્મચારરે;
જૈન ધર્મ દીપાવસ્યે, લેસ્યેં સંયમ [1]સારરે. કો. ૨૭

અતિ ઉત્સવ કરી થાપીઓ, ચંગદેવ તસ્સ નામરે;
પચ વરસનો સુત થયો, બહુ વાધ્યા ગુણ ગ્રામરે. કો. ૨૮

એણઈ અવસરિ તિહાં આવીઆ, દેવચદ્ર સૂરિ [2]રાયરે;
સાહમીઉં શ્રાવક કરઈ, આવઈ ગુરૂ ગણધારેરે. કો. ૨૯

ચંગદેવ તિહાં માયસું, ગુરૂનઇં વંદનિ જાયરે;
જઇ બઇઠો મુનિ બઇસણઇ, હઇડઈ હર્ખ ન માયરે. કો. ૩૦

---

૧ ભાર. ૨ સાર.

ગુરૂ કહઇ સાંભલિ શ્રાવિકા, [1]પૂર્વ બોલ સંભારીરે,
એ સુત આપો અહ્મતણુઈ, એ નહી રહઇ સંસારરે. કો ૩૧

વલી વિમાસે શ્રાવિકા, સુત દીધો કિમ જાયરે;
મુઝ ભરતાર મહેસરી, કોપિ સોય ભરાયરે. કો. ૩૨

સંઘ ચતુર્વિધ વિનવે, સાંભલિ ચાહની વાતરે;
એ સુત આપો ગુરૂ તણુઇ, હુઇ જીનશાસન નાથોરે. કો. ૩૩

ધર્મ્મવંત તે શ્રાવિકા, દીધું પુત્રનું દાનરે.
કુંમર લેઇ ગુરૂ ચાલીઆ, જીમ નિરધન નિધાનરે. કો. ૩૪

કર્ણ પુરિ ગુરૂ આવીઆ, ઉદયન મંત્રી જીંહાઇરે,
કુમર ભલાવ્યો તેહનેં, સુમરિં વાધઇ ત્યાંહિંરે. કો. ૩૫

એણઇ અવસરિ ઘરિં આવીઓ, ચગદેવનો બાપરે;
સુત નવિ દેખઇં આંગણઇં, ચિંતાતૂર હુઓ આપરે. કો ૩૬

જઈ પુછઇ ઘરિ નારીનઈ, પુત્ર ન દીસઇ કાંઇરે,
સ્ત્રી કહઈ સુત ગુરૂનઇ દીઓ, ચાંચો કોપ્યો ત્યાંહિંરે. કો. ૩૭

અંનપાંન તેણઈં પરિહરી, આવ્યો ગુરૂ નઇ પાસીરે;
દેવચંદ દિઇ દેસના, સુણતાં સહુ ઉલાસીરે. કો. ૩૮

દૂહા.

ઉલાસઇં ચાંચો સુંણઇ, ગુરૂ કહઇ તત્વ વિચાર;
આઠ પુરૂષ જગિ દોહલા, જો સોધઇં સંસાર ૩૯

દાતા, તપીઆ, સમતા નરા, ગુણગ્રહી શીલ સુજાણ;
વિરલા પર ચિંતા લહઈ, વિરલા નહી [2]મનિ માંન. ૪૦

---

૧ પૂરવ. ૨ મનિન હિમાણ.

સાતઇ નર સોધ્યા મિલઇ, પણિ વિરલો દાતાય;
દાતામાં દાંનિ વડો, જે દિઈ સુત ભિક્ષાય. ૪૧

તું દાતા જગમાં વડો, તઇં દીધું સુત દાંન,
તાહરી કીરતિ જગિં રહી, જીહાં થિર અમર વિમાન ૪૨

મહાભારથ માંહિં કહિઉં, જેણઇ કુલિ યતિ ન થાય,
તસ પૂર્વજ અવગતિ ભમઇ, મુગતિ કિહાંઇ ન જાઈ. ૪૩

ચાંચો તિહાં સસઈ પડિઓ, બાજી નવિ બોલાય;
ઉઠયો [1]ગુરૂવંદન કરઇ, ઉદયનઇ મંત્રી જાઈ. ૪૪

વસ્તુ.

ધરિ આવ્યો ધરિ આવ્યો સેઠ ચાંચો;
મત્રી મુખિથી ઇમ કહે, સુપુરૂષનર તુસીહ સાચો;
પુત્રદાન જગિતે દિઉ, તે મે નવિ દેવાય;
ત્રણ્ય લખ્ય સોવન લીજીઇ, સ્વામિ ભગતિ ઉચ્છાય. ૪૫

તેમ સેઠે તેમ સેઠે માંન કીધો;
ત્રણ્ય લાખ ધનનવિ લીઓ, પુણ્ય કાજી મે પુત્ર દીધો,
રાજ હસ કુલમાં રેહે, પુત્ર એ હોસ્યે પ્રસિધો;
તેણે કારણિ મે સુત દીઓ, રાખું ગુરૂની લાજ,
લાજે ધર્મ કેતા મલે, કરે સો દૂક્કર કાજ ૪૬

ચઉપઇ.

દુઃક્કર કાજ નર લાજીં કરઇ, ભાવ દેવ સંયમ આદરઇ;
લાજી મરિઅચી ન ગિર્ઉધરિ, તાપસ વેપ રહ્યો તે પહઇરીં. ૪૭

---

[1] તવ.

ઋષભદેવ સાથિ ઋષિ જેહ, લાજી ઘરિ ન આવ્યા તેહ,
લાજી કુંડરીક દીક્ષા વહઇ, લાજ તજી તવ દુર્ગતિ જાય. ૪૮

લાજી ઝુંઝઈ રણહ મઝારિ, લાજીઇ શીલ પાલઇ નરનારી,
લાજઇ ચાચો આપઈ પુત્ર, ન દીઈ ગુરૂ નઈ પાછો ઉત્ર. ૪૯

લાજી ધર્મ ઘણા નર કરઇં, લાજી પુરૂપ કુમારગિં ટલે,
લાજીપ દાન દિન કેતલાં, લાજીઇં ભુંડા થાઇ ભલા. ૫૦

ચાંચો ગુરૂનઇ વાંદી વલ્યો, સકલ સંઘ મનોરથ ફલ્યો,
નવ વરસહનો સુત જવ થયો, સંયમ લેઈ ગુરૂ પાસઇ રહ્યો. ૫૧

સોમદેવ દીધું તસ નાંમ, દિન દિન વાધઈ બહુ ગુણ ગ્રામ;
એકદિવસ મુનિ ગુરૂનઈ પાસિ, નાગપુરઈ આવ્યા [૧]પ્રભાતિ ૫૨

વસઈ વિવહારી તિહાં ધનદ, પુણ્ય પસાઈ કરઈ આનંદ;
કોયક પૂરવ પાપ પસાય, [૨]તે વિવહારી નિર્ધન થાય. ૫૩

સાહ ધનદ તવ ચિંતઈ હીઇ, ધનનાઠું તો કહઈ નઇં કહીઇ,
જીહાંરઇ ઘરિ ધન હુઇ બહુ, પ્રાંહે કિરપી થાઈ સહુ. ૫૪

ભોમિરહિઉં ધન વિણસી જાઇ, પરઘરિ મુકયા પરના થાઇ;
હરઇ ચોર નઈં રાજા લીઇ, વિશ્વાનર પરજાલઈ દીઇં ૫૫

ધન હારઇ નર બહુ જૂવટઈ, પુણ્ય વિના વ્યાપારઇ ઘટઇં
જલ બૂડઇ કુવસનઇ જાઈ, પુણ્ય કાજી વિમાંસણ થાઈ. ૫૬

જો મઈ પુણ્ય ન કીધું બહુ, તો ઘરથી ધન નાઠું સહુ;
શોકાતૂર હુઓ મનમાહિ, ભૂમિ ખણેવા બઇઠો તિહાં. ૫૭

ઉંડી ભોમિ ખણિ જેતલઇં, લક્ષ્મી લ્હાહાલા થઈ તેતલઈં;
ભરી ટોપલાં નાંખઈ દ્વારિ, એણઈઅવસરિ મુનિઆવ્યા[૩]દ્વારિ; ૫૮

---

૧ ઉલ્લાસ. ૨ સો. ૩ બ્હારી

ધર્મલાભ દેઇ ઋષિ રહઈ, નરનારી હઇડઇ દૂખ વહઈ;
મહા [1]મૂનિ એ આવ્યા આજ, રાખ દેઅંતાં ન રહે લાજ. ૫૯

કૃપણ નહીં આપણ ઘરિ કદા, ઘૃત, ખાંડ, ગોલ દેતાં સદા;
આજ કેહીપરિ આપુ ઘસિઈ, સ્ત્રો દૂખ આંણી ઉરઇપઇસઈ. ૬૦

ગદગદ સ્વરી તવ બોલે નારી, ધઈસિ નિંપની ઘરહ મઝારિ;
વહઇરો સ્વામી રાખો મન, તુહ્મો મુનિવર છો પુરૂષ રતન. ૬૧

રાખ લેઈ વહરાવઈ જસઈ, ચેલઈ સમસ્યા કીધી તસઈ;
અંગણિ દીસઈ બહુ નિધાંન, રાખ તણુ કાં દેતાં દાંન. ૬૨

શેઠઇ તિહા સમસ્યા લહી, ચેલાનઇ ઉપાડયો સહી,
લિહાલા ઉપરિ મુંક્યો જસઈ, [2]હેમટકા બહુ થયા તસઈ. ૬૩

દેખી શેઠ હુઓ હર્ખ અપાર, ગુરૂ તઈ કીધી માહરી સાર;
ગયું નિધાન વલ્યુ તુજ પુણ્ય, કેહીપરી લાજ રહત વિણુ ધન. ૬૪

ધન વિણુ કોઈ ન માનઈ ગુણઇ, ધન વિણુ નર સહુઇ અવગુણઈ;
ધન વિણ કોઇ ન આવે કાંમ, ધન વિણસું કીજઈ શુભ નાંમ. ૬૫

ધન વિણુ રૂપ રલઇ સંસાર, ધન વિણુ નેહ છડઈ નરનાર,
ધન વિણુ બુદ્ધિ તે બઈઠી રહઇ, ધન વિણુ પુરૂપ સુહુત્ત નવિલહઇ. ૬૬

લૂલો ટૂટો નઇ પાંગલો, બહઇરો, બોબડ નઇ આંધલો;
ઋદ્ધિં પૂજા કોઢિ લહઈ, કદર્પ્પ કોડિ તે બઇઠો રહઈ. ૬૭

જો ધનવંત અધિ કેરૂં જમઈ, સકલ લોકનઇ તે પણિ ગમઈ;
જો નિરધન અધિ કેરૂં ખાય. તો દારિદ્રી નર હેલાય. ૬૮

ધનવંત બોલઇ આલ પપાલ, લોક ભણઈ [3]તસ વાચાલ;
જો નવિ બોલઈ રંક સરીર, તો સહુ ભાખઈ ભલા ગંભીર. ૬૯

---

[1] મુનિવર. [2] હાટિર, ટિંબ થયો તહાંતસે. [3] ભલ.

જો ઉંઘે સુણતોજ વખાણ, તો એ લીનો પંડિત જાંણ;
પંથઇ ધનવંત પાલો જાય, તો તે માંન રહિત કહેવાય. ૭૦

એટલું દ્રવ્યતણુ બધાણ, સાંભલિ ગુરૂ તું ચતુર સુજાણ,
તે ધન આવ્યુ ઘરિ (તુમ)થકી, ગુરૂ પસાઈં થયો હુ સુખી ૭૧

તુહ્મ દર્શણ વાધઇં મુઝ પ્રેમ, ટલી કોયલા થયુ જવ હેમ,
બહુ ધન ખરચી અતિ ઉછાય, જીહારઈં એ ગુરૂ પદવી થાઈ. ૭૨

દીધું હેમાચારજ નાંમ. [૧]કસ્મેરી ભણી ચાલ્યા તાંમ,
સાંહમી આવી તિહાં સરસ્વતી, હેમ તણઈં કર્મઈં થઇ છતી. ૭૩

એક દિવસ ગુરૂ ગિરૂઓ જેહ, કહઈં સિદ્ધચક્ર મંત્ર વલી તેહ,
હેમાચાર્ય સિખઈં સહી, સાધેવા ઉઠયા ગહઇ ગહી. ૭૪

મલયગિરિ, દેવેંદ્ર સૂરિ, હેમાચાર્ય પુણ્ય અંકુર;
એ ત્રિણ્નિ ચાલ્યા [૨]ગહઈંગહી, ગ્રામ કુમાગઇ આવ્યાં [૩]વહી. ૭૫

પરિઅટ વસ્ત્ર પખાલઈં જીહા, દીઠું ચીર ઉગવીઉ તિહાં;
ભમરા બહુ ગુંજારવ કરઈં, ગંધ વિલૂદ્ધા મધુકર ફિરઇ. ૭૬

દૂહા.

પ્રેમ વિલૂધા ભમરલા, ગંધઈં પદમણી ચીર;
પ્રમલ સાર સુંગધ બહુ, પદમણી તણુ શરીર. ૭૭

પદમની નઈં પોહર નિદ્રા, બે પોર નિદ્રા હસ્તની,
ચિત્રણી નઇ ત્રિપહોર નિદ્રા, અઘોર નિદ્રા સંખણી. ૭૮

પદમની તે હંસનાદિ, હસ્તની ગંભીરતા;
ચિત્રણી તે કાગકંઠી, સંખણી ખરધીરતા. ૭૯

પદમની તે પુષ્પગંધી, [૪]ચેલગંધી હસ્તની;
ચિત્રણી તે ચંપગંધી, મચ્છગંધી સંખણી. ૮૦

---

૧ કાસ્મેર. ૨ ઉલ્લસિ. ૩ ધસી. વેલિ.

ઋષિજી ઉતારઈ ઉતર્યારે, નવરસ કરઈરે વખાંણુરે;
સહુ રસ ભેદ ભલા લહઇરે, જે હુઈ જાંણુ સુજાણુરે. હે ૯૧

શંગાર,હાસ્ય,રૂદ્ર,[1]કરૂણાભલીએ, વીર, ભયાનક સારરે;
બીભત્સ અદ્દભુત, શાંતિ રસારે, આણ્યા ઉતારી પારરે. હે. ૯૨

આઠરસ જેણઈ જાંણીઆરે, ન લહ્યો તેહમાંનો ભેદરે;
પંડિત સોય અધુરડોરે, વિપ્ર જીસો વિણુ વેદરે. હે. ૯૩

અષ્ટરસ આઠઈ અંગમાંરે, નવમો સિરિનઈ ઠાંમિરે;
સિર વિણુ સરીર ન શોભીઇરે, કર, પાય ન આવઈ કાંમિરે. હે. ૯૪

શાંતિરસ રૂપણી રસવતીરે, નિંપાવ્યા મુનિ સારરે;
આઠરસ રૂપિઆ તિહાં વલી એ, ધગાવઇં અંગારરે. હે. ૯૫

સોઈ રસવતી જે જમઇરે, નાસઇ તાપ કષાયરે;
તપ, જપ, કષ્ટ કર્યાં વિનારે, તે નર મુગતિ જાયરે. હે. ૯૬

કૂરગડૂ હુઓ કેવલીરે, ચંદ્ર રૂદ્રનો શિષ્ય [2]તેહરે;
તપ, જપ, ધ્યાંન કર્યાં વિનારે, સમતાઇ સિધ્યા તેહરે. હે. ૯૭

એ રસ શાંતિ સોહામણોરે, પોખઇં દેવ ઇંદ્ર સૂરિરે;
એણીપરિં દેતાં દેસનારે, હવુ ચઉમાસું પૂરરે. હે. ૯૮

ગુરૂ કહઇં સુંણો અધિકારીઆરે, ચઉમાસું કરિવઉં ઇહાં સારરે,
હવઇ ઇંહાંથી અહ્મો ચાલસ્યુરે, રહઇતાં નહી આચારરે. હે ૯૯

સ્ત્રી પીહરિ નર સાસરેરે, મુનિવર એકઈ ગામિરઈ;
એ ત્રણ્યે વણસે સહીરરે, જો રહે એકે ઠામિરે. હે. ૧૦૦

ચઉપઇ.

વિણુરાંધણિવિણુસઇજીમ ખીર, વિણુ પહરઇ નારિ વિણસઇ ચીર;
વિણુખેડ્યું વિણસઈ જીમ જૂત, વિણુ હાથિં વિણસઈ ધરસૂત્ર. ૧

---

૧ કરૂણા રૂદ્ર રસ્યેરે. ૨ જેહરે,

વિણસઈ વિણચઢનારિ તુરી, અતિ લાડઇં વિણસઇં દીકરી;
વિણસઈખયરેગઇં જીમ ગાત્ર, વિણસઇ ભુંડાસાથિં યાત્ર. ૨

વિણસઈ દાતા વહુણાં પાત્ર, વિણસઇં પંડિત વિહુણાં શાસ્ત્ર;
મનમયલઇં વિણસઇં પરલોક, પુણ્ય કરિઉં તે થાય ફોક. ૩

વિણસઇં વિદ્યા અતિ અભિમાંન, વિણસઇં કંઠ વિહુણું ગાંન;
વિણસઇ અતિઆલસ,નિજ કામ, વિણસઇં અમરબીજથી ગાંમ. ૪

વઠો તે વેગઇં વાંણીઓ, રાઉલંરાઇં તે જાંણીઓ;
વિણસઇ પુરૂષ કુદેસઇ ગયો, વિણસઈઋષિ થિર વાસો રહ્યો. ૫

ઢાલ-પાછલી.

રાગ-શમગિરિ.

તેણઇ કારણિં અહ્મો ચાલસ્યુંરે, પૂરવ રાખેવા પંથરે;
ધમ લાભ હવો તુહ્મ ઘણોરે, કરયો પુણ્ય :પુણ્યવંતરે. ૬

સુવિહિત સાધુ થિર નવિ રહઇ રે, રહતાં વિણસ્યેં વાતરે;
પરિચય બહુ નરનારિસ્યુંરે, તેણઇ સયમ વ્યાઘાતરે. ૭

તવ અધિકારી ઇમ કહઇ રે, ઋષિ કહો કાંઇ મુઝ કાંમરે;
ગુણઉસંકલ જીમ થઇઇરે, તુહ્મો કહ્યો ધર્મ અભિરાંમરે. ૮

[1]દેવઇંદ્ર સૂરિ તવ બોલીઆરે, એક અપૂરવ કાજરે;
રસના ઉંચી ન ઉંપડઇરે, કહઇતાં આવઇં લાજરે. સુ. ૯

તુહ્મ ઘરિ નારિ પદમનીરે, નગનપણઇં રહઈ તેહરે;
વસ્ત્ર તજી કરૂં સાધનારે, મંત્ર ફલઈ મુઝ જેહરે. સુ. ૧૦

અહ્મો કરૂં [2]મંત્ર સાધનારે, તું લેઈ રહઈ તરૂઆરિરે;
મન, વચન ચિતઇં ચૂકીઇરે, તો હણજે તેણઇ ઠારિરે. સુ. ૧૧

---

૧ દેવંદ્ર. ૨ જ્યારે.

ગુણે રંજીત અધિકારીઓરે, ગુરૂનઇ કહઇ મુખિ હાયરે;
ત્રિણિ આચાર્ય નારિસુરે, ગઢ ગિરિનારે જાયરે. સુ. ૧૨

શ્રી જીન પ્રતિમા આગલિરે, નાગી પદમની નારીરે,
આચાર્ય કરઇં સાધનારે, નર હાથિ તરૂઆરીરે. સુ. ૧૩

ન ચલઈ મેરૂની ચૂલિકારે, ન ચલઇ દુ સર્પ્પ શેષરે;
ન ચલઈ મુનિ મત્ર સાધતાંરે, જીમસિરિ અક્ષર લેખરે. સુ. ૧૪

પરગતિ હુઓ તવ દેવતારે. વિમલેશ્વર સુર જેહરે;
કહઇ માગો ઋષિ રાજીઆરે, તુહ્મ મનિ ભાવઈ તેહરે. સુ. ૧૫

દેવેંદ્રસૂરિ તવ [1]ઓલીયારે, કાંતીથી પ્રાસાદરે;
શ્રી સેરીસપ આણવોરે, દિઇ વિદ્યા જશ વાદરે. સુ. ૧૬

મલયગિરિ મુખિ માગીઉરે, સિદ્ધાંત વૃત્તિ કરૂં સારરે;
પરગટિ થયો સુર તે સહીરે, દિઇ મુઝ શક્તિ અપારરે. સુ. ૧૭

હેમ હરખિત તવ બોલીયારે, દિઇ મુઝ વિદ્યા એહરે;
વચનબલિ નૃપ બુઝવુ રે, સાસન દીપાવઇં તેહરે. સુ. ૧૮

હેમ વચને અતિ હરખીઉરે, સુર હુઓ સંતુષ્ટરે;
વિદ્યા ત્રિણિ દેઈ કરીરે, કીધી પુષ્પની વૃષ્ટિરે. સુ. ૧૯

દૂહા.

પુષ્પ વૃષ્ટિ દેવે કરી, વિદ્યા હુઈ પરતખિ;
ગુરૂ ચરણે આવિ નમ્યો, હેમાચારજ શિષ્ય. ૨૦

ચઉપઈ.

હેમાચાર્ય ગુરૂનઇં નમઇં, ગુરૂનઇં ચેલો દીઠો ગમઇં;
દુખં ઉપનં બહઇં ધ્યાન, આંબિલ તપ આરાધઈ નાન. ૨૧

---

[1] માગિયો.

ખટ્ મહિના નઇ અતિ કરી, આવઇ શાસન સુરસુંદરી;
ગુરૂ વાંદિનઇં ઉભી રહી, સુલલિત વાંણી મુખિથી કહી. ૨૨

હેમાચાર્ય તાહરો શિષ્ય, તેહનઇં પદવી આપો ઋષિ,
તેહથી જીનશાસન ગાજસઇં, જસ પડહો જગિમાં વાજસઇં. ૨૩

અસુ કહીનઇં દેવી ગઇ, ગુરૂ ધ્યાનઇ (મી)ઉઠિઆ ગહગહી;
મનમાં વાત હતી તે [1]થઈ, આગઇ દૂધ નઇં શાકર ભલી. ૨૪

આગઇં સિંધ એનેં પાખર્યો, કનક કલશ નઇં અમૃત ભર્યો;
આગઇં ગુરૂ ચેલામાં નેહ, શાસન દેવીઇં દેખાડયો તેહ. ૨૫

હરખ્યો ગુરૂ ઉઠિઉ તેણીવાર, સાથિં સહુ લીધો પરિવાર,
આવ્યા નાગપુરિ મુણીંદ, વસઇ વિવહારી જીહાં ધનદ. ૨૬

ગુરૂ જ્ઞાની તિહાં કરઈ વખાંણ, સંઘ ચતુવિધ સુંણઇ સુજાણ;
ધર્મ કથા કહઇ ચિહુ પ્રકાર, દાન, શીલ, તપ, ભાવના સાર. ૨૭

જે હલૂઆ એકા અવતાર, તે આરાધઈ સોઇ ચ્યાર;
યોવન વયિં ઇંદ્રી વસી કરઇ, બાર ભેદ તપ આદરઈં; ૨૮

ભલી ભાવના ચોખુ ધ્યાન, ધન પાંમી દિઇં પાત્રઇ દાંન.
સાતે ક્ષેત્રે વિત્ત વાવરઈ, બિંબ પ્રતિષ્ઠા યાત્રા કરઈં. ૨૯

જે ધન ખરચ્યુ જીમણઇ હાથિં, જીહાં જાય તિહાં આવઇ સાથિં
ગુરૂગિરૂઆ તિહાં એણીપરિકહઇં, અલ્પ સંસારી તે સદ્દહઇ. ૩૦

ગુરૂ ઉપદેશ સુંણી શુભ ધ્યાંન, ધનદ ખરચઈ બહુ નિધાંન,
સંવત અગ્યાર છાસઠયો જસઇં, એહ મહોત્સવ કરાવ્યો તસઇં. ૩૧

હેમ સૂરિ નઇ થાપી કરી, [2]આવ્યા તે પાટણ પરવરી;
પત્તન (નો) રાજા જેસંગ જેહ, રાય રેવાડી [3]ચઢીઓ તેહ ૩૨

---

૧ મલિ. ૨ ગુરૂ આવ્યા પાટણ ૩ ચાલ્યો.

હેમાચાર્ય દીઠા તિહાં, હર્ખ હુઓ તવ હઇડા માંહિ;
[1]મોટા તે બોલાવઇ હસી, ધર્મ કથા કાંઇ કહું ઉલસી. ૩૩

હેમ વચન હરખીનઈ કહઇ, દયા, દાનથી નર સુખ લહઇ
રાય કહઇ તુ ગુરૂ અવધારિ, નિત્ય આવેવું મુહુલ મઝારિ. ૩૪

નૃપ વચને હરખ્યો મુનિરાય, રાજ સભામાં નિતિ જાય,
ધર્મ સુણાવઈ જેસંગ તણઇં, હેતુ યુગતિ દ્રષ્ટાંતઈ ઘણઇં. ૩૫

સ્વામી ખટ્ દર્શણ નિરખીઈ, સાચો ખોટો શ્રેય પરખીઈ,
સુધો વર્ગ આદરીઈ આજ, કૂડો ધર્મ તજો મહારાજ. ૩૬

કૂડા ગુરૂ નઈ કૂડા દેવ, કૂડા શ્રેયની મ કર સેવ,
મિથ્યા ધર્મ કરંતા વલી, પુણ્ય સકલ જાયે પરજલી. ૩૭

ગલીઇં ધોયો જીમ કાગડો, કિમ ઉજલ હોસી બાપડો,
તિમ જીમ મિથ્યા કરતો ધમ, કહો કિમ હોસઇ આઠઇ કર્મ ૩૮

તેણિ કારણિં શ્રેય પરિખ્યા કરૂં, સુધો ધર્મ તુહ્મો આદરૂં,
જશોમતિ જીમ પરિખ્યા કરી, બઇલ પુરૂષ જેણઈ કીધુ ફિરી. ૩૯

સંખપુરી સંખ શ્રેષ્ટિ વિચાર, જશોમતિ તેહનઇ ઘરિ નારી;
સ્ત્રીનેં નવિ માંને ભરતાર, સાહ પરણ્યો તવ બીજી નારી ૪૦

નવ યોવન નઇ નાહ્ની નારી, તે આવી ગરઢા નઇં ઘરબારિ;
વૃદ્ધપુરૂષ તિહાં હરખઇં હસઇ, રાતિ દિવસ નવિ [2]પાછો ખસઇ. ૪૧

જીજીકાર કરઇં સ્ત્રી તણઇં, જે બોલે તે પ્રેમઈ સુંણઇં;
વૃદ્ધ પુરૂષ નઈ નાહનારી, દુલહો યોગ મિલઇ સંસાર. ૪૨

બિહું નરનારી રંગિં રમઇં, પહલઈ સ્ત્રી નઇં તે નવિ ગમઇં,
નરૂચઇતેહનઈ તન, ધન, માલ, ખિણ ખિણ ખટકંઈ સોકણીશાલ ૪૩

---

૧ રાયતવ. ૨ પાછો નવિ.

દૂહા.

સા મેરી સુલખણી, ચઢી તે રાવલ ચઉકિ;
હું તુહ્મ પૂછું રે પંડિતા, સૂલી ભલી કઇ સોકિ.
સૂલી એકજ કઠડો, સોકિ અનંતા કંઠ;
નિત્ય મરીઇ નિત મારીઇ, હઇડા પગ પગ હેડ.
સૂલી આપઇ એક મરણ, શોકી દિઇ સોવાર;
લોયણ પેહુ તણુખલું, ખટકઈ વારોવાર.
કાંણો કોલો કૂબડો, સોકી વિના પીઉહ ત,
સોકી સરીખુ કાંમદેવ, દૈવ મ દેઇસ કંત.
ધરટી પડાં જીમ દોઇ ધરનિ, કણય સરીખું કંત;
કહો કિમ આખો ઉગરઈ, ભરડી આણઇ અંત.
પરવસ પીઉ પરવસ ધન, પરધરિ ભોયણ આસ;
પર હત્થિ જે કજડા, એ ચિહુ પડયાં નિરાસ.
પરહત્થિ ગઈ જે પ્રમદા, ખિણખિણ સાલે તેહ,
સાલઈ સાપણિ શોકડી, નરહ નસાડયો નેહ.

અથ કુંનિહાં.

બેર બેર દહઇત, કઈ ઠાકુર લૂસણો;
દહત નારી કુનારી, (કે) બેર બેર રૂસણો.
ગલીઓ બઇલિ દહત કઇ પથઈ બઇસણો;
કુનિ કુનિ હા (હાં) ભાઇ દહત શોકડી શાલ કઈ ગુંમડ આસણો.
સીહન કઈ સરિસલકઈ મેહા ગજણો
ભૂપતિ કે સરીસલ, રણઈ દલ ભજણો.
શાલતહી ખિણઅણિ કે તાજો તાંજણો,
કુનિ હા હા ભાઈ કામની કે સિરિ [1]સલકઇ લુછન લાજણો.

---

[1] સોક.

છંદ—અડઅલ્લ.

ડુંગર કડણિ કુકડ જીમ શલ્લઇ, ગાજી વિજ કેશરી સરિ સલ્લઇ,
ચૂકો બાણ જીમ ક્ષત્રી સલ્લઇ, ગયો નાથ સુકુલીની સલ્લઇ. ૫૩
માતો ગયંદ વિધ જીમ સલ્લે, બોલ કુબોલ સોહડ જેમ સલ્લે;

દૂહા.

નેહ નાઠો નર નારિમાં, સંગતિ શોક વિરાંમ;
હઇડઇ કૂડી પાપિણી, સુ કીજઈ શુભ નાંમ. ૫૪

કવિત્ત.

ઇંદ્ર વારણી નાંમ, સોઇ પણિ ખાતાં કડુઉં,
મીઠું નામજ સાર, ખાય તો ખારૂ જડયું.
શીલી તાપ કરંતિ, ગલી પણ ભખી નવિ જાઇ,
દેવા માગઇ ભીખ, પગે અણહાણે જાય;
ભોજ રાજ કરંઈ વઇતિરં, શોક બહઇન જગમાં લહી.
નામ અનોપમ એહ, પરિણામઇ માઠાં સહી. ૫૫

દૂહા.

પરિણામઈ ભુંડી સોકડી, શાલઇ શાલ સમાંન;
યશોમતી દૂખણી થઈ, બઇઠી આરતિ ધ્યાંન. ૫૬
નક્ષત્ર સહુ નીગમ્યાં, નયણ ન નમીઆં દોઇ;
સૂરિ સૂઓ પનોતીઓ, જસપીઉનાં સુખ હોઈ. ૫૭
સુંખી તે કિમ વિસરે, જે મનમાંહિં પઇઠ;
હઇડાં થકીં જો ઉતરઇ, તો સુપનાંતર દીઠ. ૫૮

વાહલ્લા તે કિમ વીસરઈ, જેસું ઘણો સનેહ;
વિસાર્યા ન વિસરઇ, ગરવા તણા સનેહ. ૫૯

ક્યાંહાં કોયલ ક્યાહાં અંબવન, ક્યાહા મોરા ક્યાંહાં મેહ;
રાતિ દિવસ તે સંભરઈ, જેમ બાપીડા મેહ. ૬૦

સજન થોડા હંસ જેમ, વિરલા કહી દિસંત;
દુર્જન કાલા કાગ જેમ, મહિયલિ ઘણા ભમંતિ. ૬૧

તગણુ સરિસો નેહડો, મકરિસ હઇડા ગમાર;
ગાંઘે નાખી ગુણ જેમ, વલતી ન કરે સાર. ૬૨

જો આવે દસ ભલા, જો નાવે તો વીસ;
જેણે ચિત્ત ઉતારીયા, તે સું કેહી રીસ. ૬૩

સનેહ વિણસીઉં રૂસણુ, ગઢ વિનાસિ પોલિ;
અણમાનિતો પરોહણો, આ વેઢે અંધોલી. ૬૪

પીઉડો મુજ સનેહ તજ્યો, હુઓ તે જાણ ગમાર;
જે નર માની વકડા, તે નર થયા ખૂહાર. ૬૫

નદીતે વંક વોલા ભણી, પર્વત ઉડા ખોહ;
વાંકા નર ને વિઘન ઘણા, ગેહેલી મુધિ મ રોય. ૬૬

એણઇ અવસરિ તિહાં આવીઓ, મંત્ર સુવાદી જેહ;
જશોમતી પ્રેમઈ કરી, વેગઈ તેડયો તેહ. ૬૭

કર્મ કથા માંડી કહી, તેહનઈ થઇ દયાય;
મંત્ર મૂલ દીધું અસું, જેણઇ નર પોઠી થાઈ. ૬૮

જશોમતી પ્રેમઇ કરી, રાંધ્યાં અંન અપાર;
મંત્ર મૂલ માંહિ ધરિઉ, ભુંજાવ્યો ભરતાર. ૬૯

પુરૂષ ટલી પોઠી થયો, નાઠાં ડાઢી મુંછ;
લાંબી કોટિ લટકતો, લાંબા શિંગ નઈ પુંછ. ૭૦

ઢાલ.

હમચીની.

પુંછ [1]નચાવઇ શિગ હલાવે, દેખઈ નાની નારી;
તે ગઇ રાજ સભામાં વેગઈ, નૃપ આગલી પોકારીરે. હમચડી. ૭૧

સ્વામી માહરો કંત અનોપમ, સોકી કીધો પોઠી;
ભૂપ તેડો તસ સીખ દેઇનેઈ, છેદો સિરની ચોટીરે-હ. ૭૨

જશોમતી તેડી ભૂપાલઈ, પૂછી પૂરવ વાતો;
તઇં પોઠી કા કીધો ભુડી, જો પોતાનો નાથોરે-હ. ૭૩

જસોજતીકહઇંસુ ણિ[2]તુસ્વાંમિ, મઇ અપારાધ ન [3]કીધુ;
સોકિં કાંમણ કીધુ મુઝનઇં, નર તાણી નઇં લીધુરે-હ. ૭૪

મુઝનઇં નવિ માનઇ બોલાવઈ, તવ હુ રોસિ ભરાંણી;
કરતા સું મઇ કીધો પોઠીઓ, અવર કલા નવિ જાંણીરે-હ. ૭૫

(પાછિલી હું પસ્તાણી હો.)

સોકિતણઇ પાપિ થયો પોઠી, દદ કરઈં એ ઠાલો;
એહનું મસ્તગ મુડિ રાજા, ગાધઇડિઇ લેઇ ધાલોરે-હ. ૭૬

[4]નૃપતિ નારિ વિખોડઇ [5]એહું, એહું નઇ વઢતિ વારઈં,
જસોમતિનઇ [6]બલદ ભલાવ્યો, તે પણિ તેહનઇ ચારઇ રે-હ. ૭૭

જસોમતિ પાલઈ નિજ પીઉનઇં, વનચારિ જલ પાઇ;
એણઇ અવસરિ એક નારિસું, વડ [7]વિવહારી જાયરે-હ. ૭૮

જશોમતી દેખી નઇ પૂછઇં, વિદ્યાધરની નારી;
કુણ કારણિએ દીસઇં દૂખિણી, ઝુરઇ વનહ મઝારીરે-હ. ૭૯

---

૧ હલાવઇ. ૨ હો. ૩ કીધો. ૪ નરપતિ. ૫ વનઇ.
૬ બટાલ. ૭ વિદ્યાધર.

વિદ્યાધરકહઇ સુણિ હો,[૧]અબલા, કત પશુ એણિ કીધો;
[૨]બલદ ટલીનઇં પુરૂપજ હોવઇ, સોય મત્ર નવિ લીધોરે–હ. ૮૦

અનુકપા આવઇ તસ નારી, બોલઇ બુદ્ધિ વિચારી,
પશુ ટલી જીમ પુરૂપજ થાય, સોઇ બુદ્ધિ [૩]દિઉ સારીરે–હ. ૮૧

વિદ્યાધર કહઇ સુણિ અબલા, એહનો એક ઉપાય;
એ બઇઠી તિહાં એક મૂલડું, તેહથી માણસ થાઇરે–હ. ૮૨

વિમલ વિમાન વહી તવ ચાલ્યું. શબ્દ ગ્રહઇ તિહા નારી,
તેણઇ ક્ષેત્રઇં ઉગ્યાં વન વેલી, લીધાં ચુટી બાહારીરે–હ. ૮૩

છોડ એકેકો હાથે લઇ, પીઉનઇં ચારિ ચરાવઇ;
[૪]સુદ્ધમૂલઆવ્યુ મુખિ જીડારઇ, તવ પોઠી નર થાઇરે–હ. ૮૪

જસોમતી હુઇ તવ સુખિણી, પીઉસું પ્રીતિજ વાધી;
બહુ વન વનસ્પતિ સોધતાં, સુદ્ધ ઓપધિ લાધીરે–હ. ૮૫

તિમ તુ ધ્યાન ધરીનઇ સ્વામી, પટ દર્શન પરખીજઈ,
સુદ્ધ ધર્મ રાજા આદરીઇ, કૂડો શ્રેય તજીજઇરે–હ. ૮૬

સુદ્ધ દેવની પૂજા કીજઇં, સહઈ ગુરૂ પાય નમીજઈ;
સુદ્ધ ધમ આરાધો રાજા, અનિ અનુકપા કીજઈરે–હ' ૮૭

સિદ્ધરાય હરખ્યો મનમાંહિં, હેમ વચન ચિત્તિ લાગો;
સુદ્ધ ધર્મ શ્રવણે સાંભલતાં, કુમતિ કદાગ્રહ ભાગોરે–હ. ૮૮

એણઇઅવસરિનૃપ અશ્વ ચઢીને, સિદ્ધપુરી માંહિ જાય;
ઇસ તણો પ્રાસાદજ ઉચો, રૂદ્રમાલ નીપાયરે–હ. ૮૯

પાસઇ આબુ મંત્રી મોટો, રાજવિહાર કરાવઈ;
મૂરતિ વીર તણી તિહા માડી, શ્રી જીનના ગુણ ગાઇરે–હ. ૯૦

---

૧ નારી. ૨ બાયલા. ૩ કોહો. ૪ સુદ્ધ મૂલાડું આવ્યું મુખપરિ.

તે દેખી હરખી સિદ્ધ રાજા, આવઇ જીહાં ગુરૂ ખાસો;
અરિહંત ઇસ વચિં સ્યો અંતર, સ્વામી સોય પ્રકાસોરે–હ. ૯૧

હેમ ગુરૂ તિહાં એણીપરિ બોલઇ, અંતર કહું સુણિ રાય;
ઇસિ તણઈ માથઈ હુઈ ચંદો, સોય નમઇ જીન પાયરે–હ. ૯૨

શ્રી ગુરૂ વચન સુંણિ જેસંગદે, તેડયા શુભ સુતારો,
વાસ્તુ શાસ્ત્રે વાંચોરે વેગઇં, તેહમાં કિસ્યો વિચારોરે–હ. ૯૩

શાસ્ત્ર અર્થ સૂતાર પ્રકાસઈ, સુણિ જેસંગ નરનાથો;
ધર સામાનિ તણોં પંચ શાખા, રાજા ભુવન તે સાતોરે–હ. ૯૪

ઇસ તણઇ દેહરઈ નવ શાખા, શ્રી જીન ધરિ એકવીસો,
મઢી મહેસ તણી વનમાંહિ, નગર ભુવનિ જગદીસોરે–હ. ૯૫

શંકરનઈ દેહરઇ એક મંડપ, જીન ધરિ એકસો આઠ,
ત્રિણ છત્ર સિંધાસણ શોભઇ, પદમાશન ચઉવાટોરે–હ. ૯૬

જીન પ્રતિમાનઈ પાય લિખીઇં, ગ્રહઇ નવ નિરધારો;
આદિ શક્તિ રહઇ જીન પાસેં, વાસ્તુ શાસ્ત્ર વિચારોરે–હ. ૯૭

અન્ય દેવનઈ એહવી રચના, કીધી કુણઈ ન જાય;
કરઈ કરાવઇ કો હઠી ચઢીઓ, તે ભર દૂખીઓ થાયરે–હ. ૯૮

ચક્ર, બાણ, ગદા નઈ ગુખતી, જીણ વિણ ઠાંમ અનેરઈ;
ઉછંગઇ અબલાની મૂરતી, વિષ્ણુ તણઇ હુઈ દેહરેરે–હ. ૯૯

અનંત જ્ઞાની તણુ પ્રકાસ્યું, વાસ્તુ શાસ્ત્ર વિચારો;
વિશ્વ કર્મા કહઈ માંનો રાજા, ચઉદ પૂરવનું સારોરે–હ. ૧૦૦

શાસ્ત્ર સુંણિ હરખ્યો જેસંગદે, તત્ત્વજ્ઞાન ચિત્ત ભાવઇં,
કનક કલસો કરી રાજાઇં, શ્રી જીન ભુવનિ ચઢાવઇંરે–હ. ૧૦૧

દૂહા.

કનક કલસ રચના કરી, ભવિજન હરખ્યા તિહાંઇ,
સેન લઇ [1]જેસંગ ચઢીઓ, આવ્યો પાટણ માહિ. ૧

ચઉપઇ

પાટણમાંહિં આવ્યો જેસંગ, હેમ સૂરિ સ્યુ લાગો રંગ,
એક દિવસ જીન મંદીર જીહા, નેમ ચરિત્ર વચાઈ તિહાં. ૨

હેમ સૂરિ કરતા વ્યાખ્યાન, બહુ જન સું બઇઠો રાજાન;
એણઇ અવસરિઆવ્યોઅધિકાર, સેત્રુંજ્ય પાંડવ સિધ્યા સાર. ૩

બ્રાહ્મણ ભટ ખમી નવિ શાક્યા, સભા માંહિં તે બાંભણ બક્યા;
પાંડવ પાંચ પલ્યા કેદાર, હેમ ગલી ગયા મુક્તિ મઝાર. ૪

અસ્યું વચન બોલ્યા ભટરાય, સકલ [2]સભામાંહિં સંદેહ થાય,
નૃપ જેસગદે પૂછઇ ઇસ્યું, કહુ સ્વામિ ભટ કહઇ છઈ કિસ્યું. ૫

હેમસૂરિ બોલ્યા તેણીવાર, ભારત શાસ્ત્રઈ ઇસ્યો વિચાર;
પાંડવનો કાનો ગાંગેય, કુટબ - ખ દીધી તતખેવ. ૬

એક વચન માહરૂ પાલયો, કુમારી ભુમિ જઈ બાલયો,
જીહારઈ મરણ હુઉ ગાંગેવ, તિહારઈ ઉપાડયો તતખેવ. ૭

લેઇ ચાલ્યા પર્વત નઈ શૃગિં, વિશ્વાનર જવ મુકયો અગિં,
શબ્દ હવો બાલો કુંણ ઠાંમિ, સો ભીષ્મ દહઇઆ એણઈ ઠાંમિં ૮

દાધા પાંડવ ત્રિણિસઇં સાર, બાલ્યા દુર્યોધન હજાર,
કર્ણ તણી નવિ સખ્યા લહી, અસી [3]કથા ભારથમાં કહી. ૯

હેમસુરિ કહઈ સુણિ નરનાથ, કુણ પાંડવની ભટ કહઇ વાત;
જે પાંડવ પાંડુ સુત કહ્યા, તે સેત્રુંજય (ગિરિ) મુક્તિં ગયા. ૧૦

---

૧ : જેસંદે. ૨ મનિ વિસ્મે થાય. ૩ સંખ્યા.

શ્રી સેત્રુંજય પાંડવ બિંબ, નાશક ત્ર્યંબક મૂરતિ અસંખ્ય,
ચંદ્ર પ્રભુ સાજણ પ્રાસાદ, પાડવ મૂરતિ કરતી વાદ. ૧૧

એણઈ વચને હરખ્યો જેસગ, જૈન [1]ધર્મનો લાગો રંગ;
રાય કહઈ બભણિ નવિ લહું, હેમ વચન સાચું સદ્દહું. ૧૨

વિપ્ર કહઇ જેસગદે સુણો, આદિ ધર્મ નહીં [2]જૈનજ તણો,
વેદ બાહ્ય અશુચિ મલ ભર્યા, એણઈ ધર્મિ કોઈ નવિ તર્યા. ૧૩

બદ્ધ મૂલ નહી એહનો ધર્મ, જીવ ઉગારઇ એહજ [3]ધર્મ,
ઉનાં પાંણી પુણ્યઇં પીઇ, વસ્ત્ર [4]લેઈ મુખિ ઉતર દીઇ. ૧૪

માંગી ખાય રોટી ભાત, શાસ્ત્ર તણી સ્યું જાંણઈ વાત;
ભણ્યા ગુણ્યા એહનઇં નવિ કહું, હેમ વચન અહ્મો નવિ સદ્દહું. ૧૫

એણે વચને ખીજ્યો ભૂપાલ, વિપ્ર નહી તુહ્મો મૂરિખ બાલ,
નવો ધર્મ કિમ કહોછો મૂઢ, વાસ્તુ શાસ્ત્ર ન માંનો મૂઢ ૧૬

તેહમાં જીન મદીરનાં ભેદ, [5]પ્રથમ તાંતે કરો નિષેધ,
પછઇ ઉથાપો જીનવરનો ધર્મ, કાં મતિ મૂઢ થયા તુહ્મો [6]ભ્રમ. ૧૭

જેણઇં ધર્મિ માગઇ અજ અશ્વ, સોય ધર્મ વિખોડઈ વિશ્વ;
જેણઇં ધર્મિ [7]નૃપ હત્યા કરઈ, તેણઇં પુનિ નર કેહી પરિ તરઈ. ૧૮

કૂર્મ નાગ દાદુર નઇ દમો, યગ્ન કરીનઈ દૂર્ગતિ ભમો,
મંસ ભખો વેષા સંગ કરૂ, તેણઇ ધર્મિં કેહી પરિ તરૂં. ૧૯

ખોટો શ્રેય ન કીજઈ જોય, જીહાં હિંસા તિહાં ધર્મ ન હોય;
દયા ભલી જીનશાસન માહિ, અસ્યો ધર્મ ન દીસઇં કિંહા. ૨૦

દિવસ આતલા ભુલો ભમ્યો, જે હું વિપ્ર વિરોધી નમ્યો;
હિંસા ધમ પરૂપઇ જેહ, ભૂપ કહઇ નવિ માનું તેહ. ૨૧

---

૧ સું. ૨ જિન. ૩ મર્મ. ૪ દેઇ. ૫ પહેલુ તમો કરો નિષેધ. ૬ બ્રહ્મ. ૭ નર.

કનકબીજ ભખઈ નર કોઇ, માટી સોનું દેખઇ સોઈ;
તિમ તુહ્મો જગમ' ભુલા ભમો, દયા વિના આલિ ભવ ગમો. ૨૨

તુહ્મે ન જાણો સાર, અસાર, નવિ સમજો કાંઇ તત્ત્વ વિચાર;
જૈન ધર્મ નઈ જો અવગુણો, જીન વ્યાકર્ણ કિમ માંનો ગુણો ૨૩

હાર્યા પંડિત લાજ્યા તાંમ, હેમ સુરિ વાધ્યા ગુણગ્રામ,
જૈન ધર્મ સાંહમો નૃપ થયો, કુમતિ કદાગ્રહ મનથી [૧]ગમ્યો. ૨૪

ભૂપતિ ધર્મ જાણ્યો જસઇ, હેમસૂરિ મુખિં બોલ્યાં તસઈ;
જો રાજા મનિ હુઈ રંગ, તો વ્યાકર્ણ કરૂં પચાંગ. ૨૫

રાય કહઇ સાંભલિ મુનિ હેમ, જીમ તુહ્મનઈ ઉપજઈ બહુ પ્રેમ;
તિમ કીજઈ ગુરૂ ગચ્છના ધણી, કીસી સીખ માગો મુઝ તણી. ૨૬

એણે વચને હરખ્યો [૨]મુનિ હેમ, હેમસૂરિ બોલ્યા તતખેવ;
નૃપ જેસંગ કહુ તુઝ સાર, કાશ્મીર શારદ ભંડાર. ૨૭

આદિ વ્યાકર્ણ અનોપમ કહું, અષ્ટ પરતી તેણઇ થાંનિકિં લહું;
વેગઈ સોય અણાવો રાય, જીમ વ્યાકર્ણ કરૂં રચનાય. ૨૮

તવ ભૂપિં તેડ્યો પ્રધાન, કાજ કહીઉ દેઇ બહુમાંન;
કાશ્મીર દેસઈ તુહ્મો જઇ, વ્યાકર્ણ પોથી લાવો સહી. ૨૯

નૃપ વચને તે હરખ્યો સહી, કાશ્મેર ભણી ચાલ્યો વહી;
આવ્યો જીહાં શારદ ભંડાર, અગર ધૂપ કરી ભકિત અપાર. ૩૦

તૂઠી તવ વેગઇં સરસતી, પોથી આઠ આપઈ ભાંરતિ,
લેઇ વેગઈ આવ્યો પરધાંન, રાજા હરખી [૩]આપઇં માંન. ૩૧

દીઠી પોથી સુંદર ભાતિ, આપી હેમાચારજ હાથિ;
છોડી પોથી જોઇ જસઇં, હેમસૂરિ [૪]તિહાં હરખ્યાં તસઇં. ૩૨

---

૧ ગયો. ૨ ગુરૂદેવ. ૩ દે બહુ માંન. ૪ મનિ.

સેવી શારદ કેરાચર્ણ, વલી પચાંગ કરીઉં વ્યાકર્ણ;
આપ્યું રાજા કેરઇં હાથિ, નૃપ હઇડઈ હરખ્યો બહુ ભાતિ. ૩૩

તેડયાં પંડિત જોસી જાંણુ, [૧]જોઇવ્યાકર્ણ [૨]કરઈઅપ્રમાંણ;
પંડિત કહઇ સાચુ તો કહું, જો વ્યાકર્ણ પરિખ્યા લહું. ૩૪

કાસ્મેર અનોપમ દેસ, મૂરખિપણું જન નહીં લવલેસ;
ચંદ્ર કાંતિ મૂરતિ સરસ્વતી, તેજી ત્રિણિ ભુવન જીપતી. ૩૫

તે દેવીનું ભુવન અખંડ, તે આગલિ જલ ભરીઉ કુંડ;
શાસ્ત્રતણી નર પરિખ્યા કરૂ, [૩]તો પુસ્તગ લેઇ જલમાં ધરૂ. ૩૬

દૂહા.

એણ વચને નૃપ ચિત તો, બુદ્ધિ વિચારઇ તાંમ;
વયર વિના એતાવલી, દીસઇ મચ્છર ઠાંમ. ૩૭

ચઉપઇ.

પાપીનઇ ન ગમઇં પુણ્યવંત, નિર્ધનનેં ન ગમઇં ધનવત,
નીચ કુલિનર કહીઇ જેહ, ઉચ કુલીનેં હેલઇં તેહ. ૩૮

મુરખિને ન ગમે મહામતિ, ન ગમે ગણિકાને જીમ સતી,
મયલાને ન ગમઈ આચાર, ન ગમે કીરપી નઇં દાતાર. ૩૯

ન ગમેં રોગીનેં ભૂખાલ, [૪]ન ગમે આલસુ નઇ ઉજમાલ;
સોભાગી નઇ સહુ કો નમઇં, દોભાગી નઇં તે નવિ ગમઇ; ૪૦

મીઠી (સ્વરે) વાણી વિસ્તરઈ, સુર વિહુણો તિહા ઇર્ષા કરઇ;
કપટી કપટ કરિ જગિમાંહિ, નિઃકપટી નઇ હેલઇં ત્યાંહિં. ૪૧

નિર્લજ હીણઈ લજાવત, [૫]કાયરનઇ સુરા નવમલંત,
ન ગમઇ બ્રાહ્મણ મુનિવરનાંમ, વયર વિના એ મચ્છર ઠાંમ. ૪૨

---

૧ જૈન. ૨ કરી પ્રમાણ. ૩ તે પુસ્તક લેઇ તેહમાં ધરો.
૪ નંદે આપીઉ સુનરૂ ઉજમાલ ૫ કાયરસૂરાને ન મલત.

દૂહા

મચ્છર ભરીઆ બભણા, બોલઈ મુખથી ચંગ;
કાગલ પોથી કિમ [1]રહઇ, કરતા પાણી સંગ. ૪૩

ચઉપાઇ

નૃપ પૂછાઇ આચાર્ય તણે, વાદી વિપ્ર કિસ્યું મુખિ ભણ્યું;
હેમ કહે નૃપ વાર મ લાય, પોથી જલમાં મુંકું રાય. ૪૪
તેડયા પંડિત દેઇમાંન, પુસ્તક લેઇ ચાલ્યા પરધાંન;
આવ્યા શારદ દેહરૂં જીહાં, પુસ્તક મુંક્યું પાંણી માંહિં. ૪૫
જીમ હંસા સર ક્રીડા કરઇં, તિમ જલ પોથી ઝીલઈં તરઈં;
કાઢી પુસ્તગ જોયું જસઇ, બીનુ કિંહા ન દીસઈં [2]કીસઈં. ૪૬
વિપ્રતણા મુખ ઝંખા થાય, આવ્યા જીહાં બઈઠો સિદ્ધરાય;
બોલ્યા પંડિતનઈં પ્રધાંન, જગમાં સાચું હેમ ગ્નાન. ૪૭
એહવું વ્યાકર્ણ કુંણ જગિં કરઈં, જેહની પોથી જલમાં તરઈં;
કલિકાલઈં એ સર્વંગ્ન સહી, અસી વાત તિહાં વિપ્રઈં કહી. ૪૮
એણેં વચને નૃપ હર્ખ અપાર, તેડયા શાસ્ત્રતણા લિખનાર;
ત્રિણસઈં લહીઆ જે સાર, ત્રિણવરસતે તિહાં લિખઇઅપાર. ૪૯
સોવન અક્ષર પોથી ભલી, અઢારદેસ માંહિં મોકલી;
વાચઈં કોપી નાસેં રીસ, હરખઈં પુરૂપ હલાવઈં સીસ. ૫૦
સારસ્વત, ઇંદ્રિ અનઇ પાંણિણી, માંન મ વહઇસ્યો તેહનાધણી;
તત્રા શાકટાયન વિખ્યાત, તેહના કર્તા જોડો હાથ. ૫૧
ચદ્રાનઈં જો કંઠાભર્ણં, સોય કવી મમ નાખો વર્ણં;
સવા લાખ હવે પ્રગટિઉ હેમ, તે વાંચીનઈં દુજા ... ૫૨

---

૧ તરઇ. ૨ તસે.

શાલી [1]વાલિ સરહાં પકવાંન, દીઠઇં ન ગમઇં ખીચડી ધાંન;
ચીર પટોલાં શાલૂ જોતિ, તિહારઇં ન ગમઇં ખાસર પોત. ૫૩

મેરૂ શિખર જે રંગિં રમઈં, દુજા ડુંગર તસ નવિ ગમઈં,
આલઈં મણિ મોતી ભંડાર, ન ગમઇં તસ દુજો દાતાર. ૫૪

હંસઈં માનસરોવર લહિઉં, ન ગમઈં બીજે થાનકિં રહિઉ;
નાગેં પાંમ્યો ચદન ઝાડ, તો તસ ન ગમઇં ઉચા તાડ. ૫૫

તિમ એ જગમાં વ્યાકર્ણું હેમ, દીઠઈં ઉપજઈં પંડિત પ્રેમ;
હેમ તણી વાંણી જગિ સાર, અઢાર દેસ હુઉ વિસ્તાર. ૫૬

હેમ હેમ જંપઈં જગિ [2]નાંમ, સિદ્ધરાય બોલઇ ગુણ ગ્રામ;
હેમ રાય અલગા નહીં અંસ, જેહવી પ્રીતિ અછઇ નખમંસ. ૫૭

હેમ વચન સુણિ તવ રાય, પાપ ભીરૂ જેસંગદે થાય;
આહેડો વાર્યો વાગરી, સાયર જાલ મનઇ તિહાં કરી. ૫૮

વરસઇં કોડી સોનઇઆ માંન, સિદ્ધરાય કરઈં પુણ્યદાંન;
અકર મુંકીઉ મીણલ નામિ, બહુત્તરિલાખ હેમબહુલડિ ગાંમિ. ૫૯

અકર નવાંનો જે કર થાય, એક સો [3]ધેનુ હણ્યાંનુ પાપ;
અકર ઉતારઇં તે નર ધન્ય, કોડિ ગાય છોડયાનું પુણ્ય. ૬૦

અસ્યા અકર મુક્યા બહુરાય, હેમાચાર્ય તણઇં પસાય,
નૃપ સન્મુખ હુઓ જવસાર, હેમસૂરિ તવ કર્યો વિહાર. ૬૧

દૂહા.

વિહાર કરંતો મુનિ તરઇ, તારઇ નરની કોડિ,
થિર રહઇતાં કીરતિ ઘટઇ, સંયમ લાગઇં ખોડિ. ૬૨

---

૧ દાલી. ૨ જગમાંહિં. ૩ ગાય.

ચઉપઇ.

સુપુરૂષ સોપારી નઇં પાંન, [1]હય વરહાથી નઇં વિજ્ઞાન;
વલી કેવડો જગિ વિખ્યાત, દૂરિ ગયાં શોભઇં એ સાત્ત. ૬૩

દૂહા.

તેણઇં કારણિં મુનિવર વડો, હેમાચારજ જેહ;
મંહિ મંડલિ વિચરઇં સદા, પુરજન તારઇં તેહ. ૬૪

સિંધ સોરઠ નઇં માલવો, દક્ષણ વાગડ દેસ;
હેમ સૂરિ તિહાં વિચરીઆ, ભવિજન દિઇ ઉપદેશ. ૬૫

એણઇ અવસરિ એક દેવતા, આવી કહઇ મધ્ય રાતિ;
અવર દેસ તુહ્મો પરીહરિ, હેમ રહો ગુજરાતિ. ૬૬

તુહ્મનઇં લાભ [2]તિહાં ઘણો, બૂઝઇં બહુ નરનારિ;
સુર વચને ગુરૂ આવીઆ, પાટણ નગર મઝારિ. ૬૭

જેસંગ જઇ પાએ નમ્યો, પુરજન હુઓ ઉછાય;
હેમ સૂરિ પાટણિ રહ્યા, ઉત્સવ અધિકો થાય. ૬૮

સિદ્ધરાય હરખ્યો ઘણું, ધન્ય મુઝ ચઉલક વંસ;
જેણઇં કુલિ ગુરૂ હેમજ હુવો, જસો સરોવર હંસ. ૬૯

વંસ વડો ચઉલક તણો, ભીમદેવ મહારાજ;
દોઇ પુત્ર તેહનઇં હવા, કર્ણ અનઇં ખીંમરાજ. ૭૦

કર્ણ તણો જેસંગ હવો, ખીમરાજ સુત સાર;
દેવ પ્રાશાદજ પુત્ર ભલો, બુદ્ધિ તણો ભંડાર. ૭૧

---

૧ હેમર. ૨ હસ્યે.

ઢાલ.

અણીપરિં રાજ કરંત દેશી-રાગ-ગોડી.

તેહનો તિહુયણ પાલરે. ત્રિસુત તેહનઇં;
દોઇ સુતા શીલઈ ભલીએ— ૭૨

જયેઠો કુમરનિરંદરે, બીજો મહીપાલ;
કીર્તિંપાલ ત્રિજો સહીએ— ૭૩

પ્રેમલદેવી ધેયરે, જેસગ સેનાણી;
કૃષ્ણદેવ નઇં તે વરીએ— ૭૪

દેવલદેવી જેહરે, નગરી કાબેરી,
પૂરણરાય નઇં તે વરીએ— ૭૫

ત્રય બંધવ બિ બહઇન્યરે, દેવી કાસ્મેરી,
પંચ ૧ભાંડૂ જનમીઆરે— ૭૬

એક દિન કુંમર નિરંદરે, અશ્વઈ તે ચઢયો,
રાજ સભામાં આવીઓ એ— ૭૭

દીઠો હેમ સૂરીંદરે, હઇડઇ હરખીઓ;
પ્રેમ કરી ગુરૂ નિરખીઓએ— ૭૮

ધન્ય જૈન મુણીંદરે, સમતા રસ ભર્યો;
સુમતિ ગુપ્તિ ઋષિ પાલતોએ— ૭૯

દેખી હેમ સૂરીંદરે, રાજા રંજીઓ,
ગયો પોસાલઈ વાંદવાએ— ૮૦

બઇઠો બિ કર જોડીરે, સુંણતો દેસના;
ચિન્ત ચમકયો અતિઘણુંએ— ૮૧

---

૧. ભાંડર.

વલતું કુંમરનિરદરે, પૂછઇં સાધુ નઈં,
કવણ ગુણે નર શોભીએએ— ૮૨

હેમ કહઈ સુણો રાયરે, નર નઈં સત્વગુણ;
પરદારા સંગ નવિ કરઇએ— ૮૩

તારામાંહિં જીમ ચંદરે, લબ્ધિ ગૌતમ,
અભયકુમર બુદ્ધિ વડોએ— ૮૪

મંત્ર માહિ નવકારરે, રૂદ્ધઈ શાલીભદ્ર;
ઈંદ્રિ વડો સુરમાં વલીએ— ૮૫

ભૂપતિમાં જીમ રામરે, સીતા સતીયમાં;
પખીમાં જીમ હંસલોએ— ૮૬

ગઢમાં લંકા કોટરે, ગુણમાં સત્ત્વ ગુણ;
હેમ કહઇ નૃપ જાણીઇએ— ૮૭

બીજો ગુણ નવિ હોયરે, તે એણિનવિ અડઇ;
સત્વગુણે નર શોભીએએ— ૮૮

જેમ એકલડો સીંહરે, ન સહઇ [૨]નાગનઈં;
સત્વ ગુણઈં વનમાં ફિરઇંરે— ૮૯

જીમ એકલડો સૂરરે, ટાલઈં તિમીરનઈં;
ગગનિ મંડલ કરઈં ઉજલુરે— ૯૦

મોટા પર્વત પોઢરે, વજ્ર તે નાંનડું;
[૩]સ્વયં ડુંગર ચૂરતોએ— ૯૧

કવિત.

ઘણા મ જણી કામિની, સીહણી સીહ એકજ જાઇં;
આવઇં નહી કો ઢૂકડો, પસુ, નર, નાગ, પલાઈં.

---

૨. ગામ. ૩. સત્વે.

લુંડણિ જાઇ લાખ, તોહઈ પરસેન ન ઠેલઈ;
જે વનમાં એક સીંહ. તિહાં કો પાય ન મેલ્હઈ.
તે માટઈ કહું કામિની, સત્વ સહીત જણિ એક.
સહસસ્યું સાંહમો ભિડઇ, કરઇ સો કાંમ અનેક. ૯૨

ઢાલ-પાછલી.

સત્વ હિણા નર જેહરે, લેખઈ નવિ ગુણ;
જો ગુણ બીજા અતિ ઘણા એ— ૯૩

કાયા વિન જીમ હંસરે, તરૂઅર ફલ વિના;
વારિ વિના જીમ જાન્હવીએ— ૯૪

વર વિહુણી જીમ જાનરે, વેણા તુંબ વિના;
પુરૂષાતન વિણ નર કિસ્યોએ— ૯૫

ચન્દ્ર વિહુણી રાતિરે, હસ્તી વિણ દંતી;
યોગ વિના યોગી જસ્યોએ— ૯૬

લુંણ વિના જીમ અન્નરે, [1]નૃપ સેન વિના;
કાજલ વિણ જીમ આંખડી એ— ૯૭

દેવલ દેવ વિનાયરે, ગુણ વિણ ગચ્છ જીસ્યો;
બ્યવરી ખીર વિના [2]જસીએ— ૯૮

તિમ સત્વ હીણો જેહરે, નર નવિ શોભીઈ,
કાજ ન સીઝઈ તેહથી એ— ૯૯

દૂહા.

સૂર સુભટ ભલ પચ જણ, કાયર સોં પંચાસ;
નિસત્વ લક્ષ લેખઈ નહી, સૂરો એકજ ખાસ. ૧૦૦

---

૧ નરપતિ. ૨ કસીએ.

ચઉપઇ.

કથા કહું તુહ્મ સૂરા તણી, સુંણુયો નર પંડિત જે ગુણી;
હસતીનાપુર પાંડવ વસઇ, યગ્ન કરેવા મન ઉલ્લસઈ.
પ્રથમ અર્જુન બલીઓ જેહ, રાય યુધિષ્ઠિર તેડયો તેહ;
રે બંધવ તુ થઇ પ્રસન્ન, આંણિ કુંમારૂં ઇહાં સોવન્ન.
બંધવ વચને હરખ્યો સહી, ચાલ્યો અર્જુન વેગઈ વહી;
સેતુબંધ રામેસર જીહાં, વેગઈ અર્જુન આવ્યો તિહાં.
એણુંઇઅવસરિએક કૌતુગ થાય, અડકયો રથ આઘો નવિ જાય;
ચિહુંદસિ ચતુર નિહાલઇ યોધ, કાષ્ટ પાષાણુ ન દીસઇ રોધ.
સૂક્ષ્મ નજરઇં જોયું જસે, વારતાં તોઉ દીઠઉ તસઇ,
ઉંદિર એક દીઠો અનુકૂલ, તેહનઇં પૂછઇ તાંતુ મૂલ.
હઇઈ વિચારઇ અર્જુન વીર, સલ્લા તરી જે સાયર નીર;
તે મહિમા નવિ પાંણીપાહાણ, સોય શક્તિ નૃપરામ સુજાણ.
સોય દ્રષ્ટાંત મિલ્યો તે ખરૂ, નવિ રૂધઈ તાંનૂ ઉંદરો;
દેવ, દાનવ, યક્ષ, યોધા જેહ, પ્રતિગ થઇ બોલ્યો તેહ.
ઉંદિર ટલી હુઓ હનુમંત, મધુર વચને બોલ્યો ગુણવંત,
રે અર્જુન તું જાઈ કિહાં, નૃપ રામઇ મુઝ મુકયો [1]ઈહાં.
જેણુંઈ રામિં માર્યો રાવણો, લોહ સગ્રામ હવો અતિઘણો;
તેણુંઈ રામિ ઇહાં બાંધીપાજ, અવર પુરૂષ [2]ઇહાં જાવું તાજ.
વેગઈ બોલ્યો અર્જુન ધીર, સાંભલિરે તું હનુમંત વીર;
મઈ જાવુ સકહી એણુઇ પંથિ, સોવન લેવું સહી એકાંતિ.
તઇં પણિ સેવ્યો ઠાકુર રાય, તો કિમ છંડેસ યગ્નહકાંમ;
પુણ્ય કાજી તુહ્મા પણિ કરો, ક્રોધ કાંલીં દૂરિ પરિહરો.

---

૧ અહિં. ૨ જાવા ત્યાહાં ત્યાજ્ય.

પદમપુરાંણઇ કહિઉં છઇ એમ[1] કરઇ કરાવઇ અનુમોદઇ [2]જેમ,
સાહાય્ય દિઇ તસ સરિખું પુણ્ય, કૃષ્ણઇ મુખિં [3]સુણિઉં કાંનિ. ૧૨

તવ બોલ્યો કપિ કેરો નાથ, સાંભલિ અર્જુન પાંડવ ભ્રાત;
જો તાહરે કંચનસું કાજ, બીજી વાટઇં જા માહારાજ. ૧૩

અર્જુન કહઇ સુણિ પવન પુત્ર, હવઇ કહુ તુઝ છેલો ઉત્ર;
[4]સઇ ઇહાંજાવું સુણિ કપિરાજ, કહઇ તો બાંધુ બીજી પાજ. ૧૪

ઉઠીઓ અર્જુન સુભટ સુજાણ, [5]પખીજ કરઇ બહુ મુકે બાણ,
પરિખ્યા કારણિ, તિહાં હનુભૂપ, સાત તાડ તિહાં કરઇ સરૂપ. ૧૫

પાજ ઉપરિ પડીઉ ઉછલી, બાંણ પાજ વાંકી નવિવલી;
સકલ કલા સત્વ દીઠું જસઇ, કરજોડી હનુ બોલ્યો તસઇ. ૧૬

સ્વામી તિહાદઇં કનકઇ કાંમ, કવણ કાર્ય કરઇ સગ્રામ,
લિઇ સોનું તુઝ આપુ [6]ભરી, મઇં સત્વ જોવા પરિખ્યા કરી. ૧૭

કંચન લેઇ પાછો વલ્યો, આવી રાય યુધિષ્ઠિર મલ્યો,
સોવન દીધું બંધવ હાથિ, સુભટ પ્રસસઇ તે બહુભાતિ. ૧૮
ધીર્યવંતના સહુ ગુણ ગાય, એકલઇ સત્વઇં કાંમ ન થાય;
વાઘ સીંઘ ગજ બલીઆ બહુ, પશુઆં નાંમ ધરાવઇ સહુ. ૧૯
એકઇં પઇડિઇ રથ નવિ ફિરઇ, એક કરિં બાટી નવિ કરઈ;
એકહાથિ કિમ [7]લણવું થાય, એક પગઈ કિમ ચાલ્યો જાય. ૨૦
જો નરનારી મિલઇ સુસંગિ, તો [8]સુત સુંદર ઉપજઇ અંગિ;
તિણ સત્વગુણ પરદારા શીલ, જીહાં જાય તિહા પામઈ લીલ. ૨૧

દૂહા.

પરનારી નર જે તજઇ, તસ ઘરિ જય જયકાર,
પરદારા સગ જે કરઇ, તે [9]નર થયા ખુઆર. ૨૨

---

૧ એહ. ૨ તેહ ૩ મ્હેં સુણ્યુ એમ. ૪ મેં. ૫ પાજ કરઈ. ૬ વણુ. ૭ તો સુત ઉપજે સુદર. ૮ હુઆ. ૯ પચે તે નર.

ઢાલ.

આખ્યાનની. રાગ રામગિરિ.

પરદારાસું પ્રીતિ કરંતા, કંઠ છેદન થાય,
રોરૂ નરગઇં તે પડઇં, ઇમ [1]શાસ્ત્ર બોલઇ ન્યાય. ૨૩

આગઇ તો અહિલ્યા સંઘાતિ, ઇંદ્ર પામ્યો ખેદ;
સહસ ભગ પોતઇ હવો, અસુચી વદીઇં ભેદ. ૨૪

અમર ગુરૂની અગનારે, જઈ [2]હરિ લાવ્યો ચંદ્ર;
દિન દિન કલા તે ખિણ પામ્યો, હવઉ પોતઇં મંદ. ૨૫

રવિઘરણી કહઈં રોહિણી, કુણ દુખ છઇ મનમાંહિ;
તુઝ પીઉ અમૃત શ્રાવીઓ, તુ દુખ્ખલ કાંય. ૨૬

રોહણી કહઈં રવિ ઘરણી,સુણો, મુઝ પીઉ કલંકી હોય;
એક દિવસ સાજો માસમા, તેણઇં કારણ દુખ્ખલિ જોય; ૨૭

રાંમ ઘરણી સાધવી, દસકંધર લાવ્યો પાસ;
સર્વ સેના કુટુંબ સાથિં, નેહિ પામ્યો નાસ. ૨૮

સતી શિરોમણિ દ્રુપદી, કૈચકંઇ કીધું જોર;
સો ભ્રાત અગનિ બાલીઆ, પામીઆ વેદન ઘોર. ૨૯

નૃપ મણિરથની મતિ ગઇ, જેણઇં કર્યું પાતિગ કાંમ;
સ્ત્રી કાજી બંધવ મારીઓ, તેણઇ વંસ કીધો સાંમ. ૩૦

ચંડ પ્રદ્યોતન ચૂકીઓ, સહુ મૂઢમાંહિ મોટ;
મૃગાવતી નઇ કારણિં, જેણઈ ચણાવ્યો કોટ. ૩૧

ષટ ગોધ રમતા વનિ ગયા, પરદાર કીધી પ્રીતિ.
અર્જુનઇ આવી તે હણ્યા; સો નરગ પાંમ્યા નીઠી. ૩૨

---

[1] ઇમ શાસ્ત્રે બોલાય. [2] જઇ લાવ્યો હરિચંદ.

દૂહા.

છઈ પુરૂષ નરગઇ ગયા, લાગુ પરતગિ પાપ;
તેણઇં કારણિ પરસ્ત્રી તજો, વારૂ આતમ આજ. ૩૩

કાચઇં તાંતણે ગાઠડી, તિમ પરનારી નેહ;
સહગુરૂ કહઇ નર બાપડા, સીદ વિડંબઇ દેહ. ૩૪

કાચઇ કુંભઇ વારિ જીમ. તિમ પરનારી નેહ;
સહગુરૂ કહઇ નર બાપડા, સીદ વિડબઈ દેહ. ૩૫

તડકઈ છાંઇઉ તાડનો, તિમ પરનારી નેહ
સહઇગુરૂ કહઇ નર બાપડા, [1]સીદ વિડબઈ દેહ; ૩૬

તરસ્યાં પાણી ખાર જલ, સું સુખ પાંમઈ દેહ;
ઋષભ કહે નર ચેતજો, ત્યજ પરનારી નેહ. ૩૭

કુંડીઆ.

પરનારીસું જીઉકે ચિન્ત ન લાઇઇ,
જો ચિન્ત લાગુ હોઈ તો નચિત ન જાઇઇ,
જો નિત જાણુ હોઇ તો નિદન સોઇઇ,
પુનિહાહા ભાઇ, કબહી પડિઇ પાસિતો;
મસ્તગ ખોહીઇ. ૩૮

ઋષભ કહીઈ નવિ કીજીઈ, પરનારીસું નેહ;
મુંજ સરીખો રાજીયો, બહુ દુઃખ પામ્યો તેહ. ૩૯

રંભ જસી ધરી અગના, [2]કરઈ હાવસુભાવ;
ત્રુહઇ પરસ્ત્રી પેખતો, નીચો [3]જાતિ સભાવ. ૪૦

શીતલગુંણ નવિ શશિ તજઈ, ઉષ્ણતા ન છંડે ભાણ;
કવિ કહઇ બિ સાથિ જસઈ, એક પરગતિ નઈ પ્રાણ. ૪૧

---

૧ કાંઇ. ૨ કરતિત્વ. ૩ જીવ.

કવિત્વ.

સ્વાંન કરઇ લઘુનીતિ, પાય પણિ ઉંચો એકહ,
વસ્ત્ર ન ભીજઇ કેણિ, સોય મણિ પ્રકૃતિ વિશેષઇ,
માખી હાથ ઘસંત ઉટ મુખ ઉચુ રાખઈ,
છંડી નાગરવેલી, કટક બાઉલડો ભખઈ,
સુઈ ચાટઇ આંગુલી, કાગ વિટાલઈ કુંભ નઇં,
મુનિ હેમ કહઇરે ગુણીયણો, શીખ ન લાગઇ સહઇ જનઇ. ૪૨

દૂહા.

[1]શીખ તણઇ સહજ જનહી, જીમ મલ ચરતિ ગાય;
અબા મધ્ય રહઈ ગોટલી, તુહઇ કશા ન જાય. ૪૩
તિમ નીચા નર નઇ વલી, દીજઇ બહું ઉપદેશ;
પરસ્ત્રીથી [2]નવિ વેગલો, છડઇ નહીં લવલેશ. ૪૪
પરદારા જસ વલ્લહી, તે સુખ સેજજ ન હોય;
પરનારીથી વેગલા, તસ ઘરિ લિલા હોય. ૪૫

ચઉપઇ.

કલિ કાલિં સોની સંગ્રામ, શીલઈ અંબ ફલ્યો અભિરાંમ;
માગ્યો મેહ વૂઠો અતિગણો, જોયો મહિમા શીઅલજ તણો. ૪૬
સતી સુભદ્રાની સુણો વાત, જેહનો જગિ જાણે અવદાત;
કૂપ ચાલણિ તાંતણે તોલી, છાંટી નીર ઉઘાડી [3]પોલી. ૪૭
નારદ વેઢી લગાવઇ ઘણી, એ પરતગિ છઇ આતમતણી;
તોહઇં મોક્ષ ગયા તસ ગુણો, જોયો મહિમા શીઅલજ તણો. ૪૮

---

૧ સેહિજતણઈ સીખજ નહીં. ૨ નહી. ૩ કાદૂ.

શીલઇ રહી અજના સુંદરી, તો વનદેવઇ રક્ષા કરી;
સીહ તણું સંકટ તસ ટલ્યુ, શિલ શિરોમણિ તે [1]વેગઇ ફલ્યું. ૪૯

કલાવતીનુ સીઅલજ જોઇ, ભુજાઇં પાંમી જગિ [2]જોઇ;
નદીપૂર તે પાછુ વલ્યુ, શીલ શિરોમણી પ્રગટ ફલ્યુ. ૫૦

રામચંદ્ર ધરિ સિતા જેહ, અગનિ કુંડમાં પઇઠી તેહ;
વિશ્વાનર ફિટી જલ થયું, જનક સુતાનું નામજ રહ્યું. ૫૧

વંકચૂલ વનિ મોટો ચોર, વ્રત ચઉથુ તેણે લીધું ઘોર;
કારણપણઇતેણઇ રાખ્યું શીલ, રાજ ઋદ્ધિ બહુ પાંમ્યો લીલ. ૫૨

શેઠ સુદર્શણ શીલઇં રહ્યો, સૂલી ફિટી સિંધાસણ થયો;
કઠીઆરૂ નવિ શીલઈ ચલ્યો, રાજ રૂદ્ધિ તેણઇ પુણ્યઇ મિલ્યો. ૫૩

અસ્યાંવચન [3]ગુરૂ હેમઇં કહ્યા, કુમરનિરદઇ તે સદ્દહ્યાં;
ઉઠી બંઈ કરજોડી કરી, પરદારાની અગડજ કરી. ૫૪

દૂહા.

પરનારી તેણઇ પરિહરી, છબીઆ ગુરૂના પાય;
અતિ આણદિઇ ઉઠીઓ, નૃપ નિજ [4]નગરઇ જાય. ૫૫

ઢાલ

ઇસ નગરીકા વણજારારે-એ દેસી-રાગ કેદારો.

એણઇં અવસરિ જેસંગરાય, નૃપ હઇડઈ ચિંતા થાય;
[5]રાતિ દિવસ તે દોહેલઇજાય, નૃપ કરતો કોડિ ઉપાય. ૫૬

નૃપ પુત્ર વિના બહુ ઝૂરઇં, ભટકઇં ભાજઇ ચ્યણસૂરઈ;
હોઈ પુત્ર પુણ્યઈ [6]તેઅ, નવિ લહીઇ શ્રેય અધૂરઇ. ૫૭

---

૧ પ્રગટ. ૨ દોઇ. ૩ મુનિ. ૪ મંદિર. ૫ દિન રાતિ ઘેહિલઈ. ૬ અંકુરઇ.

જો કનક તણો આવાસ, માંહિ રત્ન તણા થંભ ખાસ;
પણિ પુત્ર નહી એક સારો, તુહઇ તે ઘર ગુપ વિચારો. ૫૮
ઘરિ બંધવ બહઇની સાર, અતિ પોઢો બહુ પરિવાર;
એક પુત્ર ન સારો લહીઇ, તેહનઇં સદા એકલડો કહીઇ. ૫૯
ઘરાં દીપ રત્ન અજૂઆલુ, ઘરિ દીવા .કોડિ નિહાલુ;
તુહઈ પણિ ઘરિ અંધારૂં, બાલિક નહી એક સારૂં. ૬૦
ઘરિ રત્ન કનક મણિ મોતી, બહુ લક્ષ્મી લીલા સહોતી,
તોહઈ પણિ નિરધન નાંમ, ઘરિ પુત્ર વિના સ્યા દાંમ. ૬૧
ઇમ ચિંતઈ મનિ મહારાજ, વિણ પુત્ર કિસ્યું મુઝ રાજ;
હવઇં લોપી મનથી લાજ, આવી બઇંઠા જ્યાહાં હેમરાજ. ૬૨
નૃપ પૂછઇ ગુરૂને તહીય, માહરાઈ પુત્ર અછઇ કંઇ નહીય;
મુઝ રાજધણી કુંણ થાસ્યઇ, ગુરૂ બોલ્યા મન ઉલ્હાસઈં. ૬૩
ગૂરૂ [1]સમરી અંબા દેવી, તે તો આવી પાય નમેવી,
ગુરૂ પૂછી વાત કહેવી, વલી અંબા ગુરૂ પદ સેવી. ૬૪
ગુરૂ હઇડા માંહિ સુરંગ, તવ તેડયો નૃપ જેસંગ;
તાહરઈ પુત્ર નહી મહારાજ, લેસ્યે કુમરનિરદહ રાજ. ૬૫
હુઓ સબલો મનિ વિખવાદ, રાઇં વલતો ન કાઢયો સાદ;
ઘરિ આવ્યો જેસંગરાય, તેડયા પંડિત બહુ તસ ઠાય. ૬૬
કહો પંડિત હોસ્યે પુત્ર. કિમ રહઇસ્યે મુઝ ઘરિ સૂત્ર;
વેગઇં આપો મુઝનઇં ઉત્ર, મમ બોલયો કાંઇ ઉત્સૂત્ર. ૬૭
બોલ્યા જોતિષી કરીઇ વિચાર, તાહરઈ પુત્ર નહી નિરધાર;
રાજ લેસ્યઇં કુમરનિરંદ, મમ કોંપીસ તું નરઇંદ્ર. ૬૮

---

૧ સેવી.

નૃપ અતિ શોકાતૂર જાણી, એક પુરોહિત બોલ્યો વાંણી;
સ્વામી કહણ આ મ્હારૂં કીજઇ ગંગાથી જલ આંણી જઇં. ૬૯

પગિ અણુંહાંણાં નઇં પાલાં, લેઇ ગંગા જલ સુકુમાલા;
જઈ સોમેશ્વર નઇં પૂજો, નવિ દીસઇ ઉપાય દૂજો. ૭૦

અરથી સાંસાં ન કરઇ કામ, જલ પાજ બંધાવઈ રામ;
નાચ્યો ઇશ્વિર મુંકિ માંમ, અરથી જેસંગ ચાલ્યો તામ. ૭૧

આવ્યો સોમેશ્વર જીહાં ઇસ, પૂજી રાય નમાવઇ સીસ,
આપો પુત્ર ભલો તજી રીસ, મમ જૂઉ લિખ્યુ જગદીસ. ૭૨

ષટ્ મહીના પૂજઇં જગદીસ, પછે અતિ બોલ્યા ઇસ,
રાજાસું પડિઓ ભમ્રિં સહી, પુત્ર નહી તુઝ કર્મઇં. ૭૩

વલી શબ્દ કહું તુઝ આજ, લેસે કુંમરનિરંદહ રાજ,
એણે વચને રાજા રૂઠો, તું ઇસ થઇ સુ બઇઠો. ૭૪

કવિત્વ.

વિગતઇં ભૂલ્યો વિશ્વભર, લંક ન દીધુ નારી,
લક આપ્યો સીહનઇં. વસઇં વગડઇ મંસ આહારી,
ન ફલી નાગરવેલી, ફલ તાડને દીધાં,
નયન તુછસુ નારી, લોચન મૃગનઈ દીધાં,
સ્વર ન દિધો શુક વચન, કંઠ કોકિલા કીધું તુઝ,
નૃપ જેસગ એણીપરિ ઉચરઇં, ઠામિં ઠામિં ભૂલ્યો ચતુર્ભુંજ. ૭૫
ચતૂર્ભૂંજ (તુ) અતિ ચૂકીઓ, રંગ અતિ ગુંજા દીધુ;
અબલ યિહર ઇજલા, કેવડઈ કાટો કીધો.
આપુ (તે) અધ પાંગલા, ભૂપતિ અમરાં થોડો;
જાસ રજીઇ અસવાર, તાસ લેઇ કીધો ઘોડો.
સપ દીધઈ ઈદ્રિ વારણાં, તો ઉદરઈ કડૂઉ કાંકરિઉં;
કહઈ જેસંગ વિસંભરાં, (તે) ગુણવંતાંઇ ગુણ હર્યો. ૭૬

વિસંભરા વેયાં નહી, તો અંતર એવડુ કીધું;
પ્રેમલ બહુલાં પુષ્પ, તાસ તો ફલહ ન દીધું.
ફલઈ અબઇકિદા, સદા ફલે નાલીઅરી;
કોહલામાં કલીયો નહિ, ગોટલઈ ગુંથીજ કેરી.
કનક દીધું કૃપણાં, દાતા દુબલ સરજ્યા.
નૃપ જેસંગ એણીપરિ ઉચરઇ, તાહરી લીલા કુંણ લહઈ. ૭૭

સોવન ન કીધુ સુગંધ, વાસના એકજફલ આપી;
અવર વૃક્ષ જીવઇ ઘણું, કેલિ તો નાંખે કાપી.
હરિ વલ્લભ જે ભક્ત, રસના એક તસ આલી;
શેષનાગ જે સાપ, તાસ મુખિ સહસ લેઈ ઘાલી.
મૂરખ દીધી સુંદરી, ચતુર ઘરિ સખની સારઇ સહી;
નિરધનકું બહુ બાલ, જેસગ ઘરિ એકઇ નહી. ૭૮

ઢાલ પાછલી.

એણે વચને ઇશ્વર લાજ્યો, દૂખ નૃપનો અંશ ન ભાંજ્યો;
લિખ્યું મઇ નવિ લોપાય, વિણ અક્ષર દીધું ન જાય. ૭૯

હુઈ જેહનઇ જેહવુ કર્મ, આપઇ તેહને તેટલો બ્રમ;
જગમાં એક સાચો ધર્મ, મૂર્ખ જન લાગો ભ્રમ. ૮૦

તુહ્યો ધર્મ વિના કિમ પાંમો, જૂઓ નિરધન વિપ્ર સુદામો;
તેણે વિપ્રે દાનજ દીધું, તેહનું ફલ પરતગિ લીધું. ૮૧

હરિ વિક્રમ સરિખા જેહ, કરમિં દુખ પામ્યાં તેહ:
દેવ, દાનવ નઇ યક્ષરાય, પુણ્ય ખૂટતઇં દુખીઆ થાય. ૮૨

જે સગર સરીખો રાય, સુત સાઠિ હજાર કહઇવાય;
એક વેલા મરણજ થાય. કીધાં પાપ કર્મ નવિ જાય. ૮૩

નૃપ અતિ શોકાતૂર જાણી, એક પુરોહિત બોલ્યો વાંણી;
સ્વામી કહણ આ મ્હારૂં કીજઇં ગંગાથી જલ આંણી જઈં. ૬૯

પણિ અણુંહાંણ્યાં નઇં પાલાં, લેઇ ગંગા જલ સુકુમાલા;
જઈ સોમેશ્વર નઇં પૂજો, નવિ દીસઇ ઉપાય દૂજો. ૭૦

અરથી સાંસાં ન કરઇ કામ, જલ પાજ બંધાવઈ રામ;
નાચ્યો ઈશ્વિર મુંકિ માંમ, અરથી જેસંગ ચાલ્યો તામ. ૭૧

આવ્યો સોમેશ્વર જીહાં ઇસ, પૂજી રાય નમાવઇ સીસ,
આપો પુત્ર ભલો તજી રીસ, મમ જૂઉ લિખ્યું જગદીસ. ૭૨

ષટ મહીના પૂજઇં જગદીસ, પછેં અતિ બોલ્યા ઇસ,
રાજાસું પડિઓ ભિન્નિં સાહી, પુત્ર નહી તુઝ કર્મઇં. ૭૩

વલી શબ્દ કહું તુઝ આજ, લેસે કુંમરનિરંદહ રાજ,
એણે વચને રાજા રૂઠો, તું ઇસ થઇ સુ બઇઠો. ૭૪

શૈવ સન્યાસી બાંભણા, મત્ર તંત્ર ના જાણ;
એક પુત્ર જો મુઝ દિઈં, આપું રાજસહાંણ. ૮

કોડિ ઉપાય નૃપ કરઇ, પણિ નો હુઇ એક બાલ;
તાંમ વિચાર વાંકો કરઇ, કુમતિ ભજઈ ભૂપાલ. ૧૦

અઠોતરસો બુદ્ધિ વસઈ, રાવણ તણઈ કપાલ;
એકઈ બુદ્ધિ ન ઉકલી, [૧]તેહનઇ ફીટણ કાલ. ૧૧

ભણ્યો ગુણ્યો જેસંગદે, ઉધો કરઇ વિચાર;
મારૂ કુમરનિરદનઈ, જીમ સૂત દિઇ મહારાજ. ૧૨

ચઉપઇ

સ્વારથ ભૂત પાપી સંસાર, લોભીઇ પાતિગ કરઈ અપાર;
લોભઇ ભરત બાહુબલિ ભિડઈ, લોભિં કંસ પિતાનઇ નડઈ. ૧૨

કનકકેતુ મારઈ નિજ પુત્ર, જાણ્યું લેસ્યે મુઝ ઘરસૂત્ર,
લોભ લગઈ સુરપુરી કુમાર, [૨]હણ્યો પિતા તેણે નિરધાર. ૧૪

કોણી રાજા લોભી થયો, પિતા હણી નઇ [૩]નરગિ ગયો;
સૂભૂમરાય ચક્રી નર જેહ, અતિ લોભઈ દૂખ પાંમ્યો તેહ; ૧૫

સ્વારથ ભૂત દીસઇ જગસૂત્ર, કાંમે ચુલણી મારઇ પુત્ર;
કાંમિઇ લોક હુઈ વલી અંધ, ભૂપતિ મરાવઈ કુમરનિંરદ. ૧૬

કિમ પોયણિ ઉગઈ પાષાણિ, કિમ સુપુરૂષ વંછઇ પરહાંણિ;
કિમ સોનઇવલી લાગઇ સાંમિં, કિમ રહઇ મુનિવર એકઈ ઠાંમિં. ૧૭

કિમ અમૃત થાય વિષ રૂપ, કિમ દેખતો ઝંપાવઈ કૂપ;
કિમ અવધૂત વંછઇ મનિ લીલ, થૂલિભદ્ર કિમ છડઇ શીલ. ૧૮

---

૧ આવ્યો, ૨ તેણે પિતા માર્યો. ૩ દુર્ગતિ.

મણિધરનઈ માથઈ મણી જેહ, શારંગ નાભિ કસ્તુંરી જેહ;
નાગદત્ત વાઘણી વનિ થાય, જીવતાં દોહી કિમ જાય. ૧૯

કિમ પૃથ્વી હાલઈ જગિ મેર, કિમ [1]દિનકરથી હુઇ અંધેર;
ઘણો ઉપાય જેસગદે કરઈ, કુમારપાલ [2]કિમ માર્યો મરઈ. ૨૦

જેસંગ કોપ કરઇ અદ્દભુત, બહુ તેડયા પોતાના દૂત;
જાઓ વેગઈ વીંટો દઇથલી, કુમારપાલકુલ નાંખો દલી. ૨૧

ધાયા સુર સુભટ મહાબલિ, વેગઈં જઇ વીંટી દઇથિલી;
માર્યો રાજા તિહુયણપાલ, કુમારપાલ નાઠો સમકાલિ. ૨૨
ન્હાઠો આવ્યો પાટણમાંહિં, ખબર ખોજ લહી નૃપ તિહાં;
બહુ કોપ્યો જેસંગ નરનાથ, કારણ વિના નૃપ કરતો ઘાત. ૨૩

ગાહા.

તનત્થી ઘર, તનત્થી દેવલ, રાવલ પિત નત્થી,
જેણે અકારણિ કુવિયા, ખલા દોતિન્નિન હુતિ. ૨૪

દૂહા.

કારણ વિના કોપઈ અસંખ્ય, કારણ કોપ સંખ્યાય,
કારણિ પડીઇ કોપ નહિ, તે [3]વિરલા ઋષિરાય ૨૫
કારણ વિના કોપે સહિ, હુઓ અસખ્યા પાંતિ;
તો દુઃખ મનમા સું કરૂ, કાઢું મનની ભ્રાંતિ. ૨૬

ચઉપઇ.

મનની ભ્રાંતિ કાઢીઈ સુખ લહુ, હવડાં હુ સહી છાનું રહુ;
શાસ્ત્રિ બોલ કહ્યા છઇ જેહ, સહી સંભારઈ રાજા તેહ. ૨૭

---

૧ દીપકથી. ૨ નવિ ૩ જગમાં થોડા જાણીએ.

ચતુર હુઇ તે ધરૂં વિવેક, કૂલ અરથઈ નર છડે દેસ;
ગામ કાજઈં કૂલ તજી અભિરામ, દેસ કાજી તજીઇ સહી ગાંમ. ૨૮
આતમ કાજીં છાડી જઈ દેસ, ઉભા નવિ રહીઈં લવલેસ,
અસ્યું વિમાસી કૂંમરનિરદ, ચાલ્યો હઇડઇ ધરી આણંદ. ૨૯
કૃષ્ણ [1]દેવ બનેવી જીહા, આવી કૂંમરનિરદહ તિહાં;
ભેટી શીસ નમાવી રહ્યો, વલી વૃતાત માંડી નઈં કહ્યો. ૩૦
કૃષ્ણ કહઇ સુંણિ કૂંમરનિરદ, સરીખાં દિન નહિ તારા, ચદ;
સરીખા વેલા સરીખુ કાલ, સરીખા વાસર નહિ ભૂપાલ. ૩૧
સુર, નર, નારી, અરિહા, ઇસિ, તેહનઈં સરીખિ નહિઅ જગીસ;
વાસુદેવ, બલદેવા જોડિ, કાલીઇ ચક્રી પાંમ્યા ખોડિ. ૩૨
એક દિન રાજ કરઈં નૃપરામ, એક દિન છડઇ તે પુર ગામ;
એક દિન રાવણ સબલ જગીસ, એકદિન ભૂમિ લુઠઇ તસ સીસ. ૩૩
એક દિન પાડવ રંગી રમઈં, એક દિન તે નર વનમાં ભમઈં;
એક દિન રંગિ રમઈ ભરથરી, એક દિન ચાલ્યો સહુ પરિહરી. ૩૪
જે નૃપમુંજ દિઇ બહુ સીખ, એક દિન તેણઇ માગી ભીખ;
હરિચંદ સરિખો સાહસ ધીર, એક દિન વહઇ હુંબધરિ નીર. ૩૫
જે શ્રેણિક જગિ બલીઓ હુંઓ, એક દિન તે કઠ પંજરિ મૂઓ;
જે વિક્રમ જગમાં વિખ્યાત, એક દિન છેદ્યા તસ પગ હાથ. ૩૬
એણઇ દ્રષ્ટાંતઇ [2]સમજ્યો રાય, સરિખા દિન ન કોઇના જાય;
આજ લંપી બઇસો એકઠાઈ, એક દિન તુઝ સરિ છત્ર ધરાય. ૩૭
કાલિં પુણ્ય પ્રગટ જમ થસ્યઇં, સબલ આપદા [3]તહારી જસ્યઈં,
મ કરિસ ચિંતા ઇંહા રાય, નગર ભલું જે તાહરા પાય. ૩૮

---

૧ કૃષ્ણ દેવ કહે કુમરનરદ. ૨ સુણીહો. ૩ નાસી.

શુભ થાંનક જાંણી નૃપ રહ્યો, રાય જેસંગદે તે પણિ લહિઓ;
છાનું હેરૂ આવ્યું જસઈં, અવધૂત થઈ નૃપ નાઠો તસઈં. ૩૯

આવ્યો નૃપ પુરપાટણ માંહિં, કુણમેર પ્રાસાદહ જીહાં,
તિહાં ભરડાના ભેલો નૃપ થાય, કાલ કેટલો [૧]વચિમાં જાય. ૪૦

જાંણ હવુ જેસંગદે જસઈં, ભરડા જીમવા તેડયા તસઇ;
આવ્યા રાવલ ગરઢા બાલ, રાય કરઇં તિહાં પાય પખાલ. ૪૧

ધુઇં ચરણ જૂઇં આકાર, ભરડા પગિ લખ્યણ નહિ સાર;
કુમારપાલ પગિ આવ્યો હાથિ, મયગલ મછ લિખ્યા બહુભાતિ. ૪૨

સાયર સીહ તણો આકાર, ધજ તોરણ નઇં ધનુષ અપાર;
સંખ ચક્ર નઇ ચરમહપાય, ચિતિ ચમક્યો જેસંગરાય. ૪૩

આવ્યો રાવત અતિ સાંકડે, વિષધર વાંકો ઘાલ્યો ઘડે;
મંયગલ પડયો અજાડીમાંહિ, બલ પ્રાક્રમ ન [૨]દીસઇ કિહાં. ૪૪

નૃપ જેસંગદે કરઇ વિજ્ઞાંન, તેડયા મત્રી નઇં પ્રધાંન,
આરે સુભટ સુરા થયો; આ ભરડાનઇં ઈહાં રૂધયો. ૪૫

અસું કહી નૃપ કાંમીંઇ જાય, ભોજન ભરડા કરઈ તસઠાય;
કુમારપાલ ચિત્તિ ચમક્યો તિહાં, બુદ્ધિં વિમાસઇ હઇડા માંહિં. ૪૬

સહી મુઝ ઉપરિ માંડયુ કૂડ, જાણતો હુઓ [૩]અતિ મૂઢ;
આવી પડીઉ સંકટ માંહિ, દ્વાર ન દીસઇ જાવા [૪]કિહાં. ૪૭

જીમ મયંગલ ફરસેદ્રીકાય, પડઇ અજાડી આવઇ ઠાય;
પરિમલ વાહ્યો ભમર જેહ, કમલમાંહિં બંધાણો તેહ. ૪૮

આંખિઇ વાહ્યો પસુ પતગ, અગનિમાંહિ પરજાલઇ અંગ;
કર્ણ વસિઇ મૃગ હુઓ અજાણ, સંકટ પડીઓ ખોઇ પરાંણ. ૪૯

---

૧ તેહમાં ૨ નવિ ચાલે તિહાં. ૩ મતિ. ૪ ક્યાહિ.

તિમ હુ રસના રસ લોલપી, આવી બઇઠો જીહાં ઘરરપી;
તો હું હુઓ પસુની જોડી, મન થકી બુદ્ધિ નાઠિ કોડિ. ૫૦

મૂઢ પુરૂષ હું નર નહીં ભૂપ, દેખંતો જંપાવ્યો કૂપ,
હવઇં નીકલવા કરૂં ઉપાય, તો હુ સાચો રાવતરાય. ૫૧

અસું વિમાસઇ રાજા જમઈં, જમતાં ભોજન પાછું વમઇ;
ઉભો થઇ નઇ અતિ ઉબકઇં, ભરડા સહુ હડસેલઇં ધકઇં. ૫૨

ભરડા સભા છાંટીઇ જવ ભરી, હાકયો રાવત ફિટિ ફિટકરી;
ખરડી ડીલઇં તે નાઠો જાય, વલતાં સોય પ્રગટ નવિ થાય. ૫૩

સિદ્ધરાય આવ્યો તિહાં તસઇં, કુમારપાલ ન દીસઇ કિસઇં;
મંત્રીને તવ પૂછઇં ભૂપ, [૧]કુમરનિરદ કિહા ભરડા રૂપ. ૫૪

તવ મત્રી કહઈ સુંણિ હો રાય, એક ભરડો ઇહિા મુંગુ જાય,
તે ઉબકીઓ સભા મઝારિ, ભરડઇ હાકી કાઢયો બારિ. ૫૫

સિદ્ધરાય ખિજ્યો બહુ તાંમ, મત્રી મૂઢ બિગાડયુ કામ,
સહી સંકટ છૂટો વનિ ગયો, તે મૃગપતિ કિમ જાઇં ગ્રહ્યો. ૫૬

ખીજ્યો રાય સેનાપતિ ભણી, મત્રીનઇં નાખ્યાં અવગુણી,
રે મૂઢો વિણસાડયું કાંમ, હું જેસગ તુહ્મ [૨]ટાલીસ ઠાંમ. ૫૭

જો જઇ ઝાલો કુમરનિરદ, તો તુહ્મ સિરથી જાસઇ ડડ;
જો જઇ વિણઝાલિ પાછાવલ્યો, તો ઘરઘરણીનઇ નવિ મલો. ૫૮

ખીજ્યોનૃપજવ બોલ્યો અસ્યો, સેન લઈ સેનાપતિ ધસ્યો;
કુમારપાલના જોતો પાય, અલી કુંભાર તણઇં ઘરિ જાય. ૫૯

વિઠિઉં ઘર પ્રજાપતિ તણુ, અલી કુંભાર મ બોલેસ ઘણુ;
તુઝ મંદિરમાં કુમરનિરદ, આપિ [૪]મુઝનઈ કરિ આનદ. ૬૦

---

૧ પાલ. ૨ ટાલુ. ૩ તો ઘરણીને તમે ન વિમલો. ૪ અમને.

ચલી ભણઇ ધીરજ આદરી, સહી તુહ્મરાય તણી મતિ ફિરી;
જો ડંડઈ તો ડડિ નિસંક, ફોકટ કુમર મદેસ કલંક.

કાયા કીજઇ ખડો ખંડ, ચોર તણી વલી દીજઇ ડંડ,
કહુ પતીજ કરૂ વલી સોય, કૂમારપાલ જો ઘરમા હોય

ચોખાં વચન કહઇ કુંભાર, સેનાપતિ મનિ કરઈ વિચાર,
તેડયા સુભટ સહુ સજ કરી, કુભાંરતણું ઘર જોયુ ફિરી.

જોતાં નૃપ નવિ લાધો તિહાં, ખિણખેદ હુઓ મન માંહિં,
નીચું [1]મુખ કરી તે વલ્યો, પાટણ [2]માહિં પાછો તે વલ્યો.

ખબરિ કરી નર જેસંગ તણઈ, સુંણી વાત નૃપ બહુ અવગુણઈ
મુખ લેઇ સ્યું પાછો વલ્યો, કુમારપાલ જો તુહ્મ નવિ મલ્યો.

ખીજ્યો નૃપતિ જાંણ્યો જસઇ, સેનાની વલીઓ તિહાં તસઈ;
ખબરિ કરેવા કુમરહ તણી, ચાલ્યો ધરિ પ્રજાપતિ ભણી.

એણઇઅવસરિતિહાંચલીકુંભાર, ભંડ થકી કાઢિઓ કુમાર;
સ્વામિ તુઝ રાખ્યો નવિ જાય, જો રાખું તો (મુજ) રૂસઇરાય.

હવડાં તુઝ ।રૂડો પરદેસ, ઉભો ઇહાં મ રહઇ લવલેસ;
કટુક વચન કહું છુ આજ, તું અપરાધ ખમે મહારાજ.

કુંમર કહઇ સુણિ પરજાપતિ, તુઝ સમ લોકો જગમાં નથી;
અભયદાનનો તું દાતાર, મુઝ પ્રાંણ ઉગારણ હાર.

અવસરિ કાજ કરઈ તે મિત્ર, અવસર ચૂકયો સુંત કહું શત્રુ;
જીમ કો મૂર્છાગતહ શરીર, તિહારઈ ભલું એક ટીપુ નીર.

તિમ અવસરનો તું જગિજાણ, તઈં ઉગાર્યા માહરા પ્રાંણ;
જવ ઉસકલ થાઇસિ તુઝ, તવ સુખિ નિદ્રા(ભરી) હોસઇમુઝ.

અસ્યુ કહી નઈ ચાલ્યો જાય, વયરી ભાગો ન્હાઠો જાય;
વેગઈ જાંણુ સેનાની થાય, ચઢી કટક તવ કેડિઇં થાય. ૭૨

કુમારપાલ તવ જૂઈ ફિરી, આવતાં દીઠા ગજ તુરી;
તવ વેગઈ નૃપ સબલ પલાય, સેનાની પુંઠિઈ જાય. ૭૩

કુમારપાલ ભયકર થયો, ભીમસિંઘ હાલી સરણિ ગયો;
રાખિ રાખિ નર તુંહિ કૃપાલ, આવ્યું સેન જેસંગ ભૂપાલ. ૭૪

ભીમસિંઘ મનિ કરઈ વિચાર, જીવ ઉગારૂ એ [1]ધર્મ સાર;
આંણી કરૂણા રાખ્યો રાય, ઝાંખર ખાડ ઘાલ્યો તસઠાય. ૭૫

વેગઇ સેનાની આવ્યો તિહાં, કુમારપાલ નવિ દીસઈ કિહાં;
પૂછઇં હાલીનઇં કરિ ગ્રહ્યો, ઇહાં આવ્યો નૃપકહઇ કિહાંગયો. ૭૬

હાલી ભીમ બોલ્યો મહામતી, ઇહાં નર કોઇ આવ્યો નથી;
નવિ માંનો તો જુવો જાણ. જો હુઇ તો જેસંગ આંણ. ૭૭

તવ સેનાપતિ ખીજી કરી, ખેત્ર આખુ તેણઇ જોયું ફિરી;
ખોર ઝાંખરાં બહુ છઇ જીહાં, ભાલે અણી પરોયાં તિહાં. ૭૮

કટકઇં ચાપી કરી અતિઘણી, કલા કેલવી બહુ આપણી;
એક ન [2]વાગુ આયુધ અણી, રાખણ હારો ત્રિભુવન ધણી. ૭૯

દૂહા.

જીસકુ રખઇ સાંઇઆં, માર ન સકઇં કોય;
બાલ ન વંકો [3]તાં નરાં, જો જગ વયરી હોય. ૮૦

જીસકુ મારઇ સાઇંઆં, રાખ ન સકઇ કોય;
જમરા ચોટી ન ચૂકસે, જો જગ ઉડણ હોય. ૮૧

---

૧ એહજ. ૨ લાગુ. ૩ રીસકે.

સુર સુભટ રણિ બહુ મલ્યા, વીંટયો કુંમરનિરંદ;
નૃપ માર્યો તિહાં કિમ મરઇં, રાખણ હાર જીણંદ. ૮૨

સેનાની ઝાંખો થયો, સુભટ હુઆ ખીન ખેદ;
મુખ લેઈ પાંછા વલ્યા, પાંણી ગયા કુ મેદ. ૮૩

કટક ગયું જવ જાણીઉ, તવ હાલી સજ થાય;
ઝાંખર પાછાં તિહાં કરી, કાઢિઉ ગૂજર રાય. ૮૪

સ્વામી તું સુપુરૂષ સહી, મઇં કીધી તુઝ બાધ;
[1]ઝાંખરમાંહિં ઘાલીઓ, ખમજ્યે તે અપરાધ. ૮૫

કુંમારપાલ એણીપરિ કહઇં, સાભલિ સુપુરૂષ વાત;
તઇં મુઝ રાખ્યો જીવતો, તુ મઝા બધવ તાત. ૮૬

નિત ઉઠી દાનહ દીઇ, સોના ખડી લાખ;
એક જીવ ઉગારિઇ, તેહનું પુણ્ય અસંખ. ૮૭

દાંન દિઇં નઇં તપ તપેં, જલઇં નાહઇં સો વાર;
કુમર કહઇં એ નર જાંણયો, દયા વિના સહુ છાર. ૮૮

કર્ણું ન શોભઇ કુંડલઇં, શોભઇં સુણતાં જ્ઞાન;
કર નવિ શોભઇ કંકણે, શોભઇં દેતાં દાન. ૮૯

કાયા ન શોભઇ ચંદનિં, શોભઇ કરૂણા સાર;
તાસ સરીરે લેખઈ સહી, કરતા પરઉપકાર. ૮૯

તઈં રાખ્યો મુઝ [2]ભીમડા, ઉડી આપ પરાંણ;
તું ઉપગારી જગિ થયો વડો, તુ જગિ સબલો જાણ. ૯૦

દેહ ચર્મનિ વાણહી, કરી પહઈરાવું પાય;
[3]ગુણ ઉસકલ વલી, તુહઇ થયુ ન જાય. ૯૧

---

૧ કંટક. ૨ જીવતો. ૩ તુઝ.

ભીમસેન સંતોષીઓ નૃપ ચાલ્યો પરદેશ,
જવ હું રાજ લહઇસ વલી, તવ તુઝ ભક્તિ કરેસ. ૯૨

ઢાલ.

પર્વતમાંહિ વડો મેરૂ હોઈ—એ દેસી—રાગ દેશાખ, રાગ કેદારો.

અસું કહીનઈ ચાલ્યો રાય, ગામ નગર પુર જોતો જાય.
કૌતગ એક અનોપમ થાય, ઉંદિર એક દીઠો તસ ઠાય. ૯૩

તે દરમાંહિં પઇસીનઈ લાવઈ, લેઇ સોનઇયા બાહરિ આવઇ;
હેમ ટકા માંડયા એકવીસ, નાચિઈ ઉંદિર કરઈ જગીસ. ૯૪

કૌતગ જોઇ નર ભૂપાલ, લેઇ સોનઇઆ કરતો આલ;
તવ ઉંદિર ઉદીરઈ હુઇ ફાલ, વેગઈ મરણ [1]કરઈ તતકાલ ૯૫

હઇહઇ નૃપ કરતો મુખિ ત્યાંહિ ખિન ખેદ હુઓ મનમાંહિ;
હું જગિ પાપિ મોટો મૂઢ, ભણ્યો ગણ્યો [2]હુઓ મતિમૂઢ. ૯૬

મઇમતિ કીધો અસ્થોગ્ય વિચાર, ઉંદિર નહીં વણજ વ્યપાર;
નવી કરવી કાંઇ જમણવાર, દાંન દેવું તસ નહિ નિરધાર. ૯૭

તીર્થ નવિ કરવી એહનઈ યાત્ર, નવિ પોખેહવા પૂણ્યહ પાત્ર;
એહનઇ નવિ કરવી ભોગનિ વાત, તો સ્યું કરસ્યેં કનકની ધાત. ૯૮

પણિ પાપી જગિ મોહની જાલ, મોહે લખમણ કીધો કાલ;
ભ્રગુ પુરોહિત વારઈ નિજબાલ, મોહઈ મુનિસર દેતો આલ. ૯૯

રોતો રાંમ રડાવઇ રાંન, મનમાં ચિંતઇ સીતા ધ્યાન;
બલિભદ્ર મોહઇ વહઈ સરિકાંન્હ, સુરપતિ બોધ દેઇ નિદાન ૧૦૦

ઉમયા મોહ્યો ઇશ્વર નાચ્યો. નંદિખેણ કોશા ઘરિ [3]રાચ્યો;
લાડુ મોહઈ અખાડો જાચ્યો; અરણક ઋષિ પરરમણી રાચ્યો. ૧

---

[1] લહે. [2] થયો [3] માચ્યો.

કૂડું બઈ રાચ્યો જે શશીરાય, મરણ લહી તે દૂરગતિ જાય;
આર્દ્રકુમાર તાંતણઇ બધાય, કત મોહી સ્ત્રી કાઠ ખાય. ૨

એક હસાવઇ એક રડાવઇં, એક બોલાવઈ મનમાં જે ભાવઇં;
એક ધન મોહ્યા પાપ કરવઇં, એક દેહ મોહ્યા મંસજ ખાવઇ. ૩

મોહઈં મુંઝી માતા આપ. સુતનઇ કહી બોલાવઇ બાપ;
પુત્રીનઇ કહઈ [૧]આવો માય, મોહઇ મુખિ અવલુ બોલાય. ૪

મોહઈં મુંઝયા ગરઢા બાલ, મોહઈં ઉંદિર કીધો કાલ;
પશ્ચાતાપ કરઇ ભૂપાલ, તિહાંથી ચાલ્યો કુમારપાલ, ૫

આવ્યો ઉંદિરા ગામ મઝારિ, જઈ રહ્યો દેવશ્રીઆ ઘરિબારિ,
પ્રાહિં તે પુણ્યવતી નારી, તેણઇ કીધી નૃપની મનોહારી. ૬

પંથિ જાણીં ભક્તિ કરી સાર, ભોજન ભૂપતિ સખરો આહાર;
પ્રીસ્યો કરબો ગંધ અપાર, હરખ્યો નૃપ બોલ્યો તેણીવાર. ૭

જે નર મુગતિતણા ભજનાર, તેહનઇં અગિ પડઈં ગુણસાર;
તે નર કરતા પર ઉપકાર, તે ન ગણઇ નર આપ પરાય. ૮

શારદધન લખમી દાતાર, તે ન જૂઇ કુલ ના આચાર;
દેતાં ન કરઈ સોય વિચાર, જીમ જગમાં તરૂઅર સહકાર. ૯

તરૂઅર કલ્પ સરિખી સારી, દાતા દેવશ્રીઆ જે નારી;
ભૂખ્યા નવિ જાય ભીખારી, માનવ પરિખ્યાની કરતારી. ૧૦

દીઠો કૂંમર નરેશ્વર જીંહારઇં, ભોજનભક્તિ કરીઅતિ તિહારઇં;
ખુશી થયો [૨]નૃપ હઇડામાંહિ, મધુર વચનિ મુખિ બોલ્યો તાંહિ. ૧૧

જો મુઝ રાજ દીઉં જગનાથિ: તિલક કરાવઇ તિહારઈં હાથિ;
અસ્યું કહીને ચાલ્યો ત્યાહિ, આવ્યો ગામ તે દઇથલીમાંહિ. ૧૨

---

૧ બોલાવે. ૨ અતિ.

ચઉપઇ.

રાઇ દઇથિલી આવ્યો જસઇ, જાણુ હવું જેસગનઇં તસઇ,
સુભટ મોકલ્યા જે [1]મહાબલિ, તેણઇં વીટી આવી દઇથિલી. ૧૩
આકૂલ વ્યાકુલ નૃપતિ થાય, સજન તણંઈ સરણઈ તવ જાય,
રાખિ રાખિ પ્રજાના ધણી, હણવા સુભટ નર આવ્યા ભણી. ૧૪
તવ [2]સજનઇ આવી દયા, કૂમારપાલ પરિ કીધી મયા;
ઇંટ માહિ નર ઘાલ્યો સોય, તે થાનકિ નવિ જાણઇ કોય. ૧૫
સુભટ બહુ આવ્યા પુરમાહિ, કુમારપાલ નહી દીસેં ક્યાંહિ,
ગઢ મઢ મંદિર જોતા ફિરઇ, કૂંમારપાલ સાહવા પરિ કરઈ. ૧૬
જોતાં કિહા ન દિસઈ [3]જસઇ, સજન તણે ઘરિ આવ્યાં તસઇં;
વેગઇ જાઇ ઝાલ્યો કૂંભાર, કહઈ કુમારપાલની [4]સાર. ૧૭
સજન કહઈ સેનાપતિ કરો, ધોબીનો ઉખાણો ખરો;
સ્ત્રી સાથિં નવિ ચાલઈ જસે, ગાધઇડીને કૂટઇ તસેં. ૧૮
તિમ તુહ્મો રાય ન ઝાલ્યો જાય, ઘર લૂટેવા કરૂં ઉપાય;
પણ સરિ ગાજેં જેસંગરાય, તિહાં પ્રજા લૂટી નવી જાય. ૧૯
સુર થઇ બોલ્યો કૂંભાર, સેનાપતિ મનિ કરઈ વિચાર;
કુંમારપાલ સહી નાસી ગયો, ઘરિ કુંભાર તણઈ નવિ રહ્યો. ૨૦
સેનાપતિ સેન લેઇ વલ્યો, નૃપ જેસગને આવી મલ્યો;
કરજોડી વિનવીઓ રાય, કૂંમારપાલ [5]કિમ ઝાલ્યો જાય. ૨૧
એણઇ અવસરિ સજન કૂંભાર, કૂમારપાલની કરતો સાર;
ઈંટ થકી તવ કાઢયો રાય, વિપ્ર વોસિર મિલ્યો તસ હાય. ૨૨
ત્રિણિ મિલી તવ કરઇ વિચાર, બીજ્યો સજન પિતા તેણીવાર,
કિસી વાત કરો મનિ કોડિ, લાડ દેસ દીસ(જા)ઇ ચિત્રોડ. ૨૩

---

૧ ત્યાહા. ૨ મનિ. ૩ કસઈ ૪ ફાર. ૫ નવિ.

સજ્જન પિતા તવ બોલ્યો અસુ, કુંમારપાલ કહઇ કહોછો કિસું;
એ ઉપગાર તણી છે વાત, ઉપગાર વિના નર પશુ અનાથ ૨૪
ધિગ્ મુખ જીહાં નહિ તત્વજ્ઞાન, ધિગ્ કર જે નવિ દેતો દાન;
ધિગ્ કૂલ જીહાં નહીં પુત્ર સુસાર ધિગ્ નર જીહાં નહીં [1]પરઉપકાર ૨૫

દૂહા.

પરકાજીં તરૂઅર ફલઇં, પરકાજીં જલધાર;
પરકાજીં સુપુરૂષ નરા, કરતા પરઉપગાર. ૨૬
નર નારી પંખી પશુ, ભાવિં સુરપતિ દેવ;
પર ગુણ કાજીં જે હવા, ઋષભ કરઇ તસ સેવ. ૨૭

કવિત્વ.

માનવના મન હરણ કંઠ, કોકિલા ટહુકઇ;
મોર કલા મંડતો, હંસ ગતિ ચાલતો લટકઇં. ૨૮
મૃગ લોચન સીંહ લંક, અંબ ફળ અમૃત ભરીઓ;
કલ્પદ્રુમ જગિ અવતરિ, તેણઇ ઉપગારજ કરીઓ.
નીલ ચાસ દરિસણ ભલો, મયગલ કુંભ મુક્તા વસ્યો;
નૃપતિ કહઈ નર ગુણીયણોં, નિગુણ પુરૂષ જીવ્યો કિસ્યો. ૨૯
દાંન, શીલ, તપ ભાવના, કીઓ ન પરઉપગાર,
જીવ જતન તેણઈ નહુ કીઓ, વચન સોય નહીં સાર.
જીન ભુવન, જીન બિંબ, પૂજા કો પ્રેમ ન કીધી;
ઉપશમ ધર્યો ન જીવ, તીર્થ કો યાત્ર પ્રસિદ્ધિ.
જીન વચન ગુણવંત ગુણ, વિવહાર ચિત્ત ન થિર રહ્યો;
ગુણ હીણો નરહરણ [2]તણો, અવતાર તાસ અયલઇ ગયો. ૩૦

---

૧ રાયામાન. ૨ પરિ.

મૃગશે ભખઈ નઈ મસ, મંસ જન મૃગનું ખાવઇ;
નાંદિ ધરૂ જ ચિત્ત, નેત્ર સ્ત્રી ઉપમ કહાવઇ.
તાપસ વાહલો ચર્મ, શ્રૃંગ ગલિ ગોગિ બંધઇ;
જીમણો જાઇ મૃગ, સુકન તવ નિધિ સંધઈ.
કસ્તૂરી નાભિ રહઇ, પ્રેમલ જગિમાં વિસ્તરઈ;
[1]સુણો ભૂપ મૃગ ઈમ કહઈ, નિગુણ જનમ મુઝ કાં કરઈ. ૩૧

દૂહા.

મૃગ વચન શ્રવણે સુણિ, કરતો રાય વિચાર;
ગુણ હીણા નર પસું પરિં, ગાઇ ભઇસ અવતાર. ૩૨

કવિત્વ.

તરણ ભખું દેઉં ખીર, નિરવહઇ તરણી ઉતારૂં;
ઘૃતજ મારૂં સાર, જીવ જગત્રનાં હારૂં.
છાંણ કરૂ જ પવિત્ર, રોગ સુતરઈંજ ટાલું;
દિવસઈ દેખું ગ્રહઇ, આંખી સદા અજુઆલું.
તેત્રીસ કોડિ સુર પૂછઇ, પંડિત પૂજી ગુણ સ્તવઇ;
સુંણી ભૂપતિ ગ્યવરી [2]ભણઇ, નિગુણ જનમિ કાં મીંઢવઇ. ૩૩

દૂહા

ગ્યવરી વચન શ્રવણેં સુંણી, નૃપ બોલ્યો મુખિ વાંણિ;
ગુણ હીણો નર જે વલી, ગર્દભ સમ કરી જાંણી. ૩૪

કવિત્વ.

ગર્દભ કહઇં હું સાર, છઈ રતિ મહારઈ સરખી;
ચંદન કે છઇં છાંહાર, ભાર સિરિ લીઉં હરખી.

---

૧ રાય સુણો. ૨ વદે.

તરણ ભખું નિશદિસ, રીસ નહીં મન માહરઇં;
મુખ ઉજલુ નઇં સાંમ, અસી કુલિં ચાલિં અહ્મારઇં.
ગર્દભ કો ગળીઓ નહી, બોલ્યો આપું રિદ્ધિ બહુ;
નિગુણ જનમ મમ કો કરો, ભૂપતિ આદિ સુણયો સહુ. ૩૫

દૂહો.

ગર્દભ વચન શ્રવણેં સુણી, નૃપ [૨]કહઇં સોય અભાગ;
ગુણ હીણા નર જાણયો, જેહવો પંખિ કાગ. ૩૬

કવિત્વ.

ચરતઈ ન કરૂં છોતિ, સરોવર નદી ન ડોહલુ;
મુઝથી બીહીઇ ન કોઈ, ચરમ તો પશમ પટોલું.
જગનિ કાજ મુઝ દેહ, માસ મુખ વિપ્રાં કેરઇં;
લીંડી ઓખધ કાજી, એનઇ વલી કાંમ અનેરઇ.
વિષધર વિષ મુઝ નવિ ચઢઈ, પવિત્ર ન રહુ બાપરો;
અધમ નરનઇં તોલિ, [૧]રાજા મુઝનઇં કાં કરૂં. ૩૭

કવિત્ત.

પૂરવિ તાપસકણ પાત્ર અમ જાણી પૂજે;
ભોજન પહેલો આહાર, દીઇતો ભખવું સુઝે.
માલો જલને કંઠિ ભોગ પ્રગટ નહી છાનો;
કરૂં કટબનો પોષ ગગનિ ફલ ચરૂ લોભાણો.
છેતર્યો છપ્પો જાઉં નહી કૃસ્ન વર્ણ કાગા સહી,
નિગુણ જનમિ કાં મીઢવો વાયસ વાત વવરીગઈ; ૩૮

દૂહો.

વાયસ વચન શ્રવણે સુણો, નૃપ કેહે સોય અભાગ;
ગુણ હીણા નર જાણજો, જેહવો મુરખ છાગ, ૩૯

---

૧ બોલ્યો કરી રાગ. ૨ પડિત નૃપ.

દૂહા.

છાગ વચન શ્રવણે સુંણી, નૃપ કહઇ મ કરો વાદ;
નિર્ગુણ જલમા તુહ્મ કીઆ, તે મુઝ બહુ અપરાધ. ૪૧

જગમાં કોઈ અસ્યો નહી, તોલુ નિર્ગુણ જોડી;
તેણઈ કારણિં અવગુણ તજી, આણો ગુણની કોડિ. ૪૨

અવતાર ધન્ય સજ્જન તણો, કરતો પરઉપગાર;
તુઝ પુત્રઈ મુઝ રાખીઓ, ભલો તું જાતિ કુંભાર. ૪૩

સજન પિતા સતોખીઓ, ભાખઇ ગૂજર રાય;
તું કુંભાર મુઝ કૂટુંબ નઈં, લેઈ ઉજેણી જાય. ૪૪

સજન ભલાવી સચર્યો, ચાલ્યો કુંમરનિરદ;
વિપ્ર મિત્ર સાથિ લીઓ, કરતા બહુ આણંદ. ૪૫

ઢાલ.

એક વજા ઉછાલતો-એ દેશી.

અતિ આણદિંઈ સચર્યો એ, વિપ્રવોશિરનઈઆગલિ [૧]ધર્યોએ;
ઇછા રગિંઈ તે રમઈ એ, થયો મધ્યાન તિહારઈ સુંજમેએ. ૪૬

ભૂપતિ વિપ્રનઇ કહઇ હસીએ, પરિ ભોજની કરસું કિસીએ;
તું વિપ્રનઇ હું નરનાયકો એ, આજ ગાઠિંઈનહી એક પાયકોએ. ૪૭

દૂહા.

પાયકો (એક) ગાંઠિંઈ નહી, લાગી ભૂખ અપાર;
ધન વિના સુ (જઈ) વુહુરીઈ, દોકડા તે જગિ સાર. ૪૮

---

૧ કર્યો.

કવિત્વ.

દોકડઈ દીયે તેહ, દોકડઇ દૂખ પણિ જાય;
દોકડઇ દૂરિજન દાસ, દોકડઇ દેવ વસિ થાઇ. ૪૯
દોકડઇ મહિપતિ મિત્ર, દોકડઈ દદ પણિ ભાંગઈ;
દોકડા દેસ વિદેસ, જગત્ર જન પાએ [1]નમઈ.
આવો આવો સહુકો કહઇ, ઉભા થઇ આદર કરઈં;
દોકઢા વિહુણી હુંસિ જેમ, કુપ છાંય મનમાંહિ રહઈ. ૫૦

દૂહા.

કુઆ તણી જીંમ છાંહડી, ફિરી ફૂપિંજ સમાય,
ધન વિન [2]હુંસી કસી કરૂ, બોલ્યો ગૂજરરાય. ૫૧

ઢાલ-પાછલી.

તવ વિપ્ર કહઇ સુંણો વાત એ, મુઝ વિદ્યા જગિ વિખ્યાત એ.
ભીખ ભીખારીનેં માત એ, તું ચિંતા મ કરસિ નાથ એ; ૫૨
ભીખ સાધ તણી કલ્પવેલિ એ, કાઢી દૂરગતિ નારી :હેલીએ,
રાય નમાવઈ સીસ એ, ભીખ આપઈ પરમ જગીસએ. ૫૩
સુર નર વિદ્યાવૃંદ એ, ચક્રી હલધર નઈ ઇંદ્ર એ;
ગજ કેસરી લાગઇ પાય એ, તે તો ભીખ તણો મહિમાએ. ૫૪
વાત કહી વિપ્રઈ ઘણી એ, પછઈ ચાલ્યો તે ભીક્ષા ભણી એ,
જઇ પઇઠો નગરિમાંહિં એ, ભલ કરઓ [3]લાવ્યો તિહાંઇ એ. ૫૫
અન્ન ઉદક સહુ લાવીઓ એ, નૃપ આગલિતેપણિ આંણીઓ એ;
વિપ્ર ભીખારી જીવ એ, તેણઇ ઓલવ્યો કરઓ દિવ્ય એ. ૫૬

---

૧ લાગઇ. ૨ વહુણી હોંસ કરૂ કસી. ૩ પામ્યો.

રોટી ભાત લેઇ કરી એ, ભરી થાલનઇં નૃપ આગલિધરિએ;
કાલ નઈં ભાવ જોઇ કરીએ, રાય આહાર લીઈં પેટજ ભરીએ. ૫૭

રયણી [1]થઇ રવિ ગયો એ, તવ કપટ નિદ્રાઈં નૃપ થયો એ;
ભોજન લાલચી બંભણો એ, તેણે ખાધુ કરબો અતિ ધણો એ. ૫૮

પેટ ભરી પરણુ થયો એ, તવ રાય તણઈં પાસેં ગયો એ;
સ્વામી કરબો આંણીઉ એ, તુહ્મો ખાઇ સતોખો પ્રાંણીઉ એ. ૫૯

રાય કહઈં સુણો મિત્ર એ, ન ઘટઈં તુઝ કરબો અત્રએ;
ખાધો કરબો મુઝ તજી એ, હવઇં સ્યુ ખાઉં થઇ લાલચી એ. ૬૦

જેણઈં દીધુ તેણઇં દેવરાય એ, કિરપી દાતાર ન થાય એ;
પર આગલિ ઉડિઉ હાથ એ, સુ જાંણઇ દીધાની વાત એ, ૬૧

[2]વિપ્ર કહઇં સુંણો [3]વાત એ, કહું કરંબા તણો અવદાત એ;
મુઝ ઉધાડો એ દીઉ એ, તેણઇં કારણિ આહાર પહઇલોલીએ. ૬૨

મુઝનઇ પચીઓ આહાર એ, તવ જાંણ્યો કરંબો સાર એ;
હવઇલાવ્યો કરંબો તુહ્મ કહઇરે, ભમ ઠલકો નૃપ મુઝનઈં દીઓએ. ૬૩

દૂહા.

ઠબકો મુઝનઇ ભમ દીઓ, મઇ કીધી તુહ્મ સાર;
વિખ કરંબો જાણી કરી, કીધો [4]પ્રથમ આહાર. ૬૪

ભૂપઇં અવસર ઓલખ્યો, નવિ બોલ્યો મહારાજ;
વચન વાદ કરતડાં, પ્રીતિ ઘટઇં સહી આજ. ૬૫

વચન વાદ સ્ત્રી એકાંતિઇં, વણજહ દૂરિ ગયાંઇ;
અવસર ચુકો લોભિ પડિઉ, મિત્રી એમ પલાય. ૬૬

---

૧ હવિજવ. ૨ બ્રાહ્મણ. ૩ નાથ. ૪ પહિલો.

ભોજન કરી કરાવીઇ, સુખ દૂખ સુંણી કહંતિ;
દીજઇં [લીજઇં] પ્રેમસ્યું, મિત્રી એમ [1]વધંત. ૬૭

તિણઇ કારણિં તિહાં વિપ્રને, સંતોષ્યા બહુ ભાતિ;
ખડગ લેઇ નૃપ ચાલીઓ, આવ્યો જીહાં ખંભાતિ. ૬૮

ઢાલ.

નંદનકું ત્રિસલા હુલરાવઇં-એ દેશી-રાગ-આશાઉરી.

ખંભ નયર નૃપ આવ્યો વેગઇં, બઇઠો પુણ્ય પ્રસાદિઇરે;
દીઠો અહિમસ્તગિ ગગેટો, નાચતો બહુ નાદિઇરે-ખં. ૬૯

એણઇઅવસરિમુનિહેમાચારજ, અરણ ભોમિ તિહાં આવઇરે,
અહિમસ્તગિ દીઠો ગગુટો, સબલ સુકન મનિ ભાવઇરે-ખ. ૭૦

ડાબું જીમણું જોતાં દીઠો, કુમરનિરંદ સોભાગિરે,
તેણઇં પણિ હેમાચાર્ય દીઠા, વિનય કરી પગિ લાગીરે-ખ. ૭૧

સ્વામી હું પૃથ્વી રડવડીઓ, રાજ કરિં નવિ ચઢીઉરે;
પુણ્ય હીન દૂખ પાંમ્યો બહુલુ, કર્મિં હું પણિ નડીઉરે-ખ. ૭૨

હેમ સૂરિ તવ હરખી બોલ્યા, નૃપ મનિ ચિંતા ટાલોરે;
અહિ મસ્તગિ દીઠો ગંગેટો, એણે સુકને ભૂપાલોરે-ખ. ૭૩

સંવત એકાદસ નવાંણું, મહાવદિઇં તુઝ કાજીરે,
ચઉથિઆદિત્યનઇપુષ્પનક્ષત્રઇં, મધ્યાંન માહિ રાજોરે-ખં. ૭૪

એણેવચને હરખ્યો નૃપ હઇઇં, લાગો મુનિવર પાયેરે,
વચનપ્રમાણ હ-સઇં સહીતાહરૂં, તુ સાચો ઋષિ રાયેરે-ખં. ૭૫

એણેં અવસરિ તિહાંઉદયમંત્રી, આવ્યો વદન કામિઇરે;
કુંમારપાલ તવ પૂછઇંગુરૂનઇં, એ રહઇ છેં કુંણ ઠામિરે-ખે. ૭૬

---

૧ વાધંત.

હેમ કહઇં સુણિ કુંમરનિરદો, એ જીનશાસન ચંદોરે;
મરૂદેશઇં શ્રીમાલી વંસિં, ઉદ્દ નામ વણિદોરે-ખં. ૭૭

ઘૃત લેવા ચાલ્યો ચઉમાસઇં, ખેત્ર આગલિ આવ્યોરે;
તિહાંએકકણબી સુકુનજ ભેદી, તેણે ઉદ્દ બોલાવ્યોરે-ખં. ૭૮

વણિગ વાત કહું એક સાચી, ઇહા તુઝ ઋદ્ધિ ન મલસ્યેરે;
કરણાવતીએ ગૂજર દેસે, તિહાં તુઝ ભાગ્ય ફલસ્યેરે-ખં. ૭૯

ચ્યાર પુત્રસું તે પણિ આવ્યો, બાહડ, અબડ, સોહલોરે,
ચઉથઉ પુત્ર ચાહડ કહઇં, કપટ રહીત તે ભોલોરે-ખં. ૮૦

ચ્યાર પુત્ર નઇ સાથિ લેઇ, આવ્યો ગૂર્જરમાંહિરે;
મણિધરનઇં માથઇં એકદેવી, દીઠી બઇઠી ત્યાંહિરે-ખં. ૮૧

વણિગ વિચાર કરે જવ હઇઇ, તવ એક સુકની બોલઇરે;
કઈ રાજા કઇ મુદ્રા થાસઇ, નર નહી તુઝકો તોલેરે-ખં. ૮૨

સુકુનનમી નઇં તે પણિઆવ્યો, નૃપ જેસગને મિલીઓરે;
મંત્રી મુદ્રા આપી તેહને, પુણ્યતરૂ તસ ફલીઓરે-ખં. ૮૩

ઉદયન મંત્રી નામ ધરાવઇં, તે વંદન ઇહા આવ્યોરે;
નૃપ સમઝાવી કુંમરનિરંદને, ઉદયન હાથિ ભલાવ્યોરે-ખં. ૮૪

દૂહા.

[1]ઉદયન હાથિ ભલાવીઓ, કુમરનિરંદહ રાય; ૮૫
ભોજન ભકિત ભલી કરઈ, [2]ભગતિ કરઈ તસ ઠાય.

ઢાલ.

પ્રણમું તુહ્મ સીમંધરૂજી-એ દેશી.

એણઇં અવસરિ જેસંગનેંજી, કીધું દૂતેરે જાણ,
કુંમરનિરંદ ખંભાયતિમાંજી. મત્રી ઘરિ રહ્યં હાણ.

---

૧ કુમરનિરંદ ભલાવેયો, સોપ્યો ઉદય હાથિ. ૨ સેવ કરઇ દિનરાતિ

નરેસર માનો સાચેરી વાત, તિહાં જઇ ઝાલો જીવતોજી;
આલસ તજી નરનાથ—એ અચલી. ૮૬

કટક ચઢયાં જેસંગનાંજી, ચાલઈ તે દિનરાતિ,
કુંમારપાલને ઝાલવાજી, વીંટી નયર ખંભાતિ—ન. ૮૭

જાણ હવું મંત્રી તણઇજી, તેડયો કુમરનિરદ;
જા તું નાસી જીવતોજી, તુઝ ઝાલેવા ફંદ—ન. ૮૮

પડિઈ પાંનિ ચુંનો દીઓજી, નાવ્યો તાહરઈરે કાંમિ,
[૧]કારણિ પડિઇનવિ રાખીઓજી, તો હું પસુઆ ઠાંમ—ન. ૮૯

કુંમર કહઈ મંત્રી સરૂજી, મ કરો ખોટીરે વાત;
મુખિ કિરિયાતું તે દીઇજી, જે [૨]પોતાનો તાત—ન. ૯૦

તાત સરીખો તું સહીજી, તિહુયણપાલ નઇ ઠાંમિ;
મુઝ નવિ રાખઇ મંદિરઇજી, તે મુઝ હિત નઈ કાંમિ—ન. ૯૧

તાહરા ગુણ જગમાં ઘણાંજી, મુઝ હઇડઈ ન સમાય;
ધરતી કાગલ જો કરૂંજી, તુહ્મ લખ્યા ન જાય—ન. ૯૨

તઈં મુઝ રાખ્યો જીવતોજી, કીધો પરઉપગાર;
કાજ કરઇ ફૂલઇ નહીજી, નર ઉત્તમ આચાર—ન. ૯૩

કવિત્ત.

સોય પુરૂષ જગિ સાર, જાંણજ વિરલા લધઈ;
દાન શીલ તપ સૂર, વિવેક વિપ ઇંદ્રી વધઇ.
આપ અવગુણ આખિ, વિવિધ ગુણ વિદ્યા કેરા;
ઋદય ન ધરતો ગેસ, બુદ્ધિકાજ અનેરાં.
ન ન માંન, ન ન લોભ, આવગુણ, ગુણપરક્ખમ જાણહાર,
કરી નામ ન ફૂલણા, તે [૩]વિરલા સંસાર. ૯૪

---

૧ ચેલા પડઇ. ૨ પોતાની માત. ૩ નર જગમા તું સાર.

દૂહા

સાર પુરૂપ જગિ તું સહી, તઇં કીધું શુભ કાંમ;
નિજ મુખિ તું કિમ ઉચરઇં, પોતાના ગુણ ગ્રામ. ૯૫

તુ ગુણવંત ગુણે ભર્યો, તાહરૂ વચન પ્રમાણ;
તુઝ વચને નાસું સહી, નિજ રાખવા પ્રાંણ. ૯૬

ઢાલ-પાછલી.

મરણતણો ભય મનિ ધરીજી, નાઠો કૂંમર નિરંદ;
ગયો પોસાલઇં પાધરોજી, [1]રાખો હેમસૂરીંદ-ન. ૯૭

નર પૂણ્યાઢ્ય જાણી કરીજી, રાખઈ મૂનિવર ત્યાંહિં;
કુંમારપાલને ઘાલીઓજી, [2]ભોમી ભુંહરામાંહિ-ન. ૯૮

પુસ્તગ ખડકયાં બારણેજી, બઇઠા હેમસુરિંદ;
સેનાનિ તિહાં આવીઓજી, પૂછિઉં કુંમરનિરંદ-ન. ૯૯

હેમસૂરિ તવ ઇંમિ કહઇંજી, દીસેં નહી નર કિહાંઇ;
જો તુહ્મ સોધ્યો નવિ જડયોજી, તે ઘાલ્યો આ માંહિ-ન. ૧૦૦

સોધ્યો કુંમર નરેશ્વરૂજી, નવિ લાધો નર કિહાંઈ;
સુર સુભટ ઝાંખા થીઆજી, ખિણ ખેદ મનમાંહિ-ન. ૧

સુર સુભટ પાછા વલ્યાજી, કાઢિઓ કુંમર નરેસ;
તું ઉભો ઈહાં મમ રહઇજી, નાસીજા પરદેસ-ન. ૨

દૂહા.

પરદેસઈ પંથી ફરૂ, તુંમનિ નહિ સહદેસ;
સાત બોલ તજવા સહી, તું સૂણી નૃપ ઉપદેશ. ૩

---

૧ બેઠો. ૨ ભિંત.

ચઉપઇ

તજે નગર જીહાં વયરી ઘણાં, તજે વાદ જીહાં નહિ આપણાં;
તજે મુહુલ તે અતિજાજરાં, તજીઈ નેહ વિના દીકરા ૧

તજે વૃક્ષ થયો જે ખીણ, તજે ધર્મ દયા જો હિણ;
રાય તજે પરનારી ભોગ, એ સાતિ તજવો સયોગ. ૨

ચ્યાર બોલ નવા સાંભલો, સહસ હાથ ગજથી વેગલો;
શત હાથિં હય તજવો નાથ, શકટથી રહીઇં [1]પંચ હાથ. ૩

વયરી વિરૂઉં વિખધર નાગ, તેહથી કીજઈ દેસહ ત્યાગ;
ઉભા રહી નવિ પિજઈં નીર, તું સુખ લહીઈ આપ શરીર. ૬

ઢાલ-પાછિલી.

એણે વચને નૃપ હરખીઓજી, નમિઓ મુનિવર પાય;
તંઇ મુઝ રાખ્યો જીવતોજી, જૈનયતિ ઋષિરાય.
મુનિવર માનો સાચીરે વાત. ૭

રાખઇ કીડીં કંથુઓજી, છોડઇ કોડિરે પાસ,
તો કિમ દૂહવઇં નર તણઈજી, એ મુઝ નઈ વિશ્વાસ-મુ. ૮

આગઇં તુઝનઈં ધુરિ લગઈજી, પૂરવિં મુઝપરિ [2]પ્રેમ;
ગુણ ઓસકલ કિમ થસુંજી, એ દૂખ સાલેં દેહ-મુ. ૯

હું રાવત તું મુનિવરૂજી, ફિરીઇ જૂજૂઇ દેસ;
કેહીપરી મલસ્યું એકઠાજી, કિમ તુઝ ભક્તિ કરેસ-મુ. ૧૦

અસ્યુ કહી નૃપ સંચર્યોજી, આવ્યો વટપદ ગાંમિ;
તેણઈં થાંનકિ એક વાણિઓજી, કુટક સાથરીઓ નાંમ.
સુણો નૃપ કરપી કઠીન અપાર-આંચલી. ૧૧

---

૧ હસ. ૨ નેહ.

કુમારપાલ નૃપ તિહાં ગયોજી, પૂછિઉ ખાજીમ પાડ;
ઈંમજ ઈંમજ મૂખિ તે કહઈજી ધૂણાવઈ નિલાડ–સુ. ૧૨

ટોલિ વચન શ્રવણે સુણીજી, ખીજ્યો નૃપ મનમાંહિ;
ચિણા તોલાવી તિહાં લીઇજી. ખઇઠો હુગઇ ત્યાહિં–સુ. ૧૩

ચિણા ભખી પાણી પીઉંજી, ઉઠિ ચાલ્યોરે રાય;
ફિરપી કુટકજ વાંણીઉજી, નૃપની કેડિ ધાય–સુ. ૧૪

પાલવ ગ્રહીનઈ રાખીઓજી, મુખથી બોલઇરે ગાલિ,
ધનવિણ આવ્યો વુહુરવાજી, ધિગ્ જીવ્યું તુઝ બાલિ–સુ. ૧૫

કુમારપાલ નૃપ ઇમ કહઈજી, મ કરીશ શેઠ પુકાર;
હવડાં નાણુ નવિ મલઈજી, દેસું તૂઝ નિરધાર. ૧૬

સમઝાવ્યો સમજીઈ નહિજી, મેલ્યુ માણસ તાંમ;
ચિણા [1]તોલાવીનઇ ભખ્યાજી, હવઇં ન દિઇ મુઝ દાંમ–સુ. ૧૭

ભૂપતિ કહઈ નર સાભલોજી, મુઝ હુઓ સૂખડી પ્રેમ;
મઇં પૂછી જોયુ એહનઇજી, એ કહઇં ઇંમજ ઇમિ–સુ. ૧૮

મઇ જાણ્યું ફ્રાસુ દીઇજી, લીધા તામ ચિણાય;
એ વલતો ખાધા પછીજી, કીજઈ કીસો ઉપાય–સુ. ૧૯

લોકઇં વાર્યો વાંણીઓજી, પણિ નવિ માંનઇરે બોલ;
ખીજ્યો કુમર નરેશ્વરૂજી, પાપી પાહણ નિટોલ–સુ. ૧૯

વાર્યો ન રહઇ વાંણીઓજી, તવ હુઉ નૃપ દૂખ;
વજ પડોસરિ વાણીઓજી, જેહમા એહવા પુરૂપ–સુ. ૨૦

---

૧ એણે.

બાઈ કહઇતાં ન સાંભલેજી, નવિ મુકઇં નિરધાર,
ધોલ લાગઈ વાંણીઓજી, એહને એ ઉપચાર—સુ. ૨૧

ગલઇ ગ્રહી તવ નાંખીઓજી, પછઇં રહ્યો મતિમંદ;
પુરજન લોકનાં દેખતાંજી, ચાલો કૂંમરનિરંદ—સુ. ૨૨

દૂહા.

ચાલ્યો કુંમર નરેસરૂજી, કીધુ આપ વિચાર;
દેણ સમું બૂડૂં નહિંજી, દેણઇ દૂખ અપાર. ૨૩

કવિત્વ.

દેણ તણો જગ દાસ, વાસ પણિ દેણઈ મુકઇં;
દેણેં દેહજ ખોઈ, દેણથી ભોજન ચૂકઇ.
દેણેં દીન મુખ હોઈ, દેણથી દીસઇ દૂખીઓ;
દેણઇ ઉવટ વાટ, દેણથી સુઇ ન સુખીઓ,
દેણથી કીર્ત્તિ પાગલી, નરગ ગતિ નરપી કહી;
નીચ યોની અવતાર, છુટઇ પસુ પીકઇ વહી; ૨૪

ઇંમ ચિંતી નૃપ ચાલીઓ, કીધો યોગી રૂપ;
ખડગ હાથિ લેઈ કરી, ભરૂઅચિ આવ્યો ભૂપ. ૨૮

ઢાલ.

રાંમ ભણઇ હરિ ઉઠીઇએ. એ દેશી—રાગ રામગિરી.

ભરૂઅચિમાંહીરે આવીઓ, મલીઉ સુકુનનો જાંણરે;
વિનય કરી તસ પૂછીઉ, કહીઈ રાજ મંડાણરે. ભ. ૨૯

શ્રી મુનિસુવ્રત દેહરઇ, બઇઠી તે કાલી દેવિરે;
દોઇ સબદ દેવી કરઇ, માલી સારઇ તતખેવરે. ભ. ૩૦

ત્રિણિ સબદ કલસિં કર્યા, દંડ સબદ તે ચ્યારરે;
વચન સુંણિ કહઈ સુણ દેવી, કહું તુઝ સુકન વિચારરે. ભ. ૩૧

દોઈ સબદરે દીવઇ કીઆ, તેહનો એહ વિચારરે;
હીંદુઅ સિરિ વહઇ આગન્યા, આંણ ન ખંડઇ [1]કૂમારરે. ભ. ૩૨

ત્રિણિ સબદરે કલસી કીઆ, તે ત્રિહુ ભુવનમાં નાંમરે;
સ્વર્ગ નઈ મૃત્યુ પાતાલમાં, ગાય તાહરા ગુણ ગ્રામરે. ભ. ૩૩

ચ્યાર સબદરે દંડઇં કીઓ, કહું તુઝ અર્થ તે આજરે;
લાખ એહાદસ વાજી ભલા, હોસઇં ચિહુ ખંડિ રાજરે. ભ. ૩૪

સબદ સુણી નૃપ સંચર્યો, ચાલ્યો કુમરનિરદરે;
કુલાગ નગરમાં આવીઓ, સર્વાર્થં તિહાં યોગેદ્રરે. ભ. ૩૫

બિઈ કરજોડીરે નૃપ નમ્યો, યોગી કેરઈ તે પાયરે;
હું તુઝ પૂછુરે પડિતા, કહીઇં રાજ તે થાયરે. ભ. ૩૬

યોગી [2]ભણઇં સુણિ રાજીઆ, માહરઇં મંત્ર છઇ આજરે;
એકહિઇ [3]બહુ માલનઇ, એક દિઇ દિવ્ય રાજરે. ભ. ૩૭

---

૧ કોય. ૨ કહઈ. ૩ ધન.

કુંમરનિરંદ એણીપરિ કહઇ, નહી મુઝ દાંમનું કામરે;
મુજ દિઈં ગુજર દેસડો, પાટણ કેરૂં તે રાજરે. ભ. ૩૮

તવ યોગી તસ સીખવઇં, મત્ર આરાધન ત્યાંહીરે;
કુંમરનિરદ સીખી કરી, આવ્યો સમસાંન માંહિરે. ભ. ૩૯

કાલી ચઉદસી રાતડી, દીધુ મૃતક એકરે;
અગણિ કુંડ તેહનઇં દિઈં, આયુધ દિઈં અનેક. ભ. ૪૦

વીર વકાર્યોરે આવીઓ, કોટો ખેતરપાલરે;
તે છલી નૃપનઇ પાડવા, કરતો રૂપ વિકરાલરે. ભ. ૪૧

તિહારઈં લખમી લીલાવતી, દેવી પરતગિ થાયરે;
આજ થકી વર્ષ પાચમઇં, સહી તું ગૂજર રાયરે. ભ. ૪૨

સોઇ શબ્દરે વીરઈં સુણ્યા લાગો ભૂપતિ પાયરે;
વિદ્યા સકલ તે સાધી કરી, ખેતલ થાંનક જાઇરે. ભ, ૪૩

દૂહા.

વીર વલંતઇં ઈંમ કહિઉં, સાંભલિ કુંમર નિરંદ;
રાજ કરે સપરિવારસુ, જીમ તારામાંહિ ચદ. ૪૪

શબ્દ સુંણિ નૃપ નાચીઓ, ઉલટ અંગિ ન માય;
આસ્યો હર્ખ હુઇ અસિપરિં, તો જીવ દુખીઓ ન થાય. ૪૫

નારી નામિં હરખતો, ધાય ધનનઈં કામિ;
આલસ ઘણું અંગિ વલી, જીન પુજા નઈં ઠાંમિ. ૪૬

હાસ વિનોદ કરતાં સુંણી, જીવ ધરઇ નિદ્રાં ઠાંન;
સત્ર સિધાન્ત આગમનાં વલી, ન ધરઈ ચોખું ધ્યાન. ૪૭

રંભારૂપ દેખી કરી, ફાડી આખિઈં જોય;
શ્રી નવકાર ગણતડાં, નયણું નીંદ્રા જોય. ૪૮

ભારીકરમી જીવડા, જીમ નારીનું ધ્યાન;
તિમ કરઇ પરમેશ્વર તણુ, પામઇ અમર વિમાન. ૪૯
પર નિંધા કરતાં વલી, જીભઈ વાધઇ જોર;
શ્રી જીનવર ગુણ ગાવતાં, આલસ અંગ અઘોર. ૫૦

ઢાલ.

રાગ વસંત—નાહલો નીરગુણરે.

જીન તુઝ નાંમ નિધાંનરે, એ ધન કોઇ ન ખાય;
દેહડી જલતાં સાથિં આવઇ, વિણસી કિમઈ ન જાય. જી. ૫૧

ચોરન ચોરઇ અગનિન જાલઇ ધૂરત કોઇ ન ધૂતારઇ;
વાટિઈ વહઇતાં વિઘન નથાય, ધૂતઇ કહી ન હારઇં. જી. ૫૨

એ ધન ખાતાં કહીઇં નખુટઇ, વણજ કરિ નવિ [૧]હારઇ;
કૂવસન પડતાં એનવિ વિણસુઇ રૂસી ન લીઈ રાય. જી. ૫૩

ચાડતણુ ઇહાં કહિઈન ચાલઇ, ગોગી ધાત ન ધાલઇં;
સુરનર કિનર અસુર વિદ્યાધર, એ ધનસું નવિ ચાલઇં. જી. ૫૪

એ ધનતું હેરૂ નવિ થાય, લુટા સોય ન લૂટાઈ;
સાયરજલ પ્રભવઇ નઇ એહને,, અનર્થ કોઈ ન ઉઠઇ. જી. ૫૫

એ ધનથી પેલુ ધન આવઇ, રાજ ઋદ્ધિ સૂખ ભોગ;
કુમારપાલ નૃપ મનિ એણીપરિ ચિંતઈ, પૂણ્ય સકલ સંયોગ. જી. ૫૬

દૂહા.

મોહ કર્મ મૂઝને ઘણુ, જીવ રહઇં નહી ઠામિ;
તૃષ્ણા વાહ્યો નરપતિ, [૨]હીડુ ગાંમો ગાંમિ. ૫૭

અસુ કહી નૃપ સચર્યો, લીધું યોગી વેસ;
કાંતીપુરમાં આવ્યો, કલ્યાંણકારક વલી દેસ. ૫૮

---

૧ જાઈ, ૨ હીડઇ.

ઢાલ

શાંમ ભણઈ હરિ ઉઠીઇએ—એ દેશી.

ગુરૂ વિના ગચ્છ નવિ જિન કહ્યો, એ દેશી—રાગ આસાઉરી.

કલ્યાણકારક વલી દેસમાં, આવ્યો કુમર નિરદોરે;
કૌતગ જૂઈ નૃપ રાજીઓ, ધરતો અતિહી આણદોરે. કૌ. ૫૯

સરિ વિણ પુરૂષ પડયો તિહાં, કામિની કરઈ (કાને) વિચારોરે;
એ સિરિ વેંણી અતિવડી, કાંને કુંડલ સારોરે. કૌ. ૬૦

ડાઢી મોટી અતિઘણી, એ છઈ પાંનનો ભોગીરે;
દંત અછઈ નર સોખલા, સુણીયો કૌતુગ યોગીરે. કૌ. ૬૧

યોગીઇ પૂછિઉ નારનેં, જાણ્યો કિમ વિચારોરે,
તે પણિ મર્મ પ્રકાસીઇ, તે તુમ્હ બુદ્ધિ અપારરે કૌ, ૬૨

પહઇલી કહઇં સુણો પંથીઆ, વેણી વાંસગ આકારરે;
ખંધિઇ ઘાસ જ કુડલા, તવ મંઈ જાણ્યો વિચારોરે. કૌ. ૬૩

ત્રીજી કહઇ ઋદય ઉજલુ, ડાઢીનો આકારોરે,
ચુનઇ ભર્યોજ અગુઠડો, જાંણ્યો પાનનો [૧]ભોગીરે. કૌ. ૬૪

પાંચમી કહઇં સુણો યોગીઆ, કહુ તુઝ વાત એકાતોરે,
આંગલી ટચી નખ લોહી ભર્યા, તેણે નર સોખલા હતોરે કૌ. ૬૫

દૂહા.

કૌતગ દેખી હરખીઓ. આવ્યો સરોવર પાલી,
તિહાં એક દેવ ભુવન અછે, મસ્તગ પૂજ નિહાલી ૬૬

૧ ખાનારરે.

ચઉપઇ.

મસ્તગ પૂજા દેખી રાય, હઇડામાંહિં [1]વિમાસણ થાય;
પૂજારાનઇં પૂછઇ [2]જસઇં, સિર પૂજા તે કારણ કિસઇં. ૬૭
પૂજારૂ બોલ્યા તસ ઠાય, આગઈ એક મકરધ્વજ રાય;
તેણઇ ખણાવ્યું સરોવર સાર, અમૃત સાગર નામ અપાર. ૬૮
સરોવર પાંણીઈ ભરીયું જસઇ, કમલ અનોપમ પ્રગટીઉં તસઇં;
તેહમાં મસ્તગ બોલઇં સોય, એકઇં બૂડઇ છઈં સહુ કોઈ. ૬૯
વાત હવી મકરધ્વજ જીહાં, બહુ પંડિત પણ બઇઠા તિહાં,
ભૂપંઈ પૂછીઉ મન સંદેહ, કહુ મસ્તગ સું કહઇછઈ એહ. ૭૦
તવ પંડિત હુઆ અતિ બાલ, ઉત્તર તવિ દીધો ભૂપાલ;
હુતા પંડિત અતિ વાચાલ, તવ મતિમૂઢ હુઆ સમકાલ. ૭૧

દૂહા.

સમકાલિં નવિ બોલ્યા, ઉત્તર ન થયો ત્યાંહિ.
અવસર આવ્યો જાલવે, તે થોડા જગમાંહિં. ૭૨
અવસર વાહન વાહીઓ, રોસ ન દીધો ધાઓ;
રોસ ગયો રસ વિસમ્યો, પછઈ ઘાઉ ન થાઉ. ૭૩
કવિતા પંડિત જગિ ઘણાં, બુઝવે નારિ બાલ;
પ્રાંહિ પંડિત તે નહિં, સમઝાવઇ ભૂપાલ. ૭૪
ઘરિ સૂરા રણિ પંડિતા, ગામ ગેમા ગોઠિ.
રાજ સભામાં બોલતાં, થરથર ધૂજે હોઠિ. ૭૫
મુંહડઇં માંગ્યું જે દીઇં, નાપઇ રાખ્યો સરણ,
પૂછયા ઉત્તર જે દીઇ, તે જગિ વિરલા ત્રણ. ૭૬
પૂછિગો ઉત્તર નવિ થયો, પંડિત પંચ સહાઇ;
સાત બોલ પ્રાહિ વલી, ખટકઈ હઇડામાંહિં. ૭૭

---

૧ અસંભમ. ૨ તસઇ.

ચઉપઇ.

પુછ્યાનો ઉત્તર [1]ન થાય. ભોજન વેલા મૂક્યો જાય;
વાદ સમય ગાથા વિસરઇં, વ્યાખ્યાનની વ્યાઘ્રાતજ કરઇં. ૭૮

ગાંન કરંતા ગલુ બંધાય, શુદ્ધ અર્થ મરડિઇ દૂખ થાય;
સભામાંહિ હુંકારો કરેં, એ સાતે બોલ હઇઇ ખટકઇં. ૭૯

ભૂપઇં પુછિઉં જેહ વિચાર, પંડિતનઇં કહઇંતાં હુઇં વાર;
સોય બોલ હઇઈ ખરખરઇં, પછઇં અવધિ ખટ મહિના કરઇ. ૮૦

અવધિ આજ્ઞા લેઈ રાય, પંડિત ચ્યાર પરદેસઇં જાય;
આવ્યા નવકોટિ મરૂથલી, તિહાં એક પંડિત દીઠો વલી. ૮૧

સુંદર ડાઢી સુંદર વાંન, જાણેં નાગરવેલી પાંન;
ચંદ્ર દોહન કરઈ વિજ્ઞાન, નિજ ડાઢીનુ રાખઇ માંન ૮૨

મુહુત ન રાખઇ ડાઢી તણું, તે મૂરિખ જગમાંહે ઘણું;
અસત વચન બોલેં અજ્ઞાંન, ડાઢી નહિ તે કહુ ઉપાન. ૮૩

હાસ વિનોદ કૂતુહલ કરેં, ભાંડ વચન મુખથી ઉચરેં;
સ્ત્રીની કથા કરઇ અતિઘણી, ડાઢી નહિ તે કહું પુંજની. ૮૪

સંવર નહી જસ ખાદ્યાતણો, ક્રોધ, લોભ, કામ રસ ઘણો;
લંચા ભોજન આસ પરઘરાં, ડાઢી નહી તે કહું ઝાખરાં. ૮૫

પુણ્ય પાપની ન લહઈ વાત, ન લહઇ શાસ્ત્રતણા અવદાત,
વ્રત પાલઇ જો થાઇ મડુ, તે ડાઢી કહીઈ સુપડુ. ૮૬

જીવ જતન નઘા પરિહરી, જગમાં ડાઢી તેહની ખરી,
કપટ નહી નર પરઉપગાર, તે ડાઢી જગમાંહિ સાર. ૮૭

સાર પુરૂષ ડાઢી [2]પણિ સાર, દીઠા પંડિત રૂપ અપાર;
[3]ચંદ વદન દેહ કચનવાંન, વિઘાતણું તે દેતો દાંન. ૮૮

---

૧ નવિ. ૨ જગિ. ૩ ચન્દ્ર.

અસ્યો પુરૂષ તે જાણી [1]સાર, પંડિત ગયા સોય [2]ચિત્તિધાર;
બાંભણ ચ્યાર તિહા કરે જૂહાર, એકે બુદ્ધઇ કહિઓ વિચાર. ૮૯

તવ તે પંડિત બોલ્યો આપ, હું નવિ જાણુ જાણઈ બાપ;
બાપ કનઈ જવ પંડિત જાય, પિતા દેખાડ્યો તેણેં ઠાય. ૯૦

તિહાં પિણ પંડિત આવ્યા ધસી, તેણેં પિતા દેખાડ્યો હસી;
તેહને આવી પૂછઇ વાત, તેણેઇ દેખાડયો ગરઢો તાત. ૯૧

તે પૂછિઓ તવ બોલ્યો આપ, ઉ સાંહમો વડવો નઈ બાપ;
તે કહનઇ નર ચ્યારે ગયા, પ્રશ્ન કરીનઇ ઉભા રહ્યા. ૯૨

તે પંડિત તવ બોલ્યો અસું, થોડી વાતનઈ [3]પુછો કિસું;
હું પણિ ઉત્તર આપું સહી, થોડા દિવસ તુહ્મો રહો ગહઇગહી. ૯૩

તુહ્મો આવ્યા પરદેસજ થકી, ધન વિહુણાં થાઓ છો દૂખી;
દિઉં બુદ્ધિ તે કરયો સહી, સ્વાન ચ્યાર લિઓ હાથિં ગ્રહી. ૯૪

તે વેચો તુહ્મ નગરી માંહે, બહુ ધન તેહતું આવઇ ત્યાહિ;
દયા કાજીં મતિ આપુ અસી, લોભી બાંભણ ઉઠિઆ ધસી. ૯૫

તેણે જઇ પાલ્યા ચારઇ સ્વાન, વેચી કરસું બહુજ નિધાંન;
કહઈ કુતિરા બાંભણ ચ્યાર, આવ્યા પુછવા અર્થ વિચાર. ૯૬

તે પંડિત તવ બોલ્યો હસી, તુહ્મ ચ્યારે બાંભણ મતિ ખસી;
અર્થ ભેદ નવિ સમઝો અસુ, સહી મૂરિખ [4]તુહ્મ ભણીઆ કિસું ૯૭

સાસ્ત્ર અર્થ [5]સમઝો સુકુમાલ, સ્ત્રી રૂતિવતી નઇ ચંડાલ;
ગર્દભ દેવાઅચંક સ્વાંન, આભડતા જ ઉપજઇ સ્નાંન. ૯૮

તે કુતિરા [6]વલી બાંધ્યા પેટિ, એકઈ લોભઇ બુડા નેઠિ;
માથું અર્થ કહઇછઇ જેહ, મઈ તુહ્મ મર્મ પ્રકાસ્યો એહ. ૯૯

---

૧ કરિ. ૨. પરવરી. ૩ કહો છો. ૪ બાંભણ નહીં. ૫ સુણજો.
૬ તમ્હો.

એણઇ વચને નર સમઝ્યા તિહાં, લોભિ આય ઘટયાં નર સહી;
તૃષ્ણા રહીત હુઆ નર જેહ, આઉલબી દીસઇ સહી તેહ. ૧૦૦
અર્થ ખરો લાધો (જય) ત્યાહિં, હરખ્યા પંડિત હઇડામાંહિં;
આવી રાયને કર્યો જૂહાર, ભાખ્યો સબ્દ તણોજ વિચાર. ૧
તેણેં વચનેં નૃપ હુઓ ખુશી, ભુવન કરાવ્યુ મન ઉલ્લસી,
મસ્તગ પાહાણતણું તિહાંધરી, પૂજા તેહની ચાલુ કરી. ૨

દૂહા.

કુંમર નિરંદ કથા સુણી, હુઓ તે હઇઇ પ્રસન્ન;
સહી લોભઇ જગ બુડીઓ, લોભ તજઇ તે ધન્ય. ૩

ચઉપઇ.

શાસ્ત્રઈ કહ્યાછઈ અંધા આઠ, પહઇલો રયણી ન લહઈં વાટ;
તેહથી ભારે દિનઆંધલો, ત્રીજો રાત્રી દિવસ પાંગલો. ૪
ચઉથઉ જનમ [૧]જણ્યો જે અંધ, માની પાંચમો કહુ નિરંધ;
છઠો ક્રોધી આધો કહીઓ, જીણઈ પથ કુપથ નવિ લહ્યો. ૫
કામાંધ કહ્યો સાતમો, લોભી લોયણ વિના આઠમો;
જેણઇ વચ્યો સકલ સંસાર, ધિગ્ ધિગ્ લોભીનો અવતાર. ૬
લોભિં જાય પુર્વ પ્રીતિ, લોભઈ નાસઈ ગુણની રીતિ;
લોભઈન રહઇ નાય નઇ નીતિ, લેભઇ જાય કૂલની રીતિ. ૭
લોભઈ નર સઘલઇ હેલાય, લોભી વંચઇ પુત્ર પિતાય;
ધર્મ દેવ ગુરૂ કરઈ નિષેધ, ન લહઇ તત્ત્વસું ભેદાભેદ. ૮

દૂહા.

તત્ત્વ [૨]વાત જાણઇ નહીં, લોભી મયલુ મંન,
કુંમારપાલ એણીપરિં કહઈ, લોભ તજે તે ધંન. ૯

---

૧ તણો. ૨ ભેદ.

અસું વિચારી ચાલીઓ, આવ્યો જીહાં મલ્લઆર;
કોલંબ પાટણનો રાજીઓ, ભકિત કરેજ અપાર. ૧૦

જે સુપુરૂષ ઉત્તમ નરા, ચૂકઈ નહીજ લગાર;
મૂરખિ રયણી નવિ ઉલખઈ, જીમ કોયલ સહકાર. ૧૧

માંન સરોવર હંસનઇ, જાણી [1]મન ગુણવંત;
એ બઇઠાં ગુણ વાખસ્યઇ, આદર કરે અત્યંત. ૧૨

પુરૂષ કુપુરૂષ ન ઉલખઇં, મૂરખિ જેહ ગમાર;
ભમરઇ જો ચંપો તજયો, ગુણ નવિ [2]લહ્યા લગાર. ૧૩

શશિ નવિ દીઠો અંધલે, ગુણ નવિ ગલીઆ ચંદ;
લૂલઇ ધનુષ ન ખંચીઉ, જો પોતઇં બલમંદ. ૧૪

મૂઢે નાદ ન જાંણીઓ, બહઉંરઇં ન દીધો ચિંત્ત;
ભીલી મુતાહલ તજઇં, ગુણવંત ન ગયો વિત્ત. ૧૫

ગુણવત કુંમારનિરંદ છે, દીઠઈ હર્ખ ન માય;
પેખી ભક્તિ કરે ઘણી, કોલંબ નગરનો રાય. ૧૬

કુંમરનિરંદ એણીપરિ કહઇં, સુંણિ પૃથવિના નાથ;
તઇ મુઝ ભક્તિ કરિ [3]ઘણી, જીમ પોતાનો તાત. ૧૭

બાપ તણો ગુણ દીકરો, કિમ ઉસંકલ થાય;
ખાંધિ કરી તીર્થ કરઇ, તો હું રણીઉ રાય. ૧૮

તું મુઝ તાત થકી વડો, દુખમાં દીધુ સુંખ;
ગુણ ઓસંક્લ કિમ થસું, તુઝ ગુણ સોય અલખ. ૧૯

અસું કહી નૃપ ચાલીઓ, આવ્યો જીહાં ઉજેણિ;
તિહાં મહાકાલ પ્રસાદઅછંઇ, જોવા લાગો તેણિ. ૨૦

---

[1] મતિ. [2] ગયા. [3] અસી.

ઢાલ

ડુંગરીઆની–રાગ રામગિરી.

રાય પ્રાશાદમાં જોયતાં, દીઠી સાપની ફિંણરે;
અક્ષર લેખ પણિ તિહાં લખ્યો, કહિઉં અસ્યું તિહાં કહણરે–રા. ૨૧

સંવત અગ્યાર નવાંણુ રે, હોસ્યે કુંમરનિરંદરે;
વિક્રમ નૃપ પરે તે સહી, સકલ લોક આણંદરે–રા ૨૨

વાંચી [૧]નિરખીઇ ચાલીઓ, આવ્યો ઉજેણિ માંહિરે;
વોશિર વિપ્ર પણિ તિહાં મલ્યો, મલ્યોરાજાસજનનઇત્યાંહિરે–રા. ૨૩

કુટુંબ પરિવાર ત્યાંહા મલી, ચાલ્યો ગુજ્જર ભૂપરે,
ગામ દેરાસરમાં આવિયો, દીઠું જોગિઅ રૂપરે–રા. ૨૪

કુમરનિરંદ જઇ તસ નમ્યો, પુછ્યા ચ્યાર અવદાતરે;
સ્નાન નઇં દાન જ્ઞાની, કહઇ ધ્યાનની વાતરે–રા. ૨૫

સ્નાનનો અર્થ ઘટ નિર્મલો, દાની જીવઉગારીરે;
જ્ઞાન તે જીવ નિર્લોભતા, ધ્યાન વિષય નિવારરે–રા. ૨૬

વચન સુણી નૃપ હરખીઓ, ભલા બોલ કહઇ ચ્યારરે,
સોય પુરૂષ જગિ આદરઇં, જેહનઇ અલ્પ સસારરે–રા. ૨૭

બહુલ કરમી જગિ જીવડા, હણઈ પરતણા જંતરે;
લોભ વિષય નર [૨]વિહુલા, હઇઇ કપટ અત્યંતરે–રા. ૨૮

ચ્યાર લોભઈ ગતિ ચઉ ભમઈ, નહી મુક્તિનો પંથરે;
નાથ ગેગીઅ સહી કહઇ ખરૂ, હરખ્યો રાય અત્યંતરે–રા. ૨૯

અતિહિં પ્રસસી સંચર્યો, આવ્યો ચિત્રોડ માંહિરે;
શાંતિ પ્રશાદમાં જઇ નમ્યો, રામચદ્ર મુનિ ત્યાંહિરે–રા. ૩૦

---

૧ હરનિય હાલીયો. ૨ નેવલી.

બિ કરજોડી પુછીઉં, કહું નગરીની આદિરે;
પુર્વ કથા તે મુનિ કહે, બોલે મધુરડઈ સાદિરે—રા. ૩૧

દૂહા.

મધૂર વચન મુનિવર કહઈ, સુણિ [૧]પૃથ્વીના નાથ;
આગઇ રઘુવસઇ હવો, ચિત્રાંગદ નરનાથ, ૩૨
તિહાંરઈ એક યોગી આવીયો, વાઘ વડુઓ તસ હાથિ;
અમૃત ફલ એક લેઇ કરી, દીધું નૃપ નઇ હાથિ. ૩૩

ઢાલ.

મુનિવર મારગિ ચાલતાં—એ દેશી.

નૃપ રંજ્યો તવ ઈમ કહઇ, સુંણિ યોગી નાથ;
કવણ વસ્તુ તુહ્મ ચાહીઇં, કહો તે મુખવાત—નૃ. ૩૪
તવ યોગી મુખે ઇંમ કહઇં, સુણિ પૃથવિરાય;
વિદ્યા એક અધૂરડી, (તે) તુઝથી [૨]સધાય—નૃ. ૩૫
સૂરો રૂપિં રૂઅડો, ગુણ અતિ અભિરાંમ,
બત્રીસ લક્ષણ નર વલી, થાય તેહથી કાંમ—નૃ. ૩૬

ચઉપઇ.

બત્રીસ લક્ષણ કહીઇ જેહ, સુંણયો સહુ સભાપતિ તેહ;
હીઉં કપોલ નઇં ત્રીજું મુખ, એ ત્રિણિ પુહુલા પાંમઇ સુખ. ૩૭
નાભિ સત્વનઇં ત્રીજે સાદ, ત્રિણિ ગંભીર લહઇ જસવાદ;
કંઠ, પુઠિ, [૩]જંઘાનઇ લિંગ, લઘુથી નર પુજાઇ અંગ. ૩૮

---

૧ સાંભલિ સુપુરૂષ વાત. ૨ થાય. ૩ છ્ધ્રા.

અંગુલ, દંત, નખ, કેસ તજાય, પંચ પાતલઈ સુખ બહુ [1]આય;
તન લોચન કર હીઉ નાક, પાંચે લાંબે લહઇ ધન લાખ. ૩૯

નાસિક બંધનઇ નરના નખ, કક્ષા [2]હીઉં છહું મુખ;
એ પટ ઉચઇ અતિ સોભાય, દિન દિન ઉન્નતિ [3]અતિ થાય. ૪૦

અધર આંખિ જીભા તાલવું, નર ગુજાની ઉપમ કેવું,
હાથ, પાય તલિ રાતઈ વર્ણિં, તે સિરિ છત્ર ધરાવઇ ત્રિણિ. ૪૧

હાથ હથેલી રગત અત્યંત, તે નર હુઈ અતિ ધનવંત,
નીલી મધ્ય પીલી અસાર, [4]હુઇ લંપટ કઈ મંસ આહાર. ૪૨

હાથ હથેલી કાલી હોય, વહઇલો પોહુચઇં દુર્ગતિ સોય;
અંગૂઠા તલિ વાયસ પાય, મૂલ રોગઇ તસ મરણજ થાય. ૪૩

સંલગન અંગુલી મિલી તે જોય. તે નર પ્રાંહિં કિરપી હોય;
છિદ્ર સહિત નર જો આંગુલી, તે નર દાતા હુઈં વલી. ૪૪

છત્ર દંડ સહિત આકાર, ચામર રેખા સોભઇ સાર,
તે નર ચક્રિ થાઇ સહી, એ વાત સામુદ્રિક કહી. ૪૫

હય, ગય, રથ, વૃષભ, પાલખી, એણી રેખાઇં નર હુઇ સુખી;
આયુધ એક તણો આકાર, તે તર નવિ હારઇ નિરધાર. ૪૬

ત્રાપો સાયર પ્રવહણ હોય, રૂપ, સોવનનો ભોગી સોય;
હલ, ઉખલ, મુષલ આકાર, તે નર કરસણનો વ્યાપાર. ૪૭

મંદિર [5]પુષ્પ તણી માલાય, એણે આકારિં રાજા થાય;
હવે નર દંત તણો અધિકાર, સુણજો સામુદ્રિક વિચાર. ૪૮

દંત સહિત બાલક જનમીઓ, કઈ સત મહીનામા જનમીઓ,
તે બાલિક કુલનો ખય કરે, બિહુ વરસઇં આવ્યા દુખ દરઇ. ૪૯

---

૧ થાઇ. ૨ [illegible]. ૩ અધિકી. ૪ સોલંપટ કરઇ મંસ. ૫ પુષ્પ

સાત વરસ દશ વરસ મઝારિ, પડી ઉગતઇં ભલું વિચાર;
બત્રીસ પૂરા ઉગઇ જોય, તો તે નર સહી રાજા હોય. ૫૦

જે નરનઇ હુઇ ત્રીસહ દંત, તે નરથાઇ લખમી વંત,
અઠાવીસ દાંતિં હુઇ સુખી, એકવીસ દાંતિ નર હુઇ દૂખી. ૫૧

એકવીસથી ઉગઈ ઓછાય, તે તો નર અધમાધમ થાય;
તિક્ષણ દાઢા હુઈ જેહની, નખર પ્રગતિ હુઇ તેહની. ૫૨

નાના કાલા વિરલા વલી, વિસમા દાંત રહ્યા નીકલી;
અધમ જીવ સાંહામુ નવિ જોઈ, તે નર ધર્મ વિહુણો હોય. ૫૩

જેહના દંત અછઇં અતિહિં, અસુલ, ઉપમ તસ મુચકુંદહ ફૂલ,
સ્નિગ્ધ સુગંધ ડાઢિ હુઇ જેહની, કીર્તિ ઘણી હુઈ તેહની. ૫૪

ખર, હાથીના સરિખાં દંત, તે નર ઉત્તમ નઇ ધનવંત;
હરિ કૂર્મના સરીખી પુઠિ, લખમિ પાય પડઇ તસ ઉઠિ. ૫૫

કુંભ કોટિ અને વાટલી, તે રાજા હુઇ મહાબલી,
સૂક વાયસ બગલો નઇ મોર, અસી કોટિ નર [૧]દરિદ્ર અઘોર. ૫૬

જસ મુખચંદ [૨]સરીખું હોય, તે નર પ્રાહિં ધરમી [૩]હોય,
ઉંદિર, મૃગ સરીખું મુખ, તે પાપી નવી પામઇ સુખ. ૫૭

જીભા કાલી નઈ સાંમલી, તે પાપીથી લખમી ટલી,
જાડી જીભ અનઈ પાતલી, અસતી [૪]બાણી નઈ અતિમિલી. ૫૮

રાતી રસના જેહનઈ હોઈ, ભોજન ભોગ લહઈ નર સોય;
રાતઇ તાલૂઇ રાંણી વરઈ, [૫]કાલઈ તાલૂઇ કુલ ક્ષય કરઈ. ૫૯

પીલી તાલવિ રાય અત્યંત, ધોલઇ તાલુઇ નર બલવંત,
કાછબ પીઠ સરિખા હોઇ નખ, તે નર પામઇ બહુલુ સુખ. ૬૦

---

૧ દંદ્ર–દરિદ્ર ૨ સરિસુ ૩ જોય. ૪ વાણી ૫ કાલુ હોઇ તો કુલ ખપ કરઈ.

સુપા સરિખા જો નખ હોઈ, વાંકા લૂખા ધોલા સોય;
ચપટા નખ તે નહી નર ભલા, દૂખીઆ દીન ભમઈ એકલા. ૬૧

એક ધારિં નર રાજા થાઈ, બિઇ ધારિં ભોગી કહેવાય,
લઘુસંકાઈ જસ બહુ ધાર, તે દારીદ્રિ મ કરિ વિચાર. ૬૨

વીર્ય મીનગંધ તો સુખી, લાખ સરિખઈ ગંધઈ દૂખી,
દુધ તથા મધુ સરીખો ગંધ, તેહનેં સ્ત્રીસુ અતિ પ્રતિબંધ. ૬૩

કંદર્પ્પ કમલ [૧]મદ સરીખો હોઈ, પૃથ્વી રાજા થાઇ સોય,
કંદર્પ્પ હવન સરિખો હવઈ, ચતુરપાદપણું ભોગવઈ. ૬૪

માંસ ગંધ તો હોઇ ચોર, લોહી ગંધ તો [૩]વ્યસન અઘોર,
હસ્તીમદ [૨]સરીખો ગંધાઈ, ખારઈ વીર્યઈ દુખીઉ થાય. ૬૫

દુધ સરીખઈ વર્ણિં રાય, કાલઈ વીર્યઈ ગોગી થાય;
અધમ વીર્ય (તે) કડવુ કહિઉ, સામુદ્રિક શાસ્ત્રઈ એ લહિઉં. ૬૬

વાઘ સિંધ હસ્તીનુ અંગ, તેહનઇ આકારિં જેહનું લિંગ;
તે ભોગી ગોગી નહિ [૩]કદા, પાંચઇ ઇંદ્રીનાં સુખ સદા. ૬૭

ટુંકે લિંગઈ રાજા હોઇ, થૂલ લંબ દારિદ્રી જોય;
લિંગ પાતલેં અતિ સોભાગ, તે નર ઉપરિ નારી રાગ. ૬૮

અલતા પરવાલ ને રંગિં, રૂધિર હુઇ નર જેહનેં અંગિ;
[૨]ભોગી હુઇ નર તેહ ધનાઢ્ય, સોય પુરૂષનુ વડુ નિલાડ. ૬૯

લોહી કમલ સરીખું હોઈ, બહુ કન્યા નર પરણિં સોય;
સ્વાન, ઉંટ, પાંડરૂ શીઆલ, એવું રૂધિર નર દુખ ચિરકાલ. ૭૦

વાંનર(વાઘ)સીંહસરીખીકટિ, તેહથી લખમી ચાલી [૪]વઢહિ;
નીલ કંઠ, મૃગ, દાદુર પેટ, તે નર ગજન થાઇ [૫]નેહિ. ૭૧

---

૧ મદ. ૨ વાસના. ૩ તે નર ભોગીને ધનાઢ્ય ૪ વઢ.
૫ નેહી.

દૂહા.

સામુદ્રિક શાસ્ત્રઈ કહ્યાં, એ લખ્ખણ બત્રીસ;
વલી લક્ષણ નીતિ શાસ્ત્રમાં, ભાખ્યા દોદસ વીસ. ૭૨

એકેકુ સીહ, બગ તણું, ચરણાયુદ્ધના ચ્યાર;
પંચ લખ્ખણ વાયસ તણાં, સ્વાંન તણાં ખટ્ સાર. ૭૩

ત્રિણિ ગુણ ગર્દભ તણા, પ્રધાન પુરૂષના ચ્યાર;
એકેક ગુણ આડે તણા, લીજઇ નર નિરધાર ૭૪

હંસ, મોર, મૃગ, મીન, [1]માલી, કોલ કોકિલ લોહકાર;
એકેક ગુણહ એહનો ગ્રહઇ, વાધઇ બુદ્ધિ અપાર. ૭૫

ચઉપઇ

સાહસીક ગુણલિઇસીહડા તણો, એક ગુણહવઇ બગલાનો સુણો;
સંવરઈ ઇંદ્રી રહઇં એક ધ્યાંન, એણી બુદ્ધિઇ નર મિલેં નિધાંન. ૭૬

ચર્ણાયુદ્ધના લિઈ ગુણ ચાર, યુદ્ધ કરે નર થઈ હુંશિઆર;
જાગેં વહઇલો પોખઇ સજન, ભોગ કરઇં બલ જેનું તન. ૭૭

છાનો ભોગ ધીઠાઇપણુ, કાલે ઘર કરતો આપણું;
અપરમાદી નવિ છેતરાય, પાંચે ગુણ વાયસ લેવાય. ૭૮

ઘણું જમઇ થોડઈ પણિસરઇ, સ્વાંમી ભક્તિ સદા [2]તે કરઇં;
સુનિદ્રા સજનને સૂર, સ્વાંન તણાં લખ્ખણ ખટપૂર. ૭૯

ત્રિણિ ગુણ ગર્દભના સાર, થાકો વહઇં વાંસઈ ભાર;
તાઢિ તાપ મનમાં નવિ ધરઇં, સદા લગેં સતોષઇ ચરઇં. ૮૦

---

૧ મલી. ૨ પણ.

દૂહા.

ચ્યાર બુદ્ધિ પ્રધાનની, પરપચી વાચાલ;
સર્વ તણે સતોષતો, પરમન લહઇ તતકાલ. ૮૧

હંસ દૂધ જલથી પીઈ, જલ નઇ તજઇ અપાર;
તિમ અવગુણથી ગુણ લીઇં, તે નર ઉત્તમ સાર. ૮૨

મોર માન પગ જોઇ તજઇ, નર દેખી કરઇં ગ્યાન;
ગુણ ઢંકઇ અવગુણ [1]લવઇ, મુંકી મનિ અભિમાંન, ૮૩

વનમાં ચરતો નાસતો, ફિરી જૂઇ જીમ હર્ણ;
તિમ નર પાપ કરતડાં, ફિરી વિચારઇં મર્ણ. ૮૪

મીન પરિં ચંચલ નરા, પોતા તણઇં વલી કાંમિ;
આલસુ મંદ તણી પરિં, બઇસી ન રહઈ ઠાંમિ. ૮૫

માલી મધ્ય રોપઇં સહી, ચપાતું વનખંડ;
ફરતાં બાઉલ પુરૂપા, થોહર નઇ એરંડ. ૮૬

એણઇં દૃષ્ટાંતઇ નર વલી, હઇઇ ધરઈ વિવેક;
હીંદુ [2]તરક ભુંડા ભલા, સહુનઈ ન કરઇં એક. ૮૭

કાલ તણી પરિ સણગીએ, સંકટ પડઇ પલાય;
ખિણમાં ઉભો ઈહિં વલી, ખિણ સો જોયણ જાય. ૮૮

કોયલ પરિં મધુરો લવઇં, સકલ સભા મનિ સુહાય;
વણ દીધો જસ તેહનો, દીપતો કીર્તિ ન માય. ૮૯

કોયલ કિસ્યો ધન સંચજ, કાજ કસ્યો ધન તેહ;
જીહ્વારસ વચને કરી, જગ આપણો કરેઅ. ૯૧

એક દિન જીહ્વા દંતમાં, બિહુમાં હુઓ કિલેસ;
દંત કહઈ કરસ્યુ કિસ્યું. જાવ જસ્યુ પરદેશ. ૯૨

---

[1] લરઇં. [2] અસુર.

તુઝ વિણુ સહી માહરઇં સરઇ, તૂઝ વિણુ હુ ન મરંત;
બઇઠી ચાવું લાપસી, તાના લોલ કરંત.

દ્દો દસ વીસે અગ્ગલા, વયરી વયર ધરંત;
જો વસિ [1]પડયો માહરે, કાપી આઘ કરંત.

અમ્મો ચાવું ચુગલુ અમ્મો, અમ્મો ન કરૂં પ્રમાદ;
તું કવણ બિચારી જીભડી, બઇઠી કરઈ સવાદ.

પું પું કરતી ફરસતી, ખાજ્યાં લાડુ વાલ;
દંત વિના તાહરા થસ્યેં, ગબચી [2]સરીખા ગાલ.

જીહ્વા કહઇરે દંત તું, સીદ ચઢાવઈ રીસ;
વચન [3]અસું અહો બોલસું, [4]જેણઇં પડસો બત્રીસ.

આજ ઘડી દીન દોયમાં, માહરૂં કીધુ જોય;
વચન વિરોધ બોલી કરી, પૂજ કરાવું તોય.

બોલ્યા બત્રીસે બાપડા, રહ્યા તે [5]દો કરજોડિ;
માતા એહવૂ બોલજો, દંત ન [6]આવેં ખોડિ.

બધ થકિ મુકાવીઈ, અનઇં વલી પાડુ પાસ;
જો તઇં મીનતિ મુઝ કરી, તો તુઝ પુરૂ આસ.

આંબા, રાયણ, શેલડી, દ્રાખ અનઈ, જંબીર;
જીભઈ પસાંઇ બીડલાં, એઠાં ચાવો વીર.

જીભ પસાઇં જગ સુખી, જીભઈ જયજયકાર;
મધૂર વચન કોકિલ લવેં, તેણે વાહલો સહકાર.

તેણે કારણિ [7]નર એક તુ, કોયલના ગુણ આંણિ;
જગમાં [8]તું થાએસ વલી, ગુણ સઘલાની ખાંણિ.

---

૧ પડસ્યો અમ તણે. ૨ જેવા. ૩ એક. ૪ પડસ્યો દંત. ૬ લાગે. ૭ મુખિ. ૮ તો જગમાં.

ભાગા કટકા લોહના, જીમ સાંધઇ લોહકાર;
ભાગ્યા મન જે મેલવઇ, લખ્યણ એહ અપાર. ૧૦૪
બત્રીસ લક્ષણ નરતણાં, વિવરી ભાષા જોય,
હવઇં લક્ષણ કહું [1]નારીનાં, સુપુરૂષ સુણયો તેહ. ૧૦૫

ચઉપઇ.

લાંબુ પોહોલુ જેહનું નાક, તેહનું પોહુચઇ સહુ અભિલાષ;
નાક અગ્ર જસ ટુંકું હોઇ, દાસપણુ પામઇ સ્ત્રી સોઇ. ૧

પીલી આંખિ નારી સદા દાસ, વહલી રાંડઇં પ્રીઉ નહી પાસિ;
લંબ નિલાડી સસરો [2]ખાય, દેવર લાંબઈ પેટિ સમાય. ૨

લાંબી કહઇડીં ખાઈ ઘણી, ટુકે લટીએ સ્ત્રી અવગૂણી,
સ્વેત તાલૂઇં દાસી થાય, રાતઇ તાલૂઈ પરણે રાય. ૩

વદન વિરૂપ ન દીસઇ સોમ, જસ જંઘાઈ ઝાઝા રોમ;
કાય કેસ જો વાંકા હોય, નારી નર નઇં ખાય સોય. ૪

હરણાંખી હરણાંની જાનું, ઉદર કોટિ મૃગકેરૂં માન;
તે રાજાની પત્ની થાય, તેહનો કાલ બહુ સુખભરી જાય. ૫

ગરૂડ હંસ ચકવી કોકિલી, એહવેં સાદિ નારી ભલી;
લબ કર્ણ નઇ ભમર સુવંક, તે સ્ત્રી પાંમઇ સુખ અસંખ. ૬

ગાલે ખાડા ઉચા કેસ, રોમ વિના તન નહી લવલેસ;
ગીધ પંખીયા સરીખી આંખિ, નર સરખઇ સાદિં મમ રાખિ. ૭

નિલવટ કાલુ તિલક અપાર, પાંચ પુત્ર જણે તે સાર,
જીભા રાની પુણ્યઇ ઘણઇ, તે ધનવંતિ પુત્રહ જણે. ૮

---

૧ સ્રીતણા. ૨ ધાય.

જેહની રસના અતિ ઉજલી, સોય સગાનઇં નાખઇ દલી;
કાલી જીભઇ કનક નિષેધ, તે નારી કરઇ વસહ છેદ. ૯

ઉધત પિંડ ખર સરિખો નાદ, અથવા ઘ્રોઘર જેહનો સાદ,
રોમ કઠિણ હુઈ જસ કાય, રાજ સુતા તો દાસી થાય. ૧૦

કાગ સરીખી જેહની જાનુ, ડાભેં થણી છે તિલકજ માંનુ,
સુચ્ચઅર રોમી સ્ત્રી નહી સૂખી, તે રડા નારી હુઇ દૂખી. ૧૧

જસ હસ્તીના સરીખી જંઘ, તે સ્ત્રી પામઈ ભોગ સુરંગ,
કનક રોમ નાભિ ત્રિણિ રેખ, તે રાંણી સૂખ લહઇ અનેક. ૧૨

થૂલ [1]પયોધર કઠ સુકુમાલ, રોંમ રહીત અને રૂપાલ;
તે સુખણી હુઈ સસારિ, નાંનઈ વિરલઇ દૂખણી નાર. ૧૩

હૃદય તિલક હુઇ પુણ્યઇ [2]તણેં, ત્રિણિ પુત્ર ચઉ પુત્રી જણેં;
મેખલા નાભિ હૂઇ વાટલી, તે સ્ત્રી નૃપનઇ પરણેં વલી. ૧૪

લાંબુ પેટ નઇ જાડી જઘ, ટુંકે લટીએ ટાલુ સગ;
પદ પયોધર જો ઝાઝા કેસ, તે સ્ત્રી વિધવા બાલિ વેસ. ૧૫

અતિ ઉંચી અતિ નીચી નારિ, અતિ ગોરી અતિ કાલી વારિ;
અતિ જાડી નેં અતિ પાતલી, તે સ્ત્રી સુખ નવિ પાંમે વલિ. ૧૬

ગધ મીન છછુંદર જસ્યો, ઉગ્ર ગંધ ભૂંડો હુઇ જીસો;
વેસણ લીંબ સરીખા ગધ, તે નારી સ્યુ કિસ્યો પ્રતિબધ. ૧૭

ચપક ફુલ તણો ગધ ધરઇં, તે નારી નરનઇં વસિ કરઇ;
ઉદર પાતલું દુટાંટી દૂર, [3]તસ લખમી રહઇ ભરપુર. ૧૮

પ્રસેવ રહીત તન થોડા વાલ, નેત્ર, ગાત્ર જસ દોઈ વિશાલ;
નિદ્રા ભોજન અલ્પ કપાય, રાતી જીભઇં રાંણી થાય. ૧૯

---

૧ પયોહર. ૨ ધ્રણ. ૩ તે ઘરિ.

ભૂપતિ આપ વિચારીઉં, ધન અરથી એહ;
પુરસા કારણ અગણિમાં, સહી મુ બલઈ દેહ—નૃ. ૨૯
હું બાલું જો એહનઇં, તો એ પુરસો [૧]હોઇ;
હું અરથી છઉ તુહ્મ તણો, નો હોઈ છલ વિણ સોય—નૃ. ૩૦
[૨]નૃપઈ આંખ્યો ઓલખી, બોલઇ કપટઇ રાય;
કુંડ [૩]પાછલિ હું તો ફરૂં, જો તું આગલિ થાય—નૃ. ૩૧
યોગી ફરઇ તવ આગલિ, પાછલિ નર (વર) ભૂપ;
મહિપતિ યોગી લેઈ કરી, નાંખ્યો અગનિ કૂપ—નૃ. ૩૨
યોગી ટલી પુરસો થયો, આવ્યો રાયનઇં હાથિ;
લખમી કારણિ નર કરઇ, પાતિગ ધન ઘાત—નૃ. ૩૩

ચઉપઇ.

લખમી લખણ હીણી [૪]જોય, ઉચ્ચ નીચ ઘરિ પઇઠી સોય,
અસતી નારી બહુ ભરતાર, તેણઈ કીધા નર બહુ [૫]ખોઆર. ૩૪
તુઝથી નર પાંમઇ ગલઇપાસ, તઇ કીધા નર [૬]પરઘર દાસ;
તેં ફેરવીઆ જન પરદેસ, પુત્ર પિતામાં કરઇં કિલેસ. ૩૫
મોટા નાંના તઇ પણિ કર્યા, સુપુરૂષ કુપુરૂષ બહુ આદર્યા;
લૂલા ટુંટા કોઢી [૭]વર્યા, ઘણા પુરૂષના પ્રાંણજ હર્યા. ૩૬
તુઝ દર્શન થયું ચોરી મન્ન, તઇ રોલવીઆ પુરૂષ રતન;
જેણઇં તાહરૂ બહુ કરીઉ જતન, તે નર જાતા ન લહઇં અન્ન. ૩૭
સાસ્ત્રે તું અનરથનું મૂલ, તઇ નર કેતા મેલ્યા ધૂલિ;
તુંહઇં વંછઇં લછિ અપાર, નગટી દેવી સરકો પૂજાર. ૩૮

---

૧ ધાઇ ૨ ભૂપઇ ૩ પાખલિ. ૪ હોઇ. ૫ ખોઆર, ૬ ઘરિઘ.
૭ કર્યા.

દેખપ્રકાશ અનરથની કોડિ, ધન કારણિ ચેહર પામ્યા ખોડિ;
તુરક નરનઠ સાલય ધાગી, લહિ ન જાઉ નર ધર્મિમાણી. ૩૯
કવિ ગુણિ પંડિત દાતાર, પ્રાંહિં એ ચિવ્યું ઉપરિ પ્યાર;
ક્રિયા કાયર પાપી મૂર્ખ, તે ધરિ પહુંચ્યા તુઝ દર્પ. ૪૦

ઢાલ.

લખમી તુઝ મુહું વડી, ક્રિયા ધરિ કાં જાઈ;
ચતુરાં દાતા સૂર જે, તિહાં તુઝ કાં ન સુહાય. ૪૧

ચતુરાં ધરિ મુઝ [3]બેહકિણી, દાતા દીઇ પર [4]હાથિ;
સૂરા ધરિ રંડાપણું, તેણઇ હું કરપી [5]સાથિ. ૪૨

અવલી ગતિ માહરી સહી, હું અનરથનું મૂલ;
છંડી તે છૂટી ગયા, લોભી મરીયા શૂલિ. ૪૩

લોભીઇ યોગી કિમ મુઓ, નહી મુઝમાં કાંઇ સાર;
પ્રાંહિં લછિ આવ્યા પછી, સાતે ઉપરિ ખાર. ૪૪

સ્ત્રી ધરિ મંત્રી સેલડી, વસ્ત્ર પાત્રને આહાર;
કવિ કહઇ ધન આવ્યા પછી, સાતે ઉપરિ આઠ ૪૫

એહ સરૂપ લછિ તણું, મુનિ કહ્યું સત વિચાર;
કુમારપાલ નૃપ સાંભલો, આગલિ કહો અધિકાર. ૪૬

ઢાલ-પાછિલી.

એ અધિકાર આગલિ થયો, લિંગ પુરિમા રાય,
દુગ કરે દુર્ગ [6]ઉપરિ, જોઇ સુંદર ઠાય. ૪૭

---

૧ બહુ ૨ ગોળિ. ૩ સાંકડી. ૪ હાથિ. ૫ સાથિ, ૬ ઉપર ૯

પ્રગટ થયો કૂટ દેવતા, એહનઈ કોટનો ઠાંમ;
ગંઢ કરવા તુહ્મ દિઉં, જો રહઇ માહરૂં નાંમ. ૪૭

રાય કરે ગઢ રૂઅડો, ઉચો અભિરામ;
ભૂપ ધરઇં તિહાં તેહનું, ચિત્રકોટજ નામ. ૪૮

ચઉદ સહસ ગઢમાં વસઇ, કોટીધજ સાર;
લાખેણા રહેં તલહટીઇ વસે, તસ અંત ન પાર. ૪૯

ઉચો ગઢ રલીઆમણો, [1]સુંદર સોભઇ ઠાંમ,
અવર નગર તિહાં નેસડો, નદી વાટા નઈ નાંમ. ૫૦

અવર ડુંગર [2]ગઇ ઉપમાં, જાંણે એ ઢેખાલ;
ચિત્રોડ ગઢ રલીઆંમણો, ચિત્રાંગદ ભૂપાલ. ૫૧

દૂહા.

પૂરવ કથા શ્રવણે સુણી, હરખ્યો કુંમરનિરંદ;
ગઢ ઉપરિ આવી ચઢીઓ, જોતાં અતિ આણંદ. ૫૨

સુકોસલ વાઘણીતણું, જીણેં [3]ઠાંમિ નિર્વાણ;
જીન મંદિર જૂહારી કરી, ચાલ્યો ચતુર સુજાણ. ૫૩

આવ્યો નૃપ ઉતાવલો, કનિકુબજ જ્યાહાં દેસ;
તિહાં તરૂ આંબા તણાં, નગરતણઈજિ નિવેસ. ૫૪

ઢાલ.

વંછિત પૂરણ મનોહરૂં—એ દેશી. રાગ સામેરી.

કૌતુગ જોઈ તિહાંથી ગયો, કાશી દેસમાં આવીઓ;
બોલાવીઓ નૃપનઈ તિહાં એક વાંણીઇએ. ૫૫

---

૧ શોભઇ સુંદરવાન. ૨ સી. ૩ થાનકી.

એક દીઠઇ મન ઉલસઈ, હઇઉ વદન હરખઇ હસઇ;
વલી વિકસઈં લોચન દો પ્રેમઇ કરીએ. ૫૬

દેખી નર ઉપજઇ નેહો, હુંઇ શીતલ ટાઢી દેહો;
સહી સનેહી જાણો પૂર્વભવ તણોંએ. ૫૭

પૂર્વ સનેહ જાણ્યો તસઈ, [1]કુમારપાલ દીઠો જસઈં;
સનેહ રસિ મદનશેઠ [2]લેઇ ઘરિ ગયોએ. ૫૮

ભોજન ભગતિ ભલી કરી, કનક થાલ કરિ ભિઇ ભરી;
આગલિ ધરી વલી વસ્તુ વિવિધ ભાતિનીએ. ૬૦

કુંમર નિરદહ ચિત્ત ઠર્યો, ગૂહા લેઈ નૃપ સંચર્યો;
બહું ફર્યો નગરીમાં નૃપ એકલોએ. ૬૦

કર્મયોગે કૌતગ થયો, મદનશેઠ મરણઈ ગયો;
દ્રવ્ય ગ્રહ્યો નગરી ભૂપઈ તેહનોએ, ૬૧

રમત ગમત કંથા પહઇસિ, કુમારપાલ આવ્યો ઘરિ;
બહુપરિ તાલાં દીસે બારણઇએ. ૬૨

પુછઈ કુંમર તિહાં રહ્યો. મદન પુરૂષ આ કિહાં ગયો;
જન કહે મરણ થયો [3]તસ શેઠનોએ. ૬૩

શેઠ તણે સુત નહી જસે, ભૂપઈ ધન લીધુ તસે,
કરૂણા રસિઇ રોય [4]કુંમરનરેશ્વરૂએ. ૬૪

ધિગ્ ધિગ્ પાપી નૃપ અસ્યા, ફરઇ ભુજગ ભોગી જસ્યા;
ર કસ્યા પરદખણ કારણિ સરજીઆએ. ૬૫

વાઘ સિધ્ધ વિષધર સહુ, તેહના મન મઇલા બહું;
ભખઈ સહુ તદુલ મચ્છ જીમ મનિકરીએ. ૬૬

---

૧ નરદ. ૨ ઘરિ લઇ. ૩ ઓ. ૪ કુંમરનરંદ ત્યાહાં રોઇઉએ.

વઇદ મન મચલો યોગ, વ છઈ ધનવંતાં રોગ;
મૃતસોગ [૧]વાંછે મૂઢ મસાણીઆએ. ૬૭

નારદ વેઢિ વછે ઘણી, દુર્ભિક્ષ વંછઇ કંણઘણી;
છલભણી જોતી ચાલઈ શાકિનીએ. ૬૮

દોખિ વ છઈ છિદ્રનેં, અસતી વધ ભરતારનેં;
તિમ મનિ નૃપ વંછઇ મૃત્ય નિરવસી એ. ૬૯

દૂહા.

વસ નહી જસ પાછલિ, નૃપ વંછઇ તસ મરણ;
ધિગ્ ધિગ્ પાપી તે નરા, કરતા પરધન હરણ. ૭૦

પુણ્ય યોગ પામું વલી, ગૂજર દેસનું રાજ;
જેહનઈ સુત નહી પાછલિં, તે ધન નહી મુઝ કાજ. ૭૧

ઢાલ.

કસારી મનમોહઇ એ દેસી—ઉલાલાની.

અસ્યુ કહીઅ ચાલ્યો રાય, પાટલપુરમાહિં જાય;
નૃપ ન રહઇ થિર ત્યાંહિં, આવ્યો રાજગૃહિમાંહિં ૭૨

[૨]જોયાં નગરી આરામો, જોયા શાલિભદ્ર ઠામો;
જઈ વઇભાર ગિરિ ચઢીઓ, જિન (વર) પાએ એ પડીઓ. ૭૩

તિહાં થકી નૃપ ચાલ્યો, કામરૂ દેસમાં માલ્યો;
રમતો ભમતો એ રાય, નાગપાટણમાંહિ જાઇ. ૭૪

નગર ભમઈ નૃપ આપો, રાજ્ય કરઇ તિહાં સાપો;
કૌતુગ કુમર નિરદો, આવ્યો જીહાં બાલચદો. ૭૫

---

૧ વછઇ. ૨ જોઇ.

જાતિં તે ચર્મકારો, બોલ્યો વચન તે સારો;
નાહી ધન લીઉં એ રાય, વાણહી પહઇરો એ [1]પાય. ૭૬

દૂહા.

એણે વચનેં નૃપ હરખીઓ, મુધા દિઇ સુઝ દાંન;
મધુર વચન મુખથી [2]કહઈ, અનઈ આદર બહુ માન. ૭૭

દુલહી ગીતવતી સતી, કાંણો અનઇ સુકુમાલ;
દુલહો નાગ સમતા રસિ, માંન રહિત ભૂપાલ. ૭૮

દુલહો નિરધન વિવહાર, સુધતપીઆ થોડા આહાર;
દુલહા તે જગિ જાંણજો, મધુર વચન દાતાર. ૭૯

દાતા ને મધુરો વલી, મઇ દીઠઓ ચર્મકાર;
ગુણ લેઇ [3]નૃપ ચાલીઓ, આગલિ સુંણિ અધિકાર. ૮૦

ચઉપઇ

કુંમારપાલ નૃપ ચાલ્યો જસઈં, અતિ અંબાવન દીઠુ તસઈં;
લેઈ લુંબ બઇઠો તેણઇ ઠાય, કુંમારપાલ તિહાં અંબા ખાય. ૮૧

અઢાર ભાર વનસ્પતિ માંહિ, અસ્યો સવાદ ન દીસઇ કિહાં;
પંચવરણ રસ અમૃત જસ્યો, જમતાં રોગ ન થાઇ કિસ્યો. ૮૨

ધોલી અંબાડાબરીઓ ભરીઓ, અમૃત ઘૃત માહિ ભેલ્યો કર્યો;
મેલ્યાં દહઇથરાં અર્થ હવઈ સર્યો, રસ જમતાં સહી કોડો ઠર્યો. ૮૩

કરઇ સરડ ચાટઇ આંગુલી, દેખી દાઢ દેવોની ગલી;
ંબ તણો રસ ઇચ્છિઇ સોઇ, જમતાં ટીપ ન આપઇ કોઇ. ૮૪

પુણ્યઈ લહી આંબા કાતલી, પુણ્યઇ પોલી તે પાતલી;
પુણ્યઈ ધાર તે [4]ઘૃતની મિલી, ભવનો રોગ ગયો નીકલી. ૮૫

---

૧ રાય. ૨ વદે. ૩ નઇ સંચર્યો. ૪ ધીભી.

અંબતણા ગુણ કેતાં કહુ, ફરસ કરંતાં બહુ સુખ લહું,
સકલ વસ્તમાં આંબો સાર, દેખીતો સુંદર આકાર. ૮૬

પ્રેમલ જેહને પુહુવિ ન માય, તેણઈ ગંધિઈ સુખ સાતા થાય,
પુષ્ફ તણો કોયલ મનિ ધરઇ, ખાતી બઇઠી ટહુકા કરઇ. ૮૭

પત્ર સકોમલ સહી કહઇવાય, ઘરિ ઘરિ તોરણિ તે બંધાય,
છાયા શીતલ સોય નિહારિ, ફલઇ અંબ તે ઉષ્ણા કાલિ. ૮૮

પવન લૂ અનઇ તડકો તાપ, તેણઈ દિવસ મુખ કાઢઇ આપ,
નદી નિવાણ સૂકઇ જેણિવાર, અમૃત રસ [1]તબ અબો પાય ૮૯

જીણ દિન થાકઈ મહીપી ગાય, તેણઇ દિન રસ એ અબો પાય;
દૂસમ કાલિ મોટો દાતાર, વૃક્ષ માંહિ આંબો [2]સહઇકાર. ૯૦

અંબ તણા ગુણ દીસઈ જસા, નર ઉત્તમ અગિ આંણે તિસ્યા;
તેહની કીરતિ જગિ વિસ્તરઇ, સોય પુરૂષ સઘલામાં સરઈ. ૯૧

અંબ જસ્યો શ્રેયાંસ કુમાર, જેણી વેલા કો નહીં દાતાર;
તેણીવેલા દિઈઇક્ષૂરસ આહાર, પ્રતિ લાભ્યો તીર્થંકર સાર. ૯૨

હવડાં એક જગડૂ દાતાર, પડિઇ કાલિ થયો સહઇકાર;
ત્રિણ વરસ કર્યો (અન્ન) સગાલ, મારી ઠેલ્યો દૂત દૂકાલ. ૯૩

જેણી વેલા હડબડીઆ રાય, અન્ન વરાંસઈ અગુલ ખાય;
છત્રપતિ નર હુતા જેહ, જગડૂનઈ ઘરિ આવ્યા તેહ. ૯૪

લીજઇ ધન નઇ દીજઇ અંન, વણીગૂ કીજઇ જીવ જતન;
જગડૂ કહે દિઉં અંન અંબાર, ઉ સાહમા કંણના [3]ભડાર. ૯૫

કણ કોઠાર ઉઘાડયા જસઈ, લીખીત પત્ર તિહાં પગટયાનસઇ,
એ કણ સઘલો પુણ્યને કાજી, એહનો ધન મુઝ લેવા તાજી. ૯૬

---

૧ તવ દીઇ સહકાર. ૨ તે સાર. ૩ કોઠાર.

નરપતિ નર તવ કર્યો વિચાર, આવ્યા જગડૂ કહઇ તેણીવાર;
આપો [1]કણ મમ કરો વિચાર, ગાઢા રંક બલ નહીજ લગાર. ૯૭

આઠ સહસ મૂઢા તેણીવાર, લેઇ ગયો વિસલદે રાય;
સિંધ દેસનો રાય હમીર, બાર સહસ મૂઢા દિઇ વીર. ૯૮

ગજણવઈ મોટો સુલતાન, એકવીસ સહસા મૂઢા દિઇધાંન,
માલવપતિ નઈં સહસ અઢાર, સાક પરતાપ બત્રીસ હજાર. ૯૯

અવર અનેક પૃથવીના નાથ, જગડૂઈં ઉડાવ્યા હાથ;
સવત અગ્યાર નઇં બારોતરૂ, દિઈં દાંન જીહાં પનરોતરો. ૧૦૦

અન્ન દુકાલ તે અતિ આકલો, ઘૃત અજીરણ માંહિં ભલ્યો;
દૂધ દહીંમાંહિં ડબકાં ખાય, પાણી પૂર તણાયો જાય; ૧

નાઠો દુભિક્ષ જાણ્યો જસઈં, સોહલા સુત નર ધાયો તસઇં;
લેઇ લાડુઆ આડો ફિરઇ, રોટી મારિ [2]અવહઇસ્યો કરે. ૨

કિહાં જાય છો નાસી કરી, કરિ પ્રાક્રમ તું પાછો ફિરી,
જાવા ન દિઉં તુઝનઈ કિહાં, હુ બાંધી તુઝ રાખું ઇહાં. ૩

દાંતે તરણું લેઇ દુકાલ, છોડિ છોડિ જગડૂ કૃપાલ;
તેં [3]મુઝને લજાવ્યો ખરૂં, હવે નાવુ જીહાં પનરતરો. ૪

અસ્યો કોલ કરી નઈ ગયો, જગડૂનો જસ મહિમા રહ્યો;
શ્રીમાલી વંસે સિંણગાર, જનમ લગે કીધો પરઉપકાર. ૫

અસ્યા પુરૂષ [4]નર હુઇ જેહ, અંબ સરીખાં કહીઇ તેહ;
અંબ તણો ગુણ બહુ લેવાય, ગુણ લેઇ નૃપ આંબા ખાય. ૬

એતલઈં તિહાં આવ્યો રખવાલ, ભટક દેઇ મુખિ [5]દીધી ગાલ;
અરે ! મૂઢ કિમ આંબા ખાય? બાંધી મસ્તગિ મુકું ઘાય. ૭

---

૧ અન્ન. ૨ અવેર્યો કરઈ. ૩ તે મુજ લજવ્યો હાંકયો ખરો.
૪ જગમાંહિ. ૫ બોલ્યો.

અણજાંણિઈ જલ ઝીલેજેહ, અણજાણિઇ ફ્લ ખાય તેહ;
અણમિલતઇ સધાતિ જાય, મુર્ખ દૂહવઇ પૃથવીરાય. ૮

કૂપ કડિ ઉઘઇનેં સૂઈ, હીડતાં સાહમુ નવિ જૂઇ;
અણુસમઝયો બોલઇમુખ્યથકી, એ સાતઇ નર થાઈ દૂખી. ૯

અણુસમજ્યો બોલ્યો રખવાલ, કુમારપાલ સિરિ ઉઠી ઝાલ;
લેઇ પૂરૂપ હાથિં ઝાલીઓ, અબા થડિ બાંધી ચાલીઓ. ૧૦

જસ્યો અપરાધ તસ્યો નર દડ, અલ્પ દોષ દુખ દિઇ તે લંડ;
બહુ અપરાધ દેખી નર સાર, થોડી રીસ ન ધરઇ બહુખાર. ૧૧

સાર પુરૂષ [૧]ગૂજરાત ભૂપાલ, માર્યો કુટિઓ નહી રખવાલ;
અંબાનઇ થડિ બાંધી કરી, કુંમારપાલ ચાલ્યો પરવારિ. ૧૨

આગલિ પુરૂષ મિલ્યો ગહઇગહી, ત્રિયા વિયોગઈ યોગી થયો;
વિનય કરી બોલ્યો તેણઈ ઠાય, સુણિ સ્વામી તુ [૨]પૃથ્વીરાય. ૧૩

મુઝ ઘરનારી પદમની જેહ, નગર ધણીઇ લીધી તેહ;
તવ મનમાંહિ હુઓ ખિણખેદ, રાતિ દિવસ હું ન લહું ભેદ. ૧૪

સ્ત્રી સ્ત્રી સરીખી હુતિ ઘઇરિ, ભગતિ કરતી તેં બહુ પરિ,
મુઝ વીસારી નવિ વીસરઈ, નીર કુભ નિત લોયણ ભરઈ. ૧૫

દૂહા.

નિત ઝૂરૂં દૂખીઓ ફરૂં, જોઉ તે ગાંમો ગાંમિ;
[૩]સીતાતણઇ વિયોગડે, કિમ રોયો જગિ રાંમ. ૧૬

રામ રડંતે વનિ રડું, રડયા તેહ મૃગલાય;
રોયા તે વનનાં પંખિયાં, રોતા રયણિ વિયાય; ૧૭

---

૧ ગુજ્જર. ૨ પૂરવ કથાય. ૩ સીતા વિછોહયો રાઘવ, કેમ રોયો વનિરાનિ.

રામ રડઇ લખમણ બુઝવે, ગેહેલા રામ મ રોય;
ગઇ સીતા અમે લાવસું, લે લોટો મુખ ધોય ૧૮

રાઘવ રૂદન તમે મમ કરો, વનિ ગેહેલા થાસ્યો રામ;
એ જેહવી લખિ આણસ્યું, તેહનું સીતા ધરસ્યું નામ. ૧૯

જલ જલ કમલ ન નીપજે, વનિ વનિ અગર ન હોય;
ઘરિ ઘરિ સીત ન સપજે, વીર વિચારી જોય. ૨૦

આભા મંડણ વીજલી, પર્વત મંડણ મોર;
ઘર મંડણ સુભારજા, મુખ મંડણ તબોલ. ૨૧

જસ ઘરિ ઘોડી હાંસલી; આંખડીઆલી નારી;
તે ઘરિ સદા અજૂ આલડું, મુરખિ તેલ જ નિવારી. ૨૨

એક નર સુખીઓ તે દુખી, જેહનઇ નહિ ઘરિ નારી;
કરિ દીવો [1]કલસજ કરી, કુંણ ઉભી રહઇ બારી. ૨૩

તેણું કારણિ [1]કરઇ રડૂ, અંન પાન કીઆ તાજી;
આગઇ કિમ ઢોલો રડિઓ, નારી મારૂ કાજી. ૨૪

ઉમયા વાલી ઇશને, સીતા વાલી રામ;
ઢોલા વલ્લહી મારૂણી, રાઘવા વાલી સ્યામ. ૨૫

તિમ મુઝ વાહલી પદમની, ચઢી પીહારઇં હાથિ,
દિવસ દૂખઇં કરી નીગમું, પણિ નવિ જાય રાતિ. ૨૬

કનક તણી કચોલડી ભાગી પત્થર લગ્ગ;
સગુણ નિરગુણ સુંમરઇ, અમી વટાલુ કગ્ગ. ૨૭

એણે દુખીઇં ગોગી થયો, જીવું તેણે આધાર;
[2]કુમરનિરંદ આગલિથસઇં, તે ગઇ વાલઈ નારી. ૨૮

---

૧ હુનિત. ૨ પાલ.

ચઉપઇ.

કુમારપાલ થોડે દિન હસઇ, તિહારઇ બલ માહારૂં ચાલસ્યે,
હવડાં હું યોગી થઇ રહું, સુપુરૂષ વિણ હું કહનઈ કહું. ૨૨

સુંણી વાત ભૂપતિ ઉચરઈ, જેહની વાંછા તુપણિ કરઈ;
તે મુઝ કુમરનિરદહ નામ, પણિ કો પુહુતુ રાજ ન ગામ. ૨૩

નાગો નાગાનઈ સુ કરઈ, દુખીઇ દુખીઆ ઝૂરી મરઈ;
તું યોગી નઈ હુ ભીખાર, કેહીપરિ કરૂં તાહરી સાર. ૨૪

સુપુરૂષ જાંણી તેં મુઝ કહિઉ, મુઝથી કાંમ [1]કિસું નવિ થયું,
તું હું જગમાં પુરૂપ અસાર, યાચના ભંગ તણો કરનાર. ૨૫

આસ કરી નર આવ્યા જેહ, વલઇ નરાસ નર પાછો તેહ;
સોય લાજ તેહનઈ નવિ કરી, લજ્જા સોય સાંહમાનઇ સહી. ૨૬

સરોવર જાણી નર બહુ ધસ્યા, નીર ન પામ્યા પાછા ખસ્યા;
એણી વાતઇ સર સોય ધિકાર, પુરૂપ તણઇ નહી લાજ લગાર. ૨૭

જે તરૂઅર સુભ ફૂલ્યાં ફૂલ્યાં, અરથી લોક તિહા ઘણા મિલ્યા;
ડાઢિ ગલાવઇ ન દીઈ સોય, લઘુતાપણું તે તરૂવર હોય. ૨૮

જે ધનવંત આ લઇ લે માલ, [2]યાચક મિલઇ તિહાં ગરઢાબાલ;
કર ખંચીઇ નઇ કિરપી થાય, તો જસ મહિમા તેહનો જાય. ૨૯

વિકટ કામ સૂરાનઈ કહિઉ, આલસપણિ જે તે નવિ થયું;
સો પુરૂષ કાયરમાં સરઈ, સૂરપણું ચાલ્યુ તસ વહી. ૩૦

એણઇ દ્રષ્ટાંતઇ સુંણિ નર ગુણી, તુ દૂખ રોયો મુઝ નૃપ ભણી;
મઇ તુઝ કષ્ટ ન ભાંગઇ જોઈ, તો હુ સુપુરૂપ સાનો હોઇ. ૩૧

શાસ્ત્રીઇં વાત મનઈ છઇ સહી, સોય કથા તઈ મુઝનઇ કહી;
તે વિવરી ભાખુ ભ્રાત, સુપુરૂષે બોલ તજેવા સાત. ૩૨

---

[1] એકે. [2] યાચક.

ઘર ઘરણીની મ કરિસ વાત, ધન ખોયાની મ કરિસ [1]વાત;
ઘાત કર્યાની મ કરેસ ગૂજ, કહઇતા દૂખ ઉપજસે તુઝ. ૩૩

માંન ભ્રષ્ટ કુણ ઠાંમિ થયો, વાત કરંતાં મહિમા ગયો;
માંન મુહુત ન દીધુ ક્યાહિં, સુપુરૂષ જાંણી રહે મનમાહિં. ૩૪

દરિદ્રપણાની મ કરીસ કથા, સોય વાત તું કરજે ગતા;
જેણી વાતઇં અનરથ બહુ થાય, મ કરિસ કવિ તુઝ લાગે પાય. ૩૫

[2]કદીયક સુપુરૂષ આગલિ કહેં, નિશ્ચે કાંમ જો થાતું લહેં;
ઠાંમિ ઠાંમિ જો લવલવ કરે, તો તે નર મૂરખમાં સરેં. ૩૬

તું પંડિત નહી મૂર્ખમાંહિ. મનની વાત ન ભાખઇ કિહાં;
જોતાં જોતા ભમતાં નેટ, સુપુરૂષ જાંણી પામ્યો પેટ. ૩૭

જો ભગવતનુ કીધું હસ્યઈં, ગૂજર દેસનું રાજ મુઝ થસ્યઈં;
તો તુઝ દૂખનો આણું છેહ, જીમ સુખ પમિં તાહરી દેહ. ૩૮

શુભ વચને સંતોખી તિહાં, જા સુપુરૂપ તુઝ મદિર જીહાં;
તાહરી વાત મુઝ નવિ વીસરઈં, જીહાં લગઇં જીવ કાયામાં ધરઈં. ૩૯

અસ્યું કહીને ચાલ્યો જસે, શેઠ [3]સરીહો મિલીઓ તસઇં;
કુંમારપાલ દીઠો તેણઈં ઠાય, પદ્મ ઝલકઇં જીમણે પાય. ૪૦

તાંમ સરહીઓ બોલ્યો ત્યાંહિ, આગઈં સ્વામી દઇથલીમાંહિ;
કુંમારપાલ પગિ પદ્મજ હતું, ઘણઈં કાલે થયુ તવ છતું. ૪૧

સહી તું કૂંમારપાલ મહારાજ, થોડઈં દિવસ તુઝ થાસ્યઇ રાજ;
પંડિત જોતિષીએ મુખિ વાત, અઢાર દેસનો થાઇસ નાથ. ૪૨

સ્વાંમી તવ કરજે મુજ સાર, ફેરી કરતાં ગયો અવતાર;
યોગીનીપરિં ઘરિ ઘરિ ભમું, ભૂખ્યો તરસ્યો રાતિ જીમુ. ૪૩

---

૧ તાત. ૨ કયહીક. ૩ સરહીયો. ૪ હોસ્યે.

વલી વાહણઈ ઉઠી સચરૂં, ખાંધઇ મોટો કોથલ ધરૂં;
મયલઇં વસ્ત્રઇં પૃથવી ભમું, ઉદર પુરણા એણીપરિ કરૂં. ૪૪

મધુર વચન મુખથી બોલતો, આતમ અયબ તિહાં ખોલતો;
કુમારપાલ તવ કરઈ વિચાર, વિનયવંત એ પુરૂષ સુસાર. ૪૫

વિનયે દેવ દેવી વસિ થાય, વિનયે નાગતણુ વિખ જાય;
વિનયે વાઘ ગજ બલીઆજેહ, નીચા નમણા થાઈ તેહ. ૪૬

વિનયે કરી ગુરૂ વિદ્યા દિઇ, વિવિધ વસ્ત વિનયે પાંમીઈ;
વિનયે વેઢિ રણિ ન કરઈ સૂર, વિનયે ન મરઇં વીંછી અંકૂર. ૪૭

વિનયવંત સરહીઓ જેહ, વચને ટાઢીક કરતો [૧]દેહ;
સબદ સુણતાં અતિ આણંદ, હરખી બોલ્યો કુંમરનિરંદ. ૪૮

અરે! પુરૂષ! ચિંતા પરહરિ, રાખે તુ મન નિશ્ચલ કરી;
વિનય કર્યો તુઝ ફલસઈ નેટ, હુ રાજા તું નગરી શેઠ. ૪૯

અસું કહી નઇ ચાલ્યો રાય, જાતાં પથઈ ભૂખ્યો થાય;
ધૂજે કાયા કરતો દૂખ, ત્રિણિ દિવસ નર વેઠઈ ભૂખ. ૫૦

પેટે પાટો બાંધી કરી, નગરમાંહિ ચાલ્યો પરવરી;
તિહાં એક કલબણી સાંહમી મલી, કુમારપાલ દેખીનઈ ટલી. ૫૧

પંડિત ભૂખનઇ સરિ નાંમ, લજાવી [૨]મુકયા તેહઇ ઠાંમ;
કુમારપાલ બોલ્યો ઉલસી, દિઇ રોટી એક થઇ મનિખુસી. ૫૨

તવ તે કલબંણ બોલી ચગ, દીસઇ હાલી કોઇ જડંગ;
ઉભો અંન માગઇ એણઇઠાંમિ, હુ જાઉ સુત ભોજન કાંમિ. ૫૩

અવગુણ પુંઠિઇં જે ગુણ કરઇં, પર અરથઇં નર પોતઇં મરઇં;
અધમજાતિ નર અભખ ન ખાય, પાપી કુલનઇ નહિ હિસાય. ૫૪

---

૧ તેહ ૨ મુકાવી

સ્ત્રીઇં પ્રાર્થ્યો જે નવિ ચલે, નિરધન પરભોજનથી ટલે;
ભૂખ્યો રહીનઇં આપઇ આહાર સાતઇં મુકિતતણા ભજનાર. ૫૫

અધમપુરૂષ મૂરખમાંહિ તે સરે, હું તે હાથ તે નવિ વાવરઇ;
અછતઇં શું આપઈ આહાર, લીધુ દરિદ્ર કુલઇ સંચકાર. ૫૬

દીધા વિણ દારિદ્રી હોય, ભૂખઇ પાતિગ કરતો સોય;
પાપ પસાઇ નરગઇ જાય, મરી જીવ દારિદ્રી અવતરે. ૫૭

કરી પાપ વલી નરગઇ ફિરઇ, પુનરપિ દારિદ્રી અવતરે;
દીધાવિણ નવિ પાંમઇ ખરે, જનમ મરણ નિંચઇ કુલિકરે. ૫૮

દાંન વિના નીચઈ કુલિ ગઇ, કર્મ સયોગઇ કલબણિ થઈ;
આગલિ પણિ દીસઇં નિરધન, તે કિમ માગ્યું આપે અન્ન. ૫૯

હઈઈં વિચારઇ ગુજરરાય, ન દીઇ સારી કરતા માય;
કાલ, ભાવ તિહાં મન વિશ્વાસ, લીધી રોટી ઝુટી છાસ. ૬૦

દૂહા.

છાસ લેઇનઇં ચાલીઓ, કીધો આપ વિચાર;
ભુખ લેખણ નઈ માગવું, ત્રિણિસરિ ધિઃકાર. ૬૧

ચઉપઇ.

માગ્યાં સમુ નહિ માઠું કોઇ, આતમ હ્રદય વિચારી જોઇ;
માન ભ્રષ્ટ નર માગીઇ થાય, સકલ લોકમાં મહિમા જાય. ૬૨

જીહાંલગઇં તપીઓ તિહાંલગઇં ગુણી, માગણ નવિ જાય પરભણી,
રૂપવત રાગાંગી જેહ, માગી મુહુત ગુમાવઈ તેહ. ૬૩

ધરમી કરમી લજાવત, શીલવંત સત્યવાદી સંત;
ઉત્તમ કુલ આચારિ તિહાં, પરઘરિ હાથ ન નીચો જીહાં. ૬૪

ભણયો ગણયો વિચક્ષણપણો, માગિઈ મુહુત ગયો કવિતણો;
વિનય વસ્ત્ર સું કિજેં વડઇ, જે ન રહઈ પોતાનેં ઘડઇ. ૬૫

માંન મુહુત તસ નાસી ગયુ, વીસ વિસામા કાંઇ નવિ રહિઉં;
નીચા નમણો નેં વાચાલ, વિજ્ઞાંની સૂરા નઇ ગાલિ. ૬૬

વેયાવચ્ચ નઇં પરઉગાગાર, માંગ્યઇ ગુણ તે કીધા છાહાર;
થોડા બોલો તિહાં પણિ ગમઈ, જો ભીખેં ભોજન નવિ જમઇ. ૬૭

મત્ર યંત્ર તત્ર નઇ મૂલ, માગતાં ગુણ મલીઆ ધૂલિ;
નાના મોટા ને સુરપતી, માગીઇ લઘુતા જે નરપતિ. ૬૮

સુપુરૂષ હુઈ તે સુણયો વાત, દીજઇં પણિ નવિ ધરીઇ હાથ;
કુમારપાલ કહેં સાચું કહ્યું, ગૃહસ્થતણેં ભુંડુ માગવું. ૬૯

સુકવિ કહઇ સુંણિ માહારા ભ્રાત, મગ્યાની તુ મ કરીસ વાત;
માગિઇ' માંન રહીત તે હોઇ, સજન સગાં નવિ માંનઇ કોઇ, ૭૦

નગર નહીં તું વગડઈ રહીઈં, સજન કનઇં માગણ નવિ જઇઈં;
મંદિર થી રૂડો ઝુંપડો, માગણ મમ જાઇસિ ઢૂંકડો. ૭૧

શાલિ દાલિ સરહા પકવાંન, તેહથી રૂડુ કોહિઉં ધાંન;
તજે પટોલા ખાસર ખાસ, પણિ મમ કરયો પરની આસ. ૭૨

પલંગ, પછોડી પોઢણ પાટ, તેહથી રૂડી ત્રૂટી ખાટ;
અશ્વ તજી પાલા ચાલવું, પણિ જગમાં ભૂંડું માંગવું. ૭૩

સુખીઆથી દૂખીઓ તે સાર, ચદનથી અગિ સખરો છાર;
જીવ્યાથી તે મરણ સનાથ, પણિ [1]ઉ દીજઇ નવિ તે હાથ. ૭૪

રંગિ રાતો તબોલહવાન, તેહથી રૂડા ગુદી પાંન;
વિષથી વિરૂઉ અમૃત જાણિ, માગી ન કરીસ ગુણની હાણિ. ૭૫

---

૧ નડિ જોડિ જે જન હાથ.

ગાઇ, ભઇંસ, બહુ માગી જડી, તેહથી ભલી નવિ બાંડી બોકડી;
પણિ પોતાની લજ્જા રાખિ, દીન વચન મુખથી નવિ ભાખિ ૭૬
કારણઈ પડઇ જે રાખઈ લાજ, તે નર પાંમે પોઢું રાજ;
કવિયણ કહઇ વિમાસિ જોઇ, માગ્યા સમુ ન માઠું કોય, ૭૭
અસ્યું વિમાસી ચાલ્યો વલી, આગલિ જાતાં જાંનજ મિલી;
કુંમારપાલ વિમાસઇ ત્યાંહિ, ચાલી આવ્યો જાનજ માંહિં. ૭૮
કીધુ જાંનવટી શેઠ જૂહાર, ઉભો તિહાં રહ્યો તેણીવાર;
જમવા ઉનરી જીહાંરે જાંન, કુંમારપાલ તિહાં માંડયા કાંન. ૭૯
કાછડ ભીડી નઇ સજ થયો, વાંસો ચોલેં મનિં ગહગહ્યો,
સકલ પુરૂષ અ ધોલેં નાય, કુમારપાલ તિહાં ધૂઇ પાય. ૮૦

દૂહા.

કબહી માણસ લાખ લહઇ, કબીક લાખ સવાય;
કબીક માણસ કોડિ લહઇ, જબ વાઓ વાઇ ક વાય ૮૧
દૈવ નચાવે જેણીપરિં, તિમ નાચેં રંક રાય;
કુંમારપાલ નર સારીખા, પરના ધૂઈ પાય. ૮૨

કુંનિઆં.

કિસદિન અન્નુણા અન્ન કે ભો પરિ સૂઅણા,
કિસદિન દુર્જન સેતિ ગોઠ કે સજ્જન બટણા;
કુની હાંહાં ભાઈ દૈવ નચાવે નાચી,
સોઈ પરી નચણા. ૮૩

ચઉપઇ.

પાય પખાલઈ મનમાં આસ, મુઝને નહી મુકઈ નિરાસ;
જાંન વિડી તિહાં ભોજન કરઈ, કુંમારપાલ તિહા પાંણી ભરઇં. ૮૪

સકલ પુરૂષ જમીઆ તેણીવાર, ન કરી કુમારપાલની સાર;
મૂઢ મતિ નર નારી બાલ, ભૂખ્યો રાખ્યો નર ભૂપાલ. ૮૫

આગઇ હવો એક[1] કિરપી શેઠ, જીહાં જીવ્યો તિહાં કીધી વેઠ;
કિરપી સઘલામાંહિં સરઇ, સરોવર પાલ રસોઇ કરઇં. ૮૬

ઢાલ.

રાગ—ગોડી—રાગ વસત.

એક પથી રે, આવી સરોવર પાલિ જમતો;
તેણેં અવસરિ રે, લુડી તિહાં આવ્યો સરોવર ભમતો. ૮૭

નર સાહમુ રે, પહઇલુ કરી વિનય વિવેકઇં જૂઇ;
નર કિરપી રે, તિહાં અંસ ન નીપાઇ નિગુણાં સોઇ. ૮૮

તવ બઇઠો રે, લુડી પગ ઉધા ઘાલી;
નર ભૂડો રે, તુહઈ તસ રાબ (ન) રોટી નાપી. ૮૯

પછઇં જોતો રે, રોતો તે માગે પુંછ હલાવી,
પણિ પાપી રે, પુરૂષા તસ તુહઈ મહઇર ન આવી. ૯૦

તવ લુંડી રે, સૂતો તે પડતો પેટ દેખાડી;
પણિ રાંકડો રે, રોટી નવિ નાંખઇં કડકો ફાડી. ૯૧

તવ ઉઠીઓં રે, આઘો નર સાહમો ચાલી આવે;
પણિ તોહે રે, દુષ્ટ નવિ આપઇ બઇઠો ખાવઇં. ૯૨

પછઇં કૂતો રે, ભૂખ્યો પગ કણે હલાવઇ;
તે બઇઠો રે, ઝાડઇ તસ કરૂણા નહી મનમાહિં. ૯૩

તવ લુડી રે, લાજ્યો મુંકી આસનઇ તિહાં સૂતો;
તવ વિરૂઓ રે, ખીજી ઢેખાલ મારઇ વૂતો. ૯૪

---

૧ વરવો.

તવ લુડી રે, ચાલ્યો તે તિહાં પંથી નઇ રોઇ;
તિમ જાનવી રે, જગમાં તે સરીખા દુષ્ટ [1]જોઇ. ૯૫

દૂહા.

દુષ્ટી તે જગિ જાંણીઇં, મતિ હીણા નર મંદ;
વિવેક હીન જાંણી કરી, ખીજ્યો કુંમરનિરંદ. ૯૬

ચીર પીતાંબર પામરી, સાર પટોલા પટ;
સકલ વસ્ત દ્રવિ લહીઇં, વિવેક ન લહીઇ હટ. ૯૭

વિવેક કિસ્યો નરનઇં હોઇ, જે પંડિત દાતાર;
વિવેક [2]શિખ્યો નર જાં નહી, કિરપી અને ગમાર. ૯૮

ભક્તિ કરી મઇ એહની, એણઇં મુજ ખબરિ ન લીદ્ધ;
વિવેક હીણ જાંણી કરી, કુંમરઇ ક્રોધજ કીધ. ૯૯

ચઉપઇ.

કુંમારપાલ ખીજ્યો મનમાહિં, પૂછી જાતિ વણિગની ત્યાંહિં;
જાંણ્યા પુરૂષ મિલ્યા એ ઘાટ, જાંન વાંણીઆ જાતિ લાડ. ૧૦૦

કુમારપાલ તિહાં કરઇ વિચાર, કઠિણ કઠોર અદાતા અપાર;
સું સીખામણ દીજઇ આજ, કરૂ ભક્તિ જવ લહઇસું રાજ. ૧

અસ્યું વિચારી કુંમરનિરંદ, ભૂખઇં કાયા હુઇ મંદ;
એણે અવસરિનૃપ[3]આવ્યોજીહાં, એક કુડલીઓ દીઠો [4]તિહાં. ૨

તેણઇ પુરૂષે માંડયુ રાંધણું, કુંમર વિવેક કરે અતિઘણું,
ઇંધણ પાંણી આંણી દીઇં, નૃપ નઇ ભૂખ્યો જાંણ્યો[5]ધીઇ. ૩

---

૧ હોઇ. ૨ વિવેક ન કર્યો નર જાનવી. ૩ ઉભો. ૪ આવ્યો.
૫ હીઇ.

રાંધ્યાં અંન ઘીસું વિવેક, વણિગ્ વિવેક ન ચુકઈ રેખ;
અંન પાંન ઘૃત નઇ શાલનું, ભૂપ તણઇ દીધું અતિ ઘણુ. ૪

જેણે દીધુ તેણઇ દેવાય, નદી ખણિ જલ પ્રગટ થાય;
મોટા ડુંગર મધ્ય મઝારિ, ખણતાં ટીપ ન લહીઇં વારિ. ૫

કૂડલીઓ જાતિ દાતાર, નદી સરિખો નર મહા સાર;
શાસ્ત્રસુણ્યાવિણુશુભમતિ જેહ, કર્મ ગોગે પડઈ છે તેહ. ૬

ઢાલ.

વિચરત વિચરત આવીઓ, પ્રણમુ શ્રી મંધરજી–એ દેશી.

કર્મ યોગઇ સહઇજીં પડઇ એ, આતમ નઇ ગુણ એહ;
દાન શીલ તપ ભાવનારે, પરઉપગારી તેહ આતમજી–
શુભ મતિ આણોરે. ૭

કાંઇ કરજે તત્ત્વ વિચાર, મમ હારીસ નર અવતાર;
કાંઇ કરજે પર ઉપકાર, નર ભવનુ એ ફલ સાર–આ૦ ૮

વિનીતપણું સહઇજઈ અછેરે, જીન પૂજાની ટેવ;
પર અવગુણ નવિ ઉચરઈ, સુપુરૂષની કરો સેવ–આ. ૯

દયા ઘણી જસ જીવમાંરે, દાખિણનું ગુણ સાર;
અલ્પ કસાઇ ઉપશમઇ રે, સહઇંજી થોડો આહાર–આં. ૧૦

શાસ્ત્ર સબ્દ સહઇજી રૂચઇ રે, ઉપજઇ આપ વિવેક;
સહઇજી અંમૃત બોલતો રે, કઠિણ વચન નહીં એક–આ. ૧૧

અલ્પ રાગ નર જેહનઇં રે, સહઇજી થોડો દ્વેષ;
પ્રેમ ધરઇ મનમાં ઘણો રે, દેખી મુનિવર વેષ–આ. ૧૨

હાસ, વિનોદ, કુડા નહી રે, સહઇજઇ થોડો ભોગ;
અલ્પ માંન માયા તસી રે, પ્રાંહિં થોડો સોગ–આ. ૧૩

સહઇજીં જૂઠું નવિ ગમઇં રે, પ્રાંહિં થોડો લોભ;
ભવ્ય જીવ જગમાં અસ્યાજી, સહઇ જઇ તેહની સોભ—આ. ૧૪

ગુરૂ ઉપદેસ વિના વલી રે, કર્મં યોગઇ ગુણ હોઇ;
વિવિધ જાતિના પંખીઆ રે, પંચ વર્ણ તન જોય—આ. ૧૫

નીલકંઠ કુણઇં ચીતર્યો રે, કાગ કીઆ કુણઇ શાંમ;
સુપુરૂષને શુક પખીઆ રે, સહજેં જપતાં રાંમ—આ. ૧૬

હસ્તી દતુસલ કુણઇં ધર્યા રે, અઘડ હુઆ કિમ ઉંટ;
દિવ્ય રૂપ નર એકનું રે, જનમ તણાં એક ઠુંઠ—આ. ૧૭

સીહણી જણિયુ બાચડું રે, જણતાં દીઠો [1]સાપ;
તિહાં થકી અતિ ઉછાલ્યો રે, લીધું મસ્તગિ ભાગ—આ. ૧૮

તેહનઇ કહો કુંણ શીખવે રે, સહઇજતણા ગુણ દેહ;
અમૃત અંબ કડૂ આ કર્યારે, સહઇજી હુઆ એહ—આ. ૧૯

સહઇજીં સુપુરૂષ રૂઅડો રે, સહઇજીં નહીં વિજ્ઞાન;
સહઇજીં મુખ મધૂર લવે રે, સહઇજી દેતાં દાન—આ. ૨૦

સહઇજી દાન સુપુરૂષ દીઇ રે, કૂડલીઓ સીરાજ;
રાય પ્રશંસી અતિ ઘણું રે, વણિગ વિવેકી આજ—આ. ૨૧

ચઉપઇ.

આજ કૂડલીઓ વડ દાતાર, કીધી કુમારપાલની સાર;
રાય કહઇં તઇ દીધુ મુદા, કહઇ એસ ફલ થાસ્યું કદા. ૨૨

જીહારઇં થાઉ હું ગૂજરધણી, તિહારઇ તુ આવે મુઝ ભણી;
તઇતુ ભક્તિ કરી છો ઘણી, જાતિ જણાવે સહુ આપણી. ૨૩

[1] નાગ.

દૂહા

અસ્યું કહી નૃપ સંચર્યો, થોડા દ્દસમ કાલ;
એણઇ અવસરિ જેસંગદે, મરણ કરઇ ભૂપાલ. ૨૪

ચઉપઇ

જેસંગ મરણ કરઇ જેણીવાર, વેગઇં તેડ્યા મંત્રી ચ્યાર;
કૃષ્ણ દેવ કાન્હડદે જેહ, સાંતુ સાજણ તેડ્યા તેહ. ૨૫
રાય કહઇ સુંણિ [1]મંત્રી વાત, મુઝ કંઠિઇં તુહ્મો વાહો હાથ;
કુંમારપાલ ન દેવું રાજ, અસ્યું વચન ભાખઇ મહારાજ. ૨૬
રાય વચન રાખેવા કાંમિ, કંઠિઇં કર વાહઇ તેણેં ઠામિ;
તવ હરખ્યો જેસંગદેરાય, મરણ લહી નિજ થાંનકિ જાય. ૨૭
સગાં સજન મંત્રીજન મલી, મસાંણ ભોમિ લેઇ ગયા વલી;
અગર [2]કપૂર સુગંધી સહઇં, આણી વેગ લગાવી ચહઇ. ૨૮

ઢાલ.

રાંમ ભણઇં હરિ ઉઠીઇ—એ દેસી–રાગ રામગિરિ.

સોના વરણીરે ચહઇં બલઇ, રૂપાવરણી તે ધુહ રે;
કુંકુમ વરણી રે દેહડી, અગનિ પરજાલીઅ તેહરે. ૨૯
માંન મ કરસ્યોરે માનવી, કિસ્યો કાયાનો તે ગર્વરે;
સુરનર કિંનર રાજીઆ, અંતિ મૃતિકા સર્વરે–માં. ૩૦
જે સિરિ રચી રચી બાંધતા, સાલૂ સખરા તે પાગરે;
તે નર પોઢ્યારે પાધરઇં, ચાંચ દિઇ સરિ કાગરે–માં. ૩૧

---

૧ મોરી. ૨ ધુપ.

જે નર ગંજીરે બોલતા, વાવરતા મુખમાં પાનરે;
તે નર અગનિરે પોઢીઆ, કાયા કાજલ વાનરે-માં. ૩૨

ચીર પીતાંબર પહઇરણુઈ, કઢિઈ કનકના તે હારરે;
તે નર અંતિં માટી થયા, જોતાં કાંઇ નવિ સારરે-માં. ૩૩

જે સિરિ છત્ર ધરાવતા, ચઢતા ગજવર ખધિરે;
તે [1]નર અંતિરે લેઇ ગયા, [2]દેહઇ દોરડાં બંધરે-માં. ૩૪

ચઉસઠિ સહસ અંતે ઉરી, પાયક છનું તે કોડિરે,
તે નર અતિંરે એકલા, સૂતા ચીવર ઓઢિરે-માં. ૩૫

જે જીહા તે તિહાં રહ્યું, પાતિગ પુણ્ય બે સાથિરે;
એહ સરૂપંજ દેહનું, પુણ્ય કરો નિજ હાથિરે-માં. ૩૬

જેહસુ હસી હસી બોલતા, કરતા ભોજનસારરે;
તે નર કાલિ માટી થયા, ઘડતા પાત્ર કુંભારે-માં. ૩૭

ચંપકવરણીરે દેહડી, કદલી કોમલ જાંઘરે;
તે નર સૂતારે કાષ્ટમાં, પડઇ ભડોભડી ડાંગરે-માં. ૩૮

દેહ વિડંબણુ નર સુંણી, મ કરિસ તૃષ્ણા તું લાખરે;
જેસગ સરિખોરે રાજીઓ, બાલી કર્યો તિહાં રાખરે-માં. ૩૯

ઢાલ.

તે ગિરૂઆ ભાઇ ગિરૂઆ-એ દેસી નંદનકું ત્રિસલા હુલરાવતી એ દેસી

રાગ આશાઉરી.

માહરૂં માહરૂં મ કરીસ કંતા! કંતા તું ગુણવંતારે;
નાભિરાય કુલ ઋષભ જીણંદા, ચાલ્યા તે ભગવંતારે-મા. ૪૦

એ અંચલી.

---

૧ તેહને. ૨ દેહડી.

દુહા.

સિદ્ધપુરીથી સચર્યો, [1]પાટણપુરમાં જાય;
કુમારપાલ નિરંદ નઈં, સુકન અનોપમ થાય ૫૦

વેશા વછઇલી ને વારિ ઘટ, મદિરા માટી અંન;
એ પટ જો સાંહમાં મિલઇ, તો પામઇ બહુ ધન. ૫૧

અગન પુષ્પ દીપક દહી, ધૃત શ્રીફલ આરીસ;
એ સાતઇ સાંહમાં મિલઇ, તો ત્રિણિ છત્રહ શીષ. ૫૨

જીવ કરેવો ચીવરી, વાનર હરણાં [2]તેહ;
કવિ અણ કહઇ નૃપનઇ વલી, જીમણાં જાઇ તેહ. ૫૩

સાંઢ સારસ નઇ ખર તુરી, લાળી ડાવાં હુંતિ;
સુકવિ કવિમુખ ઇંમ કહઇ, અફલા વૃક્ષ ફલંતિ. ૫૪

શુકન વિચાર શાસ્ત્રિં ઘણા, સુહણઇ સુપન અનેક,
પરઉપકાર કારણઇં, વિવરી કહું અશેષ. ૫૫

ચઉપઇ.

સુકવિ વિચાર સુપન તે કહઇ, પહઇલઇપોહોરિ સુપન નર લહઈ,
તેહનું ફલ એક વરસઈ હોય, બીજે પુહુર અઠમાસિ જોય. ૫૬

ત્રીજઇ પોહોર સુપન નર લહિઉં, તેહનું ફલ ત્રિહું માસે કહિઉં;
ચોથઇ પોહોરિ સુપન જે થયું, એક માસિં તેહનું ફલ કહિઉં. ૫૭

સૂર ઉગમતિ વેલા લહ્યું, દસ દિવસેં તેહનું ફલ કહિઉં;
વાત પિત શ્લેષમજ સહી, સુપન હુઇ તે લેખઇ નહી. ૫૮

વૃષભ, ગાય, પરવત નઇ કરી, તરૂ પ્રાસાદ ચઢઇ પરવરી;
રૂઇ, મરઇ, વિષ્ટા ચોપડે, અગમ્ય નિધાન પ્રગટ થઇ જડે ૫૯

---

૧ આવ્યો પાટણમાંહિ. ૨ જેહ.

રાજા, હસ્તી, ઘોડો, ગાય, વૃષભ કચન જો દેખાય,
તેહનેં કુંટંબ તણી વૃદ્ધિ થાય, ¹સુખ ભર કાલ સદા તસ જાય. ૬૦

દધિ, તબોલને વસ્ત્ર અમુલ, બક્રૂલ, જાઇ, કદુકનાં ફૂલ,
મોતી, કમલ, ચંદનઇ સખ, દીઠઇં લક્ષ્મી લહઇ અસખ્ય ૬૧

ક્ષીર વૃક્ષ ફલીઓ અતિ ભલો, તે ઉપરિ ચઢીઓ એકલો;
પછેં વલી જાગે નિદ્રા થકી, ધન પામઈ તે થાઇ સુખી. ૬૨

આંબો, બીલી, કોઠ નિધાંન, ફલ ફલીઆ દેખઇ શુભવાંન;
સોય પુરૂષનેં વિદ્યા ફલે, ફલ્યાં દેખિ સકલ સુખ મિલે. ૬૩

પ્રાશાદ વિષય ખાવાનું કરઈ, પછઇં સમુદ્ર ભુજાઇં તરઈ;
નિદ્રા મધ્ય અસ્યુ દેખાય, દાસ ટલી તે રાજા થાય. ૬૪

કંન્યા, દીપ, ફલ, છત્ર. ફૂલ, દીઠઇં પાંમઇ મંત્ર અમુલ;
માનવ પગની માટી ખાય, સોવન પચસઈ લાભજ થાય. ૬૫

બાહુ મસ ભખે નરકોય, સોવન સહસ લહઇ નર સોય,
મસ્તગ તણી જે માટી ખાય, સોવન લાખ તસ પ્રગટ થાય. ૬૬

છત્ર, ખડગ નઈ વાણહી જોય, સુપને લાધાં દેખઈ સોય;
પંથ કરેવો તેહને થાય, દેસ વિદેસ તે જોતો જાય. ૬૭

પ્રવહણ બઇસી સાયર તરઈ, દેખી સુપન ઉચાલો ભરઇં,
પાછો વલઇ તવ લાવઈ ધંન, તેહથી સુખ પામઈ નિજ ²તન. ૬૮

પડ્યા સડ્યા દેખઇ નિજ દત, તેહની લખમી સહી નાસંત;
પીડા ઉપજાઇ તેહનેં સહી, શાસ્ત્રિ વાત અસી સાંભલી. ૬૯

ભઈસા ઉટડી ઉપરિ ચઢી, દખણ દસઈ નર કરતો હડી;
થોડા કાલમાં વ્યાધી તસ થાય, મારઈ કરડઇ રૂસઇ રાય. ૭૦

---

૧ સુખ ભરી કાલ તેહનો જાય. ૨ મન.

ખર ઉંટઈં અસવારજ થાય, ચઢી સોય દખણ દસ જાય;
અસ્યું સુપન નર દેખઇ સોય, થોડઇ કાલિ તસ મરણજ હોય. ૭૧

સરસ વસ્ત નેં ધૃત તેલ, અગ વિલેપન કરાવઇ છેલ;
તો તેહનઇ વલી વાંકુ જોય, મરણ લહઈ નર નિશ્ચઇ સોય. ૭૨

રાતાં ચીવર પહઇરી નારી, રક્ત વિલેપન હાથિ વિચારી;
કાલાં ચીવર કાલાં વિલેપ, સાંહમુ મિલઇ કરઇ જમઘરિ ખેપ; ૭૩

ધોલાં વસ્ત્ર સ્ત્રી પહઈરી કરી, શ્વેત વિલેપ હાથિઈં કરી,
સુપને સુંતાં દેખઇ અસ્યું, સઘલઇથી ધન આવઇ ઘસ્યું. ૭૪

નિદ્રાવસિ નર આખ્યો મિલિ, કોઇક પુરૂષનઇ બાંધી વલી;
તેહનઈ પુત્રતણું ફલ જડઈ, પણિ તેહનઈ ઉચલવુ પડઈ. ૭૫

ઢાલ.

તે ગિરૂઆ ભાઈ તે ગિરૂઆ—એ દેસી—રાગ આશાઉરી.

નંદનકું ત્રિશલા હૂલરાવતી—એ દેસી.

ધોલો સર્પ નઈ જીમણઇ હાથિ, સૂપનઇ ડસતો દેખઇરે;
દસમઈ દિવસ તે સહસ સોનૈયા, ગણિ લિઇ [1]તસ લેખઇરે. ૭૬
સુપન વિચાર સુણો નર સહુઈ—આંકણી.

ક્રૌંચ પખી નઇ કુરકુટી, સુપનઈ બાંધી જાગઇરે;
સોય સુકુલની પાંમઈ કન્યા, કર્મ ભોગલી ભાંગઇરે—સુ. ૭૭

સૂર શશીનું મંડલ દેખઈ, હઇડઈ હર્ખ ન માયરે;
વ્યાધિ રોગ તસ દૂરિ પલાઇ, દેહ કનકમય થાયરે—સુ. ૭૮

---

૧ નર.

વૃષભ, તુરંગ, ગજ, રથ સુપનઈં, તે ઉપરિ ચઢી રોઇરે;
દેસ દેસની લખમી આવી, સોય પુરૂપ ધરિ જૂઇરે–સુ. ૭૯
સુંપનઈં દધિકો દિઇ આપનઈં, તો ધરિ ઋધ્ધિ ભરાઇરે;
ધરિ આવી કો ધૃતઈં નાહઇ, તસ ધરિ કદલ થાઇરે–સુ. ૮૦
સુપનઇ દધિ ખાતા જસવાધઈં, જલો તણો ડક વારૂરે;
વીછી નાગ ડસ્યા તે રૂડા, ધન પામેં પુણ્ય સારૂરે–સુ. ૮૧
સરોવરમાંહિ નર નિદ્રામાહિ, [1]કમલપતિ ખીર ખાઇરે;
સોય સુપન જગમાંહિં મોટું, પૃથવીરાય થાયરે–સુ, ૮૨
સુપનવિચાર કહિઓમઈં માડી, તેહમાં સુપન જે [2]વારૂરે,
સોયસુપન શ્રીકુંમરનિંરદ(ન)ઈં નિદ્રામાંહિ [3]સારૂ રે–સુ. ૮૩

દૂહા.

શુભ સુકનઇં નૃપ આવીઓ, પઇઠો પાટણમાંહિં;
કૃષ્ણ દેવનઇં જઇ મિલ્યો, ભગની પ્રેમલ ત્યાંહિ. ૮૪

ઢાલ.

ભમરાની–રાગ ગોડી.

પ્રેમલદેવી પ્રેમસું મન ભમરારે, મુંકઇ જલ અંધોલ લાલ મન ભમરારે.
દૂર્ગા દેવી તેહમાં મ. ઝીલઈ કરઇ કલોલ લા. ૮૫
કુંમારપાલ જોઇ કરી મ. બોલ્યો મધૂરી [4]વાણી લા.
જો મુઝ રાજ ગુજરતણું મ. એ તું મુઝ મસ્તિગિનાચ લા. ૮૬
દૂર્ગા ઉડી પ્રેમસુ મ. બઇઠી ઉત્તમ અગિ લા.
નાચઇ કૂદઇનઇ રમઇ મ શબ્દ કરઈ મનિ રંગિ લા ૮૭

---

૧ પત્ર. ૨ મીઠારે. ૩ દીઠારે. ૩ વાચ.

તિહાં એક સુકુનજ પાઠકી મ. બોલ્યા મધુરી વાંણી લા.
રાજ થાસઈ દિન સાતમઈ મ. નૃપ વહસ્યઇ તૂઝ આંણ લા. ૮૮

એણઇઅવસરિપાટણવિષય મ. સુભટ મલી કરઇ રાજ લા.
મંત્રી આપ વિચારતો મ. કોહોનઇ દેસુ રાજ લા. ૮૯

એક રાવત તિહાં અતિભલો મ. જેસગનઈ કુલિ જેહ લા.
મંત્રી સહુજ મિલી કરી મ. થાપ્યો રાજા તેહ લા. ૯૦

સિંધાસણ બિઇસી કરી મ. બોલ્યો મૂરખ તાંમ લા
રાજ તુહ્મો મુઝ આપીઉ મ. કહો સુ કીજઇ કાંમ લા. ૯૧

તવ મંત્રી મુખી બોલિઆ મ. ફુટો તુંહ્મો કપાલ લા.
સીંહ થાનિક બઇઠો સહી મ. ન ટલી જાતિ શિઆલ લા. ૯૨

તવ તેહનઇ ઉઠાડીઓ મ. બીજો રાવત સાર લા.
તેહનઇ રાજી બઈસારીઓ મ. ભીતિ વિના સ્યો ભાર લા. ૯૩

ગાત્ર ભંગ તે નર થયો મ. ત્રૂટિ તેહનઇ કહઇડિ લા.
નીચૂં જૂઇ મનિ બીહેં મ. રાજ થકી ભલી હઇડી લા. ૯૪

નિસત્વ નર જવ જાંણીઓ મ. તવ ઉઠાડઇ વીર લા.
ગંગામાંહિં પખાલીઇં મ કેશ ન થાય હીર લા. ૯૫

અન્ય સુભટ તેડી કરી મ. થાપ્યો ભલ ભૂપાલ લા.
તિલક વેલા તે બોલીઓ મ. રહો, લઈ આવું કપાલ લા. ૯૬

ઉઠી નિસત અલગો રહઈં મ. નહી તુઝ રાજ સોભાગ લા.
માંન સરોવર ઝીલીઓ મ. કાગ ન થાઈ હંસ લા. ૯૭

દૂહા.

કાગ સરીખો નરપતિ, ઉઠાડયો તેણીવાર;
મત્રી પુરૂષ મિલી તિહાં, કરતા બુદ્ધિ વિચાર. ૯૮

વિણ નિસરણી કિમ ચઢાય, સુભટ સાહાય્ય વિના સ્યો રાય;
બાલ પુરૂષ જન ગરઢો થાય, લાઠી સાહાય્યઇ ચાલ્યો જાય. ૧૮

સાહાય્ય તણી છઈ મોટી વાત, કેસી ગ્રહઈ પરદેસી હાથ;
વાંમ સાહાય્ય સગ્રામહ રાંમ, તો તેણઇ કીધુ પુણ્યનું કામ. ૧૯

ચંડ કોસીઓ સુભગતિ વર્યો, જો વીરઇ સરિ હાથજ ધર્યો;
ગયો દેસ સઘલો તો વલ્યો, જો પાંડવનઇ કાહ્નડ મલ્યો. ૨૦

હનુ આવ્યો રામ નઈ કાજી, કુમરનિરંદ બનેવી સાય્ય;
કરઇ દેસ અઢારનું રાજી, બઇઠો વયરીના મુખ ભાંજી. ૨૧

દૂહો.

વયરી મુખ ભંજી કરી, બઇઠો નૃપતિ રાજી;
મંત્રી શેઠ [૧]મિલી તિહાં, આવ્યા ઉચ્છવ કાજી. ૨૨

ઢાલ.

ભમરાની રાગ ગોડી.

મત્રી સહુ મિલી કરી મ. પ્રણમઈ કુંમરનિરદ–લા.
રાજ તિલક [૨]કાઢઈ સહી મ દીપઈ જીમ દિણંદ–લા. ૨૩

સેઠ સેનાપતિ તિહાં મલી મ. વિનવીઓ મહારાજ–લા.
કહો કેહીપરિ પાલસ્યો મ. અઢાર દેસનુ રાજ–લા. ૨૪

ઉંચો સાસ લેઇ કરી મ. ઉઠિઓ નૃપ તતકાલ–લા.
ખડગ બલિ [૩]નૃપહુ સહી મ. નવિ માનઇ તતકાલ–લા ૨૫

લખમી [૪]કહઇ નવિ લખી મ સૂર હુઈ તે ખાય–લા.
વસુધા વસિ છઇ સુભટ નઇ મ. ભૂજા બલિ હુઓ રાય–લા. ૨૬

---

૧ મલિ કરિ. ૨ કરઇ. ૩ હુ મહિપતિ. ૪ સાધારણ એ છે.

ઢાલ

પ્રણમું તુમ્હ સીમધરજી–એ–દેસી.

પુણ્યઇ ગજરથ ઘોડલાંજી, પુણ્યઇ પુત્ર વિનીત;
પુણ્યઇં દીર્ઘ આઉખુંજી, પુણ્યઇં મહીપતિ મિત. ૯
સોભાગી પુણ્ય સમો નહીં કોઈ.
૧શત્રુસાહમું નવિજૂઇ(સકે)જી, પ્રીતિ પુણ્યસું હોય;
સોભાગી૦ આચલી. ૧૦

પુણ્યઇ ભોજન દેવનાંજી, પુણ્યઇ સૂશીલી રે નારિ;
પુણ્યઇં સુંખભરી જીવીઇજી, ગજ ગાજઇ ઘરબારિ–સો. ૧૧

પુણ્યઇ મંદિર માલીઆજી, પુણ્યઇં રૂપ ઉદાર;
પુણ્યઇ કમલા ઘરિ રમઇજી, પુણ્યઇ ભોગ સુસાર–સો. ૧૨

પુણ્યઇં ચીવર અતિ ભલા, સુખ બહુ સિય્યારે સોય;
પુણ્ઈ જી જી સહુ કરઇજી, વચન ન ખંડઇ કોય–સો ૧૩

પુણ્યઇં બંધવ બહઇનડીજી, પુણ્યઇ માત પિતાય;
પુણ્યઇં સુર સેવા કરઈજી, પુણ્યઇ જસ બોલાય–સો. ૧૪

પુણ્યઇં દેસ અઢારનુંજી, કુમર નરેશ્વર રાજ;
પુણ્યઇં પાટણ બઇસિણુજી, પુણ્યઇં પામ્યુ રાજ–સો. ૧૫

ચઉપઇ

પુણ્ય તે કુમર નરેશ્વર ધણુ, સાહય્ય તે કૃષ્ણદેવહ તણુ;
નીરભર્યું નવિજાઇ વિણ ઘડઇં, વાડિ વિના વેલો નવિ ચઢઇ. ૧૬

ધનુષ વિના નવિ ચાલઇં તીર, તરૂવર નવિ વાધઈ વિણ નીર,
પવન વિના નવિ ચાલઇ વાંહણ, કાયા તો જો માહિં પરાંણ. ૧૭

---

૩ સત્ત કોડિ.

ભૂજી ઝીલ્યો તેહી કરઇ મુદ્રા ઉછાલઇ;
ડાખૂ જમણુ જૂઇ કૃતધન જસ્યો ટાલે.
રખે નિહાલે નગુણ પુરૂષ, અપવિત જેહનો મસ;
કાજ ન હોઇ સ્વાન મસ્તક કાગ મંસ. ૩૬

ઢાલ.

સાહેલડીની—રાગ રામગિરિ.

પૂરવમિત્રતિહા તેડીઆ સાહેલડીઆં. પ્રથમ અલી કુભાર–ગુણવેલડીયા.
સાત સયાં ગાંમજ ભલાં સા. આપઇ ભૂપ ઉદાર–ગુ ૩૭
ભીમ હાલી બોલાવીઓ સા. રાખ્યો પોતઇ પાસ–ગુ.
રક્ષા કરો મુઝ દેહની સા. ભોગવો ભોગ ઉલાસ–ગુ. ૩૮
જેણી[1]સ્ત્રીઈ કરંબો દીઓ સા. તાસ પસાય કીધ–ગુ.
તે પાસે તિલક કરાવ્યો સા. [2]ગાંમ ધોલકું દીધ–ગુ. ૩૯
ચણ્યાકાજિ નર વલગીયો સા. વણિગ સોય પ્રસિદ્ધ–ગુ.
કૂટક [3]વણિગ વડોદરૂ સા. રાજ થાપના કીધ–ગુ. ૪૦
ઉદયનનઈ તેડી કરી સા. થાપ્યો નિજ પ્રધાન–ગુ.
રાજ ઋદ્ધિ સહુ તાહરૂં સા. મુજ અરથઇ સેર ધાંન–ગુ. ૪૧
સજન તણઈ સતોખીઓ સા. આલ્યો ગઢ ચિત્રોડ–ગુ.
લાડ દેસ ભટ વોશિરિ સા. [4]કીધો મસ્તગિ મોડ–ગુ. ૪૨
હેમ સુરિ ચરણે નમ્યો સા. લિઓ મુનિ પૃથવિરાજ–ગુ.
કેહીપરિં તુઝનઈ [5]થસુ સા. ગુણ ઓસંકલ આજ–ગુ. ૪૩
સર્વાર્થ ગોગી ભલો સા તેડયો પાટણમાંહિ–ગુ.
સોવન મઢી તેહની કરી સા. રાખ્યો [6]આયસ ત્યાંહિ–ગુ. ૪૪

---

૧ નારિ. ૨ નગર ૩ શેઠ ૪ બાધ્યો. ૫ થાઇસું. ૬ લેઇ.

સંવત અગ્યાર નવાંણુઇ મ. માગશિરઇં મંડાણ–લા.
કાલીચઉથઇ થાયના મ રાય અખંડજ આંણ–લા. ૨૭

દૂહા.

અખડ આગન્યા રાયની, માંનઇ તે સહુ કોય;
ગજ રથ ઘોડાં લેઇ કરી, ભૂપ તણું મુખ જોય. ૨૮

મણી [1]મુક્તાફલ થાલ ભરી, વધાવઇ નર–નારિ;
પાંચ શબ્દ વાજઇ વલી, તોરણ બાંધ્યા બારિ. ૨૯

ઘરિ ઘરિ ગૂડી ઉછલી, ઉચ્છવ અધિકા થાય;
કુંમરનિરદ કેસરી, લીલ કરઈ મહારાય. ૩૦

રાજ કરતો ચિંતઇ, હું ભમીઓ બહુ ઠાંમિ,
ગુણ તેહના નવિ વિસરઈ, જે આવ્યા મૂઝ કાંમિ, ૩૧

અવગુણ પુંઠિઇ ગુણ કરઇ, તે વિરલા સંસાર;
ગુણ કેડિઇ ગુણ કીજીઇ, અવસરિ સોય સંભાર. ૩૨

ગુણ કેડિઈ ગુણ નવિ કરઇ, કૃતઘન તેહનું નામ;
જે નર હુઇ ગુણ મચ્છરી, તે ન લહઇ શુભ ઠાંમ. ૩૩

દાન દિઇ નઈ તપ તપઈ, પૂજઇ જીનવર પાય,
કવિયણ કહઈ ગુણ મચ્છરી, મુક્તિ કિમઇ ન જાય. ૩૪

કુંમારપાલ નૃપ ગુણ ગ્રહી, જેહનો વંસ પવિત્ર;
ગુણ ઓસકલ કારણઈ, તેડયા પૂરવ મિત્ર. ૩૫

કવિત્ત

સ્વાન મસ્તગ કાગ મસા, ચહે પાપકો જેહ;
ચાડાલ ચાલ્યો ચોહટઇ, ભૂજી ઝીલ્યો તેહ.

---

[1] મુકતાફલ ભરિ થાલમાં.

તેહની વૃત્તિ વધારતો સા રહઈવા મંદિર ખાસ-ગુ.
ગુ. ૫૬

ઉદિર મરણ જીહાં થયુ સા. એક ભુવન તિહાં સાર-ગુ.
તેહનું નામ તિહાં થાપીઉં સા. ઉદરીઆ વિહાર-ગુ. ૫૭

સુપન પાઠકી તિહાં તેડીઆ સા. જેણઇ કરી રાજની વાત-ગુ.
સોવન સ્નાન કરાવીઉ સા. ગરાસ ગાંમ તસ વાત-ગુ. ૫૮

સિરવિણ પુરૂષ તણિ કથા સા. જેણઇ કહી પચઈ નારી-ગુ.
ગામ અકેક તેહનઇ દીઉં સા. વાત વિનોદ સંભારિ-ગુ. ૫૯

સોય પજાર તેડીઓ સા. જેણઈ કહી મસ્તગ વાત-ગુ.
સોવન સહસ તેહનઈ દિઈ સા. કચન જીહવા સાત-ગુ. ૬૦

જેણઈ કરિઓ ગુણ જેટલો સા. તસ સંભાર્યા ત્યાંહિં-ગુ.
નૃપ સતોષી [1]બહુપરિ સા જસ વાધ્યો જગમાંહિં-ગુ. ૬૧

ભૂપલ દેવી, પટરાંણી સા. પરણી પદમની નારિ-ગુ.
પદ્માવતિ સોલ કંન્યાસું સા. સા આણિ ધરિબારિ-ગુ. ૬૨

અઢાર દેસ પોતઇ ભલા સા. હસ્તિ સહસ ઇગ્યાર-ગુ.
અગ્યાર લાખ વાજી ભલા સા. રથ પચાસ હજાર-ગુ. ૬૩

બહુતરિ નર બુદ્ધિ ભલી સા. સુરા સામંતરાય-ગુ.
અઢાર લાખ પાલા ભલા સા. આગલિથીઉ જાય-ગુ. ૬૪

ચઉપઇ.

એટલું રાજા કુંમરનિરદ, પ્રગટ ઉદય જીમ ગગનિ દિણંદ;
સબલ પ્રતાપી મોટો રાય, ચઢી તુરંગમ બાહિર જાય. ૬૫

રંગઈ ભગ હુઓ તિહાં રાય, કૃષ્ણદેવ હસ્યો તેણેં ઠાય;
મર્મ વચન મુખિ બોલ્યો આલ, કુંમારપાલ સરિ ઉઠી ઝાલ. ૬૬

---

૧ ચલાવે કામ.

ખેત્રપાલ લખમી તણી સા. મૂરતિ કરાવી દોય-ગુ.
કોલંબપાટણનો જે ધણી સા બહુ સતોખીઓ સોય-ગુ ૪૫

જેણઈંયોગીમુખિભાખિયા સા. ચતુર બોલ વિચાર-ગુ.
ડંડ ખપર દિઇ કનકના સા. કઠિ રયણનો હાર-ગુ. ૪૬

રામચદ્ર મુનિ તેડીઆ સા. નૃપ લાગો જઇ પાય-ગુ.
સોવન પુષ્પ વધાવીઆ સા બહુ પ્રસંસો [1]તાય-ગુ ૪૭

કાસી દેસનો વાંણીઓ મા. જેણઈં રાખ્યો ધરિ રાય-ગુ.
સોલગાંમ તસ [2]સોંપીઆ સા ગૂણ ઓસકલ થાય-ગુ. ૪૮

બાલચદ્ર તિહાં તેડીઓ સા જાતિઇ તે ચર્મકાર-ગુ.
સાામંતરાય તસ થાપીઓ સા. આપ્યા ગાંમ તસ બાર-ગુ. ૪૯

સોય પુરૂષ સભારીઓ સા. આંબાનો રખવાલ-ગુ.
નિજ વન તાંમ ભલાવતો સા. સુખિ [2]ગમાડઈ કાલ-ગુ. ૫૦

ત્રિયા વિયોગી જે હતો સા. તે આવ્યો તેણેઈ ઠારિ-ગુ.
સાસરવાસો બહુ કરી સા. સુંપી પદમની નારી-ગુ ૫૧

શેઠ સરહીઓ થાપીઓ સા આપ્યા ગામ તસ બાર-ગુ.
વલી ત્યાંહાં સભારયુ સા. થાપી કણબણ માય-ગુ. ૫૨

વીસગાંમ વેગઇ કરી સા. કીધુ તામ પસાંય-ગુ.
ધૃત કુડલીઓ હડીએ। સા. સીરાંજ તેહનું નાંમ-ગુ. ૫૩

મુગટ બધ તેહનઇ કર્યો સા સુપ્યા સોરઠ ગાંમ-ગુ.
કૃષ્ણદેવ નઇ પાએ નમ્યો સા સુપ્યો રાજનો ભાર-ગુ. ૫૪

સકલ દેસ તુહ્મો ભોગવો સા. મમ પૂછો મૂઝ વિચાર-ગુ.
પચ સહ્યાં ભરડા મિલ્યા સા. જેહમા પૂરિઓ વાસ-ગુ. ૫૫

---

૧ ત્યાંહાં. ૨ નારિનેં.

એણઇ દ્રષ્ટાંતઇ સમઝજે, મમ જો નૃપની આદિ;
એક સાહ નઈ બીજો સેવડો, સુ જોઇશ એની આદિ. ૭૭

નદી નિરંહ્ઠ ઋષિ ફૂલ, મુક્તાહલ કમલાણ;
એતા આદિ ન જોઇઇ, ગુણ લીજઇ ગુરૂઆઈ. ૭૮

ગૂણ લીજઈએ પચના, સૂણયો શાસ્ત્રજ ભાવ;
જીમ દીવો તિમ નરપતિ, એહુનો એક સ્વભાવ. ૭૯

જેણઇ ઉપાયો દીવડો, ન કરઇ તેહની સાર;
તઈ થાપ્યો નૃપ મુઝ તણઇ, મ કરીસ મૂઝ પતીઆર. ૮૦

ડાકણિ પાસા જીમ કહ્યો, લખમી યોવન [1]કાલ;
શાસ્ત્ર શસ્ત્ર પતીઆર સ્યો, ખિણમાં વયરી થાય. ૮૧

નદી નખલો નરપતિ, નારી વચન વિલાસ;
નિર્ગુણ નીલજ નીચનો, સો કીજઇ વિશ્વાસ. ૮૨

નૃપ વારઈ બહુ પ્રેમસું, તુ મમ લોપીસ લાજ;
ભગની કંત વડ નાતરઇ, મઈ સુંપ્યું તુહ્મ રાજ. ૮૩

દુધે સિચ્યો લીંમડો, તોહે ન મીઠો થાય;
અહિનઈ અમૃત પાઇઇ, તો સહી વિષ નવી જાય. ૮૪

વાર્યા ન રહઈ કૃષ્ણદેવ, સુચઇ પૂરવ ભાવ;
મુકઈ નહી સુર નર પશુ, આપ આપણો સભાવ. ૮૫

મધુરઇ વચને વારતાં, કરતો [2]કૌટિલ વાત;
સુકવિ કહઈ નર સાંભલો, રાખ્યાં ન રહઈ સાત. ૮૬

કમલા, યોવન, લબાડ, કાલ, અતીસાર, ગજકર્ણું;
પ્રાંણી રાખ્યો નવિ રહઈ, [3]જવ આવઇ જન મરણ. ૮૭

---

૧ રાય. ૨ કુટલ. ૩ નર હે આવ્યું મર્ણું.

રાખી તાંમ બનેવી લાજ, કિહાં કોયુ દિન પહઇલું આજ;
અલગો તેડી કરસું કાજ, અસ્યો વિચાર કરઇ મહારાજ. ૬૭

રાજભુવન નૃપ આવ્યો જસઈં, વેગ બનેવી તેડયો તસઈં;
વિનય કરી નઈં બોલ્યો રાય, વડો બનેવી બાપજ ઠાય. ૬૮

એણુંઈ ઠાંમિ અડબોથઇ મારિ, પણિ મમ હસસો સભા મઝારિ;
તુહ્મ હસંતાં મુઝ વિણસ્યઇ કાજ, સુભટ કોય ન માનઇ લાજ. ૬૯

કર્મ મર્મ નઇ જન્મજ વાત, નવિ કહીઇ પૂર્વ અવદાત;
જીવતણી ગતિ નવિ લહઇવાય, સરીખા દિન નહીં રંકહ રાય. ૭૦

દુહા.

સરિખા દિન સરિખા વલી, નોહઇ સુર, નર, ઈંદ્રિ;
જીહાં સંપદ તિહાં આપદા, ચઢત પઢત રવિચંદ. ૭૧

તરૂઅર સદા નહીં સરીખડાં, જો નહિ દોલતિ સાંર;
જેહ ચઢાઈ નર તે પડઇ, ન પડઇ પીસણહાર. ૭૨

જેણઇ પથર સહ્યાં ટાંકણાં, હેમ સયાં લોહ ઘાય;
મુકુટ થઈ મસ્તગિ ચઢયા, જીન પ્રતિમા પૂજાય. ૭૩

જેણઇ વસ્ત્રિં વેદન [1]સહી, તે પાંમ્યો નૃપ અંગ;
મુક્તાફલ વીંધાવીઉં, તે પાંમ્યા સ્ત્રી સંગ. ૭૪

છિદ્ર લહી ચઢિઉં તાવડઇ, વડું ધરિઉ તસ નાંમ;
જસ તેહનો જગમાં ઘણો, સમરઈ આખુ ગાંમ. ૭૫

જેણઇ ખાંધઇ ધુસર ખમ્યાં, તો ધોરી ગુણ ગ્રામ;
નહીતર પોઠી સાંઢીઆ, જસ હીણા નર નામ. ૭૬

---

૧ લહી.

જન્મતણી જે પ્રીતડી, એક કુવચનઈ જાઇ;
સૂવચન સોય ન વિસરઇ, જીમ સુપુરૂપ નિજ માય. ૯૮

સરગ નરગ સુખ જીભથી, જીભઈ નર સુખ હોય;
જીભા વસિ નહીં જેહની, તે દૂખીઆ ભવ દોય. ૯૯

કૃષ્નદેવ દૂખીઉ થયો, ધૂજ્યા વેરી સોય;
કુંમારપાલને સહુ નમઇ, આણુ ન ખંડઇ કોય. ૧૦૦

લખમી લીલા બહુ ધરી, નૃપ ન કરઇ અન્યાય;
અકર નહી જસ [1]ગાંમમાં, ડંડ ન લીઇ (બા) રાય. ૧

ઢાલ.

પ્રણમું તુહ્મ સીમધરજી—એ દેસી.

ડંડ નહીં જસ રાજમાંજી, ડંડ તે દેવલિ હોય;
બંધ નહીં જસ ગાંમમાંજી, બંધણુ ભૂષણ સોય;

સુણો નર ? સાચો કુમરનિરંદ, સુ.
અધિક પ્રતાપી શોભતોજી, જીમ ગગનિઅ દિણુંદ—સુ. ૨

બંધન બાલી કુંચુઇજી, બંધન મસ્તગિ વેણિ;
બંધન ધોટિક પેટનઈજી, પણિ નવિ બંધન કેણિ—સુ. ૩

વંકાઇ લોકમાં નહીજી, વંકા વહઇલી કમાણિ,
નાના નહિં સુખ લોકમાંજી, ના પર કરવા હાણિ—સુ. ૪

હરઇ નહી કો [2]કહઇનુજી, હરઇ ત્રિયાપર ચિત્ત,
મારિ શબ્દ નહીં ગાંમમાજી, તે સોહકાર વદંતિ—સુ. ૫

---

૧ રાજમા. ૨ તેહનું.

રાખ્યો ન રહઈ કૃષ્ણ દેવ, તાંમ વિચારઇ રાય;
ભાંડ ભીંસ દૂઝઈ તદા, [1]જવ તે પાકુ ખાય. ૮૮

ચઉપઇ.

અસું વિચારી નર ભૂપાલ, તેડયા નર નાવી તતકાલ;
અરે સેવકો કહુ છુ અહો, કૃષ્ણદેવ કહઇ જાયો તુહ્મો. ૮૯

તેલ અગિ ચોલો જઈ સુર, હાડ સવે કરયો ચકચૂર;
લેઇ આગ્યા આવ્યા તિહાં, કૃષ્ણદેવ બનેવી જીહાં. ૯૦

વિનય કરીનઈ વલગા વાડ, [2]મરડી ભાંજ્યાં [3]હાડઇહાડ;
તેહની કાંયા કોથલ કરઇ, જીમ જીવઇ નર નવિ મરઇ. ૯૧

કૃષ્ણદેવ કરઇ મનિ શોક, જોયો જીહ્વાકેરો દોષ;
જેહની રસનાં લાંબી હસઇ, તે નર નારિ દૂખીઆ થસઇ. ૯૨

કમલપ્રભ આચાર્ય જેહ, તીર્થંકર દલ મેલઇ તેહ;
મરણ લહી મુનિ [4]કૂગતિ જાઇ, તેતો રસનાતણો પસાય. ૯૩

પૂરવભવિં શ્રીઋષભ જીણંદ. વૃષભ મુખિ [5]ચિંતવતાં બંધ;
લાગૂં પાપ જો ચોખું મન, વરસ દિવસ નવિ પાંમ્યા અન્ન. ૯૪

મરિઅચિ ભરતતણો સુતજેહ, અસત્ય વચન મુખિ બોલ્યો તેહ;
બહુ સંસાર વધાર્યો તિહાંઈ, જીવ ભમ્યો તસ ચઉગતિ માંહિ. ૯૫

વિક્રમ રાજા સાહામું જોય, જીભઇ બહું દૂખ પાંમ્યો સોય;
શનીસરસાથિં સાહનઈ લાવ્યો, થઇ ચઉરંગ [6]દૂખકાં ભોગવ્યો. ૯૬

દૂહા.

[7]વનમાં દાધાં રૂખડાં, ફૂલ્યા દીસઇ કાંહઇ;
કુવચન દાધાં ન [8]ફાલઇ, સાલઇ હઇડાંમાંહિ. ૯૭

---

૧ જ્યાહારે. ૨ ભરડી. ૩ હાડેહાડિ ૪ દુર્ગતિ. ૫ ચિંતવિઉં.
૬ સ્યાંનો. ૭ દવના. ૮ પલ્લવઇ.

જન્મતણી જે પ્રીતડી, એક કુવચનઈ જાઇ;
સૂવચન સોય ન વિસરઇ, જીમ સુપુરૂષ નિજ માય. ૯૮

સરગ નરગ મુખ જીભથી, જીભઈ નર સુખ હોય;
જીભા વસિ નહી જેહની, તે દૂખીઆ ભવ દોય. ૯૯

કૃષ્નદેવ દૂખીઉ થયો, ધૂર્ગા વેરી સોય;
કુંમારપાલને સહુ નમઇ, આંણ ન ખંડઇ કોય. ૧૦૦

લખમી લીલા બહુ ધરી, નૃપ ન કરઇ અન્યાય;
અકર નહી જસ [1]ગાંમમાં, ડડ ન લીઇ (ભા) રાય. ૧

ઢાલ.

પ્રણમું તુહ્મ સીમધરજી—એ દેસી.

ડડ નહીં જસ રાજમાંજી, ડડ તે દેવલિ હોય;
બધ નહીં જસ ગાંમમાંજી, બધણ ભૂષણ સોય;
સુણો નર ? સાચો કુમરનિરદ, સુ.
અધિક પ્રતાપી શોભતોજી, જીમ ગગનિઅ દિણંદ—સુ. ૨

બધન બાલી કુંચુઇજી, બધન મસ્તગિ વેણિ;
બધન ઘોટિક પેટનઈજી, પણિ નવિ બંધન કેણિ—સુ. ૩

વંકાઇ લોકમાં નહીજી, વકા વહઇલી કમાણિ;
નાના નહિં મુખ લોકમાંજી, ના પર કરવા હાણિ—સુ. ૪

હરઇ નહી કો [2]કહઇનુ જી, હરઇ ત્રિયાપર ચિત્ત;
મારિ શબ્દ નહીં ગામમાંજી, તે લોહકાર વદતિ—સુ. ૫

---

૧ રાજમા. ૨ તેહનુ.

મારિ શબ્દ ભૂઆ ધરીજી, કઇ દીસઇ રણમાંહિં;
કુંમારપાલનાં [1]ગાંમમાંજી, મારિ શબ્દ નહી કીહાંઈ–સુ. ૬

નગર લોક નપુંસકાજી, પરસ્ત્રી ગમનહ તાજી,
બહુ બોલા નર બહુ વસઇજી, [2]પરગૂણ બોલણ કાજી–સુ. ૭

મુંગા વસઇ બહુ ગાંમમાંજી, પર અવગુણ નઇરે ઠામિ;
તસકર બહુ તસ ગાંમમાંજી, ગુણ ચોરેવા [3]ઠામિ–સુ. ૮

દૂહા.

ગુણ બોલેઈ સહુ પરતણા, અવગુણ નહી સસારિ;
વસઇ લોક પુણ્યવત તિહાં, છિદ્ર રહિત નર નારિ. ૯

ચઉપઇ.

છિદ્ર રહીત વસઇ નર ત્યાંહિ, છિદ્ર અ છઈ માંણ મોતીમાંહિ;
દમન નહીં જસ નગર મઝારિ, ગજ અરિ દમન લહઈ તસ ઠારિ. ૧૦

ગ્રહ્યો ન દીસઇ કો નર કિહાંઇ, રાહુ ગલઈ છઇ રવીને [4]તિહાંઇ;
અથવા ચંદ્ર ગ્રહણ પણિ હોઇ, કઇ વર વહુકર ગ્રહણઈ સોય. ૧૧

અસ્યું નગર તે પાટણ કહુ, ઇંદ્રિપુરીથી અધિકુ લહુ;
રાજા કુંમરનિરંદહ જીહાં, બાવન હહાજસ [5]નગરસું તિહાં, ૧૨

હેમાચારજ સરિખા જતિ, હેમ વ્યાકર્ણ ઘણા હરી મતિ,
હેમબિંબ હરિ મૂરતિ ઘણી, હા મુખિ દાનહ દેવા ભણી. ૧૩

હીઇઇ બુદ્ધિ બહુજન વસઇ, અનઈ હસાવઇ આપણ હસઇ;
હરીઆલીના બહુ કહઇ નાર, હહીઆ લોહ [6]તણા વહઈનાર. ૧૪

હાકયા વટઈ એહવા નર ઘણા, હાથી હયવરની નહી મણા,
હથી યુધી હથીઆરહ ઘણી, હીરા જાતિ હુઈ અતિઘણી. ૧૫

---

૧ રાજમાહી. ૨ બોલઇ પરગૂણ. ૩ કાજિ. ૪ સહિ. ૫ સમાહિ. ૬ રણિ.

હેમ અસુ નઇ હંસ નહિ મણા, હીરા જાતિ પટોલા તણા,
હાથિ મોકલા પુર જન લોક, હરિ સરિખા નર વસઈ અશોક. ૧૬

હેમાચલની વસ્ત અનેક, હાસ નરનઇં જીહાં વિશેષ;
હેમંતિ રિતુના ભોગી સહુ, હુસિ લોક વસઇ તિહા બહુ. ૧૭

હરી વંસી હરિઅડ બહુ વસઈ, હાલિ હીંદુ અતિ ઉલસઇ,
હડુકતણાં જીહા બહુવહઇનાર, હાટ હેરમી હરિ વૃષ સાર. ૧૮

હાલી હલ નવિ લાધઇ પાર, હડીમાર હડીઆ વરકાર;
હસા હોલી હોલા હર્ણ, કો નવિ ઉપાય તસ મરણ ૧૯

હરિ હસ હોલાઇઆ જીવ, તે સુખીઆ [૧]વનિ ચરઇ સદૈવ;
હરખી હરિલંકી નારિ, હસા ગમની પુરહ મઝારિ. ૨૦

હસ્ત વદન હય ગતિ હસ્તની, હસહઈ હાલઈ ગતિ મનિ;
એ બાવન હહા પુરમાંહિ, બાવન વવા તે દૂરિં ત્યાહિં. ૨૧

વિકલ વિટલ વાંકા નર જીહાં, વિસન સાત નિવાર્યો તિહાં;
વક્ર વિરોધી નહીં પુરમાહિ, વિપ્રીત ભાખી કાઢયા તિહાંઇ. ૨૨

વયરી વિઘન નહી વરૂઇ વાત, વચક નર નહીં વિશ્વાસઘાત;
વહિ પાડા વધના કરનાર, તે પુરમાહિ નહિં નિરધાર. ૨૩

વાસી ભોજન કો નવિ કરઇ, વયર વાણી પુરજન પરિહરઈ,
વઢા વઢીઆ નરજે પણિ હતા, ભૂપઇ તે વાર્યા બોલતા. ૨૪

વિદ્યા વિરૂઇના જે ધણી, ભૂપઇં તે નાખ્યા અવગુણી,
વચન મુખા નવિ બોલઇ કોય, વાદ કૂવાદ [૨]નવિ બોલઇ કોય. ૨૫

વાસના ભુંડી જે નર નારી, તે નવિ લાભઇ પુરહ મઝારિ;
વાત નહી જીહાં નંધા તણી, કાઢીઆ વઢી મતિના ધણી ૨૬

---

૧ વનચર. ૨ ત્યાંહા નવિ હોય.

વિનીતા જે શીલઈથી ખસઇ, એસી નારી કો તિહાં નવિ વસઇ;
વલી વિભચારી નર નવિ મિલે, વરણી વરગ થકો નવિ ટલઈ. ૨૭
પ્રભવઇ નહીં વ્યંતર વ્યંતરી, જેણઇ નગરઇં ન વસઇ વાગ્નરી;
વિષધર વીછી સરિખા નરા, નગર થકી તે રહી બાહરા. ૨૮
વારૂણી પાંન તણા કરણહાર, વારૂ વાતના ભાંજનહાર;
વૃપ હરી નઇ વાઢિ જેહ, પાટણમાંહીંથી કાઢ્યા તેહ. ૨૯
વણજ કુવણજ તિહાં નવિ હોય વિષ રીસઇ નવિ ખાઇ કોય;
વલી પુરૂષ જીહાં નહીં વિન્નગણા વિકન્ન નર પ્રાહિં નહી ઘણા. ૩૦
વચન વડાનું ખંડઇ જેહ, પુરથી [1]દૂરી કીઆ નર તેહ;
વાધ્યું બોલઈ વાર્યા નવિ રહઈ, અસ્યા પુરૂપ કાઢ્યા તિહાં સહઇ. ૩૧
વેર વરાડ નહી ધરિ બારિ, પ્રાંહિ થોડી વિધવા નારિ;
મુલિં મુહી જીહાં વાણહી, સાત રોગ તે પૂરમાં નહી. ૩૨
વાલો વેદ ન નહીં વલવાય, વર્ણવરાધ્ય(નહી)વસિ રૂપન થાય,
વિષ્ટ કુંહાડઇ વાય કુવાય, હોય વસ્ત નહી તેણઇ ઠાય. ૩૩
એહ બાવન વર્યા વવા, સુંણગો બોલ કહુ [2]જે નવા;
કૂંમારપાલઇ વલી પરહર્યા, બાવન લલા પૂર બાહિર કર્યા. ૩૪
લંઠ લબાડી લજા રહીત, [3]લંચક લપટ લખણ સહીત;
લોલુય લુટિ તણા ખાનાર, પુર બાહિર કાઢ્યા તેણીવાર. ૩૫
લક્ષણહીણો લોભી લતખોર, લહેણું નાપઇ કઠિણ કઠોર;
પઇ વચન રાયનું જેહ, પાટણમા ન વસઇ તેહ; ૩૬
લુંણ હરામ તણાં કરનાર, લમણ કંદ તણા ખાનાર;
લઘુતાપણું નર પાંમ્યા જેહ, લજાવ્યા નવિ લાજઇ તેહ. ૩૭

---

૧ કાઢ્યા. ૨ તે. ૩ લપટ લંચક લંછન સહિત.

લપોડસંખ લાસરીઆ હતા, લહઇણઈ જૂઠું જે બોલતા,
લાંબી જીભ અનઇ લાંપડા, સભા થકી કાઢયા બાપડા. ૩૮
લોચન લુગડાં મયલુ દોઇ, રાય સભામાં નહી નર સોય;
લત લપડાક અનઇ લાકડી, એ ત્રિણિ નઈ વેલા પડી. ૩૯
લસ્કરપરની જીહાં નહી બીહીક, લાલી લાવાં ન હણઇ લીખ;
લેસ્યા [૧]ભુંડીના નર નહી, લોભી લેણીઆ નાઠા તહી. ૪૦
લિગ [૨]ન ઢાંકઇ લહણઇ જીમઇ, તે પાટણપુરમાંહિ નવિ ભમઈ;
લોઢાનાં નાંણું [૩]નહી તિહા, લૂખા પુરૂષ ન દીસઈ [૪]કિહાં. ૪૧
લેહનારા થોડા [૫]પુરૂષ જીહા, લૂખસ લિંધાતા તુછ તિહાં;
લાંઘઇ લોટઇ નઇ નર કોઇ, લૂખું ન જમઈ પુર જન સોઇ. ૪૨
લીધો બોલ ન મુંકઇ જેહ, ભૂપઇ હાકી કાઢયા તેહ;
લાલો શબ્દ નવિ જાંણઇ કોય લુંડી સરીખા નર નહીં કોય. ૪૩
લડત ખોર લખ લખતા જેહ, પ્રાંહિ પાટણમાંહિં ન રહ્યા તેહ;
લાંફા, લેપડુ લકડફાડ, બાવનમાં તે કહયા તિહાં લાડ. ૪૪

દૂહા.

લાડ નહી જસ દેસમાં, કાઢયાં કઠીણ કઠોર;
પાલિ મધ્ય જઇ તે વસ્યાં, જીહાં ઝાઝાં રહઈ ચોર. ૪૫

ઢાલ.

ગિરિજા દેવી નઇ વીનવું—એ દેસી—રાગ—ગોડી.

સાંસો કીધો સામલીયા—એ દેસી.

તસ્કરમાંહિ નર તે રહ્યા રઇ, પછઇ ન [૬]કોપ્યો રાય;
સુપુરૂષ તે તાકઇ જસ્યો રઈ, તસ્યોન મુંકઇ ઘાય. ૪૬
ભાખઈ કૂમર નરેશ્વરૂરે—એ આંકણી.

---

૧ નર નારિ. ૨ દેખાડઇ ૩ નવિસહિ. ૪ કહી. ૫ નર ત્યાહાં
૬ કીધ્યો.

બાહુબલિ તે તાકયો ઘણુરઇ, પણિ નવિ હણીઉ ભ્રાત;
નિજ કુલ સાંહમું જોઇ કરીરઇ, દિઇ સિરિ પોતઇ હાથ–ભાં.
ઉદાઇ રાય આગઈ હવોરે, સબલો સોય સુજાણ;
ચંડપ્રદ્યોતન ડાંભીઉરઇ, પણિ હણીઆ નવિ પ્રાંણ–ભાં.
અષ્ટાપદ ગિરિ ઉપરિ રે, વાલિ ચાંપ્યો પાય;
રાવણ રાય અકલાવીઉરે, પણિ નવિ રાખ્યો [1]તાહ–ભાં.
તિમ ઉત્તમ નર નરપતિરે. ઋદય વિચારઈ આપ.
ઉંદિર કુલનું સું મારવુ રે, કોપ્યો ફણિધર સાપ–ભાં.
[2]કદલીદલ વનનું બલ કિસુંરે, કોપ્યો જીહાં કોઠાર;
ન ખમઇ નાલ તે કમલતુંરઇ; હસ્તી સુંઢિ પ્રહાર–ભાં.
ફોફલ ઉપરિ સુ કરૂંરે, ગાઢા ઘણ નો ઘાય;
સરોવર પાંણીઅ રેલતાંરે, કીટક કુલ રોલાય–ભા.
છાગ, શશા કુલ નવિ ખમઇરે, પચાયણની ફાલ;
પરાલ પૂલ તે નવિ સહઇરે, દાવાનલની ઝાલ–ભા.
કણની જાતિમાં આકરોરે, કઠિણ કઠોર ગુઆર;
પણિ ઘંટા મનિ તે કિસ્યોરે, દલત ન લાગઇ વાર–ભા.
નર મૂરિખ નબલા સરિરે, મુંકઇ સબલો ઘાય;
કુંભ પ્રહાર તે વજનોરે, કરતાં ન રહે લાય–ભા.

દૂહા.

સુબુદ્ધિ વિચારઇ નરપતિ, તેડયા નર નઈ નારિ;
મારિ ડડ નઇ લાડનઇં, કાઢયા દેસજ બાહરિ.
દૂરિજન તે [3]દૂખીઆ કીઆ, સજન [4]કીધું સંતોષ;
રાજ નિંકટક પાલતો, આણ ન ખંડઇ કોઇ.

---

૧ થાય. ૨ કદલી વનનુ કોહાબલ. ૩ દૂરિ. ૪ કીયા.

ઢાલ.

લાલની-રાગ મલ્હાર-ઉલાલાનો.

આણ ન ખંડઇ નૃપની કોઈ, પાલઈ નિર્મલ રાજ લાલરે;
એણઇઅવસરિએકગાંધર્વઆવ્યો, જીહાં બઇઠો મહારાજ-લા. ૫૮
તેણઇગંધર્વએકરાગ આલાપ્યો, સાચો મેઘ મલ્હાર-લા.
ચિહું દસિથીતવ વીજ ચમકઇં, વૂઠો મેઘ અપાર-લા. ૫૯
વાત સુણી તવ હેમાચારજ, આવ્યા નૃપ નઈ સંગિ-લા.
સત્તમ સુરહ આલાપ્યો અંગિ, કાષ્ટ ફલઈ મનિ રંગિ-લા. ૬૦
સ્વરનાભેદ કહઇ નૃપ [1]આગલિ, ઉપજાવાના ઠામ-લા.
ષડગ રાગ ષટ્ થાનકિં થાય, નામ કહ્યઇં અભિરાંમ-લા. ૬૧
કંઠ ઉદર રસના નઇ તાલુ, મસ્તગ છઠુ નાક-લા.
[2]ષડજનાદ ખટ થાનકિ ઉપજે, હેમ સૂરિ મુખિ વાક-લા. ૬૨
ઋષભ રાગ રિદયથી ઉપજઇ, નાક થકી ગંધાર-લા.
મધ્યમનાભિ પંચમ ત્રિહુ ઠામિ, કંઠ હૃદય સરિ સાર-લા. ૬૩
સિંધુ સોય નિલાડઇ નિરખો, સઘલઇથીઅ નિષાદ-લા.
ષડજ સ્વરઇ બોલઇ મુખિ મોરો, ઋષભ તે કુટ કુટ નાદ-લા. ૬૪
રાજહંસ લવઇ ગંધાર, [3]ગવાલકા મધ્યમ સાદ-લા.
પંચમ કોકિલ સારસ [4]ધૈવત, કીર નિષાદહ નાદ-લા. ૬૫
ષડગ સ્વરઇ બોલઇ મુખિ માદલ, ગોમહીષ ઋષભજ નાદ-લા.
સંખ થકી ગંધાર ભલે રે, મધ્યમ ઝલ્લરી [5]સાદ-લા. ૬૬
પંચમ ગોહીઅસિં ડંબર, મહાભેરીય નિષાદ-લા.
વાજીત્ર જાતિ કહીઇએ સાતઈ, ઉપજઈ સુંદર નાદ-લા. ૬૭

---

૧ આગઇ. ૨ ખટજ રાગ એણિ થાનકી. ૩ ચાતુક. ૪ સિંધવ. ૫ નાદ.

નાદિં મોહ્યો રહ્યા નર નારી, પસુઆ પંખી જેહ;
જાતો કાલ ન જાણઇ દેવા, નાદિં લીણા તેહ—લા. ૬૮

સુખીઆનઈં હુઇ નાદ વિનોદી, દૂખીઆતુ દૂખ જાય—લા.
સકલ પ્રાંણીનઈં તે મનોહારી, કંદર્પ દૂત કહાય—લા. ૬૯

નવ નવ રસ ઉપાયો નાદ, રાજવલ્લભ જસ નામ—લા.
પંચમ વેદ કહું પણિ એહનઈં, પંથીનો વિસરાંમ—લા. ૭૦

દૂહા.

હઇ હઇ નાદ અપરમપાર, સુંણતાં રીઝઇ લાલ;
સરોવર મોહ્યા હંસલા, મૃગહ ચરંતા ભાલિ. ૭૧

નાદ પીઅંતો જે મરઇ, તેહની કાં રૂંઇ માય;
વિસહર વેઠઇ કરડનઇ, મૃગહ મેરવા જાય. ૭૨

અસ્યો નાદ શ્રવણે સુણી, હરખ્યો કુમરનિરંદ;
બેહુ કરજોડી નૃપ વિનવે, ધન્ય તું હેમસુરિંદ. ૭૩

હેમ સુરિ નૃપ આગલિં, વાંચઇ શાસ્ત્ર અનેક;
એણઇ અવસરિ પ્રદેશથી, આવ્યો નર તિહાં એક. ૭૪

ઢાલ.

સિંહતણી પરિ એકલો—એ દેશી, રાગ ગોડી તથા ધોરણી.

એક પુરૂષ તિહાં આવીઓએ, નામ્યું નૃપનઈં સીસ.
દેહર પાટણ દેવકઇરે, તિહાં સોમેશ્વર ઇસોરે, ૭૫
નૃપ અવધારિઇ, કીજઈ દેવલ સારોરે, આતમ તારીઈં—આંચલી.

ઇસ ભુવન અતિ ખલભલ્યુંરે, કહું તુંઝ ગૂજર રાય;
જો ચિત્તિઆવઇ તુહ્મ તણઇરે, તે ખિણમાહિ તે થાયોરે—નૃ. ૭૬

રાય લીઈ તવ આખડીરે, વારી રાખ્યોરે હંસ,
જવ એ દેહર નીપજઇરે, તવ મુઝ ખાવુ મસોરે—નૃ. ૭૭

નૃપ વચને દેહરૂં થયુંરે, ખાવા લાગોરે મસ;
હેમ સુરિ તવ [1]બોલીઆરે, સાંભલિ રાય સુવસોરે—નૃ. ૭૮

જઇ જોઇઇ તે ભૂવન નહીંરે, જીહાં સોમેશ્વર ઇસ;
તિહાં લગઇ મસ ન ખાઇઇરે, નૃપ મમ કરયો કાંઇ રીસોરે—નૃ. ૭૯

એણે વચને નૃપ હરખીઓરે, ચઢીઉ કુંમરનિરંદ;
વિનય કરી તવ નેડીઆરે, સાથિ હેમ સુરિંદ—નૃ. ૮૦

લિઉ સુખાસણ પાલખીરે, બઇસો મુનિવરરાય;
હેમ કહઈ નૃપ જે જતીરે, તે ચાલિ નિજ પાયરે—નૃ. ૮૧

તુહ્મો આગલિથી સંચરૂરે, અહ્મો જાસુ ગિરિનાર;
શ્રી સેત્રુજય આવસુરે, ઇસ તણઇ દરબારોરે—નૃ. ૮૨

નૃપ ચાલ્યો પાટણ ભણીરે, મુનિ સેત્રુજય જાયરે;
જીહાં સોમેશ્વર દેહરૂંરે, તિહાં બિઇ એકઠા થાયોરે—નૃ. ૮૩

એણઇ અવસરિ દ્વૈષી ઘણારઇ, બોલ્યા બ્રાહ્મણ એમ,
તુહ્મ નમી નૃપ ઇશ્વર તણઇરે, નવિ નમઈ મુનિ હેમોરે—નૃ. ૮૪

ભૂપ[2]ભણઇ સુણો મુનિવરરઈ, તુહ્મ નવિ માનોરે ઇસ;
એ જગિ મોટા દેવતારે, સઈ નવિ નાંમો (તહ્મો) સીસોરે—નૃ. ૮૫

હેમ સુરિ મુખિ ઇમ કહઇરે, હરિ, બ્રહ્મા, જીન, ઇસ;
જે સેવ્યો શિવપદ દિઇરે, તાસ નમાવું હું સીસોરે—નૃ. ૮૬

ઢાલ.

પાંડવ પાચ પ્રગટ થયા—એ દેશી—રાગ વિરાટ.

મુનિ વચને નૃપ હરખીઉ, બોલ્યો મુખિ તતખેવરે;
હેમ સુરિંદ સરીખો ગુરૂ, ઇસ સરીખો મુઝ દેવરઈ—મુ. ૮૭

---

૧ વારિઉરે. ૨ કહે.

એક ધૂઈ તસ નીરમાં, એક રાખઇ અગિ મયલરઇ;
એક ઢાંકઇ તન વસ્ત્ર સુ, એક ઉઘાડા બઇલરે—મુ. ૮૮
એક ચરચઇ તન કેશ નઈ, એક અગિઇ બહુ છારરે;
નૃપ પૂછઈ હેમ સૂરિંદનઈ, કહુ કહુ ધર્મ સારોરે—મુ. ૮૯
હેમ કહઈ સુણો નરપતી, જે તુહ્મ કેહે મુખિ ઇસરે,
સોય ધર્મ તુંહ્મો આદરૂં, જીમ તુહ્મ હોઈ જગીસોરે—મુ. ૯૦

ઢાલ.

ભાવી પટોધર વીરનો—એ દેશી—રાગ ગોડી.

નૃપ પુછઇ સોમેશ્વર તણઇ, કુણ સાચો જગિ ધર્મ;
ફાટું લિંગ શકર તણું, પ્રગટયો ઇશ પરમ—નૃ. ૯૧
શ્રી શકર તિહાં બોલીઉ, સાભલી કુંમરનિરંદ,
ધર્મ ભલો નૃપ આદરૂ, જે કહઈ હેમસુંરિંદ—નૃ. ૯૨
એ યોગી જગમાં ખરૂ, જેહનુ સાચું શીલ;
[1]શુદ્ધ ગુરૂ ચરણ પસાઉલઇ, લહી લખમી લીલ—નૃ ૯૩
એણે વચને નૃપ હરખીઓ, લાગો ગૂરૂનઇ પાય;
જઇન ધર્મ નૃપ ઓલખઇ, સમકિત સાહમો થાય—નૃ. ૯૪
લીધી ગુરૂ કન્હઇ આખડી, પરદારા નહી નેહ,
મંસ ભખું નહીં હુ વલી, જીહા લગઇ ધરીઇ દેહ—નૃ. ૯૫

દૂહા.

દેહ ધરૂં હું જીહાં લગઇ, મંસ ન ખાવું ત્યાંહ;
હેમસૂરિ સું નરપતી, આવ્યો પાટણ માંહિં. ૯૬

---

૧ સદ્ગુરૂ.

ઢાલ.

એમ વિપરીતિં પરૂપતા—એ દેસી.

નરપતિ નર તેડાવીઆ, ખટ દર્શણ ના નાથોરે;
વાતોરે પૂછઇ નૃપ તસ દેવનીએ. ૯૭

એક કહે દેવ નારાયણ, ઇસિ બ્રહ્મા નઇ નમીઇરે;
ભમીઇરે જીમ ચ્યારઇ નવિ ખાંણિમાંએ. ૯૮

એક કહઇ સસિ સૂર નઇ, નિત ઉઠી નઇ પૂજોરે;
દુજોરે દેવ ન નમીઇ કો વલી એ. ૯૯

હેમસૂરિ નઇં પૂછીઓ, કહુ મુનિવર તુહ્મ સાચુ રઇ,
રાચુંરે કુણ મૂરતિ દેખી કરીએ. ૧૦૦

હેમ કહઇ સુણો નરપતી, સોય દેવ નઇં પૂજોરે;
બુઝો રે દોષ અઢાર જસ વેગલાએ. ૧

ક્રોધ, માન, માયા, નહી, મૂરખપણું નહી જેહમાં રઈ;
તેહમાં રે મદ આઠઇ જો વેગલાંએ. ૨

લોભ નહી જસ દેવમાં, નહીં શોક નહી પ્રેમ રઇ;
તેમ રે રતિ અરતિ નિદ્રા નહીએ. ૩

મિથ્યા મુખિ નવિ બોલવું, નવિ પ્રાંણીનો ઘાતો રઇ,
વાતોરે ન કરઇ જે ચોરી તણી એ. ૪

હાસ વિનોદ ક્રીડા નહી, ભય મચ્છર ને ટાલે રઇ;
ગાલેરે દોષ અઢાર જે દેવના એ. ૫

દેવ અસ્યો આરાધીઇ, ગુરૂ નિગ્રંથ સાચોરે;
રાચો રે ધર્મ કહીઓ જે કેવલી એ. ૬

જીવ દયા જસ ધર્મમા, નહીં પ્રાણીનો ઘાતોરે;
નાચો રે સોય ધર્મ તુહ્મો આદરો એ. ૭

દૂહા.

વિપ્રઇં પ્રેર્યો નરપતી, નવિ માંનઇ મુનિ આંણ;
ડાકમડોલા બહુ કરઇ, જીમ જલ થોડઇ વાહાંણ. ૮

ઢાલ

પાટ કુસુમની પૂજ પરૂપઇ–એ-દેસી–રાગ–આસાઉરી.

ભૂપવચન નવિ માને જીહારઇં, તવ કહઇ મુનિ દ્રષ્ટાંતો;
ચ્યાર મિત્ર વસઈ કોશલાઇ, સુણિ તેહનો અવદાત. ૯
હો રાજ કુમતિ કદાગ્રહ છાંડો, દીધ દ્રષ્ટ કરી નૃપ જૂઉ;
પુરવ રાગ મનિ ખડો હો રાજ–એ આંચલી.
ચ્યાર મિત્ર ચાલ્યા ધન કારિણ, દીઠી લોહની ખાંણિ;
પ્રબલ પોટલા તિહાંપણિબાંધ્યા, [1]જાણી વસ્ત સફારહો–હો રા. ૧૦
અનુક્રમિ ચાલ્યા તે આધા, દીઠી રૂપા (ની) ખાણી;
લોહ નાખી તેણઈ રૂપુ લીધુ, એક કરઇ તિહાં કાણિ–હો રા. ૧૧
અનુક્રમિ ચાલ્યા નર તિહાંથી, દીઠુ કચન સારો;
રૂપુ તજી તેણેઈ સોવન લીધું; લોહન તજઇ લોહકારોરે–હો રા. ૧૨
તિહાં થકી નર ચાલ્યા ચ્યારઇ, દીઠી [2]રયણની રાસો;
કનક તજી તિણિંઈ રત્નજ લીધાં, લોહ કારઇં લોહ પાસહો–હો રા. ૧૩
ત્રિણુ મિત્ર નમ્યા તસ [3]પાએ, નાખી લોહ લે રત્ન,
કુમતિ કદાગ્રહ રત્ન ન લીધાં, લોહતણું કરઈ જતનહો–હો રા ૧૪
અનુક્રમિ ઘરિ આવ્યા ચ્યારઈ, રત્ન ધણી હુઆ સુખીઆ;
લોહકાર હુઓ દારિદ્રી, કૂમતિ કદાગ્રહ દુખીઆહો–હો રા. ૧૫

---

૧ વૃષા કાલેરી તુ જાણિ. ૨ જ. ૩ ચરણે.

દૂહા.

કુંમતિ કદાગ્રહ જેહનઇં, તે સુખીઆ કિમ થાય;
[૧]મદ મચ્છર મુંકી કરી, [૨]સુમતી ભજો મહારાય. ૧૬

ઢાલ.

રાગ ધન્યાશ્રી. આવે આવે રિષભનો પુત્ર-એ દેશી.

એણે વયને નૃપ હરખીઓ એ, લાગો મુનિવર પાય;
કુંમર નૃપ ગાઇઇં.
બિંબ ભરાવે કનકમઇ એ, શાન્તિનાથ જીનરાય-કું. ૧૭
નિજ દેહરાસરિ તેહ ઠવઇ એ, નૃપ પુંજઇ ત્રિણ કાલ-કું.
વાત સુંણિ તવ બાંભણઇં એ, ઉંઠી મસ્તગ ઝાલ-કું. ૧૮
દેવબોધ તેણઇ તેડીઉ એ, આવ્યો પાટણમાંહિં-કું.
બહુ બોલઇ બિરદાઉલી એ, છાત્ર મિલ્યા [૩]બહુ ત્યાંહ-કું. ૧૯
બહુ આડબર આવીઉ એ, કમલ નાલનો ડંડ-કું.
કેલી [૪]પાંનની પાલખીઇ એ, તાંતણઇ બધ અખંડ-કું. ૨૦
આઠ વરસના છોકરા એ, ખાંધિ લિઇ ચકડોલ-કું.
આવ્યો રાજ સભા વચિં એ, બોલઇ વચન કલ્લોલ-કું ૨૧
એક ભણઇ એ સુરપતિ એ, એક ભણઇ ગોવિંદ-કું.
એક ભણઇ વિદ્યાધર એ, એક ભણઇ રવિ ચંદ-કું. ૨૨
પવન સાધના તે લહઇરે, ગારૂડિક મંત્ર અનેક-કું.
પિંગલ જ્યોતિક તે ભણ્યો એ, વ્યાકર્ણ વલી વિશેષ-કું. ૨૩
સોવન સિદ્ધ વિદ્યા કનઇ એ, સિદ્ધ સાર જસ મંત્ર-કું.
સેવ કરઇ જસ નરપતી એ, પાય નમઇ સુ પવિત-કું. ૨૪

---

૧ મચ્છર માન. ૨ સમતા. ૩ ધન, ૪ પત્ર.

ચઉપઇ

સુર નર નાયક પાય પડઇ, દેવઓપ્રિ અભિમાંનિઈં ચડઇ,
પંચસહઈં પુસ્તક પોઠી ભરી, નગર સકલ [૧]જેણઇ જોયું ફિરી. ૨૫

ઉદરિ પાટા બાંધી કરી, એક કરિ કૂદાલો ધરી;
નિસરણી લીધી એક હાથિ, બિરૂદાઉલી બોલઇ બહુ ભાતિ ૨૬

પેટ પાટાનું કારણ કહઇ, મુઝ વિદ્યા ઉદરિ નવિ રહઇ,
રખે પેટ એ ફાટી જાઇ, ઈંમ મુખિ બોલઈ પંડિત રાય. ૨૭

કુદાલો [૨]ઝાલ્યો તે માટિ. છાંનો પંડિત પર્વત ઘાટિ;
સ્વર્ગં મૃત્યુ જાઇ પાતાલિ, કુદાલઇ કાઢું તતકાલ. ૨૮

નિસરણીનો મહિમા અસ્યો, કો પડિત આકાસઈં વસ્યો;
તેહને ઝાલી આંણી ઈહાં. ભૂચર લોક વસઈ છઇજીહાં. ૨૯

ને ચાલ્યો પંડિત ડોલતો, મુખિ વાંણી એહવી બોલતો;
[૩]પઇઠો પડિત નગર મઝારિ, પંડિત ઘરિ મુકઇ જલ ચારિ. ૩૦

ખડ ખાઉ ને પાણી પીઉ, નહી કરિ આવી ઉત્તર દીઉ;
એમ કરતો આવ્યો દરબારિ, રાજાઇ કીધી મનોહારિ. ૩૧

પંડિત કહઇ રે રાજા સુણો, તુઝ નગરીમાં વાદી ઘણો;
મુઝ સાથિ બોલઇ છઇ કોય, તુ પડિત [૪]સોધી નઇ જોય. ૩૨

હું [૫]હારૂ તો પોઠી જાય, તે હારિ તો લાગઇ પાય,
એણે વચને બહુ હરખ્યો રાય, હેમસૂરિ તેડયા [૬]તસ ઠાય. ૩૩

ચાલ્યો મુનિવર નૃપ દરબારિ, આવિ બેઠો સભાહ મઝારિ,
કહું ? રાજા વાદી કુણ નાંમ, તે સાથિં બોલુ ગુણગ્રામ. ૩૪

---

૧ તેણઇ. ૨ કરિ. ૩ ફરતો. ૪ સાંઝીને લેય. ૫ હાર્યો.
૬ તેણઇ.

રાય કહઇ ઝાઝા તે ભલા, તુમ્હો મુનિવર દીસો એકલા;
એકલોસાયર હાર્યો સહી, સોય કથા તિહાં વીવરી કહી. ૩૫

એક ટીટૂડી સાયર સગિ, ઈંડાં પ્રસવઇ મન નઇ રંગિ;
સમુદ્ર વેલી આવી તિહાં જસઈ, પખી ઈંડાં તાંણ્યા તસઈ. ૩૬

૧અભિચિ નક્ષત્ર ટીટૂડી જણી, તેણઇ બલ પ્રાક્રમ બહુ પખિણી;
ધરઇ રેણુકા સાયર મઝારિ, સમુદ્ર જલ લેઇ નાખે બાહરિ. ૩૭

ચંચ દિઇ સાગર જલમાંહિં, પગના પ્રહાર કરઇ બહુ તિહાં;
કરી પોકાર મેલ્યા પંખીઆ, સારસ હસ ટોલઇ તિહાં ફીઆ, ૩૮

બગલા વાયસનઇ કોકિલ મોર, ચડી ચાસ નઇ જીવ ચકોર;
લાવાં તીતરનઇં ચીબરી, ગીધ પખિણી રોસઈ ભરી. ૩૯

આવ્યો ગુરૂડ તિહાં ધરી વિવેક, છયાસી જોયણ પાંખ અનેક;
તિણેં પંખીઇ બહુ પર્વત ધરી, સાયર જલ નાંખ્યા તે ફિરી. ૪૦

અકલાંણો ઉદધી તિહાં જસઇ, વિપ્રરૂપ ધરિઉં તિહાં તસઇ;
આવી નમીઉ પખી પાય, કૂણ કારિણ દિઓ સાયર ધાય. ૪૧

ગુરૂડ પંખીઉ બોલ્યો તિહાં, અહ્ય પંખીના ઈંડાં કિહાં.
આપો કઇ કરસું સંગ્રામ, તુહ્ય સાયરનો ટાલું ઠામ. ૪૨

ધ્રુજ્યો સાયર જે ધનવત, લાવ્યો ઈંડા પુરાં તંત;
આપી પાછો વલ્યો જસે, પુરૂષઇ સોય પચાર્યો તસેં. ૪૩

દુહા.

પુરૂષઇ સોય પચારીઓ, સાયર તું ધનવંત;
પંખી આગલિ હારતાં, લજ્જા હુઈ અત્યંત. ૪૪

ન પંખીઉ સાયર ભણઈ, ડુંગર તો ગરૂએણ;
ધનહીણા પંખી આગલા, કૂંણઇ ન ગંજ્યા કેણી. ૪૫

---

૧ [illegible]તવ આવી તેહની ભાજણી.

ધ્રણહીણા એ [1]ખીઆ, પણિ બહુલો પરિવાર;
તું સમુદ્ર એકલો વઢી, નવિ જીત્યો નિરધાર. ૪૬

એહ વચન સાયરતણું, ભાખઇ કૂંમરનિરંદહ;
એ સંન્યાસી બહુ મિલ્યા તુહ્મ એક હેમસૂરિંદ. ૪૭

હેમ કહઈ સાચૂં કહું; [2]બહુસું હારઈ એક;
પણિ હું નહીં નૃપએકલો મુઝ પરિવાર અનેક. ૪૮

અરિહંતસિદ્ધમુનિકેવલી ગણધર, સંઘ સુજાણ;
[3]તે પરિવાર સહુ મુઝતણો, જેહની જગિ વહઈઆંણ. ૪૯

તું પણિ ધર્મરાજાઅછઈ, તત્વતણો [4]તું જાંણ;
સાચ પખઇ તુ નરપતી, તુઝથી વચન પ્રમાણ. ૫૦

ચઉપઇ.

વચન પ્રમાણ નૃપ તુઝથી થાય, દે [5]આદેશ પૃથવીના રાય;
તવ રાજા મુખિ બોલ્યો નાદ, બિંહું પંડિતમાં લાગો વાદ. ૫૧

કવિત્ત કાવ્ય મુખિ બોલઈ છંદ, ગાહા ગીત નઇં ગુણપદ બંધ;
સિલોક સુભાષિત સમસ્યા વાદ, બિહુમાં કહઇંના ન ઘટઇ સાદ. ૫૨

પિંગલ વિદ્યા નઇ વ્યાકર્ણ, જ્યોતિષ કેરા બોલઇ ચર્ણ;
હરિઆલી મુખિ કહઇ ગાજતા, બિહુ નવિ દીસઇ કો ભાજતા. ૫૩

વેદ તણી કાંડી તે ભણઇ, રાજસભા તે સઘલી સુણઈ;
તર્ક શાસ્ત્રની કરતા વાત, પણિ નવિકો ભાગી નઇ જાત. ૫૪

બોલઇ પંડિત જીમ સરસ્વતી, એક સન્યાસી નઇ એક યતી;
વચનવાદ બેહુ નવિ હારીઆ, કુંમરનિરંદઇ તવ વારીઆ. ૫૫

---

૧ જે. ૨ બહુ આગલિ. ૩ તે પરિવાર સર્વ માહરો. ૪ જગિ
૫ આગન્યા.

વચનવાદ ન કરસ્યો સહી, સમસ્યા અર્થ પૂછો ગહગહી,
પૂછ્યાનો પડ ઉત્તર હોય, સહી પંડિત નર સાચો હોય. ૫૬

દુહા.

સંન્યાસી ઉવાચ[1]—

તૂરીઆં તેજ નઇ નદીઅ જલ, પુરૂષ હી વાચા સાર;
સ્ત્રીનું મંડણ આભરણ, ગલઇ સકલ્યોજ હાર. ૫૭

હેમ [2]કવિત્ત

કિસો ગલ સંકલહાર, નારી જો હોય નીલજી;
કિસ્યો તુરિકો તેજ, રહે ચામડી વજી,
કિસ્યો નદીકો નીર વલી ઉન્હાલે સુકે,
કિસ્યો પુરૂષ કો બોલ બોલ્યા નહી ચૂકઇ;

નઇ તુરીઅ તેજ નિત્રી અસજ, સલિલ વાહો સૂકણો;
હેમ ન માનઇ તેહ નર, જે પુરૂષહી વાચા ચૂકણો. ૫૮

દુહા.

[2]યોગી ઉવાચ—

મુનિઆ મંડણ કડુડો, પૃથવી મંડણ પુરૂષ,
પુરૂષા મંડણ લક્ષમી, વચન સોય સહ હર્ષ. ૫૯

કવિત્ત.

હેમવાણી —

કિસ્યો હર્ષ નર ઉર, જો હુ આતમ નહુ રંજ્યો;
કિસ્યો કાયાકો કષ્ટ, ક્રોધ તન ચિતધિ મંજ્યો.

---

૧ ઉવાચ. ૨ સન્યાસી

કિસ્યો પૃથવીઇં પુરૂપ, કુંમતિઅ નઇ વિજ્ઞાની;
કિસ્યો નર મંડણ દ્રવ્ય, કૃપણ ગુણ નહીઅ નર દાંની.
ન ન કાયા કષ્ટ ન ન નર મંડણ, કરપી ધરિ ઇસો ધન;
હેમ કહઇ સ્યો વચન સાર, જોહું ન રંજ્યો મન. ૬૦

દૂહા.

સંન્યાસી ઉવાચ.—

ઘર પુત્રે રણ બંધવે, કરનું મંડણ દાંન;
દેવબોધિ પંડિત ભણઇ, સુકૃત સાર સ્નાન. ૬૧

કવિત્ત.

હેમવાચ—

કિસું સાર સનાંન, હીઉં જો મયલ ન છંડઇ;
કિસ્યો તે પુત્ર કપુત્ર, કીર્ત્તિ જે કુલની [૧]ખંડઇ.
કિસ્યો રણમાંહિ ભ્રાત, જોહું ઢીલો બલગાત્ર;
કિસ્યો કર મંડાણ દાન, પોખઇ જોહું કુપાત્ર.
ન ન સ્નાન ન ન બંધવ, પુત્ર કપુત્ર નહિ ધરિ ભલો;
કરિ કુપાત્રહ દાંનથી, દૂરગતિ [૨]ખેલઇ એકલો. ૬૨

ચઉપઇ.

પંડિતઉવાચઃ—

ગિરધુ પુત્ર કહીજઇ જેહ, તા વાહન ભક્ષ કહીઇ તેહ;
તાસ ભક્ષણ નામ જે કહઇ, તેહનુ વાહન જે જગિ લહઈ. ૬૩

તેહનું વાહલું સું વલી હોય, ઉત્પત્તિ તાસ વિચારી જોય;
તા વાહન ભક્ષ કેરો તાત, તાસ બંધન રિપુ જગિ વિખ્યાત. ૬૪

---

૧ છંડઇ. ૨ જાય.

તેહના બાંધ્યા જે જગિ લહઇ, તાસ તણો સ્વાંમી કૂંણ કહઈ,
તેહનું વાહન અતિ બલવત, તેણઇ આણ્યો જગિ જેહનો અંત ૬૫
તેહનઇ બાંધ્યા જે વસિ કરઇ, તે વહઇસો મુગતિ સચરઇ;
જન્મ મરણ જરા નહી જીહાં, કવિ કહઇ તે સુખ પાંમઇ કિહાં. ૬૬
એહનો અર્થ—કંદર્પ.

ચઉપઇ.

હેમવાણી.—

શલીમુખ વાહન વાહન જેહ, તેહનું વાહન કહીઇ તેહ;
તેહનો [1]બેટો તેહનું પુત્ર, કંવણ સોય દીઉ મૂઝ ઉત્ર. ૬૭
તેહનું ભખણ તાસ સુતાય, [2]તેહનો પુત્ર બલીઉ કહઇવાય,
કહુ કવિ તે સાથિ ઉપજઇ, સો વસિ કીધઇ શુભ ગતિ ભજઇ. ૬૮
અર્થ—[3]મન વસિ કરવું.

ચઉપઈ

[4]યોગી ઉવાચ.—

સુરપતિ વાહન કેરો સૂત, તાસ [5]સામિની કેરો પુત્ર;
તાસ પિતા મસ્તગિ જે રહઇ, કુણથી સોય કલકજ લહઇ. ૬૯
તાસ રિપુનો ઠામજ [6]લહઈ, તાસ ધરીનઇ કુણ જગિ રહઇ,
તેહનો કુંણ ઝાલઇ જગિ ભાર, તાસ રિપુ ઠાકુર કિરતાર; ૭૦
તેહની નારી સાથિં નેહ, ઝાઝુ દૂખ પામે નર તેહ.
જે નર તેહથી અલગો રહઇ, કોણથી સોય કલકિજ કેહ; ૭૧
દેવ બોધિ કહઇ તે સુખ લહઇ, લખમી છંડે તે સુખીયો હોઇ.
એહનો અર્થ—દ્રવ્ય છાંડવું.

---

૧ વાહાન ૨ તાસ ૩ મનિ વસિ કરઈ તે સુખી થાઇ.
૪ પડિતોવાચ. ૫ સામાનિક. ૬ કેહે.

ચઉપઇ.

હેમવાણીઃ—

વારિ પુત્ર તેહનું સુત જેહ, તાસ પુત્ર અતિ બલીઉ તેહ,
તેહનું ભખણ તાસ બાલિકા, તરીઇ તેહના કતજ થકા. ૭૨

તેહનો પુત્ર તે રૂપ સુસાર, તેહના અંત તણો કરનાર;
તેહના આભરણતણું [૪]મુખિ જોઇ, તેહનો પુત્ર અતિ બલિયો હોઇ. ૭૩

તેહનો સ્વાંમી તસ રિપુ કહ્યો, કવણ બોલ કલંકજ લહ્યો;
સોય વસ્ત નર જે આદરઇ, ધન છાંડઇ તુહઇ નવિ તરઇ. ૭૪

અર્થ—પરસ્ત્રીગમન કરતો ન તરઇ.

દૂહા.

[૧]યોગીઃ—

રૂપ, શાસ્ત્ર, સાહસીક પણું, એ ત્રિણિ રત્ન અપાર;
દેવબોધિ [૨]એણીપરિ ભણઇ, ચઉથઉ મંત્રી સાર. ૭૫

કવિત્ત.

હેમવાણીઃ—

કિસો નર મંત્રી સાર, કારણિ જે કાંમિ નાવ્યો;
કિસ્યો રૂપ ગુણ હીણ, વદઇ કુવચન બોલાવ્યો. ૭૬

કિસ્યું તે શાસ્ત્ર વખાણ, ચઢિઉં તે સુરખિ હાથઈ;
કિસ્યો સાહસીક નર, ચોર દિઇ ખાતર જઇ રાતિઃ

ન ન રૂપ ન ન શાસ્ત્ર, ન ન સાહસિક મંઇ નમન જો;
હેમ કહેં સ્યો મિત્ર, પડિઇ કામ [૩]અલગો રહ્યો. ૭૭

---

૧ ભસએહ. ૨ સંન્યાસી ઉવાચ. ૩ પડિત. ૪ આવીયો

દૂહા

પંડિત ઉવાચઃ—

પાલી, ખયકું, પરોણો, ચઉથઉ વનનો મોર;
અર્થ કરઈ તે પંડિઆ, નહીં તરિ ભાખ્યો ઢોર. ૭૮

પાલી કાં ચાલઇ પદમની, ખેડુ બઇઠ્ઠિ સુપુરિ;
[1]પ્રાંણી પ્રીતિ ન કીજીઇ, મોરો ચિત્ત વિલુધ્ધો ઘરિ. ૭૯

દૂહા.

પંડિત ઉવાચ —

સરોવર સાંહમિ સચરી, નીર ભર્યું જેણીવાર;
વેણી દંડ આગલિ કીઉ, પુઠિઇં નાખ્યો હાર. ૮૦

દૂહા.

હેમવાણી·—

સરોવર બઇઠા હંસલા, મુત્તાહલ તસ આહાર;
મોતી માલ ચિંણા ભણી, પુંઠઇં નાંખ્યો હાર. ૮૧

ભુજંગ વરાંસઈ પંખિણી, રખિઈ લિઇ મુખિ વેણી;
પડવા [2]નાગી પદમની, આગલિ આંણી તેણિ. ૮૨

દૂહા.

પંડિત ઉવાચઃ—

[3]એ તાંઇ ગર્ભ છિન્ન.

હેમવાણીઃ—

બાલપણઈ જે બાપડા, ગોવનનઇં ધનહીણ;
પીઆરઈ સાસઈ જે સસઈ, એ તાંઇ ગર્ભછિન્ન. ૮

---

૧ પરાઇ. ૨ લાગિ પ્રમદા. ૩ ગર્ભકા ન ગલઇ.

પંડિત ઉવાચઃ—

તે મેં કહિ ન દીઠ;

દૂહા.

હેમવાણીઃ—

ચારે હસ્યે જોઇ સહી, જોયું જખુ પીઠ;
પર નધા જે પરહરે, તે મેં કહી ન દીઠ. ૮૪

દૂહા.

સંન્યાસી ઉવાચઃ—

તેણઇં તું કાહુ કરેસ,

દૂહા.

હેમવાણી.—

સાઠે વરસે [૧]બાલિકો, [૨]બાલી કિમ પરણેસ,
તે તરૂણી [૩]ઉંબાહઢઉ, તેણઇં તુ કાહુ કરેસ. ૮૫

દૂહા.

સંન્યાસી ઉવાચ.—

વાયસરાહવા ભુજગમ હરી, નિશિદિન લખઇ એક બાલ;
લિખી લિખ મિટઇ વિરહિણી, કારણ કહઇ સુકુમાલ. ૮૬

દૂહા.

હેમવાણીઃ—

કાગલ લિખ્યો એણઈ કારણઇં, પીઉની શુદ્ધ કહંત;
કોયલ કઠ ઝડપ્યા ભણી, લિખી લિખી સોચ મિટંત. ૮૭

૧ બાલકો. ૨ બાલિકા. ૩ તુ બાહુઉ.

ચંદ ગલે વા રાહ લખ્યો, કાંમ વધતો જાંણી,
નિજમુખ ગલતો [1]ચિંતકરી, રાય ભુંસો નિજ પાણિ. ૮૮

પવન ભખેવા અહિ લખ્યો, વાઈ તે કામ વિકાર;
વેણી ભુજગમ ભર્યાં ભણી, અહી ફેર્યો તેણીવાર. ૮૯

સીંહ લખ્યો એણઇ કારણઈ, નિજ વસ કરેવા કાંમ.
કટિ સીહઈ સાથિં ભર્યાં ભણી, લિખી મિટયો હરિ ઠામ. ૮૯

પંડિત કવિત્ત.

ઢાલ.

મનોહર હીરજીનો, રાગ પરજીઓ; હરિયાલી.

એક નર નારી નતી નીપાઇ, રંગે રાઇ ધરિ જાઇ;
તે નારીનો સગ કરવાને, ભોગીને સુહાય;
નર સહુ સાંભલોરે, જસમતિ હોય અતિ સારિ;
જલ થલી ઉપની જાણી, જગ વિખ્યાતા નારી-નર. ૯૦

સગા સગામાં જે નર વઢતા, જસ એગઠા નવિ ખાઝે;
તે નારી તસ મદિર આવે, તેહનો ઝગડો ભાંજે-નર. ૯૧

ઈંદ્રી એક અછે તસ પોતે, પીડ કરઇ પર જંતો;
સકલ સભાનર સૂણજો સહૂઇ, પાપી તેહતો કંતો-નર. ૯૨

દેવબોધ કહે તે સુણયો, નાણા વણી નવિ ચાલે;
મુનિવરે તે મારી કાઢી, ગેહી મંદિર જઇ મહાલે-નર. ૯૩

ચઉપઈ.

આદિ અખ્યર વણિ કચન પરિખ, મધ્ય વિના ભૂઆ ધરિ નિરખ્ય;
અત અખ્યર વણિ રાખે ભૂર, તે અબલા મુનિવરથી દૂરિ;
અરથ—કાકસી (કાંસકી).

---

૧ જાણિ.

પંતિ ઉવાચ.

હરિયાલી કવિત્ત.

૧૫ં.—કવિત્તઃ—

આઠ ચરણ ચાલંત, ચિહું ખટ લો (સ્વા)ન ખટકણુ;
ત્રિણિ નાક નિર્ધાર, ત્રિમુખ જૂજૂઇ વર્ણી;
ચ્યાર ભૂજા એક પૂછ, નખ દશ, વીસઇ બાર;
યુગમ ઉપરિ જાણિ, અધિક નહીં નિરધાર;
દંત [2]ચિહું ઉપરિ ચિંતવ્યો, અર્થ અસ્યો તે કૂણ [3]કહઇ;
દેવબોધ કહઇ બોલયો, પંડિત અર્થ બિરૂદ પોહુ વહઈ. ૯૪

ચઉપઇ.

હેમવાણીઃ—

કંન્યા કારણ જોઇઇ જેહ, એક રથઇ જોતરીઈ તેહ.
બિહું નામ હરીઆલી હોઇ, અવર અર્થ ન(હિ) દૂજો કોઈ. ૯૫

વરઘોડો.

હરિઆલી કવિત્ત.

[4]ગ્રેગીઃ—

એક અચેતન પુરૂષ, નામ દો અક્ષર કહીઇ;
કાયા તુ તસ એક, સીસ કઇ કોડે લહીઇ;
પાયો ગયો પાતાલ, ઉંચ ગગનિં જઈ અડયઉં;
પર ઉપગારાં કાજી, સૂર ગજ સાથિં ભડીઉ;
હારઈ નહી જો સરિ ઘણી, વદન જીહાં વિકસઇ નહીં,
કવિ દેવબોધ કહઇ ગુણીઅણો, એહનો અર્થ લાભઇ કહીં. ૯૬

---

૧ સન્યાસી ઉવાચ. ૨ દંત ચોરાસી ચાવતુ. ૩ કરઇ. ૪ પંડિતોવાચ.

ચઉપઇ.

હેમવાણીઃ—

હાર સંકલાં પહઇરઇ જેહ, સુપુરૂપનઈ નાંમિ જઇ તેહ;
સકલ કાયાનું બંધાણ, તેણઇ નામિ એ અર્થ સુજાંણ. ૯૭
અર્થ—કોટ.

[1]પંડિત કવિત્ત.

ચ્યાર પુરૂપ બિઇ નારિ, યુગ્મ વહંદલાં જાંણો,
આઠ મિલઇ એક પુરૂષ, માંનઇ રંક તસ રાંણો;
વિણુ પરણ્યઇ તસ નારી; નારિ સુ નેહ ન મંડઇ;
પુત્રી નહી તસ પુત્ર, વિષય તો વેગથી છાંડઇ;
સીસ ચ્યાર સોહાંમણાં, ઉતપતિ થલ નઈ નીરથી,
દેવબોધ ઇંમિ ઉચરઇ, પંડિત અર્થ કહુ કથી. ૯૮

ચઉપઇ.

હેમવાણીઃ—

આદિ પ્યરવિણુ ચડીમુખિ [2]હોઇ, મધ્ય ખ્યરવિણ ઘોડારિં [3]જોય;
અંત વિના મંડપ તલિ સહી, એણેં અરથિ હરીઆલી કહી, ૯૯
અરથ—મચક. (ચકલી)

ચઉપઇ.

સન્યાસી ઉવાચ—

ચૈત્ર માસિ હીંડઈ ચમકતી, નવિ અડકઇ તસ યોગી જતી,
ગાજઈ અંબર વરસઇ મેહ, તેહ નારીસુ ઉપજઇ સનેહ. ૧૦૦

---

૧ સન્યાસી ઉવાચ. ૨ જોય. ૩ હોય.

ચઉપઇ.

હેમવાણી:—

આદિખ્યર વિણ સહુકો જમઈ, મધ્ય ખ્યર વિણ ઝાઝી ગમઈ,
અંત અખ્યરવિણ કો મમ કરો, તે અબલા ધર્મિં પરિહરો. ૧

અર્થ—પાવડી.

ચઉપઇ.

સન્યાસી ઉવાચ;—

સિરિ ઉપનિ કરી જઈ વસી, કૃષ્ણ જલઈ ઝીલઇ ઉલસી;
મૂખવિણ જીભા દીસઇ દોય, તેહનુ કરિઉં ન લોપઇ કોય. ૨

પડિતજન નઇ આવિઇ કાંમી, તેહના માર્યા નાવઈ ઠાંમિ,
નપુંસકની નારી થઇ, ઉતપતિ તેહની લોઢઇ સહી. ૩

ચઉપઇ.

હેમવાણી:—

આદિખ્યર વિણ હરિની કથા, મધ્ય ખ્યર વિણ લેવુ મિથ્યા;
અંતખ્યર વિણ મસ્તિગ જોઇ, તુઝ હરીઆલી [૧]એહજ જોય ૪

અર્થ—લેખણ.

ચઉપઇ.

સન્યાસી ઉવાચ.—

કૂણ સુખીઉ કૂણ દૂખીઉ દીણ. કુણ ઉત્તમ કુણ જાતિ હીણ;
દેવબોધ કહઇ જો તુહ્મ લહુ, પૂછીઆનું પહુતર કહો. ૫

---

૧ અર્થજ હોય.

ચઉપઇ.

હેમવાણી:—

સુખીઉ તે જે સમતાવંત, દુખીઉ તે જે દીણ કરંત;
ઉત્તમ તે જે સાચુ ગમઈ, હીણ જાતિ તે જે પરનઇ દમઇ. ૬

પૂછયાનો પઉતર કરઇ, હેમ વચન [1]સહુકો સદ્દહઈ;
દેવબોધ તિહા ઝાખો થાય, એણઇ અવસરિ તિહાં બોલ્યો રાય ૭

કાંઇક વિદ્યા બીજી રમું, દેવબોધ કહિઉ અભિનવો;
સ્વાંમી ગારૂડ વિદ્યા રમો, જો હારૂં તો પોઠી ગમું; ૮

તિણઈ તિહા વિદ્યા કીધી અસી, ઉંદિર મોટા આવ્યા ધસી;
હેમઈ ઉઠાડયા તિહાં સાપ, મત્ર તણો તિહાં કીધું જાપ. ૯

તવ પડિત તેડયા વિનોલ, રાજ સભામાં થયો કલ્લોલ,
હેમઈ તેડાવ્યા માજાર, નાઠા નોલ નવિ કરિઓ પ્રહાર. ૧૦

પંડિતનું મુખ ઝાંખું થયું, ફોકટ માન સભામાં લહ્યું;
હવઈ મુનિવરનઈ કિમ જીપસુ, દેવબોધ વિમાસઇ અસુ. ૧૧

વિગર ચિત નર હુઓ જીંમ, કુંમારપાલ નૃપ બોલ્યો તાંમ;
સ્વાંમી તુ વાહણે આવયો, રાજ સભામા પ્રગટ થયો. ૧૨

દૂહા.

એણે વચને પડિત વલ્યો, આવ્યો જવ પરભાતિ;
ધર્મ કથા કહઇ નૃપનણઇ, રંજ્યો પૃથ્વીનાથ. ૧૩

સૈવ ધર્મ વખાણીઓ, દેવ વખાણ્યો ઇસિ;
ગુરૂ સંસારી બંભણા, તીર્થ ગંગા નીર. ૧૪

---

૧ સાચું.

ગંગા ઝીલું હરિ નમું, જપું તો બ્રહ્મા નાંમ;
અસ્યા વચન પંડિત કહઈં, સભા વિસરજી તાંમ.

ઢાલ.

વાસુ પૂજ્ય જીન પુણ્ય પ્રકાસ્યો–એ–દેસી–રાગ–આશાઉરી.

સભાવિસરજી સહુ કો વલીઆ, નૃપ તેડઇ દેવબોધો,
વાત વિનોદ કરતાં આવ્યા, દેહરાસરિ બહુ યોધો.

કુંમારપાલ શુભ સ્નાન કરી નઇં, પૂજઇ હરિ પ્રતિમાંઇ,
શાંતીનાથની પ્રતિમા પાસઈં, પ્રણમી લાગો પાય.

દેવ બોધ સંન્યાસી તિહારઈં, ખીજી બોલ્યો તાંમ;
ચપાવ્ન વચ્ચે સ્યો ધતુરો, જીન પ્રતિમા કુણ કામિ.

આદિ ધરમ સૈવ એ તાહરૂ, ઇશ્વર તાહરો દેવ;
શાલિ દાલિ ધૃત છાંડી રાજા, ધઈંસિ તણી સી ટેવ.

માતાનું થન પાન તજી નઈં, વિરહી નઈં કુણ ધાવઇ,
મણિ મુક્તાફલ હાર તજીકો, કાકરડા [1]કો ઘાલઇ.

ગગા નીર તજી કો રાજા, વહું નીર કાં પીજઈ;
ઉંચ પુરૂષની સંગતિ મુકી, નીચ તણી કાં કીજઇ.

તરૂઅર અબ તણાં ફ્લ મુકી, આક તણાં કુણ લાવઇ;
શીલવતીનુ સગ તજીકો, ગણિકા નઈં ઘરિ જાવઇ.

અસ્વ અનોપમ આધો ઠેલી, રાસભ કોઇ પલહાંણઇ;
સૈવ [2]ધર્મ તજી કો રાજા, જૈન [3]ધર્મ કો આણંઈ

---

૧ ઘરિ લાવઇ. ૨ દેવ. ૩ બિંબ ઘરિ.

દૂહા.

જૈન ધર્મ જીન બિબ નઈ, બિહુંકરિ આઘા ઠેલિ;
હરિહર વિપ્રા ગંગાજલ, શૈવ ધર્મ મ મેહેલિ. ૨૪

ઢાલ.

રાગ–ધન્યાસી–દેખો પુણ્ય પ્રધાન–એ–દેસી.

કહિઉં ન માનઇ રાય, તવ દેવા પ્રરતગિ થાય;
હરિ, હર, બ્રહ્મા જેહ, ત્રોહે મુખિ તે બોલીઆએ. ૨૫

સાંભલિ કુંમરનિરંદ, પૂરવ ધર્મ ન છંડીએ;
જગમાં તત્વ વિચાર, હરિ હર બ્રહ્મા જાહવીએ. ૨૬

પ્રીત બાંધઇ જવ દેવ, પિતરીઆ સાતઇ આવીઆએ;
મુખિ કહઈ કુંમરનિરંદ, અવર ધર્મ તું મમ કરઈ એ. ૨૭

દુર્ગતિથી ઉધાર, એણઇ ધર્મ અહ્મનઇ થયોએ;
મ કરિસ બીજો એય, જો હુઇ અહ્મ કુણ્ તણો એ. ૨૮

અસુ કહી કુલ સાત, દેવ સઘાતિ ઉત્પત્યા એ;
ભૂપ તણઈ ચિંતાય, તેડયો ઉદયન વાંણીઓ એ. ૨૯

દૂહા.

તેડયો ઉદયન વાંણીઓ, કહી તસ પૂર્વ ક્થાય;
મત્રી કહઇ ચિતા કસી, જો સિરિ મુનિવર રાય. ૩૦

જઇ જણાવ્યું સુરિનઈ, ભાખ્યો સહુ અવદાત
મુનિવર કહઇ ઈહાં આણયો, જવ હુઇ પ્રભાત. ૩૧

ઢાલ.

રાગ મલ્હાર. ચતુર ચદ્રાનની એ દેસી.

ઉગીઓ સુર સોહામણો, હુઉ [1]તવ પ્રભાતરે;
ઉદયન કુંમરનિરદસું, નિજ ગુરૂ કન્હઇ જાતરે. ૩૨
કૂંમરનિરંદહ કેસરી, જેહવો ગગનિ દિણંદરે;
બહુ પરિવારસું પરિવર્યો, [2]જાંણે પુનિમ ચંદરે-કું. ૩૩
ગુરૂ વંદન કરી નૃપ ઠવઇ સુણઇ ધર્મ કથાયરે;
મુનિ કરઇ પવનની સાધના, રિઝવવા નિજ રાયરે-કૂ. ૩૪
ગાદી સાત આસણ તલઇ, બઇઠો તિહાં ઋષિરાયરે;
ગુરૂ થયા અંતરીક આસણઈ, નૃપનઇ કૌતુગ થાયરે-કુ. ૩૫
મધૂર વચન દીઈ દેસના, કરજો જીવ દયાયરે;
જંતુ હરે નૃપ પરતણા, સુખી તે નવિ થાયરે-કું, ૩૬
દેવ અસ્યોઅ આરાધીઇ, નહીં કાંમ કષાયરે;
ગુરૂ નિગ્રથ નઈ સેવીએ, જીમ ભવનાં દૂખ જાયરે-કૂં. ૩૭
કુગુરૂ, કુદેવ, કુધમનો, નવિ કીજીઈ સગરે;
મુરખિ માંનીએ કિમ તરઇ, જેહનઇ એહસું રગરે-કુ. ૩૮

કવિત્ત.

દેખ્યા દેવ અનેક, સોય પણિ લંપટ લોભી;
હાથિ કરઇ હથિઆર, સુભટનઈ હણઇ સુખોભી;
રગત મસનો આહાર, ભોગ ભઇંસાનો માગઇ;
દેખીપેખી કૂપિ પડઇ, પુરૂષ જે પાએ લાગઈ;

---

૧ જવ. ૨ જેહવો.

તત્વ વાત બુઝઇ નહીં, દેવ સહુકો કહઇં;
હેમ કહઇરે મુરખિ ઘણા, દેવ ન કો સાચો લહઇ. ૩૯

આક, ધતૂરીઓ, અગથીઓ, પૂજે પાતરી ચઢાવઈ;
રૂંડમાલા ગલમાહિં, ઇસ તવ ખુસીઉ થાવઇ;
ઋદ્ધિ પોટલા રાખ, બઇલ એક ખાંડો ખાંડઉ;
ઘરિ ઘરિ માંગે ભીખ, કહુ દેવ કઇ ગાંડો ?;
ભોલો ભોલો સહુકો કહઈ, ભોલો તે સાચેં સહી;
હેમ કહઇ નઈ દેવ, દેવપણું ચાલ્યું વહી. ૪૦

વ્યાઘ્રચર્મ પાથરઈ, હાથિ ડમરૂ વજાવઇ;
આગઈ રૂપ અપાર, ઉર ભભૂત લગાવઈ;
પૂરઇ સીંગી નાદ, સીસ બહુ જટા વધારઈ;
મસ્તકિ રાખે ગંગ, ધ્યાન ચિત્ત ઉનસું લાવે;
નામ ધરાવે દેવતા, કરણિતા એહવિ કરઈ;
હેમ કહઈ એ દેવ નઈ, પૂજત હી કહો કિમ તરઈ. ૪૧

ઇસ ન પૂજ્યો દેવ; ભીખ [2]જોણેઇ ઘરિ ઘરિ માગી;
જોરૂ આગઈ નાચિ, હુઆ સો બડા અભાગી;
અફીમ ઓર વછનાગ, ભંગ બહુ ખાવઇ ભંગી;
જોગી કહાવઇ આપ, પૂજાવઇ લોક કુલિંગી;
કાંમ જલાયા જોગી કહઇ, ત્રિયા વિના નહી એકલો;
હેમ કહઇ [3]રે નૃપતિ, ઇશ્વર દેવ તે નહીં ભલો. ૪૨

દુહા.

ભલો નહીં એ દેવતા, તારઈ નહીં નૃપ તોય;
અગનિ હરિ જઇ અંબિકા, જગમાં જૂઠું જોય. ૪૩

---

૧ કહિ. ૨ રહ્યો ઉભિયા પગિ લાગિ. ૩ સુણ.

ઢાલ.

પ્રણમું તુહ્મ સીમંધરૂજી એ દેશી.

પહઇલું વ્રત ઈમ પાલીઇજી, ત્રસનો ન કીજઇરે ઘાત;
આરંભઇ જયણા કરીજી, ઈમ બોલ્યા જગનાથ. ૫૮
સુંણો નૃપ ધર્મ દયાઈરે હોય, આંકણી;

દયા વિના ન વલીજી, મૃગતિ પહોતા ન કોય-સું. ૫૯

કૃમીવાલાદિક કીડલાંજી, કાયા જીવ અનેક;
અનુકંપાઈ કાઢતાંજી, દોષ ન લાગઇ રેખ-સું. ૬૦

જીવ દયા જગિ પાલતાંજી, છુટો ગજ અવતાર;
પર ભવિ નર ભવ રાજીઓજી, થયો તે મેઘકુંમાર. ૬૧

પરદેહી નઈ પીડતાંજી, આપ સુખી કિમ થાય;
જીવ કાલકસૂર મારતોજી, સત્તમ નરગિ જાય-સુ. ૬૨

બિજુ વ્રત ઇમ પાલીઇજી, મૃષા મ બોલેરે વાચ;
નારદ સૂરગિ સંચર્યોજી, જો મુખિ બોલ્યો સાચ-સું. ૬૩

કુંમરનિરંદલ સાંભલોજી, મૃષા સમું નહી પાપ;
ઉપેખો પર્વતરાય વસુજી, પાંમ્યો સોય સંતાપ-સું. ૬૪

શેઠ પુત્ર નઈ કારણિંજી, ભાખી કૂડીરે સાખ;
પતિ ખોઈ પાણી ગયુંરે, જે ઉપરાજ્યું લાંખ-સું. ૬૫

ત્રિજું વ્રત ઈમ પાલઇજી, જીમ શ્રાવક જીનદાસ;
સોવન કઢા સહઇજિ લહીજી, તસ્કર ભયા નિરાસ-સુ. ૬૬

અથવા વચક શેઠનઇજી, સુંણયો સોય કથાય;
જસ અપજસ તે પાંમીઉજી, સુંણિ પૃથ્વીના રાય-સુ. ૬૭

ઇહ લોકઇં દુખ પાંમસઇજી, જે [1]હરસ્યઇ પર ધન;
લોહખરૂ જગિ ચોરટોજી, કિમ દુખ પાંમ્યો તન—સુ. ૬૮

ચઉથું વ્રત ઇંમ પાલીઇજી, જીમ ક્યાડીરે પુરૂષ;
ચંદ જોઇ ચિત્ત વાલીઉંજી, પાંમ્યો સુખ અતિ સરસ—સુ. ૬૯

હેમ કહઇ સૂખ તે લહઇજી, જે જગિ પાલઇરે શીલ;
વંકચૂલ તણીપરિજી; તે નર પાંમઇ લીલ—સુ. ૭૦

વિષય વિડંબ્યો રાવણોજી, ખોયા વસા નરવીસ;
ખોયું રાજ લંકાતણુંજી, ખોયાં સઘલાં સીસ—સુ. ૭૧

પંચમ વ્રત ઇંમ પાલતાંજી, જીમ પેથડહેરે શાહ;
માલવ દેસ મંત્રી થયોજી, લોભિ ન પડયો ત્યાંહ—સુ. ૭૨

હેમ કહઇ નૃપ સાંભલોજી, ધન સંચિઇ દુખ હોઇ;
મમ્મણ નંદિ નઇ-સાગરાજી; કિમ દુખ પાંમ્યા સોય—સુ. ૭૩

છઠું વ્રત ઇંમ પાલીઇજી, દસિનું [2]કીજઇરે માંન;
કોકજંઘ રાજા મિલ્યોજી, રાખ્યું ચોખું ધ્યાન—સુ. ૭૪

માંન વડે દુખ પાંમીઓજી, દેખો કોણીરે રાય;
ગુફા બારણઇં તે બલ્યોજી, છઠી નરગિ જીય—સુ. ૭૫

સત્તમ વ્રત ઇંમ પાલીઇજી, જીમ જોગિ રાજારે ધર્મ;
પુરવભવિ રોગી હતોજી, અગડ લેઇ દહઇ કર્મ—સુ. ૭૬

યુગલ હુઆં જે નારકીજી, કરતા ભખ્ય અભખ્ય;
મુંજ પડયો ઝુરઇ બહુજી, વારઇ પોતઇ રોખ્ય—સુ. ૭૭

અનરથડંડ તે ટાલીઇજી, રાખો રસનારે [3]સ્વાદ;
સૂરસેન મહાસેનજી, સુણયો સુર્વ ક્યાય—સુ. ૭૮

---

૧ લેસ્યે. ૨ થાય. ૩ કરિ.

કઠિણવચન મુખિં બોલતાંજી, મહસેન જીભઇંરે રોગ;
મધુરવચન મુખિ ભાખતાંજી, સૂરસેન શુભ ભોગ-સુ. ૭૯

ત્રીજું વ્રત ઇંમ પાલતાંજી, સામાયક વ્રત સાર;
પરભવિ દૂખણી ડોકરીજી, નૃપ કુંમર નિરધાર-સુ. ૮૦

સામાયક વ્રત બીજથીજી, પસર્યું પુણ્ય અપાર;
સયમ લેઇ મુગતિં ગઇજી, છુટી સ્ત્રી અવતાર-સુ. ૮૧

સામાયક વ્રત નંદતાંજી, પાંમ્યો ગજ અવતાર;
સુધનશેઠ વિવહારીઓજી, મિથ્યા ધર્મ અસાર-સુ. ૮૨

દેસાવગાસિં વ્રત ભલુંજી, પાલઇ તે જગિ સાર;
સુમિત્ર રહ્યો જગિ જીવતોજી, ફલીઉં વ્રત અપાર-સુ. ૮૩

પ્રતિહારઇં દૂખ પાંમીઉંજી, જો નહી વ્રત પચખાણ;
સુમિત્ર ઠામિ તે મુઓજી, ખિણમાં ખોયા પ્રાંણ-સુ. ૮૪

પૈષધવ્રત અગ્યારમુજી, પાલઇ સાગરચંદ;
નભસેન સરિ બાંલતાજી, હઇડઇ અતિ આણદ-સુ ૮૫

શ્રાવકચૂલણી પિતા કહિઓજી, પૌષધ વત નો ધાર;
અલ્પ દોષ જાંણી કહીજી, લિઈ આલોયણ સાર-સુ. ૮૬

વ્રત વિના દુખ પાંમીઉજી, શ્રેણિક નહીં પચખાણ;
પૌષધ એક અગિં નહીજી, તેણઇ સુખ ન લહઇ પ્રાંણ-સુ. ૮૭

બારમું વ્રત ઇંમ પાલીઇજી, કીજઇ અતિથિ સંવિભાગ;
ધનશેઠ સુખીઓ થયોજી, મુગતિં પાંમ્યો માગ-સુ. ૮૮

નર સંગમ ગોવાલીઓજી, દીધુ મુનિવર દાંન;
શાલિભદ્ર નર તે થયોજી, પામ્યો બહુજ નિધાંન-સુ. ૮૯

દાંન તણે ગુણે ઉવલીજી, સુખ પાંમ્યો નયસાર;
પરભવિ અરિહાં તે થયોજી, પામ્યો ભવ જલ પાર-સુ ૯૦

પ્રેમઇં ધૃત વિહરાવીઉંજી, ધંન ધંન તે દાતાર;
ઋષભતણો જીવ તે હવોજી, મિથ્યાત્વી ધનસાર-સુ. ૯૧

દિધા વિના નવિ પામીઉજી, જીમ દ્રુમક અવતાર,
વાસી રાજગૃહી તણોજી, ભમતાં ન લહ્યો આહાર-સુ. ૯૨

દૂહા

એણઇ દ્રષ્ટાંતઈ જાણજ્યો, ધન સંચીઇં દુખ હોય,
દીધા વિન નવિ પામીઇ, હૃદય વિચારી જોય. ૯૩

ચઉપઇ.

પુણ્ય વિના નવિ પામઇ કોઇ, નર! દીધાનુ ફ્લ તું જોય;
એક નર બઇસઇ પાલખી, એક ઉપાડી થાઇ દૂખી. ૯૪

એકનઇ હાથી હયવર હારિ, એકનઇ એક એક છાલું બારિ;
એક નરનઈ મંદિર માલીઆ, એક ઝુંપડીઇ સો જાલીઆં. ૯૫

એકનઇ નારી દીસઇ ઘણી, એક નર નારી વિના રેવણી;
એક નર ભોજન અમૃત આહાર, એકનઇ ઘઇંસિ તણો વિચાર. ૯૬

એકનઇ પલંગ પછેડી પાટ, એકનઇ ન મલઇ ત્રુટી ખાટ;
એકનઇ પહઇરણિ [1]પટોલા, એક નરનઇ ન મલઇ કાંમલા. ૯૭

એક નારી ગલિ મોતી હાર, એકનઈ ચીડીયા નહીં નિરધાર;
દીધાના ફ્લ જોયો વલી, મૂલદેવ ધરિ સંપદ મિલી. ૯૮

એક રાજા એક મૂલી વહઇં, દત્ત વિહુણાં ઇંમિ(સુખ)દુખ સહઈ;
પગિ દાઝઈ નઈ માંથઈ બલઇ, રાતિ દિવસ પર મંદિર રલઇ. ૯૯

---

૧ પટો લિવલી.

દુહા.

પુણ્ય વિના પર ધરિ રલે, દત્ત વિના દુખ હોય,
તેણુઇ કારણિ નર સાંભલો, કૃપી મ થાસ્યો કોય. ૧૦૦

કૃપી તો ધન મેલીઇ, જો કલિ મરણુ ન હોય;
લખમી બાંધી પોટલઇ, સરગે ન પુહુતો કોય. ૧

કાયર ખાંડુ કૃપણ ધન, કડુઆંઇ લીંબ ફૂલાઇ;
વાંઝિ અસ્ત્રી નઇ રાંન કૂઓ, એ પંચ ઝૂરી મૂઆંઇ. ૨

કૃપી ધરિ માંગણ ગયો, જાંણું આવી ધાડિ;
બીહકઇ નિર્ગુણ નાસંતા, મુઉ તે માંથું ફાડી. ૩

યાચક જન કીર્તિ કરઇ, કિરપી વાગઇ બાંણ,
હાકઇ તિહાં હેમતિ હુઇ, આસણ ગયા પરાંણ. ૪

વાંઝિણી પુત્ર પ્રસવઈ નહી, સાંઢ સરઈ નહીં નાથ;
તિમ કિરપી અવતારમાં, ઉચો ન કરઈ હાથ. ૫

કરપી કાં તું જનમીઓ, જણ્યો તો જીવ્યો કાંય;
કુલ કીરતિ કડકા કરી, મુઓ સો જીવંતાય. ૬

તુરી પલાણુતાં પરખીઇ, અસ્ત્રી પરખીઇ અનાથી;
[1]જાતિ જીભ પરખીઇ, કૃપી બોલ સુ સાત. ૭

ચઉપઇ.

ધરિ આવઇકો [2]ભખ્યત ભાટ, તવ તેહનઇ દેખાડઈ હાટ;
હાટિઇં આવઇ [3]ભખ્યત ભાટ, તવ તસ ધરિ દેખાડઇ સોય. ૮

પર ધરિ પ્રીસણ ધૂજે હાથ, પુણ્યતણી તે ભાંજઇ વાત;
ભોગલ ભીડી દિઇ બારણું, ધરિ લાવઇ ભુડું સાલણુ. ૯

---

૧ જાતિજ ભાઇ. ૪ જાચક. ૩ જાચક હોય.

બઇઠો વાત કરઇ દુલલી, સઘલામાં ગુલધાંણી ગુલી;
સાત બોલઇં કૃપણ ઉલખાય, કવિઅણ કહઇ મમ દરિસણ થાય. ૧૦

દૂહા.

દરિસણ ભુડુ કૃપણા, ભુંડુ તે કિરપી ધાંમ,
ભુડું તે કિરપી આગણુ, જીહા પુણ્યનું નહી નાંમ. ૧૧

ચઉપઇ.

પુણ્યનું નામ ન દીસઇ કિહા, કરપી નરના પગલાં જીહા;
પેટ ભરી નવિ ખાઇ પ્રાહિં, દુબલ માણસ તસ ઘરિમાંહિં. ૧૨
કિરપીઘરિ નિજ નારી ખડી, જાણે બલ વિહુણી બોકડી;
અજા તે[૧]લુડણિ સરીખીહોઇ, લુડણિ રૂપ બિલાડી જોય. ૧૩
માંજારી મૂષક પ્રમાંણ, ઉદિર કાય ગરોલી જાંણી;
કિરપી ઘરિ ગરોલી અસી, ભૂખી ભમરી હુઇ જસી. ૧૪
ભમરી માખી નઈ અનુસારિ, માખી માંકણ જસી વિચાર;
માંકણુ જુઅ સરીખો હોઇ, છપગી લીખ સરીખી [૨]જોઇ. ૧૫
એ કિરપી ઘરિ ચરિત્ર વિચાર, [૩]કૃપણપણું મુકો નરનારિ;
દાતા ગુણ આંણો ભલ સહુ, દાનિઈ પદવી પાંમ્યાં બહુ. ૧૬

ઢાલ.

આવઈ આવઇ ઋષભનો પુત્ર—એ દેસી.

દાનિંઇ નવ નિધિ પાંમઇએ, રાજ ઋધિ સુખભોગ તો;
દાંન વખાણીઇએ—
દાંનિં રૂપ સોહાંમણો એ, દાનિ સકલ સંયોગતો—દાં. ૧૭

---

૧ લોડણિ. ૨ હોઇ. ૩ ગુણ.

દાંનિ રંજઇ દેવતા એ, દાંનિં સુરતરૂ બાર તો–દાં.
દાંનિઇ પૂજા પાંમીઇ એ, દાંન વડુ સસારિ તો–દાં. ૧૮

દાનઇં હયવર હાથીઆ એ, [1]મુખિજોઇ મુનિવર કોડિતો–દાં.
ઉઠી ઉલગ કેઇ કરઇ એ, ઉભા બિઇ કરજોડિ તો–દાં. ૧૯

અભયદાંન સુપાત્રથી એ, નિશ્ચઇ મોક્ષ વહંત તો–દાં.
ઉચિત અનુકંપા કીર્ત્તિ થકીએ, જીન કહઈ ભોગ લહંત તો–દાં. ૨૦

અનંત તીર્થંકર જે હુવા એ, તેણઇ મુખિ ભાખ્યું દાંન તો–દાં.
જેણઇ ધરમિ દાંન વારીઉએ, ત્યાહાં નહી તેજને વાન તો–દા. ૨૧

દૂહા.

દાંન દેઇ અજૂઆલીઇં, એ વ્રત છેહલુ સાર;
કુંસારપાલ નૃપ સાંભલોએ, શ્રાવકનાં વ્રત બાર. ૨૨

ઢાલ.

છોડી સીમંધરસામીયા–એ દેસી રાગ પ્રભાત.

શ્રેણિક પરિ જીન પુજઇ, ભગતિ ગુરૂતણીરે નૃપ કૃષ્ણની પરિતુ
ધર્મ વિષય જીમ કામદેવ, શ્રેયાંસની પરિં દાંન દીજીઇ ધરિતો. ૨૩

બુઝિ તું કૂંમર નરેશ્વર, તુઝ સમો નૃપ છઇ કુંણ આજતો
લીલા લક્ષ્મી લહી કરી, કરો ધર્મનુંરે વલી અદ્દભુત કાજતો–બુ. ૨૪

શેઠ સૂદર્શંણ તણી પરિં, પાલો નિર્મલુરે તુહ્યો સાચલું શીલતો;
તપ આરાધો ધનાપરિંઈ, જીમ આ ભવિરે પરભવલહો બહુ લીલતો–બુ ૨૫

ભરતતણી પરિં ભાવના; લૂખાઇરે જીમ પુંડરીક રાયતો,
કૂરગડૂ પરિં આણીંઇ, સમતારસરે અતિ અંગિ ઉછાહ તો–બુ.૨૬

---

૧ દાનિ સકલ સંઘ હોઇતુ.

ધર્મ એ યુગલ જે જીન કહ્યા, મુનિવર તણોરે વલી દસ પ્રકાર તો;
શ્રાવક ધર્મ પ્રકાશીઉ, અંગિ ધરેરે નૃપ વ્રત જે બારતો-મુ. ૨૭

દૂહા

ગૂરૂ વચને નૃપ હરખીઉ, અંગિઇ ધરઇ વ્રત બાર;
સમકિત સ્યુ આરાધતું ચૂકઈ નહીં નીરધાર. ૨૮

શ્રી મુનિ હેમસુરિંદ મુખિ, નૃપ કીધૂં પચ્ચખાણ;
ટીપ પરમાણિઈ જે લિખ્યાં, તે સઘલુ પરમાણ. ૨૯

ત્રિણિ તત્વ આરાહીઇ. શ્રીદેવ ગુરૂ નઇ ધર્મ;
સમકિત સુધું રાખીઇ, જીમ લહીઇ શિવ[૧]સમ્મં. ૩૦

દેવ શ્રી અરિહંત છઇ, દોષ અઢારઇ દૂરિ;
ચિહુ પ્રકારઇ સદહઇતા, અષ્ટ કર્મ કરઈ ચૂર. ૩૧

નાંમિઇ જિન પહઇલુ નમુ, ભાવ જિના ભગવંત;
દ્રવ્ય જિન ચઉથી થાપના, સહુ સેવું એક ચિત. ૩૨

લબધિ અઠ્યાવિસનો ધણી, વાણી ગુણ પાંત્રિસ;
સમોસરણિ બઇઠા પ્રભુ, જગત નમાવઇ સીસ. ૩૩

અતિશય ચઉતીસ જીન તણાં, રંગિ દિઇ ઉપદેશ;
વયર વિરોધ સમાવતા, ટાલઇ [૨]સયલ કિલેશ. ૩૪

દેવ અરિહંત અસ્યો નમું, ગુરૂ વંદુ નિગ્રંથ,
ગુણ છત્રીસઈ શોભતા, મુનિવર [૩]છે માહંત. ૩૫

પાંચ ઇદ્રી વસિ કરઇ, નવ વિધ બંભ સાર;
ચ્યાર કષાય પરિહરઇ, મહાવ્રત પંચ ધાર. ૩૬

૧ મમ. ૨ સકલ. ૩ તે.

રાય કહઇ ગુરૂ માહરૂ, શ્રી મુનિ હેમસૂરિંદ;
કુમત તિમિર નઇ ટાલવા, ઉદયો પુનિમ ચંદ્ર. ૩૭

શૈવ સન્યાસી બંભણા, ભટ પંડિતની જોડિ;
હેમ સૂરિ મુનિ આગલિ, રહ્યા સુ બિકરજોડિ. ૩૮

મયગલનો મદ તિહાં ગલઇ, જીહાં નવિ જાગ્યો સીંહ;
અંધકાર બલ તિહાં લગઈ, જીહાં નવિ ઉગ્યો દીહ. ૩૯

ભટ બંભણા મદ તિહાં લગઇ, ન મલ્યો જૈન સુલતાન;
હેમ તણુ મુખ દેખતાં, વાદી મેહલ્યું માંણ. ૪૦

રાય કહઇ ગુરૂ માહરો, સકલ લોક સિણગાર;
હેમ સૂરિ મુઝ મસ્તગિં, અવર નહીં નિરધાર. ૪૧

ધર્મ કહિઓ જે કેવલી, તે મોરઈ મનિ સતિ;
દયા મૂલ આજ્ઞા ભલી, હુ સેવું એક ચિતિ. ૪૨

તત્વ ત્રિણિ આરાહીઇ, શ્રી દેવ ગુરૂ નઇ ધર્મ;
[1]અતત્વ ત્રિણિ પરિહરૂં, સમઝો શ્રાવક મર્મ. ૪૩

ચઉપઇ

કુગુરૂ કુદેવ કુધર્મ વિચાર, એ ત્રિણિ જગમાંહિ અસાર;
હરિ હર વિપ્રા મિથ્યા ધર્મ, એ મઇં છાંડયા સમઝી મર્મ. ૪૪

ધર્મ કર્મ હેતિં પરિહરૂં, મુગતિ કાજી તસ નવિ આદરૂં;
મિથ્યાત મનથી દુરિ કરૂં, ચિહુ ભેદે કરી તે પરિહરૂં. ૪૫

લોકીક ગુરૂ નઇ લોકિક દેવ, માંનીનઇ નવિ કીજઈ સેવ;
શ્રી દેવ ગુરૂ લોકીક તે કહીઈ, માંન ઇચ્છી તિહાં નવિ જઇઇ. ૪૬

---

૧ એ તત્વ ત્રેણ્યે આદરૂ.

એ ચ્યારઇ મિથ્યાતજ હોઇ, મિથ્યા ધર્મ મ કરયો કોઇ,
મિથ્યા ધર્મ કરતાં વલી, મુગિત નારી ન લહઇ નિર્મલી. ૪૭

એણે ભેદે સમકિત ઉચરી, બાર વ્રતની ટીપજ કરી,
વ્રત બાર કહુ તુહ્મ ફિરી, સુણયો સહુ ચિત્ત ચોખુ કરી. ૪૮

પહઇલું વ્રત તે પ્રાણાતિપાત, ત્રસ જીવની ન કરું ઘાત;
આરંભઈ તો જયણા કહી, પ્રથમ વ્રત ઈમિ પાલું સહી. ૪૯

કૃમીવાલાદિક કીડા જેહ, શરીરમાથી કાઢઇ તેહ;
[1]આપઇ અર્થ અનુંકંપા જેહ. કરૂં ઉપગાર મનિ [2]જાણીતેહ. ૫૦

પાંચ અતિ ચાર દૂરિ [3]કરીઉ, [4]જે ચાલઇતો સહી પરિહરૂ;
વાટ વસઇ રીસઇ ઘા કર્યો, ગાઢઈ બંધનઈ પસુ આદર્યો. ૫૧

અતિઘણો જે ભારજ ભર્યો, કર્ણ કંબલ જે છેદન કર્યો;
ભાત પાંણીનો કહીઉ વિછેદ, [5]તેહનઇ ઉપજઇ અધિકો છેદ ૫૨

દૂહા.

ખેદ ન ઉપાઇ વલી, જીમ [6]કહઇ શ્રી જીનરાજ;
જીવ દયાનઇ કારણિ, ગુરૂ કહઇ એક કથાય. ૫૩

ચઉપઇ.

ગુરૂ માડી કહઇ એક કથાય, અમરપુરિ સુગ્રીવહ રાય;
વિમલા તસ પટરાણી સાર, અમરસિંધ કુંખિ અવતાર. ૫૪

શુભ લગનિ તે જાયો પુત્ર, વાધ્યું પિતાતણુ ઘરસૂત્ર,
અનુક્રમિં યોવન વય હુઓ, રમતા રાય રેવાડી ગયો. ૫૫

---

૧ આપ અર્થે અનુકપા કાજે. ૨ હાઝે. ૩ પરિહરૂ. ૪ એ નિશ્ચે મનમાંહિ કરૂ. ૫ તેહને ઉપાયો બહુ ખેદ. ૬ ભાખે.

દીઠો છાગ એક બાંભણ હાથિ, તે ત્રાડી બોલ્યો બહુભાતિ;
[1]અમરસિંઘઈં તેડયો તેહ, કુણ અરથઇં લેઇ જાઇ એહ. ૫૬

તવ બોલ્યો બાંભણ ડોકરો, મઇંતા યગન આરંભ્યો ખરો,
તેણુઈ કારણિ મારી બોકડો, અમરપુરી સુર થાસ્યઇ વડો. ૫૭

મુઝનઇ પુણ્યથાસ્યઇ અતિઘણુ, કહિઉ ન જાઇ [2]પુણ્ય તસતણું;
તેણઇ કારણિ મઇ માંડયો યાગ, એ પણિ સુખીઓ થાસઇ છાગ. ૫૮

અમરસિંહ કહી મ કરિ કુકર્મ, જીવ હણતાં નો હોઇ ધર્મ;
અગનિમાંહિ કો નાંખઇ ત્રિણ, વિશ્વાનર વાધઇ બહુ વર્ણ. ૫૯

લોહીઇં ખરડયા જીમ કર પાય, તે રગતી ઉજલ કિમ થાય;
સમુદ્ર મધ્ય કો નાંખઈ ખાર, સહી નવિ મીઠો હુઈ લગાર. ૬૦

પાપિં જીવ સંસારઇં ફિરઇ, પાપ કરઇ જીવ કેહીપરિ તરઇ;
જીવ હણતાં જો હુઇ ધર્મ, તો પાતકનું કેહું કર્મ. ૬૧

જૂઠું બોલઈ જો જયકાર, તો કુંણ પાપિં હુઇ અસાર;
ચોરી કરતો સુખીઓ થાય, તો કુણ પાપિંઇ દુખ સહઇ કાય. ૬૨

પરસ્ત્રી ગમનિંઇં કીર્ત્તિ ફિરઇ, કુંણ પાંપિં અપજસ વિસ્તરઇ;
જીવ હણતાં જો સુખ હોઈ, તો દુખીઉ નવિ દીસઈ કોઇ ૬૩

ઇંમ ઉપદેશ દિઇ નૃપ જસઈ, એક મુનિવર તિહાંઆવ્યો તસઇ;
નૃપ પૂછઇ કહો તુહ્મ ઋષિરાય, જીવ હણિઇ કો સુખીઓ થાય. ૬૪

તવ ઉપદેશ દિઇ ઋષિરાય, જહઈરિ ભખતો ન માતો થાય;
કાદવઇ પઇઠો જો નવિ કલઇ, અગનિકૂંડમાંહિ નવિ બલઇ. ૬૫

નીલ કુંડમાં કીજઇ વાસ, જો નવિ લાગઈ કાલો પાસ;
ભાલઇ આંખિ ખણીઅતિઘણું, તે જન ત્રુટઇ લોચનતણું ૬૬

---

૧ અરિસિંધે. ૨ ફલ.

સીંહ સાથિં ઝુઝઇ [૧]મૃગલો, સાપણિ સરિ નાચઇ રૂડલો;
કંટક સેજે જો ઉંઘાય, તો જીવ હણંતો સુખીઓ થાય. ૬૭

મ હંણીસ પ્રાંણી મ કરીસ પાપ, આગઇ એ તુઝ બોકડ બાપ;
પૂર્વિં યગન કર્યા એણે બહુ, તે અવદાત કહું તૂઝ સહુ. ૬૮

સાહમું લલિત સરોવર જેહ, તુઝ તાતેં ખણાવ્યું તેહ;
કુંડ ખણી વૃક્ષ રોપ્યો તાય, છાગતણાં તિહાં બાંધ્યા પાય. ૬૯

તેણઇ પાપિં થયો એ છાગ, તઇં ગ્રહી આણ્યો કરવા યાગ;
પુર્વ કથા મુનિ ભાખઇ જસઇ, જાતિ સ્મરણ લહઇઅજ તસઇં. ૭૦

વાત ન માંનઇ બંભણ અજાંણ, તવ મુનિવર ભાખઇ ઇંધાણ;
તુઝ ઘરમાં ધન ડાટિઉં જેહ, જા દેખાડઈ બોકડ એહ. ૭૧

લોભી બંભ રલીઆત થયો, છાગ તણઇ ધરિ લઇ ગયો;
ગ્નાનિ બોકડો બુદ્ધિ અપાર, સોવન કઢા દેખાડી સાર. ૭૨

બાંભણ સાચી માંની વત, એહહી માહરો પુરવ તાત;
આવી મુનિનઈ લાગો પાય, સંયમ લેઇનઇ મુગતિં જાય. ૭૩

અણુસણ તાંમ કરે બોકડો, દેવલોકિ હુઓ સુર વડો;
અમરસિંહ પુણ્ય પોતઇ ગ્રહી; ચાલ્યો તે પ્રદેશે વહી. ૭૪

જોગી એક મિલ્યો સિદ્ધનાથ, કૂમરતણો તેણેઇ ઝાલ્યો હાથ;
કાઢી ખડગ મારેવા રહ્યો, છાગદેવ તવ પ્રગટ થયો. ૭૫

તેણે યોગીનું કીધુ કામ, કુમરતણઇં રાખ્યો અભિરાંમ;
અનુક્રમિ તે પામ્યો રાજ, જીવદયા [૨]ફરયો મહારાજ. ૭૬

મેરૂપ્રભ હાથી અવતાર, શશો એક રાખ્યો નિરધાર;
પુણ્ય રૂપ ફલ્યો સહકાર, શ્રેણિક ધરિ થયો મેઘ કૂંમાર. ૭૭

---

૧ મૃગ ભલો. ૨ ફલજ્યો.

આગઇ હુઓ એક મેઘરથ રાય, તેણઇ રાખી પારેવા કાય;
દેવતાઈ તસ સાચો કહિઓ, થઇ તીર્થંકર મુગતિં ગયો. ૭૮

મુનિવર મેતારય મોટો કહ્યો, પરકાજી તેણઇ પરિસો સહ્યો;
દયાવંત [1]જીન નેમકુંમાર, પ્રાંણિ કાજી તજ્યો સંસાર. ૭૯

તેણઇ કારણિ નૃપ કીજઇ મયા, જૈન ધર્મમાં સાચી દયા;
એણે વચને નૃપ હરખ્યો બહુ, પાપી જન વાર્યા તિહા સહું. ૮૦

આહેડી, માછી, ખાટકી, પાપ થતાં જેહના ઘર થકી;
તેડી તે રાખ્યા ચાકરી, જીવદયા તેણઈ આદરી. ૮૧

નદી કૂપ સરોવર વાવ, તિહાં મેહલ્યાં ગલણાં બંધાય,
અણગલ પાંણીનાં બહુ પાપ, સાખિ શાસ્ત્રઇ કહિઓ [2]વિચાર. ૮૨

સાત ગાંમ બાલિઇ સંતાપ, વરસ દિવસ માછીનુ પાપ,
અણુગલ પાંણી એક દિન પીઇ, એટલુ પાતિગ અંગિં લીઇં. ૮૩

તેણેં કારણ નૃપ વારે બહુ, પુરજન લોક તિહાં તેડયા સહુ;
નૃપ કહેં જન વછઈ સુખ સોય, જીવ ઘાત મમ કરજો કોય. ૮૪

જીવદયા તે સાચો ધર્મ, કોય ન કરસ્યો પાતિગ કર્મ;
રાખો જીવ પાલોજ અમારિ, પડો ફિરઈ નીત દેશ મઝારિ. ૮૫

વાજી સુંદર લાખ અગ્યાર, ગાય ભેંસ અસીહઅ હજાર;
એક સહઇનઇ એકસો કરી, ગલ્યાં વારિ પીઇ તે ફિરી. ૮૬

અસી દયા વરતઇ જગમાંહિં, જીવ ન મારઈ કો નર કિહાંઇ;
રાય તણા નર નિતિ ફિરઇ, જીવ તણી તે રખ્યા કરઇ. ૮૭

એણઈ અવસરિ મેવાડહ દેશ, તિહાં એક નગરતણઈજ નિવેસ;
વસઇ વિવહારી ગાંમ મઝારિ, માથું જૂઇ ઘરની નારિ. ૮૮

---

૧ સિ. ૨ જબાપ

નારિં કીધી કૂડી વાત, કાઢી જૂ મારી તિહાં ઘાત;
ઢાંકયુ ન રહઇ પાતિગ કર્મ, ઢાંકયુ ન રહઇ વલી અધર્મ. ૮૯

ઢાંકયો ન રહઇ કોઢ કષાય, લસણ ભખ્યુ તે સહી ગંધાય;
ઢાંકયું ન રહઇ મદિરાપાન, ઢાંકયુ ન રહઇ વલી વિજ્ઞાન. ૯૦

અતીસાર વ્યસની નંઈ ચાડ, ઢાંકયો ન રહઇ વલી લબાડ;
ઢાંકયું ખય રહઇ ન વિસરઇ, ખુણઇ બેઠા ખુખુ કરઇ. ૯૧

અગિ અજીરણ નાહનું બાલ, છાંનો નહીં બોલઇ તતકાલ;
ઢાંકયું ન રહઇ પાતિક મદ, વાત ગઇ જીહાં કુંમરનિરંદ. ૯૨

કુમારપાલ કોપિ ધડધડયો, જાણે અગનિ [1]બહુ ઘૃત પડયો;
કુંણ પાપી જૂ મારઇ જેહ, બાંધી વેગઈ આણો તેહ. ૯૩

બીજી રાય દોડાવ્યા દાસ, બાંધી શાહ આણ્યો નૃપ પાસ;
કુંમારપાલઈ દીઠો [2]જસઇ, ધિગધિગ રાય કરઇ તિહાં તસઇ. ૯૪

રે ? પાપી ? કિમ માર્યો જંત, વણિગ તવ બોલ્યો દુર દાંત.
ફોકટ ક્રોધ કરંસું રાય ? હણઇ સોય મુઝ કરડઇ ખાય. ૯૫

રાય કહઇ તુ કરડે હણઈ, હુ મારૂ અન્યા અવગુણઉ;
તો તુઝ મુઝ કેરો નહી દોષ, પ્રાંણી [3]તજી તુંમ કરિસ રોષ. ૯૬

તેડયા વેગઈ તિહાં તલાર, ઉતાવળા મ લાગો વાર;
આ વણિગ ના હણગો પ્રાંણ, જીમ કો અવર ન ખંડઇ આંણ. ૯૭

બાંધી શેઠ નઇં ચાલ્યા જસઈ, મંત્રી મહઇતા બોલ્યા તસઇ;
સ્વામી તુ કીડી નવિ હણઇ, નર મારેવું કિ મુખિ ભણઇ. ૯૮

ભોમિપડિઉ ધન કરનવિ કરઇ, તે નર ચોરી કેહીપરિ કરઇ;
નવ યોવન પરણી પરિહરઇ, તે નર પર મંદિર કિમ ફરઇ. ૯૯

---

[1] માંહિ. [2] તસઇ. [3] જતઈ.

લવણ શાકથી અલગો [૧]રહઇ, કંદ મૂલ તે કેહીપરિ [૨]કરઇ;
જે નવિ દૂહવઇ કીડી જંત, તે કિમ માનવનઈં મારંત. ૧૦૦

કૃપાવંત થાજે દીપતો, શેઠ તણઇ તે રાખ્યો જીવતો;
બહુવિવહારી કહઈ મુખિજસઈં, કુંમારપાલ નૃપ બોલ્યો તસઈં. ૧

મારંતો તો પાછે ફિરઇ, જો જીન મંદિર મોટું કરઇ;
વિવહારી નઈં જઇ તિહાં કહ્યું, રાય વચન તેણઇ સદ્દહ્યુ. ૨

મુક્યો વિવહારી ગયો ગાંમિ, ભુવન કરાવ્યું તેણઇ ઠાંમિ;
જીન મૂરતિ માંડી અભિરાંમ, જૂક વિહાર ધરાવ્યું નામ. ૩

દુહા.

શ્રીજીનભુવન કરાવીઉં, છૂટો હત્યા આપ;
કુંમારપાલનાં રાજમાં, કો ન કરઇ વલી પાપ. ૪

ઢાલ.

અરણિ મુનિવર રાજીઓ—એ દેસી—રાગ—ઇવિરાડી.

પાપ ન કરઇ કો નગરમાં, ન કરઇ જીવની ઘાતરે;
અનુક્રમિ તિહાં આવીઆ, પાપ દિવસ ન રાતરે.

ત્રુટક.

નવરાતિ પર્વહ પ્રબલ જાણી, પૂજારા આવ્યા સહી;
નર હાથ જોડી, માંન મોડી, અર્ચક બોલઇ ગહગહી;
સ્વાંમી દેવ્યા ભોગ માંગઇ, કંટેશ્વરી નાંમિ લહું;
મહીષ બોકડ જેહ સંખ્યા, તેહ તુલ માંડી કહું. ૫

---

૧ થાય. ૨ ખાય.

ઢાલ.

સાત સહાઈ દિન સાતમે, આઠમઇ આઠ સહાઇંરે;
નવમઇ દિન નવસઇ લહુ, રાય વિમાસઈ (તું) કાંઇરે;

ત્રુટક.

કાંઇ વિમાસઇ કૂમર ભૂપતિ, મહિષ મોટા આપીઇ;
દેવી ભોજન ભોગ દેઇ, રાજ અવિચલ થાપીઇં;
અસ્યું અરચકહિ તિહાં બોલ્યા, ભૂપ મનિ ભાવઈ નહી,
રાય ઉત્તર દિઇ પાછો, ભરડકનઈ પોતેં તહિ. ૬

ઢાલ.

કુમરનિરંદહ બોલીઓ, સુંણી ભરડા મુઝ વાતરે;
જૈન ધર્મ મુજ ચિત્ત વસ્યો, ન કરૂં કીટક ઘાતરે,

ત્રુટક.

ઘાત ન કરૂં જો કીટક, મહિષ મોટા કિમ હિણે,
કાંઇ ભરડા ! ભરમ ભૂલો, સમજાવી પોતઈ હીઉં,
જો ચાહઇ અજા પાડા, જીવતાં તુહ્મ દીજીઇ,
સમઝાવિ અરચક દેવી તાહરી.' પ્રાંણઘાત નવિ કીજીઇ. ૭

જોહઇ ખીજીસ તુહ્મઇ દેઇસ, માહરા મહીપ રહઇ કંહી;
અનેક રાજા ઇહાં હુઆ, પૂજા કો ભાંજઇ નહીં

ઢાલ.

વિનય કરી નૃપ બોલીઓ, સાંભલિ નગરીની દેવીરે;
ભોજન ભકિત તુઝ બહુ કરૂં, લાડુ સાકર સેવરે,

ત્રુટક.

સેવ સાકર તુહ્મો લીજીઇ, પ્રાંણઘાત ન કીજીઇ;
ધર્મ જાણી પશુઅ પાડા, મારેવા કિમ દીજીઈ;
જીવતા જો તુહ્મો રાખો, મહીપ તુહ્મ આપું સહી;
મારવા મુઝનીમ દેવ્યા, જીવ જંત કશા કહીં,

ઢાલ.

કોપી તાંમ દેવાંગના, પરિસો કીધો પ્રતિકૂલરે;
નયન કરી તિહાં રાતડા, મસ્તગ માર્યું ત્રિશૂલરે,

ત્રુટક.

ત્રિશૂલ માર્યું જામ મસ્તગ, તાંમ નૃપ કોઢી થયો;
અંગિ વેદન વેગ વાધી, દેહ વાંન સઘલો ગયો;
નૃપ મનિ થયો ઝાખો; દેહચિંતા નવિ કરઇ;
જૈન ધર્મ હું નવો પામ્યો, રખે અપજસ વિસ્તરઇ. ૧૦

ઢાલ.

ચિંતાતુર નૃપ તિહાં થઈ, ઉદયન તેડીઉ તાંમરે;
ભૂપ કહઇ સુણો બધવા, જો તુ દેવીનુ કાંમ;

ત્રુટક.

કામ જો તુ દેવી કેરું, ત્રિશૂલ તાકી મારીઇં,
અંગિ વેદન કાય કોઢી, અનઇ શીશ વડારીઉં;
તેહ ચિંતા નહી મંત્રી, ચિંતા મુઝ ધ્રમંજ તણી;
રખે દેશે વાત વાગઇ, પતિ જાઇ સો આપણી. ૧૧

ઢાલ.

મંત્રી તાંમ [1]વિચારીઉં, આવ્યા શ્રી ગુરૂ પાસરે,
વાત સકલરે માંડી કહી, ગુરૂ બોલ્યા ઉલ્લાસરે,

ત્રુટક.

ઉલાસ આંણી ગુરૂ બોલ્યા, ચિંતા મંત્રી મમ કરો,
મંત્ર જલ આ તુહ્મો લેઈ, નૃપ તણાં મુખમાં ધરો;
સકલ અંગિ નીર છાંટો, પાસ નામ મનમા જપો,
કષ્ટ કોઢ જેણેં દૂરિ [2]નાસેં, પૂર્વ કર્મ તિહા ખપો ૧૨.

ઢાલ.

મંત્રી જલ લેઇ કરી, છાંટ્યું રાયનું અંગરે;
વેદન રોગ દૂરિ ગયો, દેહ થઇ કુંકુમ રંગરે;

ત્રુટક.

દેહ કુંકુમ રંગ જેહનો, ભૂપ મનિ ઉલ્લટ થયો;
બહુ સેન લેઈ રાય ચડીઓ, ગુરૂ તણેં પાસેં ગયો;
રહ્યા વાદી જસિં ઉભો, નાગિ એક ગેતી સૂંગુંર્ઈ;
અતિ મધુર વચને રાય પભણઇ, હેમ સૂરિ મુનિવર નાગુંઇં. ૧૩

---

૧ વિચારી ૨ નાસે

ઢાલ.

ગુરૂ ગ્નાંની તિહાં બોલીઆ, સાંભલિ ચૌલુક રાયરે;
જે તુહ્મ રાતિ દેવાંગના, માર્યો મસ્તગ ધાયરે;

ત્રુટક.

ધાય મસ્તગિ સબલ માર્યો, વેદન અંગિ વાધી ઘણું;
તેહ દેવી . ઇહાં બાંધી, પાપ ભોગવે આપણું;
નૃપ કહઇ ગુરૂ તુહ્મો મુનિવર, દયા આંણી છોડીઈ;
દેવાંગના દૂખ ક્રાય દીજઇ, તરણ કાષ્ટ ન મોડીઈ. ૧૪

ઢાલ.

ગુરૂ કહઇ નૃપ સુંણિ રાજીઆ, મુંકઇ . મસનો આહારરે;
હઠ ન કરઇ [1]મુઝસું વલી, કરઈ વલી જીવની સારરે;

ત્રુટક.

સાર કરઈ જો જીવ કેરી, દેસ અઢારમાંહિં ફરઇ;
જેહ છાંનો જીવ મારઈ, તેહનઇ પ્રગટ કરઇ;
તોહ દેવી એહ છૂટઈ, તિહાં લગી બાંધી રહઈ;
કુંમારપાલ તિહાં વેગ ઉઠી, દેવી નઈ સુપરિં કહઈ. ૧૫

ઢાલ.

દેવી કહઇ સુણિ નરપતી, હું કહું મુખિ મારિઇ;
દેશ અઢારમાંહિં ફિરઇ, વરતાવું અમારિઇ;

ત્રુટક.

અમારિ વરતી દેસમાંહિં, જીવ કો મરઇ નહીં;
જેહ પ્રાંણી હણઇ છાંનો, સીખ હું દેઉં તહીં;

---

[1] તુજસુ.

સ્યો રાજા તસી પ્રજા, દેવી પણિ તેહવી થઇ;
હેમ વચનેં [૧]દેવી છુટી, ફિરઇ મહિઅલિ ગહગહી. ૧૬

દૂહા

મહિઅલિ દેવિ નિત ફિરઇ, કરતી જીવજ સાર;
શ્રી ગુરૂ ચરણ પસાઉલે, વરત્યો જેજેકાર ૧૭

તેજાલો વાચાલડો, જેણઇ કુલિ એક ન હોય;
કંટા હીણી વાડિ જીમ, [૨]પગ ચપઈ [૩]સહુ કોય. ૧૮

એકજ સૂરજ ઉગીઓ, સુપુરૂષ હેમસુરિંદ;
કુંમતિ તિમિરનઈ ટાલવા, [૪]ઉગ્ગો પુનિમચંદ. ૧૯

ઋષભ કહે જન સો જસ્યો, સરગ મૃત્ય પાતાલિ;
હેમસુરિંદહ સારિખા, દૂલહા દૂસમ કાલ. ૨૦

કલિકાલઈ નર બિ હવા, એકતો હેમસુરિંદ;
બીજો ઋષિરાજા કહ્યો, મોટો કુંમરનિરદ. ૨૧

કુંમારપાલથી ગુરૂ વડો, જેણઇ પ્રતિબોધ્યો રાય;
માછી મેહલ્યા વાગરી, કો જગિ જીવ ન સાહઇ. ૨૨

આહેડી વનિ નવિ ફિરઇ, સુખે ચરઈ મૃગ, ગાય;
માછી મીન ન પરભવઇ, સુગુરૂ હેમ પસાય. ૨૩

અજા મહીષી મહીષ ઘણા, વૃષભ તુરંગમ ગાય;
પખી કહઇ [૫]ચિરજીવયો, [૬]હેમસુરિ (મુનિ) રાય. ૨૪

સસલા સહેલા સૂકરા, હેમતણા ગુણ ગાય;
જલચર થલચર પખીઆ, પ્રણમઇ [૭]જગગુરૂ પાય. ૨૫

---

૧ તેહ ૨ જેમ ૩ જણ. ૪ ઉદયો. ૫ સુરિંદ
૬ મુનિવર

થલચર પસુઆં જીન નામઈ, પંખી મુનિવર આંણુ,
નીરજીવ નૃપનઈં નમઇ, એણઇ રાખ્યા અહ્મ [1]પરાણ. ૨૬
ઋષભદેવ આગઇં હવા. તિહાં તે કીઉ ઉપકાર;
ગૂરૂ ઉપદેશ દેઇ રહ્યા, [2]રાય કરી અહ્મ સાર. ૨૭
અનેક પુરૂષ આગઇં હવા, અભયદાંન દાતાર,
તે નર અહ્મો દીઠા નહી, દીઠો નૃપ નિરધાર. ૨૮
કરૂણાસાગર બહુ હવા, અસ્યો નહીં એણઇ ઠાંમિ;
પરતગિ દિઇ તે દેવતા, નૃપ આવ્યો અહ્મ કાંમિ. ૨૯
મેઘકૂંમર આગે હવો, જંતુ ઉગાર્યો એક;
કુંમરનિરંદ જગમાં વડો, [3]રાખ્યા જંતુ અનેક. ૩૦
વીર જિણંદ જહાં વિચરતો, જીવ ન મરે તેણે ઠામિ;
કુંમરનરંદ ઉગારતો, રાખ્યા જીવ અનેરઇ ગામિ. ૩૧
એક દિવસ નેમઈ વલી, મુંકાવ્યા મૃગ બાલ;
કુંમરનિરદ જગમાં વડો, સદા કરઇ સંભાલ. ૩૨
મેઘરથ રાઈં રાખીઓ, એક પારેવો જંત;
કુંમરનિરદ સરીખા કિહાં, રાખ્યા જીવ અનત. ૩૩
અમરસિંઘ આગઈં હવો, અજ એક ઉગારેસ;
કુંમરનિરંદ જીવજ પડો, ફેરઈં અઢારજ દેસ.
હરિબલ માછી [4]મીનની, કરતો સાર સંભાલ,
કુંમરનિરંદ જગમાં વડો, સકલ જંતુ પ્રતિપાલ.
તેણેં કારણિ જલ જીવ કહઇ, આધિકો કુમરનિરંદ;
વનિ જાણઈ મુનિહેમનઈં, ન લહું ઋષભજીણંદ.

---

૧ પ્રાણ. ૨ નૃપ ૩ સદા કરેસ નેક. ૪ મચ્છ.

થલચર કહે જીનવર વડો, જેણે કહિઓ કરૂણા ધર્મ,
પખી કહઇ મુઝ ગુરૂ વડો, જેણે સમઝાવ્યો મર્મ. ૩૭

પખી વાદજ ટાલવા, તિહાં બોલ્યો કવિરાજ;
કરઈ કરાવઈ અનુમોદતા, લાભ સરીખો થાય ૩૮

[1]આબો રોપ્યો તે ભલો, સીચ્યો તે ગુણવત;
ફલહ ચખાવઇ તેહ ગુણી, ત્રિણ નર મોહત ૩૯

એણે વચને પખી હસ્યા, લાગા કવિઅણ પાય;
શ્રી જીન હેમ નરપતિતણા, નિત્ય પસુઆ ગુણ ગાય. ૪૦

કીર્ત્તિ જગમાં વિસ્તરી, કુમારપાલ ગુણવત;
અઢાર દેસમાહિ વલી. ન હણઇ પ્રાણી જત. ૪૧

ઢાલ.

પદ્મરથ રાય વીત શોકાપુરી રાજીઓ–એ દેશી–રાગ–મારૂણી.

જીવ ન મારે કોઇ વલી દેશ અઢારમાંરે;
વાધી પુણ્ય દયાય,
જીવ જત હણઇ કો પરદેશમારે;
તે દૂખ સબલુ રાય–રૂયડો નરપતીરે–આંકણી.

કાસી દેસમા વાણારસી નગરી ભલીરે;
નૃપ પુગલ જયચદ;
જોયણ સાતસઈ રાજ્ય કરઈ નર ચિહુ પાંસેરે,
જેહવો ગગનિ દિણંદ. રૂ. ૪૨

ચ્યાર સહઈ ગયવર ગાજઇ બારણઇરે;
સાઠિ લાખ [2]સહાંણ,

૧ અંબસુ ૨ સલાન.

[1]ત્રીસ લાખ જસ પાલા આગલિ ઉલગૂરે,
બાર [2]સત નિસાંણ—રૂ. ૪૩

ગંગ જમુના (રૂપિ) જેહને લાકડીરે;
તેણે' પુગલ નાંમ,
નીર વિના નૃપતિ નવિ ચાલી શકઇરે;
સેન સબલ અભિરાંમ—રૂ. ૪૪

તેણઇ રાજી નિત્ય પાપ હુઇ તિહા અતિઘણુ રે;
જીવ ઘાત નહીં પાર,
વાત સુણી તિહાં કુમરનિરંદહ તેહનીરે;
કરતો હીઇ વીચાર—રૂ. ૪૫

ચતુર ચીતારો તેડી પટ લખાવીઓરે,
સરગ નરગ આલેખ.
પુણ્ય કરઇ (તે) નર દીસઇ સરગિ સચર્યોરે,
પાપી નરગ વિશેષ—રૂ. ૪૬

રૂપ લખાવ્યું માંહિ જયચદ રાયનુ રે,
આગલિ કુંમરનિરંદ,
બઇકર જોડી ભાખઇ જયચંદ ભૂપનઇરે,
રાખિ જીવ ગોવિંદ—રૂ. ૪૭

પુગલ કોડિ સોનઇઆ સાંઢિ ભરી ધર્યારે;
વાજી દોય હજાર;
રત્ન ' અમૂલિક કીધું રાય ભેટણુ રે;
સુપરિ લખ્યો જૂહાર—રૂ. ૪૮

---

૧ ત્રણુય. ૨ સહસ.

દૂહા

જૂહાર લખ્યો જયચંદનઈ, ભેટિ કરિઉં બહુ ધન,
વિનય વચન સુંણી રાયના, ભૂપતિ હુઓ પ્રસંન; ૪૯

ઢાલ.

રાગ કેદારો—અતિ દૂખ દેખી—એ દેશી.

પ્રસન્ન થઈ નૃપ બોલીઓ, સાંભલો મંત્રી વાત;
હું મુરખિ રાજા લોલપી, તેણઇ કર્યો પ્રાંણીનો ઘાત. ૫૦
મંત્રિને કહઇ સાચો કુમરનિરંદ, જાણે ઉગ્યો પુનિમચંદ;
જેણઇ કીધું જંતુ આણંદ, જેણઇ ટાલ્યો મૃગ, મચ્છ ફંદ—મં. ૫૧
કુમર નૃપનઇં દરિસણઈ, હુ તર્યો જયચંદ આપ;
પ્રતિબોધ [1]હુ પામીસ વલી, નવિ કરૂ રે જગમાંહિ પાપ—મં. ૫૨
તેડીઆ માછી વાઘરી, ખાટકી પાપી જેહ;
પરજંતુ નઇં જે પીડતાં, નૃપઈ વાર્યો રે દેસમાં તેહ—મં. ૫૩
મછ જાલ પાસા બાલીઆરે, બાલીઆ પાતિગ ઠાંમ;
જીવ જંત કો મારઇ નહી, પઢોવજાવઇરે જીહાં નૃપ [2]ઠાંમ—મં. ૫૪

દૂહા.

અમાર પઢો વાગઈ નિતિ, નવિ મોડઇ તરૂડાલી;
કુમારપાલ પ્રતિબોધથી, જયચંદ થયો કૃપાલ. ૫૫
કૃપા રૂપિણી સ્ત્રી વર્યો, જ્ઞાન તુરંગ પલ્હાણ્યુ;
આચાર રૂપ છત્ર ધરી, વરતાવઈ નૃપ આંણ. ૫૬

---

૧ અતિ પામ્યો સહી ૨ ગાંમ

પંચ પ્રકાર સઝાય રૂપ, વાગઇ નિત વાજીત્ર;
ચઉદ રાજમાં જીવ [1]જે, તે નૃપ નઈ સહુ મિત્ર;
જીવ જત પંખી પસુ, ન હણઇ સોય સુજાણ;
તે [2]વલ્લભ કુંમરનરિંદનઈ, જીમ પોતાના પ્રાંણ.

ચઉપઇ

પ્રાંણ ન હણઇ કો કહઇતણો, દયા ધર્મ દીપ્યો અતિઘણો;
કુંમારપાલ મોટો માહંત, અઢાર દેશ ઉગાર્યા જંત.
કર્ણાટક ગૂજર માલવો, મારૂ દેસ જસ પોતઇ હવો,
સોરઠ સિંધુ કુંકણ કરી, સપાદલક્ષ વસઇ પરવરી,
રાષ્ટ્ર લાટ અનઇ ભભેર, સકલ દેશ જેણઇ કીધુ જેર;
કચ્છ જાલધર નઈ મેવાડ, જેણઇ થાંનિક [3]નહી પાપ ધાડ.
દીપક દેશ [4]વસઇ અભીર, સકલ લોક ગલી પીઈ નીર;
અઢાર દેશ એ પોતાતણઈ, જીવ જત કો તિહાં નવિ હણઈ;
ચઉદ દેસ અનેરા [5]જીહાં, જીવ જત કો ન હણઇ તિહાં.
ધન આપી મંત્રી બલ કરી, જીવ ઘાત કથા પરિહરી;
એમ વિસ્તરી દેસદયાય, મારિ શબ્દ જો મુખિં કહઇવાય
તો ઉપવાસ રાજા આદરઈ, [6]જૂઠું બોલે આંબિલ કરઇ,
એક દિવસ નૃપ કુમરહ જેહ, કાઉસગ્ગ ધ્યાંનઈ ઉભો તેહ.
મંકોડો વલગો નિજ પાય, ઉખેડ્યો અલગો નવિ થાય,
કરૂણાસાગર કુંમરનરિંદ, સમતારસ સીતલ જીમચંદ;
અતિ અનુકંપા આણિય દયા રખે દુખ પામઇ પરકાય.

---

૧ છે. ૨ વહાલો ૩ પ ઉપાપીગાટ ૪ અભિરામ. ૫ ૬ જુઠઇ.

અસ્યું વિમાસઇ આતમ સાખિ, જીમતિમ પર પ્રાંણિનઇ રાખિ;
તન ધન પ્રાણ તેહ શુભ ખાજી, જે આવ્યુ નૃપતિનઇ કાજી. ૬૭

પરકાજિ હુઓ વર્દ્ધમાન, ભૂજંગ ડસંતાં ચોખું ધ્યાન,
સુકોસલ નિજ તાતહ કાજી, [૧]તેણઈ નિજ પ્રાંણ કર્યા તાજી. ૬૮

મુનિ મેતારજ આગે હવો, પરકાજે તે મુનિવર મુઓ;
મેઘરથ રાજાપરતનિ જોય, પર અરથે કાયા દે સોય. ૬૯

સંઘ કુંમાર આવ્યા પરકામિ, ગજ ત્રાહોપાએ રહ્યો ઠામ;
વિક્રમ પરદુખ ભજણ કહ્યો, તો તસ જગમાં નામજ રહ્યો. ૭૦

વાંમણ મિત્ર પસુપરિં થયો, મુનિસુવ્રત પરકાજીં ગયો.
હું પરકાજિં આવુ આજ, આપુ મકોડાનઇં ખાજ. ૭૧

દેહધર્મ તો એહવો અછઈ, અતિંઇ કાયા વિણસઇ પછઇ;
સડણ પડણ વિદ્ધસણ પણું, જરા રોગતણું દુખ ઘણું. ૭૨

સનતકૂમાર સરીખા જેહ. [૨]સાત રોગ ખિણ પગટયા તેહ,
ચપા નગરી નૃપ શ્રીપાલ, કોઢી દેહ થયો તતકાલ. ૭૩

ઉદાઇ રાજઋષિનઈ જોઇ, સબલ રોગ તસ અંગિ હોઈ;
પુંડરીક રાજા જે કહ્યો, ખિણમાં દેહ તસ વિણસી ગયો. ૭૪

અસ્યું વિમાસી પૃથ્વીરાય, શસ્ત્રે તિહા છેદ્યો નિજ પાય;
ચમ મસ મકોડા મુખિ. ભૂપઇ અલગો મુકયો સુખિં. ૭૫

અસી દયા નર કુમરનિરદ, કિસુ વખાણઈ કવિ મતિમંદ;
એક જીભાગુણ કહ્યા ન જાય, દયારૂપ ઘડયો એ રાય. ૭૬

દૂહા.

દયા રૂપે રાજા [૩]ઘડયો, મુખ્મિ ન કહઇતો મારિ;
પહઇલુ વ્રત ઇમ પાલતો, બીજઇ મૃષા નિવારી. ૭૭

---

૧ જેણઇ. ૨ શોલ. ૩ થયો.

ચઉપઈ.

બીજઇ વ્રત જુઠું પરિહરઇ, પંચ મૃષાની અગડજ કરઇ,
કન્યાલી ભોમાલી ગાય, કુડુ કિમઇ ન બોલઇ રાય. ૭૮
કૂડી સાખી ન દેઉ ખરી, ધર્મ કાજીં મઇં જયણા કરી;
થાપણમોસો સોય નિષેધ, તે નવિ રાખઈ જાણું વેદ. ૭૯
પંચ અતિચાર તજી ભૂપાલ, સહસાકાર ન દીજઇ આલ;
પરના મર્મ પ્રકાસી દીધ, સ્વદારામત્ર ભેદ ન કીધ. ૮૦
ચઉથઇ જુઠઉ [1]તે ઉપદેસ, કૂડા લેખ લખ્યા પરદેસ;
એ અતિચાર ટાલઇ સહી, ન ટલઇ તો તસ જયણા કહી. ૮૧

દૂહા

શ્રીજીનવર મુખિ ઈંમ કહઈ. મૃષા સમું નહીં પાપ;
વ્રત ત્રિજઇ ચોરી તજો, વારૂ આતમ આપ. ૮૨

ચઉપઈ.

ત્રીજઇ થૂલ અદત્તાદાન, તેણઇ થાનક નૃપ ચોખું ધ્યાન;
વાટપાડું નવિ ખાતર દીઉં, ગાંઠિ છોડી નઇ નવિ લીઉં. ૮૩
દાંણુ તણું નવિ માંનજ કહિઉં, સોય વચન [2]તે મીઠઇ રહ્યું;
પથઇ ભોમિ પડયુ લાભીઇ, નિશ્ચઈ તે [3]ધન નવિ રાખીઇ. ૮૪
મંદિર હાટ અનઈ મહીમાંહિ, બહુ લખમી જો દીસઇ તિહાં;
સોય ધન પુણ્ય થાનક કરૂ, પરતી લક્ષ્મી હુ નવિ હરૂં. ૮૫
પાંચ અતિ ચાર એહના કહું, ચોર તણુ આણ્યું નવિ ગ્રહું;
ન દીઉ સંબલ ચોરહ તણઇ, વસ્તુ ભેલ નહી લાભજ ઘણઇ. ૮૬

---

૧ દે. ૨ પાણી. ૩ ધરિ.

લોક વિરૂદ્ધ તે ન કરૂં પાપ, કૂડાં તોલ, નઇ કૂડાં માપ;
પાંચ અતિચાર એ ટાલીઈ, જો ચાલઇ તો શુદ્ધ પાલીઇ. ૮૭

દૂહા.

શુદ્ધ વ્રત નૃપ પાલતો, ન લિઈ પરતું ધન;
કારણ પડિઇ જેણઇ રાખીઉં, થિર પોતાનું મંન. ૮૮

ચઉપઇ.

કિમ મન રાખઇ નર મહારાજ, સકલચરિત્ર મુખિકહઇસું આજ;
સુંણુગો સહુ નર પુરૂષ રતન, કુમારપાલ કિમ રાખઈ મન્ન. ૮૯

પાટણમાંહિં વસઇ નર એક, બાર વ્રત તસ બલ વિવેક,
કુબેરદત્ત વિવહારી નામ, જેહના જગિ બોલઇ ગુણગ્રાંમ. ૯૦

લોભઈ સોય ગયો પરગાંમિ, વાંહણ પચ સઈ ભરીઆ દામ;
રત્ન દ્વિપ ભણી તે પલ્યો, ચઉદ કોડિ ધન લેઇ વલ્યો. ૯૧

સાયર વચિ એક ડુંગર દીઠ, તે વચિં વાટઇં વાહાણ પઇઠ;
આગલિ પથ ન દીસે ક્યાહાં, ચિંતાતુર હુઓ માલમ ત્યાહાં. ૯૨

માલમ શેઠ નર સહુઇ મિલઈં, વાલ્યાં વાહણ પાછાં નવિ વલઇ;
કુબેરદત્ત તિહાં એણીપરિં કહઇ, કોઇકિ ભેદ કિસો ઇહાં લહઇ. ૯૩

એણઇઅવસરિએક હોડીમાંહિ, બઇસી પુરૂષ નઇ આવ્યો તાંહ;
કીધુ શેઠ તણુઇજ જૂહાર, મનરંગિ બોલ્યા તેણીવાર. ૯૪

પંચશૃંગ નામા એક દ્વીપ, તિહાં સતસાગર રાય અજીપ;
તેણઇ સગર્ભા મૃગલી હણી, લાગું બાંણ મૃગબાલિક ભણી. ૯૫

દીઠા પ્રાણ મૃગલીના ગયા, સતસાગર નૃપ આવી દયા;
ધિગ્ ધિગ્ [1]રાજાનો અવતાર, પાપ કર્મ નિત કરઇ અપાર. ૯૬

---

૧ રાયતણો.

નૃપનઈ નરગ કહિઉં તે સહી, અસ્યા પાપ છુટઇ કહુ કંહી;
બીહનો નૃપ પરલોકહ ભણી, અગડ કરી જીવ હણવા તણી. ૯૭

નગરીમાંહિ વજાવ્યો પડો, જીવ મ હંણસ્યો નાનો વડો;
દયા કાજી પરચિંતા કરઇ, નૃપ શુક [1]પરદીપઇ ફેરવઇ. ૯૮

જાંણ્યા પંચસઈ ખોઆંવાહણ, સતસાગર નૃપ કીધું જાણ,
તેણઈ ભૂપઈ મુઝનઈ મોકલ્યો, વાહણવટી આવી તુહ્મ મિલ્યો ૯૯

વાંહણ પંચસઈ પહઇલાં જેહ, તુહ્મો નવા નવિ દીસ્યો તેહ;
મિલ્યા વાહણ ઇહાં એકહજાર, કાઢેવા હવઈ કહુ ઉપચાર. ૧૦૦

સોય પુરૂષ બોલ્યો મનરંગિ, કો એક ચઢઈ આ ડૂંગર શૃંગિ;
દેવ ભુવન એક મોટું તિહાં, જોડિ દમામાં છઇ તે માંહિં. ૧

સોય બજાવય ગાઢઈ ધાય, ભારંડ પંખી તેણઇ ઠાય;
તે ઉડઇ ભયંકર થઇ, તેણઇ પવનઈ [2]તે ચાલઇ વહી,

પણિ [3]ઇહાં વાત પડિજ વિરાંમ, જેહ ચડઇ તે રહઇ એણઇ ઠાંમિ;
તુહ્મો શેઠ મુખિ ભાખો જેહ, એણઇ થાનક નર જાઇ તેહ.

કહઈ નર સુંણજો તુહ્મો, મુખિ આદેશ ન દેસું અહ્મો;
હું ઉચરીઆં છઈ વ્રત બાર, કિમ બોલુ મુખિ વચન અસાર.

કીડી કુંથુઆ ન કહું હણો, સરખો જીવઅછઇ સર્વ જ તુહ્મતણો;
કહઇનિઈ કહું હું કુણ ઇહાં જાય, મિલવા અસ્રજો પુત્ર પિતાય

કુંણનઈ ચાલઇ એણઇ ઠામિ, હુ પોતે જાઅસ એણઇ ઠામિ;
ના ના કહઇતાં ચાલ્યો શેઠ, બઇઠો તિહાં જીન પ્રતિમા ભેટિ.

સાગારી અણસણ ઉચરી, ચ્યાર સરણ મનમાંહિ ધરી;
ગાઢઇ વાહ્યાં ત્રંબ નિશાણ, ભારંડ પખી પડયુ ભંગાણ

---

૧ દેસઇ ફેરઇ. ૨ નઉ. ૩ એક.

ઉડયા ભારડ પખી સહુ, તેણી પખઈ [1]હુંઓ પવનજ બહુ.
તેણઇ [2]પવ નઈનઉ પાછા વલ્યા, અણહલવાડઇ પાટણ પુહુત્યા. ૮

આવ્યાં વાહણ ભરૂઅચિભણી, નાલિ ભરી તિહાં મુકી ગણી;
ધાયા લોક નગરના [3]ઘણા, વાહણવટી [4]તિહા મલીઆ ઘણા. ૯

દીઠા મહિતા દીઠા લોકા, દીઠા ખલાસીઓના થોક;
દીઠાં કરિઆણા બહુમાંહિ, પણિ એક શેઠ ન દીસઇ ક્યાંહિ. ૧૦

પૂછઇ લોક મહઇતા સરિ નાંમિ, શેઠ તુહ્માર૩ કહુ કુંણ ઠાંમ;
એક કહઇ શેઠ આગલિ હસઇ, એક કહઇ પાછલિ આવસઇ. ૧૧

એક કહઇ ન લહુ અવદાત, જાણું પેટ ભર્યાની વાત.
એકકહઇસાહી વચલઇ વાહાણિ, એક કહઇ ધૂય મુખ પાંણિ; ૧૨

કહઇનું વચન મિલઇનહી જીમ, વામનદેવ મંત્રી કહઇ તાંમ;
શેઠ તણી ગતિ નવિ સમઝાય, તો અવસ્યઇ જો હોસઇ આય. ૧૩

ચાલી વાત ગઇ પાટણમાંહિ, ચિતાતુર [5]હુઉ સહુકો ત્યાંહ;
મિલ્યા પુરૂષ જે વડવા ચાલ, નૃપ નઈ વિનવીઉ તતકાલ. ૧૪

સ્વાંમી તુહ્મા આવો તસ ઘઇરિ, દ્રવ્ય તણી કાંઈ કીજઇ મહરિ;
પછઇ સહુ આરણ કારણ ભણી, કુમારપાલ વલતું ઉચરઈ. ૧૫

અસ્યુ વચન નૃપ બોલ્યો તહી, પરનું ધન મુઝ કલ્પઇ નહી;
એહની લખમી તે પણિ ખાય, જે નર એહનો પુત્ર પિતાય. ૧૬

દુર્જન બોલ્યા નર તેણઇ ઠાય, તેણઇ તિહાં ભંભેર્યો રાય;
વીસ કોડિ સોનઇઆ જેહ, કુણ કારણિ નૃપ મુંકો તેહ, ૧૭

નૃપ એ મોટો કુબેરદત્ત, જેહનઈ પોતઈ ઝાઝું ચિત્ત;
વાહણ પચસઈ આવ્યા ઇહાં, પુઠિ ન દીસઇ કિહાં. ૧૮

---

૧ નઉ. ૨ વાઇ. ૩ જેહ. ૪ ને ભેટયા તેહ. ૫ હુઉ.

હયવર હાથી હીરા બહુ, ભૂપતિ ધન લીજઇ તે સહુ;
રાજા મનસું કર્યો વિચાર, વિવહારી ધન લેતાં સી વાર ૧૯
જેહનઈ પાછલિ નહીં કો પુત્ર, તેહનું રા લીઇ ઘરસુત્ર,
આગઇ સિદ્ધરાજ જેસંગ જેહ, અપુત્રીઆ ધન લેતો તેહ. ૨૦
કુંમારપાલ(તવ)બોલ્યો [1]ઉલ્લસી, અરે! [2]મુર્ખ! તુમ મતિકાં ખસી,
પાપિં લોયણ ગયા પિતાય, તો સુત સું તસ સરીખો થાય. ૨૧
કર્મિં તાત હવો કોઢિઓ, તો સું વંછઇ તસ લોઢીઓ;
જોહ પિતા હત્યારો હોઇ, પુત્ર પંથ આદરસ્યઈ સોય? ૨૨
કાલગસૂરિઓ કહીઇ જેહ, મહિષ પંચસઇ હણતો તેહ;
સોય મરિનઇ નરગિ ગયો; સુત તેહનો તે શ્રાવક થયો ૨૩
જૂઠા બોલો જેહનો બાપ, સુત સાચો તે કેહું પાપ;
લોહ ખરો તસ્કરમાં શરે, રોહણીઓ ચોરી પરિહરઇ. ૨૪
રાવણ લંપટ સુત કિમ ભલો, નમિ રાય રહ્યો એકલો;
ચંદરૂદ્ર હું તો રીસાલ, તેહનો સુત જે અતિ સુકુમાલ. ૨૫
તીર્થંકર ચક્રી નૃપ જેહ, ઋદ્ધિ રમણી ભુક્તા હુઆ તેહ;
નેમિં કામ હણ્યો મનિ હઠી, કહુ કીર્ત્તિ વાધી કઇ ઘટી ૨૬
એણેં દ્રષ્ટાંતઈ સમઝયો નરા, આદરો બોલ હુઈ તે ખરા,
પરધન લેવાની તજી વાત, બાંહ્ય પ્રાંણ કરઇ કુણ ઘાત. ૨૭
જે નર હરઈ અભિંતર પ્રાણ, તે તો પાપી મૂઢ અજાણ,
સોય થકી ભારે નર તેહ, બાહ્ય પ્રાંણ હરઇ નર જેહ ૨૮
અભિંતરપ્રાંણહણીનઇતેમૂઓ, અવરાં દૂખ તેહનઈ નઈ જૂઓ,
બાહ્ય પ્રાંણ પાપી તે હરઇ, સકલ કુટુંબનઈ દુખીઓ કરઇ ૨૯

---

[1] હસિ. [2] પુરૂષ.

તેણઇ કારણિ નવિ લીઉં ધન્ન, ત્રીજા વ્રતનું કરૂ જતન;
અસ્યુ વચનનૃપભાખઇ જસઇ, મત્રી મહઇના [1]બઇઠા તસઇં ૩૦

સ્વામી તુહ્મો મ લેસ્યો વધારિ, પણિ આવો નૃપ તેહનઇ ઘઇરિ.
તસ મદિર દેહરાસર સાર, જૂહારી સફલ કરો અવતાર. ૩૧

એણેં વચને ચઢીઓ નૃપ તિહા, આવ્યો વિવહારી ઘર જીહાં;
પઇઠો નપ મંદિરમા ધસી, ગુણશ્રી દેખી બોલ્યો હસી. ૩૨

બહઇની મુઝ તુ માના ઠામિ, તાહરૂ ધન [2]નૃપ નાવઇ કામિ,
તું મનિ ચિંતા કરજે તાજી, પરનું ધન મુઝ નાવઇ કાજી. ૩૩

એણે વચને ગુણશ્રી તે ઠરી, વિવિધ વસ્ત લેઇ આગલિ ધરી;
રાય કહઇ મુઝ નહીં કો કામ, દેખાડો દેહરાસર ઠામ. ૩૪

ગુણશ્રી માતા આગલિ થઇ, દેહરાસર દેખાડયું સહી;
જોતા નૃપતિ હર્ખ અપાર, દીઠો ઇંદ્રભુવન આકાર ૩૫

રત્ન જડિત સોવનમય થભ, પાંચિદ્વાર તિહાં મણિમય બિંબ;
મોતી માલા [3]બહુ ઝુમખા. જાણે આંણ્યા સરગહ થકાં. ૩૬

દેખી તે હરખ્યો મનિરાય, [4]ચેઇવંદન કીધુ તેણઇ ઠાય,
મનમા ચિત્યુ એણઇ સંસાર, ધન વિવહારી એ નરનાર. ૩૭

કાંઇંક જીવ્યું માહરૂ ધન્ય, જે મુઝ નગરઈ અસ્યાં રતન,
એ વિવહારી પુણ્યઇ કરી, પાટણિ કીર્તિ બહુ વિસ્તરી. ૩૮

જેહનંઇઘરિ જિનપ્રતિમાઅસી, દેહરાસર હરખઇ રહ્યો હસી;
સોવન ઘરિ મણિમય માલીઆ, ભમરી ગોખ જડિત જાલીઆ ૩૯

નાગ તણી શાલા તિહા સહી, અસ્વ તણી પાયગ પણિ કહી,
રથશાલા રમવાના ઠામ, પોષધશાલા અતિ અભિરામ ૪૦

---

૧ બોલ્યો ૨ જુજણઇ ૩ જાણિ ૪ ચૈત્ય

હયવર હાથી હીરા બહુ, ભૂપતિ ધન લીજઇ તે સહુ;
રાજા મનસું કર્યો વિચાર, વિવહારી ધન લેતાં સી વાર ૧૯

જેહનઈ પાછલિ નહીં કો પુત્ર, તેહનું રા લીઇ ઘરસુત્ર;
આગઇ સિદ્ધરાજ જેસંગ જેહ, અપુત્રીઆ ધન લેતો તેહ. ૨૦

કુંમારપાલ(તવ)બોલ્યો [1]ઉલસી, અરે! [2]મુર્ખ! તુમ મતિકાં ખસી,
પાપિં લોયણ ગયા પિતાય, તો સુત સું તસ સરીખો થાય. ૨૧

કર્મિં તાત હવો કોઢિઓ, તો સું વંછઇ તસ લોઢીઓ;
જોહ પિતા હત્યારો હોઇ, પુત્ર પંથ આદરસ્યઈ સોય? ૨૨

કાલગસૂરિઓ કહીઇ જેહ, મહિષ પંચસઇ હણતો તેહ;
સોય મરિનઇ નરગિં ગયો; સુત તેહનો તે શ્રાવક થયો ૨૩

જૂઠા બોલો જેહનો બાપ, સુત સાચો તે કેહું પાપ;
લોહ ખરો તસ્કરમાં શરેં, રોહણીઓ ચોરી પરિહરઇં. ૨૪

રાવણ લંપટ સુત કિમ ભલો, નમિ રાય રહ્યો એકલો;
ચંદરૂદ્ર હું તો રીસાલ, તેહનો સુત જે અતિ સુકુમાલ. ૨૫

તીર્થંકર ચક્રી નૃપ જેહ, ઋદ્ધિ રમણી ભુક્તા હુઆ તેહ;
નેમિં કામ હણ્યો મનિ હઠી, કહુ કીર્ત્તિં વાધી કઇ ઘટી ૨૬

એણેં દ્રષ્ટાંતઈ સમઝયો નરા, આદરો બોલ હુઈ તે ખરા,
પરધન લેવાની તજી વાત, બાંહ્ય પ્રાંણ કરઇ કુણ ઘાત. ૨૭

જે નર હરઈ અભિંતર પ્રાણ, તે તો પાપી મૂઢ અજાણ,
સોય થકી ભારે નર તેહ, બાહ્ય પ્રાંણ હરઇ નર જેહ. ૨૮

અભિંતરપ્રાંણ હણીનઇ તેમૂઓ, અવરાં દૂખ તેહનઈ નઈ જૂઓ,
બાહ્ય પ્રાંણ પાપી તે હરઇ, સકલ કુટુંબનઈ દુખીઓ કરઇ ૨૯

---

[1] હસિ. [2] પુરૂષ

સ્વાંમી એ દુખ એણઇ સસાર, ખિણખિણ સાલઇ હઇઆ મઝારિ
ગુણશ્રી કહઇ તે મુઝ દુખ આજ, પુત્ર સનેહ સાલઇ મહારાજ. ૫૨

રાય કહઇ સુંણિ ગુણશ્રીમાત, તુઝનઇ એ કૂણઇ ભાખી વાત;
તેહને તેડગે આણે ઠામિ, વિણ સમઝે રૂઇ કુણ કાંમિ. ૫૩

વામદેવ તેડી તેણીવાર, ભૂપઈં પુછિઉ સકલ વિચાર,
તેણઈં વાત તિહાં માંડી કરી, કૂમારપાલ નૃપ સુણગે સહી. ૫૪

રત્નદ્વીપથી વલીઆ જસઈં, વાહણ ડુગર ખોલ્યા તસઈં;
નવાં પંચસઇ પહઇલાં તિહાં, અનપાંન ખૂટાં તે માંહિં. ૫૫

તે દુખીઆ નર દીઠા જસઇં, કુબેરદત્ત બોલ્યો તિહાં તસઈં,
આપણ ખાજીમ નીર અપાર, એ ભૂખ્યાં કિમ લીજઇ આહાર. ૫૬

પર ભૂખ્યાં જો જમીઇ આપ, એ જગમાહિ મોટું પાપ,
આપો અંન અનઇ સુખડી, [1]પ્રથમ બાધો પુણ્યની પુડી. ૫૭

આપ્યુ અન સુખી સહુ થાય, પુણ્યઈં તિહાં એક લહ્યુ ઉપાય;
નો નવિ ચાલઈ આથ્રાં જસઈં, શેઠઇ ડુગર [2]દીઠો તસઈં. ૫૮

વાજ્યા ત્રબ ઢોલ વાચાલ, ભારડ પંખી ઉડયા સમકાલ;
તેણઈં પવનઈં નો ચાલ્યા વહી, સહુકો ખેમઈં આવ્યા સહી. ૫૯

અનપાંન વિના તિહાં શેઠ, કેહીપરિ ઇ તે જીવસ્યઈ નેઠિ;
અસી વાત જવ મત્રી કહી, કુમારપાલ બોલ્યો ગહઇગહી. ૬૦

જસપુણ્યઈં તર્યાં વાહણ હજાર, તેણઇ કીધી બહુ માનવ
[3]તેહનુ દુખ મમ કરો લગાર, તે જીવઇ છઇ સહી નિર

દૂહા.

તે જીવઇ છઇ શુભપરિ, તેહનઈં ન
પ્રાંહિ તે [4]જગિ સાતનુ, વચન તે

૧ પહેલાં ૨ ચડગો. ૩ તેહ તણું. ૪ ૯

તે દેખી નૃપ હરખઇ જસઇં, લિખીત ટીપ તિહાં દીઠી તસઇં;
વાંચઇ કુંમારપાલ ઉલસી, નિરખી ટીપ હુઓ નર ખુસી ૪૧

ષટ કોડિ સોવન નિધાંન, આઠ સહસ તુલ રૂપા માન;
દશ હજાર મણિ રત્નની જાતિ, બિ સહસ કૂંભ ઘૃતતિલ ભાતિ ૪

કુંભી ચોસઠિ મણનુ માંન, ત્રિઇ સહસ ખાંડી રાખઇ ધાંન;
સોલે કુંભે ખારી એક, માંન થકી નવિ ચૂકઇ રેખ ૪૩

વાજી સુંદર સહસ પચાસ, કરી હજાર તિહાં બાંધ્યા ખાસ;
અસી સહસ જસ પોતે ગાય, મદિર મોટા પચ સહાંય ૪૪

પંચસઇં હલ નઇ પચસઇં હાટ, વાહણ પચસઇં વહઇ જલવાટ;
શકટ પાંચસઇં ચાલઇ વહી, એ ધન સહું પોતાનુ સહી ૪૫

વાંચી ટીપનઇ ઉઠિઓ જસઇં, ગુણશ્રી રોતી દીઠી તસઇં,
તસ બોલાવઇ પાટણનો રાય, કૂણ કારણિ તુ ઝૂરઇ માંય. ૪૬

સ્વાંમી પુત્ર તણી ગતિ એહ, ખિણખિણ સાલઇ સુત સસનેહ,
તેણઇં મરણ લહ્યું જો આજ, તો મુઝ જીવ્યાનું સુ કાજ. ૪૭

આપઘાત કરસું હવઇં રાય, પુત્ર તણો વિરહ ખમ્યો ન જાય;
અનપાંન ન રૂચઇ આજ, મોટાં દૂખ એ જગમાં સાત. ૪૮

પહઇલા દુખતણી સુંણિ વાત, ઉદરિં ઉપનો ચાલ્યો તાત,
જણતાં મુઇ જેહેની માય, એ દુખ બીજું સહી કહેવાય. ૪૯

ત્રિજુ દૂખ જે નિર્ધનપણું, ચઉથું દુખ જે પરવસિપણું;
પાંચમું છઇ જગિ મોટું દૂખ; નર નરધન નઇ ઝાઝી ભુખ; ૫૦

છઠું દુખ જે સુણયો સરઇ, નર [1]કામીનઇ મહિલા મરઇ,
સાતમું દૂખ સુણયો સહુકોય, અંતિ પુત્ર મરણ જસ હોય. ૫૧

---

૧ યૌવન.

સ્વામી સુંણિ અવદાત, પૂર્વ કથા તુમને કહું એ;
એક દિવસ એક જીવ, આણ્યો નૃપ આગલિ લહું એ. ૭૩
મંસ ભખેવા કાજી, રાંધણીઆ કરિ તે દીઉં એ;
પુછઈ વારોવાર, મારિ મંસ નીપાઇઉં એ. ૭૪
કર્મયોગ તે જીવ, માંજારી લેઇ ગઈ એ;
જોયે ન દીસઇ જંત, રસોઇદાર ચિતા થઇ એ. ૭૫
તેણુઈ ભય નૃપનો આંણિ, મૃત બાલિક લેઇ આવીઓ એ;
અગનિ યોગ તે માંસ, વિવિધપરિ નીપાઇઉં એ. ૭૬
ભૂપતિ ભોજન કાજી, આવી બઇઠો તિહાં જસઈ એ;
પ્રથમ આણ્યુ માંસ, થાલીમાંહિં મુકયું તસઇ એ. ૭૭
ખાવા લાગ્યો જાંમ, સ્વાદ હવો તવ અતિઘણો એ;
પ્રસસીઉ અ સુપકાર, પુછઇ વૃતાંત તેહ તણોએ એ. ૭૮
માંડી કહીજ કથાય, સ્વાદ લપટી તે થયો એ;
આંણિ એકેકું બાલ, દયા ધર્મ નૃપનો ગયો એ. ૭૯

દૂહા.

દયા ધર્મ નહીં તેહમાં, રસના લપટ જેહ;
જીહ્વા કારણિ નર રૂલ્યા, સુણયો નર કહુ તેહ. ૮૦

ચઉપઈ.

કુડરીક સયમનો ધણી. જીભઇ ઠેલ્યો દુર્ગતિ ભણી;
મંગાચાર્ય ગચ્છનો ધણી, તેણઇ ગતિ પાંમી વ્યતર તણી. ૮૧
માસખમણ મુનિ જીભઈ દમ્યો લાડૂ લાડૂ કરતો ભમ્યો;
આષાઢભૂત રસનાંઇ કરી, ધરી રૂપ નાટકિણી વરી. ૮૨
તિમ જીભ પરવસિ હુઓ રાય, માગી મારી માણસ ખાય;
પુરજન લોક ગયા ઉચલી, હુ પુત્રી છુ તેહની વલી. ૮૩

રાજા તપીઓ ગુરૂ સતી, દેવ સુપુરૂષહ બોલ;
કવિઅણ કહઇ એ સાતનું, વચન ફલઇ તતકાલ. ૬૩

રાય વચન સાચું થયું, આવ્યું એક વિમાન;
[1]કુબેરદત્ત નઇ સ્ત્રી તિહાં, માંહિ તે બહુજ નિધાન. ૬૪

આવી મિલીઓ રાય નઇ, હરખ્યો પુરજન લોક;
ગુણશ્રી કમલાવહુઅસું, નાઠો સજન શોક. ૬૫

ઋદ્ધિ દેખી નૃપ હરખીઓ, બહુ પ્રસંસઇ રાય;
એણઈ અવસરિ હવઇ શેઠનઇ, પૂછઈ પૂર્વ કથાય. ૬૬

ઢાલ.

આજ હવુ સુવિહાણ—એ દેશી.

શેઠ કહઇ સુંણિ રાય!, પૂજા શ્રી જીનની કરીએ;
નાંમ જપુ અરિહંત, પવતે વન જોયુ ફરીએ. ૬૭

એણઇ અવસરિ એક કુંડ, દીઠો તવ નીરઇ ભર્યો એ;
કૌતગ કારણિ માંહિં, જવ જોવા નઈ ઉતર્યો એ. ૬૮

દીઠી બારી એક, ઉઘાડી માહિ પલો એ;
દીસઇ નગર નિવેસ, પુરૂષ તિહાં નવિ મલ્યો એ. ૬૯

ચાલ્યો રાજદુઆર, સપ્તમ ભુમિં જવ ગયો એ;
દીઠી કન્યા એક, બોલાવી ઉભો રહ્યો એ. ૭૦

કુંમર કહઇ સુણો સ્વાંમી, તિલકાપુરનો રાજીઓ એ;
પાતાલકેતુ નૃપ નાંમ, જસ મહિમા જગિ ગાજીઓ એ. ૭૧

કરમિં હુઓ મતિહીણ, મંસ લોલથી તે થયો એ;
માણસ મારઇ તાંમ, દયા ધર્મ નૃપનો ગયો એ. ૭૨

---

[1] સ્ત્રીસું તિહાં.

સ્વાંમી સુણિ અવદાત, પૂર્વ કથા તુમનેં કહું એ;
એક દિવસ એક જીવ, આણ્યો નૃપ આગલિ હહુ એ. ૭૩

મંસ ભખેવા કાજી, રાંધણીઆ કરિ તે દીઉં એ;
પુંછ્યુંઈ વારોવાર, મારિ મંસ નીપાઇઉં એ. ૭૪

કર્મયોગ તે જીવ, માંજારી લેઇ ગઈ એ;
જોયો ન દીસઇ જંત, રસોઇદાર ચિંતા થઇ એ. ૭૫

તેણુંઈ ભય નૃપનો આંણિ, મૃત બાલિક લેઇ આવીઓ એ;
અગનિ યોગ તે માંસ, વિવિધપરિ નીપાઇઉં એ. ૭૬

ભૂપતિ ભોજન કાજી, આવી બઇઠો તિહાં જસઈ એ;
પ્રથમ આણ્યુ માંસ, થાલીમાંહિં મુક્યું તસઇ એ. ૭૭

ખાવા લાગ્યો જાંમ, સ્વાદ હવો તવ અતિઘણો એ;
પ્રસસીઉ અ સુપકાર, પુછ્ઇ વૃતાંત તેહ તણોએ એ. ૭૮

માંડી કહીજ કથાય, સ્વાદ લપટી તે થયો એ;
આંણિુ એકેકું બાલ, દયા ધર્મ નૃપનો ગયો એ. ૭૯

દૂહા.

દયા ધર્મ નહીં તેહમાં, રસના લપટ જેહ;
જીહ્વા કારણિ નર રૂલ્યા, સુણ્યો નર કહુ તેહ. ૮૦

ચઉપઇ.

કુંડરીક સયમનો ધણી. જીભઇ ઠેલ્યો દુર્ગતિ ભણી;
મંગાચાર્ય ગચ્છનો ધણી, તેણઇ ગતિ પાંમી બ્યંતર તણી. ૮૧

માસખમણ મુનિ જીભઈ દમ્યો લાડૂ લાડૂ કરતો ભમ્યો;
આષાઢભૂત રસનાઇ કરી, ધરી રૂપ નાટકિણી વરી. ૮૨

તિમ જીભ પરવસિ હુઓ રાય, માગી મારી માણસ ખાય;
પુરજન લોક ગયા ઉચલી, હુ પુત્રી છુ તેહની વલી. ૮૩

રાજા તપીઓ ગુરૂ સતી, દેવ સુપુરૂપહ બાલ;
કવિઅણ કહઇ એ સાતનું, વચન ફલઇ તતકાલ.

રાય વચન સાચું થયું, આવ્યું એક વિમાન;
[1]કુબેરદત્ત નઇ સ્ત્રી તિહાં, માંહિ તે બહુજ નિધાન.

આવી મિલીઓ રાય નઇ, હરખ્યો પુરજન લોક;
ગુણશ્રી કમલાવહુઅસું, નાઠો સજન શોક.

ઋદ્ધિં દેખી નૃપ હરખીઓ, બહુ પ્રસંસઇ રાય,
એણઈ અવસરિ હવઇ શેઠનઇં, પૂછઈ પૂર્વ કથાય.

ઢાલ.

આજ હવુ સુવિહાણ—એ દેશી.

શેઠ કહઇ સુંણિ રાય!, પૂજા શ્રી જીનની કરીએ;
નાંમ :જપું અરિહંત, પર્વત વન જોયું ફરીએ.

એણઇ અવસરિ એક કુંડ, દીઠો તવ નીરઇ ભર્યો એ;
કૌતગ કારણિ માંહિં, જવ જોવા નઈ ઉતર્યો એ.

દીઠી બારી એક, ઉઘાડી માહિ પલો એ;
દીસઇ નગર નિવેસ, પુરૂષ તિહાં નવિ મલ્યો એ.

ચાલ્યો રાજદુઆર, સપ્તમ ભુમિં જવ ગયો એ,
દીઠી કન્યા એક, બોલાવી ઉભો રહ્યો એ.

કુંમર કહઇ સુણો સ્વાંમી, તિલકાપુરનો રાજીઓ એ;
પાતાલકેતુ નૃપ નાંમ, જસ મહિમા જગિ ગાજીઓ એ.

કરમિં હુઓ મતિહીણ, મંસ લોલથી તે થયો એ;
માણસ મારઇ તાંમ, દયા ધર્મ નૃપનો ગયો એ.

---

૧ સ્ત્રીસું તિહાં.

સ્વાંમી સુણિ અવદાત, પૂર્વ કથા તુમનેં કહું એ;
એક દિવસ એક જીવ, આણ્યો નૃપ આગલિ હુહું એ. ૭૩

મંસ ભખેવા કાજી, રાંધણીઆ કરિ તે દીઉં એ;
પુછીઈ વારોવાર, મારિ મંસ નીપાઇઉં એ. ૭૪

કર્મયોગ તે જીવ, માંજારી લેઇ ગઈ એ;
જોયો ન દીસઇ જત, રસોઇદાર ચિંતા થઇ એ. ૭૫

તેણઈ ભય નૃપનો આણિ, મૃત બાલિક લેઇ આવીઓ એ;
અગનિ યોગ તે માંસ, વિવિધપરિ નીપાઇઉં એ. ૭૬

ભૂપતિ ભોજન કાજી, આવી બઇઠો તિહાં જસઈ એ;
પ્રથમ આણ્યુ માંસ, થાલીમાંહિં મુકયું તસઇં એ. ૭૭

ખાવા લાગ્યો જાંમ, સ્વાદ હવો તવ અતિઘણો એ;
પ્રસસીઉ અ સુપકાર, પુછઇ વૃતાંત તેહ તણોએ એ. ૭૮

માંડી કહીજ કથાય, સ્વાદ લપટી તે થયો એ;
આંણિ એકેકું બાલ, દયા ધર્મ નૃપનો ગયો એ. ૭૯

દૂહા.

દયા ધર્મ નહીં તેહમાં, રસના લપટ જેહ;
જીહ્વા કારણિ નર રૂલ્યા, સુણયો નર કહુ તેહ. ૮૦

ચઉપઇ.

કુંડરીક સયમનો ધણી જીભઇ ઠેલ્યો દુર્ગતિ ભણી;
મંગાચાર્ય ગચ્છનો ધણી, તેણઇ ગતિ પાંમી વ્યંતર તણી. ૮૧

માસ ખમણ મુનિ જીભઈ દમ્યો લાડૂ લાડૂ કરતો ભમ્યો;
આષાઢભૂત રસનાઇં કરી, ધરી રૂપ નાટકિણી વરી. ૮૨

તિમ જીભ પરવસિ હુઓ રાય, માગી મારી માણસ ખાય;
પુરજન લોક ગયા ઉચલી, હુ પુત્રી છુ તેહની વલી.

હવડાં તે ઇહિાં આવસ્યઇ, નાસી જા તુઝનઇં મારસ્યઇ;
જો મૂઝ પરણુઇ રાખુ સહી, કુમારપાલ ! મઇં હા મુખિ કહી

સાંતયો પુરુષ ઢેરમાં જસઇં, આવ્યો રાખસ રાજા તસઇં,
પુત્રીનઇં કહઇ આણુઇ ઠાય, કોયક નર કાયા ગધાય.

પુત્રી કહઇ સુણિ મુઝ પિતાય, તુઝઆગલિ કુણરહઇ એણુઇઠાય;
એક કુમર વર જોઇઇ તેહ, ખાવા ભણી નર ન મલઇ તેહ

રાય કહઇ સુણિ પુત્રી કહુ, સોઝ્યો વર હુ કિહાં નવિ લહુ;
તઇં કુંણ જાણયો આણું તેહ, પુત્રી વર તસ ન ભખુ દેહ.

સમ ખાતો નર દીઠો જસઇં, મુઝ નઇં પ્રગટ કીધો તસઇં;
પુત્રી પરણાવઇં નરનાથ, કુબેરદત્ત ન મુકું હાથ.

[1]તો ભૂજ મુંકું એહનો આજ, મસ નીમ કરો મહારાજ,
પુત્રીકહઇ સુંણિ મુઝ પિતાય, ખાધઇ જીવ તૃપતો નવિ થાય.

દુહા.

ખાધઇ જીવ તૃપતો નહી, રાય વિચારી જોય;
મેરૂ સરીખા અનંત ઢગ, અન [2]ખવરાવ્યા સોય.

ભમતાં જીવ અનંત ભવ, સ્તન્ય પાંન કીઆ માય;
અસંખ્ય સાયર જલ થકી, તે પણિ અધિકું થાય.

એમ ગતિ ચાર ભમંતડા, જીવે કીધો આહાર;
તોહે ભુખ્યો પ્રાણિયો, સમતા નહીં લગાર.

શ્રવણુ નેત્ર મુખ નાસિકા, કટિ કાયા નઇ હાથ;
પુત્રી કહઇ પિતા સુંણો, એ નિર્લજ જગિ સાત.

---

૧ જો. ૨ ખપાવ્યા.

ચઉપઇ

સાતઇ નીલજ સરીખા સદા, પોખે તૃપતિ ન પામઇ કદા;
મુંકઇ માંન ખિણ ભૂખ્યાં યદા, કાયા પ્રેમ ધરઇ નૃપ મુધા.
આગઇ પાપ કર્યાં તુહ્મો બહુ. કરો અગડ જીમ છૂટો સહુ;
પુત્રી વચને વલીઓ રાય, મસ અગડ કીધિ તેણઇ ઠાય
પુરજનલોક[1] સહુ આવી વસ્યો, રાજા રાજ્ય કરઇ ઉલસ્યો,
પુત્રીવર નઇ તેડી કરી, વિમલ વિમાન દીધુ ધન ભરી.
સોય વિમાનઇ બઇસી કરી, તુઝ પુણ્યઇ આવ્યો પરવરી,
રાય કહઇ વિવહારી ભલો, તુ સાંહસીક અનઇ ગુણનિલો
તુઝ આવિઇ હુઓ જયજયકાર, કરો સકલ કુટબની સાર,
હુ આવ્યો જૂહારવા દેવ, તુઝ [2]વિવહારી વડો વિવેક
બહુ પ્રસસી તેણઇ ઠાય, કુમારપાલ નિજ મદિર જાય;
કારણઅણઇનૃપમનિનવિચલ્યો, વ્રત લેઈ નૃપ સાચો પલ્યો.

દૂહો.

શુદ્ધ વ્રત નૃપ પાલતુ, ન લિઇ પરનુ ધન,
વ્રત ચોથુ [3]નૃપ પાલતો, કરતો શીલ જતન.

ચઉપઇ.

મહાવ્રત કેરો ટાલઈ દોષ, પરદારાનો [4]નૃપ સંતોષ;
વિધવા નારીનું પચ્ચખાણ, પશુઆં ભોગ ન વછઇ જાંણિ.
વિનીતા જેહ કૂમારી હોય, ભોગ ન વછઇ [5]નૃપતિ સોય;
વિનીતા પરણી આડજ સહી, અવર દોષ તે [6]લાગઇ નહીં.

---

૧ ત્યાહાં ૨ દીઠગે હુ હરખ્યો હેવ ૩ અગિ આદરે
૪ મુજ ૫ નરપતિ ૬ લગડી.

રૂપાજીવા કહીઇ [1]તેહ, કુમારપાલઇ છંડી તેહ;
ચ્યાર માસ નૃપ શીલજ ધરઇ, અબ્રહ્મ પર્વ તિથિં પરિહરઇ. ૩
મનિ, ચૂકઇ આવઇ ઉપવાસ, વચનિં ચૂકઇ આંબલિ તાસ;
કાયા ચૂકઇ નીવી કરઇ, દિવસઈ બ્રહ્મચય મનિ ધરઇ ૪
પાંચ અતિચાર એહના ધારિ, વિધવા વેશ્યા કુલાંગના નારિ;
હાસ વિનોદ ક્રીડા નવિ કરઇ, કૂંમારપાલ નૃપતિ પરિહરઇ. ૫
એણીપરિં પાલઇ [2]ચોખું શીલ જેહવું નિર્મલ ગંગ સલીલ;
મન વચન કાયા જસ સાર; કારણ પડિઇ ન ભજ્યો વિકાર. ૬
જે પટરાંણી આઠઈ કહી, કર્મેં તે દેવાંગત થઈ;
મંત્રી સહુ બોલ્યા ગહઇગેહી, કૂંમારપાલ નૃપ પરણો સહી. ૭
સ્ત્રીવિણ રાજનહઇ નર નાથ, તેણઇ કારણિ ગ્રહો કંન્યા હાથ,
કૂંમારપાલ કહઇ રહું એકલો, વ્રત ખંડયાથી વિખ તે ભલો. ૮

દુહા.

કૂંમારપાલ નૃપ ઈંમ કહઇ સાંભલિ મંત્રી વાત;
શીલ ન ખંડું હું સહી, મુઝ સિરિ ગુરૂનો હાથ ૯
અગંડ ગ્રહી જે ગુરૂ કન્હઇ, તે હું પાલું સાર,
વ્રત લેઇનઇ ખંડતો, નરગ લહું અવતાર. ૧૦
સુપુરૂષ વચન સાચું સહી, જૂઠું કહઈ ન હોય;
મઈં વ્રત અંગિ આદર્યું, સહી ન છંડું સોય. ૧૧

ચઉપઇ.

સોય વચન નવિ ચુકૂં સહી, જે વ્રત લીધું સરિ ગહઇગહી;
કિમઈ ન ખંડું તે નિરધાર, રાખું ઉત્તમ કૂલ આચાર. ૧૨

---

૧ જેહ. ૨ નિર્મલ.

સુપુરૂષ નરની સાચી વાત, તો હુઇ જુડી હુઈ સાચ,
ભાતિ પટોલઇ [1]લોહડઇ લીહ, વચન થકી નવિ [2]ચૂકઇ સહી. ૧૩
શેષનાગ સરિ લીધુ ભાર, તે નવિ છંડઈ સહી નિરધાર;
સૂર્ય [3]સહુ અજૂઆલું કરઇ, કુલ લજાઈ પૃથવી ફિરઇ. ૧૪
ઇસઇ નાગ ગલઇ જે ધરિઓ, તોતેહનઇ અલગો નવિ કરિઓ'
સુપુરૂષ નર સાચું આદરઈ, તેણી વાટઇ નવિ પાછો ફિરઈ. ૧૫
દિસાનભદ્ર રાજા જગિ જેહ, વચન પ્રમાણુ કરઇ નર તેહ;
શાલિભદ્ર ધનાઈ આદર્યું, વિષમ [4]કાજ તે સઘલુ કર્યું. ૧૬
શિવકુંમાર નવિ શીલઇ રહ્યો, કાઢિઓ બોલ તેણઇ નિર્વહ્યો;
જંબુસ્વાંમિસાહમું નવિ જોય, વચન નકી નવિ ચૂકઇ સોય ૧૭
કાંઈક હું તેહની પાંતિનો, પણિ કો નહી કાયર સાથનો,
સીહડો તે નવિ થાઇ શીઆલ, મંત્રી! મુખિ મમ બોલો આલ. ૧૮

દૂહા.

અસ્યા વચન ભૂપતિ કહઇ, ન ચલ્યો [5]નૃપતિ આપ;
શીલવ્રત અંગિ ધરી, ટાલું પૂરવ પાપ. ૧૯
સોવન તણી કરી પૂતલી, પટરાંણી તસ નામ;
થાપી રાજભુવન જસઇ, વ્રત રાખું અભિરામ. ૨૦
પાંચઈ ઇંદ્રી વસી કરૂ, આરાધઈ જીન આણ;
અંગિ ધરઇ વ્રત પાંચમું, જે પરિગ્રહ પરિમાંણ. ૨૧

ચઉપઇ

પાંચમઇ વ્રત ચોખું ધ્યાંન, સકલ વસ્તનુ કીજઇ માન,
નવ વિધ પરિગ્રહનું પરમાણ, અગડ ન ખંડઇ તે જગિ જાણ ૨૨

---

૧ લોઢઈ. ૨ ચુકે ૩ સહે ૪ કામ તેણે. ૫ નરપતિ.

હવઇં કહું નપ ઋદ્ધિતું માંન, ષટ કોટી સોવન નિધાંન;
અષ્ટ કોડિ રૂપીઆ લહુ, અવર ઋદ્ધિ પણિ પોતઈ કહું. ૨૩

મણિ દશ સહસ તુલા તે માંન, બીજા કોડિ બદ્ધ નિદ્ધાંન;
પાંચ લાખ વાજી જસ ભલા, એક સહસ હાથી ગુણ નિલા. ૨૪

રથ રૂડા જસ સોલ હજાર, બિસહસ કુંભ ધત તેલહ સાર;
બિઇ સહસ ખાંડી પોતઇ ધાન, હલ હજાર સખ્યા તસ માંન. ૨૫

મંદિર પાંસમેં પાચસઈં હાટ, સકટ પચસઇ સુંદર ઘાટ;
સભા [૧]પંચસઇં વાહન સાર, સખ્યા તેહની પાંચ હજાર. ૨૬

[૨]અસી હજાર દૂઝય જસ ગાય, સકલ સેનની કહું સખ્યાય;
અગ્યાર સહસ હાથી ગાજતાં, પચાસ સહસ તિહાં રથ વાજતાં ૨૭

અગ્યાર લાખ વાજી વિસ્તાર, પાલા પુરૂષ તિહાં લાખ અઢાર;
સહસ ઉંટની સંખ્યા જોય, કૂંમારપાલનઇ પોતઇ હોય. ૨૮

ઈમ નીજ ધનની સખ્યા કરી, પાતક દ્રવ્ય મુંકયો પરિહરી;
ઈમ રાજા બહું ધરઇ વિવેક, શ્રીગુરૂ કહઇ કથા તિહાં એક ૨૯

લપ સસારી જે નર હોય, ભવ્ય જીવનુ લક્ષણ જોય;
મુગતિતણી અભિલાષા કરઈ, તે નર લોભ તણઇ પરિહરઈ ૩૦

લોભઇ લાગા લક્ષણ જાઈ, અતિ લોભઇ નર દૂખીઓ થાઇ;
ચ્યાર પુરૂષની સુણયો વાત, અતિ લોભનો કહું અવદાત. ૩૧

તે[૩]ચ્યારઇ ધન કારણિ ગયા, કર્મયોગ તે તરસ્યા થયા;
વલ્મીક એક દેખાઈ તસ ઠામ, સાડી સરાડઈ ચઢસ્યઇ કામ. ૩૨

શિખર ચ્યાર વલ્મીકનઇ પાસ તે દીઠાં જવ મન ઉલ્લાસ;
એક કહઇ એ ભાંજો વલી, પીઉ નીર [૨]નર નિર્મલ ગલી ૩૩

---

૧ પાચ. ૨. ઇસિ. ૩ એ

શિખર એક ભાંજ્યું જેટલઈ, જલ મીઠું પ્રગટિઉં તેતલઇ,
પીધું નીર પોટલીઆ ભર્યા, બીજા શિખર ઉપરિ [1]તવ ફર્યા. ૩૪

ચુંગલશિખર તિહા ભાંજ્યું [2]જાણ, કનકતણી તિહા પ્રગટિ ખાંણ,
તૃષ્ણા તવ વાધિ અતિ ઘણી, ત્રીજું શિખર જોયું [3]તેણઇ ખણી. ૩૫

દીઠી રતન તણી જવ રાસિ, ચ્યાર પુરૂષ હરખ્યા ઉલાસ,
ચઉથૂં શિખર હવે ભાંજો સહી, અસું વચન મુખિ બોલ્યા [4]તહી ૩૬

ચઉથો કહઇ મુઝ સુણયો વાત, અતિ તૃષ્ણા કીજઇ નવિ ભ્રાત,
પુણ્યઈં પાંમ્યા છો અતિઘણું, તો મન થીર રાખો આપણું ૩૭

ત્રિણિ પુરૂષ તિહાં બોલ્યા અસુ, ચઉથા તુ નવિ જાણઇ કિસુ,
જો તુઝનઈં ધન વાહલુ નહી, તો [5]સુ કાજી રહ્યો [6]તુ આંહિ. ૩૮

ચઉથો તવ ધન હીંડયો ગહી, સોય [7]વચન વન [8]દેવઇ લહી,
તેહનઇં ઉપાડી મુકીઓ, પોતાનઇ મંદિર ઢૂકીઓ. ૩૯

ત્રિણિ પુરૂષ [9]તે વનમાં રહ્યા. મહા લોભી તે સઘલા [10]કહ્યા;
તેણઇ ત્રિણે તિહા કીધુ એહ, ચઉથૂ શિખર ભાંજઇ[11]તિહા તેહ ૪૦

શિખર વેદ ભાંજઇ જેટલઇ, વિખધર પ્રગટ થયો તેટલઇ,
બાલિ ભસ્મ કર્યા તેણઇં ઠામિ, ત્રિણિ પુહતા જમનઇ[12]કામિ. ૪૧

લોભ રહિત નર હુતો જેહ, દોઈ ભવિ સુખ પાંમ્યો તેહ,
તે પણિ દીસઈ તે સાથનો, અસ્યો પરણામ તુહઈ નાથનો. ૪૨

સહી તુ સુ ભગતિનો ભજનાર, તેણઇ તઝનઈં નહી લોભ લગારિ,
અસ્યાં વચન ગુરૂનાં સાંભલી, બાહુ પરિગ્રહ નૃપ મુકઇ વલી. ૪૩

---

૧ જઈ ૨ જામ ૩ તિહાં. ૪ રહી ૫ સ્યે ૬ છે.
૭ વાત ૮ દેવ્ય. ૯ જે. ૧૦ થયા ૧૧ તઉ. ૧૨ ગામિ

પંચ અતિસાર છંડઈ [1]તેહ, ધન ધાન નઇ [2]મંદિર જેહ;
સોનું રૂપું સાતે ધાત, દુપદ ચઉપદની જે જાતિ. ૪૪

દૂહા.

પંચ અતિચાર પરિહરઇ, આરાધઇ વ્રત સાર;
છઠું વ્રત [3]અગિ ધરઈ, જીમ પાંમઈ ભવપાર, ૪૫

ચઉપઇ

છઠું વ્રત નૃપ પાલઇ આજ, ચિહુંદસિ માંન કરઇ મહારાજ,
પાંચ અતિચાર ટાલઇ જેહ, ઉચા નીચાં ત્રીચ્છા તેહ, ૪૬

હવઇ સાતમું વ્રત વિચાર, ભોગ પ્રભોગ નાંમઇં સંભારિ,
કુંમારપાલ પાલઈ ગહઇગહી, ચઉદ નીમ સંભારઈ સહી. ૪૭

સચિત એક જે નીલાં પાંન, બીડા આઠતણું તે માંન;
દ્રવ્ય આઠ લિઇ ધરી વિવેક, ચાતુરમાસ વિગય ધૃત એક. ૪૮

સદા લિઈ એકાસણ આહાર, નિશા સમય કરવો ચઉવિહાર;
નીલાં પાંન ચઉમાસઇ નહી, અભક્ષ દોષ ન લાગઈ કહીં, ૪૯

એક દિવસ નૃપ કુમરનિરંદ, ભોજન ભુંજઇં નરનો ઇંદ્ર,
ઘેબર મીઠાં કરતો આહાર, મન સાંભર્યું તેણીવાર ૫૦

પશ્ચાતાપ કરઇ નરનાથ ચિત, જાણઈ પાડુ મુખના દંત,
અસ્યો અવિચાર અવલોકીકરી, ગુરૂ પાસઇં આવ્યો પરવરી ૫૧

નિજ ગુરૂ આગલિ કહી કથાય, હેમસૂરિ કહઇ સાંભલિ રાય,
દંત ઉપરિ તે કરઇ ક્રોધ, ન સૂંણ્યો જેણિ ગુરૂનો બોધ ૫૨

નંદિખેણ નઇ ધમિલ્લ જેહ, દઢ પ્રહારી નર કહીઇ તેહ;
આરામ નંદન સાંહમું જોઇ, [4]કાષ્ટ ભક્ષણ ન કરતા સોય. ૫૩

---

૧ ધીર. ૨ ખેમસો ચીર. ૩ અંગઇ. ૪ આપઘાત ન કરતા સોય.

તેહનઈ સુગુરૂ મિલ્યા જોઅંતિ, તેતો બઇઠા ઉંચી પંતિ;
તું પ્રતિબોધ સુણો નૃપ આપ, જીન પ્રાસાદ કરે જાય પાપ. ૫૪

તુજ મુખમાં બત્રીસહ દત, તેતાં ભુવન કરઈજિ અત્યંત;
શ્રીજીન પ્રતિમા માંડી કરી, ધૂઓ પાપ આલસ પરિહરી. ૫૫

બત્રીસ થડો બાંધઇ પ્રાસાદ, ધજ તોરણ તિહાં ઘટા નાદ;
સાત હાથ પ્રવાલા તણી, કીધી પ્રતિમા ત્રિભુવન ધણી. ૫૬

દોય ધોલા દોય કાલા રંગિ, બિ રાતા બિઇ નીલઇ અંગિ;
કંચણ વરણ સોલ જીણંદ, કરઇ બિબ તિહાં કુંમરનિરંદ. ૫૭

પાપભીરૂ એહવો નિરીસ, અનતકાય મુકયાં બત્રીસ;
સદોપ વસ્ત વલી બીજી જેહ, કુંમારપાલ [૧]મુકી તેહ. ૫૮

ઢાલ.

પર્વતમાહિ વડો મેરૂ હોઇ–એ દેશી.

રાગ દેશાખ.

પાંચ અતીચાર એહના ટાલઈ. અચિત ઠામ તે સચિત નિહાલઇ;
અચિત્ત વસ્ત સચિત્ત પ્રતિબદ્ધ, એ ટાલઇ નૃપ જાણી અશુદ્ધ. ૫૯

ઉપક દુપક તુછ ઓષધી કહીઇ, ભક્ષ કરતાં સુખ કિમ લહીઈ;
ઓલા ઉબી પુખ ન ખાય, પાપડીઉ પરિ પ્રેમ ન [૨]લાઇ, ૬૦

વ્યાલૂ અસૂરિઉ તે નવિ કીજઇ, ઉદય વિના મુખિ અન્ન ન દીજઇ;
એણીપરિ નૃપ રાખઇ આચાર, રાજી કરતાં પ્રતિ સંસાર. ૬૧

દૂહા.

[૩]પ્રતિ સંસારી નૃપ કહિઓ, પાલઇ વ્રત સુસાર;
કર્માદાન પનર તજઇ, ધન ધન નૃપ અવતાર.

---

૧ છંદિ ૨ જાઇ ૩ અલપ.

ચઉપઇ

કર્માદાન તણો વિસ્તાર, અગડ અનોપમ રાખઇ સાર;
વનપાટા તે નૃપ નવિ કરઇ, પાતિગ ધન સઘલું પરિહરઇ. ૬૩

લોહુ લ્યાલા ઇંટો જેહ, અગનિ કર્મ નવિ કરતો તેહ,
સાડી કર્મનો જે વ્યાપાર, વહઇલિ ગાડલાં નહી નિરધાર. ૬૪

ભાડી કર્મ ગાડલાં વહઇલી, ભાડા હેતુ ન [1]લેવુ વહઇલ;
ફોડી કર્મ કહીઇ જેહ, સરોવર કુઆ ન ખણાવઇ તેહ. ૬૫

પુણ્ય કાજી તો જયણા કહી, દંત વાણિજ તે છઠુ સહી;
દંત ચરમ નઇ નખલા જેહ, કસ્તુરી મણિ કહીઇ તેહ. ૬૬

મોતી પોઇ સાઆગરિ જઇ, ચરમ ન લિઇ નૃપ નિશ્ચઈ સહી,
લાખ વાણિજ્ય તે કીઓ નિષેધ, લાખ ધાવડી મહુડાં છેદ. ૬૭

સાજી સાબૂ સોમલખાર, વલી વછનાગ નહીં વ્યાપાર;
'હુ તેલ અરંડુટો ગલી, તેહના દાણુ નૃપ મુંકઈ વલી. ૬૮

સ વાણિજ્ય તે કહું અસૂદ્ધ, માખણ ચીડ ને ત્રીજો મધ,
કેસ વાણિજ્યનુ ન કરઇ કર્મ, નૃપ પાલઇ શુદ્ધ શ્રાવક ધર્મ. ૬૯

દુપદ ચઉપદ લાભજ કાજી, સોય કર્મ નૃપ કરતો તાજી;
વિસ વાંણિજ્યનો નહી વ્યાપાર, લોટાના ન કરઇ હથીઆર ૭૦

યંત્ર પીલણ ઘરટી ઉખલા, ઘાણી કોહલૂ નઈ સુંસલા;
એ ન કરઇ નૃપ પુંણ્યનઈ કામિ, શાસ્ત્ર ભાવ રાખઇ સહુ ઠાંમિ. ૭૧

નાલ છેદનું ન કરઇ કર્મ, જો મનિ જાણઈ સુધો ધર્મ;
દવ દેવાનું નૃપ પચ્ચખાણ, જીમતિમ રાખઇ પરનાં પ્રાણ. ૭૨

કૂઆ, તલાવ, દહ વાવ્યો જેહ, તે ન ગલાવઇ ઉત્તમ દેહ;
અસતી પોખ તજઇ નિરધાર, [2]સુક સ્વાંન તજઈ મહારાજ. ૭૩

---

[1] લેતો બયલ. [2] નહિં સુક સ્વાનને માંજાર.

દૂહા.

કર્મ પનર નૃપ પરિહરઇ, ધરઇ સુધર્મ વિચાર;
અષ્ટમ વ્રત અંગિ ધરઇ, સફલ કરઇ અવતાર. ૭૪

ઢાલ

તું ચઢીઓ ઘણુ માન ગજે–એ દેસી–રાગ ધનાશ્રી.

વ્રત આઠમુ ઈમિ પાલતો એ, ટાલઈ અનર્થડંડ તો;
ખેલા નાટિક પેખણુ એ, નવિ જૂઈ પાખંડ તો. ૭૫

વાઘ છાલી નવિ ખેલતો એ, નૃપ મન વારઇ આપ તો;
સેત્રુંજ બાજી સોગઠાં એ, નહીં નૃપ તેહનું પાપ તો. ૭૬

નૃપ નવિ ખેલઇ જૂવટું એ, ન કરઈ ગુણની હાણિતો તો;
નૃપ નલ દવદતી પાંડવા એ, દૂતઈ દૂખીઆ જાણ્યો તો. ૭૭

રાજકથા નઈ સ્ત્રી કથા એ, ભક્ત કથાનો ત્યાગ તો;
દેસ કથા નૃપ જો કરઇ એ ૭૮

હીંચોલે નવિ હીચતો એ, જલઈ ઝીલઇ સું હોય તો;
પાપ કરતાં પ્રાંણીઓ એ, મોક્ષ ન પહોતો કોય તો. ૭૯

ભીંસા ઘેટા ખોકડા એ, કુકટ નઇ માંજાર તો;
મલ્લ વઢતા નવિ જોવતો એ; એ પેખે સુર સાર તો. ૮૦

ચોર સતી નઇ બાલતા એ, નૃપ નવિ જોવા જાય તો;
મન મયસું એણઇ થાંનકઇ એ, અશુભ કર્મ બંધાય તો. ૮૧

ચિહું ભેદે અનર્થડંડ, ટાલઈ જાંણી અસાર તો;
આર્ત ધ્યાંન નઇ રૂદ્ર ધ્યાંન, પાપોપદેસ હથીયાર તો. ૮૨

માટી કણુહ કપાસીઆ એ, નીલ ફુલિ જલ જેહ તો;
કાજ વિના નવિ ચાંપતો એ, કુંમરનિરદઇ તેહ તો. ૮૩

ચઉપઇ

કર્માદાન તણો વિસ્તાર, અગડ અનોપમ રાખઇ સાર;
વનપાટા તે નૃપ નવિ કરઇ, પાતિગ ધન સઘલું પરિહરઇ. ૬૩

લોહુ લ્યાલા ઇંટો જેહ, અગનિ કર્મ નવિ કરતો તેહ,
સાડી કર્મનો જે વ્યાપાર, વહઇલિ ગાડલાં નહી નિરધાર. ૬૪

ભાડી કર્મ ગાડલાં વહઇલી, ભાડા હેતુ ન [૧]લેવુ વહઇલ,
ફોડી કર્મ કહીઇ જેહ, સરોવર કુઆ ન ખણાવઇ તેહ. ૬૫

પુણ્ય કાજી તો જયણા કહી, દંત વાણિજ તે છઠું સહી,
દંત ચરમ નઇ નખલા જેહ, કસ્તુરી મણિ કહીઇ તેહ. ૬૬

મોતી પોઇ સાઆગરિ જઇ, ચરમ ન લિઇ નૃપ નિશ્ચઈ સહી,
લાખ વાણિજ્ય તે કીઓ નિષેધ, લાખ ધાવડી મહુડાં છેદ. ૬૭

સાજી સાબૂ સોમલખાર, વલી વછનાગ નહીં વ્યાપાર;
ડું તેલ અરંડુટો ગલી, તેહના દ્રાણુ નૃપ મુંકઈ વલી. ૬૮

સ વાણિજ્ય તે કહું અસૂદ્ધ, માખણ ચીડ ને ત્રીજો મધ,
કેસ વાણિજ્યનુ ન કરઇ કર્મ, નૃપ પાલઇ શુદ્ધ શ્રાવક ધર્મ. ૬૯

દુપદ ચઉપદ લાભજ કાજી, સોય કર્મ નૃપ કરતો તાજી;
વિસ વાંણિજ્યનો નહી વ્યાપાર, લોહાનાં ન કરઇ હથીઆર. ૭૦

યત્ર પીલણ ઘરટી ઉખલા, ધાણી કોહલૂ નઈ મુંસલા;
એ ન કરઇ નૃપ પુંણ્યનઈ કામિ, શાસ્ત્ર ભાવ રાખઇ સહુ ઠાંમિ. ૭૧

નાલ છેદનું ન કરઇ કર્મ, જો મનિ જાણઈ સુધો ધર્મ;
દવ દેવાનું નૃપ પચ્ચખાણ, જીમતિમ રાખઇ પરનાં પ્રાણ. ૭૨

કુઆ, તલાવ, દ્રહ વાવ્યો જેહ, તે ન ગલાવઇ ઉત્તમ દેહ;
અસતી પોખ તજઇ નિરધાર, [૨]સુક સ્વાંન તજઈ મહારાજ. ૭૩

---

૧ લેતો બયલ. ૨ નહિ સુક સ્વાનને માંજાર.

તે બઇઠો નિજ નારી સંગિ, સારિ પાસા રમતો મન રંગિ;
લેઇ સોગઠી દેતો દાય, કહઈ મુંડાસરિ [1]મારો ઘાય. ૯૩

ત્રિણિવાર શબ્દ ઇમ કહ્યો, નિજ નારીઇં નવિ સાસહ્યો;
નારિ વાર્યો નિજ ભરતાર, કઠિણ વચન મમ બોલ્ય અસાર. ૯૪

માહરી લાજ ન રાખઈ તોય, કુંમારપાલ સાંહમુ તું જોય;
મારિ નિવારી તેણઇ રાય, તુ કિમ મુનિવર સરિ દિઇ ઘાય. ૯૫

કહઇવું હુઇ તે મુઝનઇ કહો, પણિ લાંબી જીભઇ મમ વહો;
શ્રી ગુરૂદેવ નઇ ત્રીજો ધર્મ, નઘા કરતાં પાતગ કર્મ. ૯૬

નારી વચને ખીજ્યો રાય, પાટૂ પ્રાહાર કર્યો તેણઇ ઠાય;
જા! તુઝ બંધવ નઈં કહઈ નારિ, હુંસિ મ રાખીસ હઇઆ મઝારિ. ૯૭

દૂહા

હુંસિ મ રાખીસ કામની, કહઇ જાઇ બંધવ વાત,
વેગ ચઢાવી લાવજે, દેખાડુ મુઝ હાથ. ૯૮

નારી કહઇ સુણિ કંત તું, ત્રિણઇ અવગુણ ઠામ;
સોનઇ જાડો કીટ પંખ, ત્રીજું તુંઝ અભિમાંન, ૯૯

શક્તિ વિહૂના નર કેટલા, માન કરઇ બહુ પઇરિ;
રણ પંડિત દીસઇ ઘણા, સૂરપણુ નિજ ઘઇરિ. ૧૦૦

કવિત્ત.

તારા તુછ બલ તિહાં લગઇ, જીહાં નવિ ઉગ્યો ચંદ;
મયગલ મદબલ તિહાં લગઇ, જાં સીહ કરઇ ગતિ મંદ.
અગનિઝાલ બલ તિહાં લગઇ, ઘનઇ જીહાં નીર ન નાંખ્યો;
મુઢમતિ બલ તિહાં લગઇ, સુગુરૂ ચરણ ન પામ્યો.

---

[1] માર

જલ તક્ર ઘી તેલના એ, ભાજન ભાવિં ઢકિ તો;
ઉઘાડા નવિ મુંકતો એ, જીવ પડઇ અસંખ્ય તો. ૮૪
સૂડા સાલહી પોપટા એ, પંજર ન રાખઇ રાય તો;
બંધન સહુનઈ દોહેલુ એ, સુખ સહુ નઈ જ સુહાય તો, ૮૫
પાંચ અતીચાર ટાલતો એ, કંદર્પ્પ રાગ કુંભાખિ તો.
કાય કુચિષ્ટ પાપોપગરણ, ભોગઇ બહુ અભિલાખ તો; ૮૬

દૂહા

એ વ્રત ભાંખ્યું આઠમુ, નુંમું સોય નિધાંન;
સામાયિક વ્રત પાલીઇ, રાખી ચોખું ધ્યાંન. ૮૭

ઢાલ.

કાજ સીધાં સકલ હવઇ સાર–એ દેસી–રાગ–સામેરી.

સામાયક વ્રત નૃપ પાલઇ, કીધા કઠિણ કર્મ [૧]તિહાં ગાલઇ;
નિત્ય સામાયક બિ કરતો, મુખ્ય નીમ વ્રત [૨]નૃપ ધરતો. ૮૮
એહના પાચ અતીચાર આખઇ, મન વચન કાયા થિર રાખઇ;
જેણઇ આરત રૂદ્ર ધ્યાંન ધ્યાયો, તેણઈ મુગતિ નહુ પાયો. ૮૯
અણુ પૂંજઈ આયો ચાલઇ, મુખિ ઉઘાડઇ બોલ આલઇ;
એમ અંગી અતીચાર આવઇ, પરભવિ જાતાં નવિ ફાવઇ. ૯૦

દૂહા.

પરભવિ જાતા તે સુખી, જે વ્રત પાલઇ સાર;
કારણ પણઇ નૃપ નવિ ચલ્યો, સુંણયો તે અધિકાર. ૯૧

ચઉપઈ.

[૩]એક દિવસ સાકંભરી રાય, પૂરણ નામિ તે કહઇવાય;
કુંમારપાલ ભગનિ ભરતાર, તેહનઇ ગજરથ અશ્વ અપાર. ૯૨

---

૧ નૃપ. ૨ મણિ. ૩ એક અવસરિ.

એણે વચને રાણી તપી, ચાલી પીહરિ ઉઠી;
ભૂપતણઈ મુખિ ઇમ કહ્યુ, જીભ કઢાવું પુંઠિ. ૧૧

ચઉપઇ.

અસ્યું કહીનઇ ચાલી જસઈ, બ્રાહ્મણ એક બોલાવ્યો તસઇ,
રે ! જોસી ! પાટણમા જઇ, જાંણ કરો રાજાનઇ સહી અ૧
લેઇ આજ્ઞા રાણી તણી, ચાલ્યો બ્રાહ્મણ પાટણ ભણી,
દીઠા લોક તિહા અદ્દભૂત, પાટણિ આવ્યો બ્રાહ્મણ દૂત. બ૧
મોટી ડાઢી મુછિ હીણ, કાલા રંગઇ કાયા ખીણ;
મોટુ માથુ હીણ નિલાડ, વંક વદન નઇ ગાલે ખાડ. ક૧
રાસભ દત અનઇ હોઠાલ, આંખિ ગલઇ મુખિ ચૂઇ લાલ;
સુદર નાક જાણે ડેડકૂં, અશુભ ગલઈ તે માહિં થકુ. ખ૧
ટુંકી કોટિ લાબો નલો, જાણે પરબતનો વાદલો;
હાથ પાયની સોભા ઘણી, જાંણે ગાડાની પીજણી. ૨
કહઇડિ કોઢિ સરીખો લાક, વાંસો જાણે વાહણી વાંક,
પહઇરી ઝુલડું નઈ સચર્યો, જાંણે ધૂલિ કોથલ ભર્યો. ૩
કટિ ચુથો બાધી હીડીઓ, જીમ કોઠી ચાપડ ભીડીઓ;
રૂપહીણ દીસઇ વિકરાલ, એકવડો જે ગુણ મુખિ વાચાલ. ૪
ફાંટુ ધોતીઉ સાંધ્યુ બહુ ભાતિ, જાણું કરવતું લીધુ હાથિ;
મસ્તગ ફાલ ફરકઇ ચોટલી, પાછલિ આટાની પોટલી. ૫
એ બ્રાહ્મણનું અસ્યુ સ્વરૂપ, પોલિ પઇઠો દરિદ્ર રૂપ;
હઇઇ વિચારઇ ઉભો રહી, કોઇક પુરૂષ નઈ પૂછુ સહી.
અસ્યું કહી ભટ ચાલ્યો નીમ, બાંભણ એક મલ્યો નર તાંમ;
પૂછી વાત તેહનઈ સિરિ નામિ, કુમારપાલ મલસ્યઇ કુંણ ઠામિ.
કુમારપાલ બાહ્મણ નઇ વયર, બોલતો નવિ આંણઇ મહઇરિ,
તિહુયણપાલ સુત જીવત મૂઓ, જે બાભણનો વયરી હુઓ. ૮

મણિધર મદબલ તિહાં લગઇ, ગુરૂડ ન ઉડિઓ જીહાં લગી,
ભરતારે ! નૃપ બલ તિહાં લગઇ, જીહાં કુમર ભેટિ તુઝ ન હવી. ૨

દૂહા.

કુંમારપાલ બલીઓ બહુ, તઈ નવિ ચાલઇ ત્યાંહિ;
વચન વાદ સાનઇં કરઈ, માંન તજે મન માહિ. ૩

ઢાલ.

મનોહર હીરજીરે—એ દેસી—રાગ પરજીઓ.

મૂર્ખ માંન ન કરસ્યો કોઇ, એ દ્રષ્ટાંતજ જોઇ;
રાવણ સરીખો સીસ ગમાવઈ, લંકા નગરી ખોઇ. ૪

નર સહુ સાંભલોરે—
માંન મ કરસ્યો ભાઈ, શ્રેણિક માન કીઉં મૃગ હણતા,
તો લહી દુરગતિ ખાઇ. નર૦ આંચલી.

ભીમસેનભડ બલીઓ જગમાં, ભ્રાત યુધિષ્ઠિર જેહો;
કુંભ કર્ણ સરિ તું બલમાંહિ, બુડણ લાગો તેહો—નર. ૫
કોણી રાજા અતિ અભિમાની, માંન થકી નવિ ખસીઓ;
ગૂફા બારણઇ તે નર બલીઓ, જઇ નરગાદિક વસીઓ—ન. ૬
જરાસિંધુ પણિ કૃષ્ણઈ માર્યો, ચમરેદો [1]સુર હાર્યો;
શનતકુંમારનઈ રોગઇ પીડયો, કત રહઇ તું વાર્યો—ન. ૭

દૂહા.

એણે વચને નૃપ ખીજીયો, ચઢીઓ સબલ કષાય;
નારી પગની વાણહી, સીખ કસી દિઈ રાય. ૮
જસ ધરિ બેટી લાડકી, ધરિ કામિનીકેરી સીખ;
શ્રાવણ વિતઈ હલ કરઇ, એ ત્રિણઇ માગઇ ભીખ. ૯
ધિગ્ નારિના વચનઈ. ધિગ્ તે કુમરનિરંદ;
ધિગ્ તે શ્રી જીનધર્મનઈ, ધિગ્ તે હેમસૂરિંદ. ૧૦

---

૧ પણ.

દૂત કહઇ કેણે કારણ વઢઇ, રખે ગલે કો માહરઈ પડઇ;
વિનય કરંતાં વાકો નમઇ, યાચક યાચક નઇ નવિ ગમઇ. ૨૦

પાડો પંડિત કુકડી જેહ, હાટ પડોસી કહીઇ તેહ;
મીઢો મલ્લ અનઇ માંગણાં, સાત અદેખા કાંને સુણ્યા ૨૧

અસું કહી ચાલ્યો વાચાલ, આગલિ એક મલ્યો નર બાલ;
પૂછિઉં કિહાં મલસ્યઇ ભૂપાલ, તે નર બોલ્યો આલ પંપાલ ૨૨

ઝાંખો દૂત હુઓ મનમાંહિ, નિર્મલ બુદ્ધિ વિચારે તિહાં,
હું ન લહુ સહિ ખેતર કાલ, પરવેદન સું જાણઇ બાલ ૨૩

રાજા બાલિક વિપ્રા ચોર, જમરો જગમા પાડઇ સોર;
અગનિ પારધી કવિયણ કહઈ, પરવેદન સાતઇ નવિ લહઇ ૨૪

અસું કહી નર ચાલ્યો જસઈ, સૂતો નર એક દીઠો તસઈ,
જઈ જગાડયો લાગી પાય, કહઇ કિહા મલસ્યઇ પાટણરાય ૨૫

તે દારિદ્રી જાતિ કબાડ, લેઈ કુદાલો ઉઠિઉ ધાડ;
આવિ દેખાડું પાટણ ધણી, રાય ગયો છઇ ઇંધણ ભણી ૨૬

બાંભણ કહઇ મુઝ લાગુ પાપ, ઉદિર બીલથી પ્રગટિઓ સાપ,
સૂ સૂરે નર સહી એકલો, તુ કબાડી સુતો ભલો. ૨૭

વાઘ સિંઘ ચિતર કુતિરા, માર્જારીનઈ પાપી નરા;
ભૂજંગ ભખઇ ઉદિર એકલા, એ સાતઇ નર સૂતા ભલા ૨૮

અસું કહી નર આવ્યો જાય, અમલી એક મિલ્યો તસ ઠાય;
પૂછી ખબરી રાજાની જસઇ, તાખી ચરમનઇ બોલ્યો તસઇ. ૨૯

રે ! બાભણ ! મુઝ દીધી ગાલિ, આડાહણું તુજનઇ દેખાલ,
મારઇ પણિ માર્યું નવિ જાય, બાભણ તવ બોલ્યો તસ ઠાય. ૩૦

શકતિ વિના બહુ કરતો રીસ, ગુપુરૂપનઇ નવિ નાંમઈ સીસ;
દાંન વિહુણો વછઇ માંન, વિદ્યા વિણ કરતો અભિમાંન. ૩૧

કઠિણુવચન મુખિ બોલ્યોજસઈ, દૂતઈં દુખ વીસાર્યોં તસઇ,
રે ! બાંભણું! કહું સાંભલિવાત, પૂરા કહીંઇ ન થાય સાત. ૯

દૂહા.

સાગર વિપ્રા ડાકિણિ જુઆ, અગનિ જમ (જગિ) રાય,
કવિ કહઇ સાત અધૂરડાં, પૂરા કિમઇ ન થાય. ૧૦

ચઉપઈ.

અસું કહી ચાલ્યો બાંભણો, હડી માર દીઠો અણુમણો:
જઇ પૂછઈ બાંભણુ તસ વાત, કિહાં મિલસ્યઇ પાટણનો નાથ। ૧૧

ખીજી બોલ્યો તે નર તાંમ, કુંમારપાલ તુઝ કિસું કાંમ;
તું ભીખારી હેરૂ જસ્યો, રાય સરીખો સંબંધ કિસ્યો. ૧૨

ઉધડતો નર બોલ્યો બોલ, પંડિઇ પરખ્યો ખરો નિટોલ,
પરીઉકૂંણુ પૂછું હુ કુંણભાતિ, જીમ જણાવઇ એહની જાતિ. ૧૩

હડી માર ફુડીઓ બિલાડ, જગનઈં ભુડું વછઇ ચાડ;
વૈદ મસાણી બંદીવાન, એ સાતઇનુ મયલું ધ્યાંન. ૧૪

અસ્યુ કહી નર આઘો પલ્યો, એક નરઆગલિ અર્ચક મિલ્યો;
રાય ખબરિ પૂછી નર જસઈ, આઘો આભડીસ બોલ્યો તસઈ. ૧૫

ખીજી દૂત કહઇ રે !, દુષ્ટ !, ખાય અસું બોલે પાપિષ્ટ;
બ્રાંહ્મણ નઈ નંદઇ કુણ કામિ, આભડ છેડિના કહું તુઝ ઠાંમ. ૧૬

પુત્રી વિકરે પરસ્ત્રી રંગ, પરભાતિ પાપીનો સંગ;
મૂરખ દેવ તણું ધન ખાય, જીવ હણી નઈ ઉદરિ ભરાય. ૧૭

પર નિંધા કરતો નર જેહ, પર ભોજનઈં તૃષા તેહ,
કવિ કહઇ સો કુંભઈ નાહઇ, સાત આભડછેટિ કહી ન જાય. ૧૮

અસ્યુ કહી ભટ ચાલ્યો જાય, પંડિત ભેટિ હુઇ તસ ઠાય;
પૂછી વાત તસ રાજા તણી, તેણઇ નાખ્યો બાભણ અવગુણી. ૧૯

અણતેડયો નઇ આવ્યો જાય, ઘણા પુરૂષના અવગુણ ગાય;
પાપ તણઇ કામિં જે કટા, [1]ઋષભ કહઇ તસ સાતઇ જટા. ૩૨

તે પુરૂષનઇં નિભ્રછિ કરી, ચાલ્યો બાંભણ તે પરવરી,
બઇઠો નર દીઠો એકલો, જાતિ શૂદ્ધ વિવહારી ભલો. ૩૩

ગયો દુત વિવહારી પાસ, બોલાવ્યો મનનઇ ઉલાસ;
પુછું વાત તુહ્મ સુપુરૂષ ભણી, કિહાં મિલસ્યઇ મુઝ પાટણધણી. ૩૪

વિવહારી બોલ્યો ગુણવંત, સાંહમો રાજભુવનનો પંથ,
એણીવાટઇં મિલસ્યઇ તુઝ રાય તુહ્મ દેખી મુઝ કૌતગ થાય ૩૫

તું વાચાલ અનઈ વિકરાલ, અર્થ ભેદ જાણઈ સકુમાલ;
ખોડિ નહીં જસ જોતાં રૂપ, એક અલુંણુ ઓછુ રૂપ ૩૬

સેઠ વચન સુણી ભટ ત્યાંહિં. ખીજ્યો નહિં નર હઇડામાંહિં;
ભલું કહ્યું વિવહારી પુત્ર. [2]હવઈ કહુ તુઝ છેહલ્યો ઉત્ર. ૩૭

રૂપ, રંગ નઇ કવિવણપણુ, નવિ પાંમઇ ધન ખરચઇ ઘણું;
સુર મીઠો સુરો કિમ થાય, નિચપણુ નર ઋદ્ધિ ન જાય. ૩૮

દ્રવિં ન મલઈ યોવન જાણ, નવિ દીસઇ કિહાં બલની ખાંણિ;
અમરપણાની મોટી વાત ધનઇ ન લહઇ એ વિખ્યાત. ૩૯

અસું કહી ભટ ચાલ્યો જાય, આવ્યો ઘર જીહા કુમરહ રાય;
દરબારી બોલાવ્યો તિહા, કુમારપાલ મિલસ્યઇ મુઝ કિહાં, ૪૦

દરબારી બોલ્યો તિહા હસી, નૃપસુ વાત કરસો કસી,
રૂપ રહીત નઇ કાયા ખીણ, કિમ મલસ્યો તુહ્મો રૂપિહીણ ૪૧

વૈશ વૈદ નઇ માગણ જેહ કારકુન કરાંણી તેહ,
દલાલ લસ્કરી દત અનુલ, વસ્ત્ર વિના નવિ પાંમઇ મૂલ. ૪૨

કુમારપાલ રાજાના રાસનો પ્રથમ ખંડ સંપૂર્ણમ્

---

૧ કવિયણ. ૨ સુણિ નૃપ ભાખું ગોદનુઉત્ર

શ્રી વીતારાગાય નમઃ

શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ જૈન પુસ્તકોદ્ધારે,

સંઘવી ઋષભદાસ કવિકૃત,

શ્રી કુમારપાલ રાજાનો રાસ.

ખંડ ૨ જો.

દુહા

પહઇલું માણુસ દીસણુ, બીજું માણુસ વુંણ
ત્રીજું માણુસ બોલકું, [1]અવર પોસાઈ કુંણ ૪૩
બાંભણ કહઇ પ્રતિહાર નંઇ, રૂપિ કાહુ કરેસ
મેલવિ કુંમરનિરદ નઇ, પૂછિઉ ઉત્તર દેસ. ૩૫

ચઉપઇ

બ્રાહ્મણ ભાટ પંડિત પ્રધાંન, વીણાથી ઉપજઇ અતિગાન;
દૂત કાર મુખ તિખાં હોય, વસ્ત્ર વિના ઋદ્ધિ પાંમઇ સોય ૩૬
અસ્યાં વચન ભાંખઇ ભટરાય, દરબારી રલીઆયત થાય;
ભેટાડયો બ્રાહ્મણ નરરાય, ભાખી દૂતઇ પૂર્વ કથાય ૩૭
સ્વાંમી સાંહમો પૂરણરાય, બોલ્યાં વચન કહ્યાં નવિ જાય
શ્રી દેવગુરૂ નઈ ત્રીજો ધર્મ, નંદા કરતો નાણઇ સરમ ૩૮
દેવલદેવી ભગની જસઈ, વિનય કરી નૃપ વાર્યો તસઈ
પાટૂ પ્રહાર કરઇ તેણઇ ઠાય, પડી ભોમી હુઇ મૂર્છાય ૩૯
તે રીસાવી આવઇ ઇહાં, કુંમારપાલ તુહ્ય બઇઠા જીહાં
ઉઠો ચઢો મમ કરો વિચાર, સૂર છતઇ એ સો અંધકાર

[1] ચોથુ

'મિત્ર તણઇં હું ચઇ સમાણો, શત્રુનઇ સૂર સરીખોરે;
માહરૂ બલ દેખાડું તુહ્મનઈં, સુમતિ કરી તુહ્મે નિરખો રે અ. ૫૨
કુંમારપાલ તિહાં દેખાડઇ, સાત કઢા અણાવઇ રે;
સાગિતણઇ પ્રહારઈં પરોઇ, ગગનિ સોય ભમાવઇ રે અ. ૫૩

દુહા.

ચમત્કાર તે પાંમીઆ, વલ્યા તે પાછા દૂત;
પૂરણરાયનઇં જઇ કહ્યુ, વયરી દક્ષ અદ્દ્ભુત; ૫૪

ચઉપઇ.

વાત સુણી તેડયા વડવીર, કાજ કરેવા કુણ છઇ ધીર,
લાખ સોવન તસ કરૂ પસાય, જે જઈ મારઇ પાટણરાય. ૫૫
એણઇ અવસરિ નૃપ માલી જેહ, પૂરણરાય સું બોલ્યો તેહ;
સ્વામી એ છઈ થોડુ કાજ, મારૂં કુંમરનિરદહ આજ. ૫૬
કરી જૂહાર નર ચલ્યો સહી, છુરિકા એક છાની પાણિ ગ્રહી
ચાલી આવ્યો કટક મઝારિ, છલવા છલ જૂઈ તેણઇ ઠારિ. ૫૭
અણઇ અવસરિ નૃપ કુમર જેહ, અગડ અસી નર રાખઇ તેહ;
જાતા જીનમંદિર જેણઇ ગામિ, પુજા ભગતિ કરઇ તેણે ઠામિ ૫૮
આવ્યુ દેવલ ઋભષ જીણદ, પૂજણ ચાલ્યો કુમરનિરદ;
જીન મંદિર જઇ બઇઠો જસઇ, ઘાયક માલી પઇઠો તસઇ. ૫૯
કુમારપાલ પૂજાનઇ કામી, પૂષ્ફ લિઇ નૃપ તેણઇં ઠામિ;
પૂજઈ જીન પ્રતિમા મનિરંગિ, આણી ઉલટ અધિકુ અંગિ. ૬૦
એણઇ અવસરિ નૃપમાલી જેહ, જઇ ગભારઇ પઇઠો તેહ;
નૃપ મારેવા કરઇ ઉપાય, પણિ નવિ દિધુ જાય ઘાય. ૬૧
બાંભણ બગની ન લહઇ વાત, કૂપી ન સમઝઇ ઉચો હાથ;
અંધ નજાણઇ ગર્દભ ગાય, માલી ન સમઝઇ દેવો ઘાય ૬૨

સીહ છતઇ મૃગ-સસા સીઆલ, બોલઇ બરકઇ મુંકઇ ફાલ
એણી વાતઇ હુઇ સીહનઇલાજ, કુમર નિરદ ચઢો મહારાજ ૪૧
ભગની વાત સુંણી ભૂપાલ, કુંમરનિરંદ ચઢિઉ સમકાલ;
હય ગય રથ પાયક પરવર્યો, ભેટયો ભગની પ્રેમઇ ભર્યો. ૪૨

ઢાલ

રાગ—મારૂણી—સુકાવોરે મુજ ઘરનારિ એ દેશી.

કુમારપાલ તણી તે ભગની, આવી પાટણ માંહિં રે;
ભૂપતિ આગલિ નિજ દુઃખ રોઇ, રોતી ન રહઈ ત્યાંહિં રે ૪૩
અવધારો રે બંધવ વાત, એણઇ મુઝ નીર ઉતાર્યું રે;
જો ઝાલી આંણું તો જીત્યું. નહી તરિ આપણુ હાર્યુ રે અ. ૪૪
ગુરૂનઇ ગાલિ સુણી નૃપ ખીજ્યો, પ્રયાણ ભંભા વજડાવી રે;
અગ્યાર લાખ લેઇ દલ રાજા, વીંટી સાકંબરી આવી રે અ ૪૫
અગ્યાર સહઇ સાથિં ગજ ઘુમઇ, રથ પાલા નહીં પારોરે;
ક્ષિ ગોલા ઢીકલીઉ લેઇ, કરતા માર અપારો રે અ. ૪૬
હુ હવુ રાજાનઇં જીહારઇં, સજ કર્યા રજપૂતો રે;
કટક જોવા કારણિ તેડયા, મોકલીઆ તિહાં દૂતો રે અ ૪૭
દૂતઇ કટક નિહાલ્યુ ત્યાંહિં, પુજણીઉ પલાણઇ રે,
નીર ગલી વાવરઇ વિવેકઇં, જીવ જતન નિસાંણઇં રે અ. ૪૮
દૂતઇં સીસ ધુંણાવ્યુ ત્યાહિં, કુમર નિરંદહ નિરખઇ રે;
તેડી રાય પૂછઇ તસ પ્રેમઇં, હાસ કરઇ કિમ હરખઇ રે અ. ૪૯
દૂતઇં વાત કહી મુખિં માંડી, સાંભલિ કુંમર નિરદો રે;
પુંજી પાય પલ્હાંણુંઇ ઠવતો, કિમ હણસ્યઇ અગિ ઇંદો રે. અ. ૫૦
કુંમરપાલ નૃપ એણીપરિ બોલઇ, ન હણું વિણુ અપરાધી રે;
જીવજંત કીટક જે કંથુ, તિણઇ નવિ આંગુ વિરાધી રે અ. ૫૧

નાલિ[1] હવાઇ મુંકઇ ધાઇ, ચંદ્ર બાણની જોડયો
કાયર કંપઇ કામિની જંપઇ, કહઇ મુઝ સકટ છોડો ૭૪
ગુરજહ ગુપતી મારઇ છપતી, નાંખઇ તોબર વીરો
બાંણ વિછૂટઈ આંગા ત્રૂટઇ, વેઢિ કરઇ વડવીરો ૭૫
નિજ જીવરખી ટોપી તીખી, હસીઇ મલઈ રણિ ભાલઇ;
સાંહમા ચાલઇ ધા બહુ ઘાલઇ, લીની ભોમી ન હાલઇ ૭૬
સલઇ સજાઇ પઇસઇ ધાઇ મનસુકી રણ ઝૂઝઇ;
બેહુનર મલીઆ બેહુદલ મલીઆ. [2]ખેહઇ [3]ભાણુ ન સૂઝઇ; ૭૭
અર્જુનદે ઉઠિઓ મેહલઇ મુંઠિઓ, હાથે લાલ કમાંણયો;
રણથી ટલવા પાછા વલવા, પૂરણરાયની આંણયો ૭૮
બીરમદે વઢનો અગિ અડતો, કહઇ રણિ રાખું નાંમો;
લખદલ લાધું લુંણજ ખાધું, તે કિમ કરું હરામો ૭૯
વેજો વાઘેલો હાથે ભાલો, [4]અણુહાણોકે જાય;
સ્વામી કારણિ ચડિઓ આરણ, ન ગણઇ રંક નઇ રાય ૮૦
ઈસરદે આવઇ રણ ઝંપાવઇ, ન કરઈ આતમ સારો;
રણિ નવિ ટલીઇ કહો કિમ વલીઈ, મરવું એકજ વારો ૮૧
રણમાં વઢનો અતિ આરડતો, નાંમિઈ દુદો દુણો
પુંઠિ ન દીજઇ હરાંમ ન કીજઇ, કુમારપાલનુ લુંણો ૮૨
ભીમ ન ભાંજઇ રણમાં ગાજઇ, ન ધરઇ નારી નેહો
બહુપરિ વઢીઇ રણમાં પડીઉં, કુકુમવરણી દેહો ૮૩
ખિત્રી પાલા અતિ વિકરાલા, કો નવિ જાઇ ભાગી,
કુંમરનિરંદહ પૂરણગયંદહ, લોહ કડાકડી લાગી ૮૪
પાલઈ પાલા ઝૂઝઇ ગાલા, અસ્ત્રઈ અસ્ત્ર અનેક
ગયવરઇ ગયવર રથઇ રથ ભડતા, અપત્ય યુદ્ધ નહિ રેખો. ૮૫

૧બંધુક ૨ રજ ધૂળ ૩ સૂર્ય ૪ ઉઘાડાપગે

થાંથાં મુંથાં મારઈ જસઇ, મંત્રીઈ નર દીઠો તસઇ;
બોલાવ્યો માલી તેણઇ ઠામિં, અડકી ઉભો તું કુંણ કાંમિ. ૬૩

હાકયો માલી તવ લહઇ ભગો, ઉદયન તવ તસ હાથિં ગ્રહ્યો;
ખોલી નર તિહાં જોયું જસઇ, પાલી પ્રગટ હુઇ તે તસઇ. ૬૪

યષ્ટિ મુષ્ટિ માર્યો સિરિ ખંધિ, તાંણી બાંધ્યો અવલયબંધિ;
ઉદયન ભણઇ નર સાચું કહઇ, કદાચિ જીમ જીવતો રહઇ. ૬૫

તત્ર માલી બોલ્યો સરિનાંમ, આવ્યો નૃપ મારેવા કાંમિ;
પૂરણરાય મોકલીઓ સહી, પાપ કરેવા આવ્યો વહી. ૬૬

ભાખઇ માલી સાચી વાત, અનુકંપા આવી નરનાથ;
છોડાવીઓ નર માલી તણઇ, એ કાયર મુઝનંઇ શું હણઇ. ૬૭

જવલગઇ પુણ્ય પ્રતાપજ હોઇ, તવલગઇ સાંહસું ન જૂઈ કોઇ;
પૂર્વ પુણ્ય જીહારઇ ખૂટસ્યઇ, તિહારઇ બેટા વયરી થસઇ. ૬૮

તેણઇ કારણિ નર કહું છું અહો, માલીનઇ જાવાદો તુહ્મો;
સીહડો સોય સુભટ નઇ હણઇ; નવિ કરડઈ લોહ લાકડ તણઇ. ૬૯

સાગર કુમરનિરદ, છોડી મૂકયો માલી મંદ;
દમામ ચઢિઓ રાય, સાકંભરીઇ છુટયા જાય. ૭૦

દુહા

જઇ સાકંભરી ઢૂકીઓ, પાઠવીઓ નિજ દૂત
નૃપ પૂરણ રણિ આવયો, કરસુ યુદ્ધ અદભુત ૭૧

ઢાલ

રાગ આસાઉરી સિંધુઓ

અદભુત જાંણી બીહક ન આણી, ચઢીઓ પૂરણ રાય
વાજાં વાજઈ અંબર ગાજઇ, બેહુ દલ ભેલાં થાય ૭૨

ભંભા ભેરી વંક નફેરી, વાજઇ ત્રંબ નિસાણો,
કોલાહલ કાહલી અતિ વિકરાલી, કાયર પડીઆ પ્રાણો ૭૩

વાજાં વાગો જાણુ મિલો, જણાવો અપાણુ;
મુઝ દીઠઇ જો ડગ ભરઈ, તો જાણુણી અપ્રમાણુ ૯૮

સીહ કહઈ હું વનિ વસું, મુઝ છેડીઉ પરિમાણુ;
અવરિં ભગ્ગા હું ધણી, મુઝ ભગ્ગાં નહીં ઠાણુ. ૯૯

સિહડા મોટિ આખડી, પર માર્યો ન ખાય;
પેહેલિ ત્રપે ન ચૂકિયે, ભાગ્યા કેડિ ન થાઇ ૧૦૦

એહ સભાવ સીહડા તણો, સુરતણો ગુણ એહ;
દિલગીર દલ દેખી કરી, હિઇઇ સુહરખઇ તેહ ૧

ચંદ તણુ મુખ દેખતાં, વાધે ઉદધિ નીર,
સબલ સેન નર દેખતા, બહુ વાધે બલવીર; ૨

શ્લોક.

વિદેસે વિદ્યા મંત્રો, ઘરે મંત્રો સુભારયા,
સંગ્રામે ભુજા મંત્રો, અંત કાલે જિનનામ. ૩

અંત સમય અરિહંત સરણ, રણુનઇ સમઇ ભૂજાય;
ઢોલ દમાંમાં વાગતઈ, સૂર હુઇ ઉચ્છાહ. ૪

રણિ વાગઇ સરણાઇઆં, પાખરઇ કેકાણુ;
સૂરા ધરિ વધામણાં, કાયર પડીઆ પ્રાણુ ૫

દેખીતા ડુંગર જસ્યા, કામિ કાયર થાય,
પડઇ ઉગમણી બુબડી, તો આથમણા જાય. ૬

કાયર મલિયા કોડિ, કેડિ ખત્રિ આણો
ખાઈ નઇ ખાધ વધારતા, વઢયાની વાત ન જાણે

હગણુ ધરે હથિયાર, વાટમા વાકા ચ
રહામા મલે કો સૂર, વદન તે વાડિમા ધા

લોહી દીઠે ચઢે ચીતલી, મસ્તગી પુજાનો દાવો ધ
ભડતા ભડે ભગાણુ, માર્યા પહેલા તે મ

દુહા.

અપત્ય યુદ્ધ નવિ દો કરઇ, બિહુ રણિ ઝૂઝઈ રાય;
એણઇ અવસરિ નૃપ પૂરણો ચિતમાં ચિંતા થાય.
અપત્ય યુદ્ધ કર્યા વિના, કિ઼ં વલિ થાસ્યઇ રાય;
બુદ્ધિ અસી પરિ[1] કેલવું, જિમ નૃપ નાઠો જાય.
જીમ છલ બોલ્યું જૂઠઈ, જિન પરિ રણિ સગ્રામ;
કાંયક કપટ કર્યા વિના, નવિ જીવુ એણઇ ઠામિ.
પૂરણુ વિચારી આપ મન, લીધાં કનક રતન;
કુંઆરપાલના સુભટ નઈ, વહઇચી આપે ધન.
કાંમણ મોહણ વસિકરણ, સેહે કાજ સમરથ;
જેણે દીઠે મુનિવર ચલે, તરણી પસારે હત્થ.
સોવન ધન સુભટઈ લીઆ, ન કરઇ ઊંચો હાથ;
સેન નિઈ ચિત્યું દેખિ કરે, ચિંતા થઇ નરનાથ.
નૃપ દુખિઓ દેખી કરી, બોલ્યો સામલ માહાત;
સુર નિઇ ચિત્યુ દેખિ કરી, ચિંતા રી નરનાથ.
જીહાં લગઇ તું ઉભો અહીં, જીહા લગઇ કલિપંચાયણ;
જીહાં લગઇ હું સેવક અછુ તિહાં લગઇ ચિતા મ આંણિ.
ત્રિણ ત્રિભુવન નઇ ત્રિણિ જણ, જીપીસુ એક એક;
સુર થઇ સાહમો થયો, ચિતા મ કરો રેખ.
અમો થોડા રિપુ ઘણા, કાયર ઇમ ચિંતેય,
એકહ સૂર્ય ઉગતાં, તારા કોડિ છપેય.
સુર સુભટ નર પચ જણ, કાયર સો પંચાસ;
આવી પડયું સુરિ આપણઇ, મુકિ પીઆરી આસ.
સિંહ ન જોઇ ચંદ બલ, ન જોઇ ધરની રિદ્ધ,
એકલો લાખામજે, જ્યાહાં સાહસ તિહાં સિદ્ધ.

---

1 અહિ.

સુભટ ખોભ દેખઇ તસ હાય, તુહઇ ધ્યાંન ન ચૂકઈ રાય;
મૂરતિ તણીપરી હઇ થિર થઇ, કિમ મુંકઇ વ્રત અંગિ ગ્રહી. ૨૦

કિમ સુપુરૂપ જીવઇ હેલીઓ, કિમ સાકર થાઇ એલીઓ;
કિમ મૃગપતિ રણિ નાઠો જાય, કિમ લીધું વ્રત મુકઇ રાય. ૨૧

કિમ પૃથવિ હાલઇ જગિ મેર, કિમ દીપકથી હુઇ અંધેર
કિમ સોનુ અગનિથી બલઇ, કુંમારપાલ વ્રતઇ કિમ ચલઇ ૨૨

દુહા

લીધું વ્રત નવિ મુકીઉં, નિજ મન રાખ્યું ઠામિ
પડિકમણું પુરૂં કરી, ઉઠિઓ યુદ્ધ કામિ ૨૩

ચઉપઈ

જઇ વકાર્યો નૃપ પુરણ, સજ થાજે તુજ આવ્યું મરણ
મુકે પહઇલો મુઝ સિરિ ઘાય, પાંઝલિ ચોટી કરૂં હું રાય ૨૪

મુઝ તુઝ વયર અછઇ એણઇ ઠામિ, સુભટમરાવઇ કેહઇ કાંમિ;
ઉતરી હેઠો થાએ સજ્જ, અવર પુરૂષ સું નહી મુઝ કજ્જ ૨૫

એક ચિંતઇ દીઠો જવ રાય, પુરણ વિમાસઇ તેણઇ ઠાયિ;
તેડ્યો દૂત જે સબલો સાદ, તેણઇ તિહાં મુકયો સિંહનાદ ૨૬

તેણઇ નાદિ ગજ ભાગો જસઇ, બુદ્ધિ વિમાસઈ ભૂપતિ તસઈ
કમરબંધ તિહાં છોડીં કરી, કાંને ઘાલ્યો લોચો કરી ૨૭

તવ હાથી હુઓ હુંશીઆર, મારઇ દાંતે સુઢિ પ્રહાર;
ચાલ્યો ગજવર આવ્યો ત્યાહિં, પૂરણરાયનો મયગલ જીહાં ૨૮

ભૂપઇ ભૂપ મિલ્યા જેટલઇ, કુમર સજ થયો તેટલઇ
હાથી ઉપરથી ઉદકંત, પૂરણરાય સોર [૧]પડીઓ દુરદાંત ૨૯

કુંમરનરિંદઇ [૨] ગ્રસ્યો પૂરણ, જીમ સીહઇ સબલઇ દુબ્બલ હર્ણ;
તેણીપરી ઝાલ્યો રાજા તિહાં, બાધી ઘાલ્યો પાંજરમાંહિ ૩૦

---

૧ થોભુ ૨ સાહ્યો.

મારયાં પહેલા તે મરે, ખોહે વડાનું નામ;
પડે કામિ કાયર થિયો, વદન હુઓ તેણે શ્યામ. ૮

એક પતિ નઇ બીજું પ્રાણમું, રાખ સકઇ તિહાં રાખિ;
જે ઉતયાં અધપાયકઇ, વલતું ન ચઢઇ લાખિ. ૯

તેણઈ કારણિ સામલ કહઇ, સાંભલિ કુંમરનિરંદ;
તાહરો જસ જગિમાં ઘણો, તું મમ પાડેસ મંદ. ૧૦

સુર થજે તું સિંહયરિ, હીઉં તે કરજે હાથિ;
આપણનંઇ નહી ભાજવુ, રાજ દીઉં જગનાથ ૧૧

કુમારપાલ મમ ચિંતિ કરી, ચિંત્યું કિંપિ ન હોય;
જેણઈ તુઝ રાજ સમર્પિયું, ચિતા કરસ્યઇ સોય. ૧૨

ચઉપઇ

એવે વચને ભૂપતિ ચિતિ ઠર્યો, સાહસીક ગુણ અ ગિ આદર્યો;
આગંઇ સીહ અનઇ પાખર્યો, મયગલ માતો નઇ મદ્દ ભર્યો. ૧૩

તીખું ખડગ અનઇ વિંખધાર, અગનિ યોગ મલ્યું ધૃત સાર.
આગઇ સુર કુંમરનરનાથ, વલી વકારત સામલ માહાત. ૧૪

કુમારપાલ સુરાનનિ ચઢયો, કલિ પચાયણ નઇં થાભડયો;
સામલ માહાન પ્રસસી કરી, નાગ ચલાવ્યો જીહાં નૃપ અરી ૧૫

નૃપઈ આવતો દીઠો જસઇં, પૂરણ પાછો ખસીઓ તસઇં
કુંમારપાલ જૂઇ ચિહું પાખઇ, પૂરણરાય ન દીસઇં અસિઇં. ૧૬

એણઇ અવસરે થયો સંધ્યાકાલ, પડિકમણું માંડઇ ભૂપાલ;
મન વચન કાયા થીર કરી, મુકઈ સયલ કસાય પરિહરી. ૧૭
સુભ ધ્યાનઇં નર ચઢિઓ જસઇં પૂરણરાય રણિ ધસિઓ તસઇં;
સબલો તિહાં માંડયો સંગ્રામ, કુંમારપાલ મુકાવા ઠામ. ૧૮

કરઇ સોર નઇં રણમાં ફિરઇ, કુંમારપાલના નર ઉસરઇ;
રાય વિના દલ ઝાંખું થાય, ચિંતાતુર હુઆ માંહોમાંહિ. ૧૯

સુભટ ખોભ દેખઇ તસ હાય, તુહઇ ધ્યાંન ન ચૂકઈ રાય;
મૂરતિ તણીપરી હઇ થિર થઇ, કિમ મુંકઇ વ્રત અંગિ ગ્રહી. ૨૦

કિમ સુપુરૂપ જીવઇ હેલીઓ, કિમ સાકર થાઇ એલીઓ;
કિમ મૃગપતિ રણિ નાઠો જાય, તિમ લીધું વ્રત મુંકઇ રાય. ૨૧

કિમ પૃથવિ હાલઇ જગિ મેર, કિમ દીપકથી હુઇ અંધેર
કિમ સોનું અગનિથી બલઇ, કુંમારપાલ વ્રતઇ કિમ ચલઇ ૨૨

દુહા

લીધું વ્રત નવિ મુકીઉં, નિજ મન રાખ્યું ઠામિ
પડિકમણું પુરૂં કરી, ઉઠિઓ યુદ્ધ કામિ ૨૩

ચઉપઈ

જઇ વકાર્યો નૃપ પુરણુ, સજ થાજે તુજ આવ્યું મરણુ
મુકે પહઇલો મુઝ સિરિ ઘાય, પાછલિ ચોટી કરૂં હું રાય ૨૪

મુઝ તુઝ વયર અછઇ એણઇ ઠામિ, સુભટમરાવઇ કેહઇ કાંમિ;
ઉતરી હેઠો થાએ સર્જે, અવર પુરૂપ સું નહી મુઝ કર્જે ૨૫

એક ચિંતઇ દીઠો જવ રાય, પુરણ વિમાસઇ તેણઇ ઠાયિ;
તેડ્યો દૂત જે સબલો સાદ, તેણઇ તિહાં મુક્યો સિંહનાદ ૨૬

તેણઇ નાદિ ગજ ભાગો જસઇ, બુદ્ધિ વિમાસઈ ભૂપતિ તસઈ
કમરબંધ તિહાં છોડીં કરી, કાંને ઘાલ્યો લોચો કરી ૨૭

તવ હાથી હુઓ હુંશીઆર, મારઇ દાંતે સુંઢિ પ્રહાર;
ચાલ્યો ગજવર આવ્યો ત્યાહિં, પૂરણરાયનો મયગલ જીહાં ૨૮

ભૂપઇ ભૂપ મિલ્યા જેટલઇ, કુંમર સજ થયો તેટલઇ
હાથી ઉપરથી ઉદ્દકંત, પૂરણરાય સોર [1]પડીઓ દુરદાંત ૨૯

કુંમરનરિંદઇ [2] ગ્રસ્યો પૂરણ, જીમ સીહઇ સબલઇ દુબ્બલ હર્ણ;
તેણીપરી ઝાલ્યો રાજા તિહાં, બાંધી ઘાલ્યો પાંજરમાંહિ ૩૦

---

૧ થોલુ ૨ સાહો.

ત્રિણિ લાખ અસવારજ હતા, પંચ સહઈ ગયવર ગાજતા
લાખ દશ પાયકનો ધણી, કુમરનિરદઈ કર્યો રેવણી ૩૧
બાંધ્યો નૃપતિ અવલઇ બધિ, ચાલ્યા ગૂજરકેરઇ સંધી
આવી બઇઠા પાટણમાહિ, વેગ બનેવી આંણ્યો ત્યાંહિ ૩૨
કુમારપાલ પચાર્યો ત્યાંહિ, લાજ્યો પૂરણ સભાસુ માંહિ
સબલ ક્રોધઇ મનમાં ટલ્યો, કિસ્યુ કરઇ જો પરવસિ પડયો ૩૩

ઢાલ

રાગ આશાઉરી અવસર આજહેરે, એ દેશી

પરવસિ બહુ ખમઈ રે, પણિ લેખઇ નહીઅ નિરધાર
નવિ પામઇ મુગતિ દુવાર, નવિ થાય સુરપતિ સાર
વ્યંતર ભુવનપતિ અવતાર „ „ ૩૪
પરવસ દૂખ ખમતા અતિ ભારી, ટાઢિ તાપ સિર ભારો
ભુખ તરસ ખમતા નર પોઠી, ઉપરિ સહઇતા મારો પ ૩૫
પરવસ વચન ખમતા નર કેતા, જણ જો(ય)ણા સો જાય
ડંસ મસા મચ્છ કરડઇ કેતા, રણિ સહઇતા લોહ[૧] ધાય ૩૬
રવસિ સ્ત્રી સગ વિના ભાજઇ શ્રેણિક મચ્છ ન ખાય
વિણ પાઇ વ્રત પરવસિ પાલઇ, લેખઈ તે ન ગણાય ૩૭
મન વિણ તપ જપ કિરિયા ખોટી, ફોકટ કષ્ટ કરિ જઈ
મન વિણ દાંન દીઇ તે મૂરખ, મુગતિપુરી નવિલીજઇ ૩૮
મન વિણ જીવ ઉગારો જગમાં, કાલગસૂરીઓ નાંમ
મન વિણ દાંન દીધ તે કપિલા, બેહુના ન સર્યા કામ ૩૯

દુહા.

પરવસિ ખમતા પ્રાંણીઆ, મોક્ષતણું ફલ ન હોય;
મન વિણ નર પખી પસુ, કષ્ઠ મ કરસ્યો કોય. ૪૦

૧ ઘણુ.

ઘૃત વિહુણા લાડુ જેવો, વેણિ વિના સણગારોજી;
તિમ મન વિહુણુ કરણી તેહવું, કરતો ન લહું પારોજી. ૫૨

પુરુપાતન વિણ પુરૂષ ન શોભઇ, તિમ મન વિહુણો ધર્મજી;
મૂરખ મન વિણ કાયા કષ્ટઇ, તે નવિ સમઝઇ મર્મજી. ૫૩

દાન, શીલ, તપ, ભાવન, પૂજા, મુન શુદ્ધિ જો કીજઇજી;
પરમ પુરૂપ કહઇ સુંણયો લોગા, મુગતિપુરી ગઢ લીજઇજી. ૫૪

દુહા

મુંગતિપુરી ગઢ લીજીઇ, કીજઇ ધર્મ સુસાર;
પરવસિ પીડયા દુઃખ ખમઇ, લેખઇ નહીંજ લગાર. ૫૫

પરવસિ પણઇ વેદન ખમઇ, તેહનો સોમો ભાગ;
આતમ સાખિ જો ખમઇ, લહઉ મુગતિ માગ. ૫૬

પ્રાંહિ કુલ જગિ જીવડા, સહઇજી ન કરઇ ધર્મ;
પરવસિ પીડયો દુખ ખમઇ, આવઇ ઉદય જમ કર્મ. ૫૭

પરવસિ પીડયો નરપતી, નવિ ચાલઇ કાંઇ પરાણ;
કુમારપાલ નૃપનાં ખમઇ, વચન રુપિઆં બાણ. ૫૮

બોલાવ્યો બોલઇ નહી, લાજ્યો હઇડા માંહિં;
ગતિ, મતિ, બલ, પ્રાક્રમ ગયું, નાઠી બુદ્ધિ સુ ત્યાંહિં ૫૯

ઢાલ

રાગ આશાઉરી સિંધુઓ—રણિ અગણિનો, એ દેશી

બુદ્ધિ ગઇ પરહતિય ચઢયો, કિમ છૂટઇ રાય;
જીમ પુંકિલી કાઢવા, સ્ત્રી કરઇ ઉપાય. બુ. ૬૦

જાણી વત ભૂપઇ જસઇ, બોલ્યો તતકાલ;
જીમ ધણીની કાઢના, થાસથઇ દેશમાં ગાલિ. બુ૦ ૬૧

પુત્ર કપુત્ર જો હુંઇ, તો ખમવું માય,
પીપલથી નર જો પડઇ, નવિ દીજઇ ધાય. બુ૦ ૬૨

ચ્યવરી રત્ન ગલુઅ જો, તો કો પેટ ન ફાડઇ. ખું૦ ૬૩
કંચન દુહવ્યો કસ ચઢઈ, ખંડી જીમ ચોલ;
અગર દહતો ગુણુ કરઇ, જીમ પાંન તબોલ. ખું૦ ૬૪
છોલી છુંદી છુંબરી, કીધી કટકા કોડી;
તુહઇ મીઠી સેલડી, જેહની નહીં જોડી. ખું૦ ૬૫
ચંદન ઘાઠો પરિમલઇ, દુર્ગંધ ન બોલઇ;
એહુ પરિ વેધ્યો વંસનઇં, તુહઇં મધુરં બોલઇ. ખું૦ ૬૬
એહ સભાવ ઉત્તમ તણો, સુણિ બહઇની બાય;
અન્યાઇ તો તુહઇ આપણો, કીજઇ કિમ પેટ ઘાય. ખું૦ ૬૭
બંધવ વચન સુંણી બહઇનિ, થઇ શાંતિ સુજાણુ;
બોલ્યુ વચનજ પાલવા, કરૂં કાંઇ ઇધાણુ. ખું૦ ૬૮
ડગલાં પુઠિઇં જીભી કરી, જાણે જીભ કાઢી;
રાજય તે પાછુ આપીઉં, ચઢિઓ સરહ નમાડી. ખું૦ ૬૯

દુહા.

સરિહ નમાડી સો ગયો, ન કરઇ ફિરી જવાબ;
પૂરણુરાઇ નિવારીઉં, દેસ સકલમાં પાપ.
શ્રીજીનની આજ્ઞા વહઇ, નાંમઇ મુનિવર સીસ;
જૈનધર્મ દેખી કરી, ન કરઇ રાજા[1] રીસ.
એમ દેશે આજ્ઞા ફરઇ, ધન્ય તું કુંમરનિરંદ;
સામાયકવ્રત પાલતાં, ન થયો રાજા મંદ.
ચ્યાર સામાયક ચિંતવ્યો, સમકિત શુદ્ધ વલી જેહ,
દેસવ્રત ત્રીજો કહું, સર્વ વિરતિ જાગિ જેહ.

---

૧ કસિ.

ત્રિણિ સામાયક નૃપ ધરઇ, પહઇલુ સમકિત સાર;
જીન ગુરૂ ધર્મહ કારણિં, મરણ કીઓ ખુઆર. ૭૪
શ્રુત સામાયિક સાચવઇ, ગુણ બત્રીસ પ્રકાશ;
સોવન અક્ષર ગુરૂ તણા, ગ્રન્થ લિખાવઇ ખાસ. ૭૫
દેસ વૃત્તિ ત્રીજી કહું, સામાયક શુભ જાણી;
વ્રત બાર અંગિ ધરઇ, સરિ વહઇ જીનવર આંણ. ૭૬
આંણ વહઇ અરિહંતની, કારણ પણઇ ન ચલતિ;
રણિપડિકમણું તે નૃપ કરઇ, નવિ મનિ તેઅ ખલત. ૭૭
ત્રિણિ સામાયક નૃપ [1]ધરઇ, ચઉથઇ ભાવન ભાવિ;
નુંમું વ્રત નૃપ ઇંમ વહઇ, લિઇ દશમાંનો લાભ. ૭૮

ચઉપઇ.

દેશાવગાસિક દશમુ વ્રત, પાલઇરાય દેહ કરઇ પવિત્ર;
લેઇ વ્રત નૃપ નવિ ખંડતો, તિહાં અતિચાર પચ છડતો. ૧
ઉત્તમ કુલનો એ આચાર, નીમી ભૂમિકા નર નિરધાર;
તિહાંથી વસ્ત અણુવાઇ નહીં, ઇહાંથી નવિ મોકલતો નહીં. ૨
રૂપ દેખાડી પોતાતણું, સાદ કરઇ અતિ ત્રાડઇ ઘણું;
નાખી કાકર થાઇ છતો, તે નર કૂપિ પડતો દેખતો. ૩

દુહા.

ઉડઇ કૃપિ તે પડઇ, જે કરતાં વૃત ભગ;
ભવિ ભવિ દુખીયા તે ભમઇ, દુલહો સુર ગુરૂ સંત. ૧
દોષ સકલ વર્જીત ભલું, વ્રત દશમુ જે સાર;
કારણ પડિઇ નૃપ નવિ ચલ્યો, સુણયો તે અધિકાર. ૨

ચઉપઈ.

આગડ અસી ગુરૂકનંઈ ઉચરઇ, ચઉમાસઇ નવિ કટકઇ કરઇ;
વાત હુઈ પરદેસઈં જસઇં, મુગલ ગર્જની આવ્યો તસઇં. ૧

[1] કરઇ. રસદ

સબલ સેન લેઇ નિજ હાથિ, ગજ, રથ, ઘોડા બહુ સંઘાતિ;
આંકસ બાજી લેઇ કરી, વીંટી મુગલ પાટણ પુરી. ૨

આવ્યા મુગલ જાણ્યા જસઇં, દરવાજા લેઇ ભીડયા તસઇં.
ચિંતાતુર હુઆ જન લોક, પાટણમાહિ રહ્યા સહી ફોક. ૩

એક કહઇ નર છાંડી જઇઇ, એક કહઇ નર માંડી રહીઇ;
એક કહઇ કાંઇ થાઇસ્યઇ, એક કહઇ ભાગી જાઅસ્યપઇ. ૪

એક કહઇ એનિસ્તરાય, એક કહઇ નૃપ ચઢીસ ન જાઇ;
એક કહઇ નૃપ નાસઇ આજ, એક કહઇ નૃપ ખિત્રીસી લાજ. ૫

આગઇ નાસ રાવતણ જેહ, રણ સગ્રામિ ભાગો તેહ;
પથી લોક તસ પૂછઇ તિહાં, લેઇ ડઢી નર [૧] નાસઉ કિહાં. ૬

બહુ જીવ્યા હવઇ સુ જીવસ્યો, કુલની રીતિ [૨] તે કિમ ખંડસ્યો,
સોય કહઇ સુણયો નર સાર, નાસંતાં મુઝ ગયો અવતાર. ૭

જનમ લગઈ નાઠાની ટેવ, તુ આ ડાઢી પામ્યો દેવ;
કાલી ટલી એ ધોળી થઇ, સોય [૩]પસાય નાઠાનો સહી. ૮

અસ્યાં વચન ભાખઇ પુર લોક, ન મલઇ ઇધણ પાણી ખોક;
શોકતુર હુઆ નર જસઇ, કુંમારપાલ વીનવીઉ તસઈ. ૯

ભૂપતિ કહઇ વિવહારી સુણો, નીમ ગહ્યો સગ્રામહ તણો
લીધુ વ્રત નવિ કરૂ અસુદ્ધ, ચ્યાર માસ નવિ કીજઇ યુદ્ધ ૧૦

અસ્યું વચન નરનાથઇં કહ્યું, મહાજન તિહાં ચિંતાતુર થયું;
જઇ વીનવીઉ ઉદયન તણઇ, કસું કરેવું અમ્ન આપણઇ ૧૧

ઉદયન કહઇ મન નિશ્ચલ કરો, ચિંતા દુખ મનથી પરિહરો;
જેણઇ દીધું છઇ પાટણરાજ, તે ચિતા કરસ્યઇ સહી આજ ૧૨

અસુ કહી ચાલ્યો વાણીઓ, બુદ્ધી બોલ હીઈ આણીઉ;
ઉદયન મંત્રી મનિ ઉલાસિ, પુહુતા હેમાચારય [૪] પાસ ૧૩

---

૧ જે ૨ કીરતિ ૩ તે મહિમાના, ઠાનો ૪ સુજ્ઞની

ગુરૂ વંદી બઇઠો તસઠાય, સ્વામી કરવો કિસ્યો ઉપાય;
પાટણ વીંટિઉં મુંગલ ફિરી, ભૂપઇં વઢવા અડગજ કરી ૧૪
ધીરજ લોકતણું નવિ રહઈ, જઇ તે કુંમરનિરંદહ કહઇ;
નૃપતિ તો અગડનો ધણી, ન વઢઇ તે સંગ્રામહ ભણી ૧૫
તે માટઇ મયા કરૂ આજ, જીમ રહઈ કુંમારપાલની લાજ;
તુહ્મ સરિખો ગુરૂ માથઇ છતાં, હીણપણુ [1] હોસ્યઇ ગંજતા ૧૬
અરયાં વચન સુણીઆં મુનિ હેમ, કુમારપાલ પરિ સબલો પ્રેમ;
જીનશાસન સોભા નઇ કાજી, તેડી દેવી તિહાં ગુરૂરાજી ૧૭
ચક્રેસ્વરી આવી તેણી ઠાર, પ્રેમઇં ગુરૂનઇ લાગઇપાય;
દેવી કહઇ તેડી કુંણ કામિ, હેમસૂરિ બોલ્યા તેણઇ ઠામિ ૧૮
વારવાર કહું તુજ ઘણું, સંકટ ટાલો પાટણતણું;
યુદ્ધ અગડ છઇ નર મહારાજ, રાખો જીનશાસનની લાજ ૧૯
ગુરૂ વચને દેવી સજ્જ થઇ, નિસિભર મુંગલ દલમાં ગઇ;
આવી જીહાં બઇઠો સુલતાન, નિદ્રા દેઇ દીધું વિજ્ઞાન. ૨૦
સોવન ઢોલીઓ લેઇ કરી, મુંગલનઈ [2] ચાલ્યો ઉપહારી;
જઈ મુક્યો ગજણવઇ તિહાં, કુમારપાલ નર સુતો જીહાં. ૨૧
પ્રહ ઉગમતે સ જાગ્યો જસઈ, પાસઇં કોય ન દીઠો તસઇં;
પેખઇ ખિન્નિનો પરિવાર, અસુર હીઇ તવ કરઇ વિચાર. ૨૨
બડા બખત ભૂપતિકા સહી, ઉનકી બાત ન જાઇ કહી;
કે એક દેવ ફરિસ્તા એહ, એ કોઇનો હઇ આદમ દેહ. ૨૩
અજબ બાત હુઇ દુની માંહિં, અસી ઠોરિ હું આયા કયાંહિ;
અબ મઈ જાણ્યા પાઉં કિહાં, જીનકા કબજી ગયા મઇં સહી. ૨૪
છોડઇગા નહીં મુજકું આજ, વયર પાતશાહ હીંદુરાજ;
ભીંમઇ જીનકુ છોડયા બહુત, એ મુઝકું દિઇગા સહી મોહોત. ૨૫

---

૧ થારઇગંજતાં. ૨ લેઈ પરવરિ.

અસું વિચાર કરઇ નર જસઈં, કુમારપાલ બોલાવઇ તસઈં;
સાંભલિ રે મુંગલ સુલતાન, હઇ મ કરિ તુ અયલુ ધ્યાન ૨૬
તે તું હઈ મુઝ ચઉલક વસ, બાંધ્યાને હણું નહી જે હંસ;
જો મુઝ સરણુ આવ્યો મીર, તુ તુ માહરો સહી વડવીર ૨૭
અસ્યાં વચન નૃપ ભાંખઇ ત્યાંહ, ખુસી હુઓ મુગલ મનમાંહિ;
હું આવ્યો વઢવા નૃપ ભણી, એણઇ મુઝ કરમતિ રાખી ઘણી ૨૮
સહી એ રાજા જાતિ સુજાતિ, પોત વિના નવિ દીપઇ ભાતિ;
અવંગુણ પુઠિઇ તો ગુણ કરઇ, જે સુપુરૂષ નર હુઇ સરઇ ૨૯
અસ્યું વચન મુંગલ ઉચ્ચરઇ, કુમારપાલસુ મૈત્રી કરઇ;
કટક લેઇ નર પાછો ફિરઇ, પોતઇ દેશ ભણી સંચરઇ ૩૦
કુંમારપાલનો ગુણ ચિતિ ધરી, દેસમાહિ અમારિજ કરી;
જીવદયા જગમા વિસ્તરિ, ગર્જનીખાંન થયો સવરી; ૩૧
અનેક જીવ ઉગરીઆ જેહ, કુમારપાલનો મહિમા તેહ;
એમ વ્રત દશમું અગિ ધરઇ, કારણ પડિઈ નવિ ભગજ કરઈ ૩૨
અગ્યારમા વ્રત અગિં ધરઇ, પર્વ તિથિ નૃપ પોસો કરઇ;
ચાર આહાર પચ્ચખે નિરધાર, રાત્રે નિદ્રા નહિં લગાર ૩૩
નિજ ગુરૂનઇ વિસામણ કરઇ, મુનિવ્રત નૃપ મુખિ આદરઇ,
કામિં ગુરૂસુ બોલઇ રાય, ભણઈં ગુણઈં કે કરઈં સઝાય ૩૩
પાંચ અતિચાર અગિ ટાલી, સંથારાની ભોમી સભાલી;
ઠંડિલ પડિલેહી વાવરઇ, નૃપ હુંતો બહુવિધિ આદરઇ ૩૪
પરઠવતો નૃપ જીહાં માતરૂં, પ્રથમ દ્રષ્ટિઈં જોઇ ખરૂ;
અણુજાણહ જસ્સગો કહી, પરઠવતો જયણાઈ સહી ૩૫
વાર ત્રિણ કહેતો વોસરે, નિસહિ આવસહિ ઉચરે;
કાલવેલા નૃપ વાંદઈ દેવ, પોસાની નૃપ કરતો સેવ ૩૬
પૃથવી પાણી તેઉ વાય, વનસ્પતિ છઠી ત્રસ કાય;

સંઘટ તેહતું ટાલઇ રાય, પાલઇ પોસો નિજ મન ઠાય ૩૭

દિવસઇ નિદ્રા નહીં નૃપ તણઇ, સંથારા પોરિસિ નિતિ[1] ભણઇ;
અવધિઇં સથારઇ નહિ જેહ, મિચ્છાદુક્કડ નાવઇ તેહ ૩૮

પોષધ રાય સત્તારો કરઇ, પારિ વહિલો નવિ સાંચરઇ;
ભોજનની નવિ ચિંતા કરઇં, નૃપ હુંતો ઋષિનિ પરિ કરઇ ૩૯

પારી નૃપ જીહારઇં સચરઇ, વ્રતી શ્રાવકનઇં ચિતિ ધરઇ;
ઘણા પુરૂષસુ નૃપ પારણુ, એહજ ન્યાય અંતરવારણું. ૪૦

દુહો

એણીપરિ નૃપ પોષધ ધરઇ, વ્રત સઘલમાં સાર
હવઇ વ્રત બોલુ[2] બારમુ, ઉત્તમનો આચાર—૧

ઢાલ

રાંમ ભણઇ હરિઉઠીઇએ—દેશી રાગ રામગ્રી.

બારમું વ્રત ઇંમ પાલનો, દેતો મુનિવર દાન રે;
પાત્ર પોખીરે ભોજન કરઇ, હઇડઇ ઓખુ ધ્યાન રે. બા. ૧

અતિથિ સંવિભાગ સુસાચવઇ, દેતો જે મુનિ હાથ રે;
તે પણિ આહાર પોતઇં લીઇ, પુણ્ય કરઇ બહુ ભાતિ રે બા. ૨

સાધુ ભલો અનઇં સાધવી, શ્રાવક શ્રાવિકા સોય રે;
સઘ સકલનઇં રે પોષતાં, પદવી તીર્થંકર હોઇ રે. બા. ૩

એક દિન કુમર નરેસ્વરૂ, આવ્યો વંદન કામિ રે;
ગુરૂ સિરિ ખાસર ઓઢીઉં, નૃપ[3] લાજ્યો તેણઇ ઠામિ રે. બા ૪

વિનય કરિ નૃપ બોલીઓ, સાંભલો હેમસૂરીંદ રે;
જે તુમ ખાસર ઓઢીઉ, લજા કુમરનિરંદ રે બા. ૫

---

૧ નૃપ. ૨ ભાખુ. ૩ લજાતકુમારનરિંદરે.

હેમ કહઇ સુણો નરપતિ, હું ગયો ગોચરી કાંમિ રે;
દુબ્મલ શ્રાવક સુભમતિ, પાય નમઇ તેણઇ ઠામિ રે. બા. ૬

ભાવ સહિત નર બોલીઓ, આવ્યો મંદિરમાહિ રે;
લાજધરિ મુઝ આપીઉ, ચીવર ખાસર ત્યાંહિં રે બા. ૭

મુનિવર સોય મમતા નહીં, કુણ ખાસર કુણ ચીર રે;
ભાવ વડો જગમા વડવીર, ભાવિ રાબડી ખીર રે બા. ૮

તેહના હરખનઇ કારણઇં, ઓઢું ખાસર નિત્ય રે;
તે ધન્ય શ્રાવક જીવીઉ, અછતઈ વિક્રમાદિત્ય રે બા. ૯

જે નર બહુ ધન પાંમીઆ, સમઝયાં શાસ્ત્રનો મર્મ રે;
તે નવિ લખમીય વ્યય કરઇ, તો સુ સમઝીઆ ધર્મ રે બા. ૧૦

આજ વડા તુહ્મો નરપતિ, ન કરો સામીની સાર રે:
દિનકર તિમિર ન નિગમઇ, કુણ ટાલઇ અંધકાર રે બા. ૧૧

ખાસર દેખીય લાજીઆ, તો મુનિ માનો વચન રે;
જે કુલ નિરધન શ્રાવકા. તેહ ઘરિ થાપીઇ ધન રે. બા ૧૨

એણે વચને નૃપ હરખિઓ, લાગો મુનિવર પાયરે,
ચૂક પડી તુહ્મ દાસનઇં, તે ખમજ્યો ઋષિરાયરે. બા. ૧૩

શ્રીગુરૂ વંદીઅ નૃપ વળ્યો, આવ્યો આપણ ઘરીરે;
બહુ ધન શ્રાવક આપીઆ, વણજ કરો બહુ પઇરીરે. બા. ૧૪

બિહુત્તરિ લાખ સોવન ટકા, મેલ્યા શ્રાવક ડંડરે;
પોષ કરઇ બહુ પુરૂષનો, પાલઇ વ્રત અખંડરે બા. ૧૫

એહવા જે[૧] સાહમી આપણાં, સીદાતા વલી હોઇરે;
સહસ દીનાર દેઇ કરી, નૃપ તેહનુ મુખ જોયરે બા. ૧૬

કોડિ સોવન ધન વ્યય કરઈ, શ્રાવક ભકિત નઇ કાંમિરે;
સાતઇ ખેત્ર સંતોષતો, ધન વાવ્યાં શુભ ઠાંમિરે બા. ૧૭

---

૧ જેનરસામી આપણા.

ઢાલ.

ગુરૂ ગીતારથ મારગ જોતાં એક મુનિવેશિ દીઠો એ દેશી રાગ-**આશાવરી**

સિંધુઉ રાગ વરાડી

પાંચ અતિચાર એહના ભાખ્યા, તે ટાલો નરનારિ;
આહાર અસુઝતો દેતાં મુનિવર, દોષ કહ્યુ સુવિચાર[1];
હો ભાવિકા પાંચ અતિચાર ટાલો—આંચલી

અણદેવા બુદ્ધિ કારણિ કિરપી, આહાર અસુઝતુ કીધું;
ભવિ ભવિ દુખિઓ તે નર થાઇ કર નવિ ઉચો કીધુ હો.
આહાર અસૂઝતું છઇપણિ આગઇ, તે મમ સૂઝતું સારે।
અંગિ અતીચાર આવઇ ભાઇ, પંડિત આપ વિચારો હો.

વસ્ત હુંતી નર પોતા કેરી, તે કિમ પારકી કીધી;
પારકી કેડી આપણી આખી, ભાખી મુનિવર દીધી હો.

મધુકરી કાલ થયો નર જ્હાં. તવ જઇ ખુણઇ પઇઠો;
અંગિ અતિચાર તેહનઇ આવઇ, પ્રગટ થઇ નઇ[2] બઇઠો હો.

અસુર કરી આગો મુનિ તેડણ, જવ ગયો આહારનો કાલ;
જે નર કરઇ ચરિત્ર નિતું એહવા, એહનઇ પાપ વિશાલ હો.

સાધમિક સીદાતા જાણી, ન કરી તેહની સાર,
રી લખમી તસ મંદીર માહિ, ન કરઇ તત્ત્વ વિચાર હો.

દીન ઉધાર ન કીધું જેણઇ, તે ચુકા સંસાર;
અતિ ઉંડા ધન ધરણુ[3] ધરતાં જાઇસ નરગ મઝાર હો.

દુહા.

પંચ અતિચાર એ કલા, ટાલઇ તે નરરાય;
વ્રત બારઇ અંગિ ધરઇ, ન કરઇ પાતગ વાત.

---

૧ સંસારી. ૨ નવિ. ૩ ભોમથરીને.

ઢાલ.

મંગલાવતી વિજય વિરાજીત એ દેશી રાગ માલવ ગોડી.

બારવ્રત આદરઇ અંગિ, ઉચ્છવ મહોચ્છવ અતિહિં મંડાણ;
સમકિત શુદ્ધ ઉચરીઉ વચને, કુંમર નિરંદરહ ચતુર સુજાણ. બા-૧
મણિમુક્તાફલ થાલ ભરીનઇ, વધાવ્યો (મુનિ) હેમસૂરીંદ;
સંઘ ભક્તિ કીધી મનિ રંગિ, દાનિઇં વરસઇ કુંમરનિરંદ. બા-૨
જયજયકાર હુઓ જગમાંહિ, ઉદ્યોતતણો સુખિ વલી જેમ;
શૈવતણાં મુખમંદ ઘણેરાં, અમાવાસ્યા રયણી જેમ. બા-૩
ઘરિ ઘરિ તોરણિ મંગલમાલા, જૈન ધર્મ દીપઇ અભિરામ;
ચઉક્ક વસે કુમરનિરંદહ, રાજઋષિ ધરાવઇ અભિરાંમ.[1] બા-૪

દુહા.

રાજ ઋષિ નાંમજ હવું, હરખ હુઆ નરરાય;
જૈન ધર્મ દીપાવવા, કરઇ સો કોડિ ઉપાય. ૧
કુંમરનિરંદ સુખિઇંમ કહઇ, જૈન ધર્મ જગિ સાર;
જે જીનધર્મ નધા કરઇ, તજીઇ તે પરિવાર. ૨

ચઉપઇ.

તજીઇ માતા મુકી મહઇરિ, જેહનઇં જીનવચનસું વયર;
તજીઇ તાત ન લાઇવાર, જૈન ધર્મ જે કરઇ અસાર. ૧
તજીઇ બંધવ જે પણિ સગ્ગો, જૈન ધર્મથી જે ઉભગ્ગો;
તજીઇ ભગિની મુકી માંમ, જેહનઇ ન રૂચઇ જીનવર નામ. ૨
તજીઇ પુત્ર પોતાનો જાંણિ, જૈન ધર્મની કરતો હાણિ;
તજીઇ પાપી પુત્ર વર્ગ્ગ, રાય કહઇ જીમ લહઇ સર્ગ્ગ. ૩

(૧) નામ.

દુહા.

સરગ લહીઇ શુભ પરિં, ન કરઇ મિથ્યા સંગ;
જૈન યતી શ્રાવક તણઈ, દેખી ઉપજઈ રંગ. ૪

સેવ કરઇ શ્રાવક તણી, શ્રાવક પણિ ધરી દાસ;
સજન તે શ્રાવક ભલો, જીહા શ્રાવક તિહાં વાસ. ૫

સારથી પણિ શ્રાવક ભલો, શ્રાવક ભલો અપાર;
પંથિ પણિ શ્રાવક ભલો, બોલઇ તત્ત્વ વિચાર. ૬

કુમરનિરદ એણીપરિ ભણઇ, શ્રાવક સમો ન કોઈ;
તેણઇ કારાણેં નિજ રાજમા, જૈન કીઆ નર સોઇ. ૭

જૈન જૈન સહુકો જપઇ, ન હણઇ જંતુપરાંણ;
રાજ નિ:કંટક પાલતો, કોઈ ન ખંડઇ આંણ. ૮

એણઇ અવસર સોરઠ મધ્યે, રાય સમર દૂરદાંત,
આણ ન માનઇ ભૂપની,[1] ખીજયો નૃપ એકાંતિ. ૯

ઉદયનનઈં તેડી કરી, નૃપતિ દિઇ આદેસ;
સોરઠ દેસ ચાલો તુહ્મો, જીપો સમર નરેશ. ૧૦

ઢાલ.

ઘોડીની મુખ બોલ્યો મુનિવર, એ દેશી રાગ ધન્યાશ્રી.

જીપેવા કાજી સમર નરેશ્વર રાય
ચઢી ઉદયન સોરઠ દેશમાં જાય
બહુ સેના સંઘાતિઇં હયગયરથ નહીં પારો
ગડઈ ત્રંબ નિશાણ, ચઢીઆ બહુ અસવારો; ૧
દલ પાલીતાંણઈ, કટક કરઈ મેલ્હાણ;
તિહાં ઉદયન ચઢીઓ, સેંત્રુજ સોય સુજાણ;

1 રાયનિ.

જીન દેખી હરખ્યો રલો, તે મસ્તગિ નાંમિ
દેઈ પ્રદક્ષણા ચેઇ,[1] વદન તસ ઠાર ૨

ચઢીઓ જવ ધ્યાની, નયણે નિરખ્યઇ ત્યાહિં;
ઉદિર એક દીવો, ચાલ્યો લેઇ બીલ માંહિ;

તે ભરડઇ દીઠો, જઇ મુકાવઇ તેહ;
તવ ઉદયન ચિંતઇ, અનરથ સબલો એહો. ૩

જો અર્ચક ના આવતો, હુ ચૂકતો ધ્યાન;
જો ધ્યાન ન છહુ[2] તો, લાગઇ દેવ વિમાન,

જો ધિગ ધિગ મુઝનઇ, મુકીં તીર્થ સારો.
સી લખમી તેહની, જેણઇ[3] ન કીધું ઉધારો; ૪

શ્રી જીનવર ભાખ્યું, ન કરઇ તેહ વિચારો,
પુણ્ય અટગુણુ જો કરતા જીરણ ઉધારો

ઇમ આતમ નિંદિ અગડ કરઇ તિહાં ચ્યારો
બ્રહ્મવ્રત એકાશણુ શિય્યા પાન પરિહારો ૫

જીહાં લગિ ભુવન કરાતુ તિહાં લગઇ એ મુઝનીમો
ઇંમ કહી નઇ ઉદયન ચાપઇ સમરજ સીમો

રણતૂર બજાવઇ ઢમકઇ ઢોલ દમાંમો
નૃપ સમર સંગ્રાતિ લાગો લોહ સગ્રામો ૬

તિહાં ગૂર્જર ગુપતિ છુટઇ તોબર[4] તીરો
બિહુ દલ ઝૂઝઇ ભાજઇ નહીં વડવિરો

કાયર તિહાં કપઇ પાછે પગલે ચાલઈ
સૂર રણમાં ધસીધસી સામા ધા ઘાલઈ ૭

જીત્યો ઉદયન સમરરાય તિહાં હાર્યો

---

૧ ચૈત્યવંદન તેણે ઠામ. ૨ ખડુ. ૩ ન કરે જીરણ ઉદ્ધારો.૪

તેડી તસ બેટા તેહનઇ રાજી બિસાર્યો
આંણુ કુંમરનિર દો કરઇ[1] તે સોરઠ માંહિં
જીવજત વલી કસ્યો, કોઇ ન મારઇ ત્યાંહિં ૮

ઇંમ મત્રી મોટું કીધું રાયતું કામ
જસ પડો વજાવ્યો દણમાં રાખ્યૂં નાંમો

વલી ઉદયન પાછો અગિં અછે બહુ ધાય
તેણઇ ચિંતાતુર મંત્રી થયો મનમાંહિં ૯

મુંકઇ નિસાસો ઉદયન મત્રી ત્યાંહિં
પૂછિઉ તસ સુભટે કૂણ ચિંતા મનમાંહિં

ઝૂઝયા નઇ બુઝયા તુમો કર્યાં બહુ કાંમો
મરવું સહી સહુકો શોક તણો કુણ ઠાંમો ૧૦

તવ ઉદયન બોલ્યા મર્ણ બીહક નહીં વીરો
મુઝ મનિ એ દુઃખ છઇ ચ્યાર સલ્ય સરીરો
ઉધાર અપૂરવ ગિરિ ગિરનારિ પાજો
અંબડ ડંડ નાયક મુનિ નીઝાંમણાં કાજ્યો ૧૧

દુહા

મુનિ દર્શન મુઝનઇ નહી તેણઈ કારણિ દુઃખ થાય
નિસુંણી સુનિ આરાધના સો સુભગતિ કિમજાય ૧

બાંલમરણ આગઇ કીઆ જીવ અનતી વાર
મુનિદર્શણ વિણુ નવિતર્યો ન લહ્યો એ ભવ પાર ૨

તેણઇ કારણિ ચિતા બહુ ઝુરૂં હઇઆ મઝારિ
અંત કાલિ મુનિવર નહી જીવ રૂલઇ સંસારિ

---

૧ કરઈ.

ચઉપઈ

અસીવાત ઉદયન જવ કહી, સુભટ સહુ બોલ્યા ગહગહી;
સ્વામી ચિંતા મધરૂ ઋદય, સુર સકલ સુણી એણીપરિ વદઇ. ૧

સ્વામી શ્રીસેત્રુંજ ઉદ્ધાર, પાજ બધાવું ગિરિ ગિરનારિ;
ડંડ નાયક અબડ વિખ્યાત, ત્રિણિ બોલ બાહદડે હાથિ. ૨

આરધના ઋષિ ચાહો તુહ્મો, તે મુનિવર નઇં આણું અહ્મો.
જોતો ઋષિ નવિલ્રા ભઇ જસઇં, વઠ પુરૂષ એક આણ્યો તસઇં. ૩

તેહનઇ પહિરાવ્યો મુનિ વેશ, ધર્મકથા તેણઇ કહી અનેક;
ઇર્યા ભાષા સુમિતિજ સાર, જાંણે મુનિવર શુદ્ધ આચાર. ૪

સોય પુરૂષ નઇં આણ્યો તિહાં, ઉદયન મંત્રી ખઇઠા જીહાં;
મુનિ દર્શણ દીઠું જસઇં, મંત્રી ઉદયન હરખ્યો તસઇં. ૫

એ કરજોડી લાગ્યો પાય, તુહ્મો ભલે આવ્યા[1] ઋષિરાય;
પાપતાપ દૂખ નાઠા આજ, તઈં સાર્યું દૂખ[2] માહરૂં કાજ ૬

એમ ઉદયન સુખશાતા લહઇ, મુનિવર ધર્મકથા તિહાં કહઇ;
ઉદયન આલોઇ નિજ પાપ, ખમત ખામણા કરતો આપ ૭

લાખ ચૌરાશી યોનિં જેહ, ભમતાં પાતગ લાગાં તેહ;
કોઇક જીવ ઉપરિ કીધી રિસ, તાસ ખમાવું નામી સીસ. ૮

રાજકાજ પણિ મયલાં હોય, લોભિં પાપ કર્યાં જે કોય;
સકલ જીવસું મુજ ખામણુ, પાપ આલોઇ તિહાં આપણું. ૯

ગજ રથ ઘોડા વાડી વન્ન, ગામ નગર પુર પાટણ ધન્ય,
ચ્યાર આહાર મુખિ છંડઇ અન્ન, વોસરાવઇ પોતાનું તન્ન. ૧૦

દ્વાદસ વ્રત આલોઇ કરી, ચ્યાર સરણા મનમાંહે ધરી;
સમકિત શુદ્ધ કર્યું તિહાં શીરી, મત્રી પુહુતો દેવની પુરી. ૧૧

---

(૧) મલીયા. (૨) રસિ.

અંત્રી સ્વર્ગ પુહુતો જસઇં, લંઠ પુરૂષ વિમાસઇ તસઈં;
દેખો વેશ તણો મહિમાય, ઉદયન સરીખો નમીરૂ પાય. ૧૨
જેણઇ વેષઈં પૂજાણો બહુ, જેણઇ વેષઇં મુઝ નમીઉ સહુ;
સોય વેષ જો મુકું જોય, તો મુઝ સરિખો મૂઢ ન કોય. ૧૩
ગર્દભ પાંમ્યો જો જવ હરી, નવિ ખાઇતો મૂર્ખસિરી;
દારિદ્રી કરિ ચઢિયું રતન, મહા મૂર્ખ જો ન કરઇ જતન. ૧૪
મરૂદેસઇં લહ્યું ગગાનીર, નવિ પીધું નવિ ધોયું શરીર;
સોય પુરૂષ મૂર્ખમાં કહ્યો, જલ પાંમી જે તરસ્યો રહ્યો. ૧૫
એણઇ દ્રષ્ટાંતઇ સમઝો સહુ. વઠગ પુરૂષ લબાડી બહુ;
હીણજાતિ શુભ નહીં આચાર, કર્મિ પાંમ્યો ચારિત્ર[1] સાર. ૧૬
જો રાખું તો પડિતપણું, નાંખ્યો ખુંધો કરમિં ઘણુ;
અસ્યો વેષ પામ્યો નહીં કદા, ભાવ વિના લીધું તે મુદા. ૧૭
મન વિહુણો મઇં એહ સ્યો વેષ, હવે હું આણું હઇઇ વિવેક
તો હું જોડિ એલાચી વલી, વસ ફરસત હુઉ કેવલી ૧૮
અષાઢ ભૂત વધારઇ વાન, નાટિક કરતાં પાંમ્યુ[2] જ્ઞાન;
પુરૂષ કેસરી પ્રભવો સ્વાંમિ, ચોરી કરત રહ્યુ મન ઠામિ. ૧૯
તરીઆ સંસારહ થકા, હું તેહના પગની રેણુકા;
તેહના નામ મહિમા થકી, રાખું ચારિત્ર થાઊં સુખી. ૨૦
તેણઇ તિહાં ચારિત્ર રાખ્યુ ઠાય, તે તો વેષ તણો[3] મહિમાય;
સમઝે ઉપદેશ માલા મર્મ, વેષ વિવેકી રાખઇ ધર્મ. ૨૧
વેષ વડો જગમાં કહઝવાય, પાપ કરતો નર શંકાય;
કુમારગિ પડતુ રાખઇ વલી, વેષ વડો નર કહઈ કેવલી. ૨૨
સોય વેષ આવ્યો બહુ કામિ, લઠગ નરનઇં રાખિઉ ઠાંમિ;
જન રજવાનઇં પહઇર્યો વેષ, વેસ ઉપાય વડો વિવેક. ૨૩

(૧) સયમ. ૨ ઉપાયું. ૩ તણુ જુએ કામ.

એણુઇ વેપઈં આગઇ બહુ તર્યા, ઇહ લોકઇં જસ કીરતિ વર્યા;
પરલોકઇં સુખ પાંમ્યા બહુ, રાય સંપતિ નઇ જોગો સહુ. ૨૪

પૂર્વ ભવિ ભીખારી જીવ, માંગી ખાય સોય સદીવ;
દુર્ભિક્ષકાલ હુઉ તિહા તસઇં, ભમતા આહાર નવિ પામઇ જસઇ ૨૫

એણુઈ અવસરિ દીઠા બહુ જતી, વણિગ આહાર આપઇ તસ અતી;
ભીખારી નઇં ઠેલઇ પરા, જીમ હાકાંજઇ કલિ કુતિરાં ૨૬

એક દિવસ મુનિ વહઇરી કરી, પોશાલઇં[1] ચાલ્યા પરવરી;
સંપ્રતિરાય તણો જે જીવ, મુનિ આગલિ જઇ કરતો રીવ ૨૭

સ્વાંભી ભૂખ ખમી નવિ જાય, ધો કટકો જીમ આહાર થાય,
મુનિવર કહઇ અહ્મો આપુ નહીં, શ્રી જીનવર અહ્મો વાર્યા અહીં. ૨૮

દેતાં લોક ધણા મુઝ મિલઇ, લેવા તણી તસ સંખ્યા ટલઇ,
સંગ્રહ પણિ અહ્મો કરવો થાય, જાતો મુનિ આચારહ જાય. ૨૯

તેણુઇ કારણિ નવિ દેસ્યુ અહ્મો, ગૃહસ્થ ધરિ માગી ખાઉ તુહ્મો;
અસ્યું કહીનઇં મુનિવર જાય, જીવ ભિખારી કેડિ થાય ૩૦

મુનિ પોશાલઇં પઇઠો જસઇં. દ્રુમક બારણિ બઇઠો તસઇં;
ઋષિ આલોઇ તિહા ગોચરી, વિધિ વિનતી બહુ[2] પરિ કરી. ૩૧

સ્વાંમી બાહિર ભીખારી એક, માગઇ અન્ન બહુ ધરી વિવેક;
આજ્ઞાવિણુ દીધુ નવિ જાય, પણિ કરૂણા અહ્મ સબલી થાય. ૩૨

શિષ્ય સાથિ ગુરુ બોલ્યો ત્યાંહ, દ્રુમક તણુઇ તુહ્મો તેડો અહી;
ભીખારીનઇ તેડી કરી, ગુરૂ પૂછઇ મન કરૂણાધરી. ૩૩

કહઇ ભીખારી તુજ સુ કાજ, દ્રુમક કહઇ સાભલિ ઋષિરાય;
હુ ભુખ્યો તું દીઇ મુઝ અન્ન, ભૂખી ધ્રુજઇ પ્રાંણી તન્ન. ૩૪

સુંણિ વચન બોલ્યા ઋષિરાય, જો અહ્મ સરીખું તુ પણિ થાય:
તુ તુઝનઇ અહમો આપુ આહાર, શાલિ દાલિ રોટી ધૃત સાર. ૩૫

---

૧ પોસાલ ભણિ ૨ ગુરૂનઈ ૩ બહુ.

કહઈ ભીખારી કિસ્યો વિચાર, થાઉ વેગ મ લાઉ વાર;
કરવું હુઈ તે મુઝનઇ કરો, પણિ એક દાંતનઇં ઠાંસિ ભરો. ૩૬

અસ્યુ વચન નર બોલ્યો જસઈં, વેગઈ લોચ કર્યો તિહાં તસઈં;
શાલિ દાલિ સરહાં પકવાંન, આપઇ આહાર દેઇ બહુમાન. ૩૭

સરસ આહાર લીધું શુભપરિ, વેદનતાંમ હુઇ ઉદરિ;
મિલ્યા યતી વિવહારી સહુ, ઓષધ વેષધ કીજઇ સહુ ૩૮

કડુક વચન મુખિ જે ભાખતા, ગલઇ ગ્રહીનઈ નર નાખતા;
તે વિવહારી આવી ત્યાંહ, ચોલઇ પાય હરખઇ મનમાંહિં. ૩૯

દુહા

મનમાંહિ બહુ હરખાતા, નવ દીક્ષિત મુનિરાય;
ભગતિ ઘણી તસ દેખતાં, મુનિ બોલ્યો તસ ઠામ. ૧

ઢાલ

રાગ રામગિરિ–વીરમધુરી વાંણી બોલઇ. એ દેશી.

દ્રુમક મધુરૂં વચન ભાખઇ, નર ભકિત નિહાલી;
સ્યું ચરિત્ર સુકૃત પાખઇ, કિમ સકું પાલી. દ્રુ. ૧

ઇઇ હરખ્યો દ્રુમક મુનિવર, વેષ સહીઅ વારૂ;
ઇહ લોક ફલ જેહના અનંતા, પરભવિ સોય તારૂ. દ્રુ. ૨

પ્રબલ પુણ્ય જો નહીં પોતઇ, ઉદય વેષ કિહાંથી;
અસ્યઇ ધ્યાંનઇ ધર્મધ્યાનો, કાલ કરઇ તિહાંથી દ્રુ. ૩

ચાલીઉ એઅ વિગતિ પાલી, થયો કુણાલ પુત્તો;
અશોકશ્રી નૃપ સોય વડુઉ, સોંપ્યુ રાજ સંતો દ્રુ ૪

રાય સંપ્રતિ નાંમ ધરીઉં. જનમ જાત રાજા;
સવા કોડી જીન બિંબ ભરિઆ, સવા લાખ પ્રાસાદ તાજા દ્રુ. ૫

એહ ચારિત્ર વેષ મહિમા, લઇ પુરૂષ ભાખઇ;
લાજ આંણી વેષ વખાણી, ચારિત્ર સોય રાખઇ. દુ. ૬

દુહા.

તેણઇ તિહાં વેષજ રાખીઉ પાલે શુદ્ધ આચાર,
ગુરૂ હાથિં દીક્ષા ગ્રહી? સફલ કર્યો અવતાર[1]. ૧
ઉદયનથી નર તે તર્યો, તેણઇ કરી ઉદયન સાર,
જીનશાસન ગભીર છઇ, અનેક નય વિચાર. ૨

ચઉપઈ

અનેક નય જીન શાસનમાંહિં, ઉદયન મંત્રી તરીઉ ત્યાહ,
સુભગતિ મત્રી પામ્યો જસઇ, કાયા દહન કરી તિહાં તસઇ ૧
અગ્નિ દેહ સસ્કારી કરી, સુભટ સહુ ચાલ્યા પરવરી;
આવ્યા તે નર પાટણમાહિં, કુમારપાલ નર બઇઠો જીહા. ૨
આવી નૃપનઇં નાંમ્યુ સીસ, કાજ તુહ્મારૂ કીધુ ઇસ;
સમરરાય અહ્મો માર્યો સહી, તુહ્મનામિં અહ્મ શોભા થઇ. ૩
પણિ એક શોક હુઉ મન માહિ, ઉદયન મરણ લહ્યુ જે ત્યાહિ;
ભૂપ કહઇ તેહનો સ્યો સોગ, જે આરાધિ[2] ગયો પરલોક. ૪

દુહા.

ઉદયન આરાધી ગયો? કીધુ સરગઇ વાસ;
જેહની કીરતિ જગિ રહી, પુષ્પ ગયું રહ્યો વાસ. ૧
જીવ્યા તે જગિ જાંણીઇ, જેણઇ જાણ્યા[3] પરલોક.
તેણઇ કારણિં મંત્રીતણો, કોઇ મ કરસ્યો સોગ. ૨

૧ સંસાર, ૨ સાધિ, ૩ સાધ્યા,

ઢાલ.

રાગ–કેદારો–આશાઉરી રતનસાર કુમારનો એ દેશી.

સુભટ સહુ સમઝીનઇ વલીઆ, આવ્યા બાહડ પાસિરે;
પૂર્વ કથા તેણઇ કહી માંડીનઈ, મનહ તપઇ ઉલાસીરે, ૧

ચ્યાર અગડ હુતિ ઇદયનનઇ, તે તુહ્મો અંગિઇં લીજઇરે;
શ્રી સેતરૂજય ઉદ્ધાર કરાવી, આખડી સોય કીજઇરે ૨

ગિરિ ગિરિનારિ પાજ બધાવો, ડંડ નાયક નિજ ભ્રાતોરે;
તાત વચન તુમ વેગ કરીનઇ, હોયો આપ સનાથોરે. ૩

જે હુઇ પુત્ર સપુત્ર સુકુલનો, તાત વચન તે પાલઇરે;
જનમ્યા સોય ગુણિજન લેખઇ,[1] વસતણઇ અજુઆલઇરે. ૪

ઋષભનઇ[2] કુલિ ભરત ભલેરો, દસરથ નઈ કુલિ રાંમોરે,
પાહુનઇં કુલિ પાડવ સરિખા, જેણઇ કુલિ રાખ્યુ નામોરે. ૫

કીરતિધર નઇ કુલિ સુકોશલ, સિદ્ધાર્થ કુલિ વીરો રે;
વસુરાજા કુલિ કૃષ્ણ સરિખા, તસ કુલિ ઢંઢણ ધીરો રે. ૬

ત્રેભુવન પાલ તણઈ કુલિ દીવો, જીવો કુંમર નિરદો રે,
ચાચા શેઠ તણઇ કુલિ દિનકર, નામિં હેમસૂરીંદો રે. ૭

શ્રેણિકની આજ્ઞા સરિ વહતો, બેટો અભય કુંમારો રે;
પદમરાય તણી મતિ રાખી, શિવકુંમાર નર સારો રે. ૮

કુણાલ તણઇ કુલિ સંપ્રતિ રાજા, સમુદ્ર વિજય કુલિ નીમો રે;
અશ્વસેન કુલિ પાસકુંમારહ, વસ દીપાવ્યો કેમો રે. ૯

ગોભદ્રનઇ કુલિ શાલિભદ્ર સરિખા, જેણઇ અજૂઆલ્યો વંસો રે;
સોય સરીખા થાજો બાહડ, ઉદયનનઇ કુલિ હંસો રે. ૧૦

---

૧ ગણિજે. (૨) તણઈ

દુહા.

હંસ સારખા થઇ કરી, રાખો ઉદયન નાંમ;
શ્રી સેત્રુંજય તીથર[૧] જઇ, ભુવન કરાવો[૨] તામ. ૧

ઢાલ

રાગ કેદાર ગોડી પારધિયાનો એદેશી

એણે વચને નર હરખીઓરે, બાહડ મંત્રી જેહ
લેઈ નૃપની[૩] આગનારે, સેત્રુંજ ચાલ્યા તેહ
મંત્રીસ્વર સહી કરતો કામ્ય ઉદ્ધાર, જેણઇ કીધુ ગિરિ ઉદ્ધાર આંચલી.
તે તો જૈન શિરોમણિ સાર, મંત્રીસ્વર સહી કરતો કામ ઉદ્ધાર
શ્રી સેત્રુંજય ઉપરિ ચઢીરે, તિહા પુજ્યા આદિનાથ,
પ્રાસાદ પાયો મંડાવીઉરે, વાત હવી વિખ્યાત મં. ૧
દેસ દેસના વિવહારીઆરે, પોહોતા સેત્રુંજય શુંગિ;
અંબડ આગલિ આવીઆરે, તે બોલ્યા મનરંગિ મં. ૧
મંત્રી જગમા તુ તર્યોરે, નિજ સ્વામીનઇ તારિ;
પુણ્ય કામિ[૪] ધન અહ્મ લીઉરે, જીમ તિમ અહ્મનઇ તરિ મ. ૩

ચઉપઈ

અસ્યા વચન વિવહારી કહઇ, વાગભટ હઇડઇ ગહગહી;
કાગલ વેગ અણાવઇ તિહાં, નામ લિખઇ મંત્રી તેમાંહિ ૧
એણઇ અવસરિ ટીંમાણા તણો, ભીમ કુડેલીઓ શ્રાવક સુણો;
તે આવ્યો પૂજાનઈં કામિ, પઇસીન સકઇ તેણઇ ઠાંમિ ૨

(૧)જાણ (૨)કરો અભિરામ ૩ નરપતિની ૪ કાચ

ચંપાતો નર દીઠો જસઇ, વાગભટઇં બોલાવ્યો તસઇં
સુભટઇ તિહાં તેડી આણીઉ, પાસઇ બઇસાર્યો વાંણીઓ ૩
મંત્રી પૂછી માંડી નાંમ, પુણ્ય કાજી નર આપઇ ઠાંમ;

એણઇ અવસરિ ભીમા મનિ થાય, બોલઇ પાણિ બોલ્યુ નવ જાય; ૪
વાગભટ બુદ્ધિસાગર કહ્યા, તેણઇ ભીમનો ભાવજ લહ્યો;
બોલાવ્યો તવ[1] પ્રેમઇ કરી, કુડલીક બોલ્યો તિહાં ફીરી ૫

સ્વાંમી મુઝ સુણિં કર્મ કથાય, પુણ્ય વિના ભવ માહરૂ જાય
વસું ટીમાણુ જીહાં છઇ ત્રાંમ, ભીમ કુડલીક માહરૂં નામ ૬

દ્રવ્ય હિણુ પોતઇ નહીં કર્મ, માયા માહારઇ છઇ પદ્ર દ્રુમ;
ધૃત વેચું પરદેસઇ ફરૂં, ઉદર પૂરણા એણિપરિ કરૂં ૭

મવી તુણિ સાગ્યો સિંણગાર, હીડવુ[2] પાલું નઇ માથઇ ભાર;
ભુઇં સુવુ નઇ ઘરમાં સાપ, એ સહી[3] પેલા ભવનું પાપ ૮

એ સાતઇ દૂખ ભીમા તણઇ, સેત્રુંજો પામ્યો પુણ્ય ઘણઇ,
ધૃત વેચતાં વાભજ્ઞ હુઉ, જડયા દ્રુમ અનઇ એક રૂઉ ૯

એક રૂઓ માલીકરિ ધરિ, પૂષ્ય લેઇ મઇ પૂજા કરી;
વલી મુઝ હર્ષ[4] હુઉ એણઇ કામિ, સાત રૂઆંલીજઇ પુણ્ય કામિ ૧૦

તવ મંત્રી મનિ હરખ્યો ઘણું, દેખી ધૈર્ય વાણિગ તણું;
એહનઇ જીન ઉપરિ બહુ પ્રેમ, કોઇ ન કરતો રીસઇ એમ ૧૧

મારો તો પદ્ર દ્રુમહ તણી, પુણ્ય કાજઇ આપઈ આપણો
એહવો શ્રાવક જગમાં જેહ, દૈવઇ નિર્ધન કીયું તેહ ૧૨

દૈવ અટારૂં અવલું કરઇ, નદી નીર સાયરમાં ધરઇ;
સરોવર સુકાં દીસઇ ઘણાં, અવલ[5] લક્ષણ દીસઇ ઘણાં ૧૩

---

(૧) તેણે (૨) પગઅણુબાણે પાલો સિરભાર (૩) એ સાતે પૂર્વના પાપ (૪) ભાવ (૫) અવલા લેખ તે દૈવહ તણા.

જે પુણ્યવંત અનઈ દાતાર, શ્રાવક ભીમા જગમા સાર;
અસ્યુ પુરૂષ નઇ નિર્ધનપણુ, દેખી મંત્રીનઇં દૂખ ઘણું ૧૪

સહી ભગવંતનું કહ્યું હસઇ, થોડે દિવસે ભીમ સુખીકુ થસઈ;
નિર્લોભી પુણ્ય ઉપરિ રાગ, પ્રાહિં તે ન હુઇ [1]નિર્ભાગ. ૧૫

નમી વિનમી વિદ્યાધર જોય, એક ચિતઈ હુઆ નર દોઇ;
પૂજઇ ઋષભદેવના પાય, દેહી ઋદ્ધિ બોલઈ તસ ઠાય. ૧૬

ઋષભ સુખી સંક્રમિ કરી, ધરણેન્દ્ર દેવ બોલ્યો પરવરી;
સહસ અડતાલીસ વિદ્યાદીઇ, નમી વિનમી હરખીનઇ લીઇ. ૧૭

ભગતિ કરી તો નિષ્ફલ ન હોઇ, પુણ્યતણું ફલ પ્રગટ જોઇ,
ભીમો ભગતિ કરઇ જીન તણી, એ ધરિ લક્ષ્મી દીસઇ ઘણી ૧૮

અસ્યું વિમાસઇ મંત્રી જામ, ભીમ વાણીઓ બોલ્યો તામ,
પુણ્ય કાજઇ લીઉ સાતઇ દ્રામ, હુ જાઇસ હવઇ જીહાં[2] ગ્રાંમ ૧૯

એક ચિંત નર દીઠો જસઇ, શિરનામુ માડયું તિહા તસઇ
અવર પુરૂષ પૂછઇ તસ ઠાંમિ, સિરનામુ માડયું કુણ કમિ ૨૦

મંત્રી કહઇ વિવહારી સુણો, એ સામી સખરો આપણો;
પુણ્યકાજી ધરસૂતર દીઉ, તેણઇ કારણિ સરિ નામું કીઉ ૨૧

એણે વચને નર હરખ્યા સહુ. સ્વામી ભીમ પ્રસંસો બહુ
વિનય ઘણો બાહડદે કરઇ, સોવનપચ સહઈ આગલિ ધરઈ; ૨૨

કાલ ભાવ જૂઇ તહાં ભીમ, સોવન લેવા ખાધી નીમ;
ભીમ પ્રસસો[3] પાછો વલ્યો, સજન કુટુંબનઇં આવી મળ્યો ૨૩

પણિ હઇડામાં ચિતા ઘણી, નારિ અ છઇ ધરમાં વઢકણી;
તેહથી ભીમો બીહઇ બહુ, તે આગલિ હારઇ નર સહુ ૨૪

અતિ [4]કાલી અનઇ વાચાલ, ફિરી જવાબ દીઇ તતકાલ;
પ્રાહિં રહઇ તે રીસંઇ ભરી, ખડકયા માંહિ થી બોલઇ ફિરી. ૨૫

૧, દુર્ભાગ્ય. ૨. સુજ. ૩, વખાણ્યો. ૪ આકુલિ.

દુહા.

અણબોલવી બોલતી, વચિમા કરરતી વાત;
પ્રાહિં બહુ બોલાંવતી, જગમાં ભૂંડા[1] સાત ૧

ચઉપઈ.

નારી શિષ્ય સેવક દીકરો, ઋષિ બોલ્યાનો લીઇ અભિગ્રહો;
છિદ્ર[2]સહિત નિર્ધન સાતમઇ બહુ બોલે કહઇનઇં નવિ ગમઇ. ૧

બહુ બોલી ભીમાની નારી, ભીમો બીહઇ હઇઆ મઝારિ;
પુણ્યકાજીં ધનખરચ્યા મઈ દ્રામ, નારીનહીં રાખઈ મુઝ માંમ. ૨
અસું વિમાસઇ બોલઇ બીહઇ, વિનવી વાત ધાલઈ સ્ત્રી હઇઇ;
સઈ જઇ જૂહાર્યો સેત્રુંજ સ્વાંમી, ધૃતમાયા દીધુ પુણ્યકામિ. ૩
ભાગી ચિતા મનમાં હતી, નારી કુલંઠ થઇ[3] ગુણવતી;
તેણી પ્રસસો નિજ ભરતાર, ભલું કરિઉ પુણ્ય કીધું સાર. ૪

સખલું પુણ્ય નંઇ સખલુ પાપ, પરતગિ ફલ પામઇ નર આપ;
સાતઇ દ્રામ પૂજા ફલ જેહ, પરગતિ પુણ્ય ફલ્યુ નર તેહ. ૫
તુ આતણો ખીલો જાજરો. ભગી નીસરીઉ બાહિરો
ભોમિ ખણી બઇસાર્યો ફિરી, પુણ્યઈ લખમી પ્રગટ કરી ૬

કલસ એક પ્રગટયો તિંહાસાર, માંહિ સોવન ચ્યાર હજાર;
ભીમો તે ધન હાથિ ન સાહિ. સોવન લઇ નઇ સેત્રુંજ જાઇ, ૭
ગયો ભીમ બાહડેદે જીહાં, સોવન કલસ ધર્યો તિંહાં
સ્વાંમી એ ધન નાવઇ કાંમિ, એ ધન ખરચો પુણ્યનઈં કામિ ૮
તવ બાહડ મનિ કરઇ વિચાર, એહનઈ અલ્પ અછઇ સંસાર
લાધું ધન ઘરમાં નવિ ધરઇ, કો ઉત્તમ નર દીસઇ સરઇ ૯

---

૧. હોઈ. ૨. છત્ર. ૩. હુઈઈ.

દુહો

ઉત્તમ નર જગિ એ સહી, રાખઇ વિવહારી વટ્ટ
મંત્રી કહઇ નર સાંભલો, જગમાં અચરિજ અટ્ઠ ૧

ચઉપઈ

સરપિ સમતા સત્ય જૂવાર, મધપાંની[૧] નઇ તત્ત્વવિચાર
વિષય સમતા સ્ત્રીનઇ વિષય, દયા ધર્મ નઈ મંસહ ભખઈ ૧

સૂરપણું નપુંશક તણુઇ, અસંભમ કાગ પવિત્રહ પણુઇ
વિવહાર શુદ્ધિ નિર્ધન ધરિઆરિ, એ અચરિજ જગિ આઠ વિચાર ૨

અચરિજ વાત ભીમાની ઘણી, જેણુઇ લખમી તરણુ સરિખી ગણી
બહુ પ્રસસી ભીમા તણુઇ, મધુરે વચને મંત્રી ભણુઇ ૩

સુંણો ભીમ ભાખઇ પ્રધાંન, કિમ લીજઇ નહીં તમહ નિધાંન
જો તુહ્મ હાથિ ચઢીઉ એહ, કરો સોય સુખ પાંમઈ દેહ ૪

વલી મત્રી બોલ્યો કર જોડિ, એ ધન લેતાં નહીં તહ્મ ખોડિ
બાહડનઇ મનિ એ ઇછાય, જીમતિમ ભીમો સુખિઉ થાય ૫

તેણુઇ કારણિ દૂહવી નઇ કહઇ, ભીમા લવલવ કરતો રહઇ
લીઉ નિધાંન જાઉ તહ્મ ઘઇરિ, ખાઉ પુણ્ય કર બહુપઇરિ ૬

દુહા.

ચાંપી વચન મત્રી કહઇ, હિતબુદ્ધિ હઇઇ અપાર
કડવું બોલી કારણિં, ઉત્તમ કરઇ ઉપકાર ૧

પર ઉપગારી વૈદ જે, દિઇ મુખિ ઉષડ ભલ
રોગ દોષ દૂરિં કરઇ, કરઇ દેહ નિસલ્લ ૨

તિમ કડવું નર કારણિં, બોલી કામ કરેહ;
ઉત્તમ નર કવિઅણ કહઈ, લીંબ સરિખા તેહ. ૩

---

૧. મદિરા.

કવિત્ત

સુખિ કડવા ગુણવંત, તાસતા લીંબ પટંતરિ;
શીતલ ગુણ સહઇ મન્ય, પત્ર દ્વિજાં નહીં અંતર;
દ્રામતણો સુલતાન, લખણ અંગ [1] છત્રીસહ;
લીંબ વડો લઘુરાય, તાસતુ [2] હોય બત્રીસહ;
અગનિ દાઝિ ના[3] થિંવરધ, ફલફુલ છાયા સહઈ ગુણ પેરઇ
કવિ ચણ[4] કહઇજે સર્પસેષ તાસ વિષ નિર્ણય કરઇ ૧

દુહા

નરણ કરઇ તે વિષતણી, દુખ દેઇ નિજ પ્રાંણ
પર ઉપગારી તું સહી, સબલો લીબ સુજાણ ૧
લીંબ સરિખો વાગભટ્ટ, કરતો પર ઉપગાર
ભીમતણઈ સુખિ ઇમ કહઇ, લિઇ ધન મકરિ વિચાર ૨

ચઉપઇ.

મ કરિ વિચાર ભીમા વાણીઆ, પુણ્યઈં સોનઇઆ આંણીઆ.
માનિ વચન મુઝ સ્વામીતણું, વારવાર શુ કહીઇ ઘણું ૧
ભીમ ન લિઇ [5] નવિ બોલઇત્યાંહ, આપ વિચારઈ હઇડા માંહિ;
અદત્તદાન નું મુજ પચ્ચખાણ, વ્રત ન ખડું જીહાં ઘટિપરાંણ ૨
અસું વિચાર કરઇ મનમાંહિં, પ્રગટ થયો કવડયક્ષ તાંહિ;
ભીમા એ ધન તાંહરૂં સહી, ખાઉ ખરચો મન ગહઇગહી ૩
સુરવચને ભીમો હુઉ ખુસી, વાત હઇઇ બાહડનઇ વસી;
મંત્રી નંઇં પ્રસંસી કરી, જીનપૂજી ધરિ આવ્યો ફિરી ૪
સુખી હુઉ નર શ્રાવક ભીમ, પાલઇ વ્રત નવિ ખંડઇનીમ;
ધન ખાય ખરચઇ પુણ્ય કરઇ, સેત્રુંજ નામ હૃદયમાં ધરઇ ૫

---

(૧) બત્રીસ (૨) ગુણ (૩) તોથિર ઠરે (૪) રૂપલ (૫) તવ

દુહા.

મનિ શુદ્ધિ સેત્રુજ ચઢઇ, જીન પૂજઇ ત્રિણિ કાલ;
ભીમતણી પરિ તે સુખી, સુણુયો સહુ વૃધ્ધ બાલ ૧
સુકવિ કહઇ જગિ તે ભલા, જેણુ જગિ પોખ્યાં પાત્ર;
ધન્ય જીવ્યું નર તેહનું, કીધું સેત્રુંજ યા ।
શ્રીજીન કહઇ તીરથ વહુ, શ્રી સેત્રુંજો સાર;
ગણુધર મુનિવર પડત્રા, એણુપ્ર ગિરિ પાંમ્યા પાર ૩
સૂર્યકુંડ જઇ ભીમમાં, જે નવિ નાહ્યા નીર;
શ્રીજીન કહઇ નર જાંણુયો, મયલાં તાસ સરીર ૪
ગૌતમ સરિખો ગુરૂ વલી, ઋષભ સરિખો દેવ;
સેત્રુંજ સરિખો ગિરિવલી, પુણ્યઇ લહઇ સેવ; ૪
પુણ્યઇ બહુ ધન પાંમીઉં, નવિ કીધુ ઉદ્ધાર
સેત્રુંજ ગિરિ નવિ ફરસીઉ, તેણુઇ હાર્યો મનુ અવતાર ૫
પુણ્ય જાંણી મંત્રી તિહાં, બાહડદે ગુણુવંત
ભુવન નીંપાયું જીન તણું, ઉચુ સોય અત્યંત ૬

ચઉપઈ

દેહરઇ કામ ચલાવી કરી, મંત્રી આવ્યો પાટણુ ભણી;
ભુવન નીપાયુ પુરૂ જસઇ, વધામણી લેઇ આવ્યા તસઇ ૧
હરખ્યો મંત્રી મનહ જગીસ, સોવન જીભ આપી બત્રીસ;
બીજઇ દિવસ વધાંમણી વલી, પડિ પ્રાસાદ તે ભૂમિ ઢલી ૨
મનિ વિખવાદ અનઇ વલી હર્ષ, વધાંમણી પહઇરાવ્યો પુરૂષ,
ચૌસઠિ જીભ તે સોના તણી, આપઇ નર તિહાં વધાંમણિ ૩
કીધું ભુવન પડયું તે દુખ, જીવંતાં પડયું તે સુખ;
હવઇ બુદ્ધિ હુ કરૂં વિશાલ જીમ જીનમંદિર રહઇ ચિરકાલ ૪

કવિત્ત

સુખિ કડવા ગુણવંત, તાસતા લીંબ પટંતરિ;
શીતલ ગુણ સહઇ મન્ય, પત્ર દ્વિજાં નહીં અંતર;
ગ્રામતણો સુલતાન, લખણ અંગ [1] છત્રીસહ;
લીંબ વડો લઘુરાય, તાસતુ [2] હોય બત્રીસહ;
અગનિ દાઝિ ના [3] થિંવરધ, ફલફુલ છાયા સહઈ ગુણ પેરઇ
કવિ ચણ [4] કહઇજે સર્પસેષ તાસ વિષ નિર્ણય કરઇ ૧

દુહા

નરણ કરઇ તે વિષતણી, દુખ દેઇ નિજ પ્રાંણ
પર ઉપગારી તું સહી, સબલો લીંબ સુજાણ ૧
લીંબ સરિખો વાગભટ્ટ, કરતો પર ઉપગાર
ભીમતણઈ મુખિ ઈમ કહઇ, લિઇ ધન મકરિ વિચાર ૨

ચઉપઇ.

મ કરિ વિચાર ભીમા વાણીઆ, પુણ્યઈં સોનઇઆ આંણીઆ.
માનિ વચન મુઝ સ્વામીતણું, વારવાર શુ કહીઇ ઘણું ૧
ભીમ ન લિઇ [5] નવિ બોલઇત્યાંહ, આપ વિચારઈ હઇડા માંહિ;
અદત્તદાન નું મુજ પચ્ચખાણ, વ્રત ન ખડું જીહાં ઘટિપરાંણ ૨
અસું વિચાર કરઇ મનમાંહિં, પ્રગટ થયો કવડયક્ષ તાંહિ;
ભીમા એ ધન તાહરૂં સહી, ખાઉ ખરચો મન ગહઇગહી ૩
સુરવચને ભીમો હુઉ ખુસી, વાત હઇઇ બાહડનઇ વસી;
મંત્રી નંઇં પ્રસંસી કરી, જીનપૂજી ઘરિ આવ્યો ફિરી ૪
સુખી હુઉ નર શ્રાવક ભીમ, પાલઈ વ્રત નવિ ખંડઇનીમ;
ધન ખાય ખરચઇ પુણ્ય કરઇ, સેત્રુંજ નામ હૃદયમાં ધરઇ ૫

(૧) બત્રીસ (૨) ગુણ (૩) તોથિર ઠરે (૪) રૂષભ (૫) તવ

ચઉવીસ વાડી ચઉવીસ ગાંમ, પૂજા કાજી ખરચઇ દાંમ;
તલહટીઇં જીહા સુભ ઠાંમ, ગામ વસાવ્યું બાહડપુર નાંમ. ૧૭

તિહાં એક ત્રિભુવનપાલ વિહાર, પાર્શ્વનાથ થાપ્યા તિહાં સાર;
જગમાં વર્ત્યો જયજયકાર, ધન ધન બાહડદે અવતાર; ૧૮

પુણ્યકાજ કરી તેણઇ ઠારિ, મંત્રી ચાલ્યો ગઢ ગિરિનારિ.
ત્રિણ ઉપવાસ આરાધી દેવ, અંબાઇ આવી તતખેવ. ૧૯

બોલ્યો મંત્રી લાગી પાય, પાજ કરેવા છઇ ઇચ્છાય,
દેવી કહઇ ચિંતા કરિ તાજિ, નાખું ચોખા તિહા કરૂં પાજ. ૨૦

દેવી વચન હવું જેતલઇં, શાલવૃષ્ટ હુઈ તેતલઇં;
મંત્રી મૂહુર્ત્ત લેઇ સાર, પાજ કરાવઇ અતિહિ ઉદાર. ૨૧

દોઇ કોડિ સતાણું લાખ, સોવનટંકા ખરચ્યા હર્ષ;
ધન ધન બહાડદે અવતાર, ઉતાર્યો ઉદયન સિર ભાર, ૨૨

પુત્ર જણ્યાનું એ પરિમાણ, જેણઇવહી તાતની સરિઆણ;
પિતા તણુઇ ઉસકલ થઇ, પાટણિ આવ્યો તે ગહઇ ગહી. ૨૩

ઢાલ

પાટણિ મંત્રી આવીઉ, કીધો રાય જૂહાર:
ડંડ નાયક અબડ કીઉ, હુઉ તે જયજયકાર.

ઢાલ

ચુનડીની ધનધન સેત્રુંજ ગિરિવર, એ દેશી
રાગ-ગોડી—રાગ-ધનાશ્રી.

જયજયકાર હુઉ સહી, ત્યાંહા અબડવિચારઇ આપ હો;
તાત ઉસંકલ થઇ કરી, ધોયુ પૂરવ પાપ હો, ૧

એહવું આપ વિમાસી કરી, મત્રી તિહાં ચાલ્યો પરવરી;
આવ્યા શ્રી સેત્રુંજે જીહાં, સુભ સિલાટ તેડાવ્યા તિહાં; ૫

પૂછઇ મંત્રી સુંણિ સિલાટ, એ પ્રાશાદ પડયો સ્યા માટિ;
કાંરીગર કહઇ સુંણિ પ્રધાંન. પવનઇં પડીઉં દેવ વિમાન ૬

હવઇ ચઉઆરો કરો પ્રાશાદ, ઇંદ્ર પુરી સું કરતો વાદ;
પણિ એક દોષ અછઇ પ્રધાંન, પાછલિ જનમ નહીં સંતાન ૭

મંત્રી કહઇ સાંભલી સિલાટ, કરિ પ્રાસાદ[2] સુંદર શુભ ધાટ;
કરિ[1] ચઉઆરો ચઉ વટવાટ, જે દેખાડઇ શિવપુર વાટ ૮

પુત્રી પુત્ર કહ્યાં તિં જેહ, સાથિં કોય ન આવઇ તેહ;
કર્મં પોતિ જો ભુંડા હોય, તો તે નાંમ પિતાનું ખોય ૯

સરિઇયો પુત્ર જો સું કીધ, પિતા તણે મસ્તગિ ધા દીધ;
ચરિત્ર જુઓ સુરીપુર કુમાર, તેણે તાત માર્યો નિરધાર ૧૦

હદે સલાટ વિચારો આપ, કંસે દુખિયો કીધો બાપ;
કોણિ રાજા સાસુ જોય, જીવિત સોય પિતાનું ખોય ૧૧

કો કહઇનો નહીં સંસારિ, પરદેસી નઇં મારઇ નારિ;
કેતા તુઝ ભાખું અવદાત, મણિરથ રાઇં માર્યો ભ્રાત ૧૨

કનકકેતુ મારઇ નિજ બાલ, સુભદ્રાનઇ દિઇ સાસુ આલ;
રાજા સંખ પૃથિવિનો નાથ, કલાવતીના કાપ્યા હાથ ૧૩

તેણઇ કારણિ કારીગર જોય, કલિમાં કોકહઇનું નવિ હોય;
કહઇના બેટા કહઇની વહુ, આપ સવારથ મિલીઉ સહુ ૧૪

પુત્ર કુટુંબ સહુ મિથ્યાવાદ, કીજઇ ચઉઆરો પ્રાસાદ;
વેગઇં ભુવન કરાવ્યુ ત્યાંહ, ઋષભદેવ બેસાયાં માંહિ. ૧૫

સંવત બાર અનઇ અગ્યાર, શનિવારઈ કીધું વિસ્તાર;
દંડ કલસ ધજ તોરણ જેહ, હેમ સરિ પ્રતિષ્ટેય તેહ. ૧૬

---

(૧) કરિ. (૨) પુત્ર સુતાનો નહિં ઉગાટ.

કુંમરનિરંદહ આવીઉ, આવ્યા હેમ સૂરિંદ હો
બિંબ પ્રતિષ્ઠા તિહાં કરી, થાંપી મૂરતિ ચંદ હો ધ. ૧૪

અંબડ કરતો આરતી, ઉતરાવઇ કુમરનિરંદ હો;
બિહુત્તરિ નૃપ ચામર ધરઇ, જીમ જીન આગલિ ઇંદ્ર હો ધ. ૧૫

અંબડ દાનિ વરસતો, આપઈ અસ્વ રત્ન હો
આરતી વેલા આપીઆં, બત્રીસ લાખ સોવન હો ધ. ૧૬

અંબડ હર્ખ હઇઇ ઘણો, ચઢીઉ દેવલ શ્રુગ હો;
ડડ ધજ તલિ આવીઉ, નાચ્યો મનનઇ રંગિ હોધ. ૧૭

શિર ઉઘાડઇ નાચતાં, છલીઉ અંબડ ત્યાંહ હો
કોપી દેવી સિંધવા, જે થિર ભરૂઅચિ માંહિ હો ધ. ૧૮

જાણ્યું હેમાચારજીં ચ્યાલ્યો અત્રીક જાય હો
આવ્યા દેવી દેહરઇ, કાઉસગ્ગ રહઇતસ ઠાય હો ધ. ૧૯

નવિ માંની દેવી સિંધવા, ઉઠયો ચેલો તામ હો;
ઉખલિ ચાવલ ખાંડતો, ધૂજઇ દેવલ ઠામ હો. ધ. ૨૦

તોહઇ ન માનઇ સિંધવા, માર્યો બીજી ઘાય હો,
દેવી મૂરતિ થર થરી, તોહઇ ન વારી જાઇ હો. ધ. ૨૧

મત્રી જાપ જપાવીઉં, માર્યો ત્રીજો ઘાય હો;
આવી ચઉસઠિ યોગની, લાગી મુનિવર પાય હો. ધ. ૨૨

ચઉપઇ.

પાય નમી મુનિવર નઇ દેવિ, ચઉસઠિ યોગની આવી એવ
વિકટ નામ હું તેહનાં લહુ, તે સઘલાં તુહ્મ વિવરી કહું ૧

તારા ત્રિપુરા નઇ તોતલા, તુલજા તારણ નઇ મહઇખલ્રા
હીંગોલી દેવી હરિસિદ્ધ, એકલવિરા તે પ્રસિદ્ધ ૨
ચાંમુંડી ચડી[1] ચડિકા, ખપરીઇં ખાધા સાટિકા

૧. સુદ્ધિ.

ધન ધન પુત્ર સુપુત્ર[1]હો, રાખ્યું ઉદયન નાંમ હો;
તાત કલ્યાણક કારણે, ભુવન કર્યું અભિરામ હો. ધ. ૨

અંબડ ભૂપનઇં કહી કરી, ભરૂઅચ્ચિમાંહિં જાય હો;
શ્રીમુનિ સુવ્રત દેહરઇ, આવ્યો અતિ ઉચ્છાય હો. ધ. ૩

શ્રીજીંન મંદિર દીપતું, સમલીઆ વિહાર હો;
નાંમ અસ્યું કુણ કારણિ, સુણયો સહુ વિચાર હો ધ. ૪

સમલી એણઇ થાંનક બઇઠી તરૂઅર ડાલી હો;
બાણ આહેડી સાંધિઉં, પંખ હણી તતકાલ હો ધ. ૫

સુપુરૂષ શ્રાવક (મુનિ) તિહાં મિલ્યો, દીધુ તત્ર નવકાર હો;
સોય મરિ થઇ બાલિકા, સિંહલ નૃપ ઘરિ અવતાર હો ધ. ૬

શ્રીનવકાર સુણી લહી, જાતિ સમરણ સારહો
તેણઇ પ્રાસાદ કરાવીઉ, સંમલીઆ વિહાર હો ધ. ૭

તે જીનમંદિર જાજરૂં, દેખી અંબડ ત્યાંહિ હો
પાયો વેગ મંડાવીઉ, ઇચ્છા અતિ મનમાંહિ હો ધ. ૮

ક્રોપી દેવી નર્મદા મેલી પાયા સાંધિ હો
પુરૂષ પઇઆં લઇ ચાંપીઆ, બોલ્યા બાકરી બાંધિ હો ધ. ૯

[illegible]ત્રી મનિ બીહનો નહી, કામ ચલાવ્યું તાંમ હો.
[illegible]ગટ થઇ દેવાંગના, નર બોલઇ ગુણ આમ હો ધ. ૧૦

સાહસીક તું શીલઇ ભલો, અંબડ તું ગુણવંત્ત હો
કરિ પ્રાસાદ સુહામણો, મન સુદ્ધ અત્યંત હો ધ. ૧૧

બલિ બાકુલ ઉછાલીઆ, લગન ભલું શુભ વાર હો
શ્રીજીન ભુવન કરાવીઉ, ઉંચું હાથ અઢાર હો ધ. ૧૨

સંવત બાર વીસો તરઇ, સંમલીઆ વિહાર હો;
શ્રી મુનિ સુવ્રત થાપીઆ[2] આવઇ સંઘ ઉદાર હો ધ. ૧૩

---

૧. તુ. (૨) થાપના

કુમરનિરંદહ આવીઉ, આવ્યા હેમ સૂરિંદ હો
બિંબ પ્રતિષ્ઠા તિહાં કરી, થાંપી મૂરતિ ચંદ હો ધ. ૧૪

અંબડ કરતો આરતી, ઉતરાવઇ કુંમરનિરદ હો;
બિહુત્તરિ નૃપ ચામર ધરઇ, જીમ જીન આગલિ ઇંદ્ર હો ધ. ૧૫

અંબડ દાનિ વરસતો, આપઇ અસ્વ રત્ન હો
આરતી વેલ્રા આપીઆં, બત્રીસ લાખ સોવન હો ધ. ૧૬

અંબડ હર્ખ હઇઇ ઘણો, ચઢીઉ દેવલ શ્રુંગ હો;
ડંડ ધજ તલિ આવીઉ, નાચ્યો મનનઇ રંગિ હોધ. ૧૭

શિર ઉઘાડઇ નાચતાં, છલીઉ અંબડ ત્યાંહ હો
કોપી દેવી સિંધવા, જે થિર ભરૂઅચિ માંહિ હો ધ. ૧૮

જાણ્યું હેમાચારજીં ચ્યાલ્યો અત્રીક જાય હો
આવ્યા દેવી દેહરઇ, કાઉસગ્ગ રહઇતસ ઠાય હો ધ. ૧૯

નવિ માંની દેવી સિંધવા, ઉઠયો ચેલો તામ હો;
ઉખલિ ચાવલ ખાંડતો, ધૂજઇ દેવલ ઠામ હો. ધ. ૨૦

તોહઇ ન માનઇ સિંધવા, માર્યો બીજી ધાય હો,
દેવી મૂરતિ થર થરી, તોહઇ ન વારી જાઇ હો. ધ. ૨૧

મંત્રી જાપ જપાવીઉં, માર્યો ત્રીજો ધાય હો;
આવી ચઉસઠિ યોગની, લાગી મુનિવર પાય હો. ધ. ૨૨

ચઉપઇ.

પાય નમી મુનિવર નઇ દેવિ, ચઉસઠિ યોગની આવી ખેવ
વિકટ નામ હું તેહનાં લહુ, તે સઘલાં તુહ્મ વિવરી કહું ૧

તારા ત્રિપુરા નઇ તોતલા, તુલજા તારણ નઇ મહઇખવા
હીંગોલી દેવી હરિસિદ્ધ, એકલવિરા તે પ્રસિદ્ધ ૨
ચાંમુંડી ચડી[1] ચડિકા, ખપરીઇ ખાધા સાટિકા

---

૧. સુદ્ધિ.

દૈત સંધારણ દુર્ગા જેહ, સિંધવાહની આવી તેહ ૩
ઓજાઈ દેવી ખોડીઆર, તેડી આવી તેણઇ ઠારિ
વહઇરાઇ નઇ વાઘેસ્વરી, માહોમાંહિ તે રોસઇભરી ૪
અંબે અંબાઇ આકલી, કાલી મહાકાલી સાંકલી
સિધવા નઇ આવી સચિ આવી, માતર માતંગી નઈ લાવી ૫
કમખાદેવી નઇ કામરા, હાથ દેખાડયા હેમઈ ખરા
જગદંબા નઇ જવાલા મુખી, ધનુષધરી દેવી સરવભખી ૬
દેવી ભવાંની નઇ ભદ્રિકા, ગોરી માતા નઇ અંબિકા
માતીદેવી અનઇ મદભરી, વલી વકૂંચી ઉભી કરી ૭
ગહઇલી બ્રહઇચરી પદમાવતી, આવી તિહાં મુનિહેમહ જતી
આસાપુરી આવી કાલિકા, મોટાબોલ બોલઇ મુખિ થકા ૮
રૂહાપુરી દેવી દુબલી, આવી ટોલામાંહિ ભલી
ગિરજાદેવી નઇ ચોરવાડિ, તિલાવની કહઇ બુંબ મ પાડિ ૯
બાલા ભયરવી નઈ ઉરવસી, કાલાંત્રી આવી તિહાં ધસી
બોરસિદ્ધ અનઇ વીરસિદ્ધિ, ગોઇઆસધજ જગમાં પ્રસિદ્ધ ૧૦
ચારણ સુધિ નઇ ઉમયા જેહ, નર્મદા નાગિલ દેવી તેહ
સરવાંણી મહાદેવી સાર, બાંધી ચઉસઠિ કરઇ પોકાર ૧૧

દુહા

બાંધિ ચઉસઠિ યોગની, મોડી માગઇ મીન
છોડી છોડી હેમ સૂરિંદ, વચન વદઈ મુખિ દીન ૧૨

ઢાલ.

ધનધન સેત્રુંજ ગિરિધર એદેસી ચુનડીનો–રાગ–ગોડી–રાગ–ધનાશ્રી

દીન મુખી દિઇ આંગુલી, લાગી મુનિનઇ પાય હો
કહણુ કરૂં હું તુહ્મતણું, છોડો અહ્મ ઋષિરાય હો; દી ૧
હેમ કહઇ સુંણિ સિધવા, છલીઉ અંબડ કાંઇ હો;

સુકૃત વિઘન કરંતડાં, તાહરો નહીં મેહેમાય હો દી ૨
બોલી તાંય દેવાંગના, એ માહરો અપરાધ હો
હું અખડ નીંકી કરીં, ન કરૂં તુહ્મસું વાદ હો દી ૩
છોડી તામ દેવાંગના, લાગી મુનીવર પાય હો
હેમ પ્રસસ્યો અતિ ઘણું, તું સાચો ઋષિરાય હો દી ૪
મુનિવર નામ=હિમાથકી, દેવી હુઇ સંતુષ્ટ હો
અંબડ વિઘન નિવારીઉં. કીધી પુષ્પની વૃષ્ટિ હો દી ૫

દુહા.

પુષ્પ વૃષ્ટિ પ્રેમઇં કરી, નમી સુદેવી ત્યાંહ;
અંબડ હેમ સૂરિંદ ગુરૂ, આવ્યા પાટણમાંહી ૧
શ્રીગુરુ પાટણમાં રહઇ, ભાખઇ ધર્મ કથાય
વલી વ્યાખ્યાન સુણાઇ સદા, ચઉલક વંસી રાય ૨

ચઉપઇ

એક દિવસ કહઇ હેમ સૂરિંદ, પ્રેમઇં સુણાયો[1] કુંમરનિરંદ;
સોલ સસા ધરિ લહઇ તોય, જો પૂરવ[2] સચિત પુણ્ય હોય ૧
સુદ્ધગુરુ સેવા સુકુલે જન્મ, સંઘની ભગતિ સદ્દહણુ ધર્મ,
સુદ્રવ્ય સેત્રુંજ કેરી યાત્ર, પુણ્યઇં લહીઇ મુનિ સુપાત્ર ૨
સાત ખેત્ર તણું પોખવું, સત્ય વચન મુખથી ભાખવું;
સમતા કુંડમાં હિ ઝિલવુ, તેહનઇં સુભગતિ વહઇલાં જવુ ૩
સમાધિ સરીર સુંણવું સિદ્ધાંત, સમકિત શીલ રાખઇ એકાંતિ
સાસિક[3] ગુણુ તે પુણ્યઇં ગાય, પુણ્યઇં સંઘપતિ તિલક ધરાય ૪
સોલ સસા ઇમ વિવરી કહ્યા, પૂર્વ પુણ્ય નર તેણઇ લહ્યા;
સોલ સસામાં સંઘવી સરઇ, તિલક ધરી સિર યાત્રા કરઇ ૫

---

(૧) ઈ (૨) પૂરણ.

શ્રાવકમાંહિં વ્રતધર વડઇ, તે મુંનિવર નઇ પાએ પડઇ;
મુનિ નમઇ આચાર્ય પાય, આચારજ અરિહંતનઇં ધ્યાય ૬

અરિહંત સિંદ્ધતણઇ નિત્ય નમઇ, સંઘનઈંસંઘવીના ગુણ ગમઇ
તે સંઘ તિલક સહી પુણ્યઇ થાય, પુણ્યઈ શ્રી સેત્રુંજ્ય જાય ૭

અન્ય તીરથ સેવઇ ખટમાસ, જેતું પુણ્ય નોહઇ નર તાસ;
શ્રી સેત્રુંજય એક ખિણ રહઇ, તેહથકી પુણ્ય અધિકું લહઇ ૮

નંદીસરવર યાત્રા જાય, તેહનું પુણ્ય મઈં કહ્યું નજાય;
તેહથી યુગમ ગણ પુણ્ય હોય, કુંડલ દ્વીપ જન નયણે જોય ૯

ત્રિ ગુણું પૂણ્ય હુઈ તતખેવ, રૂચક દ્વીપના જુહારઇં દેવ;
ગજદંતી જે યાત્રા જાય, પુણ્ય ચઉ ગુણું તેહનઇં થાય ૧૦

તેહથી યુગમ ગણ પુણ્ય થસઇ,[1] જંબુ વૃક્ષઇં યાત્રા જસઇં;
તેહથી છગણ સુકૃત મંડ, દેવ જૂહારઇ ધાતકીખંડ ૧૧
બાવીસગણું પુણ્ય તેહનઇં સહી, પૂખરદ્વીપ પ્રણામઇ ગહઇગહી;
તેહથી સાત ગણું પુણ્ય સોય, મેરૂ શિખર જીન જુહારઇ સોય; ૧૨

સમેત શિખર નર જે પણિ જાય, સહસ ગણું પુંણ્ય તેહનઈં થાય;
અંજન દ્વીપ જુંહારઇ જેહ, લાખગણું પુણ્ય લહસ્યઇ તેહ ૧૩

દશ લાખ તિહાંથી ગુણ વિસ્તાર, જૂહારઈ અષ્ટાપદ ગિરિનારિ;
તિહાંથી કોડિગણું પુણ્ય માંન, સેત્રુંજ નાંમ સુણતાં કાંનિ ૧૪

દુહા

સેત્રુંજ નામ સુણાંતડાં, હઇડઇ હર્ખ અપાર;
સકલ તીર્થ માંહિ વલી, શ્રી સિદ્ધાચલ સાર ૧

ઢાલ

રાગ—રામગિરિ રામભણઇ હરિ ઉઠીઇ—એ દેશી.

જગમાં તીર્થ છઇ ઘણાં, તેમાં સેત્રુજો સાર રે
પાંમ્યા ભાવિજન પારરે, નિવારી તિહાં ગતિ ચારરે;

(૧) હસઇ.

પુહુતો મોક્ષ દુવારરે, સેત્રુંજ સેવોરે ભાવિજના એ આંચલી ૧
જે જન છહરી પાલતા, સેતરૂંજ વદન જાયરે;
નદી સેતરૂજીમાં નાહઇરે, પોઢાં પાપ ધોવાયરે,
એમ ઘટ નિર્મલ થાય રે સે. ૨

સમકિત શીલરે રાખતો, પગિ ચાલતાં તે જાય રે,
એકલ આહાર કહાયરે, ભોમિ સથારી તે થાય રે.
સચિત્ત પરિહારિ થાય રે. સે. ૩

સેતરૂજ વધાવો રે કારણિ, હોયો અતિ ઉજમાલરે.
દેઇ પ્રદક્ષિણા માલ રે, કર્મ ખપઇ તતકાલરે,
પોતઇ પુણ્ય વિશાલરે. સે. ૪

સૂર્ય કુંડ જઇ ભીમમા, નાહઇ નિર્મલ નીરરે.
નહીં તસ રોગ સરીરરે, જસ ગુણ અતિહિં ગંભીરરે,
ભાખઇ આદિલ વીરરે. સે. ૫

પસુ પ્રમુખ જે પંખીઆ, જલચર જીવડા જેહરે;
સેવઇ સેત્રુંજે તેહરે, દુખીઆ નહીં તસુ દેહરે
ત્રીજઇ ભવિસિદ્ધ તેહરે. સે૦ ૬

સાત છઠ્ઠ બિઇ અઠ્ઠમઇ, ગણઇ વલી લાખ નોકરરે,
સેવઇ સેત્રુંજે સાર રે, તેહનઇં દોય અવતારરે;
તે નિશ્ચઇં નિર્દ્ધારરે. સે૦ ૭

પાંચ ભારત મહાવિદેહમાં, ઐરવત પંચઇ તુ જોયરે,
તીર્થ અસ્યોઅ ન કોયરે, ભરતઇ પેખી સોયરે;
દીઠઇ ત્રિભુવન મોહઇરે. સે૦ ૮

દુહા.

ભવિજન વંદો ભાવસ્યું, જપો તે ગિરિવર નાંમ;
આગઇ સંઘપતિ બહુ હવા, સુણિ તેહના ગુણ ગ્રામ. ૧

ઋષભ વચન ભરતઇ સુંણિ, કીઉ તે ઉત્તમ કામ;
સોવન પ્રાસાદ કરાવીઉ, રાખ્યું જગમાં નામ. ૨

નાંમતે જગમાં રાખીઉં, પુહુતી મનની આસ;
ભરત ગયો કીર્તિ રહી, પુષ્પ ગયા જીમ વાસ. ૩

સેત્રુંજય સઘત્રી જવ હવઇ. ભૂપતિ ભરતનિરંદઃ
તાસ કીર્તિ જગમાં રહી, જીહાં રવિ તારાચંદ. ૪

ઢાલ.

રાગ—આશાઉરી. ગુરૂગીતા રથ મારગ જોતા.—એ દેશી.

ભરત સમય સઘ આવે સારો, કોડી નવાંણું નિરખો;
લાખ ન્યવાસી સહસ ચઉરાસી, નરપતિ દેખી નિરખો.
હો ભવિકા સેતરૂંજ, ગિરિવર સારો;
નદી સેતરૂજી સૂરજ કડઇ, નાહી ઋષભ જુહારો. ભ૦ ૧

આદિતજસા તે ભરતહ પાટિં, મહાજસા તે બીજઇ;
અતિ બલીઉ નરખો લોગા, અતિબલ પાટિં ત્રિજઇહો. ભ૦ ૨

બલિભદ્ર ચઉથઇં પાટિ પેખો, પચમ તે બલિવીર્ય;
કીર્તિવીર્ય અનઇ જલવીર્ય, જેહનું સબલુ ધીર્યહો ભ૦ ૩

એ સાનઇ નર નરપતિ સરીખા, સુર સરીખી જોડી;
ભરત અનઇ એ સાતઇ વચિમાં; પૂર્વ ગયા છઈ કોડી, ભ૦ ૪

દંડવીર્ય હવો અઠ્ઠમેપાટિ, તેણઈ ઉદ્ધારજ કીધું;
ભરત તણી પરિ સઘવી સાચો, જગમાં બહુ જસ લીધોહો. ભ૦ ૫

ઇંદ્રઇ સોય પ્રસંસ્યો જગમાં, ઋષભ વંસ અજૂ આલ્યો;
પાપ તિમર તે તેહનાં નાઠાં, સેત્રુંજ નયણે નિહાલ્યો ભ. ૬

ઋષભપુત્ર તણઇ એ પાટિં, સિર સેત્રુંજય નાંમઇ;
ભુવન આરિસા માહિ કેવલ, ભરત તણી પરિ પાંમઇ ભ. ૭

દુહા.

ભરતતણી પરિ પાંમીઉ, ઉજ્જલ કેવલ ગ્યાન
યુગ્મ ઉદ્ધાર કરાવીઉં, ખરચ્યું બહુજ નિધાંન ૧

ચઉપઈ

તિહાર પછી ત્રિજો ઉદ્ધાર, ઇસાનેંદ્ર કરઇ અપાર
મહેંદ્ર દેવઇં જગિ જસ લીઉ. ઉધાર ચઉથઉ તે[1] પણિ કીઉ ૧
બ્રહ્મેંદ્ર હુઉ જગિ જેહ, ઉદ્ધાર પંચમો કરતો તેહ
ચમરેંદ્રે છઠ્ઠો ઇદ્ધાર, સગર ચક્રવર્ત્તિ સતમસાર ૨
પચાસ કોડિ પચાણુ લાખ, સહસ પચોતરિ ઉપરિ ભાખ
એતલા ભૂપતિ સંઘવી થયા, સગર ચક્રવર્ત્તિ વારઇ કહ્યા ૩
ત્રીમ લાખ દશ લાખહ કોડિ, કીઆ ઉદ્ધાર સગરની જોડી
રત્ન કનકમય કીધાં બિંબ, રોપી[2] રાયકીરતિનો થંભ ૪
પછઇ[3] ઇંદ્ર વ્યંતરનો જેહ, ભુવન આઠમુ કરતો તેહ;
ચંદ્રજસા જગિ મોટો રાય, નુંમો ઉધાર કર્યો તેણે ઠાય ૫
ચક્રધર રાજાઇં કીધ, ઉધાર દશમો તિહાં પ્રસિદ્ધ;
અગ્યારમો ઉધારહ રામ, યાવચંદ્ર તેણુઇ રાખ્યું નામ ૬

દુહા

નામ તે જગમાં રાખીઉ, રાય યુધિષ્ઠિર જેહ
ભીમ અર્જુન નકુલ સહદેવ, સેતરૂંજ પોહોતા તેહ ૧
ભુવન નીંપાયું તેણઇ કાષ્ટમઇ, લેપમઇ ઉધાર[4] ત્યાંહ;
દ્વાદસ ઉદ્ધાર કરાવીઉ, જસ રહ્યો જગમાંહિં ૨
દીક્ષા ગ્રહી સેતરૂજ ચઢયા, લહ્યું તે નિર્મલ ગ્યાન
પાંડવ પાંચ મુગતિં ગયા, કરતા સેતરૂંજ ધ્યાન ૩

---

(૧) તેણે તિહાં કર્યો (૨) થાપી ગયા (૩) હવે (૪) પ્રતિમા.

ચઉપઈ

પાંડવ વીર વચિ વરસ ગયા, સંખ્યા સહસ ચઉરાસી રહ્યા;
વર્ષ ચ્યારસઇ સિત્તરિ જાય, વીર પછી હુઉ વિક્રમ રાય
એકસો આઠે વરસ ઠેહિ, વિક્રમીથી હુઉ જાવડ સેઠ;
ઉધાર તેરમો તેણુઇ તિહાં કર્યો, જીન થાપી (જીમ) ભવસાયર તર્યો
જાવડ પાંડવ વચિમાં કહ્યા, પંચવીસ કોડિતિહાં નરપતિ લહ્યા;
લાંખ પંચાણુ ઉપરિ ભયા, સહસ પંચોત્તરિ સંઘવી થયા.
સંવત બારનઇ ચઉદોતરઇ, મંત્રી બાહડદે તિહાં કરઈ;
ઉદ્ધાર ચઉદસમો અતિહિં વિશાલ, બહુ નીંપાપાં તીર્થમાલ.
બાર બ્યાસીઇ સંઘપતિ કહ્યો, જીનમંદિર કરસ્થઇ ગહ ગહ્યો;
અઢાર લાખ કોડિ ઓગણુચ્યાલ, હેમટંકા ખરચઈ વસ્તપાલ
એકત્રીસ કોડિનઇ છત્રીસ લાખ, અર્બુદાચલ ગિરિનારિ ભાખ;
વસ્તપાલનાં કરણી લંબ, સવાલાખ ભરાવ્યાં બિંબ.
સવંત તેરનઈ એકોતરઇ. સા સમરો લખમી વ્યયં કરઇ;
ઉદ્ધાર પનરમો પરચંડ, કરિ કલસ ધજા[1] ઇંડ

દુહા.

કલસ ધજા ડંડા ભલો, કરસ્યઇ અતિ ઉછાય;
જાવડ સમરા વચિ વલી, કહુ સંઘપતિ સંખ્યાય.

ઢાલ.

રાગ—સારંગ—મગધ દેસકો રાજરાજેશ્વર એ દેશી.

સાહ જાવડ નઈ સંઘવી સમરો, એણુઇ કીધું ઉદ્ધાર;
તે વચિ સંઘવિ સહસ ચઉરાસી, ત્રિણુ લાખ સમકિત ધાર હો.
નૃપતિ સેત્રુંજય સંઘવિ સાર, શ્રી સિદ્ધાચલ નયણેં નિરખ્યો;
નહિં પસુઆં અવતાર હો, એ અંચલી.

---

૧. સુભ.

સતર સહસ સઘવી ભાવસાર, ખત્રી શીલ હજાર;
પન્નર સહસ વિપ્ર વખાણુ, એણુઇ ગિરિ પામ્યા પાર હો. ન. ૩

બાર સહસ કુંટબિક સંઘવી, નેઉ સહસ લેઉયા કણુબી;
પાંચસઇ પીસતાલીસ સઘવી, નાતિ કસાર ગણાવી હો. ન. ૪

ભરત સમરાવચિ સઘવિ અસખ્યા, તે કેવલી સહુ જાણુઇ
એ તીર્થ મહિમા અતિ મોટો, કિમ છદ્મસ્થ વખાંણુઇ હો. ન. ૫

પનર સત્યાસી પાત સાહ બાધર,[1] દેસઇ નર વણિગ બહુમાંન
સાહ કરમો ઉદ્ધાર' કરાવઇ, ખરચઈ બહુઅ નિધાંન હો. ન. ૬

જે પુણ્યવતા વલી નર હોસ્યઇ, તે સેત્રુજ ગિરિ જાવઈ
પુણ્ય કામિ ધન ખરચ્યુ જેણુઇ, સોય સંઘાતિં આવઇ હો. ન. ૭

દાન ન દીધું શીલ ન પાલ્યું, નવિ પોખ્યા વલી પાત્ર
તે નર રાનિ રોયા તુલ્લો જાણો, કીધી ન સેત્રુજય યાત્ર હો. ન. ૮

જીન પ્રસાદ ન કીધુ, પૂજ્યા નહીં જગનાથ
સેત્રુંગિરિ જેણુઇ નયણુ ન નિરખ્યો, દીધી બાવલ બાથ હો ન. ૯

દીન ઉધાર ન કીધું જેણુઇ, ન લહ્યો શાસ્ત્ર વિચાર,
ગિરિ સેત્રુંજય જે નવિ ચઢીઆ, આલિં ગયો અવતાર હો ન ૧૦

જનમ સફલ કીધુ નર જેણુઈ, લખમી મારગ થાપી
સેત્રુજય જઇ પ્રાસાદ કરાવ્યો, તસ કીર્તિ જગિ વ્યાપી હો ન. ૧૧

કીરતિ કરણિ તેહની સાચી, જે ભવદુખથી તરીઆ
સેત્રુંજ નાંમિં બહુ નર સિદ્ધા, સુગતિ મારગ સચરીઆ હો ન. ૧૨

દુહા.

સુગતિ તણુઇ પંથઈ લહ્યા, પાંમ્યું કેવલ ગ્યાન;
સિદ્ધ અનંત આગઇ હવા, કરતા સેત્રુંજ ધ્યાન ૧

---

૧ બહાદુર.

ઢાલ

રાગ–ધન્યાસી મુનિવર મારગ ચાલતા એ દેશી.

શ્રી સેત્રુંજ ગુણ ગાઇઇ, ગાતાં હર્ષ અપાર
સિદ્ધ અનંતા ઇહાં હવા, પામ્યા ભવ પાર ૧
ધન ધન સેત્રુંજ ગિરવરૂ, ધન ધન ઋષભ જીણંદ
પુડરીક ગિરિવર રાજીઉ, દીઠઇ અતિ આણંદ ધ. ૨
ચૈત્રિ પુનિમ દિન વલી, ઋષભ ગણધાર
મુગતિ ગયાં પાંચ કોડિસ્યું, ટાલી કર્મ વિકાર ધ. ૩
કાતી પુનિમ દિન વલી, દ્રાવીડ નઇ વાલીખીલ
મુગતિ ગયા દસ કોડિસ્યું, જેહના નિર્મલ શીલ ધ. ૪
ફાગુણ સુદિ દસમી દિનઇ, પુહુતી મનની આસ
નમી વિનમી દોય કોડિસું, કીધું મુગતિમાં વાસ ધ. ૫
ઋષભથકી જે કેવલી, અસખ્યાતા પાટ
મુગતિ સવાર્થે સિદ્ધિ ગયા, દુજી નહીં વાટ ધ. ૬
ઋષભ વસિ બહુ નરપતી, ઘણે ચારિત્ર લીધા;
શ્રા સેત્રુજ આવી કરી, તિહા[1] અણુસણ કીધા ધ. ૭
રામ ભરત બેહુ બધવા, લીધુ સંયમ ભાર
મુગતિ ગયા ત્રિણિ કોડિસું, તસ નહી અવતાર ધ. ૮
નારદ એકાણું લાખસુ, શ્રી સેત્રુંજા શ્રૃંગિ
મુગતિ ગયા મુનિવર નમું, મનનઇ વલી રંગિ ધ. ૯
સાંમ પ્રધુમ્ન સુત કૃષ્ણના, બેહુ સંયમધારી.
આઠ કોડિ સાઢી સાધસું, હુઆ મુગતિ દૂઆરી. ધ૦ ૧૦
પાંચઇ પાંડવ નર ભલા, ઇદ્રી દમ કીધુ
ઋષિ વીસ કોડિસું સંચર્યા, મુગતિ ગઢ લીધું. ધ૦ ૧૧

---

૧ ગણે.

ઋષિ થાવચ્ચો મુનિપતિ, સંયમ સુખ લીધું
સહસ મુનિ પરિવારસુ, સેત્રુજ ગિરિ સીધો. ધ૦ ૧૨

સુક તાપસ સયમ લીઉ, સહસ મુનિવર સાથિ
શ્રા સેત્રુજય મુગતિ ગયા, વદુ પ્રભાતિ. ધ૦ ૧૩

સેલગ સૂરિ રૂઅડો, સેત્રુજ ગિરિ ચઢીહુ
પંચસય સું પરિવર્યો, મુગતિ જઇ અડીઉ. ધ૦ ૧૪

એ મુનિવર મુગતિ ગયા, કુંણુ કહઇ તસપાર
વલી જાસ્યઇ એણઇ તિરથિં, સેત્રુંજ ગિરિ સાર ધ૦ ૧૫

દુહા.

સાર તીર્થ જગમાં ઘણા, તેહમાં સેત્રુંજ સાર
હેમ કહઇ નૃપતિ સુંણો, પૂન્યઇ લહીઇ ભવપાર. ૧

ગુરૂ વચને નૃપ હરખીઉ, જીમ જગિ ભરત નરેસ;
તિમ ભૂપતિ આણુદીઉ, સેત્રુંજ યાત્રા કરેસ. ૨

તન ધન ગોવન કારિમું, જાતા ન લાગઇ વાર
તેણઈ કારણિ સેત્રુજ જઇ, સફલ કરૂં અવતાર. ૩

ઢાલ.

ભમરાની રાગ–ગોડી.

કુમારપાલ નર કેસરી–મન ભમરારે, સેત્રુંજય સઘવી થાય. લાલ ભમરારે.
બહુ ઋધિ પરિવા સું, મ. શ્રી સિદ્ધાચલ જાય લા. ૧

નાગ પીઠ દેવલ ઠવ્યા, મ. માંહિં જીન પ્રતિમા. લા.
કેસર ચદન લેઈ કરી, મ. પૂજઇ ચઉલક રાય. લા. ૨

વાગ ભટાદિક સારિખા, મ. માંહિં મંત્રી ચઉવીસ લા.
દેહરાસર દેવ પૂજતા, મ. નાંમઇ જીનનઈ સીસ લા. ૩

અઢાર સહસ વિવહારિઆ મ. શ્રી જીન દેવલ સાથિ લા.
ચંદન પુષ્ફ લેઇ કરી મ. જીન પૂજઇ નિજ હાથિ લા. ૪
નગરશેઠનો દીકરો મ. આભડદે સંઘમાંહિ લા.
સોવનટંકા લહઇણું કરઇ મ. ગાંમ શ્રાવક ઘરિ જીહાં લા. ૫
ખટ ભાષા ચક્રી કહ્યા મ. નામિં નરેંદ્રપાલ લા.
વસ્તપાલ સુત સઘમાં મ. કવિ દાતા કૃપાલ લા. ૬
કપરદિનાંમ ભડારીયા મ. સંઘ ભગતિ કરઇ સોય લા.
અન્ય દૂબલ તસ આગલિં મ. ભૂખ્યો ન જાય કોય લા. ૭
પ્રહિલાદ લાંણો નરપતી મ. માંહિ છાડો સેઠ લા.
સોય લાડૂ નિજ કરિ ધરી મ. કરતો સાંમિ ભેટિ લા. ૮
પ્રતાપ મલ્લ પુંઠિઇ લીઉ મ. કુંમારપાલ ઘે પુત્ર લા.
ચઢવા હય ગિરિ રથ દીઇ મ. કુંણ વયરિ કુણ મિત્ર લા. ૯
નગરલોક સાથિં બહુ મ. ષટ દર્શણ વેષધાર લા.
કુંમારપાલ નિત તેહની મ. બહુ પરિ કરતો સાર લા. ૧૦
સોલસ સહસ જોડી ગડઇ મ. ભુંગલ ભેરી અનેક લા.
મૃચ •શબ્દ વેણા બહુ મ. તતી તાલ વિશેપ લા. ૧૧
અગ્યાર સહસ હાથી ભલા મ. અજન ગિરિની જોડી લા.
રતન જડિત અબાડીઆં મ. મોતી માલા કોડિ લા. ૧૨
અગ્યારે લાખ હય રેષતા મ. હંસ પરિ ઠવતા પાય લા.
પંચ વર્ણ વાજી સહી મ. ધૃત ગોલ દલીદો ખાય લા. ૧૩
અઢાર લાખ પાલા સહી મ. રથ પંચાસ હજાર લા.
વૃષભ સોવન મઇ સીંગડા મ. નેવરનો ઝમકાર લા. ૧૪
વાંકી વચ્છની પુંછડી મ. વાંકી વહઇલી વિશેપ લા.
વાંકા રથના વાવટા મ. ધજા ગુડીઅ અનેક લા. ૧૫
વાંકી પુરૂષની પાઘડી મા. વાંકી સીંગણિ હાથિ લા.
વાંકી મુંછના માનવી મ. કુંમારપાલ નઇ સાથિ લા. ૧૬

વલી વાંકીજ નફેરીઉ મ. ઠાંક દમામાં ડંડ લા.
વાંકી વલીઅ વજાવતા મ. ઉઠઇ શબ્દ અખંડ લા. ૧૭
વાંકે નયણેં નર બહૂ મ. વાંકા ખપૂઆ અંગિ લા.
વાંકી પાલખીમાં વલી મ. બઇઠા મનનઇ રંગિ લા. ૧૮
અંબર ધજા નૃપ આગલિ મ. અષ્ટ સહસ તસ માંનિ લા.
હીરસોવન મણિ રૂપમઇ મ. સુંદર સોભિતવાન લા. ૧૯

દુહા.

વાંન ભલો નૃપસંઘનો, મિલીઆ પુરુષ અનેક;
બહું વ્યાપારી સંઘમાં, દગો નહીં તિહાં રેખ. ૧
.... દીપે જેમ દીણંદ;
પટરાણી પુંઠે સહી, દીઠે અતિ આણંદ. ૨

ઢાલ.

ત્રિપદીનો.

જવહઇરી શોની વાણિગ મિલીઆ, નાણાવટી દોસી ફોફલીઆ;
વલી વણઝારા પલીઆહો, ભવિકા. ૧
ફૂડીઆ સાથરીઆ પરતાગી, ભક્ષ ઘણા તે ખાય માગી;
મેહર વણુગ હિઇ જાગીહો. ભ. ૨
ગાંધી વૈદ ઘણા સુગંધી, અનેક નરનઈ લિઈ બંધી,
એક વેચઇ અનઇ રંધી હો. ભ. ૩
સંઘમાં સાથ સબલ પણિ થાય, અશ્વ અનેક ગજરથ ચોરાઇ;
બહુ વ્યાપારજ થાય હો, ભ. ૪
બયઠાં જાનઇ હથીઆર, શાલૂ ચીર પટોલાં સાર;
વણિગ કરઇ વ્યાપાર હો. ભ. ૫

માલી તંબોલી મણીહાર, કંસારા જડીઆ સોનાર;
સંઘમાં બહુ સુતાર હો. ભ. ૬
કહોઇ કણબી કુંભાર, નાટકીઆ નાટકીણી સાર;
મોચી તણો નહીં પાર હો. ભ. ૭

દુહા

અનેક નર નૃપ સંઘમાં, કહઇ તો ન લહુ પાર;
પટરાંણી પુઠિઇં સહી, જેહના રૂપ અપાર. ૧

ઢાલ

રાગ—હુંસેની.

ભૂપલદેવી નૃપ ત્રીયા, અંગ વિભૂષણ સોલ;
પહઇરણી ચંપા ચુંનડી, કાયા કુંકુમ રોલરે.

નૃપ આવ્યો કુમર નિરદ, જેણઇટાલ્યો મૃગમચ્છફંદએ;
કીધુ સકલ લોક આણંદ એ, નિવાર્યો દેશ સકલમાંહિ દંદએ નૃ. ૧
ચંદ મુખી મૃગ લોચણી, નિજ નવલા સિણગાર
ઉરિ ઘણી કટિ પાતલી, લાવણ્યનો નહીં પાર એ નૃ. ૨
વેણી વાસગ ઉપીઉ, હસ હરાવ્યો ચાલિ
નાગ નગોદર ખીંટલઇ, કાનિ ઝબુકઈ ઝાલિ એ નૃ. ૩
ભમર ભમઇ જીમ મધુકરા, અધર પ્રવાલા રંગરે
દંત જસ્યા દાડિમ કુલિ, અલવિ મોડઇ અંગ એ નૃ. ૪
નાશક સૂડા ચંચડી, કનક કચોલા ગાલિ રે
તિલક કરી મુખ શોભતું, અર્ધ ચંદ જસ ભાલ એ નૃ. ૫
ગોવન અબો મોરીઉ, કંઠ કોયલ ટહુકાર રે
વસંત માસ ક્રીડા [1] કરઇ, કંઠિ કુશમના હાર એ નૃ. ૬

---

(૧) ટહુક.

કમલ નાલ જસી બાંહુડી, કરિ કંકણુની માલરે
કરતલ જાસૂ ફૂલડાં, અંગુલ નખ સુકુમાલ બે નૃ. ૭

કનક કુંભ પયોધરા, રૂપિં શોભઇ રંભરે
ઉપમ જંધા તુઝ કહું, જાણો કદલી થંભ બે નૃ. ૮

ચિત્રાલંકી કામિની, નાભિ કમલ ગભીર રે
કચુક ૧ ચુરણી ચુનડી, શીલઇ ગંગનીર બે નૃ. ૯

પદ પકજનુ જોડલુ, ઉઢણિ આછા ધાટરે
હાસ વિનોદ ક્રીડા કરઇ, કામિની આંખિ વાટ બે નૃ. ૧૦

ચરણે નેઉર વાજતાં, કટિમેખલ ખલકતી રે
ચાલી રે ગિરિવર ૨ભેટવા, જીહાં હુવા સિદ્ધ અનત બે નૃ. ૧૧

બિહુતરિ સાંમન રાયની, પુંઠિ સુંદર નારિરે
અધિક રૂપ રંભા થકી, અસી નહી સુરબાર બે નૃ ૧૨

દુહા.

સુરઘરિ નારિ અસી નહીં, ઇહાંનાં રૂપ અપાર
વેષ બનાવઇ જૂજૂઆ, પંચવર્ણ સિણુગાર ૧

નીલા પીલા ઉજલા, રાતા વેષ અત્યત
પંચ વર્ણ કે પહઇરતી, ગોરી સાંમ શોભત ૨

ચઉપઇ.

ગોરી નારિનઇ સાંમ ચુંનડી, કાલી કસ્તુરી તનિ અડિ;
કાલી ભમર ભમરાનઇવાંનિ, દત અરિષ્ટક રત્ન સમાંનિ ૧

કીકી કાજલ વેણી શાંમ, શાંમ ગોફણો અતિ અભિરાંમ;
લા કંચુક ચૂડા સ્યાંમ, ગજ બઇઠી ઉલાલઇ દામ. ૨

(૧) ચરણા (૨) ફરસવા.

કેતી વેષ પીલો આદરઇ, કેસરતિલક નિજ ભાલઈ કરઈ,
પીલા[1] પિતાંબર પહઇરણિ સાર, કંઠ બનાવઇ ચંપકહાર. ૩
પીલાં નેવર પીલી ઝાલી, જાણ્યું સૂરજ ઉગ્યો ગાલિ;
પીલા ચૂડા કંચન તણાં, પીલા કંચુક રલીઆમણા. ૪
કેતી રાતો વેષ અપાર, તારા રત્નતણા ગલિ હાર;
રાતું તિલક રાતો તંબોલ, રાતી દેહ જીમ કુંકુમ રોલ. ૫
રાતી જીભા રાતા દંત, રાતા અધર શોભઇજ અત્યંત;
રાતા નખનઇ રાતા પાય, રાતા મનિ સેત્રુંજય જાય. ૬
રાતા કંચુક રાતાં ચીર, રાતા ચર્ણા સોહઇ સરીર;
રાતા કમલ કરમાહિ ધરી, જીન પૂજવા ચાલી સુદરી. ૭
નીલવરણ કરતી સિંણુગાર, દમણા મરૂઆના તાલહાર;
નીલાં વદની વડાંગરપાન, નીલા કંચુકના વલી વાંન. ૮
નીલા ચર્ણા નીલાં ચીર, હાથિ ચુડલા વદનિઇ વીર;
નીલીપાચિનણા ગલિ હાર, હઇંડઈ સેત્રુંજય ગિરિનાર. ૯
કેતી નારિ ઉજલ સિણુગાર, ઉજલ ફૂલ નઈ [2] કંઠિહાર;
ઉજલ કચુક ઉજલ ચીર, પંચવરણ તિહાં ભરીઆં હીર. ૧૦
ઉજલ મોતિ કેરા હાર, ઉજલ નેવરના ઝમકાર;
ઉજલ ચંદન ચરચઇ અંગિ, ચાલી અબલા સેત્રુજ શૃગિ. ૧૧
સુંદરનારિ સરિખા સિણગાર, રૂપતણા મદ કરઇ અપાર;
ગોરી ન ગમઇ સાંમલી, હાસ વિનોદ કરઇ તિહાંવલી. ૧૨
ગોરી કહઇ સુંણિ કાલી નારિ, તું બઇઠી રહઇ તાહરાઇ ઠામિ;
કરમિં કાયા કાલી કરી, તું સું બોલઈ સાંહમી ફિરી. ૧૩
કાલી કહઇ સુંણિ ગોરી સહી, કાલા ગજ ગાજઇ ગઢઇ ગહી;
કાલા ઘન ગાજઇ સહુ સરિં, લોચન સોભા કાજલિ કરીં.

(૧) પેહેરણ વલી પીતાંબર સાર, (૨) ગલે.

કાલા કાન નઈં કાલા નેમ, કાલા પાસ પરિ સહુને પ્રેમ;
શ્રી મુનિસુવ્રત નઇ મલ્લિનાથ, સામલવર્ણ સબલા પૂજાત. ૧૫
કીકી નયણાં વેણી જેહ, કાલઇ વરણિં સોભઇ તેહ;
અરિષ્ટ રત્ન બહુ કાલાં હોય, કાલાં જલ યમુનાનાં જોય. ૧૬

કાલી કસ્તૂરી અગિ ઠવઇ, કાલી કોયલ મધુરૂં લવઇ;
કાલાં મરી જગિ કહીઇ જેહ, ધોલા કપૂર નઇ રાખઇ તેહ. ૧૭
ધુલા બગલા બગલી ભમઇ, ધુલા ભૂતીઆ નર નવિ ગમઇ;
ધુલાં માણુસ રોગઇં થાય, ગોરપણાનો સ્યો મહિમાય. ૧૮

એણે વચને ગોરી કલકલી, બઇઠી રહઇ ભુંડી સાંમલી;
લિહાલા સરિખુ તાહરૂં રૂપ, સરસુ વાદ કરઇ સું કૂપ. ૧૯

રૂપ વિના કરતી અભિમાંન, કાલા કાગ નઈં કુણ દિઇ માન;
બઇઠી રહઇ તું તાહરઇ ઠાય, તુ ગોરીનો નખ ન પોસાય. ૨૦

ગોરૂ અછઇ ગંગાનુ નીર, ગોરૂ સુવિધિનાથ સરીર;
શ્રીચંદ્રપ્રભુ ગોરા સહી, જેહની કીરતી જગમાં[1] રહી ૨૧

ગોરા હંસ નઈં ગોરા ચંદ, ગોરા ગજ રાજાય ગયંદ;
ગોરાં મૃગ જીમણાં ઉતર્યાં, સુકન ભલા નર[2] આવઇ ભર્યાં. ૨૨

ઉજલ ચમર કમલ ગજ દંત. ઉજલ મોતિ અતિ સોભંત;
પુષ્ફ કપૂર દક્ષણાવર્ત્ત સંખ, જે લખમી આપઇજ અસંખ. ૨૩

રૂપું ચંદન ચીવર જેહ, ઉજલ ચુંનો દિઇ રંગ તેહ;
દુધ દહી ઘૃત ઉજલ સાર, જીમતા દેહ દીપઇ નિરધાર. ૨૪

કવિત્ત

ધીંઇ વાધઇ વાન. કાનપણિ સરૂઆ થાય;
આખિ વાધઇ તેજ, ખરજને ખોડો જાઇ;
જરા ન વ્યાપઇ અંગ, ટંગ તન ધાત ન ધૂજઈ;

---

૧ યુગયુગ. ૨ ઘરિ.

કાયા નહીં કટિ ભંગ, અર્થ આગલિથી સૂઝઇ;
મુખનું મંડણુ ઘૃત સહી, હાકયો હીંડઇ દેતો હડી;
ઘૃત વિહુણા નર જેહ, જાંણો સૂકા લાકડી. ૧

દુહા.

લકડ સરિખા તે નરા, જે નવિ પાંમઇ ઘીઅ;
ઘૃત જીમતાં બલીઆ બહુ; જસા પંચાયણ સીહ. ૧
એક અક્ષર પણિ બલ બહુ, જો છઇ ઉજલ વાંન;
તેણઇ કારણિ ગોરી કહઇ, કાલી તજો ગુંમાંન. ૨
કાલી ગોરી નારિમાં, હોય તે વાદ વિવાદ;
વારઇ ગરઢી શ્રાવિકા, કાઢી મધુરો સાદ. ૩

ચઉપઈ

મધુરો સાદ રૂપદે તણો, વારઈ વાદ મ કરસ્યો ઘણો;
સી કાલી નઇ સી ગોરડી, પુણ્ય કરઇ તે જગમાં વડી. ૧
સબલ સ્વરૂપ સબલો સિંણગાર, દાન તપ શીલ પાખઇ છાહાર;
તેહનુ રૂપ જગમાહિ સાર, જે સ્ત્રી કરતી પર ઉપગાર. ૨
કાંન કોટી સિણગાર્યા સહુ, અગિ આભર્ણ પહર્યાં બહુ;
દાંન પુણ્ય નવિ કરઈ લગાર, ભારભૂત તેહનો સિંણગાર. ૩
સો સિણગાર પ્રસંસા કરી, તેહતું રૂપ જગમાંહિ ખરુ;
સાત દદા જેહના ઘટમાંહિ, શ્રાવિકા કહઇ સિરિ નામું ત્યાંહિં. ૪
દયા દાન દમ દેહનો દોપ, દોલતિ જાતિ ન કરઈ પ્રશોક;
દૂખ ભંજઈ પ્રેમઈ પારકુ, દીવ્ય વચન બોલઇ મુખિ ધકું. ૫
દુર્જન ઉપરિ ન કરઇ રીસ, તે સ્ત્રી પાંમઇ સબલ જગીસ;
એ અંગિઇ ધરતી સાત દદા, રૂપવતી તસ ભાખું સદા. ૬

૨૫ ભલું તુહ્મો નર નારિ, ચાલી શ્રીસેત્રુંજ ગિરિનારિ;
અતિ પુણ્યવંતી સબલી[1] તુહ્મો, તુહ્મનઇ સીખ દઉ છું અહ્મો. ૭
એણે વેચને હરખઇ સહુ નારિ, ખમઇ ખમાવઇ તેણઇ ઠારિ;
પાછી પ્રીતિ કરઇ અતિ ઘણી, અબલા ચાલી સેત્રુંજ ભણી.

દુહા

સેત્રુજ ગિરિ ભણી સચરી, હઇડઇ હર્ખ અપાર;
ગજ રથ ઘોડા પાલખી, વાહણુ સોય સુસાર.

ઢાલ

પ્રણમું શ્રીમંધરજી એ દેશી.

ચતુરા બહુ ચકડોલમાજી, બહુ સેજવાલીરે નારિ;
રથિ બઇઠી બહુ પ્રેમદાજી, શોભઇ હયવર હારિ. ૧
સઘવિ સાચો કુમર નિરંદ. આંકણી.
પાલખીઇં બહુ પ્રેમદાજી, મુખ તબોલ પાન;
બઇઠી નારિ અબાડીઇંજી, હઇડઇ સેત્રુંજ ધ્યાંન. સં. ૨
કરહા ઝીકાવઇ કામિનીજી, હઇડઇ હર્ખ ન માય;
સઘ અનોપમ[2] રાયનોજી, શ્રીસેત્રુજય જાય સ. ૩
બિરૂદાવલી બોલે બહૂજ, યાચક બહુ[3] હજાર;
વૈદ વિવેકી તિહા ઘણાજી, બુદ્ધિતણાં ભંડાર. સં. ૪
રાંધણિઆ બહુ સઘમાજી, રસોઇ નીપાયરે સાર;
ભોજન શાક ભલાં કરઇજી, જીમતા સ્વાદ અપાર સ. ૫

દુહા

સાચો કુંમર નરેસ્વર, જેહમાં સબલ વિવેક;
ભોજન કરઇ બહુ પુરૂપ સું, પ્રીસઇ વસ્ત અનેક ૧

---

૧. સાહમી; ૨ કુમારપાલનોજી બીરૂદાવલી બોલાય; ૩. પુરૂપ.

ઢાલ.

લાલની રાગ સામેરી રાગ મલ્હાર.

કુંમારપાન ભોજન તિહાં કરતો, બહુ પુરૂષ સઘાતિ લાલરે;
ખાજાં લાડૂ મરકી માંડી, ભોજનની બહુ ભાતિ લાલરે. ૧
આવો શ્રી સેત્રુંજ ગિરિવર વંદન જઈએ, જીહાં શ્રીઋષભ જીણુંદલાલરે
પૂજી પ્રણમી પાય પખાલો, ભાષઇ કુમર નિરદ લાલરે ૨
પયડાં ઘેબર અનઇ પતાસાં, સેવ સુંહાલી ખાસ લાલરે;
ખાંડદમીદો સકરપાર, જમતા અતિ ઉલ્લાસ લાલરે. ૩
દ્રાખ બદામ અનઇ ચારોલી, શ્રીફલસાર અખોડ લાલરે;
નિમજા પસ્તા અનઈ ખલઇલાં, ખાતાં પુહુચઈ કોડ લાલરે. ૪
તનમની કોલ્લાપાક જલેબી, ખીર ખાંડ ઘૃત સાર લાલરે
કેલાંતણી કાતલીઉ પ્રીસઇ, જમતાં હર્ષ અપાર લાલરે. ૫
અંબતણા રસ ઘોલી મુકઇ, ઘલ ઘલ ઘીની ધાર લાલરે;
ઉપરિ પાતલિ પોલી પ્રીસઇ, ભોજન ભગતિ અપાર લાલરે ૬
શાલિ દાલિ નઇ કૂરકપૂર, શાક સુગંધી જ્યાંહ લાલરે;
ખડબૂજા નઈ બહુ ત્રોસડીઆં, ફલહ મતીરાં ત્યાંહ લાલરે ૭
ભોજનની તે સબ સજાઇ, ઉપરિ ફોફલપાન લાલરે;
કુંમારપાલનુ ભોજન કરતા, વાધ્યા દેહના વાન લાલરે. ૮

દુહા

વાન વધ્યા નિજ દેહના, ભોજન ભકિત અપાર;
સબલ સજાઇ સંઘમાં, કહઈ તો ન લહું પાર. ૧

ઢાલ

આખ્યાનની દેશી રાગ–ધનાસી રાગ વિરાહી તથા આશાઉરી

બહુ દીવટીઆ દીવી ધરતા, ટાલઇ તિમિર અંધારો;
ગગન ભોમ કરતા અજૂઆલુ, જગમાં જોતી અપાર. ૧

બહુ વણિક વ્યપારી સાથિં, વેચઇ વસ્ત અનેકો;
વસ્ત વિવિધનઇ ઘી ગુલ આપઇ, દગાનો નહી તિહાં રેખો. ૨
શેઠ સાર્થવાહ પંડિત પોઢા, પુરૂષ તણો નહી પાર,
માગણ જન મિલીઆ તિહાં બહુલા, બોલ્લઇ જય જય કારો. ૩
સગા સજન બહુ મંત્રી મિલીઆ, પુત્રી[1] સુત પરિવારો,
કુંમર નરિંદ તે પુઠિ લીધુ, ચિત[2] કીઉ અતિ ઉદારો. ૪

દુહા.

બહુ ઋદ્ધિ લેઇ સંચર્યો, બહુ વિવહારી ભાતિ;
કુબેરદત્ત સરિખા વલી, કુમારપાલ નઇ સાથિ. ૧

ચઉપઇ.

સાથિં ધવલ ધનો ધરમસી, પાચો પેથો નઇ પદમસી;
સૂરો સવજી નઇ સધરાજ, કરે પુણ્યતણાં તે કાજ. ૧
સંઘ સદહઇ વચ્છસાહ શ્રીમલ, ભોજો ભાખર ભીમો ભલ્લ;
હીરો હરખો નઇ હરપાલ, તેણઇ પહઇરાવ્યા ગરઢા બાલ. ૨
દેવો દુદો નઇ બંધવ જેહ, શાકરપર્વ મંડાવઇ તેહ;
અમજી આંબો બંધવ હોય,[3] મોદક હાટ મંડાવઇ તેહ. ૩
ખોખો ખેતો નઇ ખીમસી, હાથ વાવરઇ હઇડઇ હસી;
ભાદો ભૂપતિ નઇ ભીમસી, જલપોટલીઆ આપઇ ધસી. ૪
સારિંગ સવસી નઈ શ્રીપાલ, જીન પ્રતિમા પૂજઇ ત્રિણકાલ;
સાહ ભાણો લખમો લાહ લીઇ, કેલાં સેલડી વહંચિ દીઇ. ૫
થાવર થેરો થોભણ સાર, પાત્ર મુનિ નઈ આપઇ આહાર;
જાવડ ભાવડ બેહુ વડા, દુધ[4] દહીના રેડઇ ઘડા. ૬
ઘણા પુરૂષ સંઘમાંહિં અસ્યા, પુણ્ય કાજિં સેતરૂંજય ધસ્યા;
છહરી પાલઇ નર દાતાય, વણ દીધઇ કટકો નવિ ખાય. ૭

૧ પુત્ર સુતા. ૨ સજન સહુ પરિવારો. ૩ દોઈ. ૪ આપે દુધ દહિંના ઘડા.

ખાધઈ પેટ ભરાંસું હોય, સુપુરૂષ અસું :વિચારઇ જોય;
સિદ્ધખેત્ર આ વાટજ ભણું, થોડું દીધું હોઇ પુણ્ય ઘણું. ૮
અનેક પુરૂષ એહવા દાતાર, પુણ્યકાજીં મઈ કહ્યા વિચાર;
ઘણી શ્રાવિકા સંઘમાં સહી, નામ લિઇ ચ્યાર કહું ગહઇ ગહી. ૯
પુહુતી પુચીબાઇ પાંખડી, નીલા દાતણુની આખડી;
ચાંપલદે ચતુરાઈ ભલી, ન કરઇ ભોજન તે એકલી. ૧૦
વીરમતી વિમલાદે સતી, છનઈ યોગ પાલઈ ચાલતી;
ગુણશ્રી બહુ કમલાશ્રી જેહ, [૧]સચિત વસ્ત ન ખાઇ તેહ. ૧૧
કોડમદે કનકાદે જોય, ચઉદ નીમ સભરાઇ સોય;
૧૨

ઇમ સ્ત્રીપુરૂષ ઘણા સંઘમાંહિં, હયવર હાથી બોલ્યાં જ્યાંહ;
અસ્યો સંઘ તે ચાલ્યો સહી, ગાઉ પાંચ તે હીંડઇ વહી. ૧૩
રાતિઇં સંઘ ન ચાલઇ કદા, જીવ જતન નૃપ કરતો સદા;
પથી ફલ ચુટી નવિખાય, જયણા કરતા જાત્રા જાય. ૧૪
જયણા વિણ જીન નકહઇ ધર્મ, જયણા કરતો ધોઇ કર્મ;
જીહાં જયણા તિહાં ધર્મ વિશેષ, અસંયમ કરતા ફલ નહીં રેખ. ૧૫

દાંન શીલ તપ ભાવનમાહિ, જીનવર જયણા ભાખી ત્યાંહ;
પોસો પડિકમણુ [૨]સજ્જાય, જયણાઇ કરતા ફલ થાય. ૧૬
જતિ ધરમમાં જયણા કહી, જીવજંત ઉગારે સહી;
પદદેતાં ભણતાં સદહે, રખે જીવ દુખ મુજથી લહે. ૧૭
ઉઠંતાં બઇસતાં વલી, મુનિવર રાખઇ મતિ નિર્મલી;
સંથારઇ જયણાંઈ સોય, ધુંસર પ્રમાણિઇ પંથઇ જોય. ૧૭
ઉભો રહઇ ઋષિ જયણા કરઇ, મધુર વચન મુખથી ઉચરઇં
ભુજંતાં નવિ બોલઇ જેહ, ઋષભ કહે ઋષિ સાચો તેહ ૧૮
એણીપરિ જયણા કરતો યતી, તેહ નઇ પાપ ન લાગઇ રતી;
તિમ શ્રાવક જયણાઇ ધર્મ, જયણા કરતો શ્રાવક પરમ ૧૯

(૧) સોવન ધને વરસે તેહ (૨) પૂજાય.

પરમ પુરૂષ નર મલીઆ જીહાં, અસયમપણું ન કરતા તિહાં;
જીવ જત જોઇ પગ ભરઇ, સેતરૂંજય સંઘાતિ સંચરઇ ૨૦
જે નર સાહમુ આવઈ સોય, વિવિધ વસ્ત નર દીજઇ સોય;
વેઢ મુદ્રિકા [1]વેપ સફાર, ભૂપતિ ભગતિ કરઇ અપાર ૨૧
ઋિહુપરિ દાંન દિઇ નર ત્યાહ, સંઘ આવ્યો ધધૂકા માહિ;
નગર આખઇ લહઈણું કરઈ, થાલમાંહિ સોનઇઉં ધરઇ ૨૨
ઝોલકા વિહાર કર્યું છઇ જીહાં, વલિય ચમારડી આવ્યા તિહાં;
તિહાં ગિઇ પર્વત મોટા સહી, દોઇ પ્રાસાદ કર્યા ગહઇગહી ૨૩
ઋષભ ભુવન તે સોહામણુ, બીજુ પાસ જીણેસર તણુ;
અસ્યાં ભુવન કીધાં તિહાં દોઇ, સેતરૂજ ચાલી આવ્યાં સોઇ ૨૪
ભરત તણીપરિ બહુ ઋદ્ધિ જોઇ, કહઈતા પાર ન પામઇ કોઇ;
મઈતા મંત્રી બહુ પરિવાર, ધન ધન રાયતણો અવતાર ૨૫
સંઘપતિ તિલક કરાવ્યુ [2] ભાલિ, ઉત્તમ કુલની રાખી ચાલી;
બહુ પુણ્ય જાણી સઘવી થયો, શ્રીસેત્રુજય ચાલી ગયો ૨૬
દીઠો સેત્રુજો જવ દૃષ્ટિ, સોવન પુપ્પ કર્યા તિહા વૃષ્ટિ,
નરપતિ મનિ તિહાં હરખ્યો ઘણુ, દીઠુ રૂપ જવ[3] સ્વામિતણુ. ૨૭
મણિ મોતિ ભરિઆ બહુ થાલ, સેતરૂજ વધાવઇ નર ભૂપાલ;
ત્રિણ પ્રદક્ષિણા દઇ તિહા રાય, હઇડઇ હર્ષ ઘણેરો થાય. ૨૮

દુહા.

હર્ષ ઘણો હઇડઇ ધરી, નાહ્યો નદી સુ નીર;
સૂર્યકુંડ અઘોલીઉ, નિર્મલ તાસ શરીર. ૧
નદી સેતરૂંજી તિહા ભલી, તેણઇ નીરઇ જે નાહ્ય;
સકલ રોગનઈ ખય કરઇ, દેહ કનકમય થાય. ૨
ગુણ અનંત ગિરિવરતણા, કહઈ તે[4] રૂષભ જીણંદ;
હેમવચન શ્રવણે સુંણી, હરખ્યો કુંમર નિરંદ. ૩

(૧) ભોજનસાર (૨) ધરાવ્યુ (૩)જબ. (૪) સુખિ

ખાધઈ પેટ ભરાંસું હોય, સુપુરૂષ અસું વિચારઇ જોય;
સિદ્ધખેત્ર આ વાટજ ભણું, થોડું દીધું હોઇ પુણ્ય ઘણું. ૮
અનેક પુરૂષ એહવા દાતાર, પુણ્યકાજી મઈ કહ્યા વિચાર;
ઘણી શ્રાવિકા સંઘમાં સહી, નામ લિઇ ચ્યાર કહું ગહઇ ગહી. ૯
પુહુતી પુચીઆઇ પાંખડી. નીલા દાતણુની આખડી;
ચાંપલદે ચતુરાઈ ભલી, ન કરઇ ભોજન તે એકલી. ૧૦
વીરમતી વિમલાદે સતી, છનઇ યોગ પાલઈ ચાલતી;
ગુણશ્રી બહુ કમલાશ્રી જેહ, [1]સચિત વસ્ત ન ખાઇ તેહ. ૧૧
કોડમદે કનકાદે જોય, ચઉદ નીમ સભરાઇ સોય;
૧૨

ઈમ સ્ત્રીપુરૂષ ઘણા સંઘમાંહિં, હયવર હાથી બોલ્યાં જ્યાંહ;
અસ્યો સંઘ તે ચાલ્યો સહી, ગાઉ પાંચ તે હીંડઇ વહી. ૧૩
રાતિઇ સંઘ ન ચાલઇ કદા, જીવ જતન નૃપ કરનો સદા;
પથી ફ્લ ચુટી નવિખાય, જયણા કરતા જાત્રા જાય. ૧૪
જયણા વિણુ જીન નકહઇ ધર્મ, જયણા કરતો ધોઇ કર્મ;
જીહાં જયણા તિહાં ધર્મ વિશેષ, અસંયમ કરતા ફ્લ નહીં રેખ. ૧૫

દાંન શીલ તપ ભાવનમાંહિ, જીનવર જયણા ભાખી ત્યાંહ;
પોસો પડિકમણુ [2]સજ્ઝાય, જયણાઇ કરતા ફ્લ થાય. ૧૬
જતિ ધરમમાં જયણા કહી, જીવજંત ઉગારે સહી;
પદદેતાં ભણતાં સદહે, રખે જીવ દુખ મુજથી લહે. ૧૭
ઉદંતાં બઇસતાં વલી, મુનિવર રાખઇ મતિ નિર્મલી;
સંથારઇ જયણાંઈ સોય, ધુસર પ્રમાણિઇ પંથઇ જોય. ૧૭
ઉભો રહઇ ઋષિ જયણા કરઇ, મધુર વચન મુખથી ઉચરઈ
ભુંજતાં નવિ બોલઇ જેહ, ઋષભ કહે ઋષિ સાચો તેહ ૧૮
એણીપરિ જયણા કરતો યતી, તેહ નઇ પાપ ન લાગઇ રતી;
તિમ શ્રાવક જયણાઇ ધર્મ, જયણા કરતો શ્રાવક પરમ ૧૯

(૧) સોવન ઘને વરસે તેહ (૨) પૂજાય.

કિહાં પીતલ નઇ કહુ કિહાં હેમ, કિહાં હરિહર નઈ જીનવર દેવ;
કિહાં મુનિહેમ કિહા ધનપાલ. તેહની બુદ્ધિ જગિ અતિ વિશાલ. ૧૬

એહનઈં જીન ઉપરિ બહુરાગ, જીમ જખૂનઈં મુગતિજ માંગ;
જીમ ગૌતમ નઈ વાહલો વીર, જીમ હંસ નઈં મોતિ હંસા ખીર. ૧૭

જીમ કોયલ વાહલો સહઇકાર, જીમ ચાતુક વાહલો [1]જલધાર;
હેમ કહઇં સુંણિ કુમરનિરંદ, તિમધનપાલ નઈ ઋષભ જીણુંદ. ૧૮

તેણુઈ કારણિ સુંણિ પૃથવીરાય, બરાબરી એહની નવિ થાય;
ભગતિરાગ એહનઇંજ વિશાલ, કવિ મોટા જગમાં ધનપાલ. ૧૯

કુંમારપાલકહઈ જસગુણઘણા તે ગુણ બોલઇ અવરાં તણા;
જે ગુણહીણ પ્રાંહિ હોય, પર કીરતિ ન કરઇ સોય. ૨૦

પરના ગુણ અહી હેમસૂરિંદ, પોતાના ગુણ પાડઇ મંદ;
સાકર કહઇ હું મીઠી નહીં, પણિ તે છાની ન રહઇ કહીં. ૨૧

ચંદન ઉષ્ણપણું જે ભજઈ, તોહઈ લોક તેહનઈં નવિ તજઇ;
અમૃત કહઇ મુઝમાં કડુઆસ, તોહઇ લોક ન છંડઈ તાસ. ૨૨

તિમ મુનિ હેમ સૂરિંદહ જતી, મુખ કહઇ મુજમાં ગુણ નથી;
ગિરૂઆ એહના એહ સભાવ, વરસઈ જલ નિચો થઇ આભ. ૨૩

એણે વચને જાણ્યો મહામતિ. હેમ સમો નહિં દુજે જતિ;
ધરતગિ જ્યું આલી સરસતિ, જેહમાં દોષ ન દેખઇ રતિ. ૨૪

દુહા.

દોષ ન દેખું જસ રતી, હું ગાઉં નર સોય;
હેમસુરિ સરિષો જતી, જગિ ન દીસઇં કોય. ૨૫

---

૧ ધન.

આણંધો નૃપ અતિઘણું ગિરિવર કેરઇ નાંમિ;
પાય નમી જીનવર તણા, પૂજ કરઇ તસ ઠાંમિ. ૪
કેસર ચંદન લેઇ કરી, અગર• ધૂપ કપૂર;
દીપક સુંદર સાથીઓ, કરતા પાતક ચૂર. ૫
ક્રમલો દમણો મરવો કેતકી, કમલ સુગંધી ફુલ;
ચંપક જાઇ મોગરૂ, પૂજ કરઇ બહુ મૂલ. ૬
કુંમર નિરદ હરખ્યો ઘણું, સેતરૂંજય કેરઇ નાંમિ;
સતર ભેદ પૂજા કરી, ચેઇવંદન તસ ઠામિ. ૭

ચઉપઇ

ચેઇવંદન તસ[1] રાજા કરઈ રસના હેમ પવિત્રહ કરઇ;
ધનપાલ પચાસિકા તિહાં ગુણઇ કુંમારપાલ નૃપ શ્રવણે સુણઇ. ૮
બિઇકરજોડી પૃથવીરાય હેમસુરિનઇ લાગઈ પાય;
કવિ ધનપાલ પડિત ખરૂં પણિ કાંઇક પોતઇ સ્તુતિ કરૂં. ૯
હેમ કહઇ સુણો કુમરનિરદ એહનઇ ઉપનો અતિ આણદ
ભગતિરાગ પોષઈ એણઇ અસ્યો મઈ પોષ્યોનવિ જાયઇ તસ્યો ૧૦
ટીબા તણઇ સી પર્વત તોડિ કિહાં, કુડી કિહાં કનકહ[2]કોડિ
કિહાં આબો કિહાં તરૂવર આકડો મૃતિકા કુભ કિહાંકનકહ ઘડો ૧૧
કિહાં ચદન કિંહા સુકો ઘાસ નૃપની હોડિ કરઇ નહિ દાસ
કિહાં ખાસર કિહાં ચપક ચીર જીમ પાંણી નઈ નગમઇખીર ૧૨
જીમ મયગલ નઇ ન મલઇ મૃગો ન મલઇ મૃગપતિનઇ જીમસસો
ન મલઇ કીડી પર્વતકાય નમલઇ રંક અનઇ વલીઇ રાય. ૧૩
ન મલઇ ખજૂઓ નઈ વલી સૂર ન મલઇ વાહો ગંગાપૂર
ન મલઇ નિર્ધન નઇ ધનવંત ન મલઈ નિગુણ નઇ ગુણવત ૧૪
ન મલઇ શશિહર નઇ સીપ, ન મલઇ જીમ દિનકર નઇ દીપ
ન મલઇ કિરપી નઈ દાતાર, ન મલઇ મણિકો મોતીહાર ૧૫

(૧) ગુરૂ. (૨) જોડિ

નવઠ રત્ન નવ અંગિ ધરઇ, એકઠ ધ્વજ સોવનમય કરઇ;
ચામર છત્ર નોનીનાં સહી, સિરિ ઉપરિ ધરતો ગહગહી. ૩૫

કનક રૂપ મણિ થાલહ કરી, માંહિ બહુ મુગતાફલ ભરી;
શ્રીજીન આગલિ મુકઇ સહી, ગીતગાંન કરઇ ઉભો રહી. ૩૬

એમ જીન પૂજા કરતો જસઇ, ચારણ એક તિહાં બોલ્યો તસઇ;
એક પુષ્પઇ જીન પૂજઇ જેહ, શિવ પદવી ફલ પાંમઇ તેહ. ૩૭

પરછીયા દૂહા.

એકહ ફુલહ માટિ, દીઠ જિનવર સિવપુરસુહો;
એહી કરે કુસટ બપુ, મોકન જિનવરે તણી. ૩૮

જિન ન જુઇ વિતવાસ, મન જુઓ માનવ તણાં;
ચઇતને ચિત ધાર. અડદે ઉચી મોકલ્યા. ૩૯

અસ્યો દેવ અરિહત, રાગ દ્વેષ નહી રહિઇ,
દાતા તું મહોટો દેવ, ફુરે ફેરો ટાલતો. ૪૦

રૂડો ઋષભ જિણંદ, રૂઅડો કુંમર નરેસર;
પૂજા કરે બહુ પરિ. પુણ્ય ભવે પરમેસ્વર. ૪૧

એક આદીશ્વર દેવ, દૂજો કુંમર નરેશ્વર;
અવર ન જાણું કોય, જઇ જાચું નર તેહ. ૪૨

આજ થકી અંતરાય, કર્મ કઠિણ કડકું થયું;
દીઠઇ નરપતિ દેવ, પુણ્યભાર પ્રગટિઉં સહી. ૪૩

ઢાલ.

રૂપક—રાગ—આસાઉરી—રાગ—મલાર કડખો.

(સકલ સોરઠો, બંધ છોડી કરી—એ દેશી)

પેખો પ્રગટ પ્રતાપ નર કુંમરનિરંદનો, વયરીઆં માંન તે વેગે ગાલઇ;
જમતજનકુકઇજીવેજેકુંમરતરભૂપતિ, છોરપરિજંતુતણુંજપાલઇપે. ૪૪

ઢાલ.

રાગ ચંદ્રાયણનો—રાગ આસાઉરી—કેદાર ગોડી—સિંધુઓ.

સો સુત ત્રીસલાદેવી સતીનો—એ દેસી.

શ્રી સત્રુંજ્ય સમો તીર્થ નકોઇ ઇંદ્ર સમો સુર કો નવિ હોઈ;
ભોગિમાં ચક્રવૃતિ જગિ જોઈ, ઐરાવણ હાથી જગિ જોઇ. ૨૬

ખીર સમુદ્ર સાગરમાંહિ સારો, ઉત્તમ જગિ એ રામજ વારો;
સુસમ સુસમાં સખરો આરો, સીલવતી જગિ સીત સંભારો. ૨૭

અર્જુનસમ જગિકો નહીં બાણી, ગંગાજલ સમ કો નહીં પાણી;
સ્ત્રી કુલમાં મરૂદેવ્યા રાંણી, પથરમાંહિં જીમ હીરા ખાંણી. ૨૮

અશ્વ અનોપમ રવિના જાણું, [2]પસુઆમાંહિં જીમસિંહ વખાંણું;
મહિપીસમકો નહીં દુઝાણું, હેમ ટંકાસમ કો નહિ નાણું. ૨૯

દિશાનભદ્રસમ કો નહી માંની, શાંતિનાથ સમ કો નહીં દાંની;
શાલિભદ્રસમ કો નહીં ભોગી, હેમસુરિંદસમ કો નહીં યોગી. ૩૦

દૂહા.

હેમ સમો મુનિવર નહી, ભાખઈ કુંમરનિરંદ;
હેમ કહઇ હુ નહીં ભલો, ભલો તે રૂષભજિણંદ ૩૧

જસ પદ પૂણ્ય પસાઉલઇ, સેત્રુંજગિરિ હુઉસાર;
રાયણ રૂખતલઇ સમોસર્યા, પુરવ નવાણું વાર. ૩૨

ચઉપઇ.

તસુઇ કારણિ એ રાયણ માંન, અઠ્ઠમ એક કરઇ શુભ ધ્યાંન;
ક્ષીર વૃક્ષ નઈ પુજઇ જેહ, રસની કુંપી પામઇ તેહ. ૩૩

તે રાયણની પુજા કરી, ગિરિ ફરસો ચિહુ પાસ ફિરી,
આવી જુહાર્યા ઋષભ જીણંદ, જીન પુજઇ તિહાં કુમરનિરંદ. ૩૪

---

૧ સરિખો. ૨ જાતિમાં.

દુહા.

ફરે પુરૂષ પર મંદિરે, ભૂપ ન ભેટ્યો જ્યાહા;
કુમરનિરંદ ભેટ્યા પછી. હસ્ત ન ઓડયો ક્યાહા ૫૨

ચઉપઇ.

અસ્યા વચન મુખિ સોલઇજસઇ, નવ લખ ટંકા દીધા તસઇ,
ચારયુહરગીકહઈ સુણિનરનાથ, મઈ આપ્યો તુઝ જમણો હાથ. ૫૩
અસુ કહીનઇ ચારણ જાય, માલા ઉગટણ અવસરિ થાય;
વિધવિધ પુરૂષમલીઆ તેણીવાર, [1]વાગભટ બોલ્યો [2]જયકાર ૫૪
ચ્યાર લાખ સોવન દીઉ સહી, અષ્ટલખ ગજા રહ્યા કહી,
વાગભટ આપુ કહઈ હું સોલ, સુરનર કરતા કીર્તિ કલ્લોલ. ૫૫
બિઇ કરજોડિ બોલઇ ઇસ, સોવન લાખ દીઉ બત્રીસ;
શ્રાવક એક બાબે કર જોડિ, દિઉ સોવન હુ સવાકોડિ. ૫૬
રાજાઈ તે તેડયો સહી, મુખ જોઉ હઇડઈ ગહગ્ગહી,
મહુઆનો વાસી કહઇવાય, હાસ પિતા ધારૂ માતાય. ૫૭
તેહનો પુત્ર જગડુશા એહ, જેહને ધર્મ ઉપરિ બહુ નેહ,
તેહનઇ માલા દીધી ત્યાંહ, તેણે ઘાલિ માતા ગલિ માંહિ. ૫૮
જનની સમ નહિ તીરથકોઇ, સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાલઈ જોઈ;
જેણુઇ માંની પોતાનઇ માય, સકલ તીર્થ ધરિ બઈઠા થાય. ૫૯
જેણી માતાઇ ઉદરિ ધર્યો, મલમૂત્ર ધોઇ ચોખો કર્યો,
તે માતાના પૂજઈ પાય, ગુણ ઉસકલ કિમઇ ન થાય. ૬૦
સોવન બરાબરિ તોલઈ જોય, ખધિ ધરી કરઈ તીરથ સોય;
ઇંદ્રિમાલ પહઇરાવઈ માય, ગુણ ઉસકલ કિમઇ ન થાય. ૬૧

૧ તિહાં સહી. ૨ ગહગહી.

જાગતીયોતિ નર કુંમારભૂપાલની, દાનઝૂઝઇબિઇ પખ્ય પરખ્યો;
કરતઆસાન બહુ ચાલ જગિ ચાલતાં, નગરસહુદેશનોલોકહરખ્યો-પે. ૪૫

સુકવિ સહુ ભણુઇ દેવમુનિ પશુગણુઇ, અવરનરજોયતાંનજરિનાવઇ;
ઝીલીઆ ગગજળ વાવિ સર દેષતાં, તેણીઆહુતતે કિમઆવઇ-પે. ૪૬

હંસમનિહરખીઆ માનસુખદેખતઇ, સૂર સંગ્રામિ દેખિ રાયઇ;
સુકવિઇવિહરખિઉ કુમરનૃપ ભેટતઇ, અવરપુરૂપાજાઇકુંણયાચઇ-પે. ૪૭

દુહા.

કુમરનિરંદ તુ કેસરી, જાણી યાચ્યો દેવ;
સોમવદન દેખિ કરી, વદન નિહાલ્યું હેવ. ૪૮

તું દીપક તું દિનમણી, તુ સાયર તું વીર;
કલ્પદ્રુમ જાણી કરી, કિમ જાચું જ કરીર. ૪૯

કવિત્ત.

મિલઇ જો ગંગા નીર, તો અવર નીર કાં પીજઇ;
મિલઇ મિત્ર અતિ ઉચ્ચ, નીચ સંગ કાં કીજઇ;
મિલઇ અશ્વ પાખર્યો, તો પાય કુણુ પાલો દોડઇ;
મિલઇ સાલૂચીર, તો અગિ કુંણુ ખાસર ઉઢઇ;
મિલઇ છાયા કલ્પદ્રુમ, લીંબ તલઇ સાહાનઈ જઇઇ;
સુ કવિ કહઇ નર કોય, મદીર છોડી કો મઢીઈ રહઇ. ૫૦

મલે સરોવર નીરનો કૂપ, ભરણ કોણ જાઇ;
જો મલે સાલિહ દાલિ તો, કુણ કોદરા ખાઈ.
જો મલે કુમરનરિંદ તો, અવરકોણ જઇ મગ્ગઇ,
જો મલે જિન અરિહંત તો, કોણ અવર પાય લગ્ગઇ.
જો મલે પંડિત જાણ તો, મૂરખકી સંગ કો કરઇ;
ભેટો કુમરનરિંદ તો, મૂરખ તે મગ્ગણ ફરઈ. ૫૧

ચઉપઇ.

આસ્યાં વચન રાજાના સુણી, બોલ્યો સકલ મુનિનો ધણી,
ધન ધન રે તું કુમરનિરંદ, ભાવિં પૂજ્ય ઋષભ જીણંદ. ૭૨

ધન્ય કુલ તિહુયણપાલહનાણું, જે તું પાંમ્યો જૈનહ પણું;
એમ પ્રસંસી પ્રણેમેં ગુરૂ નરનાથ, કુમારપાલ સિરે દીધો હાથ. ૭૩

પ્રેમઇં કરી કર ડવીઉ જસઇ, ચારણ એક તિહાં બોલ્યો તસઇં;
સાંભલિ ? કહું પૃથવીના નાથ, જગમાં એ અસભવ વાત ૭૪

દૂહા.

મેઘ રૂપ કાલું ધરી, દીઇતો ઉજલ નીર,
પસુ ગાય તૃણા ચરઇ, આપઇ અમૃત ખીર. ૭૫

કસ્તુરી કાલી હસી, ઉપની માહઇ ઠાંમિ,
અસંભવ એહેપરિમલબહુ, આવઇ [1]ઘ્રણાને કામિ. ૭૬

મુત્તાહલ જો જઇ વસ્યું, કુંજર તણે કપાલિ;
નર નારી નરપતિ ખુસી, તેહનુ રૂપ નિહાલિ ૭૭

જલ ઉપજે [2]જલ તાંતૂઓ, વલગઈ કુજર પાય,
વારણ વહી તિહા નવિ સકઇ, એહ અસભવ થાય. ૭૮

તિમ મુનિહેમસૂરિંદ ગુરૂ, જેહ નમાવ્યા પાય;
એહ અસંભવ મુઝ સાહી, તિહાં ગતિ ઉંચી થાય. ૭૯

હેમ ? તુહ્માર કર નમુ, જીહાં અનંતિ ઋદ્ધિ;
જેહ ચપ્યા હેઠઇં મુહિ, તિહાં ઉપરે સિદ્ધ: ૮૦

ગુણ અનંત ગુરૂ હેમ તણા, મુઝ મુખિ રસના એક;
વિવિધ વસ્ત પ્રીસ્યા વિના, શોભઈ નહી વિવેક. ૮૧

---

૧ બાહુ. ૨ જીવ.

પગ ધોઇને પાંણી પીઈ, અમૃત કવલમાતાના મુખિં દીઈ,
દેવ ચીવર પહઇરાવઇ જોય, ગુણ ઉસંકલ તુહે ન હોઇ. ૬૨
તેણઇ કારણિ સા જગડૂ જેહ, માલા હાથ કરઇ નર તેહ;
મોટુ તીરથ જાણી ત્યાહ, માલાધરી માતા ગલામાંહિ. ૬૩
રતન એક દીધું ગહઇગહી, સવાકોડિ તસ મૂલજ સહી,
તે દેખી નૃપ હરખ્યો બહુ, એ પુણ્ય હેમસૂરિ દજ સહુ. ૬૪
અસું કહી નૃપ લાગો પાય, તુ ગુરૂ પામ્યો પુણ્ય પસાય;
શ્રીસેત્રુંજો સુધો શ્રેય, શ્રીગુરૂ પુણ્યઇ પામ્યો એહ. ૬૫
જૈનધર્મ વિણ પૃથ્વીરાય, તેહથી ન સરઈ એકુ કાજ;
અરિહંત વિના અલુણું ઘણું, સું કીજઇ ચક્રવૃત્તિપણું. ૬૬

ઢાલ.

દેખો સુહડા પુણ્ય વિચારી–એ દેશી–રાગ શ્રીરાગ.

ચક્રીકુલ નહિઅ અભોગ, સરજી સીદ સુર સયોગ;
શેઠ સેનાપતિ સચી અનુમાન, જૈનધર્મ વિણન ભજતાં ભોગ–ચ. ૬૭
ન ભજાં ભોગ ભૂપતિ કુલ કેરો, ખિત્રી કુલ તણી નહી ખાંતી;
દાસપણું દેજે ઘર જૈનાં, વરિ બઇસારી નીચેરી પાંતી–ચ. ૬૮
દેવ તણું કુલ ન ગમઇ દીઠુંઇ, ચતુરપણ તે કિસુંઅ કરેવ;
દરિદ્રપણુઇનવિ દેખઇ દુખીઆ, જે જન પામ્યો જીનવર દેવ–ચ. ૬૯
ઈંદ્રતણી કો આપઇ પદવી, [૧]મણિમયલા [૨]પાંમઈ ધનકોડિ;
રાય કહઇ કો ઋદ્ધિ મ રાચો, જૈન ધર્મ વિણ મોટિ ખોડિ–ચ, ૭૦

દૂહા.

અભોગ નહી ચક્રી તણો, પાંમ્યો અનંતી વાર;
જૈન ધર્મ પામ્યા વલી, ધન તે સહુ અવતાર. ૭૧

---

૧ મેહેલા. ૨ વિદ્યા.

બાહુબલી વિટયો વેલડી, કુયવનો રહ્યો પરઘરિ પડી,
ઢંઢણુ ન લહઇ વ છિઓ આહાર, ગયસુકુમાલ સિરિ અ ગાર. ૯૩
સુરમુખ ફિનો બાલઈ સહુ, નલરાજા કુવસની બહુ;
ભીમ ભલો રસોઇ કરી, હરિચંદઈ જલગાગરી ભરી. ૯૪
ગજહઈિ નવિ આવ્યો મૂલિ, જે નિજ મસ્તગિ ઘાલઈ ધૂલિ;
ચમરે દો ભાગો તે કૂર, હેમ સમોવડિ કેહીપરિ કર. ૯૫

દૂહા.

હેમ સમો મુનિવર નહી, જેણઇ પ્રતિ બોધ્યો રાય;
જલચર થલચર જીવના, તઈ કીધી રક્ષાય ૯૬
પખી નઇ પ્રભવઇ નહી, જેહનઇ મસ્તગિ હેમ;
ચારણ કહઈ તુહ્ય દર્શણઈ, મુઝનેં હુઓ પ્રેમ. ૯૭
દરિદ્ર દાસ ભાગી ગયા, વલી ઉગ્ર દેહી વાંન;
હેમ સૂરિ મુખ દેખતાં, પામ્યો નવઈ નિધાન. ૯૮
ચારણ વચન નૃપ સાંભલી, હરખ્યો હઇડામાંહિં;
હેમસૂરિ કરી ભુંછણું, નવ લખ દીધા ત્યાંહિ ૯૯

ઢાલ અંકાઉલાની

નવ લક્ષ આપી રોકડારે, વલીઓ કૂંઅરનિરંદો;
તરૂઅર ચીર પહઇરાવીઆરે, હઇડઇ અતિ આણંદો;
હઇડઇ અતિ આણંદો સુજાણ, ઠામિ ઠામિ મુકઈ સોવન નાણું,
પુષ્પ ઉછાલેં ભાવના ભાવેં, સુદ્રવ્ય ધન સુખેત્રઈ વાવઈ,
જી ઋષભજીરે. ૧૦૦

ગિરિ ઉપરિ સંઘવી ચઢયોરે, હાસ્યો પર્વત ત્યાંહો;
હેમાચારજ નૃપ તણારે, એ પદ પાંમવા ક્યાં હો.

સર્ગ મૃત્યુ પાતાલમા, દેસ વિદેસહ માંહિં;
હેમ સૂરિ સરિખા [1]જતિ, જગહ નહી દીસઇ ક્યાંહિં. ૮૨
જે નિકલંક શીલઇ ભલો, ગુણ અંગિ કંઇ કોડિ;
અવર પુરૂષ જોયા ઘણા, દીસે એકેકિ ખોડિ. ૮૩
ખોડિ વિના નર કો નહી, આણું તુઝ ધુરાય;
પૂર્વ પુરૂષ દેખ્યા બહુ, દોષ અછે તે માંહિં. ૮૪

ચઉપઇ

સુકરાચાર્ય સુરગુરૂ જેહ, પણિ આંખિ નર કાંણો તેહ;
ભાનુ ઘસાણો ગલ્યો મયંક, હેમ તુલાઇ કિમ હુઈ રંક. ૮૫
બભ અપૂજ બંધ્યો બલિરાજ, અર્જુન વહદલ રૂપિં થાય;
મેરઅદાતા ઇંદ્ર અજાંણ, અરણક વાગા કંદર્પ બાણ. ૮૬
સાયર મથાણો કાલો હરિ, મસ્તગિ ફાડિ મરઇ કેશરી;
રાવણ બલીઉ ન રહ્યો ઘડઈ, સેષ સુવિષ તું વિહુનઈ નડઇ. ૮૭
અષડ રાહ વલી વિકલ ઇસ, ચંદ્રરૂદ્રનઈ ઝાઝી રીસ;
બ્રહ્મકુમાર તે ભાજઇ વડઇ, તે ન કરૂં મુનિ હેમજ ઘડઇ. ૮૮
હનેમઇ કરી કૂડી વાત, લોભી ભરતેં ન લહ્યો ભ્રાત;
નાભી [2]કપટ આષાઢ આહાર, આદ્રકુમાર માંડિં બાપાર. ૮૯
કાલીનાગચિ નમાણું સહી, પાંડવ પ્રગટ્યા છાના સહી;
દિસાનભદ્રનેં સબલુ માંન, પ્રસનચંદ્ર કીઉ મયલુ ધ્યાન. ૯૦
નદિખેણ નિઆણું કરઇ, કુંડરીક સંયમથી ફિરઇ,
ધનો પચાર્યો સંયમ વરઈ, તહારી તોડિતો કો નવિ કરઇ. ૯૧
સનતકુમારને અંગિ રોગ, એલગ સૂરિ મુનિ મુંક્યો ગોગ;
નંદિખેણ નહી તાહરી જોડિ, વ્રત ખડયો એ મોટી ખોડિ. ૯૨

---

૧ મુનિ. ૨ આષાઢાભૂતિએ કપટે આહાર.

બાહુબલી વિટયો વેલડી, કયવનો રહ્યો પરઘરિ પડી;
ઢંઢણુ ન લહઇ વ છિઓ આહાર, ગયસુકુમાલ સિરિં અંગાર. ૯૩

સુરમુખ ઉનો બાલઇં સહુ, નલરાજા કુવસની બહુ;
ભીમ જાલો રસોઇ કરી, હરિચંદઈ જલગાગરી ભરી. ૯૪

ગજહઈિં નવિ આવ્યો મૂલિ, જે નિજ મસ્તગિ ઘાલઈ ધૂલિ,
ચમરે દો ભાગો તે ક્રૂર, હેમ સમોવડિ કેહીપરિ કરૂ. ૯૫

દુહા.

હેમ સમો મુનિવર નહી, જેણુઇ પ્રતિ બોધ્યો રાય,
જલચર થલચર જીવના, તઈ કીધી રક્ષાય. ૯૬

પખી નઈ પ્રભવઇ નહી, જેહનઇ મસ્તગિ હેમ;
ચારણ કહઈ તુહ્મ દર્શણઈ, મુઝનેં હુઓ પ્રેમ. ૯૭

દરિદ્ર દાસ ભાગી ગયા, વલી ઉસ્ત્ર દેહી વાંન;
હેમ સૂરિ મુખ દેખતાં, પાંમ્યો નવઈ નિધાન. ૯૮

ચારણ વચન નૃપ સાંભલી, હરખ્યો હઇડામાંહિં;
હેમસૂરિ કરી લુછણુ, નવ લખ દીધા ત્યાંહિ. ૯૯

ઢાલ ચંદ્રાઉલાની

નવ લક્ષ આપી રોકડારે, વલીઓ કુંમરનિરંદો,
તરૂઅર ચીર પહઇરાવીઆરે, હઇડઇ અતિ આણુંદો;
હઇડઇ અતિ આણુંદો સુજાણું, ઠાંમિ ઠાંમિ મુકઈ સોવન નાણું,
પુષ્પ ઉછાલેં ભાવના ભાવેં, સુદ્રવ્ય ધન સુખેત્રઈ વાવઈ,
જી ઋષભજીરે. ૧૦૦

ગિરિ ઉપરિ સંઘવી ચઢયોરે, હાલ્યો પર્વત ત્યાંહો;
હેમાચારજ નૃપ તણારે, એ પદ પાંમવા ક્યાં હો.

એ પદ પાંમવા કિહાં કહુ સાચું, તેણેં હરખઈ હુ ડુંગર નમ્યુ,
તીર્થ ગામ નગર તે સારો, જીહાં (મહા) પુરૂષતણો વિવહારો,
જી ઋષભ જીજીરે. ૧

શેત્રુંજાનું ટુંક પાંચમુરે, નામિ ગઢ ગિરનારો;
કુમારપાલ સંઘ સંચર્યોરે, સાથિં બહુ નર નારો;
સાથિ બહુ નર નારિસુ કહીઇ, ગામિ ગામિ જીન પૂજતાં જાઇઇ;
શ્રી ગિરિનારિ સંગિ આવઇ, થાલ ભરીજ મોતી વધાવઇ;
જી ઋષભ જીજીરે. ૨

ગિરિ ઉપરિ સંઘવી ચઢયોરે, હાલ્યો પર્વત ત્યાહો;
હેમાચારજ નૃપ તણુરે, એ પદ પાંમવા કયાંહો;
એ પદ પાંમવા કિહાં કહુ સાચુ, તેણઇ હરખઇ ડુંગર નાચું;
તીર્થ ગામ નગર તે સારો, જીહાં મહા પુરૂષ તણો વિવહારો;
જી ઋષભ જીજીરે. ૩

અસું વચન ગુરૂનું સુંણીરે, ચઢીઓ કુંમરનરિંદો,
ત્રિણિ પ્રદક્ષિણા દેઈ કરીરે, જૂહાર્યા નેમ જીણંદો,
જૂહાર્યા નેમજીણંદ સુસિધ્ધો, ચદન પુષ્પ લેઇ પૂજ કીધો,
અગરધૂપ નઇ આરતી સારી, જીન પૂજા કરે નર (ને) નારી,
જી ઋષભ જીજીરે. ૪

દૂહા.

નરનારી પૂજા કરઇ, હરખે કુમરનરિંદ;
નૃપ ઉલટ દેખી કરી, ભાખઇ હેમસુરિંદ. ૫

ચઉપઇ.

શ્રીગુરૂવચન અસુ તિહા બકયું, તેણઇ મયંકસિરિ નામજ લખ્યું;
તેણઇ પૃથવી પવિત્રજ કરી, તેહનઈ પાય નમઇ તે હરિ. ૬

વસુધાનું મંડણ તે સહી, ખરી સંપદા તેહની કહી;
જગમાં જીવ્યા તે પરિમાણ, સંઘપતિ તિલક ધરાવે જાણ. ૭

શ્રી સેત્રુંજય જૂહારે પુણ્ય, તે તુ શ્રીગિરિનારઈ માનિ;
પંચમ ટુંક સેત્રુંજાનું સાર, પંચમ ગતિ આપઇ ગિરિનારિ. ૮

પેહેલે આરે ગિરિ કૈલાસ, બીજઇ ઉજ્જયંત નામ પ્રકાસ;
ત્રીજે રૈવત નામ વિચાર, ચોથે સરણ પંચમ ગિરનાર. ૯

છઠઇ આરઈ સુંણિ અભિરાંમ, નંદભદ્ર ગિરિ હોસ્યે નાંમ,
એ ગિરિ વર્ણવ હિવ કેતો કરૂ, કેહીપરિ સાયર ભૂજાઇ તરૂં; ૧૦

અસ્યાંવચન નિજગુરૂનાં સૂણિ, બોલ્યો તવ પૂથવીનો ધણી;
સ્વાંમી પ્રતિમા વજ્રહ દેહ, [1]કવણ પુરૂષઈ ભરાવી એહ. ૧૧

ગુરૂકહઇઅતીત ચઉવીસીજસેં, સાગર તીર્થંકર ત્રીજો તસેં;
ઉજેણી નરવાહન રાય, સમોસર્યા સાગર તેણઈ ઠાય. ૧૨

રાજા વંદન આવ્યો જસેં, બાર પરખદા બેઠી તસેં;
સભા કેવલી [2]જાણી જાંમ, કરજોડી નૃપ બોલ્યો તાંમ. ૧૩

સ્વામી કેવલ કહીઇ હસઇં, સાગર [3]જીણેસર બોલ્યા તસેં;
બાવીસમો શ્રીજીનવર નેમ, તુઝ પંચમગતિ હોસઈ ખેમ. ૧૪

શખરદેશના જીનની સુંણી, લહી વેદના ચિહુંગતિ તણી;
અતિવયરાગઈ પૂર્યો રાય, સંયમ લેઇ સુરલોકિં જાય. ૧૫

બ્રહ્મદેવલોકિ . ઇંદ્રજ થયો, જીહા સાગરદસ આઉખો;
પૂરવ પુણ્ય સંભારી કરી, શ્રીજીનૂ વચન હઇઆમાંહિં ધરી. ૧૬

વજ્ર રત્ન તિહાં આણી કરી, નેમનાથની પ્રતિમા ભરી;
નિજ દેહરાસર તે પણિ ધરી, નિત પૂજઇ આલસ પરિહરી. ૧૭

ઘણો કાલ તિહા એણીપરિ જાય, ઇંદ્રિ આઉખુ પૂરૂં થાય;
તિહારઈ નિજમનિં કર્યો વિચાર, જગમા મોટો ગિરિ ગિરિનારિ ૧૮

---

૧ કોણે. ૨ જોઇ. ૩ જીણવર.

ત્રિણિ કલ્યાણક જીનના હસઈ, દીક્ષા કેવલ મુગતિ જસઈ;
એહવું દેવ વિચારી કરી, ગિરિ ઉપરિ આવ્યો પરવરી. ૧૯
ભોમિ માંહિ પ્રાસાદ અપાર, ત્રિણિ ગભારા કીધા સાર;
રૂપાતણુ તે દેહરૂ કરઈ, ત્રિણિ પ્રતિમા તેણઇથાંનકિ ધરઈ. ૨૦
એક બિંબ રત્નમય કર્યું, બીજું બિબ તિહાં મણિમય ધર્યું;
ત્રીજું બિંબ સોવનમય સાર, કરઇ થાપના સુર તેણીવાર. ૨૧
એક તિહાં કંચણુ મલાંણું કરે, વજ્ર બિબ તે માંહિં ધરઈ;
પૂજી પ્રણુમી [1]વલીઉ હવઈ, આયુ પુહુચઈ સુર તિહાં ચવઈ. ૨૨
બહુ સંસારમાંહિં તે ભમ્યો, સુખભરિ કાલ ઘણો નીગમ્યો;
નેમ તીર્થંકર પ્રગટ થાય, તિહારઇ તે હુઉ પુથવીરાય. ૨૩
પલી મહાપલી જે દેસ, સીતસાર નગરીજ નિવેસ;
પુણ્યસાર નૃપ એહવેં નામિ, નેમનાથ આવ્યા તેણઇ ઠાંમિ. ૨૪
પુણ્યસાર નૃપ વંદન ગયો, બિ કરજોડી ઉભો રહ્યો;
સુદ્દ દેશના જીનની સુંણી, શ્રાવક થયો મિથ્યા અવગુણી. ૨૫
નેમઈં તિહાં પૂર્વભવ કહ્યો, તવ રાજા ગિરિનારિં ગયો;
બહુપરિ જીનની પૂજા કરી, નૃપ આવ્યો નગરીમાં ફિરી. ૨૬
પૂર્વ ભવ દુખ કાંને સુણી, સુતનઇ કીધો નગરી ધણી;
દીક્ષા બહુ મંડાણઇ વરી, મુગતિ ગયો મલ ખેરૂ કરી. ૨૭
પૂણ્યસાર [2]નૃપ મુગતિ જાય, લેપ બિંબ એક તિહાં મડાઇ,
નેમતણું નિર્વાણુજ થાય,. નવસેંનવ વરસ ઉપરિં જાય. ૨૮
તિહારઇ કાસ્મેર દેસહ થકો, રત્ન નાંમ શ્રાવક ઉલખ્યો;
યાત્રા કરવા આવ્યો ત્યાંહ, નેમનાથ જીન બઇઠા જ્યાંહ. ૨૯
હરખી બહુજલ કરઈં પખાલ, લેપ બિંબ તિહાં [2]થયું વિસરાલ;
ખિણુ ખેદ હુઓ મનમાંહિં. સાઠ ઉપવાસ કરેં તેણઇ ઠાહિ. ૩૦

---

૧ જાબ. ૨ હવું.

પ્રતિગ અંબિકા તિહારઇ થઇ, ગુહ્ય વાત શ્રાવકનઇં કહી,
કંચન મલાંણમાહિં પ્રતિમાય, તે બઇસારઇ તેણુંઇં ઠાય ૩૧

દેવી વચને શ્રાવક રત્ન, વજ્ર બિંબ માંડયું કરી જત્ન;
એ પ્રતિમાનો મહિમા બહુ, તે ત્રિહુ ભુવને જાંણઇ સહુ. ૩૨

દુહા.

ત્રિહુંભુવને ગુણ વિસ્તર્યા, નેમનાથ ગુણવંત,
પૂજઇ શિવસુખ પાંમીઇં, પેખ્યઇં સુખ અનંત. ૩૩

શાસનમાંહિં એ કહુ, અન્ય શાસ્ત્રઇ એ વાત;
કૃષ્ણ બલિ તો જીવીઉં, આરાધી નેમનાથ. ૩૪

ઢાલ.

રીષીનું વૈયાવચ્ચ કરે એ–દેસી–રાગ ધનાશ્રી.

અસુંઅ સુણી નૃપ હરખીઉએ, પૂજીઆ નેમ જીણુંદ તો;
રંગિ હું ભણુંએ.

ઇંદ્રમાલા લેઇ ઉગટઇ એ, મનિ ધરિ અતિહિ આણુંદ તો–રં
જગડૂસાહ તે માલા લીઇએ, દેઈ નૃપ કોડિ સવાય તો–રં.
કુમરનરિંદ ઇમ કહઇ એ. ધન ધન હો તુઝ માય તો–ર ૩૫

ચામર છત્ર ધજ તોરણ એ, કમકમય કરઇં નૃપ આપતો–ર.
શ્રીજીન ભગતિ ભાવિ કરીએ, ધોઇઆ પૂરવ પાપ તો–રં. ૩૬

ગજરથ અશ્વ આપ્યા ઘણાએ, બીજી કનકની કોડિ તો–રં.
સકલ પાજ ભાગા ભણી એ, કરે ત્યાહા પત્થર જોડિ તો–ર ૩૭

શ્રી સંઘ ભગતિ કીધી ઘણીએ, આપીઆ ભૂષણ ચીર તો–રં
શ્રીગુરૂ પાઉલઈ જઇ નમ્યોએ, નિર્મલ કીધ સરીર તો–ર. ૩૮

યાત્રા કરી નૃપ સંચર્યો એ, ચાલીઉ ચઉલક રાય તો–રં.
પાટણિ દેવકઇ આવીઉ એ, શ્રીચંદ્ર પ્રભુ તસ ઠાય તો–રં. ૩૯

પૂજી પ્રણમી નૃપ લીઇ એ, હાથમાં તે ઇંદ્રમાલ તો—રં.
રત્ન દીધું સવાકોડિનુ એ, જગડુલીઇ(માલ) તતકાલ તો—રં. ૪૦

અચરિજ પેખિ નૃપ તિહાં એ, પૂછીઉં જગડૂ તાંમ તો—રં.
સાંમાન વાંણીઓ તું સહી એ, તુઝ કિમ એવડા દામ તો—રં. ૪૧

જગડુ કહઈ સુણી રાજીયા એ, પ્રાગવંસી હંસરાજ તો—રં.
રત્ન પાંચ હતાં તે કહઇ એ, ત્રિણ તે પુણ્યનઇ કાજ તો—રં. ૪૨

સંઘનો સંચ તસ નવિ મલ્યોએ, રત્ન દીઆં મુઝ તાત તો—રં.
ત્રિણિખરચ્યાં પુણ્ય કારણિએ, યુગલ રહ્યા મુઝ હાથ તો—ર. ૪૩

રત્ન અમૂલક બિં ભલાંએ, જે મુઝ વિણજનઇ કાજ તો—રં.
તે લીઉં હું તુહ્મ રીપીઉ એ, નવનિધિ તાહરઇ નાંમ તો—રં. ૪૪

જગત્ર ભૂષણ નૃપ લહી એ, મુકિઆ રત્ન બિ હાથિ તો—રં.
કુંમરનિરંદહ ત્યાહાં નમીએ, અઢી કોડિ આપી હાથ તો—રં. ૪૫

દૂહા.

અઢી કોડિ આપી રોકડા, બહુજ પ્રસંસ્યો ત્યાંહ;
તીરથયાત્રા સુપરિં કરી, આવ્યા પાટણ માંહિં. ૪૬

ચઉપઈ.

પાટણમાંહિં નૃપઆવ્યો જસઇં, નગર ભલું સિણગાર્યું તસઇં;
રચના ગઢ દરવાજઈં ઘણી, ઉપમ નગરી લંકા તણી. ૪૭

ધ્વજ તોરણ બાંધ્યા વિશાલ, બાંધ્યા કનક તણાં બહુ થાલ;
ઉપરિ વાજે ભુંગલ ભેર, સિણગારી સુંદર હટસેણ. ૪૮

ગાજઇ ગયવર બહુઅ સલ્લાંણ, વાજેં ઢોલ ગડગડઇઅ નિશાણ;
બહુ આડંબર આવઈ રાય, મંત્રી મહઇતા સાહમા જાય ૪૯

મુંકી ભેટિ નમાવઇ સીસ, પુરજંન લોક દિઇ આસીસ;
ધન ઉચ્છલઇ આવઈરાય, નારી જોવા આવિ થાય. ૫૦

ધસી નારી ચૂકઇ સિંણુગાર, કાંને કાજલ પાએ હાર;
ગલઈ ઝાલી કંચૂક કરિ ગ્રહ્યો, કેતી હાથ આરિસો [1]ગ્રહ્યો. ૫૧

કેતી કટિથી [2]ગયો સાડલો, નાક ઉપરિ કીધો ચાંદલો;
કેતી બાલ ત્રછોડઇ ધસેં, નૃપ નઇ જોવા [3]મન ઉલસઈ. ૫૨

કેતી કંચૂક પહરિ સરીર, પણિ નહીં હેંડે ચરણાચીર;
કેતી કરિ ઝાલ્યું પહઇરિણું, કેતી મુંકઈ તિહાં રાંધણું. ૫૩

એક નારિ ઉઠી સમકાલિ, કહઇડિ ધાલ્યું પરતું બાલ;
એક નારી નરનઇ પ્રીસતી, દોડી તે અધવચિં મુકતિ. ૫૪

ઇંમ નારી નૃપ જોવા કામિ, મિલી પ્રમદા ઠામો ઠામિ;
અનેક પુરૂષ મિલ્યા વૃદ્ધ બાલ, આવ્યા કુંમરનરિંદ ભૂપાલ. ૫૫

પઇઠો સ્વામિ નગર મઝારિ, મોતિ વંધાવઇ નરનઈ નારી;
નૃપ જોઈ ચિહું પાસે ફિરી, સંતોષે શુભ વચને કરી. ૫૬

મહોત દીઇ બહુ પ્રજા તણઇં, બઇસો બઇસો નૃપ મુખિ ભણઈ;
એણીપરિ કુંમરનિરંદહ જીહાં, આવી બઇઠો પાટણમાહિ. ૫૭

દુહા.

પાટણમાંહિ નપ આવીયો, હુઓ તે જયજયકાર,
અનુક્રમિં તિહા આવીઆં, અષ્ટાન્હિક દિનસાર. ૫૮

ચઉપઇ

સાર દિવસ તિહાંઆવ્યા જસે, અઠાઇ મહોત્સવ કરતા તસેં;
ઉત્તરાધ્યનની વૃત્તિ કહઇ, બિ યાત્રા તે શાસ્વત લહઇ ૫૯

ચૈત્ર માસ અષ્ટમ દિન ગ્રહ્યા, આઠ દિવસ અસોમાં લહ્યા,
એણે દિવસે સૂરશ્રેય આદરઈ, નંદીસર સુર મહોત્સવ કરઈ. ૬૦

---

૧ રહ્યો. ૨ વિટ્યો ૩ અતિ.

કુંમારપાલ તિહુયણપ્રાસાદ, આવ્યો ત્રબગડંતે નાદિ;
બિહુંતરિ સામંત પુઠિં સહી, સંઘ સહિત નૃપ આવ્યો વહિ ૬૧

જીન પુજઇ આલસ પરીહરઇ, સતર ભેદ જીન પુજા કરઇ,
અગર ધૂપ ચદન આભર્ણ, પુષ્પ ચઢાવ્યાં પચઈ વર્ણ. ૬૨

નાચઇ વાઇં ગાઇ ગીત, શ્રાવક કુલની રાખઇ રીત,
ઉત્સવ મહોત્સવ કરતો રાય, એણિપરિ આઠ દિવસને જાય ૬૩

જીન પુજા નૃપ સુકૃત ભરઇ, કનકતણો રથ મોટો કરઇ,
ધજ તોરણ નેં ચામર છત્ર, કનક કલસ તિહાં કર્યા પવિત્ર. ૬૪

ત્રેવિસમો જીન ત્રિભુવનધણી, પ્રતિમા થાપિ પાસહતણી;
ચૈત્ર સુદિ અષ્ટમદિન જસઇં, પુહુર પાછિલો થાઈ તસઇં ૬૫

વાજીત્ર કોડિ સધાતિં વલી, સંઘ સકલ નૃપ મંત્રી મિલી;
પુષ્પ વૃષ્ટિ કરતા નરનારિ, ગજરથ આવઇ નૃપ દરબારિ ૬૬

નૃપ પુજઇ હઈઈ હરખ ધરે, શ્રીજીન આગલિં નાટિક કરે;
વાંહણુઈ સીંહ દૂઆરઈ જાય, મંડપતલિ ગજરથ થિર થાય ૬૭

તિહાં નૃપ પુજઇ પાસ જીણંદ, આરતી ઉતારઇ ફમરનિરંદ,
તિહાંથી રથ તે ચાલ્યો જાય, નાચઈ નારી ગંધર્વ ગાય ૬૮

ચોહોટઇં ચોહોટઇં મંડપજીહા, રથ ઉભો રાખઇ ખાગુ તિહા,
કોડિ પુરૂષસુ રથ પરવર્યો, નગર ચઉરાસી ચોહોટઇ ફિર્યો ૬૯

ચોહોટઇ ભૂમિ કરિજ પવિત્ર, હાટઇ લિખીઆં સુંદર ચિત્ર,
ધજ તોરણ તિહાં બાંધ્યા સહી, ઇંદ્રપુરીની ઉપમ કહી ૭૦

અસ્યૂ નગર સિણગાર્યું જીહા, ગજરથ યાત્રા થાઇ તિહાં;
ઇંમ જીન મહોત્સવ કરતા રાય, પૂણ્ય કરંતાં દાડા જાય ૭૧

ત્રિણિ યાત્રા શાસ્વતી કહી, અષ્ટાહિક રથયાત્રા સહી,
તીર્થયાત્રા (ત્રીજી) કહીઇ જેહ, કુમારપાલઈ કીધી તેહ. ૭૨

દૂહા.

સકલ કામ કુંમાર કર્યાં, રાખ્યું જગમાં નામ
નીત સેવા કરઇ ગુરૂતણી, મુખિ બોલઇ[1] ગુણગ્રામ. ૭૩
ગુણ ગાય નિજ ગુરૂતણા સુણઈ વખાણુજ સાર;
વીરચરિત્ર તિહાં વાંચતાં આવ્યો એહ અધિકાર. ૭૪

ઢાલ.

રાગ આશાઉરી—રાગ સિંધવો

અધિકાર ચેઇતણોઅ જોય, તિહાં બોલઇ જીનવર વીર સોય;
તિહાં[2] પુછઇ અભયકુંમારસાર, સ્વાંમીકહોપ્રતિમાતણોઅ વિચાર. ૭૫
શ્રીજીવીત સ્વાંમીનું બિંબ જેહ, કેતોક કાલ પૂજાસઇ તેહ;
જીનવીર કહઇ સુણિ કહુઅ જેહ, ઘણો કાલવલી પૂજાંપાંઅઇતેહ. ૭૬
આગલિં હોસઈ કુંમારપાલ, તે પ્રતિમા પૂજસ્યઇ ત્રિણ કાલ;
અસું વચન કહેં સુનિહેમરાય, નૃપ કુંમરનરિંદહ ખુસીઅ થાય. ૭૭

દૂહા.

ખુશી થયો બહુ નરપતિ, વીરઇં કીધી સાર;
નિજ[3] જીહ્વાઇં હું ચઢ્યો, સફલ થયો અવતાર. ૭૮

ચઉપઇ.

સફલ થયો માહરો અવતાર, વીરઇં કીધી માહરી સાર;
રસનાઈં ચઢીઓ મુઝ નાંમ, તો સહી સઘલાં સીધાં કાંમ. ૭૯
તવ હરખી બોલ્યો નૃપ તિહાં, સ્વામી કહું જીન પ્રતિમા કીહાં;
ગુરૂ કહઈં વીભાપાટણ જસઈં, જીવીત સ્વાંમીની મૂરતિ તસઈં. ૮૦

---

૧ મુનિવર ૨ નર ૩ શ્રીજીનજીહ્વાઇં.

ગાંમ ઠાંમિ થિતિ પૂછી કરી, ભૂપઈ તિહાં પ્રતિમા ઉદ્ધરી,
બહુપરિ પૂજા કીધી ઘણી, આવ્યા સ્વાંમી પાટણ ભણી. ૮૧

વાજીત્ર કોડિ વજાડયાં ત્યાંહ, આંણી પ્રતિમા પાટણ માંહિ;
નિજઘરિ રત્ન દેહરાસર કરી, જીવીત સ્વાંમીપ્રતિમાતિહાં ધરી. ૮૨

બાર હજાર ભલાં જે ગામ, તેહનો જે વલી આવઇ દાંમ,
તે જીનપૂજા કામિં સહી, તે ધન બીજઈ થાનકિં નહી. ૮૩

ચીવર ચોખાં અંગિઇ ધરી, ભૂષણ ફૂલઇં શોભા કરી;
કેસર ચંદન અગર સુધૂપ, શ્રેણિકપરિં જીન પૂજઇ ભૂપ. ૮૪

જીન દેખી હરખઇ બહુભાતિં, રત્ન ચઢીઉં દારિદ્રી હાથિ;
બુડતાં જીમ જડીઉં વહાણ, કિમ આનંદ લહઇ તસ પ્રાંણ. ૮૫

જીમ લુંક્યો લહઇ અમૃતકુંડ, ભૂખ્યાં ભોજન ખીરહ ખંડ,
તિમ પ્રતિમા દેખી ઉલસઈ, જીનમૂરતિ જીન સરીખી વસઇ. ૮૬

નિત ઉઠી નૃપ પૂજા કરઈ, શ્રીજીન ધ્યાંન હઇઆમાં ધરઈ,
પાંચ નમુત્થાણ નરપતિ[1] કહી, દિનપ્રતિ જીન વંદઇ સહી. ૮૭

બિહુતરિ સામંત રાજા વલી, વડ વિવહારી સાથિં મિલી;
હસ્તી ખંધિઇં બઇસી રાય, નિતિ ત્રિહુયણ પ્રાસાદિં જાય. ૮૮

ઘરિ આવી જીનપૂજા કરઈ, નિવેદથાલ લેઇ આગલિ ધરઇ,
સાંઝ સમય જીન પૂજઈ સહી, દીપધૂપ કરતો ગહઇ ગહી. ૮૯

એક દિવસ નૃપ કુંમર નરિંદ, પૂજેવા શ્રીવીરજીણંદ;
વણ વાયર્યું પટોલું જેહ, કુમારપાલઇ માગ્યું તેહ. ૯૦

વેગઇ સેવક બોલ્યો તહી, પટકૂલ[2]આહિં અંબોગતનહીં,
બંબેરા નગરીનો રાય, પાહટરીપટકૂલ ચિહુંદસિં જાય. ૯૧

કુંમારપાલ પૂજાનંઇ કામિ, દૂત મોકલ્યો તેણેં ગામિ;
ભલી ભેટિ દીધી તસ હાથિં, કાગલ લેખ લીખ્યો બહુ ભાંતિ. ૯૨

---

૧ ભૂપતિ ૨ પટોલુ.

દૂતઈં જઇ વિનવીઓ રાય, બિઇ કરજોડિ લાગો પાય;
કુમારપાલ મોટો અદ્દભુત, સ્વાંમી હું તસકેરો દૂત. ૯૩
તેણઇં ઇહા જીનપૂજાને કામિં, મુઝ મોકલીઓ એણઇં ઠાંમિ;
આલો પટોલું અણવાવર્યું, વિવિધ ભાતિ નઇ હીરઈં ભર્યું. ૯૪
તવ નરપતિ નર બોલ્યો તાંહ, જે અરથી તે આવે આંહ;
તઈં ફેરવીઉ કવણ વિશેષ, તુઝ પટકૂલ ન આપું એક. ૯૫
જા તું મારગિ તાહરઇ વહ્યો, મુખ લેઇ શું ઉભો રહ્યો;
માનભ્રષ્ટ કરી કાઢિઉ જસઇં, હીતકારણિં કવિ બોલ્યો તસઇં. ૯૬
દાંણી ડાંગીઓ માગણ ચાડ, સારથી નઇ દૂહવઇ તે ધાડ;
દરવાની રાજાનો દાસ, દૂહવી ગુણ નવિ કહીઉ તાસ. ૯૭
હાકયો હડસેલ્યો જે દૂત, વલ્યો દૂત[1] થયો ભયરવ ભૂત;
આવ્યો કુંમરનિરદહ જીહાં, અતિ કકલતો બોલ્યો તિહાં. ૯૮
સ્વામી એ રાજા દુરદાંત, તુહ્મનઇ જલ ટીપું નવિ પાંતિ;
ફોકટ શોભા ખોવા કાજીં, મુઝ મોકલીઉ એહનઇ રાજી. ૯૯
સુંણિ વચન ખીજ્યો તિહાંરાય, બાહડદે તેડયો તસ ઠાય;
લેઇ કટક જાઉં તેણઇ ઠાંમિ, કરૂર રાય વસઇ જેણઈં ગાંમિ. ૧૦૦
એક હજારનઈં સહઇં ચ્યાર, [2]ઉંટંઇ પુરૂષ ચઢયા તેણીવાર;
હય ગય રથ સુર અનેરા બહુ, યુધ કારણ નર ચાલ્યા સહુ. ૧
વીટિઉ બબેરાનો કોટ, કરૂરગાય પરિં દેવા દોટ;
પડયું કટક તિહાં છાનું [3]સહી, વલ્યું સેન રાજાનઇ ગ્રહી. ૨
સોવન કોડિ તિહાં લાગુ હાથિ, અગ્યાર સહ્યાં વાજી બહુભાતિ;
ભલા સાલવી સાત હજાર, કબજી કરઇં મંત્રી તેણીવાર. ૩
બાહડદે તિહાં ચઢીઉ ગયંદ, ફેરી આગન્યા કુમરનિરંદ;
પાડયો કોટનઇ ધટિં દલ્યો, હલ ગાધઇડિ ધાલી વલ્યો. ૪

---

૧ પુરૂષ ૨ પુઠઈ ૩ રહી.

આવ્યો કુમરનિરંદહ જીહાં, ચરણે શિષ નમાવેં તિહાં;
કરૂરરાય નઇ ઘાલ્યો પાય, કુમારપાલ હરખ્યો તેણઇ ઠાય. ૫

રાજઘંટ દીધું તસ[1] નાંમ, મંત્રીની વાધી બહુ માંન[2];
નૃપનઈ નવિ દૂહવ્યો લવલેશ, આપ્યો સવાલાખ તસ દેશ. ૬

કુંમારપાલ કહેં સાંભલિ રાય, જીવતણી કરજે રક્ષાય;
ટાલેઅ કર અનઇ અન્યાય, છોરૂપરિ પાલે પ્રજાય. ૭

મુઝ અપરાધ ખમે નરનાથ; તુઝનઇ ન ઘટે એવડી વાત;
શ્રીજીનપૂજા કેરઈ કાજ, દૂત મોકલ્યો તાહરઈ રાજ. ૮

તઈ હેલ્યો મુઝ સબલો દૂત, તુઝનઇ ન ઘટે ખત્રિપુત;
પુંણ્યતણી એ હુંતિ વાત, હરખઈ કાજ કરી જઇ નાથ. ૯

એણે વચને નૃપ લાજ્યો ઘણુ, અતિ ઓછું ભાવઇ આપણું;
હું મૂરખિ નઈ હું અજ્ઞાન, પુણ્ય ઠામિં કીધુ અભિમાંન. ૧૦

જસ્યું કર્યું હું પાંમ્યો તસ્યું, મુખ લેઇ હું[3] બોલું કીસું;
માહરા કરણી સારૂં વલી, તુઝવિણુ બીજો નાંખઇ દલી. ૧૧

તાહરા ગુણુનો પાર નવિં લહું તાહરૂં વચન સરિ ઉપરિ વહું;
તો અવગુણુ પુંઠિં ગુણુ હોય, અવર પુરૂષ ડંસ સહુ કોય. ૧૨

[4]હિઇઇ ન ઝંડઇ પૂરવ વાત, હુંસા ઉપરિ મારઇ લાત;
વરરૂચિ વિપ્રઇં જો શુ કર્યું, માર્યો મંત્રી તો ચિત્ત ઠર્યું. ૧૩

સરીઇ સમતા નાંણી માંહિ, વરરૂચિને મરાવ્યો ત્યાંહિં;
અસ્યો ન દીસઈ જગમાં તેહ, પાછું વયરં ન લાવઇ જેહ. ૧૪

દ્વીપાંયન તાપસ દગ્યો એક, તેણેં નરનારી દહ્યાં અનેક;
નારદ મુહુત તણો વલી કાંમિ, દ્રુપદીનેં મુંકી પદ્મગામિં. ૧૫

કોણીઇ કુવચન બોલ્યું કયાંહિં ખિણખિણુ સાલઈ હઇડામાંહિ;
વાસુદેવ ત્રિપૃષ્ટ ચઢીઉં માન, સીસું ઢોલ્યું સેવક કાંનિ. ૧૬

---

૧ તવ ૨ માંજા ૩ હવે ૪ હૃદે.

માગી વસ્ત જો ન દીઈ કોઇ, તિહાં વિખવાદ ઘણેરૂં હોઇ;
કોણીનઈ ન દીઉ ગજહાર, હલ્લ વિહલ્લનો ટોલ્યો કાર. ૧૭

ઈમ અનેરા દ્રષ્ટાંત જોય, કલિમાં સાંખી ન રહે કોય;
સમરથ હુઈ તો વાલઇ તદા, શકિત વિના કર્મ બાંધઇ તદા. ૧૮

પડિપાંન ચૂનો સહુ દીઇ, જીભ સ્વાદ તે સહુકો લીઈ,
ખંચઇ હાથ પડંતઇ દાય, તે નર નહી જે ન દીઈ ઘાય. ૧૯

તવલગઈ મુનિવર તવ વઇરાગ, જીહાં લગઇ છલવા નપડઇ લાગ;
તવલગઈ સતાંનઇ તવલગઈ સતી, એકક્રમિં મિલ્યાં જીહાં નથી. ૨૦

સમતાશીલ નીરહી દાતાર, માયા લોભ જસ નહી લગાર;
માંન રહીત નર જે કહઇવાય, કામ પડઇ સહુ જાણ્યા જાય. ૨૧

દુહા.

કામ પડિ જે કેસરી, કૂડ નહીં મનમાંહિં;
શકતિ છતીઈ જે ખમઇ, સીસ નમાવું ત્યાંહ. ૨૨

ઢાલ.

રાગ—મલ્હાર

(વીરમાતા પ્રતિ કારણિ એદેશી તથા કાયા વાડી કારમી એ દેશી)

સીસ નમાવું તેહનઈ, ગુણ તેહના ગાસું;
શકતિ છતી નર જે ખમ્યા, નિજકર્મ અહીઆસું-સી. ૨૩

નમું રઘુવસી રામનઈ, માની કેકઇ માત;
દેશવટો મનિ નવિ ધરીએ, ગુણ એહ વિખ્યાત-સી. ૨૪

ત્રેવીસમો તીર્થંકર, સમતારસ ભરીઓ;
કમઠ જીવપર સો (દયા) કરઇ, રોષ તિહાં નવિ ધરીઓ-સી. ૨૫

ભ્રાતઈં ભ્રાત કઢાવીઉ, જૂઉ રાય સુમિત્રો;
તેણઈં નિજ બંધવ રાખીઆ, જે જન્મના શત્રુ.
શ્રાવણે ખીલા જીન ખમઈં, જેણઇ મેરૂ નચાવ્યો;
શકતી છતા નવિ ફેરવી, સમતારસ (જો) નાવ્યો[1]–સી.
ચક્રીથકી બલ બહુગુણું, બાહુબલિં માંહિં;
ભરત સરિ મુંઠિ મુંકતાં, આંણઇ સમતા [2]માંહિં.
પગ પૂંજુ પુંડરીકનાં, કહણ ભ્રાત કીધું;
ચારિત્ર લેઇ રાજ તિહાં, કંડરીક નઈં દીધું–સી.
શનત કુમારનઈં નિત નમું, તપ કરી તન ગાળ્યો;
શકતી છતી નર તેહમાં, પણિ રોગ ન ટાલ્યાં–સી.
બ્રહ્મદત્ત ચક્રીનઇં નમું, જેણઇ વિપ્ર વધાર્યો;
પંથિ ન આપ્યો સાથુઓ, અવગુણ તે નવિ ધાર્યો–સી.
તેહની પાંતિનો તું સહી, નૃપ ચઉલક વસી;
દેસ દેઈ મુઝ તું માહરો, મુખિ ઘણુંજ પ્રસસી–સી.

દૂહા.

સીસ નમાવું તુઝ સહી, સમરૂં તાહરૂં નાંમ;
હું સેવક તું ઠાકુરો, જીમ [3]હનુમાન નઈં રાંમ.
પદ્મોત્તર ને વિમલબોધ, બિહુંવચિ વાધિ પ્રીતિ;
તેણઈં ન્યાયી તુમસું વલી, રાખું નરની રીતિ.
મુઝનઇ બોલ તુહ્મો કહ્યા, તે રાખું મનમાંહિં;
આણ ફિરઇ તુહ્મ દાસની, જીવ ઉગારૂં ત્યાંહ.
અવર અન્યા ટાલુ સહી, છોરૂ પરિં પાલુ પ્રજાય;
તે પુણ્ય સઘલું તુહ્મ તણઇં, કુંમરનિરંદહ રાય.

---

૧ આવ્યો. ૨ ત્યાહા. ૩ હનુઓ.

અસું કહી નૃપ સંચર્યો, આવ્યો જીહાં બંભેર,
જીવજંત ઉગારવા, ફેરવ્યો દેશ ઢંઢેર, ૩૭
અન્યાય અકર ટાલ્યો સહી, દેસ નગર નિજ નામ;
જગત્ર જન સુખીઆ કીઆ, કુંમારપાલ નઈ નામ. ૩૮
કુંમારપાલ નિરંદનો, મત્રી બાહડ જેહ;
પૂરવિ બંભેરા થકી, લાવ્યો સાલવી તેહ. ૩૯

ચઉપઈ.

હવઇ સાલવી સાત હજારિ, પાટણ વાસ્યા તેણીવાર;
વણઇ પટોલા તિહા તતખેવ, તે પહઈરિઈ પૂજઈ નૃપ દેવ. ૪૦
એમ જીનવરની પૂજા કરઈ, અરિહત નાંમ હ્રદયમાં ધરઇ;
નિત રાખે નિજ ગુરૂનું ધ્યાન, વિધિ કરી સુણતો વ્યાખ્યાન. ૪૧
એક દિવસ નૃપ સભા મઝાર, પંડિત નર બઇઠા તસ [1]ઠાય;
પૂછઈ ગુરૂ નઈ થઈ પ્રસન્ન, કહુ સ્વાંમી આજ કુણ તિથિ દિન. ૪૨
સહસાકાર ગુરૂ બોલ્યા સહી, અછઇ [2]અમાંસનઇ પુંનિમ કહી;
તવ બ્રાહ્મણ બોલ્યા તિહા હસી, કહોનઇ બુદ્ધિ નહી ગુરૂ જસી. ૪૩
જગ જાંણે જે આજ અંમાસ, હેમઇ ભાખીઈં પુનિમ તાસ;
કાલા કાગને ઉજલ કહઈ, મૂરખ તે સાચું સદહઇ. ૪૪
ફિકર હુઉ તવ કુમરનિરંદ, હાકી બોલ્યો હેમ સૂરિંદ;
પંડિત વાદ કરોછો કાંઈ, અમાંસ પુંનિમ રાતિ જણાઈ. ૪૫
હવઇ વચન વિચારી તહીં, બાંભણ તો મુઝ હેલઇ સહી;
જીનશાસન નઈ એ હેલસ્યઇ, તવ જગમાંહિં ઉડાહ થસઇ. ૪૬
તેણે કારણિ મુનિ કરઇ ઉપાય, તેડી દેવી તેણઇ ઠાય;
વાત સકલ તસ માંડી કહી, તવ બોલી દેવી ગહઈગહી. ૪૭

---

૧ ઠારિ. ૨ અમાવાસ્યા

મ કરીસ ચિંતા તું ઋષિરાય, પુંનિમ થાપવા કરૂં ઉપાય;
બ્રાહ્મણ ભટની પતિ જીમ જાય, જયજયકાર જીનશાસન થાય. ૪૮

અસું કહીને આવી રાતિ, ઉગ્યો ચંદ તારા બહુભાતિ;
દેવી કુંડલણઇ પસાય, બાર જોયણ અજૂઆલું થાય. ૪૯

પેખી તારા ઉજલ ચંદ, હઇડઇ હરખ્યો કુંમરનિરંદ;
બાંભણીઆ મુખ કરતા મંદ, સકલ લોક હુઓ આણંદ. ૫૦

જસ વાધ્યો જીનશાસન તણો, મહિમા સબલ હુઓ ગુરૂ તણો;
ઘણા લોક કહઇ જૂઠા બ્રહ્મ, સાચો તે જીનશાસન ધર્મ. ૫૧

જીત્યો વાદ હુઓ પ્રભાત, હેમાચાર્ય જોડઇ હાથ;
શ્રીસંઘ સાથિં ખમાવે સહી, મૃષા આજ મઇં પૂંનિંમે કહી. ૫૨

જીનશાસન રાખેવા લાજ, જૂઠું હું મુખિ બોલ્યો આજ;
તે તુમ્હ ખામું સંઘ સુજાંણ, જિમ રહઇ(થિર)જીનવરનીઆંણ. ૫૩

દુહા.

આણ ન ખંડઇ જીનતણી, પાપભીરૂ મુનિ હેમ,
દયા ધર્મ દીપાવતો, જીનશાસન પરિં પ્રેમ ૫૪

શાસન દયા નઇ કારણિં, કબહીક કહઇ અસત્ય;
મનમાંહિં સાચું સદ્દહઈ, નિર્મલ રાખઇ મતિ. ૫૫

ઢાલ.

રાગ—માલવ ગોડી.

નરા તસ નમો, સરલ મનિ સાગ સોટો,
ન બોલઇ મુખિ ખોટો,
જીવ એહવા જીકો, મુગતિ ગામિં તિકો,
તેહનઇં નહી જગિ પાપ મોટો, તેહના પાયની રજહ લોટો—ન. ૫૬

સુપુરૂષ તે સહી, ન સુગ મનમાં નહી;
પાપ કરતો મનમાં સંકાય;
સંસાર બીહતો રહઇ, દોષ નિજ મુખિ કહઇ,
તે નર મુગતિમાં કાં ન જાય-ન. ૫૭

નારિસું નિત રમઇ, કામ વિરસ્યો ગમઇ,
જીવ હણંન્તો સબલ ધૂજઈ,
પાપ પરિગ્રહ ઘણો, મેલતાં નવિ બીહઈ,
સોય ભવિગણય ખૂઝઈ, તેહનઇ મુગતિનો સેર સૂઝઈ-ન. ૫૮

કાંમ પુણ્યનું કરઇ, નિધંસપણું આદરઇ,
જતનસું ઉપગરણાં ન રાખિ,
વરત અયલાં કરઇ, સંક મનિ નવિ ધરઈ,
સોય(કેમ)મુગતિનોમાગગ્યાખઇ, જાતા રહ્યા જીવ પાખઇ-ન. ૫૯

દૂહા.

સાગપરિં મન સરલ બહુ, સ્વાંમી હેમ સૂરિંદ;
પુનિમ થાપી કારણિ, માનધરી આણંદ. ૬૦

મિછા દુકકડ દેઇ કરી, હુઇઉ મુનિવર નિકલંક;
સોય પુરૂષ હલૂઓ સહી, દોષ ઠામ ધરઇ સંક. ૬૧

સુપુરૂષ જાંણી નૃપ ભણેં, સુણિં તું મુનિવર હેમ;
જૈન (ધર્મ) ઉપરિ શૈવને, દ્વેષ ઘણો તે કેમ. ૬૨

ઢાલ.

રાગ-આશાઉરી-પાંડવ પાંચ પ્રગટ થયા એ-દેશી.

રાગ-વિરાડી તથા રા-સામેરી.

હેમ કહઇં નૃપ સાંભલોએ, એક દિન ઋષભજીણંદ રે;
નયરી અયોધ્યા નઇ વનિ, સમોસર્યા ગુણવંત રે-હે.

વનપાલઈ જાઇ વિનવ્યો, સ્વાંમી ભરત નિરંદ રે;
સાઢિબાર કોડિ ધન્ન, દેતો અતિહી આણંદ રે–હે. ૬૪

પંચસબ્યાં શુભ સકટમાં, મોદક ભરી સાર રે;
બહુ પરિવારસું પરિવર્યો, વદન તેણી વાર રે–હે. ૬૫

વિધિઇ વંદણ કરઇ રાજીઓ, અભિગમણ દસહ પ્રકાર રે;
ભરત નરેશ્વર સાચવઇ, ચુકઈ નહીઅ લગાર રે–હે. ૬૬

ચઉપઇ

આચાર રાખઇ મનિ ઉલ્લાસ, સચિત વસ્ત ન રાખઈ પાસ;
અચિત આભર્ણ નઇ શુભ્ર વસ્ત્ર, તે નૃપ રાખે અતિહી પવિત્ર. ૬૭

મન એકાંત અલગું નહી કીહાં, એક સાટિક ઉત્રાસણ તિહાં;
કર જોડઇ જીન દેખઇ જસઇ, છત્ર ખડગ વાણહી નહી તસઈ. ૬૮

મુકુટ ચામર મુંકઇ સહી રાઇ, ત્રિણિ પ્રદક્ષિણ દિઇ તેણે ઠાય;
શ્રીજીનવરના વંદઇ પાય, ઇંદ્રિ પાસઇ જાઈ બઇસઈ રાય. ૬૯

સ્વામી ધર્મ કહઇ એકમના, દાંન શિલ તપ નઇ ભાવના;
એ ચિહુ બોલિ તરઈ નરનારિ, દાન વડુ એણઈ સંસારિ. ૭૦

દાંનિં મુનિવરનો ધર્મ રહઇં, દાનિં તપીઆ બહુ સુખ લહઇં;
દાંનિ સાસન દીપઈ સહી, ઘણા પુણ્ય કરઈ ગહઇગહી. ૭૧

દાંનિ જ્ઞાનતણી વૃદ્ધિ હોય, દાતામુખ સાંહમુ સહુ જોય;
મુનિ મુખની કુંચી દાતાર, દાતા વિણ પડઇ ચ્યાર હજાર. ૭૨

પંચ સબ્યાં તાપસ જે કહ્યાં, દાતા વિણ તે તરસ્યા રહ્યા;
વરસ[1] એક ફર્યા આદિનાથ, જો ન કર્યો કુંણઇ ઉંચો હાથ. ૭૩

ઋષભ કહઇ સુંણિ ભરત વિચાર, વસુધાનુ આભર્ણ નર સાર;
નરનુ આભર્ણ જેહ નિધાંન, ધનનું અભર્ણ જે જગિ દાંન. ૭૪

---

૧ તરસ એક પૂરો આચાર, વસ્તધાન આભર્ણ સુસાર.

દાનતણું આભર્ણું સુપાત્ર, સાલિભદ્ર સુકોમલ ગાત્ર,
મૂલદેવ ધનો ધનસાર, દાંનિં તે સુખ પામ્યાં સાર. ૭૫

જો સાગર જગિ કૃપી થયો, તે મુખ લેઇ નીચો ગયો,
જો જલધર વરસીદિ તતખેવ, તો સહુ મસ્તગિ ગાજે તેહ. ૭૬

તેણઇ કારણિં પુણ્યસાલા સાર, દાંન દીઉ નર જીમ જલધાર;
દાંનિંઇ લજ્યા દાનિં માંન, દાન વિના[1] પસુઆં અજ્ઞાંન. ૭૭

વસ્ત્ર અનોપમ પહઇરઈ સાર, હાથિ મુદ્રિકા વેષ સફાર,
[2]અતિઆહારનિતિ મેવા ખાય, દાંન વિહુણી કીર્તિ જાય. ૭૮

દૂહા.

દાન વિના કીરતિ નહીં, વેલિ વિના જીમ પાંન;
તે મૂરખ ફોકઇ કરઇ, દીધા વિણ અભિમાંન. ૭૯

કવિત્ત.

સીહ મોટીમનુ ન્યાય, અનેકનઈ એકલો ગંજઇ,
ઉદધિ મોટીમ ન્યાય, દરિદ્ર દેશના ભજઇ;
મેરૂ મોટીમનુ ન્યાય, જીહાં જીન ઉત્સવ થાય;
મહિપતિ મોટિમ ન્યાય, જગત્ર જન લાગઇ પાય;
પાઇકો કોઈ ખરચઈ નહી, લહઇણુંઇ થાલી [3]મોટિ ધરઈ;
કવિ ઋષભ એણીપરિં ઉચરઈ, તે નર મોટિમ કાં કરઈ. ૮૦

હરિ મોટમ તો ન્યાય, દીર્ધ જેણે દૈત્ય વિડાર્યો;
રાઘવ મોટમ ન્યાય, સાયર જેણે પત્થર તાર્યો;
પાંડવ મોટમન્યાય, ચલ્ય ન દૂતે હાર્યો;
પ્રેમે આધા ઠેલતા, દાનકાજિ નાઠા ફરઇ;
ગુણ અગે નહીં એ, તે નર મોટમ કાં કરઈ. ૮૧

---

૧ રહિત ૨ અમૃત ૩ પેહેલિ.

દૂહા.

મોટિમ ખરી નર તેહની, વણુ દીધઇ નવિ ખાય;
યાચક જન પંખી પશું, ભૂખ્યો કોઇ ન જાય. ૮૨
પાત્ર મુનિનઈ પોખીઇ, સુખ દીજઈ પરદેહ,
ઋષભદેવ કહઇ [1]નૃપ સુંણો, જીવ્યાનું ફલ એહ. ૮૩

ચઉપઈ.

એણે વચને હરખ્યો ભરતરાય, કરજોડિ બોલ્યો તસ ઠાય;
સ્વાંમી પધારો માહરઇ ઘઇરિ, અનપાંન દીઉં બહુ પયરિ. ૮૪
ઋષભ કહઈ સુણિ ચક્રીભરત, તાહારા આહારતણો નહી અર્થ;
રાજપિંડ મુઝ નાવઇ કામિં, નૃપ ધન ખરચો બીજઇ ઠાંમિ. ૮૫
એણે વચને હુઉ ખિણુ ખેદ, વેગેં બોલ્યો ઇંદ્ર સુદેવ;
ભરત ? ભગતિ સ્વાંમીની કરો, સુકૃત તણો ભંડારહ ભરો. ૮૬
હરિ વચને નૃપ હરખ્યો બહુ, શ્રાવકજન મેલ્યા નર સહુ;
ભાવ ભગતિ કરઈ [2]ઠામોઠાંમિં, ગયાં નુહુતરાં ગાંમો ગાંમિ. ૮૭
કોડિબદ્ધ શ્રાવક તિહાં મીલ્યા, અનેક પુરૂષ [3]તિહાં બીજા ભલ્યા;
રાંધણીઆ થાકાં રાંધતાં, પુહુંચી ન સકે [4]નર પ્રીસતા. ૮૮
ભોજન લાલચી જગમાં બહુ, વૃદ્ધબાલ નર ધાઇ સહુ;
ઠેલા ઠેલી કરઇ અતિ ઘણી, વઢઇ થાલ ડાબરીઆ ભણી. ૮૯
ઝૂટી લિઈ આખલ પાટલો, મનિ લાજઇ શ્રાવક જે ભલો;
ઈહાં જમવાનો નહી આચાર, એ ભોજનથી ખીચ સુસાર. ૯૦
એમ જમતાં નર લજ્જા જાય, ઈંમિ જમતાં લાલચીઉં થાય;
એમ જમતાં હુઇ લોલપીપણું, ઈંમ જમતાં હેલાઇ ઘણું. ૯૧
ઈંમ જમતાં [5]નુ રહઈ ધર્મ, ઈંમ જમતાં નર ભાંજે ભર્મ;
ઈંમ જમંતાં અંગિઆલસ થાય, નર રલવાની [6]આહઈ જાય ૯૨

---

૧ ભરત. ૨ તેણે, ૩ માંહિ. ૪ તે. ૫ નર. ૬ આય.

સુપુરૂષ અસું વિમાસઈ ત્યાંહ, જીમતા લાજઇ હઇડામાંહ;
ભોજન લાલચી થાઇ ખુશી, માંગઇ ઝૂંટી ઉઠી લીઇ ધસી. ૯૩

દિહાડી દિહાડી નર બહુ ઘણા, જીમવા પુરૂષ[1]મિલ્યા બહુગુણા;
લોક લાલચી ભોજન સાર, જીમવા લબકઇ ડાઢ અપાર. ૯૪

રસ લોલપી ધાઇ નીતિ ઉઠી, જીમ માંખી મધપૂડા પુંઠિ;
વનકેડિ જીમ બહુ વાંનરાં, જીમ સુંનઇ ખેત્રઈ ઉદિરા. ૯૫

જાણું છાણુઇ વલગા કીડ, જીમ હરિત ખેત્રઇ વલગા તીડ;
ખાતા કો પાછું નવિ જૂઇ, ભરિ પેટ ધરિ આવી સૂઇ. ૯૬

ઇંમ અણુતેડયા જીમવા ધસઈ, દાન કાજી નર પાછા ખસઇ;
મોટાબોલ બોલઇ મોહીઆ, સોય મરી હોસઈ પોઠીઆ. ૯૭

ગુણ વિણ ગર્વ ધરઈ મનમાંહિં, કોડી એક ન ખરચે ક્યાંહિં,
પ્રગટ દીસઇ પેટભરા, સોય મરી થાસઈ કૂતિરા. ૯૮

દાંન શીલ તપ નઇ ઉપગાર, ન લહઇ શાસ્ત્રતણોજ વિચાર;
આપ પ્રસસી જીમવા જાય, મરી પુરૂપ[2]નઇ ભઈંસા થાય. ૯૯

પરઘર ભોજન કાંનિ સુંણી, અંગિ સાતા ઉપજઈ ઘણી,
છાંડઇ જમઇ કરઇ અન્યાય, મરી પુરૂપ તે ગર્દભ થાય. ૧૦૦
જે લૂખાં ઇંદ્રી વસી કરેં, હરખેં તિહા આવેનહિં તુહ્નતરે;
લોભ રહિત નર લાગો પાય, તેહનો જસજગતમા[3]કહઈવાય. ૧
કાયા કરણ લોચન નઇ નાક, એહના જીતણ હારા લાખ;
જે નર જીહ્વાનઇ વસિ કરઇ, સોય પુરૂપ સઘલામાં સિરઈ ૨
સસ્કૃતરસ તવ લગઈ ભાવિં, જવલગઈ મીઠાં નિસુણ્યાં કાવ્ય;
કાવ્યતણો રસ તિહારઈ ગયો, ગીત નાચ રસ પ્રગટ થયો. ૩
[4]ગીત નાચ રસ તિહારઈ ભંગ, જવ ન દીઠું નારીતું અંગ,
ઋષભ કહઈ રંભા રસ ગલ્યો, ભૂખ્યાં ભોજન જીહારસ મિલ્યો. ૪

---

૧ એ હરખે ૨ તે ૩ બોલાય. ૪ તાન માન રસ નિહાર ઇબિં

જેહનઇ દોઇ વિષય અતિ વડૂઆ, બોલે ખાઇ ઘૃત લાડુઆ,
અનંતમેર થકી બહુ ધાંન, ખાધે નવિ લહે ન સાન; ૫
તેણઈ કારણિં નર પંડિત તેહ, રસના વસિં રાખઈ નર જેહ,
ખાટઈ ખારઇ ન ધરઇ ખેદ, વલી સુંણુયો ભોજનના ભેદ. ૬

દૂહા.

મનમાં ઇચ્છા નવિ ધરઇ, મહોતે પરિ ધરિ જાય,
લોક વિવહાર રાખી જમઈ, [૧]ભાવિં નિર્મલ થાય. ૭
જસ તેહનો જગમાં વાધઇ, તે નરને નહી દોષ;
જમતાં હર્ખ ધરી નહીં, નહી મનિ ઇન્દ્રી પોષ. ૮
એ વિધિ શ્રાવક નઇ [૨]સહી, પાલઇ તે નર સાર;
શાસ્ત્ર અનુસારિ વલી કહુ, સુપુરૂષ બોલ વિચાર ૯

ચઉપઇ.

ત્રીજઇ તેડઇ જીમવા જાય, પેટભરી તિહા અંન ન ખાય;
સઘલી વસ્ત સખર નવિ લીઇ, નવિ છાંડઇ નવિ પાછી દીઇ. ૧૦
સાદ કરઇ નવિ ત્રાડઇ તહી, ભોજન ભગતિ વખોડઇ નહી;
ઋષભ કહઇ વ્રત અંગિ ધરઈ, તે નર જીમતાં તારઇ તરઇ ૧૧

દૂહા.

એણીવિધ શ્રાવક જે જમઈ, તે [૩]નર મોટુ પાત્ર;
તપ જપ કિરીઆ આદરઈ, ભણઇ ભણાવઇ શાસ્ત્ર. ૧૨
પ્રાંહિં પુરૂષ અરયાં વસી, જગમાંહી થોડી જાંણ
શ્રાવક સહુ સરિ ખરૂ, ગુણ સઘલાની ખાંણ ૧૩
આગમ અર્થ ઉંડા લહી, ન કહઇ પરના દોષ
ધન્ય જીવ્યું જગિ તેહનુ, કરઇ અસ્યાનો પોષ ૧૪

---

૧ તો ઘટ નિર્મલ થાય. ૨ કહી. ૩ તે પણ શ્રવને ચિન્તે ગમે.

તેણઈં કારણિ ભરતેસર, મેલિં પાત્ર અનેક,
મેઘતણિ પરિ વરસતો, કર નવિ ખંચે રેખ; ૧૫
વૃક્ષ ફલઇં જીમ પંખીઆ, આવી મિલઇ બહુ ભાતિ,
તિમ ભરતેસર આંગણઇ, ભોજન હુઇ પરભાતિ ૧૬
જીમતાં આલસ નવિ કરઈં, દેતો ન ખંચઇ હાથ.
રાંધણીઆ થાકા સહી, તેણઇ વિનવીઉ નાથ ૧૭

ચઉપઇ.

નાથ તેણે વીનવીઉ જસઈં, સ્વામી પુરૂષ મિલ્યા બહુ અહિં,
શ્રાવક ભેલા લોક અનેક, એમ જમતા ન રહઇ વિવેક ૧૮
વિવેક વિના નવિ સોભઇ પુણ્ય, વિવેક વિના નવિ શોભઇ ગુણ
વિવેક વિના તપ કિરીઆ કસી, વિવેક વિના વિણુ સાડઈ સહી ૧૯
વિવેક વિના નવિ શોભઇ ધ્યાન, વિવેક વિના નવિ શોભઇ જ્ઞાન,
વિવેક વિના ભલું નહી દાંન, વિવેક વિના નવિ શોભઇ ગાંન ૨૦
તેણઈં કારણિ નૃપ કરી વિવેક, જીમ કો નિતી ન લોપઇ રેખ,
નીતિ વિના નવિ શોભઇ રાજ, નિતિ વિના સુંધર્મહ કાજ ૨૧
નિતી વિના ઘર શોભા કસી, નિતી વિના પતિ જાઈ ખસી,
નિતી વિના કસુ નહી સાર, નિતી વિના સી જીમણવાર ૨૨
તેણઇ ભરતેસર કરો ઉપાય, જીમ શ્રાવક અલગા ઉલખાય,
સુણિ વચન ભરતેસર રાય, ઇસી નીતિ કરઇ તેણઈં ઠાય ૨૩
શ્રાવક સમકિત ધારી જેહ, વલી વ્રતધર કહોઇ તેહ,
ભોજન કારણ રાખ્યા સોય, તે ભેલા દુજા નહી કોય ૨૪
ઉલખવા કારણિ તસઠાય, રત્ન કાંગણી કર લીઇ રાય,
રેખા ત્રિણિ નર હઈઈં કરઇ, સમકિત દ્રષ્ટિ સો પણિસિરિ ૨૫
જે વ્રત અંગે જેતાં ધરઈ, તેહ નઈ તેતી રેખા કરઇ.
સુપરિં ભગતિ કરઇ નરનારિ, ચીવર ભુષણ દીઇ તસકાય ૨૬

કાલઇ ભરત ગયો પરલોક, આદિજસા હુઓ પુણ્ય યોગ;
તેપણિ ભગતિ કરઇ નર સાર, કંઠે ઠવ્યા સોનાના તાર
આઠપાટ અનુક્રમઈ ગયા, તવ દોરા સુતરના થયા;
કાલે તિર્થંકર વિરહ થાય, જીનનવ દશ વચિ મુનિવર ગયા.

કાલે શ્રાવક સઘલાજ થયા, વ્રત છંડી ઘરમાંડી રહ્યા;
કંન્યાદાંન પ્રકાશ્યઈ સહી, નિશિ ભોજન કરતા ગહગહી.

સનાંન શ્રાદ્ધ સંવત્સરી જેહ, ઉખલ મુષલ [૧]કહીઇ તેહ;
અનરથ ઘણા પ્રકાસ્યઇ બહુ, કાલે શ્રાવક વઠા સહુ.

[૨]શ્રી શ્રેયાંસજીન પ્રકટયાં જસઇં, સુધો ધર્મ પ્રકાસ્યો તસઇં;
મિથ્યા શ્રેય તેણઇ કર્યો નિષેધ, તેણેં બ્રાહ્મણ મુનિ ઉપરિ ખેધ,

જે જે પૂછઈ કુંમરનિરંદ, પડઉત્તર દીઈ હેમસૂરિંદ;
શુદ્ધ વાત ગુરૂમુખથી સુંણી, અતિ હરખ્યો પાટણનો ધણી.

દૂહા.

કુંમર નરેશ્વર ઇમ કહઈ, તું ગુરૂ અતિગુણવંત;
તસું વચન મુખથી કહઈં, જેહવું જીન ભગવંત.

એમ ગુરૂ ઉપરિ આસતા, ગુરનું વચન પ્રમાણ;
જે પુછે મુનિ ને જસ્યું, (ઉત્તર દીઇ તેહને તસ્યું.)

એક દિન એકે પુછીઉં, બેઠા મુનિવર જ્યાંહ;
કોહો ગુરૂ જ્ઞાનિ છે કસ્યું, મુજ કર મુઠિ માંહિ.

હેમ કહે તુજ હાથમાં, હરડે છે નિરધાર;
સોય કહઇ કો કારણઈ, મુનિ બોલ્યો તેણીવાર.

હય આવ્યો છે હેમાઇને, તેણે એ રાતો સાધ;
સોય કેહે હરખિઓ, નામ તમારે આદિ.

---

૧ દાનહ. ૨ શ્રી શીતલ જીન.

એક સમય વ્યાખ્યાનમાં, ગુરૂ કહંઇ મુખિ હાય;
દેવલોધ કર તિહાં ધસે, નૃપ ભાખઇ મુનિ કાંઇ. ૩૮

ગુરૂ કહઇ પાટણિ દેવકઇ, શ્રીચંદ્રપ્રભુસ્વાંમી,
દીપક વાટિ ઉંદરી ગ્રહી, ચાલ્યો કૌતગ કાંમિ. ૩૯

તેણીયોતિં બહુ પરજણ્યો, ચદરૂઉ તે ત્યાંહ,
તેણઇ કારણિ નૃપ જાણુયો, મુખિ ભાખુ હાય હાય. ૪૦

સોય ચંદરઉ ઉલવ્યો, દેવબોધ નિજ હાથિ;
તેણુઇ કારણિં ઇહાં કર ધસ્યા, સુણિ ચઉલક નરનાથ. ૪૧

જ્ઞાનવંત ગુરૂ જાણિ કરી, હરખ્યો કુમર નરિંદ
સત્યવચન મુનિ તું કહે, જસું નર વીરજીંણદ. ૪૨

કોતગ કારણિ નૃપ' તિહાં, જોવરાવ્યું નિજ ધઇરિ;
શુદ્ધવાત જાણી કરી, નૃપ હરખ્યો બહુપયરિ. ૪૩

ચઉપઇ.

જ્ઞાનવંત ગુરૂ જાંણ્યા જસઇં, મનિ અનુકંપા આવી તસેં;
રણરહીત સહુ કોને કરૂં, સોવનસિદ્ધ વિદ્યા કરિ ધરૂં, ૪૪

અસુ વિમાસી આવ્યો તિહાં, હેમાચાર્ય બઇઠા જીહાં;
સોવન સિદ્ધિ પૂછી વિધાય, હેમ કહિ સુંણિં પૃથવીરાય. ૪૫

દેવચંદ ગુરૂ માહરો જેહ, તુઝનઇ વિદ્યા દેસઇ તેહ;
મુનિવચને ગુરૂ તેડયા ત્યાંહ, વેગેં આવ્યા પાટણ માંહિં. ૪૬

નૃપ સાંહમઇ જાય જસઇં, ગુરૂ પોશાલઇ આવ્યા તસઇં;
કુંમારપાલ તિહાં વદન ગયો, સુવિધિ શ્લોક સાંભલવા રહ્યો. ૪૭

સભા સકલ વિસરજી જસે, કુંમારપાલ નૃપ બોલ્યો તસેં;
સ્વાંમી સોવન વિદ્યા દીઓ, ઝાલરઘટ સરીખો કહ્યો. ૪૮

અસું વચન નૃપ બોલ્યો જસઇં, હેમસૂરિ મુખિ [1]બોલ્યા તસઈં;
સ્વાંમી વિદ્યા છઈ તુહ્મ સાર, આપો સોય કરો ઉપગાર. ૪૯
પૂરવે વેલિ કઆડી પાસિ, તે તુહ્મો નિરખો મન ઉલ્લાસ;
ગુરૂ પરીક્ષા નઈ કાજી ત્યાહ. લેવરાવી શ્રાવક કર માંહ. ૫૦
ત્રબા સાથિં વેલો ધસ્યો, સોવન [2]હુઓ તે સોલો જસ્યો;
સોય ઓષધિ નૃપ નઇ કહુ, એથી અનરથ કાંઇ મમ લહુ. ૫૧
અસુ વચન ગુરૂ સુંણીઉં જસેં, દેવચંદ મુનિ ખીજ્યા તસેં;
ગુઝ વાત મુનિ ભાખી રહ્યો, કાચા કુંભ બરાબરિ થયો. ૫૨
હેમ સરીખો મુનિવર જેહ, ગંભીરપણુ નવિ આંણઇ તેહ;
તો કુણ બીજો નર સોભાગ, એ વિદ્યાનો નહી કુંણ લાગ. ૫૩
એ વિદ્યા અનરથનુ મૂલ, એહથી સંયમ થાઇ ધૂલ;
જે ચરિત્રનો અરથિ હોય, સાવદ્ય વચન ન ભાખઇ [3]કોય. ૫૪

ઢાલ.

રામ ભણઇ ઉઠીઇ એ દેશી રાગ રામગીરી

સાવદ્ય વચન મુનિ નવી કહઇ, નવિ કહઈ મંત્ર નઇ મૂલરે;
ઓષધ વેપત્ર ભાખઇ નઇ, તો [4]રહઇ સંયમ મૂલરે. સા૦ ૫૫
જીવ છકાયરે રાખતો, ન કરઇ હિંસાની વાતરે,
મત્ર તંત્ર મુનિ નવી કહઈ, તસ મુનિ કહઇ જગનાથરે. સા૦ ૫૬
નવવિધ પરિગ્રહ પરિગ્રહઇ, કારણ પણઇં પરિહાર રે,
પંથ અસ્યોનર પડિવજે, ને કહ્યા સંયમ ધારરે. સા૦ ૫૭
જેણઈ [5]નિજઘર પરિહર્યાં, ન કરઇ પરઘર સાર રે;
ગ્રેતિક નિમિત્ત તે નવિ કરઈ, [6]જે સુંયો અણગાર રે. સા૦ ૫૮

---

૧ ભાખે. ૨ થયો. ૩ સોય. ૪ હોઇ. ૫ મંદિર. ૬ તસ -મુનિ કહિઇજિ સારરે.

સરીર શોભા મુનિ નવિ કરઈ, નવિ વંછઇ શુભ આહાર રે;
સાતાગારવ તે પરિહરઇ, છંડઇ કામવિકાર રે. સા૦ ૫૯

પ્રમાદ પાંચરે પરિહરે, રાખે કરિઆસું રંગરે,
વલી વયાવચ્ચ ખપકરઈ, કરતો રેહે ગુરૂ સંગરે સા૦ ૬૦

જે સમુદાણી રે ભિક્ષા કરઈ, દોષ બઇતાલીસ દૂરિરે,
જે તપ સંયમ ઉપશમી, ન પડયા સંસાર પૂરિ રે સા૦ ૬૧

જે ખટરસરે ભિક્ષાલીઈ, છઇ વિગય તણો આહાર રે;
નહી તપ સંયમ ઉજમી, દુરગતિ ભજન હાર રે. સા૦ ૬૨

મૃષા મુખથી બોલઈ નહી, અદત્તતણું પચ્ચખાણરે;
શીલ ધરઇ નવ વાડિસુ, નવિ ખંડે જીન આંણરે. સા૦ ૬૩

જે અભિલાષીરે મોક્ષનો, તેણીઇ સંયમ ધ્યાંન રે;
મંત્ર સુકન મુનિ જે કહે, તે ખોઇ નિજ માંન રે. સા૦ ૬૪

માસ ખમણનેં રે પારણે. મુનિ આવે ધરિઆરિ રે,
નિમિત્ત કહે નર દયાભણી, હરખી ભીમની નારિ રે. સા૦ ૬૫

દૂહા.

ભીમનારિ હરખી ઘણું, અનર્થ હુઓ તસ ઘઈરિ;
પંચ જણા મરણિં ગયા, સુંણયો સોય સુપઇરિ. સા૦ ૬૬

ઢાલ.

ગુરૂઆગુણ વીરજી ગાઇસું ત્રિભોવનનાથ, એદેશી રાગ વિરાડી તથા
ધન્યાશ્રી

નગર રાજગ્રહી કેરો વાસી, ભીમ ભલો નરસાર;
તવ તે ક્ષત્રિરાય સઘાતિ, કટકઇ ગયો વરસ બાર. ૬૭

સુગતિ પંથનહી પામો નિશ્ચે, શુચિ દેસ્યે સૂરલાત;
મોટામુનિ મુકો મૂલમંત્રની વાત-એ-આં૦

ભીમ સુભટ નવિ આવઇ પાછો, ઘરિ જોઇઇ અનપાંન;
સ્ત્રી કુલવંતી બહુ રીદાય, પણિ નવિ મુંકઇ માંન–મો. ૬૮

એણઇ અવસરિ મુનિ આવ્યો આગણિ, મુખિ દીઇ ધર્મ લાભ
ઉઠી અબલા મુખિ દૂખ ભાંખે, નયન ચૂઇ જીમ આભ–મો. ૬૯

સ્વાંમી તુ સુપુરૂષમાં સારો, કહો કિમ મિલસ્યઇ કંત;
વરસ બાર ગયા વહી વચિમા, સાલઈ દૂખ અત્યંત–મો. ૭૦

અતિ કરૂણારસ દરિઓ મુનિવર, દૂખ ભંજે તસ ત્યાંય;
વાંહણઈ કંતમિલઇસહી તાહરો, મધરીસ દૂખ મનમાંહિ–મો. ૭૧

એણે વચને બોલી તિહાં અબલા, તું જગિ પુરૂષ રતન;
તુઝ વચને મિલસ્યઇ મુઝસ્વામી, તુઝ દેઇ લેઉં અન–મો. ૭૨

હરખી અબલા બેઠી ઉતરઈ જપઇ મુનિવરતણું નાંમ;
વાહણઇ કંત મિલ્યો નિજનારી ઉત્સવ હુઆ અતિ તાંમ મો. ૭૩

ઉષ્ણ કાલિં દાવાનલ દાધો [1] જગિપાઈ ઘનધાર;
તિમ અબલા હઇઆમાં હરખી આલીંગ્યો ભરતાર–મો. ૭૪
અન્ન ઉદક નિપાયાં સખરાં ફ્રિરી ફ્રિરી જૂઇ ભીમનારિ;
એણઇઅવસર દીઠોમુનિતપીઓ તેડી આવી ઘરિબારિ–મો. ૭૫
અનઉદક દીધાં મુનિ હરખિ ઉલટ અગિ ન માય;
વિપરિત વાત વસિ ભીમામનિ, ચઢિઉ સબલ કષાય–મો. ૭૬
કહઇ સાચુ કહઈ મારૂં તુઝનઈ, તુઝ મુનિવર સી પ્રીતિ,
નારી કહઇ તુઝ નિમિત્ત પ્રકાસ્યું, તેણે કંત રાખી રીતિ–મો. ૭૭
ભીમ કહઇ તો માનુ અબલા, મુનિવર કેરૂ જ્ઞાન;
કહઈ ઘોડી પ્રસવઇ સું બાલિક, ભાખઇ તિલકનું માંન–મો. ૭૮
મુનિ કહે એ જણઇ વછેરો, તિલક ભલાં તસ પાંચ,
ઉઠી ભીમ વિડારઇ ઘોડી, નવિ આંણઈ ખલખંચ–મો. ૭૯

---

૧ પામેમેઘ

મિલ્યું વચન મુનિવરનુ જીહારે, ખત્રીઅ લાજ્યો તામ,
ધિગધિગ મુઝ જીવ્યા મસ્તગ કીધું કસાઇનું કાંમ;-મો. ૮૦

દેખી તે મનિ અબલા લાજી, ધિગ્ ધિગ્ મુઝ અવતાર,
મુઝ માટઇં બિં હત્યા હુઈ દૂખ ધરિ ગલે વાહઇ ધાર-મો. ૮૧

સોય સરૂપ દેખી અબલાનુ ભીમ હઇંઇ દૂખ થાત;
હત્યા દોય હુઈ મુઝ મસ્તગિ, વલી ઘર ઘરણીનો ઘાત-મો. ૮૨

ઘરણિ વિણ ઘર સૂત્ર નસોભઈં ઘરતણુ મંડણ નારિ;
ઘરણી વિણુ કોઇ પરહુણો આવી ન ચઢઇ બારિ-મો. ૮૩

ઘરલજ્જા વાધઇ ઘરણીથી ઘરણી ઘર સિણગાર,
ઘરણી વિણુ નર લહઇ કોડી ગૃહી ધર્મ ન રહઇઆચાર-મો. ૮૪

તેણઇં કારણિ ભડભીમ વીચારઈં ગૃહી ધર્મ મંડણ નારિ;
તે અબલા પરલોકિ પુહુતી, ધિગ્ નર જીવ્યું સંસાર-મો. ૮૫

બાલપણઇ જસ માતા મરણું, યોવન કાલિં નિજનારી;
અંતે પુત્ર મરણ હુઇં જેહને, ત્રિણિ દૂખવડાઅ વિચારી-મો. ૮૬

એહવાં દૂખ દેખી કુણ જીવઇ, જીવ્યા મસ્તગ લાત;
અતિવઇરાગ ભીમ ભરાયું, કરઇં નિજ પ્રાણનો ઘાત-મો. ૮૭

એમઅનરથ દેખઇમુનિ તપીઓ, મરણ ગયા જણ ચ્યાર;
ઋષિ ધિકાર[૧]કરઇં નિજ જીવિત, પચખ્યા વેદ આહાર-મો. ૮૮

પંચ જીવ પરલોકિ પુંહુત. ભાખઇ સૂરિ દેવચંદ
તેણઇહું સાવધ(નિમિત્ત)નભાખુ સાંભલિ કુમરનિરંદ-મો. ૮૯

શુદ્ધ થી, ન કરઇ ગૃહસ્થનો સંગ;
જીહાં [૨]થાય વલી સંયમ ભંગ-મો. ૯૦

દુહા.

થોડો પરિચો વલી, ગ્રહસ્થ તણો તુ વારિ;
ચંડપ્રદ્યોતન કિમ ઠગ્યો, વાર્તિંગ ઋષિ સંભારિ ૯૧

અસું વિચારી આપ તિહાં, સૂરિ શ્રીદેવચંદ,
મધુર વચન મુખથી કહઈ, સુણિ તુ કુંમરનિરંદ, ૯૨

સકલ ઋદ્ધિ પુણ્યઈ લહી, નહી તુઝ ઉણિમ રાય;
સોવન સિધ્ધ બઈઠી સહી, જીહા પુણ્યરૂપીયા [૧]માય, ૯૩

એણે વચને નૃપ હરખીઓ, વંધા મુનિવર પાય;
હવઇ સબંધ લૂતાતણો, સુણ્યો સહુ સમુદાય, ૯૪

ચઉપઇ

એણે અવસરિ રયણીથ ઇજિસઈ, લૂતાદેવી આવી તસઇ,
રોગતણી અદ્રષ્ટા જેહ, નૃપ આગલિં મુખિ બોલી તેહ ૯૫

હું પયસીસ તાહરા તનમાંહિ, તુઝ કુલિ રાજા હુઆ જ્યાંહ
તેહને પૂર્વિં અસ્યો સરાપ, લૂતાદેવી કરઇ ઉપઘાત ૯૬

અસુ કહી નઈ દેવી જાય, કુંમારપાલ ચિંતાતુર થાય;
તેડયાં હેમસૂરીશ્વર તણઇં આપદ કથા તિહાં રાજા ભણઇ ૯૭

હેમ કહઈ નૃપ કીજઇ ધર્મ, જીમ દૂરઇ હુઇ વેદની કર્મ,
જીન પૂજો ઘો [૨]સુપાત્રઇ દાંન મનમાં રાખો અરિહંત ધ્યાંન ૯૮

અસુ વચન ભાંખે ગુરૂપાય વાહણે લૂતા પ્રગટ થાય;
ગઈ જેવડો ફોડો અંગિ. નૃપ વેદન વાધી બહુ ભંગિ ૯૯

ઓષધ વેજ઼ત્ર બહુ તિંહાકરઈ, કો વેદન નૃપની નવિ હરઈ,
તવ તેડાવ્યા ગુરૂ ગુણવંત, વેગઈ આવ્યા મુનિ મહંત ૧૦૦

---

૧ ગાય. ૨ સુપરે.

ગુરૂ કહઈ કોઈક કરો ઉપાય, જીમ રાજાનો રોગ પલાય;
મંત્રી કહઇ સુંણિ મોટા જતી, તુમ્હ ટાલી કો બીજો નથી. ૧

નાંમ તુમ્હારઇ વારૂ થસઈં, સકલ આપદા નાસી જસઈં;
તું ગુરૂ ગાજે મુનિવર જીહા, ભૂત ભૈરવ દૂખ નાવઈં તિહા, ૨

હેમ કહઇ સુણિ મંત્રિ આજ, પાટણિ જે અજરાઇ મહારાજ,
તેહનઇ શ્રાપ દગધછઈં એહ, એહઇ રોગઈં નર વણસ્યઇ દેહ. ૩

તેણઇ કારણિ નરપતિનુ રાજ, હેમ કહઇ મુઝ આપો આજ;
જીમ રાજાનુ વિઘન પલાય, સકલ લોક સહુ સુખીઉ થાય. ૪

ભૂપ કહઇ સુણિ મુનિવર રાય, તુઝ નવિ મારૂં માહરૂં કાય,
જો મુઝ કરમિં આવ્યુ દુખ, તો તુઝ પુણ્યઇ થાસઇ સુખ. ૫

આસાતના ગુરૂની નવિ કરૂં, અવજ્ઞા કીધી ચિહું ગતિ [૨]ભમૃ.
અસું વચન નૃપ ભાંખે ત્યાંહ, ચિંતાતુર હુઉ મનમાંહિં. ૬

વિગર ચિંત હુઉ નર જસે, નૃપ થાનિક મુનિ બઇઠો તસે;
રાય તણી વ્યથા જે હતી, તે લાગી મુનિ હેમજ જતિ. ૭

નૃપ ચિંતાતુર હુઉ જસે, ગુરૂ કહે કહોલું આંણો તસે;
ફલ એક મોટું આંણ્યું ત્યાહ, મંત્ર બલિ મુનિ પઇઠો માહિં. ૮

રોગ તણી અદષ્ટા જેહ, કોહલામાંહિં ઘાલી તેહ;
તે રહી માહિ મુનિ નીસરે, રૂડું કહોલું નૃપિ ધરઈ. ૯

નાઠી દેવી ગઈ પૂર બહારઇ, હરખ્યા સહુ [૨]પુરજન નરનારિ;
કુમારપાલ તિહા બઇઠો રાઇ, રોગ અદષ્ટા ગઇ ફંત બાઇ. ૧૦

પ્રેમ ઘણો જીનધર્મ પરઇ, તેણઈ બઇઠો નૃપ ઠાંમિં;
અલ્પ દોષ પુણ્યજ ઘણું, જીનશાસનનઈ કાંમિં. ૧૨

તુંઆ તનમાં સંચર્યો, મુનિવર શાસન કામિં,
ઉઠી ગાય આવી પડી, સંકર દેહરઇ ઠાંમિં, ૧૩

ખપરા આચાર્ય હવો, આવ્યો શૈવહ રાય,
વિપ્ર હણી જીવાડીઆ, જીનશાસનનઇ કાંજી. ૧૪

અનેક પુરૂપ આગેં હવા, જીનશાસનનઇ કાંમિ;
૧જીમ મુનિવર હેમેં વલી, શાસન રાખ્યું ઠાંમિ, ૧૫

કુંમારપાલ ઉગારીઓ, જૈન શિરોમણિ રાય;
શાસન દીપે એહથી, તેણઇ મુનિ કરઇ ઉપાય. ૧૬

મંત્રબલેં દેવી ગઈ, રાજ કરઇ નૃપ સાર:
યોગ શાસ્ત્ર તિહા વાંચતાં, આવ્યો સ્ત્રી અધિકાર. ૧૭

ચઉપઇ.

એક દિન મુનિ હેમ સૂરિંદ, આગલિં બઇઠો કુંમરનિરંદ;
યોગ શાસ્ત્ર વાંચેં તેણીવાર, માંહિં આવ્યો અસ્યો અધિકાર.

સાયરનીર મપ્યાં પણિ જાય, નદી વેલૂકા સંખ્યા થાય;
મેરૂ પર્વત ત્રાજૂઇ તોલાય, નારિ ચરિત્ર તે નવિ સમજાય.

હેમ કહઇ સ્ત્રીચરિત્ર કથાય, સાંભલિ કુંમરનિરંદહ રાય,
સીંહપુરી નગરી સીધર વસઇ, નારિ નાગિલા ઘરણી તસઇ.

ધરણ પુત્ર તેહનઈ અભિનવો, તેહજ નગરિ તસ વિવાહ હવો;
પ્રીય કરનારી શીલવતી, પુત્રી શ્રીદેવી તસ સતી.
તે સુંદર સુધી શ્રાવિકા, શ્રો જીનધર્મ તણી ભાવિકા;
ધરણ વર્યો ધન ખરચી બહુ, પણિ નવિ બાઝઉ સાસુ વહુ.

---

૧ તે. ૨ નારડઇ.

સાસુ ભુંડી જે નાગિલા, કલિ કંદલ કરતી બહુલા,
ફુ ફુંકાર કરી નઇ ધાય, સાંપણિની પરિં સબલ કષાય. ૨૩
લુંડણિની પરિ લખલખ કરઇ, સકરી દ્રષ્ટઇ સઘલેં ફેરવે;
કુહી ઘસિઇ પરિં બડબડઇ, વહુઅરને સિરિ ટાકર ઘડે. ૨૪
સીરાંમણુ નવિ પ્રીસઈ સરઇ, ઘૃત વાહડી નીચી નવિ કરઈ;
માગ્યું પાણી ને નવિ પાય, કરપી સઘલાની તે માય. ૨૫
સાઢ સતી સુધી રાખસી; શકિત વ્યંતર હુઇ જીસી,
લક્ષમીની તે લહુડી બહેણ, તે નવિ ચાલે કહોનેં કહણ. ૨૬
એક દિવસ પોતાનો ધણી. પાડિ મુદ્રિકા તેહજ ભણી;
લાધી વહુનેં તેણઇ ત્યાંહ, લેઇ મુંકી એક તાકામાંહિં. ૨૭
સસરો તવ સોધઇ મુદ્રિકા, બાહિરથી બોલી બાલીકા;
સ્વાંમી મુદ્રા લાધી અહ્નો, સસરા વીંટી લીજેં તુહ્નો ૨૮
આપેં મુદ્રિકા વહુ જેણીવાર, ઉઠી સાસુ કરઇ પોકાર;
અહ્ન ઘરના માણુસ ધન ગ્રહેં, ચોરતા ઘરમાંસું રહે. ૨૯
સાસુ ઈંમ બોલી સંખણી, સુતને રીસ ચઢાવી ઘણી;
તેણઇ મારી નિજ નારી ત્યાંહ, વાગી ભોગલ માંથા માંહિ, ૩૦
ભોમિ પડીતિહાં ઘરણુજ નારિ, ઉપાડી ગયા પીહરિ મઝારિ,
પુત્રી વારઈ માત પિતાય, મમ કરજો તુહ્ને કલેશ કપાય. ૩૧
સાસુ ઉપરિ મ કરો શેષ, એ મુઝ કર્મ તણો છઇ દોષ;
પૂરવિ એહ વિરાધી ઘણુ, કીધું કર્મ ભોગવું આપણુ. ૩૨
કીધાં કર્મ ન છૂટઈ કોઇ, કર્મિં નલનઇ વીતું જોય;
હરિચદઈ મુકી નિજ પુરી, તારા લોચન સાથિ ધરી. ૩૩
મૃગાવતી નઇં ગરૂડઈં હરી, ચદન બાલા સાથિ ધરી,
અચ્છકારી કરમિ નડી, શ્રેણિક નઇં સરિ નાડી પડી, ૩૪

૧ હુઓ.

કરમિં અરણ હુઉ પાંગલો, બ્રહ્મદત્ત [1]રાજા આંધલો,
ખંધક તણી ઉતારઇ ખાલ, હરિ ખોઇ ઋદ્ધિ રમણી માલ. ૩૫
કરમિ બાલ ગજસુકુમાલ, સિરિ વાઘણિ સુકોસલિ ફાલ;
કર્મ ભોગવે સહુકો આપ, પુત્રીંઈ સમઝાવે બાપ. ૩૬

માત પિતા મનિ બહુ દૂખ ધરે, પુત્રી ઉપરિ [2]બહુ મોહ કરે;
રૂદન કરઇં વિલપઈ બહુ ભાતિ, દૂખીઆં તે ઝૂરઇ દિન રાતિ. ૩૭

ઇંદ્ર ચંદ્ર અનઈ નાગેંદ્ર, પર્વત તરૂઅર મોટા મંદ્ર;
આયુ ત્રૂટતઈ તે પણિ ગયા, તે કહઇના રાખ્યા નવિ રહ્યા ૩૮

આયુ ખૂટતઇ પુત્રી જેહ, મરણ લહઈ આરાધી તેહ,
શુભગતિની ભજનારી થઇ, પણિ સાસુની [3]પતિ તિહાં ગઇ. ૩૯

ફટ ફટ લોક કરઇ જગમાહિં, બેટો પણિ હેલાણો ત્યાંહ;
પુત્રી તાસ ન દીઇ કોઇ, પરણાવ્યો પરદેસઇ સોય. ૪૦

ગજપુર નયર અનોપમ વરઇ, વિપુલ ગોતિ કરે પણ તસઇ;
ગવરી નારી ઉમયા દીકરી, તે કન્યા ધરણે વરી. ૪૧

ઘરિ લાવ્યો તે પોતા તણે, તે કેહેને નવિ માને ગણે;
સાસુ સાહમી બોલઈ ગાલિ, ટાકર મારે સિરહ કપાલિ ૪૨
સાસુ કહઇ વહુ ખાંડો દલો, વાસીદું નઈ પાંણી ગલો;
વલતી વહુઅર બોલઇ આપ, સકલ કામ કરઈ તુહ્મ બાપ. ૪૩
બોલંતી મૂઢઈ વાચાલ, વાઘણિની પરિ દેતી ફાલ,
અણદીઠાં વલી બોલઇ આલ, સાપણિ સાસુ કરી સીઆલ. ૪૪
ગાઢી સાસુ અતિ વઢકણી, પણિ તે બીહઇ વહુઅર ભણી;
ઉંમયાઈ નાગિલિનેં દમી, વિણહ પધોરી કીધી સમી. ૪૫
ઇમિ કરતઇ દિન કેતા જાય, સાસુ સસરો પાછાં થાય;
ઉંમયા ઘરિ રમઈ એકલી, ભગતિ કરઇ ભરતારહ ભલી. ૪૬

---

૧ અતિ. ૨ અતિ. ૩ પતિ ત્યા.

મન રંજઇ ભરતારરહ તણું, પણિ શીયલનરાખઇં (તે)આપણું;
અવર પુરૂષસુ રંગિઇ રમઇ, જીમ પોતાના મનમાં ગમઈ. ૪૭
એક દિવસ ઉમયા ભરતાર, સોમદેવ શ્રાવક નરસાર;
તેહ સું મિત્રી રાખઈ ઘણી, સકલ વાત કહઇ પોતાતણી. ૪૮
સ્વામી મુઝઘરિ નારિ એક, સબલભગતિ મુઝ કરઈ [૧]વિવેક,
મુઝસું રાખઇં સબલો પ્રેમ, ચકવો ચકવી પંખી જેમ. ૪૯

દૂહા.

ચકવીપરિ મુઝ કામની, મુઝસું રાખઈ નેહ;
શીલવતી સુંદરી ભલી, બહું ગુણવંતી તેહ. ૫૦
સોમદેવ શ્રાવક ભણઈ, મિત્ર સુણો મુઝવાત
રામા રંગિઇં જે રાચસ્યે, તે નર ઘસસે હાથ ૫૧
સીહણી નાગણી ડાકણી, અગન નીર વિષ ખાસ;
સોમદેવ કહઇ નારિનો, નવિ કીજઇ વિસવાસ. ૫૨
નવિ માંનઇ તો આજતું જઈ કિહજે નારિ;
હું [૨]ચાલેસ કાંમિ કહી, તું [૩]રહે મુહુલ મઝારિ. ૫૩
સોય વચન શ્રવણે સુંણી, કીધી તેહવી પઇરિ;
હુ ચાલૂં પરદેસડઇ, તુ રહઇજે નિજ ઘઇરિ. ૫૪
કાંમિની કહઇ કંત સુંણો, તુઝ વિણુ મુઝ ન સુહાય;
નીર વિના જીમ પોયણી, ખિણુ કરમાઈ જાય. ૫૫
નાંહણુ ધોયણુ વિલેવણા, પાંન ફૂલ નઈ હાર;
તુ ચાલઇ પરદેસડઇ, હું ન કરૂં સિણગાર. ૫૬
ગીતગાન કરવું નહીં, કાજલ મોય નિવારિ;
મધુરમીઠૂ નવિ જમુ, ન જાઉ વનહુ મઝારિ. ૫૭

---

૧ વિશેષ. ૨ જાઇસ. ૩ રહે જે ઘર.

પરઘરિ ફરવું મુજ નહી, નહી લિંગીનો સંગ;
ચિત્ર ન જોવું મેં સહી, ફોફલ નહીંજ લવિંગ. ૫
ચંદ્રકાંતિ અગિં નહીં, નહી ચંદન નહી વાય;
તપ જપ કિરીયા પુણ્ય કરૂં, બઇઠી રહું એક ઠામ. ૫
માયાવચન ભયલી કહઈ, સાંચૂ માંને કંત;
પ્રીઉ પરખ્યાનઇ કારણિં, મિત્રી ઘરિ આવંત. ૬
નિશાસમય નર દો તિહાં, આવ્યા છલ જોવાય;
બાંહિર [1]આવઈ કાંમિની, નર પઇઠો ઘરમાંહિ. ૬
છાંનો સોય છપી રહ્યો, નવિ જાણઈ ઘરનારિ;
રણધીર સુત કોટવાલ નો, આવ્યો [2]મોહુલ મઝારિ. ૬

ઢાલ.

રાગ ગોડી—આસાઉરી સિંધવો-સાંસો કીધો સામલીયા-એ દેશી-
વાસુપૂજ્ય જિન પુન્ય પ્રકાસો એ દેસી

ભુવન મઝારિ આવ્યો ખત્રિ, કરતી સબલ સજાઇ,
સોલસિંણગારકરઇ[3]નિજઅંગિ, નિર્મલ નીરે નાહી ભુ.એઆંચલી ૬૩
ભોજન ભગતિ કરે નર કેરી, વિવિધ સૂખડી પ્રીસઇ;
શાલિ દાલિ બહુ શાક નીપાઈ, જીમતાં હઇડું હીસઇ-ભુ. ૬૪
અનુક્રમિ તે જડિત્ર ઢોલીઓ, ભરીઓ રેશમ દોરી;
મસરૂ લાલ તણીજ તલાઇ, સેજ્ય સમારઇ ગોરી-ભુ. ૬૫
વિવિધ વર્ણ તણાં ઉસીસાં, ચદરવા બહુ ભાતિ,
પંચવર્ણ તણાં ગાલમસૂરાં, જાતી ન જાણઈ રાતિ-ભુ. ૬૬
વિવિધ પુષ્પ ઠવ્યાં તિહાં સેજ્યઇ, અગર સુગંધી ધૂપ;
કાંમિનર [4] કામી એ કીધું, જાંણુ પડવા કૂપ-ભુ. ૬૭

૧ નિકળી. ૨ ભુવન ૩ સર્વ ૪ કાજયેએ.

બત્રીસા સો દીપક કીધા, ચિત્ર તણી શોભાએ,
થાલ કલશ આરીસા ફિરતા, જાણું હરિસિયાય-ભુ ૬૮
જાર પુરૂપસું ઉમયા લુબધી, કરતી ભોગ વિલાસ;
નિજ[1]ભરતારતે નયણેનિરખઈ, કહઈ એ ધિગ ઘરવાસ-ભુ. ૬૯
અસ્યૂ વિમાસીનઇ તિહાં કોપ્યો, કરૂ નરનારિ પ્રહાર,
નારી હત્યા કરતા નહી રહઇ, ઉત્તમ કુલ આચાર-ભુ ૭૦
અસ્યૂ વિમાસી નઈ સજથાય, જવ ઉઠ્યો તે જાર;
ગલકદલ ઘા મુંકયો તેહનેં, મરણ લહ્યો તેણી વાર-ભુ. ૭૧
પરનારીસ્યૂં પ્રીતિ નિવારો, જો સુખ વંછો દેહ'
એણેં વ્યસને દૂખ પામ્યાદેવા, બિરૂદ વહંતા જેહ-ભુ. ૭૨

દૂહા.

બિરૂદ વહઇ વ્યસની બહુ, ખિત્રી જે રણિધીર;
બહુ દુખ પાંમ્યો તે વલી, ખોયુ સીસ સરીર ૭૩
એણઇ અવસરિ ઉમયા તિહા, જાગી સહસાકાર,
પુરૂપ ન દીસઈ પાસકો, માર્યો દીસે જાર, ૭૪
તવ ઉપાડી નીકલી, નાખ્યો કૂપ મઝારિ,
હેમ કહેં નારીતણા, અકલ ચરિત્ર સસાર ૭૫
રવિ શશિ તારાહનો લહીઈ તેહ વિચાર;
પણિ અસ્ત્રીના ચરિત્રનો, કો નવિ[2] પાંમઇ પાર. ૭૬
ઉંમયા નારી ચરિત્ર જુઉ, સ્યો સ્યો કરેં ઉપાય
ખીરખાંડ (ઘ્રત) ભરી લાડુલા, થાલ ભરી ઉ જાય, ૭૭

ચઉપઇ.

ઉજાંણી ઉંમયા તિહા જાય, કેડિં ધરણ નિજ માંટિ થાય;
તે ચાલી સમસાન મઝારિ, ભૂત પ્રેત તિહા શાકિની[3]સારિ ૭૮

---

૧ અતિ આડબર લીલ કરતા. ૨ લાભિ. ૩ નારિ.

દેવ દાંનવને બહુ વ્યંતરા, ઝોટીંગ વીર વેતાલજ નરા,
કહોથી ન બીહઇ ઉંમયા નારી, પુહુતી ડુંગર ગહ્વા મઝારિ,
માંહી બેઠી ચઉસઠી યોગિની, ક્રીડા કરઇં બહઇન્યો એકમનિ;
ડંડ પ્રણામ ઉમયા તિહાં કરઇ, થાલ ભર્યું લેઇ આગલિ ધરઇ,
હરખી બહઇન્યો બોલીતાંમ, ઉમયા તાહરૂ સીધું કામ,
ઉંમયા કહઇ મુઝ કાંમ નવિથયો, જાર પુરૂષ મુઝ મરણિં ગયો,
તેણિં કારિણે મુઝ કૃપા કરો, ચઉસઠી યોગની દૂખ મુઝહરો,
તરૂ ઉતપન દીઇ વિદ્યા માય, જેહથી વનવૃક્ષ ચાલ્યો જાય.
તેણિં તરૂઅર હુ બઇસી કરૂં, વિવિધ પુરૂષસું ક્રીડા કરૂ,
હું કહઇની મારી નવિ મરૂં, વિદ્યા બલે નરના [૧]મદ હરૂં,
બોલી વિકટ ખપરા જેહ, મહાબલિ મુઝનઇ માંગ્યું દેહ,
તવ ઉંમયા બોલી તેણી વાર, જા બલિ દેસુ મુઝ ભરતાર,
પણિ એક અંજન આપો માય, જીમ માહરો માંટિ વસિ થાય;
તુઝનઈ બલિ હું આણી દેસ, બોલ્યું વચન તે કિમ ચૂકેસ,
આપ્યું, અંજન વિદ્યાવલી, તરૂઅર ઉપરિ બઇસી પલી;
નિજ ભરતાર પણિ પાછો વલ્યો, દેખી ચરિત્ર મનમાં પરજલ્યો,
પાછાં ઘરિ આવ્યા નરનારિ, ઘરણુ વિચારઇ મનહ મઝારિ,
ગયો મિત્ર સોમનઈ પાસ, પૂરવ વાત કહી મનિ ઉલાસ,
સોમમિત્ર નઈ કહઈ હું તુઝકહું, એણઇં ઘરિ વાસ સહી નવિરહું
જો વિશ્વાસ કરૂ એ તણો, તો મસ્તગ ખોઉં આપણો,
સોમ કહઇ તુઝ કહુ ઉપાય, ઘરમાં ધન મુંકી મમ જાય;
ચંચલ નારિ ઘરિ એકલી, ઋદ્ધિપૂરણ રહે કિમ ભલી.
ડાકણી નઇજીમ રાવલી ચઢી, કારેલી નઇં લીંબઈ અડી;
જીમવિષનઇસાપણિ મુખપડયો, કોહી ઘઇસ ને કીડો ચડયો.

---

૧ મન.

જેમ કરમ્યે નીલીનો પાસ, ધુરત થયો જેમ તસ્કરદાસ;
તિમ એ આગઇ ચચલ નારિ, તુ (મુકી) જાઇવન મુહુલ મઝારિ; ૯૧
એણી વાતઇ અનરથ બહુ કરઇ, તાહરઇ પણિ ધન વિણ નવિ શરઇ;
... ... ૯૩

દૂહા.

ધન વિણ તાહરઇ નવિ સરઇ, પડિત આપ વિમાંસ;
ચઉદ વિદ્યાનો ધણી, માગઇ મૂરખ પાસ, ૯૪

કવિત્ત

ચઉદઇ વિદ્યા સાથિ હાથ મૂરખ નઇ ઉદઇ,
વરસઇ હુઓ વૃદ્ધ, બાલની ઉલગ કેડઇ,
રૂપે હુઅ સરૂપ, કરૂપને ખધે ચઢાવઇ,
જેહના કુલ અતિ ઉંચ, નિચ નઇ સીસ નમાવઇ;
પૂજનિક સઘલી નાતિનો, પાય પડઇ પાપી તણે,
થઇ દાસ સહુ લછિ તણા, ધન વિણ સહુઇ અવગુણે. ૯૫

ચઉપઇ.

એહવું દ્રવ્ય તણુ અધાણ, સાંભલિ મિત્ર ધરણ સુજાણ;
તેણઇ કારણિં ધન લીઉધ્ર થશો, મિત્ર તુમ્હો જીમ થાઉ સુખી. ૯૬
સોમ તણી બુદ્ધિ હઇડઇ ધરઇ, ધન લીધું ઘરથી બુદ્ધિ કરી;
ચાલ્યો ધરણ પંથિ તે પલ્યો, સિદ્ધ પુરૂષ એક વાટિ મિલ્યો ૯૭
વેગઇ ધરણ [1]લાગ્યો તસ પાય, ભાખી સઘલી પૂર્વ કથાય,
સ્વાંમી કર્મ કીઆં મેં કોડિ, બિહત્યાનાં પાતગ છોડિ. ૯૮
સિદ્ધ પુરૂષ બોલ્યો તવ ત્યાંહ, હુ ચિંતાતુર છુ મનમાંહિં,
સોવન સિદ્ધ મત્ર ઉપાય, ધન વિણ તે [2]ન ફલઇ વિધાય. ૯૯

---

૧ નમ્યો. ૨ પણિ નવિ સિધાય.

ધરણુ કહઇ સ્વાંમી ધન લીઉ, વલી મુઝ કાંમ અનેરૂં દીઉ,
સિદ્ધ પુરૂષ હરખ્યો અતિઘણું, ધૈર્ય ભલું એ ધરણુહ તણું ૧૦૦
ધન નવિ લીધું ધરણુ લગાર, દીધી વિદ્યા એક અપાર;
અતીત અનાગત નઈ વર્ત્તમાન, આપ્યુ ત્રિણ કાલનું જ્ઞાન.
ચરણે ધરણુ નમી સંચરઇ, મહાવનમાં એકલડો ફિરઇ,
કલ્પદ્રુમ તલઇ મુનિવર એક, બઇઠો દીઠો યતિ વિશેષ.
આવઈ વેગઈ નમી તતકાલ, સ્વામી હું મૂરખમતિ બાલ,
બિં હત્યા માથઇ બલવતી, તે પાતગ છોડવો જતિ.
મુનિવર કહઈ જપો શ્રીનવકાર, જૈન ધર્મ આરાધો સાર;
શ્રીસેત્રુંજય તીર્થ જઇ, પાપ ધૂઉ જીન આગલિ રહી.
વચન અનોપમ કાનિં સુણી, ચાલ્યો નર સેત્રુંજા ભણી,
ફરસ્યો ગિરિવર જૂહાર્યા દેવ, બિ હત્યાના [1]પાતગ છોડ.
શ્રીજીનધર્મ આરાધઇ સાર, વદનિં જપઇ શ્રીનવકાર;
વિદ્યા શક્તિ અછઇ તસ ઘણી, પણિ નવિ જાઈ નિજ ઘરભણી.
ઉંમયાથી બીહે નર ઘણુ નારીથી બહુ પામ્યા મરણ;
મુંજ રાય પરદેશી જેહ, નારિ માર્યા નર વલી તેહ.
રાય ભરતરીને ભોલવ્યો, જમદગન તાપસ રોલવ્યો;
સ્ત્રીની વાત નજાઈ કહી, ચંડ પ્રદ્યોતન ડાંભ્યો સહી.
અસું વિચારી ધરણુઇ તિહાં, ન ગયો નિજ ઘરિ નારી જીહાં;
સ્ત્રી ચરિત્રનો ન લહે પાર, હેમ કહઇ સુંણિ રાય વિચાર.
અસું વચન ભાખઈ મુનિરાય, કુમારપાલ મનિ સંકા થાય;
ગુરૂ નઇ પૂછઈ એ કિમ મિલઇ, કીડી કુંજર કેહીપરિં ગલઈ.
નૃપ નઇ સમઝાવ્યો તેણીવાર, ચક્રેસરી તેડી તેણીવાર;
ગુરૂ કહઇ દેવી પધરી કરી ભલ્લ, કાઢું કુંમારપાલનું સલ્લ.

---

૧ છુટો તતખેવ.

દેવી કહઇ સુંણિ હેમસૂરિંદ, વિઘન ઠાંમ છઇ કુમરનિરંદ;
ગુરૂ કહઇ કાંઇક કરવુ સોય, સંકા રહીત જીમ રાજા હોઇ. ૧૨
ચક્રેશ્વરી બોલી તવ ત્યાંહ, આજ થકી અઠદાડામાહિં;
પાટણ નયર વિવહારી એક, મરણ થસઇ તસ એહવો લેખ. ૧૩
તિહાં પ્રતિબોધસ્યઇ એ રાય, અવર નહી બીજો કીસ્યો ઉપાય;
અસ્યું કહીને દેવી જાય, આઠ દિવસ અનુક્રમિં થાય. ૧૪
પાટણનયર વિવહારી જેહ, કરમિ મરણ લહઇ નર તેહ;
પૂઠી નારી થાઇ સતી, વેગઇં વિનવીઉ નરપતિ. ૧૫
રાય કહઇ થયો સંધ્યાકાલ, મમ બાલયો અબલા બાલ;
વાહણઇ હું આવેસસહીત્યાહ, સતી નારી હસઇ વલી જીહાં. ૧૬
અસ્યુ કહી ચાલ્યા નર તેહ, કહઇવા આવ્યા હુતા જેહ;
નિશા મધ્ય સમઇ જવ થાય, લેઇ ખડગ નઇ રાજા જાઇ. ૧૭
આવ્યો વેગઇ રાજા તિહાં, સતી બલેવા બઇઠી જીહાં;
એણઇઅવસરિંતિહાંસુણીઓનાદ. જાણે કો સુર કિન્નર સાદ. ૧૮
નાદિં મોહ્યા નરનઇ નારિ, નાદ વડો એણઇં સંસાર;
નાદિં દૂખીઆ દૂખ નિગમઇં, નાદિં નાગણી ક્રીડારમઇ. ૧૯
નાદઇ સુર બહુ થભ્યા રહઇં, નાદિં લીણા મૃગ દૂખ વહઇં;
આસ્યો નાદ સુણ્યો જવ કાંનિ, ઉઠી સતી વિહ્વલ હુઇ ગાંનિ. ૨૦
ચાલી સોય સુણી નઇ નાદ, આગલિ ઇશ્વરનો પ્રાસાદ;
તેહમાં પંગુલ બઇઠો ગાય, તેણઇ નાદિં ડોલે પ્રહલાય. ૨૧
સતી જાઇ બેઠી તસ પાસ, નાદ સુંણઇ મનનઇ ઉલ્હાસ;
રાગઇ મોહી વિહ્વલ થઇ, પંગુલ નઇ પ્રાર્થ્યો સહી. ૨૨
તેણે કારણિ નર વરજો નાદ, સહજી ઋષિ નવિ કાઢઇ સાદ;
શીલવંત નરનારી જેહ, ઘણો આલાપ કરઇ મ તેહ. ૨૩

શાસ્ત્ર માંહિં કહ્યું છે જોગ, કોઇક ટાલીઓ નિર્ધન હોય,
કોઈક મૂરખિ નર દતાલ, કોઇક કાંણો નર સુકુમાલ ૨૪
કોઇક ગીતવતી હુઈ સતી, તેણઇ નાદિ ન ખેદઈ જતી,
બ્રહ્મચારી નર સ્ત્રી અવગુણઇ, ન કરઇ રાગ નઈ કાંને સુણઈ ૨૫
[1]પંગુલ જો સતીઇં સુણીઉ નાદ, તો કામિં કીધું ઉન્માદ,
પગુલ નઈ પ્રાર્થના કરી, સ્વામી રહઇ મુઝ અગિધરી ૨૬
પંગુલ કહઈ સાંભલી સુકુલીણ. રૂપ હીણનેં કાયા ખીણ,
મુઝ સાથિં તુઝ કિમ્યો સનેહ, માહરૂ કામ નહી સહી એહ. ૨૭
દીન વચન ભાખઇ સ્ત્રી ત્યાંહ. દસ અંગુલી દીઇ મુખમાંહ;
સ્વાંમી સતી વચન મમ ઠેલી, કડણપણું હઇઆનુ મેલિહ. ૮
રણ સંગ્રામિં પાલા ધસઇ, સીહ દેખી નવિ પાછા ખસઈ;
પણિ તેણે કામ નવિજીત્યોજાય, સ્ત્રી આગલિ તે છાલી થાય ૨૯
પંચ અગનિ નર સાધઈ જેહ, કરવતિ કાયા કષ્ટઇ દેહ,
મસ્તગ પૂજ કરઇ નર વલી, સ્ત્રી સંગિઇ તે જાઇ ગલી. ૩૦
આતાપના લીઇ બારઈ માસ, જે નરનો વનમાહિ વાસ;
માહાતપીઓ ખટમહિનેજમઇ, તે પણિ નારી વચને [2]ગમઇ. ૩૧
નારી વચને ચૂકો પગુ, સતીઈ આપ વિટાલ્યુ અંગ,
કરી કરમ નઇ આવી તિહાં, નિજ ભરતારનું સબ જીહા ૩૨
સતી ચરિત્ર સઘલું જે થયું, સોય સકલ રાજાઈ લહ્યું,
એણઇ અવસરિ હુઉ પ્રભાત, સમસાનઈ આવ્યો નરનાથ. ૩૩
બિઇ કરજોડિ વારઇ નારી. કાતુ પઇસઇ અગનિ મઝારિ, .
મમબલિં બાઇ રહઇ જીવતી, તુઝ ચરણે હુ લાગુ સતી. ૩૪
કુંમારપાલ નૃપ વારઈ આપ, નિજ હત્યાનું મોટુ પાપ,
પાંપિ જીવ ન હોઇ સુખી, ચિહુ ગતિ માંહિ તેફિરઉ દૂખી ૩૫

---

[1] નર. [2] નજો.

સતી કહઈ સાંભલી નરસાર, મુઝનઈ પ્રેમ ઘણો ભરતાર,
આદરઈ મિલવું તેહનઈ સહી, સું કહું હું ઈહાં રહી. ૩૬
રાય કહઈ સાંભલિરે સતી, તુઝનઇ કિમ મિલસ્યે તે પતી,
આગરણુ તાહરા તેહમા ફેર, તો કિમ જાસ્યે એકઈ સેર. ૩૭
જીવ કર્મ જીમ જૂજૂ કરઈ, લાખ ચઉરાસી યોનિ ફરઈ,
કુંણ કેહને મિલઇ છઈ ત્યાહ, સતી વિચારો હઈડામાંહ. ૩૮
સતી કહઈ આભલિ નરનાથ, ન બલ્યાંની તુ મકરિસ વાત;
સહી બલેવું સતીઈ આજ, દીઇ આદેશ મુઝનઇ માહારાજ. ૩૯
કહ્યું ન માનઈ અબલા જસઈ, નૃપ એકાંતે તેડી તસઈ,
શાં ચૂકઇ છઈ આ ભવલીલ, હું જાણું છું તાહરૂં શીલ. ૪૦
રયણી વાત ગઇ વિસરી, નિજ નરનઈ મુંકી નીસરી;
જાઇ કીધો પશુના સંગ, સતી શીલ કરેઉં તિહાં ભંગ. ૪૧
અસ્યું વચન ભાખઈનર જસેં, સતી પોકારી ઉઠી તસેં;
અરે લોક જૂઓ સસારિ, ચંદન થકી વરસેં અંગાર. ૪૨
સાયરમાહિથી ઉઠી ઝાલ, સીરણી જાઇ ભુંડણુ બાલ;
ચંદનથી ઉઠઇ દુર્ગંધા, દેખતાં હુઇ નર અંધ. ૪૩
સાર સુગંધ હુઇ જઇ હીગ, સસલાનઇ સિરિ દીસઇ સીગ;
સોના ઉપરિ લાગઇ શામ, જહયર પ્રગટિઉં અમૃત ઠાંમિ. ૪૪
જે કહઇવાય પૃથવી(નો) નાથ, સોય કરઇ પાતગની વાત;
મુઝને કહઇ ઘરનારિ થાય, કિસ્યુ કરૂં જો [૧]પુથ્વીરાય. ૪૫
નીમ કીઉ નૃપ અણહ વિચારી, કર્મ મૂઇ આઠેં નારી,
પટરાંણી વિણ કિમ રહઇવાય, તેણે કારણિ પ્રાર્થના રાય ૪૬
ઈમ રાજા નઈ હેલી ત્યાહ, સતી ઝંપાવઈ અગનિ માંહિં,
રાયતણું મુખ ઝાંખુ થયું, લોક માંહિં નૃપ પાંણી ગયું. ૪૭

૧ વલવાની. પાટણ.

વાત હુઇ નર કોરોહારિ, લાજ્યો ભૂપતિ નાવઇ બાર;
હઈઇ વિચારઈ [1]હેમસૂરિમ્ય, હુઓ કલંકી કુંમરનિરંદ. ૪૮

સકલ લોક દેખતાં આજ, કલંક રહીત કરવો મહારાજ;
જીમ એ ધર્મ થકી નવિ જાઇ, કીર્તિકલા જીમ વાધઇ રાય ૪૯

હેમઇ તેડયો કુમરનિરંદ, વેગઇં ગયો જીહાં હેમસૂરિંદ,
બિઇ કરજોડિ લાગો પાય, વેગઇ તિહાં બોલ્યા ઋષિરાય. ૫૦

કાં રાજા મનિ શંકા ગઇ, હેમ વચન જૂઠું કઇ સહી,
રાય કહઇ હુ મૂરિખ મંદ, કહ્યુ ન માન્યુ હેમસૂરિંદ. ૫૧

ઘણા દિવસની મેલી લાજ, તે મઈ ખોઇ સઘલી આજ;
ચઢિઉં નીર પાછુ ઉતર્યું, જો તુઝ વચન હઈઇ નવિ ધર્યું. ૫૨

તે ભાખ્યુ તે સાચું સોય, [2]સ્ત્રી ચરિત્ર ન બૂઝઈ કોય;
જો બૂઝઇ તો યોગી હોઇ, કઇ માહરીપરિ મહિમા ખોઇ. ૫૩

એહ વચન ભૂપતિનાં સુણી, પ્રજા [3]તેડી પાટણતણી:
આસ્યું વચન કહઇ હેમસૂરિંદ, દોષ રહીત છઇ કુમરનિરંદ ૫૪

જેહ સતી અગનિમાં બલી, તે પંગુલસુ ચૂકી વલી
સોય સરૂપ રાજાઈ લહ્યું, દયા કાજી તસ છાનુ કહ્યુ
ભલુ કહ્યું રાજાઇ જસઇં, નારી પોકારી ઉઠી તસઈં,
કૂડ કલંક દીધું પાપણી, દોસ રહીત છઇ પાટણ ધણી. ૫૬
પુરજન લોકો માંનો નહી, તો પંગુલ નઈ તેડો [4]આહીં,
એણે વચને હરખ્યા નરનારિ, પંગુલ આંણ્યો તેણેં ઠારિ. ૫૭
સકલ લોક દેખતા અસઇં, હેમાચાર્ય બોલ્યા તસઈં,
તુઝ પૂર્વે પાતગ નવિ છેહ, તો આણુંઇભવિ પંગુલ દેહ. ૫૮
આ ભવિ જૂઠું બોલીસ જોય, તો આગલિં દૂખ તુઝનેં હોય;
તેણઇ કારણિ સત્ય બોલે આપ, મૃષા કહઇ તું પૃથ્વી પાપ. ૫૯

---

૧ સૂરિંદ. ૨ અસતી. ૩ મેલિ. ૪ સહી.

પૂછી વાત તવ પંગુલ કહી, પરાણી પાતગ લાગુ સહી,
સતી તણો મઇં કીધો સંગ, પરવસિ પણઈં વિગલ્યુ અંગ. ૬૦
પંગુલવચન સુંણ્યા તિહાં ભલા, નીકલી તયા હાંસ્યાના સલ,
રાય પ્રસસ્યો લોકે ત્યાંહ, કીર્ત્તિ પસરી ત્રિભુવન માંહ ૬૧
જ્ઞાનવંત ગુરૂ જાણી કરી, અંગ તણું આલસ પરહરિ,
પ્રેમઇં પૂછઇ ગુરૂને વાત, કહો સ્વામી પૂરવ અવદાત. ૬૨
પૂરવભવિ કહો હું સ્યો હતો, કુંણકુલઇં આગલિ થાઇસિ છતો;
કુંણ કારણિ જેસગસું વયર, ઉદયન હેમ ધરે કિમ મહેર ૬૩
પાંચ બોલ એ પૂછ્યાં જસેં, હેમાચાર્ય બોલ્યા તસે,
વીરથી ચઉસઠિ વરસે કહ્યો, જંબુસ્વામી તવ મુગતિ ગયો. ૬૪
દસ વાનાં તે સાથિં ગયા, હેમસૂરિ તે વિવરી કહ્યા,
પહઈલુ મનપર્યયજ્ઞાન, બીજુ પરમ જે અવધિ જ્ઞાન. ૬૫
ત્રીજી પુલાક લબ્ધિ જે ગઇ, ચઉથું આહારક સરીર તે સહી,
પાચમી ક્ષપકશ્રેણી તે ગઇ, છઠી ઉપશમશ્રેણી તે નહી. ૬૬
સાતમો જે જીનકલ્પ નિષેધ, આઠમો કહુ સંયમનો ભેદ,
પરિહાર વિશુદ્ધ શુક્ષ્મ સંપરાય, યથાખ્યાત ચારિત્ર કહું વિધાય. ૬૭
નુમું નર નહી કેવલજ્ઞાન, દશમઈ વારી મોક્ષ [૧]પ્રધાન,
એ દશ જંબુ જાતઈ ગયા, અલ્પ જ્ઞાન તે હવડા રહ્યા. ૬૮
પણિ મઇં કરવુ તાહરૂં કાંમ, આવ્યો સિદ્ધપુરી જીહા ગાંમ,
નદી સરસ્વતી તીરઈં રહી, સૂરિમંત્ર આરાધઇ સહી ૬૯
અઠમ તપ કીધો તિહા જસઈં, ત્રિભુવનસ્વામીની આવે તસઈં,
દેવ અદ્રષ્ટીભવ તિહાં કહઈ, તેણઈં વચને [૨]તવ સુનિવરસહઈ. ૭૦

દૂહા.

તેણઇ વચને મુનિવર કહે, ભાખઇ પૂરવ ભવ વાત,
દેશ મેવાડમાહિં હવો, સુણી પૃથવીના નાથ. ૭૧

૧ નિધાન. ૨ ત્યાહાં.

ઢાલ.

રામ ભણે હરિ ઉઠીઇ—એ દેશી— રાગ રામગીરી.

દેશ મેવાડ માંહિં વસેં, જયપુર નગર સુસાર રે;
જય કેસી નૃપ તિહા ભલો, અન્યાનહિંઅલગારરે-દે-એઆંચલી ૭૨

નૃપ જયકેશી તણે કુલિ, હુઉ એક નરવીર બાલ રે;
સાતઇ વ્યસન સેવતો, તેહને કાઢઇ ભૂપાલ રે—દે ૭૩
ચાલ્યો નરવીર એકલો, આવ્યો મેવાડ સંધિ રે;
થાઇ પલિપતિ પાદસ્યાહ, લૂટઈ ઝગડઈ કરઇ બંધરે—દે. ૭૪
એક દિન માલવ દેશનો, જાતો સારથ વાહરે,
બહુ ઋદ્ધિ લેઇરે આવીગો, લૂટિ નરવીર જાય રે—દે. ૭૫
દૂહવ્યોખીજવ્યોરે[૧]દૂખઈભર્યો, આવ્યો માલવ માંહિં રે;
નૃપ સતોષીરે[૨]બહુપરિ, ધાયો નરવીર જ્યાંહ રે—દે. ૭૬
પલ્લી વીંટયોરે વાંણીઈં, [૩]નાસી નરવીર રાય રે;
નારિ સગર્ભારે હાથિં ચઢી, માર્યો તેહને ઘાય રે—દે. ૭૭

કાલે મરણ સારથપતિ થાય, તપબલિં હુઉ જેસગ રાય,
હત્યા માટઇ નર વાંઝીઓ, જેસંગદે હુઉ જયતીઉ ૮૨
પશુઆં પખી માંણસ તણુઅ, જે નર બાલિક તેહના હણઇ,
વલી વિયોગ કરઈ નરનારિ, નુ હઇ છોરૂ તે ઘરિબારિ. ૮૩
જો હુઈ તો જીવઈ નહી, પાપઈ સાતા નો હઇ કહી,
તેણુઈ કારણિં નર [1]ચેતોઆપ, જેસગ વાઝીઉ પૂર્વ પાપ ૮૪
હવઈ કહુ નરવીર કથાય, વાટિં મુનિ મેલાપક થાય.
યશોભદ્ર સૂરિ કહઇ કથાય, ધર્મ વિના ભવ આલિ જાય ૮૫
દયા દાન દમ પરઉપગાર, શીલ વિના નર સ્યો અવતાર,
પૂજા પરમપુરૂષનુ નામ, નિસુણ્યા દયતણા ગુણગ્રામ ૮૬
વચનસાર વિનય નહી જીહા, ઉપશમ નહી આખા ભવમાહિં,
[2]શુદ્ધગુરૂ સંગ કિમઇનવિથયો, બયલપરિ તેહનો ભવ ગયો. ૮૭

દૂહા.

બયલ કહઈ સુણો મુનિવરૂ, મુઝમાં ગુણ બિઇ ચ્યાર,
નિર્ગુણ જમલો મમ કરો, તાણું વિષમ ગુભાર. ૮૮

કવિત્ત

વિષમ ભાર જોતરી, સકલ પૃથવી પણિ ખેડુ;
શાલિ દાલિ જવ જ્વારી, નીપાઇ અન્ન ઘરિ તેડુ,
રાજ [3]ઋદ્ધિ સિણગાર, ધોરી ઉપમાજ અગિઇ,
ઈસ ચઢઇ મુઝ પીઠ, જગત્ર જસ પાયે લાગઇ,
વિવાહ વાઉન જાન જાતા, મુઝ વિણ કિહા ચાલે નહીં,
નિચાનરનઇ તોલિ, યશોભદ્ર આણો [4]નહી. ૮૯

દૂહા.

વૃષભ વચન શ્રવણે સુણી, ગુરૂ કહઈ વચન કનુ ખરૂ,
ગુણ અંગિઈ નહી એક, તે નર [5]નગુ કતિગે. ૯૦

---

૧ વરી. ૨ સદ. ૩ રથ. ૪ કહી. ૫ કહીઇ.

કવિત્ત.

સ્વાંન કહઇ હું સાર, પડત પાંનડઇ જાગું,
કરૂં વકાર્યો વેઢી, પાછો કિમઇ ન ભાગુ
મણુ માઠેરો આહાર, કમીઅક કુલીઇ સારૂ,
ન કરૂં લુણ હરામ, બોલતો કિમઇ ન હારૂં,
વિષય વિકલ નીતિ નહીં, બિહું નહી નિસ એકલો;
સૂરિ સુંણો નર નિગુણથી, સ્વાંન કહઇ જગિ હુ ભલો. ૯૧

દૂહો.

સ્વાંન વચન શ્રવણે સુંણી, ગુરૂ કહઈ વચન સુઇક્ષ;
ગુણ હીણા નર તે તસ્યા, જેવા મૂરિખ મહિષ. ૯૨

કવિત્ત.

જલપાઉં જગમાંહિં, ત્રીઆસરિ ભાર ઉતારૂ;
ગજ સાથિ કરૂં વેઢી, દૈત કુલ કહીઇ અહ્મારૂ;
સુર વાહન હું સાર, સ્રગનો ઘાટ ઘડાઇ;
કૂપ કુંપલિ સાર, ચૂઆ તિહાં અબર ભરાઈ;
જલથી બિહું નહીં કદા, જેણઈ કારણિ મહીષજ [1]ભણઈ;
[2]સૂરિ સુંણો ભીસો ભણઇ, ફોગટ કા મુઝ અવગુણઈ, ૯૩

દૂહો.

મહિષ વચન શ્રવણેં સુંણી, ગુરૂ કહઇ બોલ કહું ખરા;
ગુણ હીણા નર જેહ, તે નર જાંણો વાંનરા. ૯૪

કવિત્ત.

વાનર કહઈ હું વીર, કાલ (ફલ) કિમહઇ ન ચૂકું,
હણઇ ન પાંવં હારિ, વિષમ [3]વઢવાઢિ ઢૂકું.

---

૧ હણે. ૨ મહિષ કહે મુનિવર સુણો. ૩ વડ ઠામ જઇ.

જનતી સું નહી સગ, સનેહ ઘણા સગાંસ્યુ સાહિં;
નર આકાર ઓલખુ, લક ગઢ લીઓ સુબાહિં;
રાંમદાસ જગમાં જતી, પૂજાતો પરતગિ ઘણી:
સુણો ૧ગુરૂજી વાંનર ભણઇ, મકરિ જોડિ નિર્ગુણ તણી ૯૫

દૂહા.

વાંનર વચન શ્રવણે સુણી, ૨ગુરૂ કહઇ મ કરો વાદ
નિર્ગુણ જમલા મુઝ કીઆ, તે મુઝ બહુ અપરાધ. ૯૬
જગમાં કો અસ્યો નહીં, તોલું નિર્ગુણ જોડિ:
તેણઇ કારણિ અવગુણ તજી, આણો ગુણની કોડિ. ૯૭
નરવીર કહઇ ગુરૂ સાભલો, હું ગુણહીણ અસાર:
દાંન સીલ તપ ભાવના, નિફલ ગયો અવતાર. ૯૮
જીવ હિંસા કીધી ઘણી, મૃષા તણું મુઝ પાપ:
ચોરી પરદારા સહી, મંસ ભખ્યા મઇ આપ. ૯૯
જનમ લગઇ પાપી સહી, ન લહું પુણ્યની વાત:
યશોભદ્ર ગુરૂ કહે તુમો, વ્યસન નિવારો સાત. ૧૦૦

કુંડરિગ રાજા નરગિ જોય, ભ્રાત વચન નવિ માનઇ સોય
પર્વત શિખર સરીખા એહ, નહી ઉપદેશને ગોચ્યહ તેહ. ૫

એક નર ઉખર ભૂમિં જસ્યા, મેઘ ઘણા વર્ષેનોઇ તસ્યા,
ગુરૂ ઉપદેશ તે ઝાઝા દીઇ, મહા કાઠ્ઠઇ એક [1]આડગઝલીઈ ૬

જીમ મુનિવરને મિલીઓ ચોર, દેઈ [2]દેસના કીઆ સમજાર,
તસ્કર કહઇ પચ્ચખાણહ ભલુ, ગુરૂમઈ નવિ ખાતુ ગાડલું. ૭

એક જેહવી ભૂમિ મરૂ થલી, તીહાં મેઘ જોઇઇ વલી વલી,
તુચ્છ વરસાતઇ તિહા દુકાલ, સદા વૃષ્ટ હોઇ તો સુગાલ ૮

તિમનરનઈ ગુરૂજીહાંરઇમિલઇ, તિહારઇ ધર્મ મારગ સાંભલઇ;
ખિણ એક યતિ વિરહ થાય, ધર્મ તણી મતિ તિહારે જાય. ૯

કુલ વાલૂઓ સયમથી ચલ્યો, જો અંતિ ગુરૂ તસ નવિમલ્યો;
મરી સોય દુર્ગતિમા ગયો, ભૂમિ મરૂથલી સરિખો થયો. ૧૦

બીજો પુરૂપ હુઓ બલભદ્ર, બહુ ઉપદેશ દીઈ નર ઈંદ્ર,
સુર વચને નર સમઝયો તેહ, તેણે શુભ સયમ લીવો ત્યાંહ. ૧૧

હવઇ કહું ચઉથઉ દ્રષ્ટાંત, સુણિ તુ સોય કરી એકાંત,
એક પુરૂષની પરગતિ અસી, ભૂમિ ચિડોત્તર હુઇ જસી. ૧૨

એક મેઘ વરસઇ જેટલઇ, પૃથવી સરસ થાઈ તેતલે;
અનુક્રમિ હુઇ ધન દસ વિસ, ફલઇ અન્ન [3]તિહાં હુઇ જગિસ. ૧૩

પૃથવી સરીખો નર વલી હોઈ, મેઘ સરીખો ગુરૂ [4]પણિ જોય;
વાંણી તે જલ સરીખી જાણી, સુંણતા હુઇ ગુણની ખાંણી. ૧૪

એકવાર સુંણી જો રહ્યો, વલતો તે ગુરૂ ઉપદેસ નવિ લહ્યો,
સોય ધર્મથી પાછો પડઈ, જીમ ચિડોત્તર ઉણું ધડઈ. ૧૫

ઇહાં સંભારો અભયકુમાર, સુંણી દેશના બહુ નરનારિ;
ઋદ્ધિ રમણી તેણઇ પરિહરી, વીર હાથિ તેણઇ દીક્ષા વરિ. ૧૬

---

૧ આડગ. ૨ ઉપદેસ. ૩ તવ. ૪ તું.

કાહાનમ ધરતી સરીખા એક, થોડે મેઘઇ અન્ન અનેક,
તિમ થોડે ઉપદેશઇ બહુ, અર્થ ભેદ નર સમઝઇ સહુ. ૧૭
ઉદાઇ ધરિ જીમ પદમાવતી, સયમ ધારઇ રીલઇ સતી,
તેણઇસમઝાવ્યો નિજ ભરતાર, ઉદાઇ રાજઋષિ લહઇ પાર. ૧૮
એકનર સરોવર ધરતી જસ્યો, મુનિ મિલઈ પુણ્ય કરઇ ઉલસ્યો,
ન મલઇ તિહારઇ લીઈ કુવાટ, જલવિણ સર ધરતી જાઈ ફાટ ૧૯
સરોવર સરીખા ચ્યાર હજાર, ઋષભ સાથિ લીઇ સંયમ ભાર,
આદિનાથ તણો વિરહ થાય, તવ તે સંયમ મુકિ જાય ૨૦
એક પુરૂપ ધરતી માલવો, થોટઇ મેઘઇ સુગાલ હવો,
તિમનરનઈ હુઇ એક ઉપદેશ, ન કરઈ પાતિગનો લવલેશ ૨૧
માલવ ધરતી સરિખા જોઇ, જમ્બુ મેઘ મુનિશ્વર સોય,
પ્રભવ સ્વામી શ્રેણિક મહારાય, એક વચને સમઝયા તેણઇ ઠાય ૨૨
નેમવાંણી અતિ સોહામણી, પુન્યસાર રાજાઈ સુણી,
ઋદ્ધિ રમણી મુકયો પરિવાર, મુગતિ ગયો લેઇ સંયમ ભાર ૨૩
કેસી ગણધર કહઈ કથાય, કિમ સમઝયો પરદેશી રાય,
યસોભદ્રની વાંણી સુંણી, તિમ નરવીર હુઓ નરગુણી. ૨૪
વ્યસન સાત નિવાર્યાં ત્યાહ, સ્વામી જીવન મારૂ કિહા;
મદિરા માંસ નઇ પરનારિ, એહના પાપ ઘણા સસારિ. ૨૫
ન કરૂં ચોરી નહીં મુઝ ઘુત, પાલું નીમ જો ક્ષત્રિ પુત્ર;
વેસ્યા ગમન હું ન કરૂ રાય, કરી અગડ નઇ છબીયા પાય. ૨૬
ધર્મ ગ્રહી નર ચાલ્યો જાય, તિલગદેશ નવલખો કહઇવાય,
એક સિવા નગરી તિહા ગામ, વમઇ વાણીઓ આઢરનામ ૨૭

દૂહા.

આઢર કીર્ત્તિ અતિઘણી, માગ્યા ન કહઇ નાથ,
અનપાંન ચીવર દીઈ, ભૂખ્યો કોય ન જાય. ૨૮

ચૌદ પપા જસ મંદિરઇ, પુણ્ય પ્રસાદહ પાંન;
પવિત્ર પુજા પ્રબલધન, પાથરણાં પ્રધાન. ૨૯
પરમવચન પરભાવના, પૌષધ પરઉપગાર,
પડિક્કમણુ પચ્ચખાણુ તિહાં, પોષઇ પાત્ર અપાર ૩૦
અસ્યો આદર નર વાંણીઓ, મેઘપરિં દિઈ દાંન,
નરવીર લાજી તિહાં ગયો, માગણ મરણ સમાંન, ૩૧

કવિત્ત.

માગણ મરણ સમાંન, સોયપણિ સુપુરૂપ કેરઇ,
તૃષ્ણા કહઇ જઇ માંગઇ, લાજ તસ પાછો ફેરઇ.
ફિરી મડઇ પગ પ્રાંણ, નાકમુખ નિચું ઘાલઇ,
હઇઉ હાથ હડબડઇ, જીભની યુગતિ ન ચાલઇ.
શ્રવણ સોય સસઇ પડઇ, કવણ શબ્દ હોસઇં કહી;
મન ચિંત્યુ મનમાંહિં, દેસઈ કઇ દેસઇ નહી. ૩૨

દુહા.

હવુ [1]માઠું માગવું, ભુંડી તે પરની આસ;
માગણથી નર તે ભલો, જેહનઇ સરિ સંડાસ. ૩૩
માગણ જો મયગલ ચઢઇ, સોવન કચોલો હત્થ;
માંગ્યાં જો મોતિ જડઈ, તોહઇ જન્મ અકયત્થ. ૩૪
તેણઈ કારણિ નરવીર તિહાં, કીધો સુદ્ધ વિચાર;
સેવા કરૂં આદર તણી, વિવહાર સુદ્ધિ લીઉ આહાર.
અસું વિચારી આવીઓ, ઉદર ભરેવા કાંમિ
ગલગલ સાદિં બોલીઓ, વિનય વચન તસ ઠાંમિ
સ્વાંમી મુઝને રાખસ્યો, તુહ્મ ઘરિ કરસુ કામ
રક્ષા કરૂં તુમ દેહની, ન કરૂં લુંણ હરા

---

૧ ભુંડું.

આઢર શ્રાવક સુભમતિ, આવી કરૂણાસાર;
નરવીરને સુપરિ કરિ, તેડયો તેણીવાર ૩૮

ભોજન ભગતિ કીધી ભલી, પૂછી પૂરવ વાત,
નરવીર ઈંમ માંડી કહ્યો, વિતક સહુ અવદાત. ૩૯

આઢર કહઈ સુંણિ વીર તું, રહઇ [1]અહ્માંરઈ ઘઇરિ,
ભોજન ભગતિ નઇ લૂગડાં, દેસું સોઇ સુપઇરિ ૪૦

કુંમર રહ્યો ઘરિ તેહનઇ, કરતો કારજ સર્વ,
એણુઇ અવસરિતિહાં આવીઉં, વડુ પજૂસણ પર્વ. ૪૧

ચઉપઇ.

પર્વ પજૂસણ આવ્યું સાર, સાહ આઢર સુત સુંદર ચ્યાર,
નારી ઝમકા વહુઅરો જેહ, કરી ઉપવાસ નઇ બઇઠી તેહ. ૪૨

એણુઇ અવસરિ નરવીરહ જેહ, કાજ કરી ઘરિ આવ્યો તેહ,
મંદિર કોઇ ન દીસે તસઈં, ઉપાસરઇ નર આવ્યો જસઇ. ૪૩

ઉચુ નિચું થઇને જૂઈ, આઢાર શ્રાવક દીઠો સોય;
દૃષ્ટિ કરી વહુ ઉપરિ જસે, તે બડબડતી ઉઠી તસેં. ૪૪

હાલી ન લહઇ પુણ્ય નઇ પાપ, ખાવઇ પીવઇ સુખીઓ આપ,
ઉત્તમ દિવસ પજૂસણુ આજ, હાલી પેટ ભર્યાસું કાજ. ૪૫

જેહ પજૂસણ પર્વ વિસાલ, પોઢાં પાપ કરઇ વિસરાલ,
જેણુંઇ દિન કલ્પસૂત્ર એ સાર, આઠવાર સુંણુતા નહી અવતાર. ૪૬

અસું પજૂસણ પુણ્ય ભંડાર, સકલપર્વ માંહિ [2]તે સાર;
જીમ પંખીમાં ઉત્તમ હંસ, કુલમાહિ જેમ ઋષભ વંસ, ૪૭
જીમ પાંણીમાં ગંગા નીર, જીમ વસ્ત્રમાં ચારૂ ચીર;
જીમ વાંનરમાં વડ હનુમંત, ખિમાવંતમાં જીણ ભગવંત. ૪૮

---

૧. સહી મ્હારે ૨ પણ

તિમ એ સકલ પર્વમાં કહું, પર્વ પજૂસણ મોટુ લહું;
એણંઇ દિવસેં લીઇ આહાર, સો હાલી નર વડા ગુંમાર. ૪૯
અસ્યાં વચન તિહાં વહુઈ કહી, નરવીરને તવ તેડયો સહી,
ચાલિ દિઉં સિરામણ તુઝ, ધર્મ અક્ષર જાઇ છઈ મુઝ. ૫૦
ક્રોધ કરતી દીઠી જસેં, શેઠાણી બોલાવી તસે;
કુણ કારણિ ખીજો છો તુહ્મો, આજ આહાર ન લેસુ અહ્મો ૫૧
તવ શેઠાણી કહઇ સુણિ દાસ, પરાંણી ન કરાવું ઉપવાસ,
જાંણઇ સસરો માહરો જામ, મુઝ ઉપરિ બહુ ખીજઇ તામ. ૫૨
નરવીર કહે સુણી માહરી માય, કરૂં અપવાસ હુ મનઉચ્છાય,
તમ ઉપરિ કોણ ખીજે આજ. તમો કરો જઇ ધર્મહ કાજ ૫૩
હું તુઝ સાથિ આવું સહિ, ગુરૂ મુખ નીમ કરૂં ગહઇગહી,
નરવીર આવ્યો સભા મઝારી, શેઠઇ બોલાવ્યો તેણઇ ઠારી. ૫૪
નરવીર તું આવ્યો કુણ કાંમિ, વિનય કરી બોલ્યો તસ ઠામિ,
સાંમી આજ પજૂસણ ખાસ, મુઝનઈ પચ્ચખાવો ઉપવાસ. ૫૫
એક ચિંતઇ દીઠો જવ દાસ, ગુરૂ કહઇ પચ્ચખાવું ઉપવાસ;
યશોભદ્ર ગુરૂ મુખે પચ્ચખાંણ, કરી ઉપવાસ સુંણઇજ વખાંણ. ૫૬
એણીપરિ દિવસ ગયો દિનરાતિ, પારી શેઠ આવ્યો પ્રભાતિ,
નરવીરનઇ લીધો સંગાતિ, ભોજન ભગતિ કરઇ બહુભાતિ. ૫૭
આદર ન કરઇ દાતણનીર, તવ વેગઇ બોલ્યો નરવીર;
સ્વામી તુહ્મો ન કરૂં પારણું, કારણ સોય કહો તુહ્મ તણું ૫૮
આદર કહઇ સુંણિ નરવીર વાત, હું પુજીસ આત્રી જગનાથ,
તિવાર પછી હું લેસ આહાર, તું ભોજન કરિ મ કરિ વિચાર. ૫૯
કુંમર કહઇ સુણ સ્વામી વાત, સેવક જમઇ કીમ ભૂખ્યા નાથ,
જીમ સુકુલીણી [1]શામા જેહ, નર ભૂખ્યા સ્ત્રી ન જમઇ તેહ. ૬૦

---

૧ અસ્ત્રી.

જે ચેલો ગુરૂનો ગુણસાર, નિજ ગુરૂ પહીલો નકરઈ આહાર.
પુત્ર સપુત્ર જે પણિ હોય, પિતા પહીલો ન જમઇ સોય. ૬૧
તુ સ્વાંમી હું તાહરો દાસ, તુહ્મ પહીલો કીમ લેઉં ગ્રાસ,
તુહ્મો પધારો જીન પૂજવા, મુઝનઇ [1]હર્ષ સાથિ આવવા ૬૨
અસ્યાં વચન તે બોલ્યો જસઈ, શેઠઇ સાથિં લીધો તસઇ,
કેસર ચંદન અગર સુગ્રહી, આવ્યો તે જીન મદીર વહી ૬૩
નિસાહી શેઠ કહી તિહા સાર, કહી પયઠ્ઠા જીહાં જીનનુ દ્વાર,
નિસાહી એક કહઇ મધ્ય ઠાંમિ, નિસહી એક ચેઇવંદન કાંમિ. ૬૪
મોનગ્રહી જીન પૂજા કરઈ, પૂજા લેઇ નઈ છાબો ભરઈ,
નરવીરને સીખામણ દીઈ, જીન પૂજો તુમો હરખિ હઈઈ. ૬૫
કેસર ચંદન અગર કપૂર, પૂજી પાતિગ કીઇજ દૂર,
દમનો મરઓ ચપક જાય, કુસમ લેઇ પૂજે જીનરાય. ૬૬
કુંમરઇ વાત વિચારી અસી, પરદ્રવિ એ પૂજા કસી,
ગાંઠિ ન છૂટઈ પોતાતણી, તો કીર્ત્તિ સું વાધઇ ઘણી. ૬૭
પરદ્રવિં કરતાં બહુકામ. પણિ તેણઇ કાઇ ન રહઇ મામ;
એક પાયકો પોતાતણો, ખરચઇ તો જસ હુઇ ઘણો. ૬૮
વડી વાત કરઇ વાગરી, છોડઈ નહી એક નર નાંસરી,
પરદ્રવિઇ હુઇ મોટીઆર, ન વધઇ શોભા એક લગાર ૬૯
અસું વિમારી તિહા નરવીર, પૂજી નિર્મલ કરિઉ સરીર,
કોડી પાચ અછઇ વાવરૂ, ફૂલ લેઇનઇ પૂજા કરૂં. ૭૦
બઇઠી માલણી હુતુ જીહાં, નરવીર વેગઇ આવ્યો તિહા;
કુડી પાંચ દીધી તસ હાથિ, પુષ્ફ અઢાર લીઆ શુભ જાતિ. ૭૧
આવી પૂજ્યા અજીત જીણુંદ, નરવીર હઇડઇ અતિ આણદ,
શેઠ સેવક જીન પૂજા કરી, આવ્યા નિજ મંદિર પરવરી. ૭૨

---

૧ પ્રેમ

ભોજન કાજી બઇસઇ સાહ, નરવીર બઇસાર્યો શુભ ઠાહ;
સાકર દૂધ કરંબો સુભ સાલિ, સાહ મીલાવઇ નરવીર થાલિ. ૭૩
ભલી જલેબી સાકર જસી, બહુ ગોરી તિહાં પ્રીસઇ હસી,
સેવ સુંહાલી નઇ સાકલી, ધૃત થીણું નઇ સાકર ભલી. ૭૪
પિંડા પાપડ સાકર તણાં, વલી પતાસા લાડૂ ઘણા;
દૂધપાક દલ નઇ હેસ્મી, બહુ સુકુલીણી પ્રીસઇ નમી. ૭૫
ખીર ખાંડ ધૃત પ્રીસઇ વલી, ઉપરિ પોલી તે પાતલી,
ધૃત ખરડી કેલાં કાતલી, સખરી સાકર માંહી ભલી. ૭૬
પ્રીસઇ મેવા જે જે સાર, દ્રાખ બદામ અખોડ અપાર,
શ્રીફલ સીઘોડા ચારબી, ચારોલી આંણી તિહાં નવી. ૭૭
સાલિદાલિ નઈ સાક અનેક, દધી માખણ સુ સબલ વિવેક;
આપ્યા ફોફલ પાન લવીંગ, ભોજન ભગતિ કરઇ મનિરંગ. ૭૮

દુહા.

ભક્તિ કરી નરવીરની, દીધુ મુનિવર દાંન,
પોતઇ પણિ ભોજન કર્યું, આરોગી મુખિ પાંન. ૭૯
એણીપરિ જે નર દેઇ જમઇ, તેહનુ ભોજન નામ;
દીધા વિણ તે ઝોબર્યું, ભોજન ન કહઇ તાંમ. ૮૦
ભોજન ભગતિ વિવરી કહી, પુણ્યઈ ભોજન સાર;
હવઇ સુપુરુષ સહુ સાંભલો, ઝોબર્યા તણો વિચાર. ૮૧

કવિત્ત.

ચોલા બરટી તેલ, સાક વિણ નિતઇ સારઇ,
પ્રીસઇ ભુંડી નારિ, પેટ કહો કેઇપરિ ઠારઈ.
ઉપરિ [૧]પ્રીસઇ ઘઇસ, છાસ પણિ પ્રીસઇ પાણી;
સિંધવ નાહી જસરાખ, કસી કહું કર્મની કાંણી.
આહાર આટાઇ સેરનો, સેર સવા દોહલો મિલઇ;
દત્તહીણ નર ઝોબર્યા, ભોજન એહનઇ કુંણ કહઈ. ૮૨

૧ ઘઇસ.

ભોજન એહનઇ નવિ કહુ, એ સહિ ઝોબર્યું જાંણી;
વલી ચાર બોલજ કહુ, પાપિં લહઇ નિર્વાણ. ૮૩
અપકવહ બાલણ જવ જમણા, ચેલકડાં બહુ આઈ;
ટીપે ટીપે ઘર ચૂઇ, ચ્યારઇ પાપ ફલાઈ. ૮૪
કદૂઆ બોલી કામિની, લેવો નિરસ આહાર,
ભાર વહીનઈ જીવવુ, એ ત્રિણિ દુ,ખ અપાર, ૮૫
ત્રિણઇ દુ;ખ જગમાં વડાં, બીજા દુખ અનેક;
પર ઉપકારજ કારણિં, વિવરી કહુંજ વિશેષ ૮૬

ચઉપઇ.

પહઇલું દુખ પાડોસી ચાડ, બીજું દુખ ઘરિ વિખતું ઝાડ,
ત્રિજુ દુખ જે નિત સહઇ માર, ચઉથું દુખ જે ન જરિ આહાર, ૮૭
પાંચમું દુખ પાલા ચાલવુ, છઠું દુખ નિતિં માગવું;
કવિ કહઇ માંચઇ માંકણ બહુ, એ સાતાઇ દુખ સુણગે સહુ. ૮૮
પહઇલિં દુખ જે પરની આસ, બીજુ દુખ જે ઓછઇ વાસ,
ત્રીજું દુખ જે બહુ રણિ ચઢઈ, ચઉથું દુખ જે વહુ વસિ પડઈ. ૮૯
પાંચમું દુખ જે ન ટલઈ રોગ, વાંછ્યો ન મલ જેહને ભોગ;
કવિઅણ કહઇ નિત ખારૂં નીર, એ દુખ સાતઇ દહઈ સરીર; ૯૦
અંધ પુરૂષ નઇ આંગણિં કૂઇ, નાહનો બાલ નઇ મા તસ મૂઇ.
પડયા દાંત સોપારી ઘુંટિ, આસણ ગુમડું ચઢવું ઉંટિ, ૯૧
ઘર નાહ્યા વચિ ખીલો જડચો, નિર્ધન આટઇ બહુજલિ પડચો.
લૂખું ભોજન ટાઢું થાય, સાતાઇ દુખ મોટા કહવાય, ૯૨

દૂહા.

એ દુખ પાપિં પાંમીઇ, પુણ્યઈ ભોજન ભોગ.
રૂપ કાંતિ ધન કામની, પુત્ર સજન સંયોગ; ૯૩

છાસ છમકો છાંહડી, છઇ રીતિ ભોગ ભલાય.
છોરૂ છતિ ઘરિ છયલ ત્રિય, પુણ્યઇં સાત છછાય; ૯૪
ગોધૂમ ગોરસ ગોલરસ, ગોખઇ ગોરી ગાંન.
ઋષભ કહઈ ગજ બારણઇ એ સુખ સ્વર્ગ સંમાન, ૯૫
સાત ગગા પૂણ્યઇં લહઇ, પુણ્યઈં ભોજન ભોગ.
પુણ્યઇં ઇંદ્રી પરવડાં, પુણ્યઇં [1]તંનુ નહીં રોગ; ૯૬

ચઉપઇ.

પહઇલું સુખ જે જાતિ નર્યાં, બીજું સુખ જે ઘરિ દીકરા;
ત્રીજુ સુખ જે રણવણુ વરા, ચઉથું સુખ જે પોતઇ ઘર. ૯૭
પાંચમું સુખ જે ભગતિ નારિ, છઠું સુખ જે ઝોટું બારિ;
સાતમું સુખ જે અંગણિ જૂત, પુણ્યઇ એ લહઇ ઘરસૂત્ર. ૯૮
પહઇલું સુખ જે નજઇઈ ગામિ, બીજું સુખ જે વસઇ ઠામિ;
ત્રીજું સુખ જે માનઇ ભૂપ, ચઉથુ સુખ જે રૂપ સરૂપ. ૯૯
પાંચમુ સુખ ઇચ્છાઇ રમઇ, છઠું સુખ વેલાઇ જમઈં;
કવિ કહઇ સાતમું સુખ એગમઇં, સકલ લોક ઘરિ આવી નમઈં. ૧૦૦

દૂહા.

એણી પરિ સુખ બહુ ભોગવાઇ, સાર આઢર ધનવંત;
ભોજન ભોજી ઉઠીઓ, દેહ કાંતિ દીપંત. ૧
એણઈં અવસરિ નરવીર તિહાં, ભોજન કીધું જાંમ;
સરસ આહાર યેગઈં કરી, જીવ ચૂથાઇ તાંમ. ૨

ચઉપઈ.

જીવ મૂંઝાવા લાગો જસઈં, સાહ આઢર પાસે ગયો તસઈં;
ઓષધ વેદ્યમ નઇ ઉપચાર, અનેક તેલ આણ્યા તેણી વાર. ૩

[1] તન નિરોગ

વૈદ વિવેકી લહઇ વિચાર, જાંણુ પુરૂપ તેડયા તેણી વાર;
વિવિધ ઓષધ કરઈ તિહાં ભલાં, સાહ ઓલાસઇ પગના તલાં. ૪

તવ નરવીરઇ કર્યો વિચાર, ધન્ય ધન્ય જઇનધરમ જગિસાર;
એક ઉપવાસ જીન પૂજા કરી, તેણઇ કારણિ સહુ પૂજઇ ફિરી. ૫

પણિ મહારઈ પોતઇ પુણ્ય નહી, તો હું ધર્મ આરાધું કહીં;
શ્રીજીન શ્રેય તણોજ પસાય, સાહ સરિખો મુજ ચંપઇ પાય. ૬

નરવીર નિર્મલ ચોખું ધ્યાંન, શ્રીજીન વચને ધરતો કાંન;
કીધાં ચારઇ મોટાં સરણ, શુભ ધ્યાને સેવક કરઇ મરણ. ૭

એહજ જંબૂદ્વિપ મઝાર, ભરત ક્ષેત્ર દઇથલી વિચાર;
તિહુયણ પાલ કાસ્મેરી નારી, નરવીર ઉપનો ઉદરિ મઝારિ. ૮

નામ હવું તસ કુંમરનિરંદ, પ્રતાપી જીમ ગગને દિણુંદ,
જીન પૂજ્યા લેઇ પુષ્ફ અઢાર, અઢાર દેશ પામ્યો તેણઇ સાર. ૯

શ્રીજીન ધર્મ પ્રેસંસા કરી, તેણે શુભશ્રેય તું પાંમ્યો ફરી;
એ રાજા તુહ્મ પુરવ કથાય, અઢાર મરીનઇ ઉદયન થાય. ૧૦

યશોભદ્ર હુઆ હેમસૂરિંદ, આગલિં વ્યંતર કુંમરનિરંદ;
તિહાંથી આ ભારત ક્ષેત્ર મઝારિ, ભદ્દલપુર નગર તિહાં વિચારિ. ૧૧

રાજા સતાનંદ તિહાં સહી, ધરણી ધારણી દેવી કહી,
તેહનો સુતતે સતબલિ નાંમ, કુંમારપાલ ઉત્તમ ગુણ ઠાંમ. ૧૨

રાજ કરઇસો મન ઉલ્લાસ, પદ્મનાભ તિર્થંકર પાસ;
દીક્ષા લેઇ ગણધર થાઇસ્યો, થોડા કાલમાં મુગતિ જસ્યો. ૧૩

ઢાલ.

ઢાલગારે—એ દેશી—રાગ સોરઠ.

સિદ્ધ ગતિરે નરપતિરે, તુહ્મ હોસ્યઇ નિરધાર;
રોગ સોગ ભય આપદા, કુગતિ નહીંજ લગાર—આં. ૧૫

સાહિબ સેવક સોય નહીં, નહીં કો મારણ હાર;
બઇઠાં ઠેલી નવિ લીઇં, કો કઇનો નહી ઠાર—સિ. ૧૬

રાય તણો ભય તિહાં નહીં, નહી અગનિ [૧]જમજોર;
વાઘ સિંહ વીંછી નહીં, નહીં સર્પ તણો તિહાં સોર—સિ. ૧૭

ડાંસ મસા માખી નહી, નહીં ભૂષક નહીં તીડ;
અનત સુખ(સિદ્ધ જે)જીવનઇં, નહીં વેદન નહી પીડ—સિ. ૧૮

સાસ ખાસ ખસ તિહાં નહીં, નહી જલંધર રોગ;
ભૂખ તરસ ભય તિહાં નહી, [૨]નહી નરનારિ વિયોગ—સિ. ૧૯

જનમ જરા મરવું નહી, અજરામર તેણઇ ઠાંમિ;
ટાઢ તાપ જલ તિહાં નહી, ડંડ નહિ તેણઇ ઠાંમિ. ૨૦

પુછી ધુંઓ જીજીઓ, નહીં દેવાલું દાંણ;
ચાડ ધાડ ધર તિહાં નહીં, નહીં નૃપ કેરી આંણ—સિ. ૨૧

સત્રુ મિત્ર સો તિહા નહીં, નહીં તિહાં રાગ નઇ દ્વેષ;
ક્રોધ માન માયા નહીં, નહીં નરનારિ નિસેસ—સિ. ૨૨

અનંત ગ્નાન સિદ્ધ નઇ સહી, સિદ્ધનઇ સુખ અનંત;
અનંત દર્શન દીપતુ, અનંત વીર્ય સિદ્ધ જ તં—સિ. ૨૩

દૂહા.

અસી મુગતિ નગરી ભલી, જેહનઇં નહીં કો જોડી;
નર વરણવી કો નવિ સકઇ, જો મુખ જીહ્વા કોડી. ૨૪

---

૧ ચોર ૨ નહીં સજ્જનનો સોગ.

ઉપમ ઇહાં તેહની નડી, આણુ મોક્ષ ધૂરાય,
જીમ વનિ વસતો ભીલડું, સમઝિ કહું ન જાય. ૨૫

ઢાલ.

રાગ–કેદાર ગોડી તથા પારધિયાનો–ભોજન ઘેવર ભીમનઇરે–એ દેશી.

ભીલ પુરંદર વનિ વસઇરે, કરતો વન ફલ આહાર,
પહઇરણિ ખાખર પાનડાંરે, નલહઇવસ્ત્રવિચાર-ભી.એઆંચલી. ૨૬
પાસે પોતે નઇ ઘરિનારિ, બહુ બાલક છે તેણે ઠારિ;
એણુંઇ અવસરિ એક નરપતિરે, પોહોતો વનહ મઝારિ–ભી. ૨૭
અશ્વ કુલક્ષણુ લેઇ ગયોરે. જીહાં ભીમો નરનારિ.
... ... ભી. ૨૮
નૃપ તૃષાતુર તિહાં થયોરે, ભોમિ પડયો દુઃખ લહઇરિ;
દેખઇ ભીમ પુલદરૂરે, તેહનઈ આવી મહઇરિ–ભી. ૨૯
લેઈ વન ચૂંટિ આંબલોરે, મુંકયો નૃપ મુખ માંહિ;
સજગ હુંઓ નૃપ રાજીઓરે, બોલ્યો નૃપ મુખ ત્યાંહ ભી. ૩૦
તઈ વનરાજા સહી દીઉ રે, મુઝનઈ જીવિત દાંન,
ગુણુ ઓસંકલ કારણુઇરે, તુઝ દેહીવાલું વાંન–ભી ૩૧
અસું વચન મુખિ ભાંખતાંરે, આવ્યો નૃપ પરિવાર,
ભીલ બઇસાર્યો પાલખીઇરે, નૃપ વલીઓ તેણુંઈ ઠાંમ–ભી.
નૃપ નિજ મંદિર આવીઓરે, આણ્યા તેલ સુગંધ,
ભીલ પુરૂષ નવરાવીઓરે, બાંધ્યા બાજૂબંધ–ભી.
પહઇરણિ ચિર પિતાંબરૂરે, પહઇરણિ સાલૂ સાર;
મુકુટ કુંડલ નઇ મુદ્રિકારે, જાણે ઇંદ્ર અવતાર–ભી
ભોજન કાજી ભીમડોરે, બઇસાર્યો નિજ પાસ,
વિવિધ જાતિનાં સુખડીરે, મુંકઇ કપૂરઈ વાસ. ભી.
ખીર ખાંડ ઘૃત લાપસીરે, સાક તણી બહુ જાતિ;
વિવિધ પાક તિહાં પ્રીસતાંરે, ભોજનની બહુ ભાતિ–ભી. ૩

વલી વડાં નાગર બીડલાંરે, માંહિ સુધ્ધ કપુર;
સોનવ સેજી પૂઢતોરે, ઉગ્યો ન જાણઇ સૂર-ભી. ૩૭
એણીપરિ કાલ ગયો ઘણોરે, એક દિન પૂછઇ રાય;
સાંભી જોઇઇ તે કહુંરે, જે મનમાં ઇછાય-ભી. ૩૮
તામ પુલિંદર બોલીઓરે, ન રૂચઇ રહ્યું એણઇ ઠાંમિ;
તિહાં મુઝ મુંકો નરપતિરે, જીહાં મુઝ ભીલની નારિ-ભી. ૩૯
જે જીવ વિખમાં ઉપનોરે, ન ગમઇ અમૃત કુંડ;
માખી ચંદન પરહઇરે. સ્વાંન તજઈ ખીરખંડ-ભી. ૪૦
કનક તણઇ જીમ પંજરઇરે, સુખ નવિ માંનેં કાગ,
તિમ મુઝને ઇહાં નવિ રૂચઇરે, મુઝ મનિ વસતાં રાગ-ભી. ૪૧
ભીલ વચન ભૂપઈં સુંણીરે, મુકયો વનહ મઝારિ;
બહુપરિ હરખ્યો ભીલડોરે, ભેટિ હુઇ ઘરનારિ-ભી. ૪૨
સજન કુટુંબનઈ જઇમિલ્યોરે, પૂછઈ પૂરવ વાત;
દિવસ આટલા કિહાં રહ્યોરે, ભાખો સોય અવદાત-ભી. ૪૩
હું રહ્યો ભૂપભુવન સહીરે, વવિધ વસ્ત્ર મુજ ત્યાંહ;
તેહની ઓપમ સી કહુંરે, જો નહી આ વનમાંહી-ભી. ૪૪
ભૂપણ ચીવર મંદિર શુંરે, ખાજમની જે વાત;
બહુપરિ પુછે ભીલનેરે, કહી ન સકે અવદાત-ભી ૪૫
હેમ કહઇ સુંણો નરપતિરે, જો પણિ અનુભવિ વાત;
સોય ભીલ કહી નવી સકઇરે, નગરી સુખ અવદાત-પુ. ૪૬
સુખ અનંત નૃપ મુગતિનાંરે, નવિ અનુભવિઆ તેહ;
કેવલ જ્ઞાન વિના વલીરે, કેહીપરિ ભાખું તેહ-ભી. ૪૭

દૂહા.

કેહીપરિ ભાખું તે વલી, મુગતિ સિલા સુખ સાર;
યોજન લાખ પસ્તાલની, ચદ્ર તણો આકાર-ભી. ૪૮

આઠ યોજન વચ્ચિ સહિ, છેહડઇ માખી પંખ,
અર્જુન સોના સારીખી, સુખ અનંત અસંખ-ભી. ૪૯
સિધ્ધ શિલા નગરી વલી, જોયણ ચોવીસમો ભાગ;
હેમ કહઈ નરપતિ સુંણો, તિહાં રહઇ સિધ્ધ નિરાગ-ભી. ૫૦
તેજ પૂંજમઈ થઇ રહઈ, સિદ્ધ જીવ અરૂપ,
લોક અલોકલણું વલી, જાંણઇ સકલ સરૂપ-ભી. ૫૧
ચઉદરાજ નગરી તણું, નાટિક જ્ઞાનઈ જોય;
પાપ પુણ્ય જન જે કરઇ, સિદ્ધ અગમ નહી સોય-ભી. ૫૨
એહ સરૂપ સિદ્ધજ તણું, તું પણિ થાઇસ સિધ્ધ;
હેમ કહઈ નૃપતિ સુંણો, તિહાં અનંતિ ઋદ્ધ-ભી. ૫૩

ચઉપઇ.

શ્રીગુરૂ વચન સુણી તિહાં રાય, ચઉકસ વાત ,કરઇ તસ ઠાય;
એકસલા નગરી છઈ જીહાં, નિજ સેવક મોકલીઉં તિહાં. ૫૪
આઢર ઘરિ ગયો તે સહી, તેણઇ મંદિર એક દાસી રહી;
થિરદેવી છઈ તેહનુ નામ, પૂરવ વાત નર પૂછઇ તાંમ. ૫૫
દાસી કહઈ સુંણિ સુપુરૂષ વાત, આઢર હુઓ નર જગિ વિખ્યાત;
ચ્યાંર પુત્ર તેહનઇ પણિ સહી, જૈન ધર્મ કરતા ગહગહી. ૫૬
બહુ ઋદ્ધિ તેહનઈ બહુપરિવાર, એક નરવીર ઘરિ સેવક સાર;
તેણઇ ઉપવાસ જીન પૂજા કરી, કર્મ યોગ ગયો તે મરી. ૫૭
કાલેં શેઠ શેઠાંણી જેહ, ગયા પરલોક આરાધી તેહ,
ચ્યાર પુત્ર સુંદર જે હતા, કાલે સોય હુઆ નર ગતા. ૫૮
વહુઅરો ચાર હતી ગુણવતી, તે પરલોગઇ પોહોતી સતી;
દુખની વાત કહુ સું ઘણી, હુ જીવું ભૂડી પાપણી ૫૯
પ્રાહિં નર ઉત્તમ જગિ જેહ, અલ્પ આઉખઇ જાઈ તેહ;
ખટ મહીના જીવઇ કેસરી, કાલા કાગ ન જાઇ મરી. ૬૦

તાડ સિરિ કો ન દીઇ ઘાય, કલિ તણું પટ મહીના આય;
ઇંદ્રિ રૂપ નર ચાલ્યા વહી, હુ પુણ્યહીણી જીવું સહી. ૬૧

જેતી વાત ગુરૂ હેનઇ કહી, તેતી તે દાસી મુખિ લહી;
આવ્યો સેવક વેગઇ વહી, કહી કથા નૃપ આગલિ રહી. ૬૨

અતિ હરખ્યો નરકુંમરનિરંદ, સબલ પ્રસંસ્યો હેમસૂરિંદ;
કલિકાલિ સર્વજ્ઞ નામજ થયો, નહીં જીનપણિ જીનસરિખો કહ્યો. ૬૩

દૂહા.

જીન સરિખું મુઝ તઈ કહ્યુ, મુઝમનિ નહી સદેહ;
હીત જાણી પૂછુ વલી, સકા ટાલો તેહ. ૬૪

ચઉપઇ.

કુંણ ઉંઘઇ કુંણ નર જાગતા, સંસાર વેલી કેહા વાવતા;
વિષ અમૃત કહો ગહનનો ભેદ, કવણ નરગ ધરી ૧ઉમેદ. ૬૫

ગુરૂ કહઇ મૂરખિ નિત ઉંઘતાં, પંડિત વિવેકવંત જાગતા;
સંસાર વેલી વાવેછઇ તેહ, જેહનઇ નહી તૃષ્ણાનો છેહ. ૬૬

વિષ ખાય પર નિંદા કરઈ. પંડિત વચન તે અમૃત સરઈ;
ગહન ચરિત્ર તે અબલા તણુ, નરગ સોય જે પરવસિ પણૂં. ૬૭

કુંણ અંધો કુંણ સૂરો લહું, ગુરતા પણું તે કોહને કહુ,
લઘુતા દાન મંત્ર કુણ કહીઈ, બહીરે પુરૂષ તે કહઇનઈ કહીઇ. ૬૮

ગુણ વિના રાગ ધરઇ તે અંધ. તેહનઇ ભાખ્યો પાતગ બંધ;
સ્ત્રી વચને નવિ વિંધ્યો જેહ, સૂર સુભટ નર કહીઇ તેહ, ૬૯

ગુરૂપણું તસ વાધઇ સિરઈ, જેનર પ્રાર્થના નવિ
લઘુતા પણું યાચતા હોય, દેઇ દાંન મ વંછો
પાપ કરતો રાખઈ જેહ, પરમ મિત્ર નર કહી
હીત શિક્ષા સુંણતો કરઇતઇ કાંણિ, તે નરનઇ નૃપ બહીરો

---

૧ વિવેક

કુંણ અધમ કુંણ સુંગો વલી, ચપલ કહ્યું [illegible];
કુંણઇ જગ જીત્યો નઇ વસિ કર્યો, કુણ પ્રસંસ્યો સાર કુણ સુણે. ૭૨
અધમ સોય વ્રત લેઇ ચલઇ, સુંગો તે જે અવસરિ [illegible];
ચપુલ કહું દુર્જનની પ્રીતિ, ખિમાવંત રહ્યો જગ જીતિ. ૭૩
પ્રીય સત્ય વચને જગ વસિ થાય, અલ્પ-ઋદ્ધિ દાતાર ગવાર;
દીઇ દાંન પ્રીય વચન અપાર, તે નર કહીઇ સાર સંસાર. ૭૪

દૂહા.

સાર વચન ગુરૂનાં સુંણી, હરખ્યો કુમરનિરંદ;
બઇ કરજોડી નૃપ નમ્યો, [1]ધન્ય તું હેમસૂરિંદ. ૭૫
તુ ગુરૂ મુઝ તાતજ સહી, તું બંધવ તું સ્વામી;
તું પરમેશ્વર દેવ તુ, તું આવ્યો મુઝ કાંમી. ૭૬
આગઈ રહ્યો હુ જીવતો, તે સહી તુહ્મ પસાય;
સકલ વાત તુઝથી લહી, કહો કાંઇ ધર્મ કથાય. ૭૭

ઢાલ.

રાગ–માલવી ગોડી–સુરસુંદર કહઈ સરિનાંમિ—એ દેશી.

ગુરૂ [2]કહઇ ધર્મ કથાય, જીવ મુગતિં કેહીપરિ જાય;
તવ બોલ્યા મુનિ હેમસૂરિંદ, સાભલિ તું કુંમરનિરંદ. ૭૮
જીન પૂજઈ જે ત્રિણિ કાલ, આગલિ મુંકઇ નિવેદ થાલ;
જે ચેઇ વેયાવચ્ચ કરસ્યઈ, તે આતમ આપ ઉધરસ્યઇ. ૭૯
સાધુ વંદન દેતાં દાંનો, મહી લહીઇ કેવલજ્ઞાનો;
સમકિત સાથિં બહુ રંગો, સુર વચને તેહ ન ભગો. ૮૦
સિદ્ધાંતતણું વલી સુણવું, ભણવુ નિત જ્ઞાન સુગુણવું;
સુભ ભાવના અંગિ ધરતાં, નહીં વાર તે મુગતિ જાતાં; ૮૧
ચ્યાર ભાવના ભાખી જેહો નૃપ હઇડઈ રાખો તેહો;
મૈત્રી પરમોદહ સોય, કરૂણા મધ્યસ્થ વલી જોય. ૮૨

---

૧ ધનધન હેમ ૨ ભાખો સોય.

ચઉપઇ.

ચ્યાર ભાવના એ તુમ કહી, અર્થ એહનો સુંણયો સહી;
પાપ કરી મમ હોજયો દુખી, જગ મુકાઇ થાઇ સુખી. ૮૩

ગુણવંતના ગુણ ગ્રહવા ભઇ, પ્રમોદ અરથ તો એહવો સહી;
કરૂણા બોલ ન કરએ સુદ્ધ, દીન ઉપરિ ઉપગારજ બુદ્ધ. ૮૪

કરૂર કર્મ તણા કરણહાર, શ્રીદેવ ગુરૂના નિંદન હાર;
તેહનઇ ઉવેખી મુંકવા, તે નરસાસ્ત્રી મધ્યમ હવા. ૮૫

એણીપરિ આરાધઈ જીનધર્મ, તે નર ધોઇ આઠઇ કર્મ;
સુંણીવચનહરખ્યો મનમાંહિં, વિવિધ પુણ્ય કરઇ નૃપ તિહાં. ૮૬

સાત ખેત્ર નૃપ પોષઇ સહી, ચઉદસહઇ ભુપન કરઈ ગહઇગહી;
જન્મ દિક્ષા ગ્નાંન નિર્વાણ, તિહાં પ્રાસાદ કરઇ નૃપ જાંણ. ૮૭

જીર્ણ પ્રાસાદ તણી કરઈ સાર, સોલસહસ જૂના ઉદ્ધાર;
સંપ્રતિ રાયતણી પરિ કરઇ, દેવલનામિ આતમ ઉધ્ધરઇ. ૮૮

પચવિસંતી ઉંચો અસ્યો, નેમિ પ્રાસાદ કરઇ ઉલસ્યો;
નીલરત્નમઇ માંહિં બિંબ, થાપી રોપ્યો કીર્ત્તિ થંભ. ૮૯

બિહુત્તરિ જીનાલું ફિરતું કરઇ, તિહુયણ વિહારતસનામજ ધરઇ;
તારંગાનો દુર્ગ છઈ જીંહાં, એક પ્રાસાદ કરાવ્યો તિહાં. ૯૦

ચઉવીસ હાથ ઉંચોજ અચંભ, એકસોએક આંગુલનું બિંબ,
અજીતનાથ થાપ્યા ભગવંત, જસ મુખ દીઠઇ સુખ અનંત. ૯૧

આવી નૃપ ત્રંબાવતી માંહિં, હેમાચાંર્ય દીક્ષા જીહાં;
અલંગ વસહી પોલિ વિશેષ, વીર પ્રાસાદ કર્યો તિહાં એક. ૯૨

રત્નબિંબ તિહાં થાપી સાર, હેમપાદુકા (ત્યાં) કરઇ અપાર;
પુસ્તગ તણો કરઇ ભંડાર, કીધું રાય સફલ અવતાર. ૯૩

ત્રિહસઠિ શિલાકા પુરૂષ પવિત્ર, નિત સાંભલવા કરઇ ચરિત્ર;
ગ્રંથ સંખ્યા સહસ ૧બત્રીસ, સોવન અક્ષર લિખાવઇ ઇસિ. ૯૪

તે પોથી ગજ મસ્તગિ ધરી, બિહુત્તરિ સામંત આગલિ ધરી;
સંઘ ચતુર્વિધસ્યું પરવરી, સુંણઇ સાસ્ત્ર મનિ ચોખું કરી. ૯૫

અગ્યાર અંગ નઇ બાર ઉપાંગ, સોવન અક્ષર લિખાવઇ ચંગ,
યોગ શાસ્ત્રના બાર પ્રકાસ, વીસ વીતરાગ તવનના ખાસ. ૯૬

બત્રીસ પ્રકાસ સોવનમઇં કરી, ભૂપઈં પોથી હાથેં ધરી;
નિત્ય ગુણવા ભૂપિં નિરધાર, આલસ નહીં નર એક લગાર. ૯૭

સોવન કમલ નિત્ય હાથેં ધરઈં, તેણઈં લેઇ ગુરૂની પૂજા કરઈં;
વરસઇં એકદા સંઘવી થાય, યાત્રા કરઈં પાટણનો રાય. ૯૮

લક્ષ ભોજી એક માસિં [1]કરઇ, સુકૃત ભંડાર તે પોતઇ ભરઇ,
શ્રાવક કોડિ તે સમકિત ધણી, વરસઇ ભગતિ કરઈં તેહતણી. ૯૯

વલી દુર્બલની ચિંતા કરઈં, વિવિધ સૂખડીઉરા ભરઈં;
સત્રાકાર મંડાવેં સાર, રાંધ્યાં કોરા આપઇ આહાર. ૧૦૦

પાખી આઠમનાં પારણાં, ઘરિઘરિ તેડાં જાય ઘણાં;
માંન મુહુત બહુ આદર કરી, તેડયા શ્રાવક ઘરિઘરિ ફિરી. ૧

આદર મુહુતઈં નર બહુ મિલઇ, મુહુતઇ માંનિ ધર્મે ભલઈં;
મુહુતઇં ફોફલ મુહુતઇં પાંન, મુહુત વિના સુ ભોજન દાંન. ૨

માંન મુહુત વિના દીઇ દાંન, તેહથી ન લહઇ મોક્ષ પ્રધાન;
આદર વિના દીઈ અભિનવ શેઠ, મોક્ષ પથ નવિ પાંમ્યો નેઠ. ૩

મુહુત તણી જગિ મોટી વાત, શ્રેયાંસ ઘરિ આવ્યા આદિનાથ;
સાંહમો જઇ સરિનાંમી કરી, દેઇ દાંન તેણેં સદ્ગતિ વરી. ૪

નીચા નમણો એ દાનસાર, મોહોતે મુનિવર ઘૃત સોસાર;
દેઇ દાન તીર્થંકર થયો, તેહનો જસ જગ માંહિ રહ્યો. ૫

મોહોતે દાન દીઇ નર સાર, પામ્યો તીર્થંકર અવતાર,
વિનય કરી પ્રતિલાભ્યા વીર, ચંદનબાલા પાંમી તીર. ૬

---

[1] છત્રીસ.

મોટા માસખમણનો ધણી, આવ્યો સંગમના ઘરભણી;
હરખ્યો ઉઠી આપઇં ખીર, સાલિભદ્ર હુઓ સગમ વીર. ૭
રંગિં વહઇરાવઇ રથકાર, મરણ લહી લહઈ સુર અવતાર;
તેણઇ કારણિ મમ ચૂકો રેખ, કિસું દાંન જો નહીં વિવેક. ૮
મૂરખિ દાંન દીઇં નર બહુ, વિવેક વિના વિણસાડે સહુ,
ઘરિ આવ્યા નવિ આદર કરઇ, વિનય વચન મુખિ નવિ ઉચરઇ. ૯
અભિમાંનિં વિણસાડઇં કાંમ, પાત્ર કુપાત્ર ન જાંણઈ નાંમ;
કુંણ તપીઓ કુણ દાંની ગુણી, સરિખા ચંદન મૂલાપણિ. ૧૦
અંતર નહી તેહનઇ મનિ રેખ, કરતા ભક્તિ પણિનહીજ વિવેક;
કુંણ આવ્યો કુંણ નાવ્યો ભઇ, દેઈ તુંહતરૂ વિસારઈ સહી ૧૧
વીસારઇ સબલો સતાપ, ખિણ ખિણ પ્રતિ બાંધઇં પાપ,
વયરતણું વલી કારણ હવું, મૂર્ખ વીસારઇં તેડવુ. ૧૨
પહેલો મૂરિખ પરધન હરઇં, બીજો તે પરનિંદા કરઈ;
ત્રિજો કલહ લગાવઇ ઘણો, ચઉથઉ પરદ્રૂષી અવગુણો. ૧૩
પાંચમો વંચઇ માય નઇ બાપ, વિશ્વાસઘાતિ મોટુ પાપ;
ઋષભ કહઇ તે મુરિખ હવા, દેઈ તુતરૂં નાવઇ તેડવા. ૧૪

દૂહા.

મૂરિખ નાવઇ તેડવા, ન કરેં પૂરવ વિચાર;
શ્રેણિક સરિખો રાજીયો, બહુપરિ થયો ખુઆર. ૧૫

ઢાલ.

રાગ-રામગિરિ-પાટ કુશનની પૂજ પરૂપઇ—એ દેશી.

નૃપ સુમંગલ વનિ સંચરીયો, તાપસ તિહાં નુતરીઓ,
ઘરિ આવી નિજકામિ રે લાગો, પરિવ્રાજક વિસરીઓ.
હોરાજન મૂરિખપણું તુઝ મોટો, નર નુતરીઉ નવિ તેડયો;
બાંધ્યો પાતિગ પોટો, હો રાજન.—એ આંકણી. ૧૬

તાપસ તાંમ તિહાં સમતા આંણી, વારી રાખ્યો પ્રાણી;
બીજું માસખમણ તિહાં પચ્ચાવ્યું, તપની વૃદ્ધિ તે જાણી-હો. ૧૭

સાંઝઈ ભૂપતિ નઈ સાંભરીયું, સહી તાપસ વીસરીઓ,
ધ્યાયો નૃપ જઇ પાય ખમવાઈ, વિનય વિવેક બહુ કરીઉ-હો. ૧૮

મુઝ અવગુણ હઇડઈ મમ ધરો, સ્વાંમી ઘરિ પધારો,
તાપસ કહઇ તપની વૃદ્ધિ કીધી, માસિં પારણું મોરે-હો. ૧૯

તવ ભૂપતિ કહઈ સાંભલિ સ્વાંમિ, તુહ્મો છો શુભગતિ ગાંમી,
હવઈ તુહ્મ પારણું મુઝ ઘરિ હોસ્યઈ, નુંતરૂ હું સરિનાંમી-હો. ૨૦

માસખમણ પારણુ દિન જીહારઈ, તાપસ વીસર્યો તિહારઈ;
ત્રીજું માસખમણ તેણઇ પચ્ચખ્યું, તપની વૃદ્ધિ હુઈ માહરઇ-હો. ૨૧

ભોજન કાલ વેલી જવ જાઈ, તવ સાંભરીયું રાય,
પશ્ચાતાપ કરઈ નૃપ લાજઈ, પણિ અનુહાંણો ધાઇ-હો. ૨૨

સ્વાંમી હું સબલો અપરાધી, તાહરી ખબરી ન લીધી;
આગઈ મઈ અન્યા બહુ કીધો, પાપ ગયું મુને વાધી-હો. ૨૩

સ્વાંમી હું ગિતલ જીમ પાંણી, વાંણી અમીઅ સમાંણી,
હવઈ મુઝ મંદિર વેગ પધારો, તપ કેરી કાય કોમલાંણી-હો. ૨૪

તાપસ કહઇ ત્રિવિધે કરી લીધું, માસખમણ મઈં ત્રિજું
તુંહ્મ પારણ મુઝ ઘરિ કરવું, સું કહીઈ તુમ બીજું-હો. ૨૫

અસુ કહી નૃપ નગરિ પોહોતો, પારણ વેલા સૂતો,
તવ તાપસ ધમધમીઓ ક્રોધઈ, એ નહી ક્ષત્રી પૂતો-હો. ૨૬

તવ તાપસ હુઓ સબલ કષાઈ, નૃપ કરઈ મુઝસું ઠગાઇ;
જો માહરા તપનું ફલ હુઈ, તો નૃપને દુખદાઈ-હો. ૨૭

ઈમ નીઆણું કીધું જીહારઈ, રાજન આવ્યો તિહારઈ;
સ્વામી તુહ્મ મ આપો મુઝનઇ, ભોજન કરો ઘરિ માહરઇ-હો. ૨૮

તાપસ કહઈ મમ બોલીસ બાલી, નહીંતરી નાંખીસ બાલી;
મંઇ તુઝ ઉપરિકીધું નિઆણું, નૃપ રહઇજે સંભાલી-હો. ૨૯

સુંણીવચનભૂપતિ ઘરિ વલીઓ, અતિ મનમાં કલકલીઓ-હો.
કાલે રાય તાપસ મૃત્યુ પાંમ્યો, દેવ તણો ભવ ફલીઓ-હો. ૩૦

ભૂપતિ જવ શ્રેણિક નૃપ થાય. તાપસ હુઉ કોણી રાય;
રાણીચિલણાંકુંખિંઅવતરીઓ, પૂર્વ પાપ પસાય-હો. ૩૧

ઉદરિં બાલ વધ્યો નર જીહાંરે, ડોહલો ઉપનો તિહારેં
નિજ ભરતાર હઇઆની માટી, ખાધી જોઈઈ માહરઇ-હો. ૩૨

દુહા.

ચિલણા કુંખિ અવતર્યો, શ્રેણિક તણઈ સંયોગ;
રતિવતી અબલા જસેં, તવ વિલસંતિ ભોગ. ૩૩
ભોગ વિચાર વિવરી કહું, કહું તે ગર્ભ વિચાર;
રતિવંતી અબલા તણો, કહઇ સઈ કવિય વિચાર. ૩૪

ઢાલ.

રાગ-ગોડી-એણીપરિ રાજ કરંત-એ દેશી.

જે રતિવંતી નારિરે, એતાં પરિહરઈ;
ખીજઇ વસ્ત્રેં અડકઇ નહીં એ. ૩૫
હીંડઇ નહીં તે નારીરે, સંધ્યા રાતિ સમય;
નક્ષત્ર માલા નવિ જૂઇ એ. ૩૬
રાત ન કરે આહારરે, પુફ તે પરિહરઈ,
આંખ્યે અંજન નવિ કરઇ એ, ૩૭
વલી વિલેપણ વારિરે, દંત ધાવન નહીં;
સ્નાન શુદ્ધ તેહનઇ એ. ૩૮
ન કરઇ પુષ્ટો આહારરે, દર્પણ નવિ નરખઈ;
ધાતુને પાત્રઇ નવિ જમઇ એ. ૩૯

માટી કાષ્ટ પાષાણરે, ભોજન તેહનાં;
ભોજન સોય તેહમાં કરઇ એ. ૪૦

ચઉથય દિન એકાંતરે, સ્નાંન મંજન કરઈ;
અવર પુરૂષ નઇ નવિ જૂઇ એ. ૪૧

સુંદર કરી સિણગારરે, નિજનર નિરખતી;
ગર્ભ અનોપમ ઉપજઇ એ. ૪૨

સોલ દિવસનો કાલરે, સ્ત્રી રહઇ રતીવંતી,
પછઈ ગર્ભ ન ઉપજઇ એ. ૪૩

ચઉથઈ વાસર ગર્ભરે, જે પણ ઉપજે;
અશુભ અલ્પ તસ આઉખુ એ. ૪૪

ષટ અઠમ દશ બારરે, ચઉદસ સોલમઇ,
બાલ અનોપમ ઉપજે એ. ૪૫

પોહોર પછી મધ્ય માંહિરે, ભોગ ભજઈ સહી;
સમ દિવસઈ સુત ઉપજઇ એ. ૪૬

વિષમ દિન એકી જાંણીરે, ભોગ તવ નવિ ભજઇ,
વીર્યઇ પુત્રી ઉપજઇ એ. ૪૭

દિવસ નહી સંભોગરે, ગર્ભ નબલો હોઇ,
મારગ પણિ તેહનો નહી એ. ૪૮

સ્ત્રી રતિવંતી જાંણીરે, બાર વરસ પછી,
પ્રસવે પંચાવન લગાઇ એ. ૪૯

સોલ વરસની નારીરે, પુરૂષ પંચવીસનો,
તેહનો સુત સુંદર હુઇ એ. ૫૦

નાસિક જીમણી જાંણીરે, વહઈતી જવ હુઇ;
ભોગઈ સુત સુંદર હુઇ એ. ૫૧

ટાલો ભોગ વિલાસરે, નક્ષત્ર જવ રેવતી;
બાલ જનમ મૂલિં ૧હસેં એ. ૫૨
નરનું વીર્ય વિશેષરે, તો સૂત ઉપજઈ;
રગત ઘણાઇ પુત્રી કહી એ. ૫૩
સોણિત શુક્ર સમ ભાગીરે, તેહથી નીપજઈ;
બાલ નપુંસક ઉપજઇ એ. ૫૪

દુહા.

બાલ નપુંશક ઉપજઇ, શોણિત શુક્ર સમ ભાગિ;
ગર્ભ વિચાર શ્રવણેં સુંણી, આંણ્યો મનિ વયરાગ. ૫૫

ચઉપઇ.

ગર્ભ તણો વલી કહું વિચાર, ઉપજવાનો ઠામ અસાર;
શોણિત શુક્ર તણઇં સંયોગ, ઉદરિ ઉપનો કરતઇ ભોગ. ૫૬
રગત માંસ અનેં અંધકાર, ગર્ભ તણઇ રેહવાનો ઠાર;
પાપિં પડીઉ પરવસિ જંત, આતમ ભોગવઇં દૂખ અનંત. ૫૭
કલીલ દિવસ સાતમે થયો, સાતે બુદબુદ થઇનઇ રહ્યો;
મંસ પિંડ મહીનઇ બંધાય, પલ પોણા પાકે જનરાય. ૫૮
બીજઇં માસિ પેસી જેવડો, ત્રીજઈ માસિં કાંઇક કહયો વડો;
માયં ધરે મન ડોહલા જસ્યા, દુખઇ જીવ ઉપના હુઈ તસ્યા. ૫૯
ચઉથઇ માસિ બાલિક વિસ્તરે, માય તણા અંગ મોટાં કરેં;
ડાબઇં સ્ત્રી જીમણઇ નર જોઇ, વચિ વસઈં કલીબહુઇ જોઇ. ૬૦
પાંચમઇં પાંચ અંકુરા જોય, બીઇ પગના બીઇ કરના હોઇ,
મસ્તગ તણો અંકુરો એક, તેણેં થાનિક નહી કીસ્યો વિવેક. ૬૧
પ્રાંણી પીત્ત અને લોહી ધરઇ, દિન દિન કાયા પોઢી કરઇ,
કર્મ સંયોગે તે તિહાંથી મરઈં, કોય જીવ નરગિ અવતરઈં. ૬૨

૧ હોઇ એ.

સતમ માસિં પેસી પાંચસઇં, સિરા નાડી હોઇ સાતસઇં,
નવસઇં નાડી ને ધમણી કરઇં, અઉઠ કોડિ રોમરાય વિસ્તરઇં. ૬૩

સર્વ શરીર પુરૂં હોઈ તસ્યઇં, માસ આઠમો ¹થાઈ જસ્યઇં,
ઉંધ્રઇ માથઈ ઉદરિં રહિં, નરગતણા દુખ તિહાપણિ સહઇ. ૬૪

અઉઠ કોડિ સોય તાતી કરીઇ, સુર વિંધઇં બહુ પ્રાક્રમ કરી;
આઠ ગણું દુખ તેહથી હોઇ, ગર્ભ તણી વેદન સહુ કોય. ૬૫

મા સુખિણી તો તુઝ સુખ હોય, મા પોઢઈ તો બાલક સોય;
એણીપરિંજીવઉદરમાહિ રહઇં, પરવસિ પડીઓ કોહનઈ કહઇ ૬૬

નવ મહીના દિન સાઢા સાત, માત ઉદરિ તું રહ્યાં અનાથ;
તિહાં મલમૂત્રમાંહિ તું વસ્યો, નારક નરગમાંહિં હોઇ જીસ્યો. ૬૭

કોઇક કર્મ વિકટનો ધણી, ગર્ભમાંહિં થોઇરે વણી,
એકિં ડીલે બઇ ભવ કરઈં, ચોવીસ વરસ ઉદરમાહિ ફિરઇ ૬૮

જઘન્યતો અતર મૂહરત સાર, ભવસ્થિતિ ભાખ્યાં વરસ બાર,
કાય સ્થિતિ વરસ રહઇચોવીસ, માંનવ ગર્ભની સ્થિતિ કહીઈસ, ૬૯

તીર્થંચ ગર્ભ બેચારજ કહઇ, જઘન્યતો અંતર મૂહુરત રહઇ,
ઉતકૃષ્ટુતો વરસ રહઇ આઠ, પસૂઈ લહિં બંધનથી વાટ. ૭૦

મેઘ તણો ગર્ભ કેતો રહઇ, જઘન્યતો અંતર મૂહુરત કહઇ,
ઉત્કૃષ્ટુતો રહઈ ષટ્ માસ, દોહિલો કહઇ ગર્ભાવાસ. ૭૧

તે માટઇ કહો તત્વ વિચાર, જન્મતણુ દુખ અછઈ અપાર.
ઉદર થકી વેદન સોગુણી, અથવા સહસ્સગુણી પણિ સુંણી; ૭૨

કોડી ગુણી ઝાઝેરી જોય, જણતાં વેદન ભાખી સોય.
ઘણા જીવ પ્રસવતાં મરઇ, જન્મ તણા દુખ સહુમાં સિરઈ, ૭૩

કોયક જીવનિ કર્મ અનત, પાપી કાઢયા દીસઇ જંત;
કોયક ગલઈ છઇ ગર્ભ થકી, ભમતાં જીવ હુઆ ઈંમ દુખી. ૭૪

---

૧ બેસે.

એહવાં ગર્ભતણાં દુખ જાંણી, ઉત્તમ નર ચેત્યા નિર્વાણી;
જંબૂ કુમરવરિં આઠે નારિ, પરણી તે ન રહ્યો સંસારિ. ૭૫
નેમિનાથ નવિ પરણ્યા નારિ, ગર્ભ તણાં દુખ કહ્યાં અપાર;
દેખી ચેત્યો મેઘ કુમાર, આઠ નારિ અંતે તજી ઉદાર ૭૬
ગયસુકુમાર ઢંઢણ કુમાર, શાલિભદ્ર ધનો અણુગાર;
ચિહું ગતિના દુખ ચિંતી કરી, છંડી ભોગ જેણે દીક્ષા વરી. ૭૭
સહસ્સ નારી મુંકઇં હનુંમત, રામચંદ્ર સરિખા ગુણવંત;
નંદિષેણ સરિખા નર જેહ, પંચ સયા સ્ત્રી છંડઇ તેહ ૭૮
સનતકુમાર મન રાખઇ ઠારિ, ચોસઠ સહસ્સ જેણઇં મુકી નારિ;
અધિકો તે અવતિ સુકુમાલ, બત્રીસ નારી મુકી સમકાલ. ૭૯
ઇંદ્રજીત બિભીષણ રાય, છંડી ભોગ તે મુગતિં જાય;
રાવણ લખમણ વિષય ભમઇં, મરી હોય તે દુરગતિ ભમઇં ૮૦
ભમતાં યોની લહઇ નવનવી, તાપસનિ માનવગતિ હવી,
ચિલણા કુખઇ લીધો અવતાર, દિનદિન વાધઇ ગર્ભ અપાર. ૮૧
ત્રિણ માસ ઉદરિ હુંઆજાંમ, ડોહોલો ઉપનો અઘલા તાંમ,
શ્રેણિકના હિઆનું માંસ, ખાતાં પોહોચઇ મનની આસ. ૮૨
ચિલણાઅતિદુખઅલહુઇજસ્યઇં, અભય કુંમાર તેડયો તસ્યઇં,
વિનય કરી કહઇ શ્રેણીકરાય, વેગઇ દુખ ભંજો તુમ માય. ૮૩
અભય કુમાર બુદ્ધિનો ભંડાર, મંસ અણાવ્યુ તેણીવાર;
ભૂપતિ હિઇઇ બાંધ્યુ તેહ, તેડી ચિલણા રાંણી તેહ. ૮૪
છુરીકા એક દીધી કરમાહિ, કાપી ખાવા લાગી ત્યાંહિં;
નિજમનિ ડોહલો પુરો કરી, સુત જન્મ્યો અતિરૂપહ સિરી. ૮૫
અશોકચંદ દીધું તસ નામ, ચિલણા પુત્ર નખાવઇ તાંમ;
શ્રેણીકે દીઠ તેણીવાર, લીધો અશોકચંદ્ર કુંમાર. ૮૬

ઇસ્યાપુત્ર ધરિ જન્મયા થકી, જે નર વાંઝીયા તે બહુ સુખી;
કુપુત્ર ભુંડા સિરિ ધિક્કાર, જે સુત કરઇ પિતાનઇં પ્રહાર. ૯૯

ઇસ્યાપુત્ર જનમ્યાસ્યઇં કાજીં, એકવીસ કુલની ખોઇ લાજ;
તસ જીવ્યાથી મરણ સનાથ, જે પાપી દુખ દેતો તાત. ૧૦૦

દુખદાઈ કોણી કહઈવાય, એકદીન ભોજન કરતો રાય;
લઘુશંકા નિજ બાલિક કરઈ, ભોજન થાલ તિહા છાંટઇં ભરઈ. ૧

બાલક ચરિત્ર તે દેખી કરી, જીમઇરાય બહુ હરખજ ધરી;
તવ બોલી પોતાની માય, સાંભલિ સુત કહુ પૂરવ કથાય. ૨

તું મુઝ ઉદરિં આવ્યો જસ્યઈ, ધણીમાંસનો ડોહલો હુઓ તસ્યઇં;
જવ જનમ્યો તવ હિઇ વિચારી, મિં નાંખ્યો તુઝને ધરબારિ. ૩

તુઝને દેખઇ તાહરો તાત, મંદિરમાં લેઇ આવ્યો નાથ;
મુઝને બહુપરિ ઠબકો દીઓ, તુઝને પ્રેમકરી પાલીઓ. ૪

તુઝ ઉકરડઇ નાંખ્યો જ્યાંહિં, કુકડો અંગુલિ કરડે ત્યાહિં;
તે પાકીનઈં પર વહઇ, ધરઇં તાતમુખિ રોતો રહઇં. ૫

સ્વાંમીનઇં મનિ સુખ ન થાય, ઇમિ ઉછેર્યો કોણીરાય;
દેખી નિજ સુતનું માતરૂં, તું હરખઇં તો હુંસ્યુ કરૂં. ૬

માત વચનઇંમ સુંણી અપાર, કહઇં મુઝ જીવિતસિરિં ધિકકાર;
એણીપરિ મુઝ ઉછેર્યો આપ, તે કઠપંજરિ ઘાલ્યો બાપ. ૭

પરૂભરી ચાટી આંગુલી, તેહને નામી માર વલી;
સહી હુ દુરગતિનો ભજનાર, અધમ યોનિ હોસ્યઇ અવતાર. ૮

હુ પાપી હું જગમાંહિ દુષ્ટ, શ્રેણિક તાતને દીધું કષ્ટ;
ખિત્રી કુલની ખોઇ લાજ, સહી ધિકાકર પડો મુઝરાજ. ૯

રાજઋદ્ધિ સહુ એહની સહી, ઉઠયો રાય અસ્યું મુખિં કહી;
લેઇ કોઠારને ચાલ્યો વહી, ભાંજી પંજર કાઢું જઇ. ૧૦

શ્રેણિકરાય દિન પહિલો જસે, પૂરવ મિત્ર એક તેણે તસે,
કર્મકથા તસ માંડી કહી, નાડી માર ખમાઇ નહી. ૧૧
તેણઇં વિષ આણીદીઇ પ્રધાન, જાણ્યું તે દીઉં જીવિતદાન,
રાયતણું દુખ હઇડઇં ધરી, તાલવિખ દિઉ છાનુ કરી. ૧૨
જવકોણી દીઠો આવતો, તવ શ્રેણિક હઇઇ ધ્રુજતો,
એ સહી મુઝ મારે કોડાર, ખમ્યો ન જાઇ એવડો પ્રહાર. ૧૩
તેણઇંકારિણિ શ્રેણિકનૃપ તિહાં, તાલવિખ દીધું મુખમાહિં,
મગધદેશ નૃપ મરણિ ગયો, પહિલી નરગિ નારકી થયો. ૧૪
ભૂપતિ પંજર ભાગી કરી, શ્રેણિક તાત કાઢયો કરિધરી,
બોલાવ્યો નવિ બોલિં જમેં, કોણીરાય દુખ ધરતો તસેં. ૧૫
પશ્ચાત્તાપ કરઇ નૃપ આપ, પિતા હણ્યાનુ મોટું પાપ;
મિં કીધુ મોટુ કુકર્મ, ક્ષત્રીય કુલનો ખોયો ધર્મ. ૧૬
અસ્યુ કહઇંરોઇ દુખ ધરઇં, શ્રેણિકરાય નર મૂઓ સિરે,
સુણી દ્રષ્ટાંત વિચારો ખરૂં, કારણ તે તાપસ નોતરૂ, ૧૭
તેણે કારણઇં પૃથવીનો રાય. વિવેક નચૂકઇ એકું ઠાહિં,
વિનય ઘણો બહુ આદર કરી, તેડ્યા સાંહમી ઘરિઘરિ ફિરી. ૧૮
વલી દુર્બલની ચિંતા કરઇં, ભૂખ્યો કોઈ ન જાઇ સિરઇં,
શત્રુકાર મડાવઇં સાર, રાંધ્યો કોરો આપઇ આહાર. ૧૯

દુહા.

આહાર અન્ન આપઇ સહી, ભૂખ્યો કોઇ ન જાઈ,
પૂરોધર્મ આરાધતાં, ચ્યાર નાંમ નૃપ થાય. ૨૦

ચઉપઇ.

વિચારચતુરમુખિ પહેલુ નાંમ, રાજઋષિ બીજું અભિરાંમ,
જીવિતાદાનિં નૃપ બિરૂદ વહઇં, જીમૂતવાહન સહુકો કહઇ. ૨૧

એવડું બિરૂદ લહઇનૃપ જસેં, ઘણા દિવસ વોલી ગયા તસેં;
બાહડદે અંબડદે જેહ, કાલઈં સર્ગ પહુતા તેહ. ૨૨
ત્રિહું બોલઇ હુઓનૃપ વૃદ્ધ, તપ તેજેં નેં વયે પ્રસિદ્ધ;
ચિંતાતુર હુઓ નરનાથ, શ્રીગુરૂનેં કહઇં સુંણો મુઝ વાત, ૨૩
પુણ્યઇં તુઝસરિખો ગુરૂ લહ્યો, પણિં મુઝકર્મેં સુતનવિ થયો,
તેણે ચિંતા અતિહુઇ આજ, કહો સ્વાંમી કુંણ ભુગતા રાજ. ૨૪
શ્રીગુરૂ વચન કહઈં મુખિભલ્લ, પુત્રીનો સુત પ્રતાપમલ્લ,
રાજયોગિ દીસેં છઇ તેહ, જેહસ્યૂ તાહરેં સબલ સ્નેહ ૨૫
અસી વાત મુખિ હેમેં કહી, બાલચંદ્ર ચેલેં તે લહી,
અજયપાલનિં જઇ કહઇ તેહ, કુમારપાલ ભત્રીજો જેહ ૨૬
બેહુ થયા તિહાં એકઈં ચિત્ત, ગચ્છભેદ તવ થયો અત્યંત;
હેમપખિં હુઓ રામચંદ્ર, અજયપાલ પખિં બાલચંદ્ર. ૨૭
દિનદિન વયર વધતું જાય, બાલચંદ્ર ડંસિ મનમાંહિં;
છલ જૂઈ મુખિં કડૂઓ લવે, ગુરૂઉપરિ ભૂંડુ ચિંતવે. ૨૮
ભાંગ્યું મન ગુરૂચેલા તણું, શ્રાવક વ્યગ્ર થયા અતિઘણું;
સંપ વિના ગચ્છકિમચાલસ્યે, જીહાંસંપ તિહાં શ્રેય થાયસેં. ૨૯
સંપ વિના એ સ્યુ ઘરહાટ, સંપવિના નવિ શોભઇ વાટ,
સંપવિના નવિ ચાલઇં રાજી, સંપ વિના વિણસઈં શુભ કાજી ૩૦
સંપ વિના સ્યો બંધવતાત, સંપવિના સી ભગિની માત;
સંપ વિનાનો સ્યો ગુરૂશિષ્ય, ખિણખિણ પાતગ બંધઇ લક્ષ્ય. ૩૧
જો સંપ નહીં કોરવ પાંડવ, તો તેહનાં કુલનાં ખય હવા;
રાવણ કંદ બિભીષણ સાથિં, ખોયું રાજ્ય ગઇ લંકા હાથિં. ૩૨
કોણી હલ્લવિહલ્લ સ્યું વિઢઇ, જીમ કંસો ગોવિંદનઇં નડઈં;
સંપવિના શ્રેય નહોઇ કદા, ગુરૂચેલા ચડબડતા સદા ૩૩

મુહુરત સાર ગ્રહી તવ ત્યાંહિં, ઉછવ માડયો પાટણ માંહિં;
કનક રત્નમણિ રૂપા તણા, બિંબ ભરાવ્યા ભૂપિ ઘણાં. ૪૫
પીતલ કાષ્ટ અને પાષાણ, કીધા બિંબ તે માન પ્રમાંણ;
બિંબ પ્રતિષ્ઠા કરતો સાર, કનક કોડિ વઇ કરઇ અપાર. ૪૬
સંઘ ચતુર્વિધ જગમા સાર, ભૂપતિ ભગતિ કરઇંજિ અપાર,
વેઢ મુદ્રિકા શાલ સાર, ચીર પટોલાં ન લહે પાર. ૪૭
પાટ સાવટું નિ ધાટડી, દીધી કભાય અનિ પાઘડી,
દાંનિં વરસઈ જીમ જલધાર, ભોજનભગતિ તિહાં કરઇ અપાર ૪૮
એણીપરિં લખમીનો વ્યય કરે, મોટા મંડપ ઘાલ્યા સિરઇ,
દીપક તોરણ દીપઇં બહુ, ચિત્ર ચંદરૂઆ નિરખઇ સહુ. ૪૯
પવિત્ર પીઠિકા તિહા એક કરી. જીન પ્રતિમા તે ઉપરિ ધરી;
સનાત્ર મહોછવ શ્રાવક કરઇ, સુકૃત ભંડાર તે પોતે ભરઇ ૫૦
અંજન વેલા મુહુર્ત જસેં, અઢાર આચારય બેઠા તસેં,
બાલચંદ્ર ઘડી ઉપરિ ઠવ્યો, અજયપાલ તિહાં આવી લવ્યો. ૫૧
બાલચંદ્રનેં પૂછ્યું અસ્યું, ઘડી ઉપરિ તુમ બઇઠો કસ્યું;
ચેલો કહઇ જોઉ મુહુરત કાલ, જીમ જયકાર હોઇ વૃદ્ધ બાલ. ૫૨
જો હોઇ મુહુર્ત્તનો ભંગ, તો ખંડાઇ પ્રતિમા અંગ;
દુખ પાંમઈ નર કુમરનિરંદ, ચિરજીવ નહી હેમસૂરિંદ. ૫૩
અસ્યું વચન જવ ચેલે કહ્યું, અજયપાલ નવિ જાઇ સહ્યું;
બે કરજોડી બોલ્યો અસ્યું, બાલચંદ્ર વિમાસઇ કસ્યું, ૫૪
મુનિવર આજ કહ્યું મુઝમાનિ, તુઝની થાપું હેમસમાનિં;
મુહુર્ત્ત ભંગ જો તું સહી કરઇ. કુમારપાલ તો વેગો મરઈ. ૫૫
સુંણી વચન તવ મતિકુધીકરી, ત્યારિં બઇઠો ગુરૂથી ફરી;
હેમઇ પૂછ્યો મુહુરત કાલ, તવ તિહા ખોટ બોલ્યો બાલ. ૫૬

સ્વામી મુહુર્ત્ત વેલા થઇ, અજન હેમ કરે ગહઇગહી,
પ્રતિમા સકલ પ્રતિષ્ઠ જસે ભીમ વાણીઓ આવ્યો તસેં. ૫૭

હાથિ પ્રતિમા પીતલ તણી, ધાયો વેગેં નિજ ગુરૂ ભણી;
સ્વાંમી બિબ પ્રતિષ્ઠા કરો, રોગ શોક જીમ જાઇ પરો. ૫૮

હેમસૂરિ બોલ્યા ગહગહી. શ્રાવક મુહુર્ત્ત વેલા ગઈ,
એણે વચનેં ભીમો થયો દીન, ધીગ ધીગ માનવ હું પુનિ હીન. ૫૯
પૂણ્યે હીણો ખેતી કરઈ, બલદમરે સુકવણુ પડે;
પુણ્યહીણુ ભોજન શુભજીમઇ, કેં નજરઈ કેં પાછું વમઈ. ૬૦
તિકુ પુણ્યહીણો નર સહી, મનની ઇચ્છા મનમાં રહી,
ભલા મનોરથ સહુને ગમે, પુણ્ય વિના મનમાં સમેં. ૬૧

કવિત્ત.

મન જાણઈ મયગલઈ ચઢું, હયવર પાય પરહુ;
પોઢું પલંગ પાલખી, અમૃત આહારતો ભખું.
સ્ત્રી આવી લાગું કઠિ, મોહોલિંમાહિ કરૂં વાસ,
ઉચ્ચ વસ્ત્ર તે અગે, ચંદન બાહરમાસ.
પૂણ્ય તો પોતે નહી આતમ તો ઇચ્છઈ ઘણું;
કવિ ઋષભ કહઇકિમ પામીઇ, [1]પુણ્યહિણુ પોતાતણું. ૬૨

કવિત્ત.

મન જાંણઈ મહીલા વરૂં, નરપતિ થઈ નવખંડિ;
સીસ છત્ર ચમરહ ચ્યાર, ચઢું તો ચંચલ સંઢિ.
કુસુંમ ખોહોલા સિસિ, નાટક નીતિ નીરખી જઈ,
આય વછિં અતિ ઘણો, સહૂ વસ્તુ મોહલિ મેલિ જઇ
પુછી કાજ સહુકો કરઈ, મુરખ મન ચિંતિ ઘણું:
ભીમ કહેં કીમ પામીઇ, પૂણ્ય નહી પોતાતણું. ૬૩

---

૧ દત્તા નહિ

દુહા.

પુણ્યવંતા નર તે સહી, મનોરથ [1]જામ ફલંત,
પુણ્યહીણુ પ્રાહિ વલી, વાંવ્યાં તે ન મિલત ૬૪
મનમાં ઇછા બહુ કરઈ, કરી ન શકે શુભ કામ,
સુપુરૂષ કાજ સઘલાં કરઈ, રાખે મુખની માંમ. ૬૫
દાંન શીલ તપ ભાવનાં, કીધાં કાંચન બિંબ,
શ્રીજીન ભવન કરી ગયા, રહ્યા તે કીરતિ થંભ. ૬૬

કવિત્ત.

પ્રથમ પોઢા બિબ, ભલઇ ભાવ ભરાવ્યા,
ઉતુંગ ઉંચ્ચ પ્રાસાદ, જીન ઉછવ કાજ કરાવ્યાં,
સેત્રુંજગિરિ તિરથ જઇ, દાંન સુપાત્રહ દીનો;
દીન ખીન ઓલખી, અન્ન ઉધારી કીનો,
સત્ય શીલ તપ તપ્યો, પુણ્યશીલ પ્રભાવના,
ભીમ કહે નર તે સહી, બાકી વયરી ધાનના. ૬૭

દુહા.

ધાન તણાં વયરી સહી, ભીમ કહઇં મુખિં આપ,
સુકૃત સોય કીધું નહી, ઉદર ભર્યું કરી પાપ. ૬૮
મુનિવર મુખિં એ તું સુંણ્યું, જેહનુ શ્રાવક નાંમ;
કર્મ યોગિં નિધન હુઓ, તોહું કરઇ દો કાંમ. ૬૯
પ્રતિમા પીતલ કાષ્ટની, સોય અંગુષ્ટ પ્રમાંણ;
દેવલ સોય કર એકનુ, શ્રાવક સોય સુજાંણ ૭૦
અસ્યું વચન શ્રવણે સુંણી, લીધી પ્રતિમા એક;
આવ્યો અંજન કારણિ, પણિ શિર ઉધો લેખ ૭૧

---

૧ તણ.

ચઉપઇ.

અસ્યાંવચન નર ભાખઇજસિં, ગુરૂનેં કરૂણા આવી તસેં,
દેખો શ્રાવકનો અતિરાગ, આલસ કર્યાનો નહિ લાગ ૭૨
અસ્યું વિચારી હઇડા માંહિં, હેમે ચેલો તેડયો ત્યાંહિ,
મૂહુર્ત્ત છાયા છઇ કાંઇ છતી, બોલ્યો બાલચંદ્ર તવ યતિ. ૭૩
સ્વામી હવડાં મૂહુર્ત્ત સાર, કહતા ચૂકો પહિલીવાર,
હેમેં નિરખી જોયું જસેં, ભદ્રા મુખિં મૂરત પડયું તસેં. ૭૪
હાથ ઘસઇ મુનિ બેઠાં ત્યાહિં, ખિણુ ખેદ હુઓ મનમાંહિં,
દુસમન ચેલો મઇં નવિ લહ્યો, સાપ થઇ નઈ સાંમો રહ્યો. ૭૫
અગ્નીસાપ જલ સ્ત્રી હથીઆર, મ કરો ચોર તણો પતીઆર;
દુસમનથી બીહતો નવિ રહે, તે દુખ જગમાં સઘલું લહે. ૭૬
દુસમન ચેલો માહરો જેહ, ધર્મ મિત્ર કરી જાંણ્યો તેહ;
વયરીનો આણ્યો વિશ્વાસ, પાડયો મુઝ માંડી મૃગ પાસ. ૭૭
હું જગમા મોટો નિરબુદ્ધ, માંજારીઅ ભલાવ્યુ દુધ;
વન ભલાવ્યું જો વાંનરા, તે માનવ જગિ મૂરખ ખરાં. ૭૮
હુ મુરખને હુ અજ્ઞાન, અ તકાલ મુઝ નાંઠી સાંન,
દુશમન તણઇં ભલાવ્યુ કાંમ, લાહાલો ભખી મુખ કીધું શ્યામ. ૭૯
કેતુ એક દુસમન માંહિં કરૂં, ધર્મ કાજ હવઈં આદરૂં,
અવશ્ય ભાવિ પદારથ જેહ, દૈવે ટાલ્યો ન ટલિં તેહ. ૮૦
જીનવર જીવ દયા પ્રતિપાલ, સમો શરણિં બાલઇ ગોશાલ;
બ્રહ્મદત્ત નયણાં ગયા નીકલી, અવશ્ય ભાવિ પદારથ વલી. ૮૧
નીચ કુલિં ગતિ જીનવર થઈ, વીર દેશના નિષ્ફલ ગઇ,
ચંદ સૂરજ મૂલગેજ વિમાંન, અવશ્ય ભાવિ પદારથ માંન. ૮૨
ચરમેંદો હુઓ ખિણખેદ, મલ્લી નાથ પામ્યા સ્ત્રી વેદ;
યુગલ નારકી હુઆ જેહ, અવશ્ય ભાવિ પદારથ તેહ. ૮૩

એક સમે એકસોને આઠ, ઉત્કૃષ્ટિ દેહી સિદ્ધિ ગતિ વાટ;
અસંયતિ પૂજાણાં બહુ, અવશ્ય ભાવિ પદારથ સહુ.
અમર કંકાનગરી હુઓ દેવ, શંખઇ શંખ મિલ્યા વાસુદેવ;
એમ નોહિં એ કેમ હવ્યું, અવસ્ય ભાવિ એહનેં સંભવ્યુ.
શ્રીજીન સ્વાંમી વિચરઇ જીહાં, મારી ન મરગી ઇત ન તિહાં;
વીર વિચર્યાં રાજગૃહી જસેં, મહિષ પચસ્યેં મારિ તસેં,
તો અતિશય ચોતીસ ન ગયા, પાંત્રીસ ગુંણ વાંણીના રહ્યાં;
અવસ્ય ભાવિ પદારથ વલી, તે ટાલી ન સકઈ કેવલી.
તો હું હેમ કહઈ સું કરૂં, ફોકટ દુખ હઇઆમાં ધરૂં;
ખિણ ખેદ હવું કુણ કાજી, હેમઈ ચિંતા કીધી ત્યાજી.
એમ મન વાલી અંજન કરઇં, ભીમા હાથિં જીનપ્રતિમાં ધરઈં;
તુઝ ઘરિ ઋદ્ધિ ભરાસ્યઇ સહી, પુણ્ય કાજ કરજ્યો ગહગહી.
અસ્યું કહી મુનિ હેમસૂરિંદ, વેગે તેડયો કુંમરનિરંદ;
જીન મંદિર પ્રતિમાનો ભંગ, છઠિં માસિ વિણસઇ તુઝ અંગ.
હેમ(આયુ)વચન આવ્યું હું કહું, તેણઇ દુખિં નવિ રોઉં રહું,
પણિ મુઝને બીજું દુખ બહુ, તુહ્મ જાતેં શ્રેય જાસે સહુ.
કુણ કરસ્યઇ પસુઆંની સાર, કેહીપરિં હોસ્યઇ મુનિવર વિહાર,
તીર્થ યાત્ર શુભ કરણી જેહ, તુહ્મ જાતેં સીદાસઈ તેહ.
એક છત્ર જઇનમઇ રાજ, કોડિ બદ્ધ હુઆં શુભ કાજ,
જીનપ્રતિમા જીનભવન અપાર, કુંણ કરસ્યઇ હવઇં તેહની સાર.
સાધુ સાધવી શ્રાવક જેહ, કુણનેં દુખ જાઈ કહઇસ્યઈ તેહ;
પોષધસાલા પુણ્યનાં ઠાંમ, તુઝ વિણ વણસઇ ધર્મના કાંમ.

દૂહા.

ધર્મરાજ વિણસઈ સહી, નૃપ જાતાં પરલોક;
હેમ કહઇં નોસુઈ કારણઇં, હું માનિ ધરતો સોગ.

ઢાલ.

રાગ—ત્રીપદીનો.

અસ્યાં વચનસુંણીયાંજવકાનિં, મન વચન કાયા શુભ ધ્યાંનિ,
નૃપ વરસે બહુ દાનેં, હોરાજના નૃપવરસેંબહુદાનેં-આં ૯૬
આરાધના કરઇ દસહ પ્રકાર, અતિચાર અનેં વ્રત બાર,
ખામણ કરઈ તેણીવાર હો—રા. ૯૭
વોસરાવઈ નૃપ પાપ અઢારો, તેહતો તુઝ ભાખું અધિકારો,
સુંણયો પાપ વિચારો—હો—રા. ૯૮

દૂહા.

પાપ વિચાર [1]વલી કહુ, જેહથી દુખ અત્યંત;
તેણું કારણિં પાતગ તજો, કો મમ હણજયો જંત. ૯૯

ઢાલ.

રાગ—કેદાર ગોડી—સુર સુંદરીનો—એ દેશી અતી દુ,ખ દેખિ
કામની—એ દેશી

પ્રાણઘાત તે નવિ કીજીઇ, અલીવચન તેમ ન ભાખિં,
પરધન દેખી પ્રાંણીઆ, વલીતુ મનરે નર થીરકરી રાખિ. ૧૦૦
જીવરલે ચોગતિ મોઝીરિ, તેણુ રાખો નિ મન ઠારિ;
પ્રાણિ પાપ અઢાર નિવારી, પ્રારણીડા ભાઈ! આપઈઆપ વિચારી,
હો પ્રાણીડા. આંચલી ૧
સ્ત્રી સંગ સેવા ટાલીઈ, દ્રવ્ય તણી મૂર્છા જોડ.
અતિક્રોધ મનથી મુંકીઇ, સુખ લહીઈ આતમ દેહ—હો પ્રા ૨
અતિમાંન માયા પરિહરો, ટાલજયો ત્રિવિધેં લોભ;
મોહમલ્લ મુખ નવિ જોઇઇં, જેમુગતિરેજાતાંકરઇ ખોભ-હોપ્રા. ૩

---

[1] વવરી.

દ્વેષ કલહ તે નવિકીજઇ. દીજઈ નહીં જ કલંક;
ચાડી તે ચિત્ત નિવારજે. તુ તોહોજોરેમનમાંહિસુસંક-હોપ્રા. ૪

રતિ અરતિ તે પરહરે, પરતણા અવરણવાદ;
માયા મૃષા તે નવિ બોલીઈ, નવિકીજઇરેમિથ્યાતનિમાદ હો-પ્રા. ૫

દશ આઠ પાતાગ ઓલખી, વારતો આતમ આપ,
મિચ્છા દુક્કડ તે દેઅતો, જે લાગાંરે ભવિભવિપાપ-હો પ્રા. ૬

દૂહા.

પાપ અઢાર આલોઅતો, કરતો આતમસાર,
પાપભીરૂ પાટણપતિ, શરણ કરઇ તિહાં ચ્યાર, ૭

ચઉપઈ.

ચ્યાર સરણ મનમાંહિં ધરઇં, પહિલુ સરણ અરિહેતનું કરઇ;
અરિહંત તે હણતા કર્મઆઠ, જે પાંમ્યા પંચમગતિ વાટ. ૮
જેહનાં અતિસય છે ચોત્રીસ, વાણીગુણ જેહનેં પાંત્રીસ;
દોષ અઢાર રહીત ભગવંત, સરણ કરઇં એહવા અરિહંત. ૯
બીજું શરણ કરતો સિદ્ધતણું. અનંત સુખ જસ વર્ણવ ઘણું;
અનંતબલને જ્ઞાન અનંત, અનંત વીર્ય સિદ્ધનેં સહિતંત. ૧૦
ત્રીજું સરણ કરતો સાધુનુ, સમકિતસીલ સુધુ જેહનું;
પંચ મહાવ્રત પાલણહાર, પંચસુમતિ ત્રણ [૧]ગુપતિજ સાર. ૧૧
ચોથું સરણ કરતો ધર્મનું, જ્ઞાની સરૂપ કહઇ તેહનું,
જીવઘાત અનિ ગોરી નહીં, પરદારા જીન વારઇ સહી. ૧૨
અસ્યાં સરણ ચ્યારેમનિધરેં, દુ:કૃતતણું નિંદેવુ કરઇ;
પ્રાણઘાત અનિ ચોરી જેહ, પરનારીનાં પાતક તેહ. ૧૩
પાપિં પૂરિગ્રહી મેલ્યો લક્ષ્ય, ખાવેં અનંતકાય અભક્ષ્ય;
પાપ વિણજમિ કીધો આપ, લાગાં અનર્થદંડનાં પાપ. ૧૪

---

૧ વિચાર.

સામાયક પોષધ વ્રત ભંગ, નિંદુ પાપ કર્યો સ્ત્રીસંગ;
દેતાં દાંન કર્યું અંતરાય જે મેં દુહવ્યા માતપિતાય. ૧૫

થાપણ મોસો કુડકલંક, ખુતો પ્રાણી પાતગપંક;
આસાતના જે કીધી ઘણી, અરિહંત,સિદ્ધ,મુનિ,ધર્મહ તણી. ૧૬

જ્ઞાન દર્શન નેં ચારિત્ર સાર, આશાતના કીધી બહુવાર,
આચાર્ય ઉઝવાય નેં યતી, અસાનના તિહાં કીધી અતિ. ૧૭

સાધુ, સાધવી,શ્રાવક, શ્રાવિકા, ૩લછ જીવ આસાતનાથકા;
દેવી, દેવ, જીન પ્રતિમાં તણી, આસાતના કીધી જે ઘણી ૧૮

ઇહિલોક પરલોકહ પંથ, આસાતનાથી ભારે જંત,
આભવ દુઃકૃત નિંદુ આપ, આલોઉ પૂરવભવ પાપ. ૧૯

ભવભવિ પાતગ લાગિં જેહ, કુમારપાલ નૃપ નિંદઇ તેહ;
પરવિં જીવ એકેદ્રીમાંહિં, તરૂઅર લોહહુઓ વલી ત્યાહિં. ૨૦

લોહતણાં હુઆં હથીઆર, પશુનર કઠિ તેહની ધાર;
પાપો પગરણ હુઆં વલી જેહ, આણઇંભવિં વોશરાવુ તેહ. ૨૧

કાપી તરૂઅર સૂલી કરી, વાહણ યત્ર ઘાણી થઇ ફરી;
ઉખલ મુશલ દેહ અધિકરણ, નૃપ વોશીગવઇં રાંની મરણ. ૨૨

વોણ જાતિમાંહિં ઉપનો, તેહ તણો સૂત્ર નિપનો;
તેહનાં પાસાં ગુંથ્યા જાલ, તે વોશીરાવઇ નર ભૂપાલ. ૨૩

ભમતાં જીવ થયો સુરસાર, તિહા મેં કીધો ભોગ અપાર:
પસુ પુરૂપ બાલક સ્ત્રી છલ્યાં, તે પાતગ આલોઇં ટલ્યાં. ૨૪

પરમાધામી સુર હું થયો, પાપ કરતો ભવ મુઝ ગયો,
માર્યા વિંધ્યા બાલ્યા નારકી, કાપી જીવ કર્યા તિહાં દુખી. ૨૫

કર્મ યોગઇ હુઓ નારકી, વઢયો સબલ તિહાં ક્રોધ ધકી;
શસ્ત્ર બાંણ વિકુરવી કરી, છેદ્યા નારકી ક્રોધ ભરી. ૨૬

કર્મયોગઈ હુઓ માનવી, ભમતાં ગતિ માઠેં કુલ હવી,
પંખ ધરી હુઓ પારધી, બાધા જીવ ઘણાં મેં વધી. ૨૭
ભમતાં ગતિ હુઇ તિર્યંચ તણી, વાઘ, સિંહ, અજગર હુઓ ફણી,
જીવ હણ્યાં તિહાં થઇ વિકરાલ, માર્યા સાંબર સસા સીયાલ. ૨૮
એમ ભવિં ભમતાં દુકૃત જેહ, કુમારપાલ કહઇ નિંદુ તેહ;
સુકૃત તણાં અનુમોદું સહી, વિવરી વચન નિજ સુખથી કહી. ૨૯

દુહા.

વિવરી વચન મુખથી કહું, સુકૃત કેરાં ઠાંમ;
હું અનુમોદું તે વલી, જે કર્યું પુણ્યનું કાંમ. ૩૦

ઢાલ.

રાગ–ગોડી–એણીપરિ રાજ કરંતાં–એ દેસી.

દાંન શીલ તપ ભાવનારે, સત્યગુણ અનુમોદું,
જંત ઉગાર્યા તે ભલું એ. ૩૧
દેવલ પ્રતિમા જેહરે, પૂજા મિં કરી;
હું અનુમોદું મનિ ધરી એ; ૩૨
પુસ્તગ પરઉપગારરે, વિનય વેયાવચ;
શ્રીગુરૂ ભગતિ ભલી કરી એ. ૩૩
બિંબ પ્રતિષ્ઠા જેહરે, સંઘ ભગતિ કરી;
યાત્ર કરી તીરથ ફિરી એ. ૩૪
ટાલ્યો અકર અન્યાયરે, ઉપસમ જે ધર્યો,
જીન વાંણી શ્રવણે સુંણી એ. ૩૫
આણ્યો વલી વિવેકરે, કીધી અનુકંપા,
સુકૃત એ અનુમોદીઇ એ. ૩૬
અરિહંતના ગુણ બારરે, અતિશય ચોત્રીસ,
દોષ અઢાર તેહને નહી એ. ૩૭

ટાલ્યાં આઠે કર્મરે, આઉઇ મદ નહી;
ક્રોધ માંન ન ધરઇ કહીએ. ૩૮

અનેક ગુણ અરિહંતરે, હું પણિ અનુમોદું;
એકત્રીસ ગુણ સિદ્ધના સહીએ. ૩૯

ટાલ્યા આઠે કર્મરે, કાયા તસ નહી;
નહી તસ રેગ વિયોગડારે. ૪૦

આચારજ ગુણવંતરે, ગુણ તસ છત્રીસ;
હું અનુમોદું તે સહીએ. ૪૧

સંવરઇ ઇંદ્રીય પાંચરે, બ્રહ્મવ્રત નવ વાડિ;
ચ્યાર કષાયનેં પરિહરઈ એ. ૪૨

પંચ મહાવ્રત ધારરે, પંચ સુઆચાર;
પંચસુમતિ ત્રિણિ ગુપતિસ્યું એ. ૪૩

પંચવીસ ગુણ ઉવઝાયરે, હું પણિ અનુમોદું;
ઉવઝાયપણું તેહનું સહીએ. ૪૪

ભણતા અગ ઇગ્યારરે, દસ ચઉ પૂરવ ભણે;
ઉવઝાય અનુમોદિઈ એ. ૪૫

ગુણ સતાવીસ સાધુરે, મહાવ્રત આદરાઇ,
ષડકાયાને રાખતો એ. ૪૬

દમતો ઇંદ્રિય પાંચરે, મધુંરૂ ભાખતો;
ક્રોધ અંસ તેહનેં નહી એ. ૪૭

લોભ નહી લવલેસરે, અનેં વલી પડિલેહણ;
ભાવ સહિત તે આદરઇ એ. ૪૮

કરણ સીતરી સારરે, ચરણ સીત્તરી;
મુનિ ધરનારો તેહનો એ; ૪૯

સંયમ યુકતા સત્યરે, કાયા મન વચન.
મુનિવર થિરકરી રાખતો એ; ૫૦
સીતાદિક પરિસહરે, મરણાંત ઉપસરગ.
સોય ખમઈ ઋષિરાજીઓએ. ૫૧
ગુણ સત્યાવીસ એહરે, હું પણિ અનુમોદું;
દેશવિરત તિર્યંચ તણી એ. ૫૨
શ્રાવકના વ્રત બારરે, હું પણિ અનુમોદુ,
ગુણગાઉ મુનિવર તણાએ ૫૩
દેવનું દેવપણું અરે હું પણિ અનુમોદું,
ભગતિ કરઇ સાસન તણી એ. ૫૪
જીવ નારકી પાસરે, સમકીત છે ભલું;
હું અનુમોદું તે સહી એ. ૫૪
હવઇ સેસ જે જીવરે. એહથી અન્ય વલી,
હું અનુમોદું તેહનું એ ૫૬
દાંન રૂચિ ગુણ જેહરે, હું પણિ અનુમોદુ,
વિનય ભલો જસ એહમાં એ. ૫૬
અલ્પ કષાય જીવરે, પરનેં ઉપગારી;
ભવ્યપણું અનુમોદીએ એ. ૫૭
જીવ દયાલુ જેહરે, દાખિણી દેહમાં,
પ્રિયભાખી અનુમોદીઇ એ ૫૮

દૂહા.

પ્રિયભાખી અનુમોદીઇ, બીજા શુભગુણ જેહ,
ધર્મોપગરણ દેહનુ. હુ અનુમોદું તેહ. ૬૦

ચઉપઈ.

ભમ્યોજીવબહુપામી મરણ, હવું દેહનુ ધર્મોપગરણ,
નીલકંઠ તનુ પાંમ્યો સહી, પીછતણી પૂંજણી થઇ. ૬૧

પૃથિવી કાયમાંપઇઠો સહી, તિહાં મુઝ દેહની પ્રતિમા થઇ.
જલનોજીવ હુઓ ભૂપાલ, નિહાં પ્રતિમાને હુઇ પખાલ; ૬૨
અથવાપાત્રતણઈમુખિનીર, તે અનુમોદું આપ શરીર;
પુણ્યકાજ હુઇઅગ્નિહકાય, તેહથી ધૂપ જીનવરનેં થાય. ૬૩
વાઉકાય વસ્યો મુઝજંત, તેહથી સાતા મુનિજન સંત;
ચંપક જાય અને કેવડો, જીન મસ્તગિં ચઢતાં ગુણવડો. ૬૪
એ ભવિ ભમતાંવાર અનંત, ધર્મોપગરણ દેહનું હુંત;
હુ અનુમોદું તે પણિ સહી, ભલી ભાવના રાખું વલી. ૬૫
જીવઇ ભમતાં ચઉગતિ લહી, સબલ વેદના તિહાં પણી થઇ;
અસ્યુ વિચારી થિર મન કરઈ, એહવી ભાવના હઇડઈ ધરઈ. ૬૬
આરાધના અણસણરૂપ ધરઇ, જેહથી શિવ ગતિ સુરગતિ વરઇ;
ભૂપ ઓલખઈ આતમ મરણ, રાખિ મનિ નવકારજ સરણ. ૬૭
અડસઠિ અક્ષરનો નવકાર, એકસઠિ અક્ષર તિહાં લઘુ સાર;
ભારે સાતને નવપદ લહું, આઠ સંપદા તેહની કહુ. ૬૮
સાત પદે થઇ સપદા સાત, અઠમ નવ પદની કહુ વાત;
બેહુ પદ થઇ એક સંપદા, એ નોકાર ગણો તુહ્મ સદા. ૬૯
ન કહિતાં નિર્મલ હોઈ આપ, ટાલઇ સાત સાગરનું પાપ;
આખુંપદ ઇછાઈં ગુણઇ, પચાસ સાગર પાતગ હણઈ; ૭૦
આખો જે ભાખઈ નવકાર, તેહના પુણ્ય નણો નહી પાર;
પંચ સણાં સાગરતુ કહું, પાતગ સહી તેણઈ અપ હર્યું. ૭૧
વલી કેહવો છઇ શ્રીનવકાર, દુખ ટાલઈ સુખ દીઈ નીરધાર;
સોસઇ સંસાર રૂપ ઉદધી, સુખ તરૂઅર તસ ફુલઇ વધી. ૭૨
એહવો જગમાં શ્રીનવકાર, કામ કુંભ અમૃત પેં સાર;
કાંમ ગવિ ચિંતામણી સમો, શ્રીનવકાર સુરતરૂ અભિનવો. ૭૩

રાજ ઋદ્ધિ પાંમ્યા સ્ત્રી સાર, સુરના ભોગ અનંતીવાર.
પણિ જગિ દુલહો શ્રીનવકાર, જે ઉતારે પેલે પાર. ૭૪

ઇહ લોકિં સુખનો દાતાર, શિવકુંમારનો સુંણો વિસ્તાર;
રત્નપૂરીજ વસઇ વાંણીઓ, યશોભદ્ર શ્રાવક જાણીઓ. ૭૫

શિવકુમાર નર તેહનો પુત્ર, તેણેં નવિ રાખ્યું ઘરસૂત્ર;
સાંત વ્યસન સેવેં દુર મતિ, ધર્મ, દેવ, નવી જાંણઇ યતી. ૭૬

અસ્યો પુત્ર ઘરિ વાધઈ જસે, યશોભદ્ર ઘરડો હુઓ તસે;
અંત સમય જવ તેહનેં થાય, પુત્ર પિતા નઈ પાસિં જાય. ૭૭

સ્વાંમી શિખ દીઓ કહો કાંમ, યશોભદ્ર નર બોલ્યો તાંમ;
શિવકુમાર સુત એતું કરે, શ્રીનવકાર સદા મનિ ધરે. ૭૮

અસ્યું કહી શુભગતિલહઇસાર, મનવિણ સુતેં શિખ્યો નવકાર;
અનુક્રમઈ દિન કેતાં જાય, ધન ખાધું ને નિર્ધન થાય. ૭૯

તામ ત્રિદંડી મિલીઓ એક, નાંમી સિસ નેં કર્યો વિવેક;
સ્વામી લખમી જોઇઇ આજ, સોય કહઇ તુઝ સારૂં કાજ. ૮૦

કાલી ચઉદસનો દિન જસ્યઈ, મરતગ એક અણાવ્યું તસઈ;
લેઇ ગયો સમસાન મઝારિ, મસ્તગ હાથિ દિધી તરૂઆરી. ૮૧

કુમરતણેં કહંઇ કહુંછું અહો, મસ્તગ પાય ઉલાંસ્યો તહો;
મત્ર જાપ કરૂં એકલો, જીમ એ પુરિસો થાઇ ભલો. ૮૨

અસ્યુ વચનજવ જોગી કહઈ, નિશ્ચલમન નરનું નવિ રહઈ;
સકટે પડીઓ જાણ્યુ જસેં, શ્રીનવકાર સંભાર્યો તસેં. ૮૩

ત્રિદંડીઓ આરાધઇ મંત, સબ ઉઠી ધાઓ કરત.
નવપદસાથિં નચાલઈ મડઇ, ઉઠી મરતગ પાછું પડઈ; ૮૪

મંત્ર જગાવ્યો બીજીવાર, પડઈ ભૂમિ કરવા જાઈ પ્રહાર.
ત્રિદંડીઓ પૂછઇ તેણીવાર; કસ્યો મંત્ર તું જપઈ કુંમાર. ૮૫

કુમાઈ કહઈ નવિ જાણું કસ્યુ, ત્રિવંડીઆ મન સાચુ વસ્યું;
ત્રીજીવાર જગાવ્યો મંત, મસ્તગ યોગીનઈ મારંત; ૮૬
પુરિસો સોંય હુઓ અતિભલો, ખણિ ભૂમિ ધાલ્યો એકલો.
આવી નગર ધણીનઈ કહઈ, વલી વૃત્તાંત સુંણાવ્યો સહી; ૮૭
રાય કહઇજા પુરિસો ગ્રહઈ, પુણ્યઈ પાંમ્યો મુઝ સ્યુ કહઈ;
ભૂપતિ વચન શ્રવણે સુણી, પુરિસો તે આણ્યો ઘરભણી. ૮૮
ખાઇ ખરચ્યઈ વસ્ત્ર પાર, પરતક્ષ ફલીઓ શ્રીનવકાર;
અનુક્રમિં તેણઇ ચારિત્ર ગ્રહ્યો, કર્મ હણીનેં મુગતિ ગયો. ૮૯

દુહા.

મુગતિં ગયો નર તે સહી, ફલીઓ તસ નવકાર;
વલી જીનદાશજ વાણીઓ, સુર કરતો તસ સાર. ૯૦
લેઇ બીજોરૂં આવીયો, મુખિં જપતો નવકાર,
બલરાજા તવ હરખીઓ, સકલ લોક જયકાર. ૯૧
તે જીનદાસ મુગતિં ગયો, આરાધી જીનધર્મ;
એક વલી સુધી શ્રાવિકા, ફલિઆ નવપદ પરમ. ૯૨
નામે નારી શ્રીમતી, જપતી શ્રી નવકાર;
મણીધરની માલા થઇ, [૧]તેહનો ગંધ અપાર. ૯૩
ઇમ અનેક સુખ [૨]પામીઆ, ઇહિલોકે બહુ જંત,
પરલોકિં પ્રાણી ઘણા, પામ્યા સુખ અનંત. ૯૪

ઢાલ.

રાગ ગોડી–એણીપરિં રાજ કરંતરે–એ દેશી.

આગેં હુડિક ચોર રે, સો સુખ પાંમીઓ;
પરભવિ યક્ષ થયો ભલો એ. ૯૫

૧ સુગંધ ૨ સુખિયા થયા.

મથુરા નગરી માંહે રે, નૃપ અરિમર્દન,
હુડિક ચોર ચોરી કરઇ એ. ૯૬
સુબુદ્ધિ વિવહારિ ઘરે રે, હુંડિક જઇ કરી;
ખાતર પાડુ ધન હરઇ એ. ૯૭
ચોર ઝલાંણો તાંમ રે, નૃપ બહુ ખીજીઓ;
ચોર તણઇ સૂલી દીઓ એ. ૯૮
ચ્યાર સુભટ [1]તિહાં સાર રે, ભૂપિ મુંકીઆ;
ચોર સાર કરતા ગ્રહો એ. ૯૯
એણઇ અવસરિ જીન દાસ રે, શ્રાવક શુભ મતિ;
અરણ્ય ભૂમિ જઇનઇં વલ્યોએ. ૧૦૦
માગ્યું પાંણી તાંમ રે, શ્રાવક બોલીઓ;
જપિ નવકાર જલ લાવીઈ એ. ૧
આવી નિજ ઘરબાર રે, ભરીઓ કરબડો;
જલ લેઈ સાહ આવીઓ એ ૨
ચોરે દીઠું નીર રે, તવ મૃત્યુ પામીઓ,
હુઓ યક્ષ સુર તે વડો એ. ૩
એણિ અવસરિ જીનદાસ રે, સુભટઇ ઝાલીઓ,
બાંધી નૃપ આગલિં ધર્યો એ. ૪
ભૂપતિ ખીજ્યો તાંમ રે, ગર્દભી ઘાલીઓ;
નરનેં મરણ કાઢીઓ એ. ૫
યક્ષ દેવતા તાંમ રે, જ્ઞાને નિરખતો,
કુણ પુંન્યે હું ઉપનો એ ૬
મહા મંત્ર નવકાર રે, ગુણતાં ઉપનો,
યક્ષ ભલો હુ દેવતા એ. ૭

---

[1] નર.

જેણઇ દીધો નવકાર રે, મિત્રિ જીણદાસ,
સોય પુરૂપ સકટ પડ્યો એ. ૮
આવ્યો હુંડિક યક્ષ રે, શિલા તે વિકૂરવી,
કહઇ ચકચૂર મથુરા કરૂં એ. ૯
ભૂપઇ જોડી હાથ રે, સ્વામી મમ હણો;
કહિણ તુમ્હારૂં કીજઇ એ. ૧૦
બોલ્યો સુર શુભ વાણુંરે, પૂરવ દિસિં જઇ,
એક પ્રસાદ કરાવીઇં એ. ૧૧
ભૂપિં માન્યું તામરે, ભવન કરાવીઓ,
હુંડીકરૂપ ઘડાવીઓ એ. ૧૨
ગજ ખંધી જીણદાસરે, ચામર ઢાલંતી,
મથુરામાહિ ફેરવ્યો એ. ૧૩
કીધું તેહનુ રૂપરે, હુંડિક આગલિ;
શ્રીનવકાર સુણાવતા એ. ૧૪
વાજઇ ઘંટા નાદરે, પુરજન રાયસ્યું;
ઉછવ કારણિં આવતાં એ. ૧૫
જસ વાંધ્યો જીણદાસરે, અને વલી હુડીકનો,
શ્રીનવકાર તણઇ ગુણે એ. ૧૬

દુહા.

શ્રીનવકાર તણઇ ગુણઇં, સુખ પાંમ્યો એક ચોર;
ચંડપિંગલ નામેં સહી, કરતો પાપ અઘોર. ૧૭
વસંતપૂર નગરી ધણી, જીતશત્રુ રાજા ત્યાંહિં;
રાણી ભદ્રાનો વલી, હાર ગ્રહિં નર ત્યાંહિં. ૧૮
કલાવતી ગણિકા તણઇ. ચોરઇ દીધો હાર;
તે પહીરી જવ નીકલી, નૃપ જાંણ્યો તેણીવાર, ૧૯

તસ્કર ગ્રહી સૂલી દીઓ, ગણિકા દીઇં નવકાર;
ભદ્રાકુખિ ઉપનો, પૂરંદર સોય કુંમાર. ૨૦

રોતો રહઇ વલી તે નહી, ગણિકા આવી ત્યાંહિં;
ચંડપિંગલ કહી તેડીઓ, જ્ઞાન હવું ખિણમાંહિં. ૨૧

આગલિ બહુ સુખ ભોગવી, આરાંધી જીન ધર્મ;
પુરદર સોય મુગતિ ગયો, ટાલિં આઠિં કર્મ, ૨૨

અનેક જીવ મુગતિં ગયા, શ્રીનવકાર ગણતાં;
રાજકુલિ રાયસિંઘ હવો, ભીલ્ર પુલિંદહ જંત ૨૩

નારી તેહની ભીલડી, ગણતી શ્રીનવકાર;
પદ્મરાય પુત્રી હવી, મુગતિ તણી ભજનાર. ૨૪

ઢાલ–ચઉપઇ.

મુગતિ તણી ભજનારી થઇ, તેણઇ નવ પદ ગુણવા સહી;
નિરમલ વસ્ત્ર તજી પરતાતિ, નોકરવાલી લીજીઇં હાથિ. ૨૭

નોકારવાલી નવલા નારી, કરી ધરતાં જો મન રહઇઠારિ;
તે નરનારી કરમ નિવારી, ખિણમાં પોહોંચઇ મુગતિમઝારિ. ૨૮

નોકરવાલી નાંમ નવિ કહું, સરગ સિદ્ધની નિસરણી લહું;
અથવા આતમ શુભગતિ વાટ, મણિકા એહના એકસો આઠ. ૨૯

અઠોતરસો મણિકા તણો, અર્થ કહું તે શ્રવણેં સુંણો;
ભેદ લહી ને જો તુહ્મે ગણો, અષ્ટ કરમ તો ખિણમાં [1]હરો. ૩૦

અરિહંતના ગુણ ભાવો બાર, અષ્ટ ગુણ એ સિધ્ધ સુસાર;
આચાર્યના ગુણ છત્રીસ, ઉવઝાયના ગુણ પચવીસ. ૩૧

ગુણ સતાવીસ મુનિવર જોય, સિરવાલેં એકસો અઠ હોય;
ભાવીભાવના જો નર ગુણઇં, મોક્ષતણું ફલ સહી તેહતણઇં. ૩૨

---

૧ હણો.

મોક્ષતણો જે અરથી હોય, મધ્યમ અંગુલીએ ગુણઇ સોય,
બીજી ત્રીજી સંસારહ કાજ, ઋદ્ધિ રમણી તે આપઈ રાજ. ૩૩

એહવો જગમાં શ્રીનવકાર, કુમારપાલ નિત્ય ગુંણે અપાર;
આરાધના એ દસવિધ કહી, નિશ્ચલમનિં આરાધઇ સહી. ૩૪

શ્રાવક શુદ્ધ આરાધના કરઇ, બારમિં દેવલોકેં અવતરઇં;
જઘન્યથકી પહિંલઇં સુર થાય, મધ્યમ ભેદ કહઇ જીનરાય. ૩૫

બીજા થકી માંડી ભવ કરઈં, ઇગ્યારમાં લગઇં જઇ અવતરઈં,
યતી હોય તો મુગતિં જાય, જઘન્ય થકી પહિલઈં સુર થાય. ૩૬

મધ્યમ બીજઇં ભવ કરઈં, અનુત્તર વિમાન લગિં અવતરઈં;
તેણઇકારણિં આરાધના અસી, કુમારપાલ કરઇ ઉલ્લસી. ૩૭

દશ પ્રકાર આરાધના કરઇં, પાપ કર્યા વદને ઉચ્ચરઇં;
અરિંહત સિદ્ધ સાધુની સાખિ, કહઈં રાય મન નિશ્ચલ રાખિ. ૩૮

પાપકર્મ સુર સાખિં કહી, આતમ સાખિં નૃપ નિંદઈ સહી;
એમ આલોતા પાતિગ જાય, ભારવહી પરિં હલુઓ થાય. ૩૯
લાજેં અભિમાને નવિ કહે, જ્ઞાનમદેં મનમાં સલ્ય રહે;
આલોઇ ન શકેં તે ગુરૂકનેં, ચોગતિનાં દુખ હોસે તેહનેં. ૪૦
સસ્ત્ર સાપવિખ જે નવિ કરે, ભવસલ્ય મરણ દુખ તેહથી સિરે;
દુર્લભ બોધી તે નર થાય, અનંત સંસારી કહઇ જીનરાય. ૪૧
તેણઇં કારણિં સસલ્યમમ મરો, રખે કોય નીઆણું કરો;
ઋષભદેવ જીનાદિક જેહ, નવઇં નીઆંણાં વારઈ તેહ. ૪૨

ઢાલ.

કાયાવાડી કાંરમી—એ દેશી રાગ મલ્હાર

નીઆંણાં નવ વારઇ જે, મમ માગીસ રાજ;
ઉગ્રપણું મનિ વંછિત, સહી વિણસઇ કાજ નીજ.—ની. ૪૩

નારીપણું નવિ ઇચ્છિઈ, નરનો માગે અવતાર;
કાંમ ઘણો મમ વંછજે, નહી તેહમાં સાર–ની. ૪૪

કાંમ ઇછા મમ કરો, કામનોહિ ત્યાંહિ;
મૂરખપણુ નવિ ઇચ્છિઇ, દારિદ્રહ ત્યાહિ–ની ૪૫

નીઆંણાં નવ એ કહ્યાં, પહિલાં ખટ જોય;
નરનારિ મનિ ધારતા, સમકિત નવિ હોય–ની. ૪૬

કામ ન હોઇ મન વાંછતાં, દેસ વિરતિ ન થાય;
મૂરખપણું મનિ ઇચ્છતાં, ચારિત્ર પલાય–ની, ૪૭

દરિદ્રપણુ મનિ ઇછતા, જીવ મુગતિ ન જાય;
તેણઇકારિણિં નૃપ તિહાં વલી, મન રાખઇ ઠાંહિ–ની. ૪૮

નીઆણાના જીન કહઈ, જોજે ત્રિણિ પ્રકાર;
રાગ દ્વેષ મોહિં કરઈ, વાધઇ સસાર; ૪૯
ગંગદત્તિં રાગે કર્યું, દ્વેષિ વિશ્વભૂતિ
ચંડપિગલ મોહિં કરઈ, સસારિ ખુંતિ–ની. ૫૦
તેણઈ કારણિ જીનવર કહઈ, નીઆણુંજ અસાર;
પ્રાર્થના વલી કીજીઈ, તે ભાખી વલી ચ્યાર–ની. ૫૧
દુખમાઆરાનો ખય હજ્યો, ખય કરમનો જાંણી,
સમાધિ મરણ સુપરિ હજ્યો, સમકિત મનિ આંણિ–ની, ૫૨

દૂહા.

નીઆણાં નવ પરિહરિ, આરાધના કરઇ રાય;
ભવ્ય જીવ હસુઆ વિના, અભવ્ય તણઈ નવિ થાય, ૫૩

ચઉપઇ.

અભવ્ય જીવ આરાધઇ નહી, ત્રિસષ્ટિ શલાકાનરમા નહી,
અનુત્તરવિમાનપાંચછઈજ્યાહિં, અભવ્યજીવઉપજઇ નહી ત્યાંહિં. ૫૪

ઇંદ્ર ગુરૂ સુર ત્રાયત્રયસંક, તિહાં ન ઉપજઈ મોટો વક,
પૂરવ ચઉદ ન આવઈ ઉદઇ, નવ પૂરવ ભણતાં જીન વદઇં. ૫૫
અભવ્ય ઇંદ્ર ન થાઇં વલી, દીક્ષા તસ નવિ દીઇં કેવલી,
જીનશાસન યક્ષ યક્ષિણી, અભવ્યઇ તેહતણી ગતિહણી. ૫૬
લોકાંતિક સુર તે નવિ થાય, સમકિત વિણ ભવ આલિ જાય.
પાત્ર સુસાર મિલઇં કિમ તને, ચરિત્ર ન લીઇં શુધ્ધ ગુરૂ કને ૫૭
અંતિં સમાધિ મરણ નવિ હોય, આરાધના વિણ વિણસઇ સોય
પુષ્પમાલાસુત્રે એ કહ્યું, મિં પણિ સહી ગુરૂવચને લહ્યું, ૫૮

દુહા.

સુહગુરૂવચને મિં સુણ્યું, અભવ્ય તણઇં નહી એહ,
ભવ્ય જીવ હલુઆ જીકો. આરાધના કરઈ તેહ, ૫૯

ચઉપઇ.

ભવ્યજીવ હલુઓ નૃપ આપ, આતમ નિંદઇં ધોંઇ પાપ;
દસપ્રકાર આરાધના કરઇં, રોતો ગુરૂચરણે સિર ધરઈં, ૫૦
તુમ્હ સરિખો ગુરૂ કિહાં પાંમવો, તુઝ મુઝ પુણ્યે યોગજ હવો;
તેં મુઝ સુકૃત દિધો જીપ, તે ઋણ માથેં વહુ સદિવ, ૬૧
તું સરગિ જાતાં જ અલૂણ, સેવકને નીઝામેં કુંણ;
હેમ કહીઇં સાંભલિ નરપતિ, તુઝને સુલભ અછે ગુરૂજતી, ૬૨
તુઝનેં મોક્ષ સુલભ છે રાય, તુજથી વાધ્યો બહુ મહિમાય;
સદાવલ્લભ તુજનેં જીનમતી, ૧તું મુજને વિસરવો નથી, ૬૩
સકલધર્મ મુઝવચને કર્યો, શ્રાવકશ્રેય સાચો આદર્યો;
સદા ભગત તું મારો કહ્યો, તું સહી નરપતિ ઓરણ થયો, ૬૪
અસ્યુ વચન ભૂપતિનેં કહી, રામચંદ થાપ્યો ગહગહી;
સીખામણ દીધી સુભ માટેં, બાલચદ્ર મમ દેજે પાટ, ૬૫

સીખદિઇં મુનિવરનઇં જસઇં, વિપરીત વાત હુઇ જીહાં તસઇં
હેમતણઇં માથઈ મણી જેહ, ગોગી એકઈ જાણી તેહ, ૬૬
લેવા બુધ્ધિ કરઇ તે બહુ, આવરજ્યા ગુરૂ મુનિવર સહુ;
બહુપરિચો કરતો ઋષિ સાથે, મણિ મસ્તગમણિ નાવેં હાથે, ૬૭
ઘણા દિવસ એણીપરિં જાય, એક દિવસ તેણઇં લહ્યો ઉપાય;
મુનિવર વહિરી પાછા વલેં, વેગિં જઈ ગોગી તસ મિલેં, ૬૮
વિનય કરીને પૂછઈ અસ્યું, કહો મુનિવર તુમ્હોવહિયું કસ્યું
એમ કહી ઝોલીમાં કર ધર્યો, લાડુ હાથઇ ફરસજ કર્યો, ૬૯
વિખ વરુઉ હુતું નખમાંહિ, વેગઇ પસર્યું લાડુ જ્યાંહિં;
તે લાડુ મુનિ લેઈ કરી, પોશાલિ આવ્યો પરિવરી, ૭૦
આલોઈ વેગેં ગોચરી, મોદક, ઝોલી આગલિ ધરી;
ગુરૂવહિચી આપઈ શિષ્યતણઇં, વિખલાડુ આવ્યો આપણઇં. ૭૧
લેઇ આહાર ગુરૂ ઉઠયા જસે, કાયા ધૂજણ લાગિ તસેં;
વેગિં તેડયો તિહાં હીંડીઓ, કુંણ ઘરથી આહારજ આંણીઓ. ૭૨
ચેલો કહઇ સુંણી સ્વામી સાર, શ્રાવક ઘરથી આંણ્યો આહાર;
પણિએક વાટઈ જોગી મિલ્યો, લાડુ ફરસી પાછો વલ્યો. ૭૩
તવ મુનિવર કહઇ, વીણઠી વાત, એણઇ ગોગી મુઝ ઘાલી ઘાત;
વિશ્વાસઘાત કર્યો મુઝ ઘણો, પારનહી એ પાતિક તણો. ૭૪
સ્ત્રી હત્યાનું મોટું પાપ, બાલ હત્યાનો બહુ સંતાપ;
બ્રહ્મહત્યા જેણઇ મારી ગાય, તે પાતિ મોટું કહીવાય. ૭૫
તેહ થકી જો પાતિગ સિરઇ, પસુઆં પુરૂપ નપુંશક કરઇ;
તિહાં થકી મોટા પાતકી, નગર દહઇ નરગે નારકી. ૭૬
તેહથી જગિ મોટું પાત, જે નર કરતા વિશ્વાસઘાત;
ગતિ ચારિમા તે નર ભમઇ, વિશ્વાસી જે પરને દમઇ. ૭૭

માયા વચન મુખિ બોલી કરી, પરના પ્રાણ લીધ જે હરી;
અધમ યોનિ જઈ તે ઉપજઈ મુગતિ નારી સહી તેહને તજઈ. ૭૮
દુરગતિનારિતણો ભજનાર, યોગી પાતિગ કરઇ અપાર;
વિશ્વાસી વિખ દીધું સહી, આંકો આવ્યો વિધા રહી. ૭૯
વીર સરિખો જે ભગવંત, સમવસરણિં બઇઠા ગુણવંત;
પાંત્રીસ ગુણ અતિશય ચોત્રીસ, ગોસાલે બાલ્યા જગદીસ. ૮૦
કૃશ્ણ સરિખો રાજા જેહ, જરા કુમારિ માર્યો તેહ;
અવશ્ય ભાવી પદારથ એહ, ઈંદ્રિં ટાલ્યો ન ટલિં તેહ ૮૧
[1]મુનિ વિખ વાધુ સાતઇ ધાત, ઓષધની કો મ કરો વાત;
ચેલાને કહઈ કહુ છુ અમ્હો, કહિણ અમ્હારૂં કરજ્યો તુમ્હો. ૮૨
હેમ દેવાંગત થાઈ જસે, ચયપણિએણિંથાંનકકરજ્યોતસે,
દૂધપાત્ર ધરી મેલજ્યો, તેહમાં મણી પડસિ લેહજ્યો. ૮૩
દેઇસીખામણગુરૂઅણસણ કરે, અરિહંત નાંમ હૃદયમાં ધરે;
આરાધના કરતો ઋષિરાય, પાપ ધૂઇ વંદી જીનપાય. ૮૪
લાખ ચોરાસી યોનિ જેહ, ભમતાં પાતગ લાગ્યા જેહ;

કોઇ જીવ ઉપર કીધી રીસ, તાસ ખમાવઈ નામી સીસ. ૮૫
પૃથવી પાંણી તેઉવાય, સાત સાત લાખ તે કહીવાય;
પ્રત્યેક વનસ્પતી તું જોય, દસ લક્ષ યોનિ તિહાં પણિ હોય, ૮૬
ચઉદલાખ અનંતકાય, જીવ વિણાસ્યા તેણિ ઠાય,

એઇંદ્રિ તેઇંદ્રિ જેહ, ચોરીંદ્રી પણ કહીઇ તેહ; ૮૭
દો દો લાખ યોનિ તેતણી, ચ્યાર લાખ નારકીની ગણી,

તિર્યંચયોનિ કહીઈ લક્ષચ્યાર, તિહા જીવ હણ્યા કઇ દાર; ૮૮
ચઉદલાખ છઈ યોનિ માંનવી, તિહાં વિરાધના સબલી હવી,
દેવ યોનિ કહી લક્ષચ્યાર, ભમતાં વયર કર્યાં કઇવાર, ૮૯

---

૧ માનું

લાખ ચોરાસી યોની એ જોય, ભમતાં પાતગ લાગા સોય,
જીવ એકેદ્રી માર્યા બહુ, નિંદી પાપ ખમાવું સહુ. ૯૦

નાલિ કેરી જાબુ અંબાય, તેહ તને કીધાં મઇં ઘાવ,
કંદમૂલ મે ભખ્યા સદેવ, એક શરીર અનંતા જીવ. ૯૧

ગાજર મૂલા સૂરણ જેહ, ખાધા કાપ્યા બાલ્યાં તેહ;
છેદ્યાં અનંતકાય બત્રીસ, તે પાતિગ છોડો જગદીસ. ૯૨

વલી બિહણી બેઇંદ્રી નામિ, કોડા સંખ ગડોલા જાતિ,
મેહરા પુરા નેં અલસીઆ, જલોહણી પાતિગ બહુ કીઆં. ૯૩

વલી હણ્યા તેઇંદ્રી જીવ, માકડ કીડા કરતા રીવ
ઇંદ્રિગોપ ગિગોડા જૂઆ, જીવ ગધઇઆને કથુ મુઆ. ૯૪

ઇઅલ ઉધઇને ધીમેલિ, સાવા જીવ હણ્યા કરી ગેલિ;
માર્યા મકોડા જૂ જેહ, મિચ્છા દુકકડ હોજ્યો તેહ. ૯૫

જીવ હણ્યા ચોરિંદ્રિય ઘણા, પ્રાણ ગમાડયાં વીછી તણા,
ભમરા ભમરી માખી તીડ, ડંસ મસાનિં કીધી પીડ. ૯૬

ચાંચણ ઢીક કંસારી જેહ, હણતાં પાતગ લાગાં તેહ;
સોય ખમાવું જીનવર સાખિ, મન વચન કાયા થિર રાખી. ૯૭

પચેંદ્રી સરિ દીધા ધાય, વૃષભ તુરગ મહિષીગાય,
વાનર વાઘ સસલા ઉંદિરા, માર્યા અજચિતર કૂતિરા. ૯૮

આણઇંભિવિ પહિલઇ ભવિજેહ લાગા પાપ ખમાવું તેહ;
જ્ઞાનદર્શન ચારિત્ર જોય, વિરાધના કીધી તિહાં હોય. ૯૯

પંચમહાવ્રત મિં ઉચ્ચરી, વિરાધના મિં તેહની કરી;
અથવા અતિચાર મુઝજેહ, સિધ્ધ સાખિ ખમાવું તેહ. ૧૦૦

અથવા પાપોપગરણ દેહ, હુ વોસિરાવુ સઘલાં તેહ,
ધર્મોપગરણ દેહનાં થયાં, હું અનુમોદું અહીકાગી રહ્યા. ૧

સકલ જંતુ ખમાવુ સહી, તુમ્હો ખમાવો મુઝ ગહગહી,
મૈત્રી ભાવેં સુખ અનંત, વયર કરતા દુખ લહી જંત. ૨

જગ સઘલાને વાછુ સુખી, કોય મ થાયો જગમાં દુખી,
કર્મ થકી મુકાયો સહી, મુગતિ પામ્યો ગહગહી. ૩

અસી ભાવના હઇડઇ ધરઇં, ચ્યાર સરણ મનમાંહિં કરઈં;
દસમિં દ્વારિં પ્રાંણી જાય, ભવન પતિ સુર મોટો થાય. ૪

સવત એકાદશ પીસ્તાલ, કાતિ શુદિ પુનમ સુવિશાલ,
તેણી રાતી જનમ્યો મુનિ હેમ, ઘરિ ઘરિ મંગલમાલા ખેમ. ૫

સવત એકાદશ ચોપન જસેં, હેમઇ દીક્ષા લીધી તસે;
સંવત ઇગ્યાર છાસઠઇ કહ્યું, [1]હેમ તણઇ સૂરિપદ થયું. ૬

સંવત દ્વાદશ ઓગણત્રીશ, સુરલોકિ પોહોતો મુનિઇશ;
વરસ ચોરાસી આયુ સહી, કીરતિ શોભા સઘલી લહી. ૭

સુર લોકેં મુનિ ચાલ્યો જસેં, અગ્નિ દહન કરઇ નૃપ તસેં;
ચૂઆ ચદન અગર સુ ધરી, મુનિ કાયા સંચકારિજ કરી. ૮

ભસ્મ આસિકા લેતા ત્યાહિં, ખાહ પડી તવ ધરતી માંહિં;
હેમ ખાડ પડયુ તસ નામ, વાધ્યા શ્રી ગુરુના ગુણ ગ્રામ. ૯

દૂહા.

ગુણ વાધ્યા શ્રીગુરૂ તણા, સફલ કર્યો અવતાર;
દયા રૂપ જલ લેઇ કરી, સીચ્યો પુણ્ય સહકાર. ૧૦

સુગુરૂ સર્ગ પધારતાં, રૂદન કરઇ મૃગ મોર;
મચ્છ કચ્છ મેડક રડયા, ચકવી ચાસ ચકોર. ૧૧

નૃપ રોઇ ત્રિહુ આસએ, ગુરના ગુણ સંભારિ,
વિરહ વેદન સાલઇ ઘણું, હઇડા સોય મઝારિ. ૧૨

---

૧ પદ મોહોચ્છવની સોભા લહુ

મત્રીશ્વર પુરજન મિલી, પંડિતનેં પરધાંન;
ભૂપતિનેં સમઝાવતાં, દેખાડીજ નિદાંન. ૧૩

ઢાલ.

સિંહ તણઈ પરિં એકલો–એ દેશી–રાગ ગોડી.

દેઈ દ્રષ્ટાંત પંડિત કહઇ રે, સુંણી તું કુંમરનરિંદ;
જે અજૂઆલી આથમ્યો રે, ધન ધન તેહ દિણંદોરે.
નૃપ મોહ વારીઇ, પાછો નવ લહઇ નર કોયેરે,
ભૂપતિ અવધારિઇ–આંકણી. ૧૪

જેણઇ અંધકારજ ટાલીઓરે, ટાલ્યો ચકવીરે વિરહ;
કમલ વિકાશન જેણઈ કીયેરે, ગ્રહ ઢંકયા તેણઈ સીહોરે -ભૂ. ૧૫

ગવરી બંધન છોડીઆંરે, ટાલ્યો સયલ અન્યાય;
બહુપરિ પૂજા પાંમીઓરે, તે રવિ દુખ નહી રાયેરે–ભૂ. ૧૬

જે ઉગિ તે આથમઇ રે, ફૂલેં તે કરમાય;
જે ઉપજઈ તે વિણસઇરે, જે જનમ્યો તે વલી જાયરે–ભૂ. ૧૭

ન કો રહ્યો નવિ રહઇસ્યઇરે, નરનારી સુર સોય;
જે સિરિ છત્ર ધરાવતા, તે ન રહ્યા નર કોયરે–ભૂ. ૧૮

એમ દ્રષ્ટાંત દેઇ ઘણારે, ટાલઇ નૃપનોરે સોગ;
ગુણ સમરઈ નિજ ગુરૂતણારે, જીમ યોગી પરલોગરે;–ભૂ. ૧૮

ઢાલ.

ધન સ્વામી સીમધરૂજી એ દેશી

ગુરૂ સમરઇ નિજ સૂતજી, જીમ બપીહોરે મેહ,
ગજ સમરઇ વનિ વિંધ્યનાજી, જીમ સુગુણો ખિણિ નેહ.
નરેસર તો મોહ અપાર, ક્રોધ માન જેણઇ પરિહર્યો.
ન કરે રાજ્યની સાર–આંકણી ૧૯

સીતા સમરઈ રામનેજી, ગોકુલ ગુણરે ગોવિંદ.
ઉમયા સમરઈ ઇશનેજી, ઈંદ્રાણી જીમ ઈંદ્ર—ન. ૨૧
ચકવી સમરઇ સૂરનેજી, સસીને જેમ જીવ ચકોર.
માતા સમરઇ બાલનઇજી, ગોગી મંત્ર અઘોર—ન. ૨૨
સારંગ સમરઇ નાદનઈજી, માંનસ સરોવર હંસ;
ઘર સમરઇ પરદેશીઆજી, ઉત્તમ જીમ નિજ વંસ—ન. ૨૩
રાજા સમરઇ સેનનઈજી, સેવક સ્વાંમીરે નાંમ;
નૃપ સમરઇ મુનિ હેમનેંજી, જીમ નિર્ધન નર દાંમ. ૨૪

દુહા.

મોહ ધરઈ ગુરૂ ઉપરિ, નિસદિન ગુરૂ ગુણ ગાય;
હેમ હેમ જપંતડાં, રાયતણાં દિન જાય. ૨૫

ઢાલ.

ઉલાલાનો રાગ ધન્યાશ્રી.

શ્રી ગુરૂ વચન આરાધઈ, ભાવ ભલો તસ વાધઇ;
હુઓ અતિહિ વયરાગી, ધર્મ વિષયઇ મતિ જાગી. ૨૬
જ્ઞાન ભણઇ કરઇ કીયા, અંતર ઉપસમ ભરીયા;
નિશ્ચલ મન નૃપ આખઇ, પવિત્ર પાત્રનેં પોખઈ. ૨૭
હુઓ સબલ વિવેકી, વિષય તણી મતિ છેદી,
છેદઈ સંસાર વેલી, તૃષ્ણા કાઢઇ ઠેલી. ૨૮
આલસ નહી નૃપ [1]જાગઇ, ધર્મ કરઇ મન રંગઈ;
મરણ તણો ભય જાણી, સુણતો જીનવર વાણી. ૨૯
નિદ્રા ન કરઈ મનનઇ રંગઈ, લય તસુ મુગતિસું લાગઇ;
સંગતિ સાધુની કરતો, સાત ખેત્ર ઉદ્ધરતો. ૩૦

---

૧ અંગિ.

જીવ સકલ નઈં દુગાગે, મૃષા વચન મુખિં વારે;
મૂર્છા નહી ધન કેરી, ઇંદ્રી બાંધ્યા એ ઘેરી. ૩૧
અનિત્યપણું ચિત્ત રાખઇ, સંસાર છાંડવો ભાખઈ;
વયર વિરોધ સમાવઇ, ધન શુભ થાનકિં વાવઇ. ૩૨

દૂહા.

ધન શુભ થાનકે વાવરઇ, જાંણી આસન કાલ;
પાણી પહિલા પાલી તિહાં, બાંધઇ નર ભૂપાલ ૩૩
કુમરનરિંદ ચૂકઇ નહી, આરાધઈ પરલોક;
બીજા મૂરખ નિગમેં, મણુઅ તણો ભવ ફોક. ૩૪
કરસ્યું કરસ્યું કહઇતાં, આયું ગયું સબ ખુટિં;
પુણ્યયહીણ પાપિં ભર્યો, હંસ ગયો તવ ઉઠિ. ૩૫
આઉખા રૂપીઓ લાકડું, રવિ સસી રૂપ કરવત;
કાલ રૂપીઓ સૂત્રધાર, વહરિ [1]ખડ કરંત. ૩૬
એહ સરૂપ આયુ તણું, ન લહઇ મરણજ કાલ;
તેણઇં કારણિં બાલપણિ, કરજ્યો પુણ્ય સગાલ ૩૭
આગલિ પુણ્ય કરસ્યું અમ્હો, અસ્યુ કહઇ નર જેહ;
મરણ સમય નર તે વલી, બહુ પસ્તાણા તેહ. ૩૮
મરણ તણી ગતિ કુંણ લહઈ, કઇ ઘર કઇ પરદેશ;
પંથિ પ્રાંણ મુગતા હુઆ, સાધન કાહુ કરેસ. ૩૯
કેતા જલિ બૂડી મૂઆ, કેતા તરૂઅર હેઠિ;
કેતા ગર્ભથી ગલ્યા, કેતા જનની પેટ. ૪૦
કેતા સિરિ પડી વીજલી, કેતા સિરેં લોહધાર;
કેતા રૂહિર ભખી મૂઆ, સાધન નહીંજ લગાર. ૪૧

---

૧ આધ.

કેતા ભીતિં ભૂમિં રહ્યા, કેતા મુંગા મરણ;
કેતા ને વિષધર વઢઇ, કહે તિહાં કોહનું સરણ. ૪૨
કેતા વાઘ મુખે પડયા, કેતા સિરિ ધૂલીકોટ;
કેતા નર સુતા રહ્યા, સ્યુ બાંધી પુણ્ય પોટ. ૪૩
કેતા નર લૂકી મૂઆ, કેતા સુલી સરોગ;
કેતા ગજદંતે મૂઆ, તિહાં કિહા સાધન યોગ. ૪૪
કેતા નર દેવે છલ્યા, તાઢેં ગયા પ્રાણ;
કેતા નર બહિરા મરઇ, સુણવું કિહાં વખાણ. ૪૫
અનેક મરણ એહવા અછે, ચેતો આતમ સાખિં;
તેણે કારણે અવસર લહી, પુણ્ય કરો નિજ હાથિં. ૪૬
તનુ ધન યૌવન બલ છતાં, ચેતણહારા ચેત.
નહિ કરિ રાવણની પરઇં, પશ્ચાતાપ રણ ખેત. ૪૭

કવિત્ત.

નમિ બલી બાંહે ધર્યો, ગ્રહીઅ પાતાલ લોકથી;
નમિં મીચનિ દાલિંઅ, લોક છુટત સ્યો કથિં,
શશી કલંક નહુ હર્યો, સુરથીત તાપ ન વાર્યો;
ભણેં રાવણ નંમઇં, મેરુ સિર ભાર ઉતાર્યો.
રણભૂમિ પડયો રાવણ કહઇ, વ્યયંસકતિ સચૂં અબહીકીન,
પરતાપ વઢવી પરપચી નર. પડિ દાઉ ચુકઉ મતિ. ૪૮

દુહા.

પડઇ દાંઉ ચૂકઇં નહી, સુપુરૂષ કુમર નરિંદ;
પુન્ય કાજ કરતો સદા, હઇડઇ હેમ સૂરિંદ. ૪૯

ચઉપઇ.

શ્રીગુરનામ જપતો રાય, લોકવ્યવહાર રાખઇ તસ ઠાય;
પ્રતાપમલ્લ તેડયો તેણીવાર, દેવારાજ તસ કર્યો વિચાર. ૫૦

અજયપાલિ જાંણી તે વાત, વિખ વિરૂઉં દીધું નરનાથ;
આકુલ વ્યાકુલ થાઈ રાય, વેગે સિપ મગાવે તસ હાય. ૫૧

જેણી સિપિં વિખ ન્હાઠું સોય, જેણી સિપેં સહી સાપ પલાય,
સોય સિપ નૃપ માગિ જસે, માંગી કોય ન આપિ તસે. ૫૨

અજયપાલે ફેરવીઉ સહુ, નિજ પરાક્રમ દેખાડ્યું બહુ;
ન કરઇ કોય નૃપતિની સાર, સીપ ન આવી તેણીવાર. ૫૩

દુહા.

સીપિં ન કરી સારરે, આરણ તિહાં ચિતિ અસ્યું;
જગમાં જાચ્યા જીવ, પ્રાણપરિ કુંણ પાલસ્યઇ. ૫૪

કુમર કુંમર વિહારરે, એતા કાંઈ કરાવી તિહાં;
કુણ કરસ્યઇ સારરે, સીપ ન આવઇ સિખર ધણી. ૫૫

કહુ તુઝ કુંમરનરિંદરે, અવની તેં ઉજલ કરી;
અમર જૂઇ તુઝ વાટરે, મુખ જોવા મહિપતિ તણું. ૫૬

એણે વચને જય અત્યંતરે, હર્ખ હુઓ હાંદૂ તણે;
દીધો સોય સુલક્ષરે, સરગ પધાર્યો સ્યઇ ધણી. ૫૭

દુહા.

કુમારપાલ સરગે ગયો, સરગિ હેમસૂરિંદ,
વિખ પ્રયોગ દેખી કરી, મમ કરશો મતિ મંદ. ૫૮

ખાયક સમકિતનો ધણી, પૂજઈ જીનવરના પાય;
સો શ્રેણિક પંજરિં મૂઓ, મગધ દેશનો રાય. ૫૯

જસધરિ મગગલ મલપતા, હયવર કેતિ હાથિ;
તે કોણી નૃપ રાજીઓ, મુઓ તે ગુફા દુહારિ. ૬

સગરરાય ચક્રી વડો, દેખી આપ સંભાલિં;
સાઠિસહસ સુત તેહના, સોય બલ્યા સમકાલિં. ૬

પૂરવ આયુકર્મ ભોગવઇ, આભવ પુણ્ય ન જાય;
ખંધક મુનિં સસ્ત્રિ મૂઓ, મૂગતિ પૂરિમા પૂરા જાય. ૬૨
પ્રદેશી કુવિધે મૂઓ, પાંમ્યો સુરગતિ સાર;
ખંધક સૂરિ શિષ્ય પચસઇં, છુટા તે અવતાર. ૬૩
પાપિં ગતિ માઠી હવી, કીધું પુણ્ય ન જાય;
રાવણ જીમ નરગેં જઈ, આગલિં અરિહા થાય. ૬૪
પુણ્યેં પુણ્યાઢયો હવો, જગિ અતુલિ બલરાય;
પાપકર્મ તેણઈં ભોગવ્યું, કાયા કુબ્જ થાય. ૬૫
મરણ તણી ગહન છઇ, ભાવઈ સાર અસાર,
જો ઉત્તમ હલૂઆ ભવિ, ચિંતા નહી લગાર. ૬૬
અધમ અભવ્ય ઉચો ચઢયો, જીમ જીનમંદિર કાગ,
ઉડી ઉકરડે જઈ, લેસઇ મલનો ભોગ. ૬૭
ઉત્તમ નર જગમા જિકો, જો તસ મરણ અસાર,
જો જીવ ગતિ માઠી સહઈ, ચિંતા મ કરી લગાર. ૬૮
જીમ ભૂલો સુક પંખીઓ, પાંમ્યો આક અસાર;
ફલ ચાખી આવ્યો પલઈ, સોય લહઇ સહકાર, ૬૯
કુમરનરિંદ શુક સારિખો, જોહુ લહ્યો વિષ ભાર;
મરણ લહી બ્યંતર થયો, પિણ એક અવતાર. ૭૦

ચઉપઇ.

એક અવતાર નરપતિ(ને) કહ્યો, ત્રિણિવર્ગ સાધીને ગયો,
ધર્મ અર્થ નઇ ત્રિજો કાંમ, એ સાધી નૃપ રાખ્યું નામ, ૭૧
ત્રિસ વરસ ઉપરિ ૧અર્ધમાસ, ત્રિહુંત્તરિ દિનનૃપ ૨લીલવિલાસ;
સંવત બારને ત્રીસઇ રાય, કુંમારપાલ બ્યતરમા જાય. ૭૨

---

૧ અડ ૨ રાજ

નૃપ દિવંગત હુઓ જસિં, અજયપાલ નૃપ બેઠો તસિં;
કુમારપાલ પરિં સબલો દ્વેષ, તેણેં અનરથ વલી કર્યા અનેક. ૭૩

પાડયાં દેવલ ભાંજ્યા બિંબ, ટાલ્યા પૌષધશાના થંભ;
પુણ્ય થાંનક નરપતિનાં જેહ, અજયપાલિ પડાવ્યા તેહ ૭૪

બહૂ પ્રસાદ પડાવ્યા જસિં, તારંગા ભણી ચાલ્યા તસિં,
તવ પાટણ વ્યવહારી જેહ, મલી વિચાર કરઇં નર તેહ. ૭૫

વણિગ કટક ચઢયા ફેરવઈ. વણિગ ધનનો મદ જીરવઈ,
વણિગ બંધ થકી છોડવે, વણિગ દરિદ્રપણું નિગમઇં. ૭૬

વણિગ કરઇ સકલની સાર, વણિગ કર ઉડાવણ હાર;
વણિગ દયાવંત જાંણીઆ, દુર્ભિક્ષ ઉતારઇં વાંણીઆ. ૭૭

અજા મહિષ ગવરી સાંઢીઆ, મારંતાં છોડે વાંણીઆ,
ટાલઇં અકર અને અન્યાય, સોય કરઇ જે ન કરઇ રાય. ૭૮

તેણઇં સહીવાંણિગનું કુલસાર, જેણેં કુલેં હુઆ દાતાર;
સાહ સારંગની કીરતિ રહી, નવલક્ષ બંધ છોડવ્યા સહી. ૭૯

સમરા કરમા કીરતિ સંસાર, સિદ્ધાચલિં કીધા ઉધાર,
સાહ જગડૂનો જસ બોલાય, જેણે જીવાડ્યા પ્રથવીરાય. ૮૦

વસ્તુપાલ મોટો દાતાર, જેણઇંબહુ પોષ્યાંવરણ અઢાર,
ભીમ સેઠ ગૂજરમાં હુઆ, દીધા લજાલું લાડુઆ. ૮૧

હેમ ખીમ અંબડ જગપાલ, ઉદયન જીવદયા પ્રતિપાલ;
વાણિંગ કુલમાં એ નર હુઆ, જાણે પુણ્યતણા વલી કૂઆ. ૮૨

મોટી જાતિ વણિગની તેહ, વસઇં પૂરૂપ પાટણમાં જેહ;
મિલ્યાં એકઠા કરઇ વિચાર, વ્યવહારી બોલ્યા તેણીવાર. ૮૩

કસ્યું કરેવું એહ ભૂપાલ, પ્રગટયો સિંહકુલિંજ સીયાલ,
પંડિત પુરજન એહવું તન્ઇં, હસ્તીને પાટે બઇઠો ગદ્દઇં. ૮

હંસ કુલિ પ્રગટ્યો કાગડો, પંડિતનેં કૂલિં મૂરખ જડો,
ઉગ્રસેન કુલેં કંસકુમાર, કુલની કીરતિ ખંડણહાર. ૮૫

શ્રેણિકનો સુત કોણીરાય, જેણે પિતાસિરિ દીધો ઘાય;
કૃષ્ણ કુલે પાલક દીકરો, પાપી સોય અભવ્ય નર ખરો. ૮૬

આગેં હુઓ સુરપ્રીયકુમાર, તેણઇં પિતા માર્યો નિરધાર;
અધમ જીવ સ્યું લીજઇંનાંમ, જેણઇં કીધાં પાતગના કામ. ૮૭

અજયપાલ એ તેહની જોડિ, કુલ કીરતિમાં આણઇં ખોડિ,
કુમારપાલનું ખોયું નામ, હાથઇં [1]વદન કરંતો સ્યામ. ૮૮

અસ્યું વિમાસઇ વણિગજસિ, એક વ્યવહારી બોલ્યો તસિં,
આ નગરિંએક મણુઓ વસઇં, કાંઇક બુદ્ધિ સકી તેહમાં હસઇ. ૮૯

લંઠક નર તેડો તિહાં સડી, પુછી વાત બોલ્યો ગડગડી,
સ્વામી નૃપનઇં સિક્ષા દીઉ, પિણ હુ મોહ માંગ્યું ધન લીઉ. ૯૦

વાણિગ કહઇ તુ માગિ જેહ, મોહ માંગ્યું ધન આપુ તેહ,
પિણ તું રાયતણઇ જઇવારઇ, જીનમદિર પડતા ઉગારિ. ૯૧

સુણીવચન નર ચાલ્યો જસિં, સાથઇ બેટો લીધો તસિ,
વેષ બનાવ્યો રાજા તણો, અતિ આડબર કીધો ઘણો. ૯૨

રચના મોહોલ કર્યા તિહાં બહુ, લઠક પુત્રિં પાડયા સહુ;
તવ મણુઓ ખીજ્યો તિહાં ઘણું, કુલ બોલ્યું સુત તઇં આપણુ. ૯૩

જે રચના નિજ તાતે કરી, તે તું સુત પાડઇ છઇ ફરી;
તુઝ ઉફરો પાપી કુંણ હોય, એકવીસ કુલનું નામજ ખોય ૯૪

જે જનમ્યા સુત રૂડઇ કાંમિ, તે આવ્યા વયરીનેં ઠાંમિ,
આપ કુલિ લજાવઇ તાત, ધિગ ધિગ રે તુ મ્હારા જાત. ૯૫

---

[1] મ્હોડુ કીધુ

દૂહા

જાયા તે પરમાંણુરે, જે જાયા જગિં જાણીઈ;
કુલના વિડંબણહાર રે. તે જાયાથી અજાયા ભલા. ૯૬

જેણે ન કીધી સાર રે જીવંતા જનની તણી;
પિતા ન પૂજ્યા પાય રે, ઉદરિં વંઠ્યા ઈંટાલુઓ. ૯૭

દૂહા.

કસ્યુ કરઇ [1]સુત બાપડો, કસ્યું કરઈજ પિતાય;
કરમિ સાતજ ની મડઈ, સુણજ્યો સકલ સભાય. ૯૮

દંત, કંત, કામિની, પશુ, સેવક, શિષ્ય, વન ઝાડ,
લંઠક કહઇ સુત સાતમો, કરમિ એની માડ. ૯૯

કરમ નહી જસ પાધરૂં, કેહીપરિ માનઈ પુત્ર,
પુણ્યઇ સુત સુંદર ભલો, પુણ્યે રહઇ ઘરસૂત્ર. ૧૦૦

ચઉપઈ.

અસ્યાં વચન જવ મણુંઈકિલ્લા, તેણઇ પુત્રઈ સાચા સદ્દહ્યાં;
કરજોડી બોલ્યો તેણઇ ઠાય, સ્વામી દુખ મ કરો પિતાય. ૧

જેહવા રાજા પ્રજા તસી, અજયપાલ જુઓ ઉલ્હસી;
કુંમારપાલિં કીધાં કામ, તેહનાં રાજા ટાલઈ ઠાંમ. ૨

જેણે કીધાં ઉત્તમ પ્રાસાદ, ઇંદ્રપૂરીસ્યું કરતાં વાદ;
તે જીન ભવન પડાવઈ રાય, તું કા કોપે મુઝ પિતાય. ૩

મુઝનિ સંગતિ લાગી રાય, તેણઈ ઢાલ્યું ભવન પિતાય,
સંગતિ દોષનો સુંણો વિચાર, કુસંગ પડયા નર હોઇ ખુઆર. ૪

વાંસિં સંગતિ ગાંઠા તણી. તો ફાડી કીધા રેવાણી;
સખિં સંગિત જોગી ભણી, ઘરિઘરિ ભિખ મગાવો ઘણી. ૫

---

[1] નર.

હંસ કાગનેં પાસિં ગયો, મરણ લહ્યો નઈ ગજણ થયો,
નદી સંગતિ તરૂઅર જે રહ્યા, સોય, સમૂલા કેતા ગયા. ૬
અસતી સંગ કરઇ કુંતાર, તેહના પ્રાંણ ગયા નિરધાર;
મુંજ સરિખો રાજા જેહ, દાસી સાથિ દુખ પાંમ્યો તેહ. ૭
એ સંગતિનાં સુણી દ્રષ્ટાંત, નિચ સંગઈ વિણસઇ નર સંત,
ચઉ સંગતિ ઉંચો થાય, સુણિ દ્રષ્ટાંત તુ મુઝ પિતાય ૮

કવિત્ત.

સંગતિ વિશેષેં સૂત્ર, પુષ્પ પરિ હરિસિરે ચઢીઓ;
ત્રાંબૂ સંગતિ વિશેષ, કનક ધાટમાં ધડીઓ.
નગરનદી વાહોલીયા જાય, ગગામાં મિલીઆ.
ચંદન જમલા વૃક્ષ, સોય [1]સુકદિં થઈ ફલીઆ,
ધજાક્ષય લહી સુવંશ સિરિં, ઇશિ અહિ ગલિં ઘાલિયો.
ઋષભ કહિ રામ સંગતિ, લંક બિભિષણ મિલિયો. ૯

દૂહા.

લંક બિભિષણનેં દીઓ, જો હુઇ સંગતિ સાર;
કુસંગ પડયા નર જે વલી, તે નર થયા ખુઆર. ૧૦
મુઝ સગતિ હુઈ રાયની, વસતા આણઈ ગાંમિં;
તેણઈ તુઝ મંદીર પાડીઆં, તું બીજઇ કુણ કાંમિં. ૧૧
જેણઈ પાલી પોઢો કીઓ, પરણાવ્યો બહુ નારિ;
કુમારપાલ ભત્રીજડો, તેહને કાં નવિ વારિ, ૧૨
લંઠ કહઇ સુણિ પુત્ર તું, ગજ કિંમ ઝાલું કાંનિં;
સાયર ધનની નરપતી, એ નહી કોહોને માંની. ૧૩
જગિ સઘલો વસિ એહનિં, એ વાર્યા નવિ જાય;
ચંદ સૂરનેં નરપતી, સહજઇ મીચા થાય. ૧૪

---

[1] ચંદન

એહમાં બલ પ્રાક્રમ ભલુ, એહનું નિરમલ જ્ઞાન,
હુ સ્યું વારૂ એહને, એ મુઝ પિતા સમાંન. ૧૫
એ સીખ્યા સહુનિં દીઈ, એ પરમેશ્વર ઠાંમિ,
ત્રિભુવનપાલ કુલિં ઉપનો, સોનિં ન લાગઇ શ્યાંમ. ૧૬
કરણ ભીમ આગઈ હવા, તેણુઈ કીઆ ઉત્તમ કાંમ,
અજયપાલ કરસિં તસ્યુ, જીમ રહસ્યઇ નિજ નામ ૧૭
એણુઇ વચનઈનૃપ હરખીઓ, બોલ્યો તામ સુજાણ,
પુણ્યઠામ મુઝ પાડવા, પરમ પુરૂષની આણ. ૧૮

ચઉપઇ.

પરમ પુરૂષના છમીઆ પાય, શ્રીજીનભવન ન [૧]પાડઇ રાય;
રામચંદ્ર આચારય જેહ, અજયપાલ નૃપ તેડઇ તેહ ૧૯
વિનય કરી રાજા બોલીઓ, બાલચંદ્રનિં પદવી દીઓ,
રામચંદ્ર કહઇ સુણી પુરધણી, નથી આજ્ઞા નિજ ગુરૂતણી. ૨૦
રાય કહઇ સાંભલરે યતી, વચનલોપ મ કરો મહીપતિ;
એણીવાતઇ નહી તુઝનેં શ્રેય, જાતો દુખ પામીસ તું દેહ. ૨૧
મુનિવરકહઈ સુણી પ્રથવીરાય, ગુરૂનુ વચન ન લોપ્યું જાય,
સીખ દેઇ ગુરૂ સરગઇ જાય, બાલચદ્રને પદવી કેહીપરિં થાય. ૨૨
દસમ દુઆલસબ હુ તપકરઈ, શુદ્ધ શીલ મનમાંહિં ધરઈ,
ગુરૂનું વચનન માંનઇ જોય, અનંત સંસારી તે નર હોય. ૨૩
કુલવાલુઓ મુનિવર જેહ, ગુરૂનું વમચ ન માંનઈ તેહ,
માનભ્રષ્ટ થોડઈ દિન થયો, મરી સોય દુરગતિમાહિં ગયો. ૨૪
વીરતણો શિષ્ય જેહ જમાલ, ગુરૂનું વચન કરઇ વિસરાલ,
બહુ સંસારભમિં નર સોય, ગુરૂનું વચન ન લોપો કોય. ૨૫

---

૧ પડાવે

સહસમલ્લ ગુરૂ સાહામો થયો, નગ્ન થયો મત માંડી રહ્યો,
તિન્હવનાંમ તેહનુ પણિ થયું, જો ગુરૂવચન તેણઇ નવિ સદ્દહ્યુ ૨૬

ત્રણિ રાસીઓ મુનિવર જેહ, ગુરૂલોપી પાપી કહુ તેહ,
સોય ચરિત્ર સંભારૂં આજ, વચન ન લોપુ હુ મહારાજ. ૨૭

અજયપાલ કહઇઓપે મઘણું. ડાહાપણિ મુનિસુંકો આપણુ;
બાલચંદ્રનઈ આપો પાટ, અનર્થ ઉપાઓ સ્યા માટ. ૨૮

રામચંદ્ર કહઈ સાભલિ રે ભૂપ, દેખતાં કિમ ઝપાવું કૂપ,
ગુરૂ લોપી સ્યુ સાધુ કાજ, ઘણુ ન બોલીસ તુ મહાંરાજ ૨૯

અજયપાલ તવ કોપજ કરી. લોહસિલા તિહાં ઉહુની કરી,
રાય કહઈ મુનિ સાહમુ હુઓ, ઘોપદ કે સિલા ઉપરિ સૂઓ ૩૦

રામચદ્ર કહઈસુણિ મહારાજ, વચન ન લોપું ગુરુનું આજ,
મરતા મુને નવિ આવઈ લાજ, ગુરૂલોપી સું સાધું કાજ. ૩૧

અનંતમરણઆગઈપણિ કર્યા, તેણઇ મુઝકાજ કસાં નવિસર્યાં,
એકમરણ ગુરૂકામિં હુ કરૂં, જિમ જનમ મરણ નિસ્તરૂં. ૩૨

આગે તે નર સિવપુરી મલ્યા, કારણપણે નર જે નવિ ચલ્યા,
વીર સરિખા જીનવર જેહ, આજ સંભારૂ અરિહત તેહ. ૩૩

ઢાલ.

રાગ–ધવલ ધન્યાસી–રાગ ગોડી

બહુપરિસો સબલો, વર્દ્ધમાંન જીનધારો;
જસ શ્રવણે ખીલા, ચરણેં રાંધી ખીરો ૩૪

ખધક સૂરિના શિષ્ય, પચસહ્યા મુનિ, જેહ,
ધાણઈ પણિ પીલ્યા, મન નવિ ડોલ્યા તેહ. ૩૫

મુનિવર નિત્ય વદો, ગિરૂઓ ગજ સુકુમાલો,
સિર અગ્નિ ધરંતા, જે નવિ કોપ્યો બાલ. ૩૬

વલી પુત્ર ચિલાતી, કીડી તાસ સરીરો;
ચઢી દીવસ લગઈ, વલી ફોલ્યે ન ચલ્યો ધીરો. ૩૭

વાધર પિણ વિટયું, મુનિ મેતારજ સીસો,
તોહિ પિણ નાવી, દુર્જન ઉપરિ રીસો. ૩૮

જંબૂકીજંસ ધરિ ધરણી, અતિ ભુખ્યો વિકરાલો;
તેણઇ મુણિ ભખીઓ, કૂમર અવંતી બાલો. ૩૯

ઢાલ.

એણીપરિ રાજ કરંતરે–એ દેશી રાગ ગોડી

ઢંકણ દ્રઢ પ્રહાર રે, અરણક ઋષિ મુનિ;
સનતકૂમાર સહી વેદના એ. ૪૦

ખંધક ઉતારી ખાલ રે, કુરગુડુ મુનિ;
બાહુબલિ વિટગો વેલડી એ. ૪૧

બલભદ્ર અભયકુમાર રે, ધન્ના શાલિભદ્ધ;
મેઘકુમાર માંડી રહ્યો એ, ૪૨

મૃગાપૂત્ર પુણ્યવત રે, વારતિગ મુનિ વડો;
શિવકૂમાર શુભઅન્ન તજ્યો એ, ૪૩

ધનોમુનિ તપ પૂજ રે, વંદું થુલિભદ્ધ
સ્ત્રીપરિસંહિં જે નવિ ચલ્યો એ, ૪૪

કરકંડુ મુનિરાય રે, વંદુ નમિરાજ;
દ્રુમક રીષી ન જઇ નમુએ. ૪૫

પ્રભવો વિષ્ણુ કુમારરે; વંદું અઇમન્તો,
જંબુમુનિ પાસે નમુ એ. ૪૬

રામચંદ્ર હનુમંતરે, વાલિ મુનિ વડો;
અષ્ટા પદઇં ધ્યાનિં રહ્યો એ. ૪૭

ગૌતમ ગુણ ભડાર રે, સંભુતિ મુનિ નમું;
યશોભદ્ર જગિ જાંણીઇ એ. ૪૮
શામ્બ પ્રદ્યુમ્ન સુત કૃષ્ણ રે, દૈત્ય મુનિ નમુ;
પાંડવ પાંચ પરિસા ખમઇ એ. ૪૯
ભાવ દેવ ભવ દેવ રે, મુનિવર થાવચ્ચો,
સિરીઓ સુત સકડાલનો એ. ૫૦
રાજ રિષી પુંડરીક રે, કુમર તે કઇવન્તો,
દસરાણુ ભદ્ર દિનકર સમો એ. ૫૧
અધિકો આષાઢભૂત રે, આદ્રકુમાર વડો;
નદી ખેણ મુનિવર નમું એ. ૫૨
ઉદાઇ ઋષિ સિંહ રે, પરિસહઈ નવિ ચલ્યો;
કુમર અનાથી અતિ ભલો એ. ૫૩
શુકો સલ મુનિ દોય રે, નારદ ઋષિ નમું;
પુંડરીક પંચ કોડિસ્યું એ. ૫૪

દુહા.

એમ મુનિવર આગેં હુઆ, હું પણિ તેહનો બાલ;
લોહ શિલા મેં આ ગમી, જો કોપ્યો ભૂપાલ. ૫૫
મરણ તણો જગિ કવણ ભય, જેણી વાટિં જગ જાય;
મન મેંલુંનિં શંબલું, તેણઇ કારણેં ડોલાય. ૫૬
દાન સુપાત્રહ જેણે દીઉં, સિરિ વહી જીનવર આંણ;
જીહાં જીવઇ તિહાં તસ ખુસી, મરઇ તો તાસ કલ્યાણ. ૫૭
ષટ્ખંડ કેરો રાજીઓ, જો પણિ સુર અવતાર;
જે જનમ્યા તે જાય સ્યઇ, કો થિર નહી નિરધાર. ૫૮
નાંહનો મોટો નરપતી, અમરપુરીનો રાય;
રામચંદ્ર મુનિ ઈમ કહઈ, જે જનમ્યા તે જાય. ૫૯

તેણેં કારણિં નૃપ ગુરૂ તણું, વચન કરૂ નહિ લોપ;
મરણ ભાગો બીહું નહી, જો ભૂપતિ તુઝ કોપ. ૬૦

ચઉપઇ.

કોપ લહ્યો નરપતીનો જસે, રામચંદ્ર આરાધઈ તસેં;
ખમત ખામણાં કરતો આપ, પંચ સાખિ આલોયાં પાપ. ૬૧
લાખ ચૌરાસી યોનિ જેહ, ભમતાં પાતગ લાગાં તેહ;
કોઇ જીવ પરિં કીધી રીસ, તાસ ખમાવુ નામી શીસ. ૬૨
પૃથવી પાણી તેઉ વાઉ, વનસ્પતી છઠી ત્રસકાય;
સુક્ષ્મ બાદર હણીઆ જંત, તે પાતક છેદે ભગવંત. ૬૩
પંચ મહાવ્રત અંગિં ધરી, વિરાધના ભવિ ભમતા કરી;
પંચ સુમતિ ત્રણ ગુપતિખોડિ, મિછા દુક્કડ દેઉં કરજોડિં. ૬૪
ઇહ લોક રાજનણી વાંછાય, પરલોકિં સુર પદવી થાય;
જીવિત મંરણ નીઆણું જેહ, મિચ્છા દુકકડ ભાખુ તેહ. ૬૫
વાંછ્યા ભોગ પચેંદ્રી તણા, અંગિં અતિચાર લાગા ઘણા;
આતમ સાખિ આલોઇ કરી, વયર ભાવ નૃપસું પરિહરી. ૬૬
ચ્યાંર શરણ મનમાંહિ ધરી, શિલા ઉપરિ ઋષિ સુતો ફરિ;
ઘાસ તણી પરિ દાધો તેહ, દેવંગત મુનિ હુઓ તેહ. ૬૭
મુનિ વિડંબણ હુઇ જસેં, બાલચંદ ભડાણો તસેં;
અજયપાલ નિંદાણો બહુ. ફિટ ફિટ પુરજન કરતા સહુ. ૬૮
બાલક બ્રહ્મ સ્ત્રી ચોથી ગાય, એતા પાતિગ મોટા કહીવાય;
એહથી પાપ શિરોમણિ સિરે, જે પાપી મુનિ હત્યા કરેં. ૬૯
મુનિવરમાં જે વર પ્રધાન, જે આચાર્ય નિમલ જ્ઞાન;
તેહની હત્યાનો કરનાર, કરઇ જીવ ઘણો સંસાર. ૭૦
મછ કછ અજગર બગ સાંપ, અધમ યોનિ જાઇ પ્રગટઇઆપ;
જીહાં જાઇ તિહાં થાઇ દુખી, પાપી જીવ કીહા નોહી સુખી. ૭૧

એકસોમલ પાપીમા સિરિ, ગય સુકુમાલની હત્યા કરઇ;
અભવ્ય જીવ દઈ કહિ ઘાય, મારી સોય ઉદાઇ રાય. ૭૨
કવેણ હરયઇ તે નરપતિ હાલ, જેણે ઉતારી ખધક ખાલ;
અધમ જીવ જગમાંહિં સોનાર, મેતારયનો મારણ હાર. ૭૩
પાપી ઉદાઇનો પ્રધાન, સ્વામીસ્યું કીધું વિજ્ઞાન;
વિખ દેતાં પાતગ હવું મોટ, વિતિ ખટણિં પડયો ધૂલ કોટ. ૭૪
અધમ નાગશ્રી બાંભણી, પરનિગ પાપ કરઇ પાપણી,
વિખ તુંબ તે દીઇ અસાર, માર્યો ધર્મરૂચિ અણગાર. ૭૫
પાપી પાલક પુરોહિત જેહ, અભવ્ય જીવ કહીઇ તેહ;
પિલિં પંચસહિ મુનિવર સોય, ખંધક સૂરિના શિષ્ય તે હોય. ૭૬
મુનિ હત્યાનાં એ કરનાર, એહના પાપ તણો નહી પાર;
પાપી અજયપાલ નરનાથ, ગચ્છ નાયકની કરતો ઘાત. ૭૭
થોડું પુણ્ય નેં મોટુ પાપ, નરગફલ પાંમે નર આપ;
મુનિ હણ્યાંનું પાતગ જેહ, પ્રત્યક્ષ ફલ નૃપ પાંમ્યો તેહ. ૭૮
ન કર્યું પાટણ કેરૂં રાજ, લોકમાંહિં ગઇ તસ લાજ;
નરનારી નૃપ ઉપરિખાર, અજયપાલ સિરિ સહી ધીક્કાર. ૭૯
બાલચંદ્ર હકાણો ખરો, જીમ કિડાલોકલિં કુતિરો;
શંકાણો લાજ્યો મનમાંહે, નૃપ ઉપરિ ખેદાણો ત્યાંહિં. ૮૦
પાપી નૃપ સ્યું કીધું કાજ, એકવીસ પાટની ખોઇ લાજ;
શ્યામતિલક નિજ ભાલિં હવું, મિં પણ કલંક લહ્યું અભિનવું. ૮૧
એહુ તણા ઉતરીઆ નીર, શોભા નાઠી એહુ શરીર,
એહુ કલંકી મૂરખ મંદ, જીમસાયર નઇ બેટો ચંદ. ૮૨

દૂહા.

સાયર સંદેશો મોકલિ, ચંદ્ર પુત્ર જૂહાર;
ચઢયા કલંક ન ઉતરઈ, તુઝ ખંપણ મુઝ ખાર. ૮૩

ચઉપઇ.

કલકલ્વત હુઆ બેહુ જસિં. બાલચંદ્ર મનિ ખીજ્યો તસિં;
સુપરિ કીધી બહુ સુર સેવ, આવ્યો સર્વાનુભૂતિ દેવ. ૮૪
બાલચંદ્ર બોલ્યો તસઠારિ, જીમતિમ જઇ ભૂપતિનેં મારિ;
સુર રંજ્યો કહઇ કરસ્યુ કામ, ટાલું અજયપાલનો ઠામ. ૮૫
એણિં અવસરે પાટણનો રાય, ચઢી તુરંગમ બાહિર જાય,
વડઅરૂઅરતલિંઆવ્યોજસિ, સુર વાજીમાં પઇઠો તસિં. ૮૬
અજયપાલ ભૂમિ નાખીઓ, ચરણેં તિહાં ચાંપી રાખીઓ;
અકલ્યાણો નેં ગયા પરાંણ, દેવિં રાખી મુનિવર આંણ. ૮૭

દૂહા.

મુનિ વચને નૃપ મારીઓ, સહી પામ્યો પરલોક;
થોડા દિવસનેં કારણેં, પાપ કર્યું નૃપ ફોક. ૮૮
ઋષભ કહઇ નર લોભીઆ, કરતા પાપ જંજાલ;
રામા રામા ધન ધન. કરતાં ગમાડઇ કાલ. ૮૯
મમતા માયા કારિમીં, ફોકટ ધંધ કરેસ;
જો ઋદ્ધિ મેલિ અતિઘણી, અંતિ તોહુ મરેસ. ૯૦
ઋષભ કહે નર કેટલા, ન કરઇ તત્વ વિચાર;
[1]થોડા દિવસનેં કારણે, સિર લિઇ સબલો ભાર. ૯૧
લોભેં જગહ વિગોઇઓ, લોભ ન જીત્યો જાય;
લોભઇ ભરત બાહુબલી, દીઈ સિરતાકી ઘાય. ૯૨
લોભઇ જગ અધો ભયો, માનિં ગયો વિવેક;
ક્રોધ કરી તપ બાલીઓ, દુખ લહઇ જંતુ અનેક. ૯૩
ક્રોધ ઘણો નિદ્રા બહુ, આહાર તણો નહી પાર;
ભોગઈ નૃપતિ ન પાંમતો, તસ દુર ગતિ નિરધાર. ૯૪

---

૧ પાચ.

સંયમ પાલઈ સિદ્ધ નમિં, શીલ ન ખંડઇ રેખ;
તોહિ મુગતિ તસ વેગલી, જો ધટિ રાગ નેં દ્વેષ. ૯૫
જો હિત વંછઇ આતમા, તો મુખિ મધુરૂં ભાખ;
ઋષભ કહે જગિં જીવડા, તે(ને)હસ્યુ : મિત્રી રાખિ. ૯૬
પરનિંદા નર પરિહરો, સ્તુતિ નવિ કીજઇ આપ;
એણીપરિ આતમ નિરમલો, અંગ ન લાગઈ પાપ, ૯૭
કવિ કહઈ પાપ ન કીજીઈ, પાપિં સુખ ન હોય;
પાપિં નગર દ્વારાવતી, બહુ દુખ પામી જોય. ૯૮
ધર્મીને ધર્મ જ ગમઈ, પાપી ગમઇ સુ પાપ;
ધર્મી પરભવિ દેવતા, પાપી પરભવ સાપ. ૯૯
અતિ પાપિં દુખ પામિયો, અજેપાળ નરનાથ;
બાલચંદ્ર દુખીયો થયો, જો નહી ગુરૂનો હાથ. ૧૦૦
ગુરૂ સાહમો નર જે થયો, તે નર સુખી ન થાય;
નિજ પતિ મહિમા નીગમી, વહિલો દુરગતિ જાય. ૧
હેમસૂરિ સાહમો થયો, બાલચંદ્ર મુનિ જેહ;
આ ભવિ સુખ ન પામીયો, પરભવિ દુખીયો તેહ. ૨
એહ ચરિત્ર હૈયડઈ ધરી, મુકો પાતિગ વાત;
રાખો ન્યાય અન્યાય તજો, વાવરી જીમણો હાથ. ૩

ચઉપઈ.

જે ધન દીધુ જીમણઇ હાથે, અંતકાલિ તે આવિં સાથિ;
પાત્રદાન પસાઈ કરી, ભવસમુદ્ર ગયા નર તરિ, ૪
જીવતણી જે રક્ષા કરઇ, મૃષા વચન મુખિ નવિ ઉચરિ;
પરધન કેરી ન કરઇ આશ, તે નર પામે સુખ નિવાસ. ૫
પર રમણીથી રહે વેગલો, ક્રોધ માન મેહલો આમલો,
માયા મોહની અને મિથ્યાત્, પરિહરિ પાપ કર્મની વાત. ૬
સુણીઇ શ્રી ગુરૂનું વ્યાખ્યાન, જીન પૂજા પરિ ચોખ્ખું ધ્યાન;
તપજપ કિરીયાં કષ્ટ નિદાન, તે નર પામઇ નવય નિધાન. ૭

દુહા.

નવનિંધિ પામી તે નરા, બોલ ધરિ મનિ સોલ,
દાન શીલ તપ ભાવના, દયાસમુદ્ર કલોલ્લ ૮
પર ઉપગારી વચન સાર, ભવન બિંબ પૂજાય;
યાત્રા પાત્ર સુ ભાવના, પ્રાણી નિર્મલ થાય. ૯
વીર વચન અરિહંત, ગુણ વ્યવહાર શુદ્ધ વશેષ;
ઉપસમ અંગઇ આણતાં, પામ્યા સુખ અનેક. ૧૦

ઢાલ.

પ્રણમી તુમ સીમંધરૂંજી—એ દેશી—રાગ ધન્યાશ્રી.

અનેક નર સુખ પામીયાજી, ઉપસમ અંગિરે ધારી
કુરગડુ મુનિ રાજીયોજી, પહોતો મુગતિ મઝારિ ૧૧
સોભાગી કરી સમતાસ્યુંરે રંગ;
દાન શીલ તપ ભાવનાજી, આદરી સુ પુરૂષ સંગ;
સોભાગી કરી સમતા૰ આંકણી—સો. ૧૨
દાન સુપાત્રિ જે દેએતાંજી, સુખ પામ્યો ધનસાર,
તીર્થંકર પદવી લહીજી, લહ્યો તે ભવજલ પાર—સો૰ ૧૩
શ્રીગુરૂ વચન હૈઇડઇ ધરીજી, પાળે નિર્મલ શીલ,
વંકચુલ વનમાંહિ વસિંજી, પામ્યુ લખમી લીલ—સો૰ ૧૪
તપ તપતાં સુખ પામિયોજી, દેખી ધન્નો અણગાર,
સર્વારથ સિદ્ધિ ગયોજી, જીહાં એક એકાવતાર—સો૰ ૧૫
મૃગલો ભાવે ભાવનાંજી, દેખી મુનિવરદાન,
મરણ લહી મૃગ રાજીયોજી, પામ્યો અમર વિમાન—સો૰ ૧૬
જીવ દયા જાગં પાલતાજી, છૂટો ગજ અવતાર,
પરભવિ નરવર રાજીયોજી, થયો તે મેઘકુમાર—સો૰ ૧૭
પરઉપકાર કરંતડાજી, સુખીયો સિવકુમાર;
સુર સેવા તેહની કરંઇજી, આપ્યા રતન અપાર—સો૰ ૧૮

સાર વચન મુખિ બોલતાંજી, સુખિયો ભૂજ બલસેઠી;
સુર રંજી સોની તણીજી, ગુણે કરી તસ ભેટી–સો૦ ૧૯
જીનપ્રાસાદ કરાવીઆજી, કીધા જીનવર બિમ્બ,
નૃપ સંપ્રતિ સુખ પામિયોજી, રહ્યો જસ કીરતિ થંભ–સો૦ ૨૦
શ્રીસુપાસ જીનવર તણી, સીતા કરઇ પ્રતિમાય,
અમર વિમાને તે ગઇજી, સુર જેહના ગુણ ગાય–સો૦ ૨૧
જીન ; પૂજંતા પામિયોજી, મુગતિપૂરીનો વાસ,
નાગકેતુ [1]નરનઈ નમુંજી, હું તસ પગલે દાસ–સો૦ ૨૨
તીર્થયાત્રા કરતડાંજી, ચક્રી ભરત ઉલ્લાસ,
જેહની કીર્તિ જગિ રહીજી. પામ્યા સુખ નિવાસ–સો૦ ૨૩
તીર્થ યાત્રા ચિત ભાવતાંજી. પામ્યો કેવલજ્ઞાન;
ધર્મચદ નર નિરખતાજી, લહીઇ નવય નિધાન–સો૦ ૨૪
વીર વચન નાગિં સૂણિજી, આણી સમતારે સાર,
કીડી કોલ્યો નવિ ચલ્યોજી, પામ્યો સુર અવતાર–સો૦ ૨૫
શ્રીજીનના ગુણ ગાવતાંજી, સુખીયો રાવણ રાય,
લંકા ગઢનો રાજીયોજી, પરભવિ અરિહા થાય–સો૦ ૨૬
વ્યવહાર શુદ્ધિ નીત પાલતાંજી, સુખ પાગ્યો જીનદાસ,
સોવન કઠા સહજી લહિંજી, તસ્કર સોય નિરાશ–સો૦ ૨૭

દુહા.

સોલ બોલ- અંગિ ધરો, [2] મુકી પર નિંદાય,
નિંદા આપ કરંતડા, જીવ સુખીયો સહી થાય, ૨૮
ખંધિ ચઢી ગુરૂ મારતો, ચેલો ચતુરસુજાણ,
નિંદા આપ કરંતઠા, પામ્યો કેવલજ્ઞાન. ૨૯
પૂર્વ પુરૂષ લહઈ ધરો, ટાળો મન મદ આઠ,
હિનપણું નર પામિંઇ, લહીઇ દુરગતિ વાટ. ૩૦

૧, નિરમલ થયોજી ૨ છંડો.

ઢાલ.

પ્રણમી તુંસ સીમંધરૂજી. એ દેશી.

જાતિ ગર્વ કરિ વામણોજી, કાઢ્યો કટક જ્યાંહિ,
દાસી ઉદરિ ઉપનોજી, અગિં કુબડ ત્યાંહિ.
માન રહિત નર જે થયાજી, સુણો નર મુકો મનિ મદ આઠ,
તે પામ્યા સિવવાટ. સુ૦ આકણી ૩૧
લાભ તણો મદ જે કરઇજી, આ ભવિ પરભવિ હિણ
ભૃગુગચ્છ મુનિનિ જુઓજી, પામ્યો દુ:ખ નિરવાણ-સુ૦ ૩૨
મરીચિ સુત ચક્રી તણોજી, ધરતો હરખ અપાર,
ઉત્તમ કુલ કહી નાચીયોજી, નીચ કુલિ અવતાર-સુ૦ ૩૩
પ્રભુતા મદ કરતાં વલીજી, દસારણભદ્ર ખોઈ લાજ,
શક્ર તણી ઋદ્ધિ દેખતાંજી, મનિં લાજ્યો મહારાજ-સુ૦ ૩૪
મૃગલી મારી ભૂપતિજી, કરતો બલનુ રે માન
તે શ્રેણિક નરગિં ગયોજી, જીહાં નહિં તપ જપ ધ્યાન-સુ૦ ૩૫
તપ મદ કરતા મુનિવરૂજી. ન લહે કેવલજ્ઞાન,
સાસનદેવી નમી નહીંજી, ગલ્યું સભામાં માન-સુ૦ ૩૬
રૂપ પ્રસંસિં આપણુજી, ચક્રિ સનતકુમાર,
સપ્ત રોગ તન ઉપનાજી, ક્ષીણ નવિ લાગી વાર-સુ.૦ ૩૭
શ્રુત મદ કરતો સિહ થયોજી, થૂલભદ્ર . મુનિ જેહ;
પૂર્વ અર્થ નવિ પામીયોજી, ગુરૂઈં વખોડયો તેહ-સુ૦ ૩૮
ઋષભ તણો સુત વરસ લગિજી, માનઇ દુખીરે થાય,
બાહુબલી સરખો રાજીયોજી, વેલડીઇં વિટાય-સુ૦ ૩૯
પીપલ તણું જીમ પાનડુજી, ચચલ જેમ ગજ કાન,
ધન યૌવન કાયા „અસીજી, મ કરો મનિ અભિમાન-સુ૦ ૪૦
કાચો પિંડ ન પોખિઇંજી, અભક્ષ ન કીજઇરે આહાર,
વસિ કીજઇ મન માકડોજી, તો લહીંઇ ભવપાર-સુ૦ ૪૧

કાયા હંસ બિં બલદીઆજી, ઋષભ કહઈ, મન રાસ,
કર્મ રૂપિઓ સારથીજી, ફેરિં ચિહુ ગતિ વાસ–સુ૦ ૪૨
કાલિ જગ ખાધો સહીજી, કુણે ન ખાધોરે કાલ;
કાલ આહેડિ જગિ પડોજી, જોણુ ભણીઆ વૃદ્ધ બાલ–સુ૦ ૪૩

દૂહા.

આઠઇ મદ મુકી કરી, દીઓ સુપાત્રિ દાન;
આરાધો અરિહતનિ, જીમ ઘરિ નવય નિધાન. ૪૪
નવ નિધાન ચક્રી તણા, તે લહીઈ નિજ ઘરિ,
તેહથી અધિકાર એક છઇ, સુણિ જે સોય સુપહરિ. ૪૫
સદગુરૂ સેવા સત્ય વાણુ, જીન પૂજા ગુણુ જ્ઞાન;
દયા દાન ગુણ ઉપસમી, નવઈ અખુટ નિધાન. ૪૬

ચઉપઇ.

અખુટ નિધાન લહુ મિં આજ, ગાયો કુમારપાલ મહારાજ;
સકલ કવિનઇ લાગી પાય, કરજોડી કવિજન ગુણુ ગાય. ૪૭
ગાતા ગુણુતા કવતા ક્યાહિ, દુષણ જે દીસઈ મતિમાહિં;
તે પંડિત ટાલેયો તુમો, એણીવાતિ સુખ લહિંસ્યુ અમો. ૪૮
આગિ જે મોટા કવિરાય, તાસ ચરણુરજ કવિ ઋષભાય;
લાવણ્ય લીઓ ખીમો ખસે, સકલ કવિની કીર્તિ કરે. ૪૯
હંસરાજ પાછો દેપાલ, માલ હેમની બુદ્ધિ વિશાલ;
સુસાધુ હસ સમરો સુરચદ, શીતલ વચન જીમ શારદચંદ. ૫૦
એ કવિ મોટા બુદ્ધિ વિશાલ, તે આગલિં હુ મુરખ બાલ,
સાયર આગલિ સરોવર નીર, કસી તોડીયા છાણુની ખીર. ૫૧
ખીરખાંડ ઘ્રુત સરિખા જેહ, હું સેવક મુજ ઠાકુર તેહ:
તેહના નામ તણુઈજિ પસાય, સ્તવીયો કુમારપાલ ઋષિરાય ૫૨
રાસ રચ્યો મિં રંગઈ કરી, ક્રોધ માન માયા પરિહરી,
પર ઉપકાર નિજ સુખની કામ, કીયો રાસ પંડિત સીરનામ. ૫૩

પુર્વઇ જે મહા પંડિત હવો, સૂરિ સોમ [1]પંડિત અભિનવો.
પચાસમિ પાટિ તે કહ્યો, તપાગચ્છ સિરિ ટીકો થયો. ૫૪
તેહનો શિષ્ય સુપુરૂષ કહિવાય, જીનમંડણ નામિ ઉવઝાય,
કુમારપાલ પ્રબંધજ કર્યો, સુણતા નરનારી ચીત ઠર્યો. ૫૫
શાસ્ત્રઈ સંખ્યા અડત્રીસ, ગ્રંથ કર્યા ગુરૂનામી શીશ,
સંવત–ચૌદ બાણુઓ ભલો, કુમારપાલ ગાયો ગુણ નીલો. ૫૬
કાવ્ય શ્લોક ગદ્ય જૂના જેહ, કેતાએક માહિ આણ્યો તેહ;
કેતાએક ભાવ ગુરૂમુખથી લહ્યા, તે મિં જોડીં વિવરી કહ્યા. ૫૭
સોય ગ્રન્થ હવડા વંચાય, મનમાં મત રાખો શંકાય,
તે પ્રબંધ માંહિં છે જસ્યુ, ઋષભ કહે મેં આણ્યું તસ્યું. ૫૮
કેતાએકગંભીર બોલ તિહાં જેહ, રાસમાંહે મઈ જાંણ્યા તેહ;
કેતાએક પરંપરાઈ વાત, તે જોડી આંણ્યાં અવદાત, ૫૯
જીન શાસ્ત્ર અનેરા ભલાં, તિહાંથી વચન સુણ્યા કેતલા;
રાસ મધ્યે આણ્યા તેહ, આણ્યું નિતિશાસ્ત્ર વલી જેહ. ૬૦
હેતુ યુકિત દ્રષ્ટાંતહ જેહ, શાસ્ત્ર અનુસારિ આણ્યા તેહ;
વચન વિરૂદ્ધ કહુ હોઇ જેહ, મિછાદુક્કડ ભાખુ તેહ. ૬૧
કવિત્ત કાવ્ય શ્લોક નેં દુહા, [2]કર્યા કવિ જે આગઈ હુઆ;
સરસ સુકોમલ આંણ્યા જેહ, રાસમાંહિં લેઇ આણ્યા તેહ. ૬૨
એણીપરિં બોલ ઘણા મનિ ધરી, રાજઋષિ ગુણ માલા કરી;
સિદ્ધ કામજમાલીઈવરી, બ્રહ્મ સુતાઈ સાર મુઝ કરી. ૬૩

દુહા.

બ્રહ્મ સુતા ચરણેં નમી, ગાયો કુમરનરિંદ;
ભણઈ ગુણઈ જે સાંભલિં, તે ધરિ અતિ આણંદ. ૬૪

---

૧ સુંદર ૨ કર્યા

ઢાલ.

રાગ-ગોડી—મનમોહના-એ દેશી.

કુમારપાલના નામથી મનમોહના મુઝઘરિ મગલ ચ્યાર લાલ મનમોહના;
મનહ મનોરથ મુઝ ફલ્યો-મ નામિં જયજયકાર-લા. ૬૫
સુંદર ઘરણી શોભતી-મ. અહિન અંવવ જોડિ,-લા.
બાલ રમે બહુ બારણે-મ કુટંબ તણી કેઇ કોડિ-લા. ૬૬
ગાય મહિષી દુઝતા-મ સુરતરૂ ફલીઓ બારિ,-લા.
સકલ પદારથ નામથી-મ થિર થઈ લક્ષ્મી નારિ-લા. ૬૭
રોગ, શોગ, ભય વેગલો-મ કુંમારપાલને નામિં;-લા.
સુર નર કિન્નર વ્યંતરા-મ. સમર્યા આવિ કામિ-લા. ૬૮
વાઘ સિંહ ગજવર વિષધરા-મ તસ્કર લોહની ધાર-લા.
જલ તેઉ તસ નવિ નડે-મ. મ દહું વિસમ વિકાર-લા. ૬૯
તેણેં કારિણ મઇ ગાઇઓ-મ. રાજ ઋષિ મહારાય;-લા.
મૂરખનિ મતિ ઉપની-મ. શ્રીગુરૂ ચરણ પસાય-લા. ૭૦

દૂહા.

શ્રીગુરૂ ચરણ પસાઉલિ, મેં ગાયા ગુણ આજ,
હીર મુનિના નામથી, મુઝ સરીઆ સહુ કાજ. ૭૧

ઢાલ.

રાગ-મારૂણી—ગિરિમાં ગોરો-એ, દેશી.

સ્વર્ગે સાથજ સોધ્યો નવિ લાભિઇરે-એ દેશી.

કાજ સકલ મુઝ સિદ્ધા હીર નામથીરે, હીર સમો નહીં કોય, જગમાંરે,
જ૦ જસ પડહો હો જગિ વાજીઓ રે. ૭૨
સાહિ અકબર જેણિ પ્રતિબોધિઓરે, સમઝાવ્યો જિનધર્મ, તહનોરે,
તે૦ જૈન ૧શિરોમણી સહી કર્યો રે. ૭૩

---

૧ સનસુખ શ્રેયસાહમી કર્યો રે.

સાહિ અકબર આપમુખિ એમ ઉચ્ચરિરે, કછુ માગો ગુરૂ હીર, મોપેરે;
મો૦ તુહ્મ લીજઇ હય હાથીઆરે. ૭૪

હીર પટોધર વીરનો તિહા બોલિઓરે, સુંણિ હો અકબરસાહિ, ગાજીરે,
ગા૦ કોડી એક ન લીજીઇ રે. ૭૫

ઋદ્ધિરમણી નેં મદિર હયવર હાથીઆરે, તે નાવિં મુઝકાંમિં, સાહજીરે;
સા૦ હમ ફકીર ખુદાયકે રે ૭૬

એણઇં વચનેં સાહઅકબર ર જ્યો અતિઘણુંરે, નાંમ જગતગુરૂ જેહ,જગમારે,
જ૦ હીરયતિ સો સાહી બડા રે. ૭૭

તવ દલ્લીપતિ અકબર ગાજી ફરી કહઇરે, હીર કછુ મુઝ લેહ, મેરારે;
મે૦ જે માગિ સો દીજીઇ રે. ૭૮

હીર કહઇ સુણિ અકબર ગાજીયા તસ્યારે, હુ માગું તુહ્મ એહ, દીજીઇ રે;
દી૦ વાસર આઠ અમારીના રે. ૭૯

તવ સાહ અકબર બોલ્યો આપ સુમોહથીરે, લીજઇ દિન તુમ બારિ,૧ભીકછુરે;
ભી૦ ઓર વસ્તુ ગુરૂ માગીઈ રે. ૮૦

હીર કહઇ સુણિ હમાઉ નંદન કહુ રે, વચન અમારૂ એહ, કીજઇરે;
કી૦ જગ સારેકું બહુ સુખી રે. ૮૧

તવ સાહ અકબર મહિર કરીને મુકતોરે, પંખી મૃગલા ચોર, કેતારે;
કે૦ પશુ પ્રમુખ તે છોડીઆં રે. ૮૨

ડામર તલાવમાં જાલ ન ઘાલઇ કો વલીરે, ન કરઇ જીવસંહાર, નર કોરે;
ન૦ નીચકર્મ નવિ આદરઇ રે. ૮૩

ગાય ભીંસ નઈં વૃષભ ટોલાં મહિષનારે, તાસ ન લહઇં કોઇ નાંમ,જગમાંરે;
જ૦ જીવિતદાંન તસ આપીઉં રે. ૮૪

ગિરિ સેત્રુંજો સાહીબ અકકબરઇ આપીઓરે, હીરગુરૂનિ હાથિં, જેણેરે;
જે૦ કીધુરે કીધુ પુસ્તક ભેટણુ રે. ૮૬
દોય કરજોડી અકકબર ગાજીઇમ કહઇરે, ઔર કહો કછુ કાંમ, મોપઇરે,
મો૦ આજ નિવાજો જગ ગુરૂએ રે. ૮૭
કુંમર નરિંદહ [1]હેમાચાર્ય જેહવોરે, તે તેહથી અધિકીપ્રીતિ, એહુમારે,
એ૦ હીરગુરૂને અકબરા રે. ૮૮
વીરપટોધર હીરવિજય [2]ગુરૂ રાજીઓરે, તેહનુ જગમાં નાંમ, લીજઇરે,
લી૦ કાજ સરિ જીમ આપણાં રે. ૮૯

દુહા.

કાજ સરઇ નર આપણું, નિત્ય જયો ગુરૂ હીર;
વિજયસેન તસ પટ્ટ ધણી, સંયમ ધારી ધીર, ૯૦

ઢાલ.

પ્રણમી તુમ સીમધરજી—એ દેશી

સંયમ ધારી શુભ મતિજી, વિજયસેન સૂરિંદ,
કુમત તિમિરને ટાલવાજી, [3]પ્રગટયો પુનિમચંદ
સૂરીસર ! પ્રણમુ તુમ્હારે પાય
દિન દિન ગચ્છ દીપાવીઓજી, હીર તણઇ સુપસાય, સુ૦ આં ૯૧
જેણઇ અકકબ્બર સમજાવીઓજી, ભાખ્યો ધર્મ વિચાર,
વાદ સભામાં જીતીઓજી, જેસંગજી જયકાર—સૂ૦ ૯૨
શૈવ સન્યાસી બંભણાજી, ભટ્ટ પંડિતનીરે જોડિ;
વાદ કરઇવા કારણઇજી, મિલીઆ કેતી કોડિ—સૂ૦ ૯૩
પંડિત કહઇં સુણો અકબરાજી, નવિ માંનિ ગંગસૂર;
શાસ્ત્ર ન સમઝઇએ વલીજી, સાંઇ તો એહથી દૂર—સૂ૦ ૯૪
શાહ અકબર બોલીઆજી, કયા કહિં તે બભણાન !
હીર પટોધર બોલીઓજી, સુંણીઇ હો સુલતાન—સૂ૦ ૯૫

---
૧. કુમરનરિંદે જેવી રીતે હેમનેરે ૨. સૂરિ ૩. ઉદયો

બિબ પ્રતિષ્ઠા કારણેજી, આંણે ગંગારે નીર;
એ નાખિ જન અસ્થીનેજી, ધોઇ મઇલ શરીર.-સૂ૦ ૯૬
સૂરયદેવ દેખ્યા વિનાજી, અમ્હો ન ખાઉ રે અન્ન;
અસ્ત હોઇ તવ આખડીજી, ઋષિ ભાખે ઇમ મન્ન-સૂ૦ ૯૭
સિદ્ધદેવ સાંઈ નમુંજી, જેહના ગુણ એકત્રીસ,
પંચ વર્ણથી વેગલોજી, દોય ગંધ નહી ઇશ-સૂ૦ ૯૮
પાંચ રસ જેણઇ પરિહર્યાજી, આઠ ફરસ ત્રણિ વેદ;
શરીર નહી કો સિદ્ધનેંજી, કરવો સંગ નિખેદ-સૂ૦ ૯૯
ઉપજઇ નહી સંસારમાંજી, નહી પંચઇ સંસ્થાન.
એ પરમેશ્વર અમ્હ તણોજી, ધ્યાન કરો સુલતાંન-સૂ૦ ૧૦૦
નિરાકાર સાંઈ નમુજી, માનું ઓર આકાર,
ક્રોધ માંન માયા નહીજી, નહી સ્ત્રી સંગ લગાર-સૂ૦ ૧
ચક્ર ગદા ફરસી ધરઇજી, ખેલિ જોરૂરે માંહિ;
દધી ચોરે ગો ચારતાજી, વંશ વજાવઇ ત્યાહિં-સૂ૦ ૨
ગોરી મંસ ભખી સદાજી, ઇશ ગલિ રૂંડમાલ,
જોરૂ આગેં નાચતોજી, ગ્યાંન ગયા હુઆ બાલ-સૂ૦ ૩
શૈવ સંન્યાસી બંભણાજી, ભટ પંડિતનીરે જોડિ;
સ્ત્રી ધનથી નહી વેગલાજી, એ જગિ મોટિ ખોડિ-સૂ૦ ૪
ઉગ્યા વિન અન્ન વાવરઇજી, અસ્ત હોઇ તવ ખાય;
પાચે ઇંદ્રી મોકલાંજી, દિન આરંભે જાય-સૂ૦ ૫
લોહ શિલાનેં વલગતાંજી, નવિ તરીઇ નિરધાર:
જસ કરિ લાગાં તુંબડાજી, તે પામ્યા જલ પાર-સૂ૦ ૬
શૈવ દેવ ગુરૂ એ સહીજી, ઇનકા ધર્મ અસાર;
અશ્વ અજા નર મારતાજી, કયુ કરી પાંમિ પાર-સૂ૦ ૭
ધર્મ અસ્યો પણ પરિહરોજી, ગુરૂ મુકો ગુણહીન,
દેવ કુદેવહ છંડીઇજી, જીમ મુનિવર સિર વેણ-સૂ૦ ૮

એહ સરૂપ હઈ ધર્મકાજી; સુંણીઇ અક્બર શાહ,
તુમ્હ મોથિ જે કહો ખરાજી, સો દુનીઆં મહિંમિ સચ્ચાય-સૂ૦ ૯
એણે વચને નૃપ હરખીઓજી, સૂરિસવાઇરે નામ,
જીવદયા જગિં વિસ્તરઈજી, જીહાં અકબરના [1]ઠાંમ-સૂ૦ ૧૦
સભા સમક્ષ પ્રસંસીઓજી, શૈવ ન રાખીરે શરમ,
જેસિંગજી સાચો કીઓજી, સાચો તે જીનધર્મ-સૂ૦ ૧૧
સાહિ અકકબર એમ કહીઓજી, જગમિં સાચો રે હીર,
ઉનકા ચેલા ચાહિઈજી, તુમ્હભી અવલ ફકીર-સૂ૦ ૧૨
મણિધરનો મદ તિહાં લગીજી, ન કરઇ ગરૂડ પ્રયાંણ,
અંગટાપબલ તિહાં લગિંજી, સુભટ ન લાગા બાંણ-સૂ૦ ૧૩
મદમયગલબલતિહાં લગિંજી, જીહાં નવિ ઉઠયો રે સીહ,
અંધકાર બલ તિહાં લગિજી, જીહાં નવિ ઉગ્યો રે [2]દીહ-સૂ૦ ૧૪
ભટબંભણ મદ તિહાં લગિજી, ન મિલ્યો જૈન સુલતાન
વિજયસેન સૂરિ દેખતાંજી, વાદી મેલ્યું માંન-સૂ૦ ૧૫
સોય સૂરિ ગુરૂ માહરોજી, સકલ લોક સિણગાર,
વિજયસેન સૂરિ દેખતાંજી. ફલીઓજી પુણ્ય સહકાર-સૂ૦ ૧૬
તેહતણે પાટે હવોજી, શ્રીવિજયદેવ ગણધાર;
તસપદ પંકજ સેવતાંજી, હયડઇ હરખ અપાર-સૂ૦ ૧૭

ઢાલ.

રાગ ધનાશ્રી.

હિંવિરે હિવિરે પુણ્ય પ્રગટ ભેઉ તે મનિ મુઝ મતિ એહ આવી,
રાસ રંગિ કર્યો સસાર સા૨ તર્યો, પુણ્યની કોટડી મુઝહ ફાવી-પુ૦ ૧

---

૧ ગામ. ૨ સૂર.

સોલ સંવછરિ જાંણિ વર્ષ સિત્તરિ (૧૬૭૦),
ભાદ્રવા સુદિ સુભ બીજ સારી,
વાર ગુરૂ ગુણ ભર્યો રાસ ઋષભે [૧]કર્યો,
શ્રીગુરૂ સાથિં બહુ બુદ્ધિ વિચારી—પુ૦ ૧૯
દીપ જંબૂઅ માંહિ ખેત્ર ભરથિં ભલુ,
દેશ ગુજરાતિમા સોય ગાયસ્યુ,
રાય વિશલ વડો ચતુર જે ચાવડો,
નગર વિસલ તેણઇ વેગે વાસ્યુ—પુ૦ ૨૦
સોય નયરિ વાસિ પ્રાગવંશિ વડો,
મહિરાજનો સુત તે સીંહ સરિખો;
તેહ ત્રાંબાવતી નગર વાસિ રહ્યા,
નામ તસ સંઘવી સાંગણ [૧]પેખો—પુ૦ ૨૧
તેહને નંદને ઋષભદાસે કહ્યો.
નગર ત્રાંબાવતી માંહિ ગાયો;
કુંમર નરેસર રાજઋષિ બિરૂદ ધરૂ,
નાંમથી નવનિધાન પાયો—પુ૦ ૨૨



ઇતિ શ્રીરાજઋષિ બિરૂદ ધારક શ્રીકુમારપાલ નૃપ કથા સંપૂર્ણમ.
[૨]સંવત્ ૧૮૧૫ ના વર્ષે ભાદવા વદિ ૨ ભોમે શ્રી પાટણ નગરે.

ઇતિ શેઠ દેવચંદ લાલભાઇ જૈન પુસ્તકોદ્ધારે ગ્રંન્થાંક ૭૦
(ઇતિ જૈન ગૂર્જર સાહિત્યોદ્ધારે ગ્રંન્થાં ૯)

---

૧ નિરખો. ૨ સંવત ૧૬૯૨ વર્ષે ચૈત્ર સુદિ ૧૩ શ્રી તાજગ્રામે સાધ્વી ૫ પ્રેમજી રૂપચંદ પઠનાર્થં લખિતં ડાા મનજી વાસણ ભાટ ॥ શુભં ભવતુ ॥ એ પ્રતિ ઉપરથી પાઠાંતર કર્યાં છે. તે પ્રત ઘોઘાબંદરના સંઘનાં ભંડારની છે. મોકલનાર મુનિ કપૂરવિજયજી.

શુદ્ધિ પત્ર.

ખંડ ૧ લો.

પૃષ્ટ.	ઓળી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ	પૃષ્ટ.	ઓળી.	અશુદ્ધ	શુદ્ધ.
૨	૧૯	વિનાજાણઇ	વિનાંન જાણઇ	૪૩	૨૧	યંગદેવ	ચંગદેવ
				૪૪	૭	ધજાવત	લજાવંત
૪	૪	ખાપ	ખાય	૪૪	૧૦	સુમરિ	સુપરિ
૪	૧૪	જેણાઇ	જેણઇ	૪૫	૨૦	ભાવ દેવ	ભાવદેય
૫	૨૧	ભલાલી	ભલાવી	૪૬	૬	લાજીય	લાજીઇ
૬	૧૮	કરસ્પઇ	કરસ્યઇ	૪૬	૬	દિન	દિએ
૮	૨	પાઘઠી	પાઘડી	૫૦	૩	શગાર	શૃંગાર
૯	૮	મૂંકાઇ	મૂકઇ	૫૦	૩૩	ચદ રૂદ્રનો	ચંદ્રરૂદ્રનો
૧૧	૨	ચોહુટઇ	ચોહુટઇ	૫૦	૧૫	દેવ ઇંદ	દેવઇંદ
૧૧	૧૭	ટકોની	ટકોની	૫૦	૨૦	સહીરરે	સહીરે
૧૬	૧	દેખઇ	દેખહી	૫૧	૭	વઠો	વંઠો
૨૦	૨૧	આલાયઇરે	આલાપઇરે	૫૧	૧૨	ધમ	ધર્મ
૨૨	૧૨	માગે	માગી	૫૨	૧૩	હરખિત	હરખિ
૨૨	૨૦	બોલાઈ	બોલઇ	૫૪	૨૦	નાહનારિ	નાહિનારિ
૩૪	૬	સામસંધ	રામસંધ	૫૬	૧૩	ભોજ રાજ	ભોજરાજ
૩૫	૧૨	કડુઆં	કડુઆ	૫૭	૧૧	વિણસિઉં	વિણુ સિઉ
૩૭	૨	કીજાઈ	કીજીઇ	૫૭	૧૧	વિનાસિ	વિના સિ
૩૮	૧૬	તુઝેને	તુઝને	૫૯	૧૬	ધ્રમ	ધર્મ
૪૦	૨૨	ભર્યો	ભર્યો	૬૦	૭	અથ	અર્થ
૪૧	૧૨	તાંણીઓ	વાણીઓ	૬૦	૧૧	શઠરનઇ	શકરનઇ

ઓળી.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.	પૃષ્ટ.	ઓળી.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૧૬	મર	નર	૭૨	૧૧	તિહાદઇ	તિહા રઇ
૧૭	ગુખતી	ગુપતી	૭૪	૯	સહઇ ગુરૂ	સહગુરૂ
૨૦	વિશ્વડર્મા	વિશ્વકર્મા	૭૭	૨	ઝપ	ઝુંપ
૧૪	કાનો	કાકો	૭૮	૧૮	શુક્ર	શુક
૧૪	ખ	શીખ	૭૮	૨૪	સૂપ	રૂપ
૧૮	ડાંમિ	ઠામિ	૮૦	૬	મગાયો	મંગાયો
૧૫	માગઇ	મારઇ	૮૦	૧૫	કમિ	કર્મિ
૧૬	કગઇ	કરઇ	૮૧	૨૧	મલઇ	મલઇઇ
૨૧	જાાતલા	આાતલા	૮૬	૧૪	આરે	અરે
૯	કરઈ	કહઇ	૮૮	૧૯	સુંત	સુત
૧૩	કુંમર નિરદરે	કુંમર-નિરદરે	૯૦	૧૦	મઝા	સુઝ
			૯૧	૧૫	પૃણ્યહ	પૂણ્યહ
૧૩	એણિનાવિ	એણિ નવિ				
૨૧	સકહી	સહી				

પૃષ્ટ ૯૬ કડી ૩૭— **કવિત્ત.**

પૂરવિ તાપસકણ પાત્ર અમ જાણી પૂજે;
ભોજન પહેલો આહાર દીઇતો ભખવું સુઝે.
માલો જલને કંઠિ ભોગ પ્રગટ નહીં છાંનો;
કર કુટુંબનો પોષ ગગનિ ફ્લ ચરૂં લોભાણો,
છેતર્યો છપ્પો જાઉં નહી કૃષ્ન વર્ણ કાગા સહી;
નિગુણ જનમિકાં મીંઢવો વાપસવાત વિવરિ કહી. ૩૭

દૂહા.

વાપસ વચન શ્રવણે સુણી, નૃપ કહે સોય અભાગ;
ગુણ હીણા નર જાણજો, જેહવો મુરખ છાગ. ૩૮

કવિત્ત.

ચરતઈ ન કરૂં છોતિ, સરોવર નદી ન ડોહલુ
મુઝથી બીહીઇ ન કોઇ, ચરમ તો પશમ પહોલુ,
જગનિ કાજ મુઝ દેહ, માંસ મુખ વિપ્રા કરઇં.
લીડી ઓખધ કાજી, અનઇવલી કામ અનેરઇ
વિષધર વિષ મુઝ નવિ ચઢઇ, પવિત્ર ન રહુ આપરો,
અધમ નરનઇં તોલિ, રાજા મુઝ નઇં કાં કરો. ૩૯

પૃષ્ટ.	ઓળી.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.	પૃષ્ટ.	ઓળી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ.
૯૮	૭	ઢોકઢા	ઢોકડા	૧૩૮	૧૨	પિમં	પામિ
૯૯	૬	કરઐા	કરઐા	૧૪૧	૧૭	ત્રટી	ત્રુટી
૧૦૦	૧૦	ગંગુટા	ગંગેટા	૧૪૨	૮	ઉનરી	ઉતરી
૧૦૦	૨૧	ઉદયમત્રી	ઉદયનમત્રી	૧૪૭	૬	કૃાણુ દેવ	કૃાણુદેવ
૧૦૨	૩	રતિ	રાતિ	૧૫૧	૪	ચદતઇ	ચદનતઇ
૧૦૪	૨૩	૧હસ	૧દસ	૧૫૧	૧૭	સુચન	સુપન
૧૦૫	૩	વચત્ત	વચન	૧૫૭	૭	સાગ્ય	સાહાગ્ય
૧૧૦	૧૭	દતોરે	દેતોરે	૧૫૮	૨	થાચના	થાપના
૧૧૧	૨૩	સહાઈ	સયાઇ	૧૫૮	૧૧	મૂક	મઝ
૧૧૫	૧૪	કોલબ નગરનો	કોલંબનગરનો	૧૬૨	૨૦	તો	તે
				૧૬૪	૬	અગિ	અગિ
૧૨૦	૧૭	અગિ	અગિ	૧૬૫	૧૫	બધન	બંધન
૧૨૩	૧૬	મીનતિ	વીનતી	૧૬૮	૧૩	વેદ ન	વેદન
૧૨૪	૧૭	અસખ	અસંખ	૧૬૮	૧૭	સહીત	રહીત
૧૨૬	૧૭	સુણગો	સુણયો	૧૭૨	૧૪	હેમ સુરિ	હેમસુરિ
૧૩૫	૫	કુમારપાલ	કુંમારપાલ	૧૭૩	૨	સુવસારે	સુવંગોરે
૧૩૭	૧૬	આ લઇ	આલઇ	૧૭૩	૪	મસ	મમ

પૃષ્ટ.	ઓળી.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૧૭૫	૧૭	ઢાતો	ધાતો
૧૮૦	૧૬	પિગલ	પિગલ
૧૮૧	૧૧	નહી	જેહ
૧૯૨	૧૯	ઠલી	ઠેલી
૧૯૩	૧૩	કુણ	કુલ
૧૯૭	૪	જીન ધર્મ	જીનધર્મ
૧૯૯	૬	પાનઈ	પામઇ
૨૦૦	૧૩	પેષધવ્રત	પોષધવ્રત
૨૦૪	૧૧	કુસારપાલ	કુંમારપાલ
૨૦૬	૫	ગલઇ	લગઇ
૨૧૭	૧	સ્યો	જસ્યો
૨૨૨	૧૫	મત્રિ	મિત્રી
૨૨૩	૧૮	ચમ	ચર્મ
૨૨૪	૫	જચ્યણા	જયણા
૨૨૭	૨૧	ચિત્ત	વિત્ત

પૃષ્ટ.	ઓળી.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૨૩૦	૧૨	કાશણિ	કારણિ
૨૩૨	૧	સેત	સતી
૨૩૨	૧૨	પવતં	પર્વત
૨૩૨	૧૯	કુંમર	કુંમરી
૨૩૪	૧૫	અન	અંન
૨૩૪	૧૭	સાયગ	સાયર
૨૩૭	૧૦	નકી	થકી
૨૩૭	૨૨	ખઠઇ	ખંડઇ
૨૩૮	૫	ઘત	ઘૃત
૨૩૮	૭	પાંસસે	પાંચસે
૨૪૦	૧	અતિસાર	અતિચાર
૨૪૦	૧૬	આડાર	આહાર
૨૪૦	૧૮	અંસ્યોઆ-વિચાર	અસ્યોઅ વિચાર



શુદ્ધિ પત્ર.



ખંડ ૨ જો.

પૃષ્ટ	ઓળી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ	પૃષ્ટ	ઓળી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ.
૬	૮	આય	આપ	૪૦	૨૪	શ્રીમુનિ સુવ્રત	શ્રીમુનિ સુવ્રત
૬	૨૫	જ્યહાં	જ્યાહા				
૮	૭	સિંહયરિ	સિદ્ધપરિ	૪૧	૭	શ્રુંગ	શ્રૃંગ
૧૦	૧૮	ક્રિરિય	ક્રિરિયા	૪૨	૨૦	હેમ સુરિંદ	હેમસુરિંદ
૧૧	૪	જાહવાઇજી	નાહાવઇજી	૪૩	૬	મુનિવર	મુનિવર
૧૨	૨૨	વત	વાત			નામ=હિ	નામહિ
૧૫	૪	જન	જળ	૪૩	૧૨	સુ ણાઇ	સુણઇ
૧૯	૧૩	મુાન	મુનિ	૪૩	૧૪	સુ ણાગો	સુંણગો
૨૦	૬	ભાવિકા	ભવિકા	૪૫	૧	ભાવિ	ભવિ
૨૧	૪	નિરદ્દહ	નિરંદહ	૪૮	૯	નીંપાપાં	નીંપાયાં
૩૧	૧૪	તરિ	તારિ	૪૮	૧૭	ધજા ડંડા	ધજાડડ
૩૨	૪	પાણિુ	પણિુ	૫૨	૫	નરદૈંપાલ	નરદેપાલ
૨૩	૫	કલા	કહો	૫૪	૧૭	ઝળુકઇ	ઝળુકઇ
૩૨	૧૪	વાભજ	લાભજ	૫૭	૮	સ્થો	સ્યો
૩૨	૧૯	મારો	માયા	૫૭	૩૩	આખિ	આંખિ
૩૪	૨	આણુબોલવી	અણબો-લાવી	૫૯	૩	વેચને	વચને
				૫૯	૨૦	કરઇ જી	કરઇજી
૩૪	૨	કરરતી	કરતી	૬૧	૨૧	પાત્ર	પાત્ર
૩૪	૧૫	ભગી	ભાગી	૬૨	૪	વિઇ	બિઇ
૪૦	૪	શ્રીમુનિ સુવ્રત	શ્રીમુનિ સુવ્રત	૬૪	૨	જીવવર	જીનવર

પૃષ્ટ.	ઓળી.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૭૬	૧૧	ચદનને	ચંદનને
૬૯	૫	લોલઈ	ખોલઈ
૭૩	૨૦	વાનઇ	વાવઈ
૯૪	૨૧	રેખરૂ	શેખરૂ
૯૫	૨૦	વતધર	વ્રતધર
૯૮	૮	કુંભ	કુભ
૧૧૨	૧૪	ધ ણુ	ધરણુ
૧૧૨	૧૫	સુજ	સુંજ
૧૧૩	૧૩	આસ્યો	અસ્યો
૧૧૫	૨	કહું	કરૂ
૧૧૭	૩	તર્યા	ગયા
૧૧૮	૫	બાલ્	બાલ
૧૨૩	૪	ભરતા	ભરતાર
૧૨૫	૬	મોઇ	સોઇ
૧૨૬	૧૯	આઢ	આઢર
૧૨૭	૧૧	કીઇજ	કીજઇ
૧૨૮	૧૨	ર્મનિરગ	ર્મનિરગ
૧૨૯	૨૧	સાતાઇ	સાતઇ
૧૩૧	૧૪	અઢાર	આઢર
૧૩૪	૮	પરહઇરિ	પરહરઇરે
૧૩૫	૬	લણું	તણુ
૧૩૬	૯	સડા	સકા
૧૪૧	૨	પચાવ્યુ	પચ્ચખ્યું
૧૪૧	૨	તપતી	તપની
૧૪૩	૨૦	લગાઇ	લગઇ
૧૪૪	૧૭	અધકાર	અંધકાર
૧૫૭	૧૮	પ્રારણીડા	પ્રાણીડા
૧૭૧	૨	ચઈદ	ચઉદ
૧૭૨	૮	લાઠુ	લાડુ
૧૭૭	૨૨	રગઈ	રંગઈ
૧૭૮	૪	વાવઇ	વાવરઇ
૧૭૯	૪	પેટ	પોટ
૧૮૬	૨૦	વમચ	વચન
૧૮૭	૧	રહ્યે	રહ્યો
૧૮૮	૨	ચઢી	અઢી
૧૮૮	૯	ઢંકણુ	ઢઢણુ
૧૯૦	૨૨	નિમલ	નિર્મલ
૧૯૧	૧૩	પોઠુ	મોઠુ
૧૯૧	૧૫	લેક	લોક
૧૯૧	૧૯	પાત	પાપી
૧૯૨	૭	અરૂઅર	તરૂઅર

શ્રીઆગમોદય સમિત તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલા ગ્રન્થોની યાદી.

અંક.	ગ્રંથનું નામ, તેના કર્તા વિગેરે.	મૂલ્ય રૂા આ. પા.
૧ ×	આવશ્યક ભાગ ૧ શ્રીસુધર્માસ્વામીકૃત, શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીકૃત નિર્યુક્તિ અને શ્રીહરિભદ્રસૂરિની ટીકા સહિત.	૨–૪–૦
૨ ×	આવશ્યક ભાગ ૨ ઉપર પ્રમાણે.	૩–૦–૦
૩ ×	આવશ્યક ભાગ ૩ ,,	૩–૮–૦
૪ ×	આવશ્યક ભાગ ૪ ,,	૧–૦–૦
૫ ×	આચારાંગ ભાગ ૧ શ્રી સુધર્માસ્વામીકૃત, શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીકૃત નિર્યુક્તિ અને શ્રીશીલાંકાચાર્યની ટીકા સહિત.	૧–૮–૦
૬ ×	આચારાંગ ભાગ ૨ ઉપર પ્રમાણે.	૨–૪–૦
૭ ×	ઔપપાતિકસૂત્ર શ્રીઅભયદેવસૂરિની ટીકા સહિત.	૦-૧૨-૦
૮ થી ૧૧ ×	પરમાણુ, નિગોદ, પુદ્‌ગલ અને બંધ છત્રીસી.	૦–૬–૦
૧૨ ×	ભગવતીસૂત્ર ભાગ ૧ શ્રીસુધર્માસ્વામીકૃત, શ્રીઅભયદેવસૂરિની ટીકા સાથે.	૩–૪–૦
૧૩ ×	ભગવતીસૂત્ર ભાગ ૨ ઉપર પ્રમાણે.	૩–૨–૦
૧૪ ×	ભગવતીસૂત્ર ભાગ ૩ ,,	૩–૪–૦
૧૫ ×	સમવાયાંગ ઉપર પ્રમાણે.	૧–૦–૦
૧૬ ×	નન્દીસૂત્ર શ્રીદેવવાચકગણિકૃત, શ્રીમલયગિરિની ટીકા સાથે.	૨–૨–૦
૧૭ ×	ઓઘનિર્યુક્તિ શ્રીસુધર્માસ્વામીકૃત શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીકૃત નિર્યુક્તિ અને શ્રીદ્રોણાચાર્યની ટીકા સાથે.	૩–૦–૦

× આ નિશાનીવાળાં પુસ્તકો સીલ્લકમાં નથી.

અંક.	ગ્રંથનું નામ, તેના કર્ત્તા વિગેરે.	મૂલ્ય.
૧૮ ×	સૂત્રકૃતાંગ શ્રીસુધર્માચાર્યકૃત, શ્રીશીલાંકાચાર્યની ટીકા સાથે.	૨-૧૨-૦
૧૯ ×	પ્રજ્ઞાપનાસૂત્ર (પૂર્વાર્ધ) શ્રીશ્યામાચાર્યકૃત, શ્રીમલયગિરિની ટીકા સાથે.	૩-૧૪-૦
૨૦ ×	પ્રજ્ઞાપનાસૂત્ર (ઉત્તરાર્ધ) ઉપર પ્રમાણે,	૧-૧૨-૦
૨૧ ×	સ્થાનાંગસૂત્ર (પૂર્વાર્ધ) શ્રીસુધર્માસ્વામીકૃત, શ્રીઅભયદેવસૂરિની ટીકા સાથે.	૨-૧૨-૦
૨૨ ×	સ્થાનાંગસૂત્ર (ઉત્તરાર્ધ) ઉપર પ્રમાણે.	૪-૦-૦
૨૩ ×	અંતકૃદ્દશાદિ ત્રણ સૂત્રો, શ્રીઅભયદેવસૂરિની ટીકા સાથે	૧-૦-૦
૨૪ ×	સૂર્યપ્રજ્ઞપ્તિ, શ્રીમલયગિરિસૂરિની ટીકા સાથે	૩-૮-૦
૨૫ ×	જ્ઞાતાધર્મકથાંગ પૂર્વ-મુનિવર્યકૃત શ્રીઅભયદેવસૂરિની ટીકા સાથે.	૧-૧૨-૦
૨૬ ×	પ્રશ્નવ્યાકરણ પૂર્વ-મુનિવર્યકૃત, શ્રીઅભયદેવસૂરિકૃત ટીકા સાથે.	૧-૧૨-૦
૨૭ ×	સાધુ-સમાચારી-પ્રકરણ પૂર્વ મુનિવર્યકૃત	(વિના મૂલ્યે)
૨૮ ×	ઉપાસકદશા શ્રીઅભયદેવસૂરિની ટીકા સાથે	૦-૧૦-૦
૨૯ થી ૩૨	બે અષ્ટક-પ્રકરણ તથા બે ષડ્દર્શનસમુચ્ચય કર્તા શ્રીહરિભદ્રસૂરિ અને બીજા	૦-૪-૦
૩૩	નિરયાવલીસૂત્ર શ્રીશ્રીચંદ્રસૂરિની ટીકા સહિત.	૦-૧૨-૦
૩૪	વિશેષાવશ્યક ગાથાનો આકારાદિક્રમ.	૦-૫-૦
૩૫	વિચારસારપ્રકરણ શ્રીપ્રદ્યુમ્નસૂરિકૃત, શ્રી માણિક્યસાગરે રચેલી છાયા સાથે.	૦-૮-૦
૩૬	ગચ્છાચારપયન્ના શ્રીવાનરઋષિની ટીકા સાથે.	૦-૬-૦
૩૭	ધર્મબિંદુપ્રકરણ શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત મુનિચંદ્રસૂરિની ટીકા સાથે.	૦-૧૨-૦

× આ નિશાનીવાળાં પુસ્તકો સીલ્લકમાં નથી.

અંક	ગ્રંથનુ નામ, તેના કર્ત્તા વિગેરે.	મૂલ્ય
૩૮	વિશેષાવશ્યક ભાગ ૧ જિનભદ્રગણિકૃત, ગુજરાતી ભાષાન્તરકર્તા મી૦ ચુનીલાલ હુકમચંદ	૨-૦-૦
૩૯	જૈન ફિલોસોફી (અંગ્રેજીમાં) વીરચદ રાધવજી ગાંધીકૃત	૧-૦-૦
૪૦	યોગ ફિલોસોફી ,, ,,	૦-૧૪-૦
૪૧	કર્મ ફિલોસોફી ,, ,,	૦-૧૨-૦
૪૨	રાયપસેણીસૂત્ર સ્થવિરકૃત શ્રીમલયાગરિની ટીકા સાથે.	૧-૮-૦
૪૩	અનુયોગદ્વાર શ્રીહેમચન્દ્રસૂરિકૃત	૨-૮-૦
૪૪	નંદીસુત્ર (બીજી આવૃત્તિ) જુઓ નંબર ૧૯.	૨-૪-૦
૪૫	વીરભકતામર ઉપાધ્યાય શ્રીધર્મવર્ધનગણિકૃત સટીક તથા નેમિ-ભકતામર શ્રીભાવપ્રભસરિકૃત સટીક, ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે	૩-૦-૦
૪૬	ચતુર્વિંશતિકા શ્રીબપ્પભટ્ટિસૂરિકૃત, ટીકા તથા ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે.	૬-૦-૦
૪૭	સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકા શ્રીશોભનમુનિરાજકૃત, ટીકા તથા ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે.	૬-૦-૦

છપાય છે.

૧. પચસંગ્રહ.

૨. વિશેષાવશ્યક ભાગ ૨ ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે

૩. આચારપ્રદીપ.

૪. આવશ્યક શ્રીમલયગિરિકૃત ટીકા સહિત.

૫. નન્દીઆદિ અકારાદિક્રમ.

૬. ચતુર્વિંશતિજિનાનન્દસ્તુતિ શ્રીમેરૂવિજયગણિકૃત, ટીકા તથા ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે.

૭. સરસ્વતીભક્તામર શ્રીધર્મસિંહસૂરિકૃત તથા શાન્તિ-ભક્તામર શ્રીકીર્તિવિમલમુનિરાજકૃત. ટીકા તથા ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે.

૮. ધનપાલ-પચાશિકા, ટીકા તથા ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે.

૯. ભક્તામર-સ્તોત્ર શ્રીમાનતુંગસૂરિકૃત, શ્રીગુણાકરસૂરિ તેમજ ઉપાધ્યાય શ્રીમેઘવિજયકૃત ટીકા સાથે.

૧૦. જૈનધર્મવરસ્તોત્ર શ્રીભાવપ્રભસૂરિકૃત, સ્વોપજ્ઞ ટીકા સહિત.

૧૧. લીંબડી આદિ ભંડારની પ્રતિઓનું સૂચી-પત્ર.

૧૨. લોકપ્રકાશ (ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે) દ્રવ્ય લોક પ્રકાશ.

૧૩. જીવસમાસ.

૧૪. પ્રવ્રજ્યાદિ કુલકો.

૧૫. સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકા શ્રીશોભનમુનિરાજકૃત, શ્રીજયવિજય પ્રમુખ ચાર મુનીશ્વરોએ રચેલી ટીકાઓ સહિત.

૧૬. ભવભાવના.

પુસ્તકો મળવાનું ઠેકાણું:—

લાયબ્રેરીઅન, શ્રીઆગમોદય સમિતિ,

શેઠ દેવચંદ લાલભાઇ ધર્મશાળા,

ખડેખા ચકલો, ગોપીપુરા,

સુરત.

શેઠ દેવચંદ લાલભાઇ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર ફંડ તરફથી
પ્રસિદ્ધ થયેલા ગ્રન્થોની યાદી.

અંક,	ગ્રન્થનું નામ, તેના કર્ત્તા વિગેરે.	મૂલ્ય.
		રૂ. આ. પા.
૧ ×	શ્રીવીતરાગસ્તોત્ર શ્રીહેમચંદ્રાચાર્યકૃત, શ્રીપ્રભાચંદ્રસૂરિએ રચેલી તેમજ મુનિશ્રીવિશાલરાજના શિષ્યે રચેલી ટીકા સહિત.	૦—૮—૦
૨ ×	શ્રમણપ્રતિક્રમણસૂત્રવૃત્તિ પૂર્વ મુનિવર્યકૃત.	૦—૧—૬
૩ ×	સ્યાદ્વાદભાષા શ્રીશુભવિજયગણિકૃત.	૦—૧—૬
૪ ×	શ્રીપાક્ષિકસૂત્ર, ખામણા અને પાક્ષિક સૂત્ર ઉપર શ્રીયશોદેવસૂરિકૃત ટીકા સહિત	૦—૬—૦
૫ ×	અધ્યાત્મમતપરીક્ષા મહામહોપાધ્યાય શ્રીયશોવિજયકૃત સ્વોપજ્ઞ ટીકા સાથે	૦—૬—૦
૬ ×	શ્રીષોડશક પ્રકરણ શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત, શ્રીયશોવિજય અને શ્રીયશોભદ્રની ટીકા સાથે	૦—૬—૦
૭ ×	શ્રીકલ્પસૂત્ર શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીકૃત, શ્રીવિનયવિજય ઉપાધ્યાયની ટીકા સહિત	૦-૧૨-૦
૮ ×	વંદારૂવૃત્તિ, શ્રીદેવેન્દ્રની ટીકા સાથે	૦—૮—૦
૯ ×	દાનકલ્પદ્રુમ (ધન્ના-ચરિત્ર) શ્રીજિન કીર્તિસૂરિકૃત	૦—૬—૦
૧૦ ×	યોગ ફિલોસોફી (અંગ્રેજીમાં) શ્રીયુત વીરચંદ રાઘવજી ગાંધીકૃત	૦—૫—૦
૧૧ ×	જલ્પકલ્પલતા મુનિશ્રીરત્નમંડણકૃત	૦—૩—૦

× અંક ૧ થી ૨૯ સીલકમાં નથી.

અંક.	ગ્રન્થનું નામ, તેના કર્ત્તા વિગેરે.	મૂલ્ય.
૧૨ ×	યોગદૃષ્ટિસમુચ્ચય શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત, સ્વોપજ્ઞ ટીકાસાથે	૦—૩—૦
૧૩ ×	કર્મ ફિલોસોફી (અંગ્રેજીમાં) શ્રીયુત વીરચંદ રાઘવજી ગાંધીકૃત	૦—૫—૦
૧૪ ×	આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌક્તિક ૧લું (ગુજરાતી કાવ્યોનો સંગ્રહ)	૦-૧૦-૦
૧૫ ×	શ્રીધર્મપરીક્ષા પંડિત પદ્મસાગરકૃત	૦—૫—૦
૧૬ ×	શાસ્ત્રવાર્તાસમુચ્ચય શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત, શ્રીયશોવિજય ઉપાધ્યાયની ટીકા સહિત	૦—૨—૦
૧૭ ×	કર્મપ્રકૃતિ શ્રીશિવશર્માચાર્યકૃત, શ્રીમલયગિરિસૂરિની ટીકા સહિત	૦-૧૪-૦
૧૮ ×	કલ્પસૂત્ર શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીકૃત, શ્રીકાલિકાચાર્યની કથા સહિત	૦—૮—૦
૧૯ ×	પંચપ્રતિક્રમણ સૂત્ર, પ્રાચીન મુનિરાજકૃત	૦—૪—૦
૨૦ ×	આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌક્તિક ૨ જું (ગુજરાતી કાવ્યોનો સંગ્રહ)	૦-૧૦-૦
૨૧ ×	ઉપદેશરત્નાકર, શ્રીમુનિસુંદરસૂરિકૃત	૧—૪—૦
૨૨ ×	આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌક્તિક ૩ જું (ગુજરાતી કાવ્યોનો સંગ્રહ)	૦-૧૦-૦
૨૩ ×	ચતુર્વિંશતિજિનાનંદસ્તુતિ શ્રીમેરૂવિજયગણિકૃત	૦—૨—૦
૨૪ ×	ષટ્પુરૂષચરિત મુનિક્ષેમંકરગણિકૃત	૦—૨—૦
૨૫ ×	સ્થૂલભદ્રચરિત શ્રીજયાનંદસૂરિકૃત	૦—૨—૦
૨૬ ×	શ્રીધર્મસંગ્રહ ભાગ ૧ શ્રીમાનવિજય ઉપાધ્યાયકૃત	૧—૦—૦

× આ નિશાનીવાળાં પુસ્તકો સીલ્લકમાં નથી.

અંક.	ગ્રન્થનુ નામ, તેના કર્ત્તા વિગેરે.	મૂલ્ય.
૨૭ ×	સંગ્રહણી સૂત્ર શ્રીશ્રાચદ્રસૂરિકૃત, શ્રીદેવભદ્રસૂરિની ટીકા સહિત	૦-૧૨-૦
૨૮ ×	સમ્યકત્વપરીક્ષા (ઉપદેશ શતક) શ્રીવિબુધવિમલસૂરિકૃત	૦–૨–૦
૨૯ ×	લલિતવિસ્તરા (ચૈત્યવંદન સૂત્ર) શ્રીહરિભદ્રસૂરિત શ્રીમુનિચદ્રસૂરિની ટીકા સહિત	૦–૮–૦
૩૦	આનદકાવ્ય મહોદધિ મૌકિતક ૪થું (ગુજરાતી કાવ્યોનો સંગ્રહ)	૦-૧૨-૦
૩૧ ×	અનુયોગદ્વાર સૂત્ર (પૂર્વાધ) શ્રીહેમચદ્રસૂરિકૃત	૦-૧૦-૦
૩૨	આનદ કાવ્ય મહોદધિ મૌકિતક ૫મુ (ગુજરાતી કાવ્યોનો સંગ્રહ)	૦-૧૦-૦
૩૩ ×	ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર ભાગ ૧. શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીત નિર્યુકિત અને શ્રીશાંતિસૂરિની ટીકા સહિત	૧–૫–૦
૩૪ ×	મલયસુદરીચરિત્ર શ્રીજયતિલકસૂરિકૃત,	૦–૭–૦
૩૫ ×	સમ્યકત્વસપ્તતિ શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત શ્રીસઘતિલકાચાર્યની ટીકા સહિત	૧–૦–૦
૩૬ ×	ઉત્તરાધ્યયન ભાગ ૨, શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીકૃત નિર્યુકિત તથા શ્રીશાંતિસૂરિની ટીકા સહિત	૧-૧૨-૦
૩૭ ×	અનુયોગદ્વાર સૂત્ર (ઉત્તરાર્ધ) શ્રીહેમચદ્રસૂરિકૃત્ત	૦–૧–૦
૩૮ ×	ગુણસ્થાનક્રમારોહ શ્રીરત્નશેખરસુરિકૃત, સ્વોપજ્ઞ ટીકા સાથે.	૦–૨–૦
૩૯ ×	ધર્મસંગ્રહણી ભાગ ૧ શ્રીહરિભદ્રસરિકૃત, શ્રીમલયગિરિની ટીકા સહિત	૧–૮–૦
૪૦ ×	ધર્મકલ્પદ્રુમ શ્રીઉદયધર્મગણિકૃત	૧–૦–૦

× આ નિશાનીવાળાં પુસ્તકો સીલ્લકમાં નથી.

અંક.	ગ્રન્થનું નામ તેના કર્ત્તા વિગેરે.	મૂલ્ય.
૪૧ ×	ઉત્તરાધ્યયન ભાગ ૩, શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીકૃત નિર્યુક્તિ અને શ્રીશાન્તિસૂરિની ટીકા સહિત	૧-૧૪-૦
૪૨ ×	ધર્મસંગ્રહણી ભાગ ૨ શ્રીહરિભદ્રસુરિકૃત, શ્રીમલયગિરિ આચાર્યની ટીકા સહિત.	૧-૪-૦
૪૩	આનન્દ કાવ્ય મહોદધિ મૌક્તિક ૬ઠું (ગુજરાતી કાવ્યોનો સગ્રહ)	૦-૧૨-૦
૪૪ ×	પિણ્ડનિર્યુક્તિ શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીકૃત, શ્રીમલયગિરિઆચાર્યની ટીકા સહિત	૧-૮-૦
૪૫ ×	ધર્મસગ્રહ (ઉત્તરાર્ધ) શ્રીમાનવિજય ઉપાધ્યાયકૃત	૧-૪-૦
૪૬ ×	ઉપમિતિભવપ્રપંચકથા (પૂર્વાર્ધ) શ્રીસિદ્ધર્ષિ મુનિરાજકૃત	૨-૦-૦
૪૭ ×	દશવૈકાલિકસૂત્ર શ્રીશય્યભવસૂરિકૃત, શ્રીહરિભદ્રસૂરિની ટીકા સહિત.	૨-૮-૦
૪૮	શ્રાદ્ધપ્રતિક્રમણ સૂત્ર, શ્રીરત્નશેખરસૂરિની ટીકા સહિત.	૨-૦-૦
૪૯ ×	ઉપમિતિભવપ્રપંચકથા (ઉત્તરાર્ધ) શ્રીસિદ્ધર્ષિ મુનિરાજ કૃત.	૨-૦-૦
૫૦ ×	જીવાજીવાભિગમ સૂત્ર શ્રીમલયગિરિની ટીકા સહિત.	૩-૪-૦
૫૧	સેનપ્રશ્ન (પ્રશ્નોત્તર રત્નાકર) શ્રીશુભવિજયગણિકૃત	૧-૦-૦
૫૨ ×	જમ્બૂદ્વીપપ્રજ્ઞપ્તિ (પૂર્વાર્ધ) શ્રીશાન્તિચંદ્રની ટીકા સહિત.	૪-૦-૦
૫૩	આવશ્યક વૃત્તિ ટિપ્પણ શ્રીહેમચંદ્રસુરિકૃત.	૧-૧૨-૦
૫૪ ×	જમ્બૂદ્વીપપ્રજ્ઞપ્તિ (ઉત્તરાર્ધ) શ્રીશાન્તિચંદ્રની ટીકા સહિત.	૨-૦-૦
૫૫ ×	દેવસીરાઇપ્રતિક્રમણ પૂર્વ સુનિવર્યકૃત.	૦-૩-૦
૫૬	શ્રીપાલચરિત્ર (સંસ્કૃત) શ્રીજ્ઞાનવિમલસૂરિકૃત.	૦-૧૪-૦
૫૭	સૂક્તમુક્તાવલિ.	૨-૦-૦

× આ નિશાનીવાળાં પુસ્તકો સીલ્લકમાં નથી.

અંક.	ગ્રન્થનું નામ તેના કર્ત્તા વિગેરે.	મૂલ્ય.
૫૮	પ્રવચનસારોદ્ધાર (પૂર્વાર્ધ) શ્રીનેમિચંદ્રસૂરિકૃત, શ્રીસિદ્ધસેનસૂરિની ટીકા સહિત.	૩–૦–૦
૫૯	તંદુલવેયાલિય (ચઉસરણ) શ્રીવિજયવિમલની ટીકા સહિત.	૧–૮–૦
૬૦	વિંશતિસ્થાનકચરિત શ્રીજિનહર્ષગણિકૃત.	૧–૦–૦
૬૧	કલ્પસૂત્ર શ્રીભદ્રબાહુ સ્વામીકૃત, શ્રીવિનયવિજયની ટીકા સહિત.	૨–૦–૦
૬૨	સુબોધસમાચારી શ્રીશ્રીચંદ્રાચાર્યકૃત	૦–૮–૦
૬૩	સિરિસિરિવાલકહા (શ્રીપાલચરિત્ર) શ્રીરત્નશેખરસુરિકૃત	૧–૪–૦
૬૪	પ્રવચનસારોદ્ધાર (ઉત્તરાર્દ્ધ) શ્રીનેમિચદ્રસૂરિકૃત, સટીક.	૪–૦–૦
૬૫	લોકપ્રકાશ ભાગ ૧લો દ્રવ્યલોકપ્રકાશ સંપૂર્ણ, ઉપાધ્યાય શ્રીવિનયવિજયકૃત.	૨–૦–૦
૬૬	આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌક્તિક ૭ મુ (ગુજરાતી કાવ્યોનો સંગ્રહ)	૧–૮–૦
૬૭	શ્રીતત્ત્વાર્થાધિગમસૂત્ર (અધ્યાય ૧ થી ૫, પહેલો ભાગ) વાચકવર્ય ઉમાસ્વાતિકૃત, સિદ્ધસેનગણિની ટીકા સહિત.	૬–૦–૦
૬૮	નવપદ લઘુવૃત્તિ, શ્રીદેવગુપ્તસૂરિકૃત સ્વોપજ્ઞવૃત્તિ	૧–૦–૦
૬૯	સદર પુસ્તક.	
૭૦	શ્રીપંચવસ્તુક, શ્રીહરિભદ્રસૂરિ વિરચિત સ્વોપજ્ઞવ્યાખ્યા સમેત.	(પ્રેસમાં)

છપાય છે.

ચૌસરણપયન્ના

કથાકોશ શ્રીરાજશેખરકૃત.

અષ્ટલક્ષી (અર્થરત્નાવલી), સમયસુન્દરઉપાધ્યાયકૃત.

જિનપ્રભસૂરિકૃત સ્તોત્રાદિ.

લોકપ્રકાશ (ક્ષેત્ર લોક વગેરે). (ભાગ ૨ જો ૩ જો).

નવપદપ્રકરણ

વિચારરત્નાકર.

તત્ત્વાર્થાધિગમસૂત્ર (બીજો ભાગ).

આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌક્તિક ૮ મું (કુમારપાળરાસ).

શાસ્ત્રવાર્તાસમુચ્ચય સ્વોપજ્ઞવૃત્તિ શ્રીહરિભદ્રજીકૃત.

નવ સ્મરણ (સટીક).

પ્રિયંકરનૃપકથા.

તત્ત્વાર્થાધિગમસુત્ર હારિભદ્રિય ટીકા

પુસ્તકો મળવાનું ઠેકાણું:—

લાયબ્રેરીઅન, શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર ફંડ,

ઠે૦—શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ ધર્મશાળા,

બડેખા ચકલો, ગોપીપુરા,

સુરત.

શા. માનચંદ વેલચંદવાળા ગ્રંથો

ધન્યચરિત્ર પૂર્વાર્ધ.	૪–૦—૦
„ „ ઉત્તરાર્ધ.	૪–૦—૦
નવસ્મરણ તથા તત્ત્વાર્થસૂત્ર.	૦–૪—૬
ત્રૈલોકય દીપિકા સંગ્રહણી.	૦–૪—૦

જ્ઞાનખાતાના ગ્રંથો

વીતરાગસ્તોત્ર તથા તત્ત્વાર્થાધિગમ્ સૂત્રનુ ગુજરાતી ભાષાંતર.	૦–૧૨–૦
ચાતુર્માસી વ્યાખ્યાન.	૦–૪—૦
નવસ્મરણ તથા ગૌતમરાસ	૦–૩—૦
બે અષ્ટક પ્ર૦ બે ષડ્ દર્શન સમુચ્ચય	૦–૪—૦
પ્રકરણ (૪૯) સમુચ્ચય.	૧–૪—૦

દે. લા. પુ. ફંડ તથા આ. સમિતિના કલાર્ક

માસ્ટર વિજયચંદ મોહનલાલ શાહ.

શેઠ દે૦ લા૦ જૈનધર્મશાળા, ગોપીપુરા,

સુરત—SURAT.

શ્રી જિનદત્તસૂરિ જ્ઞાન ભંડારના પુસ્તકો.

	રૂ.
ગણધર સાર્ધસટક	૧)
પ્રાકૃત વ્યાકરણ	૧)
સંદેહ દોલાવલી	૨)
પંચલીંગી	૨ા
સંવેગરંગસાલા પ્ર. ભા.	૨ાા
ચૈત્યવંદનકુલક વૃત્તિ	૨ા
પ્રશ્નોત્તરસાર્ધસટક	૧)
વિશેષસટક	૦ાા
દીવાલી કલ્પ	૦ાા
જયતિહુઅણ વૃત્તિ	૦ા
પંચપ્રતિક્રમણ	૧)
શ્રાવકનિત્યકૃત્ય	૧)
દાદાસાહેબનું ચરિત્ર	૧ાા
દાદાસાહેબનીપૂજા	૦)=
દાદાસાહેબનીછબી	૧)
પર્યુષણાસ્તવન	૦ાા

કલ્પસૂત્ર ભાષાંતર આવૃત્તિ બીજી છપાય છે.

બૃહતસ્તવનાવલી આવૃત્તિ બીજી છપાય છે.

બૃહત્ પર્યુષણા નર્ણય.
દેવદ્રવ્ય નર્ણય.
અનુયોગદ્વારસૂત્ર ભેટ.
} ભેટ

શ્રી જીનદત્તસૂરિ જ્ઞાન ભંડાર.

ઠે૦ શીતલવાડી ઉપાશ્રય, ગોપીપુરા–સુરત.

જાહેર ખબર



મોહનલાલજી જૈન જ્ઞાન ભડારમાંથી લખેલા તથા છાપેલા ગ્રથો શહેરમા તથા બહારગામ ભડારના નિયમ મુજબ વાંચવા માટે આપવામાં આવે છે. તથા નીચેના ગ્રથો વેચાતા મળે છે

રૂ૦	નામ વગેરે
૪)	વ્યવહારસૂત્ર સટીક ભાગ ૧–૨ જો.
૪)	દશવૈકાલિકસૂત્ર સટીક
૨ા	દ્વાદશપર્વ–કથા સંગ્રહ
૧ાા	સૂયગડાંગ સૂત્ર ભાષાંતર ભાગ ૧ લો
૧ાા	” ” ” ૨ જો
૨)	આવશ્યક સૂત્ર ભાષાતર ભાગ ૧ લો
૮)	આચારાગ સૂત્ર ભાષાંતર ભાગ ૨–૩–૪–૫ (દરેકના રૂા. બે. પેહેલો ભાગ ખલાસ)
૧ાા	દશવૈકાલિક સૂત્ર ભાષાંતર ભાગ ૨ જો
૨ાા	” ” ” ભાગ ૩–૪ થો

મળવાના ઠેકાણાં.

શ્રી મોહનલાલજી જૈન જ્ઞાન ભંડાર ગોપીપુરા સુરત.

શેઠ દેવચંદ લાલભાઇ જૈન ધર્મશાળા–ગોપીપુરા. સુરત.

શેઠ ઘેલાભાઈ લાલભાઇ જવેરી કેશર-બરાસ ફંડ.

જાહેર ખબર.

આ થકી હિન્દુસ્તાનના તમામ શ્વેતામ્બર મૂર્ત્તિપૂજક સંઘને જણાવવામાં આવે છે કે, જે જે ગામનાં શ્વેતામ્બર મન્દિરોમાં કેશર-બરાસની અગવડ હોય; તે મન્દિરોને માટે હમારી પાસેથી નીચે જણાવેલ શીરનામાથી કેશર-બરાસ ભેટ મંગાવી લેવા. પણ મેહેરબાની કરી કોઈએ ટપાલ અગર બીજે રસ્તે મંગાવવા તસ્દિ લેવી નહીં પરન્તુ નીચલે ઠેકાણેથી આવી લઇ જવુ અથવા મુંબાઇમાં પિછાણવાળા દ્વારા મગાવી લેવા.

સર્વે સાધુમુનિરાજોને વિનંતીસહિત વિદિત કરવાનુ કે, આપશ્રીઓના વિહારમાં જે જે ગામનાં મન્દિરોમાં કેશર-બરાશની અગવડ જણાતી હોય તે તે જગ્યાએ નીચલે ઠેકાણેથી કેશર-બરાસ ભેટ મંગાવવાનો ઉપદેશ કરવા તસ્દિ લેવી.

શીરનામું.

શા. નગીનભાઈ ઘેલાભાઇ જવેરી.

૧૬-૧૮ ત્રીજો ભોયવાડો, ભૂલેશ્વર—મુંબાઇ. નં. ૨.

ઇતિ શેઠ દેવચંદ લાલભાઇ જૈન પુસ્તકોદ્ધારે ગ્રંથાંક ૭૦

(ઈતિ જૈનગૂર્જર સાહિત્યોદ્ધારે ગ્રંથાંક ૮.)